
ਪ੍ਰੇਮ
ਸੁਮਾਰਗ
ਗ੍ਰੰਥ

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ

(ਸੰ) ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library

Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library has been created with the approval and personal blessings of Sri Satguru Uday Singh Ji. You can easily access the wealth of teaching, learning and research materials on Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library online, which until now have only been available to a handful of scholars and researchers.

This new Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library allows school children, students, researchers and armchair scholars anywhere in the world at any time to study and learn from the original documents.

As well as opening access to our historical pieces of world heritage, digitisation ensures the long-term protection and conservation of these fragile treasures. This is a significant milestone in the development of the Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-Library, but it is just a first step on a long road.

Please join with us in this remarkable transformation of the Library. You can share your books, magazines, pamphlets, photos, music, videos etc. This will ensure they are preserved for generations to come. Each item will be fully acknowledged.

To continue this work, we need your help

Your generous contribution and help will ensure that an ever-growing number of the Library's collections are conserved and digitised, and are made available to students, scholars, and readers the world over. The Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-Library collection is growing day by day and some rare and priceless books/magazines/manuscripts and other items have already been digitised.

We would like to thank all the contributors who have kindly provided items from their collections. This is appreciated by us now and many readers in the future.

Contact Details

For further information - please contact

Email: NamdhariElibrary@gmail.com

kirpal singh chana

੧ੳ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ

ਜੋ ਗੁਰੁ ਦੱਸੈ ਵਾਟ, ਮੁਰੀਦਾ ਜੋਲੀਐ !
ਫਰੀਦ ਜੀ

ਗ੍ਰੰਥ

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ

ਅਰਥਾਤ

ਖਾਲਸਈ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ

(ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੀਂ)

ਸੰਪਾਦਕ
ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ
ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਸਕਾਲਰ

ਨਿਊ ਬੁਕ ਕੰਪਨੀ
ਮਾਈ ਹੀਰਾਂ ਗੇਟ, ਜਲੰਧਰ

ਦੂਜੀ ਵਾਰ ੧੧੦੦
ਦਸੰਬਰ ੧੯੬੫—ਸੰਮਤ ੪੯੭ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ
ਨਿਊ ਬੁਕ ਕੰਪਨੀ
ਮਾਈ ਹੀਰਾਂ ਗੇਟ, ਜਲੰਧਰ
ਛਾਪਕ : ਮਹਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਹਮਦਰਦ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਪ੍ਰੈਸ,
ਨਹਿਰੂ ਗਾਰਡਨ ਰੋਡ, ਜਲੰਧਰ
ਭੇਟਾ : [illegible] ਰੁਪਏ
7/50

ਗੁਰ-ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕਰਮ ਇਹ :
ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਏ, ਗੁਰ-ਸਿਖਿ ਕਰਣਾ ।

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ)

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥ

ਆਰੰਭਕ ਸ਼ਬਦ

ਇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਤ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਸੁਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥ' ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਇਸ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੰਮੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਯੋਗ' ਵਿੱਚ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

... ...

... ... ਜਿਸ ਜਾਨ-ਮਾਰੀ, ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਖੋਜ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ; ਓਹ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਤੇ ਰਾਹ-ਵਿਖਾਊ ਹੈ ! ਅਤੇ ਜਿਤਨਾ ਮਸਾਲਾ ਆਪ ਨੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੋਂ ਢੂੰਡ ਕੇ, ਇਸ ਵਿਚ ਜਮਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੇਵਾ ਹੈ; ਜੋ ਇਸੇ ਰਾਹ ਦੇ ਹੋਰ ਪੰਧਾਊਆਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗੀ।

'ਸੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਸੋਸਾਇਟੀ', ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਤੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਛਾਪਣ ਵਿਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਸ ਹੱਦ ਤਕ ਜ਼ਰੂਰ ਕਾਮਯਾਬ ਹੈ, ਕਿ ਇਸ ਤਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕਿਆ ਪਿਆ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਮਸਾਲਾ ਪਬਲਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਖੋਜ-ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿੱਦਵਾਨਾਂ, ਦੂਸਰੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਟਿਆਲਾ
੩ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੯੫੩

ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਸਕੱਤ੍ਰ
'ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਸੋਸਾਇਟੀ'

ਦੂਜੀ ਛਾਪ ਬਾਰੇ

ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰਿ, ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਲਿਖਤੀ ਖਰੜੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪਦ-ਛੇਦ ਕਰਕੇ ਸਿਰਫ਼ ਧਿਆਵਾਂ ਤੇ 'ਬਚਨਾ' ਦੇ ਸਿਰਨਾਵੇਂ ਪਾ ਕੇ, ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਛਾਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੁਰਲੱਭ ਪੁਸਤਕ ਹੋਣ ਕਰ **ਕੇ**, ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਪਰਤੀਆਂ ਹੱਥੋ-ਹੱਥੀ ਵਿਕ ਗਈਆਂ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਵਗੈਰਾ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਦਵਾਨਾਂ, ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹੀ; ਦੋਸਤ ਮਿੱਤ੍ਰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਪਾਸ ਸਲਾਹੀ। ਇਸ ਲਈ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮੰਗਾਂ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਐਪਰ ਇਸਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਦੇ ਗਲਿ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੇ ਰੁਝੇਵੇਂ ਸਨ; ਇਸ ਲਈ ਸੋਧਿ-ਸਵਾਰ ਕੇ, ਦੁਬਾਰੇ ਛਾਪਣ ਦਾ ਉੱਦਮ ਛੇਤੀ ਨ ਹੋ ਸੱਕਿਆ ॥

'ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਮੀਖਿਆ ਬੋਰਡ' ਦੇ ਸਕੱਤ੍ਰ ਗਿਆਨੀ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ, ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਮੁਖ ਬੰਦ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕੂਤ-ਕੀਮਤ, ਤੇ ਅਸਲ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਵਾਰਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਸਮਝ ਕੇ, 'ਅਕਾਸ ਬਾਣੀ' ਦੁਆਰਾ ਬੜੀ ਸਲਾਹਣਾ ਕੀਤੀ; ਅਰੁ 'ਪੰਜਾਬੀ ਦੁਨੀਆਂ' ਰਸਾਲੇ ਵਿੱਚ, ਉਸੇ ਭਾਵ ਦਾ ਲੇਖ ਭੀ ਲਿਖਿਆ। ਐਉਂ, ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ 'ਜਾਣ-ਪਛਾਣ' ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਦਵਾਨਾਂ ਤੱਕ ਅੱਪੜ ਗਈ। ਪੁਰਾਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ, 'ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਿਰਸਟੀ' ਨੇ ਐਮ. ਏ. ਦੇ ਕੋਰਸ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ !

ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਨੇ, ਏਨੀ ਉੱਚੀ ਉਡਾਰੀ ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਬੇ-ਖਬਰੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਾ ਲਈ। ਪਤਾ ਓਦੋਂ ਲੱਗਾ, ਜਦੋਂ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਤੇ ਵਿੱਦਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਤਾਬੜ-ਤੋੜ ਤਲਾਸ਼ ਤੇ ਤਲਬ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਛੇਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਭੇਟਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ।

ਜਲੰਧਰ
੧ ਦਿਸੰਬਰ ੧੯੬੫

ਸੰਪਾਦਕ
ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ

੧ ਓ ਸਤਿ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ।

ਲੇਖ ਸੂਚੀ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਜੀ ਸਹਾਇ !!

ਸੰਪਾਦਕ ਵਲੋਂ—

ਜਾਣ ਪਛਾਣ

ਗੁਰਮ੍ਰਿਯਾਦਾ-ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ

੧—ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਵਿਚਾਰ

'ਸਿੱਖ' ਤੇ 'ਸੰਗਤਿ'

"ਇਕ 'ਸਿੱਖੁ', ਦੁਇ 'ਸਾਧ ਸੰਗੁ,' ਪੰਜੀਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ॥"

ਜਗਤ-ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ 'ਨਿਰੰਕਾਰੀ' ਨੇ ਸੱਚ-ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਹਿਤ, ਲਗਪਗ ਅੱਧੇ ਜੰਬੂਦੀਪ (ਏਸੀਆ) ਵਿਚ ਪਾ-ਪਿਆਦਾ ਸਫਰ ਕੀਤਾ। ਉਚਿੱਤ ਥਾਵਾਂ ਜਾਚਕੇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਕਾਇਮ ਕਰਵਾਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 'ਸਤਿਨਾਮੁ' ("ਵਾਹਗੁਰੂ") ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਣ, ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਬਾਣੀ ("ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ") ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਿਆਰੇ ਨਿਯਤ ਕਰਕੇ; ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੈ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਗਾਹਾਂ 'ਚਰਨ ਪਾਹੁਲ' ਦੇ ਕੇ 'ਗੁਰ ਸਿੱਖ' ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ 'ਗੁਰੂ ਕੇ ਗੁਮਾਸ਼ਤੇ, ਯਾ 'ਮਸੰਦ' (ਮਸਨਦ-ਨਸ਼ੀਨ ='ਮੰਜੀਦਾਰ') ਸੱਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਐਕੂਣ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਸਿੱਧੇ, ਯਾ ਕਿਸੇ ਮਸੰਦ ਪਾਸੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਪਾਹੁਲ ਤੇ "ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ" ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ "ਸਿੱਖੁ" (ਸਿੱਖਿਆ ਲੈਣ ਵਾਲਾ) ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ; ਅਤੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਨੂੰ 'ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਿ' ॥

'ਖਾਲਸਾ' ਤੇ 'ਸ਼ਹਲੰਗੁ'

ਸਤਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਪਰਚਾਰੇ 'ਸੱਚੁ ਧਰਮ' ਦੀ ਸੀਖਿਆ—ਦੀਖਿਆ (ਮੰਤ੍ਰ-ਉਪਦੇਸ਼) ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਨੀ 'ਗੁਰ ਸਿੱਖ' ਯਾ 'ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ' ਸੱਦੇ

ਜਾਂਦੇ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਸਿੱਧਾ 'ਗੁਰਗੱਦੀ' ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਖਾਲਸਾ' ਖਿਤਾਬ ਮਿਲਦਾ; ਤੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ 'ਮਸੰਦ' ਪਾਸੋਂ ਵਿਰੋਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ, ਉਸ 'ਮੰਜੀਦਾਰ' ਦੇ ''ਮੇਲੀ'' ਯਾਨੀ 'ਸਹਲੰਗੁ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ।* ਇਸ ਤਰਾਂ 'ਸਿੱਖ-ਸੰਗਤਿ' ਦੋ ਸ਼ਾਖਾਂ (ਜਮਾਤਾਂ) ਵਿੱਚ; ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਵੰਡੀ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ । 'ਮਸੰਦਾਂ' ਨੂੰ ਅਮੂਮਨ ''ਗੁਰੂ ਕੇ ਗੁਮਾਸਤੇ'' ਯਾ ਨਿਰਾ—''ਗੁਰੂ ਕੇ'' ਸੱਦਿਆ ਜਾਂਦਾ; ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 'ਮੇਲੀਆਂ' ਨੂੰ, ਸੰਬੰਧਤ 'ਮਸੰਦ' ਦੇ 'ਸੇਵਕ' ਯਾ 'ਚੇਲੇ' ਆਖੀਦਾ ਸੀ । ਅਰੁ 'ਸੇਵਕ' ਅਪਣੇ ਦੀਖਿਆ ਦਾਤਾ 'ਮਸੰਦ' (ਮੰਜੀਦਾਰ) ਨੂੰ 'ਗੁਰੂ' ਸਮਾਨ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਤੇ ਸੇਂਵਦੇ ਸਨ । ਇਹੋ ਰੀਤਿ ਹੁਣ ਤੱਕ, 'ਉਦਾਸੀ' ਤੇ 'ਨਿਰਮਲੇ' ਸਾਧੂਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ ॥

ਇਸ ਨਾਮ-ਭੇਦ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਉਗਾਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੁਕਮ-ਨਾਮਿਆਂ ਚੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਵੰਨਗੀ ਮਾਤ੍ਰ ਅੱਗੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੋ :—

---

*(ੳ) ਸ਼ਿਤ ਬਹਰਾਮ—'ਦੱਬਿਸਤਾਨਿ ਮਜਾਹਬ' (ਫ਼ਾਰਸੀ) ਸਫ਼ਾ ੨੩੧

(ਅ) ਮਾਖ਼ਜ਼ਿ ਤਾਰੀਖ਼ਿ ਸਿੱਖਾਂ; (ਫ਼ਾਰਸੀ) ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ—ਸਫ਼ਾ ੩੪

੧—ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ, ਪੂਰਬੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਯਾ ਸਰਕਾਰੀ-ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਪਾਸੇ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲਿ ਫੁਰਮਾਨ ਭੇਜਦੇ ਹਨ :—

"ਭਾਈ ਜਾਪੂ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸੁ, ਭਾਈ ਮੁਰਾਰਿ, ਭਾਈ ਜੈਤਾ, ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ! ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ! ਜਨਮੁ ਸਵਰੈ ! ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਹੈਗੁ ! ਸੰਗਤੀ ਦਾ ਰੁਜਗਾਰ ਹੋਗੁ !... ... ... ਗੁਰੂ ਦੀ ਆ-ਗਿਆ ਹੋਇ: ਇਕ ਦਾਸੁ ਭਲੀ ਜੁਗਤਿ ਰਹਣਾ ! ਮਾਸੁ ਮਛੀ ਦੇ ਨੇੜਿ ਨਹੀ ਆਵਣਾ ! ਪੂਰਬ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਦਾ 'ਖਾਲਸਾ' ਹੈਇ। ਉਪਰੰਤਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈਇ : 'ਭਾਈ ਜਾਪੂ', 'ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ! ਤੁਸਾਂ ਸਭਨਾ ਰਲਕੇ, ਗੁਰ ਪੂਰਬ ਦੀ ਕਾਰ ਕਰਨੀ ! ਜਿਸਦਾ ਰੁਪਯਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਾਰ ਵਿ-ਚ ਪਵਗੁ; ਤਿਸ ਦਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਰਗਹ ਥਾਇ ਪਵਗ ! ਉਸ ਨੂ ਕਦੇ ਕਿਛੁ ਥੁੜ੍ਹ ਨ ਹੈ !...............ਰੁਪਯੇ ਸਇ ਸਤਿ (੭੦੦) ਦੀ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਭੇਜਣੀ ਪੰਦਰਹ ਜੋੜੇ ਮੈਨੂ ਸਿਵਾਇ ਭੇਜਣੇ। ਪੰਦਰਹ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਨੂ ਸਿਵਾਇ ਭੇਜਣੇ !*

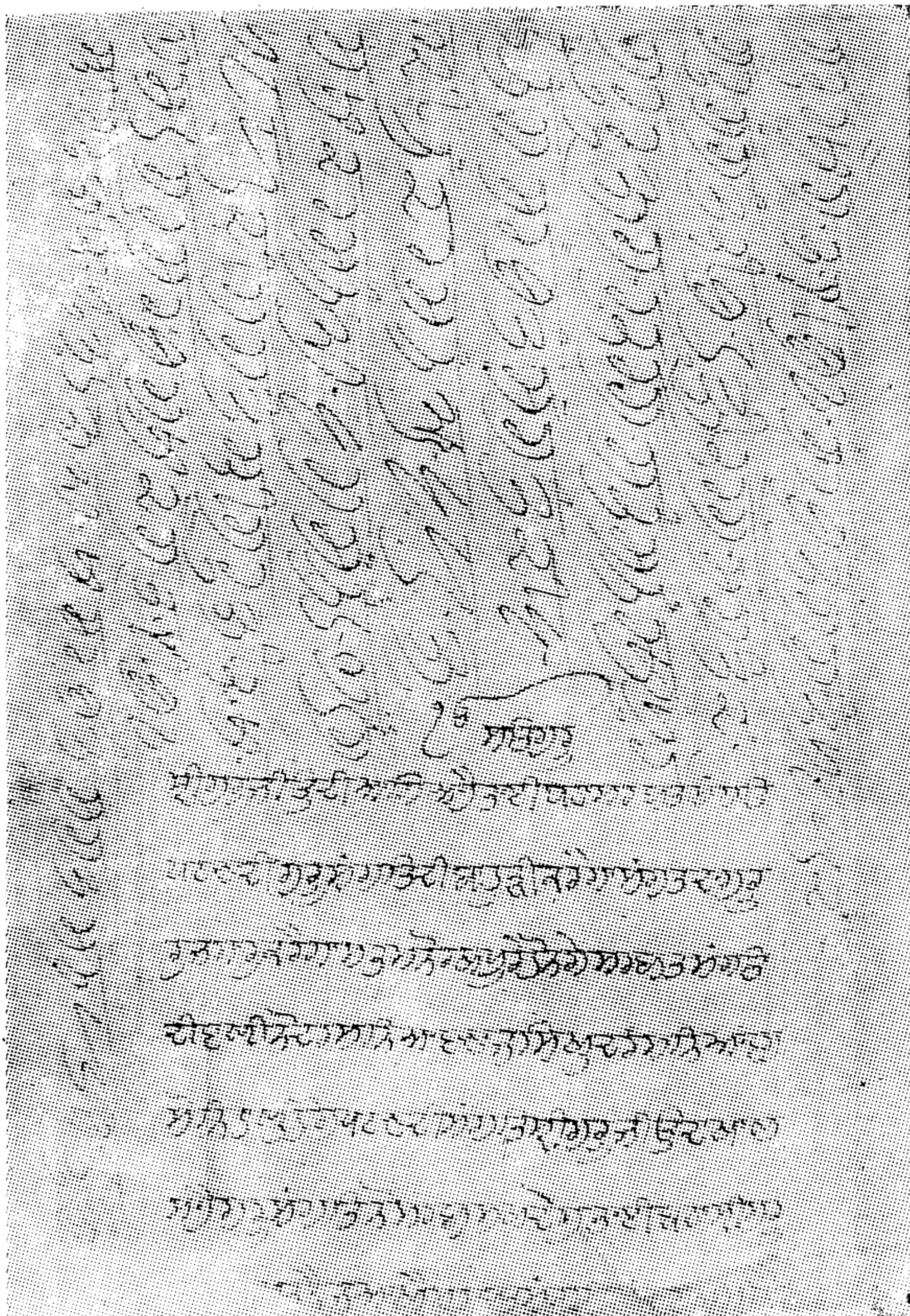
*ਇਸ ਫੁਰਮਾਇਸ਼ਿ ਦੀ ਆਖਰੀ ਤੁਕੇ (ਪਾਲ) ਸਿੱਧ ਚਰਦੀ ਹੈ; ਕਿ ਇਹੁ ਅੱਖਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖੁਦ,ਕਲਮ ਮੁਬਾਰਕ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਅਰੁ'ਬਾਬਾ ਜੀਉ' 'ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਟਿੱਕਾ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ (ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ)' ਹੈ।

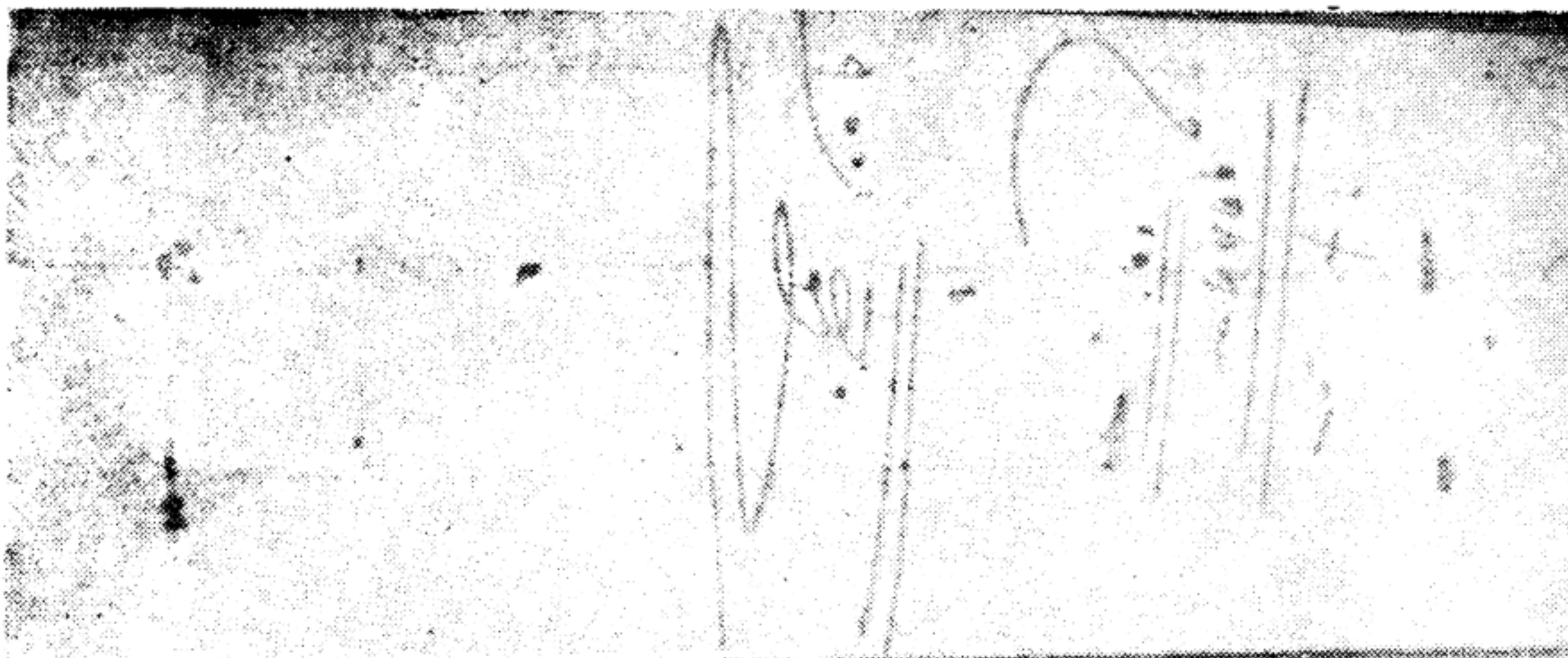
(੨) ਨੌਉਵੇਂ ਪਾਤਿਸਾਹ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ, 'ਪਟਣ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਕੇ'—ਪਾਕ ਪੱਟਣ' (ਜ਼ਿਲਾ ਮਉਂਟਗੁਮਰੀ) ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ "ਖਾਲਸਾ" ਖਤਾਬ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ, ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :—

ਗੁਰੂ* ਰਖੈਗਾ ! ਭਾਈ ਬੱਠਾ, ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਪਟਣ ਦੀ
...ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਦੀਵਾ-
-ਲੀ ਨੋ ਦਰਸਨਿ ਆਵਣਾ ! ਜੁ
ਸਿਖੁ ਦਰਸਨਿ ਆਵਗੁ ; ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ !
ਪਟਣ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ
ਖਾਲਸਾ ਹੈ ! ਗੁਰੂ ਸਰਬ ਸੁਖ ਦੇਗੁ ! ਭਾਈ ਬੱਠਾ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਪੁਤੁ ਹੈ ; ਜੁ ਆਖੇ ; ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮੰਨਣਾ ਬਾਹੁੜੀ...

---

*ਇਹ ਸ਼ਿਖਤਾ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹਨ; ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ 'ਨੀਮਾਣੂ' ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਨਿ। ਅਰੁ ਦਰਬਾਰੀ ਲਿਖਾਰੀ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਟਕਸਾਲੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ 'ਫੁਰਮਾਨ' (ਆਗਿਆ ਪੱਤ੍ਰ) ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ 'ਨੀਸਾਣੁ ਮੁਬਾਰਕ' ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਹੀ ਸਿੱਖ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਾਠਕ ਭੀ ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲਕੇ, ਫੋਟੋ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਸਿੰਘ ਕਰਮ ਚੰਦੁ ਧਰਮ ਸਰੰਦੁ ਕਰਮ ਸਰੰਦੁ ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ
ਹੁਕਮੁ ਗੁਰੂ ਕਾ ਪੜਣਾ ਕਾਨੁ ਮੁਸਤੈਦ ਹੋਣਾ ਸੀਸੇ ਕਾ ਆਲਾ ਸਾਹੋਇ ਰੁਪਈਏ ੧੦੧
ਤੁਧ ਆਣਾ ਖੀਦੀ ਫੇਰ ਆਈ ਸਿੰਘੁ ਰਮੁ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਜੀ ਸਿੰਘ ਤਾ ਖੀਓਂ ਜੀਵ ਗਾਈ ਭੇਜਣੀ
ਅਗੋਂ ਭੇਜਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਬੇਨਤਿ ਕਰਾਉਂਦੇ ਸੋ ਆਪੇ ਲੈ ਆਵਣਾ ਸਭੀ ਆਰ ਖਾਂਨਿ ਦੇ ਰਹਮ
ਨਿਆਵਣੁ ਸੀਸਿ ਸਾਹੁ ਤੇ ਗੁਰੂ ਉਸ ਦੀ ਪਾਲਿ ਖਾਈ ਪਢ ਗੁਰੂ ਗੁਰਾ ਲਿਖ ਤੁਸੀ ਗੁਰੂ ਦੇਨ
ਦੇਉਂਦੇ ਸੋ ਤੁਸਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾਹੀ ਦੇਣਾ ਅਗੁ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਮਸੰਦੀ ਦੇਣਾ ਲਿਖਣਾ ਜੀ ਸਿਖਾ
ਕਰਾ ਸੰਗਤ ਖਾਣੀ ਸਿੰਘ ਲਿਖੇ ਸੋ ਸੋਤਿ ਹੈ ਦਪੀਵਾਦਿ ਕਤਿਨਾ ਜੀਵਣ ਦੇ ਸੰਗਤ
ਮਸੂਹੇ ਸੰਮਤੁ ੧੭ ੫੮ ਮਿਤੀ ਫਗੋ ੧੦ ਸਤਰਾਂ ਅਠ ੮

(੩) ਦਸਾਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ, ਅਪਣੇ 'ਖਾਲਸਾ ਸਿੱਖਾਂ' ਵੱਲ ਫੁਰਮਾਇਸ਼ ਭੇਜਦੇ ਹਨ :—

"੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ

"ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ: ਭਾਈ ਮਿਹਰ ਚੰਦੁ; ਧਰਮ ਚੰਦੁ, ਕਰਮ ਚੰਦੁ ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ ।
ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ; ਜਨਮੁ ਸਉਰੇਗਾ ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ 'ਖਾਲਸਾ ਹੋ । ਇਕ ਸਉ ਇਕੁ ੧੦੧)
ਟੁਪਜਾ ਹਾਥੀ ਦੀ ਫੁਰਮਾਇਸਿ ਹੁਕਮੁ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਸਿਤਾਬੀ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਭੇਜਣੀ
ਅਰ ਹੋਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਵਿਤਿ ਕਾ ਹੋਵੈ; ਸੋ, ਆਪੇ ਲੈ ਆਵਣਾ ! ਹਥੀਆਰ ਬੰਨ੍ਹਿਕੇ
ਦਰਸਨਿ ਆਵਗੁ ; ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ । ਉਸਦੀ ਘਾਲਿ ਥਾਇ ਪਵਗ ! ਗੁਰੂ ਨਾਲਿ ਰਹਗੁ ! ਗੁਰੂ ਕੇ
ਨਵਿਤ ਕਾ ਹੋਵੈ; ਸੋ, ਹੋਰ ਕਿਸੈ ਨੋ ਨਾਹੀ ਦੇਣਾ ! ਅਰੁ ਮਸੰਦ, ਮਸੰਦੀਏ ਨਾਲਿ ਨਾਹੀ ਮਿਲਣਾ
ਨਾਂ ਹੀ ਮੰਨਣਾ ! ਜੋ ਸਿੱਖੁ ਮਿਲੈ, ਸੋ ਮੇਲਿ ਲੈਣਾ ! ਵਧੀਕ ਦਿੱਕਤਿ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ! ਮੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ
ਸੰਗਤਿ !! ਸੰਮਤੁ ੧੭੫੮, ਮਿਤੀ ਫਾਗੋਂ ੧੦*; ਸਤਰਾਂ ਅਠਿ†

*ਇਹ ਤਿਥਿ, ਸੰਮਤ "ਈਸਵੀ ਸਾਲ ੧੭੦੨, ਫਰਵਰੀ ੬" ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

†"੧ ਓ..." ਤੋਂ ਲੈਕੇ "ਸਤਰਾਂ ਅਠਿ ੮" ਤੱਕ ਲਿਖਤ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਾਰ (ਪੀ. ਏ.) ਦੀ ਹੈ; ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਇਜੇਹੇ ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਖਾ ਵਿੱਚ, 'ਹਸਬੁਲ ਹੁਕਮੁ' ਆਖੀਦਾ ਇ। ਸਿਰਾਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਟੇਢੇ ਦਾਅ, ਸਿਕਸਤ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ—

"੧ਓ ਗੁਰੂ
੧੦੦) ਭੇਜਣਾ !!'

ਅੱਖਰ, ਕਲਮ ਮੁਬਾਰਕ ਨਾਲ ਲਿਖਕੇ, ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ "ਨੀਸਾਨ" ਮੰਨ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨਬਸਕਾਰਦੇ, ਸਤਿਕਾਰਦੇ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ॥

(੪) ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ, ਪਿੰਡ ਫੱਟੜੇ ਦੇ ਵਾਸੀ 'ਮਸੰਦ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ 'ਭਗਤੇ' ਦੀ 'ਸੰਗਤਿ' ਯੋਗ ਹੁਕਮੁ ਕਰਦੇ ਹਨ :—

*"ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ !

"........ਭਾਈ ਦੇਸਰਾਜ, ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰਦਾਸ 'ਭਗਤੇ' ਫਫੜੇ ਕਾ 'ਸਹਲੰਗ' ! ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ! ਸੰਗਤਿ, ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ; ਜਨਮੁ ਸਉਰੈਗਾ ! ਦੇਸ ਰਾਜ, ਹਜੂਰਿ ਆਇਆ; ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ! ਕਾਰ, ਸੰਗਤਿ ਭਾਈ ਦੇਸ ਰਾਜ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ! ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ ! ਨਿਹਾਲ ਹੋਏ !! ਮਿਤੀ ਵੈਸਾਖੋਂ ੨੭ ਸੰਮਤ ੧੭੫੬, ਸਤਰਾਂ੫"

---

*(੧) ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲਿਖਤ, ਫੱਫੜੇ ਪਿੰਡ; ਭਾਈ ਦੇਸ ਰਾਜ ਦੀ ਅਉਲਾਦ ਪਾਸ ਸਾਂਭੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਦੁਰੇਡੇ ਤੇ ਬਿਖੜੇ ਰਾਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ; ਇਸਦਾ (ਫੋਟੋ) ਅੱਜੇ ਤੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ । ਹਾਂ, 'ਨਕਲ' ਬਮੂਜਬ 'ਅਸਲ', ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ।

(੨) ਇਸ ਮਤਲਬ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ, 'ਮਸੰਦ-ਮ੍ਰਿਯਾਦਾਂ' ਮਨਸੂਖ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬੱਾਦ ('ਸੀਸ-ਭੇਟ-ਵੈਸਾਖੀ ਦੇ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ) ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵੰਨਗੀ ਮਾਤ੍ਰ ਸਮਝਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨਿ । ਇਸ ਲਿਖੇ ਉੱਤੇ ਪਏ ਤਿਥਿ, ਸੰਮਤੁ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤਾਰੀਖ ੨੫ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੬੯੯ ਈਸਵੀ ਦੇ ਬਰੋਬਰ ਹਨ ।

(੩) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਪੁਰ ਪਈਆਂ ਤਾਰੀਖਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹਾਨਤਾ ਬਹੁਤ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਇਤਿਹਾਸ ਖੋਜੀਆਂ ਲਈ ਇਕ ਅਮੋਲਕ ਦਾਤ ਹੈ । ਅਤੇ ਸਹੀ ਸਾਇਟੀਫਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਮੁਰੱਤਬ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਚਾਨਣ-ਮੁਨਾਰੇ ਤੇ ਪਦ-ਚਿੰਨ੍ਹ (ਖੁਰੇ) ॥

ਬਾਈਹ ਮੰਜੀਆਂ-ਸੰਗਤਾਂ

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ 'ਨਾਨਕਪੰਥੀਆਂ'' ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਦੀ ਗਈ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੱਥੇ ਬੰਦ ਕਰਕੇ, ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਪਸਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, 'ਮਸੰਦ' (ਮੰਜੀਦਾਰ) ਭੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਪੁਰ ਵਧ ਗਏ। ਚੁਨਾਂਚਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ, ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਬਣਾਏ ਸਭਨਾਂ (ਬਾਈਹਾਂ) ਸੂਬਿਆਂ ਅੰਦਰਿ 'ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ' '(ਧਰਮਸਾਲਾ)' ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ ॥

ਅਗਾਹਾਂ, ਸਿੱਖੀ-ਸੇਵਕੀ ਵਧੀ; ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸੰਦਾਂ, ਆਪਣੇ ਸਿੱਖੀ-ਮੰਡਲ ਚੌੜੇਰੇ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ 'ਚੋਂ ਕਈ ਕਈ ਹੋਰ ਗੁਰਮੁੱਖ 'ਮਸੰਦ' ਥਾਪ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਮੱਲ ਦੇ ਸਮੇ, ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਈ* । ਪਰ, ਸੋਢੀ ਪ੍ਰਿਥੀ ਮੱਲ ਨੇ,ਸੰਮਤ ੧੬੫੫ ਬਿ: (੧੫੯੮ ਈ:) ਵਿੱਚ ਬਖੇੜਾ ਛਿੜਾ ਕਰਕੇ, ਸਿੱਖੀ-ਸੇਵਕੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹਿੱਸਾ ਵੰਡਾਉਣ ਲਈ, ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰਿ 'ਮਹਜਰ ਨਾਮਾ' ਪੇਸ਼ ਕਰਿ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਦਸਾਹ ਨੇ 'ਮਹਜ਼ਰ' ਤਾਂ ਝੂਠਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦੁਆਬਾ ਬਿਸ਼ਤ-ਜਲੰਧਰ ਅੰਦਰ ਕਾਫੀ ਰਕਬਾ ਜਾਗੀਰ ('ਐਮੇ') ਵਜੋਂ ਭੇਟ ਕਰਕੇ, ਨੱਗਰ ਵਸਾਉਣ, ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਟਿਕਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੰਨ ਲਈ। ਇਉਂ ਮਾਝੇ, ਨੱਕੇ ਤੇ ਪੱਛਿਮ ਵਲਿ ਹੋਰ ਦੂਰ ਤੱਕ; ਭੋਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਤੇ 'ਮੀਣੇ' ਸੋਢੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਟਹੁਰ-ਟਿੱਕਾ ਵਧਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕੀ, 'ਮੀਣਿਆਂ' ਦੇ ਭਗਤ (ਸਿੱਖ) ਆਖਣ ਡਹਿ ਪਏ ॥†

ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਬੱਾਦ, ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ,ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਜ਼ਬਤ ਕਰ ਲਈ; ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਲ-ਬੱਚਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਨਿਕਟ ਆਪਣੇ ਸਰਬੰਧੀਆਂ ਬਖਸ਼ੀ, ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ; ਮੁਰਤਜ਼ਾ ਖਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ।‡ ਮੀਣੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬਲ-ਬੁੱਤੇ ਉੱਤੇ, ਆਪਣੀ

---

*'ਮਖਜ਼ਿ ਤ੍ਵਾਰੀਖਿ ਸਿੱਖਾਂ'—ਸਫ਼ਾ ੩੦।

†'ਦੱਬਸਤਾਨਿ ਮਜ਼ਾਹਬ'—ਪੰਨਾ ੨੩੪

‡ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਆਪਣੀ ਲਿਖੀ ਤ੍ਵਾਰੀਖ—'ਤੁਜ਼ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰੀ' (ਛਪੀ ਹੋਈ)—ਪੰਨਾ ੩੫

ਸਿੱਖੀ-ਸੇਵਕੀ, ਦੁਆਬੇ' ਤੇ 'ਮਾਲਵੇ' ਤੱਕ ਫੈਲਾ ਲਈ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ, ਸੰਮਤ ੧੬੭੬ ਬਿ: ਦੇ ਅੰਤਿ (ਸਾਲ ੧੬੨੦ ਈ: ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ'ਚ) ਨਜ਼ਰ ਬੰਦੀ ਤੋਂ ਬਰੀ ਹੋ ਕੇ, ਘਰਿ ਆਏ; ਤਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਉੱਤੋਂ "ਮੀਣਿਆਂ" ਦੇ ਪਾਏ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਦਾ ਛਾਪਾ ਲਾਹੁਣ ਵਾਸਤੇ,ਸੰਗਤਾਂ ਜੋਗ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨੇ ਪਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ'ਚੋਂ ਇੱਕ ਦੀ ਵੰਨਗੀ (ਨੰ: ੧), ਪਿੱਛੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ॥

ਇਸ ਉਪਰਾਲੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕੁ ਸੱਚੇ ਮਸੰਦ ਤੇ ਸਾਦਿਕ ਸਿੱਖ, 'ਪ੍ਰਤੱਖ ਗੁਰੂ' ਦੀ ਸ਼ਰਨਿ ਆ ਗਏ; ਪਰ ਅੱਗੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਖਾਤਿਰ, ਬੇ-ਮੁਖ ਮਸੰਦਾ ਦੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਮਨਸੂਖ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਅਤੇ 'ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ' ਦੇਣ ਦੀ ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ ਵਿੱਚ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤਰਮੀਮ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋ ਗਈ। ਜੋ ਇਸ ਤਰਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ :—

'ਪੰਚ-ਪਰਵਾਨ' ਦਾ ਬੰਧਾਨ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੱਧਰ ਪੂਰਨਿ, ਤੇ ਸਰਬਤਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨਾਲ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਉ ਸਾਲਾ ਵਰ੍ਹੇ ਗੰਢ (ਜਯੰਤੀ) ਦੇ ਮੌਕੇ,—ਸੰਮਤੁ ੧੬੨੬ ਬਿੱ: (੧੫੬੯ ਈ:) ਦੇ ਵੈਸਾਖ ਮਹੀਨੇ,—'ਸਰਬ ਸਿੱਖ ਮਹਾਂ ਸਮਾਗਮ' ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹਰ ਸਾਲ 'ਵੈਸਾਖੀ' ਦਾ ਮੇਲਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰਿ ਲੱਗਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਵਿਸੋਆ ਦਰਸ' ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ ॥

ਸੰਮਤ ੧੬੭੯ (੧੬੨੨ ਈ:) ਦਾ 'ਵਿਸੋਆ ਦਿਵਸੁ' ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਹੁੰਮ ਹੁਮਾ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰਿ—ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਦਾਸ-ਪੁਰੇ (ਚੱਕ ਗੁਰੂ)—ਹਾਜਿਰ ਹੋਈਆ। 'ਸਿੱਖ' ਸਜਣ ਦੇ ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਭੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਾਦੇ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਗਈ। ਮੁਖੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਸੁਣਕੇ, ਸਾਹਿਬਾਂ, 'ਪਾਹੁਲ' ਦੇਣ ਦੀ ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ ਇਸ ਤਰਾਂ ਬੱਧੀ :—

"ਵਾਸੀ ਵਿਚਿ ਜਿੱਥੈ ਹੋਵੇ ਧਰਮਸਾਲ !
ਸਿੱਖ ਮਿਲਿ ਬੈਠਨ ਰਸ-ਮੁਹੱਬਤ ਨਾਲਿ !

ਸਬਦ, ਸਾਖੀ, ਗ੍ਰੰਥ-ਪੋਥੀ ਪੜ੍ਹੀਐ !

ਕੀਰਤਨ-ਕਥਾ, ਗੁਰ ਚਰਚਾ ਕਰੀਐ !! ੧੦੯ (੧੧੦)

ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਸਿੱਖ' ਹੋਵਨ ਦੀ ਹੋਵੈ ਅੱਤਿ ਚਾਹ ।

ਸੋ ਉੱਥੇ, ਚਲਿ ਜਾਵੈ ਖਾਹ ਮਖਾਹ !!

ਹੱਛਾ ਸੁੱਚਾ ਕਟੋਰਾ ਕਰਿ, ਵਿਚਿ ਪਾਣੀ ਪਾਣਾ !

ਪੰਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਸੱਜੇ ਉਪਰਿ ਪਾਣੀ ਵਹਾਣਾ (੧੧੦ (੧੧੧)

ਤਿਸ ਪਾਣੀ ਉਪਰਿ ਜਪੁ' ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨਾ !

ਫੇਰਿ ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ 'ਅਨੰਦ' ਉਚਰਨਾ !

ਸੋ ਪਾਣੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ 'ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ' ਕਰਿ ਦੇਣਾ !

ਕਰਿ ਅਰਦਾਸਿ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਵਰਤਾਇ ਲੈਣਾ !! ੧੧੧ (੧੧੨)

ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਿ ਸਿੱਖੀ ਦਾ, ਸਿੱਖ ਨੂ ਨਾਲਿ ਮਿਲਾਣਾ !

ਥਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰਿ, ਸਿੱਖ ਹੋਰਥੇ ਨ ਜਾਣਾ !

ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ, ਕੁਸੰਗਤਿ ਦਾ ਤਿਆਗੁ !

ਓਹ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੋਆ, ਉੱਜਲ ਭਾਗ ।। ੧੧੨ (੧੧੩)

ਐਸੇ ਗਰ-ਦੀਖਿਆ, ਸਾਹਿਬ ਠਹਿਰਾਈ ।

ਆਵਨ ਜੋ ਲੱਗੀ ਬਹੁਤ ਲੋਕਾਈ !!...੧੧੩ (੧੧੪)

(ਚਰਨ ਛੇਵਾਂ)

ਇਉਂ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'ਸਿੱਖ' ਬਣਨ ਦੀ ਨਵੀਂ ਰੀਤਿ ਤੋਰਕੇ, ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਮੁਹਛੰਦਗੀ, ਗਲੋਂ ਲਾਹ ਦਿਤੀ । ਅਤੇ 'ਸਿੱਖੀ ਮਾਰਗੁ' ਸਿੱਧਾ-ਪੱਧਰਾ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਲਈ ਸੁਹੇਲਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ । ਨਾਲੇ ਅੱਗੋਂ ਲਈ 'ਪੰਚ ਪ੍ਰਵਾਣ' ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਪੱਕਾ ਤੇ ਅਟੱਲ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬੱਾਦ ਭੀ ਕਈ ਗੁਰਮੁਖ ਮੰਜੀਦਾਰ—ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਤੇ ਭਾਈ ਬੱਠਾ ਪੰਜਾਬੀ, ਅਤੈ ਭਾਈ ਜਾਪੂ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਪੂਰਬਿ ਨਿਵਾਸੀ, ਆਦਿ—

ਗੁਰਗੱਦੀ ਨਾਲ ਵਫਾਦਾਰੀ ਨਿਬਾਹੁੰਦੇ; ਤੇ ਸਰਧਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਹੁਕਮੀ ਕਾਰ ਕਮਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਮਸੰਦ ਘਰਿਸ਼ਤੀ (ਟੱਬਰਦਾਰ) ਹੁੰਦੇ ਸਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਹੋਰਨਾਂ ਮਤਾਂ ਦੇ ਸਾਧੂ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਉਪਰ ਘਟ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਘਾਟ ਨੂੰ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ, 'ਨਾਨਕ ਮਤੇ' ਗੁਰਧਾਮ ਪੁਰ ਭਾਈ ਅਲਮਸਤ ਜੀ ਨਾਲ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਹੋਏ ਝਗੜੇ ਤੋਂ—ਸੰਮਤ ੧੬੯੨ ਬਿੱਕ੍ਰਮੀ (੧੬੩੫ ਈਸਵੀ) ਵਿਚ, ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਅਤੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਇਹ ਕਮੀ 'ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤੇ। ਅਪਣੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿਆਗੀ ਵੈਰਾਗੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਕਈ ਸੱਜਨ ਚੁਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਫਕੀਰੀ ਬਾਣਾ (ਉਦਾਸੀ ਭੇਖ) ਪਹਿਰਾਇਆ; 'ਗੁਰਮੱਤ੍ਰ' ਸੀਖਿਆ-ਦੀਖਿਆ (ਗੁਰਮਤਿ ਉਪਦੇਸ਼) ਤੇ 'ਪਾਹੁਲ' (ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ) ਦੇ ਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਧਰਮ ਤੇ ਸਿਖੀ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਬਖ਼ਸ਼ੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਤਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਭਾਈ ਅੱਲ੍ਹ ਤੇ ਥਾਲ੍ਹ (ਦੋਵੇਂ ਸਕੇ ਭਰਾ, ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੋਇੰਦ ਤੇ ਫੂਲ (ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਖੱਤ੍ਰੀ) ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੇ ਕਰਨੀ ਕਰਤੂਤ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ (ਉਤਾਸੀ) ਹੋਏ ਹਨ। ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਤੇ ਚੇਲੇ ਪੜਚੇਲੇ ਹੀ 'ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਧਰਮ' ਦੇ ਸੱਚੇ ਪੰਧਾਊ ਤੇ ਸਹੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਉਦੱਮ ਨਾਲ ਹੀ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ. ਪਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ—

"ਘਰਿ ਘਰ ਅੰਦਰਿ ਧਰਮ ਸਾਲ ਹੋਵੈ ਕੀਰਤਨ ਸਦਾ ਵਿਸੋਆ।"—

ਦੇ ਬਾਨ੍ਹਣੂ ਬੰਨ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ; ਅਤੇ—

"ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰ ਧਰੇ, ਪੂਜਾ ਆਸਣੁ ਥਾਪਣ ਸੋਆ"—

ਦੇ ਪਏ ਪੈਂਤੜੇ, ਅਸੀਂ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ॥

ਭਲੇ ਮਸੰਦਾਂ, ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ, ਸੇਵਕ-ਗੁਮਾਸ਼ਤਿਆਂ (ਸਹਲੰਗਾਂ) ਤੇ ਗੁਰੂ ਚੇਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖਾਂ (ਸਰੇਣੀਆਂ) ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੱਕ ਤੁਰਿਆ ਰਹਿਆ। ਲੇਕਿਨ ਲੰਮੇ ਸਮੇ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹਿਨ ਕਰਕੇ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਦੀਆਂ ਨੇ, 'ਮਹੰਤੀ ਗੱਦੀਆਂ ਦੀ ਸੂਰਤਿ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ, ਅਰੁ 'ਗੁਰੂ ਚੇਲੇ' ਦੀ ਰੀਤਿ ਸਦਾ ਲਈ

ਚਲ ਪਈ। ਅਤੇ ਇਹ ਚਾਰੇ ਸ਼ਾਖਾਂ ਭੀ ਪੱਕੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ, 'ਬਾਬੇਕਿਆਂ' ਨਾਲ, 'ਬਾਬਰਕਿਆਂ' ਦੇ ਉਲਝ ਪੈਣ ਕਰਕੇ, ਪੁਰਾਣੇ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਢਿਲੀਆਂ ਪੈ ਗਈਆਂ। ਲੇਖੇ ਪੱਤੇ ਵਿਚ ਰਉਲ਼ਾ ਪੈ ਜਾਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਧਰਮ ਤੇ ਆਚਰਨ ਭੀ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੇ ਗੰਧਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਅਕਸਰ ਮੰਜੀਦਾਰ, ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਨੂੰ ਜੱਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪਏ। ਅਰੁ 'ਗੁਰੂ ਕੇ' ਦੀ ਥਾਂ, 'ਗੁਰੂ' ਹੀ ਬਣਿ ਬੈਠੇ। ਮੀਣੇ, ਧੀਰਮੱਲੀਏ ਤੇ ਰਾਮਰਾਈਏ ਆਦਿ ਥੋਥੇ ਗੁਰੂਆਂ, ਮਸੰਦਾਂ ਨਾਲ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀਆਂ ਵਿੱਢ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਹੋਰ ਭੀ ਵਿਗਾੜ ਦਿਤੇ। ਚੁਨਾਂਚਿ ਇਸ ਵਿਗੜੇ ਮਸੰਦ ਲਾਣੈ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

ਜੋ ਕਰਿ ਸ਼ੇਵ ਮਸੰਦਨ ਕੀ, ਕਹੈ: "ਆਨ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਸਭੈ ਮੁਹਿ ਦੀਜੈ !
ਜੋ ਕਿਛੁ ਮਾਲ ਤ੍ਵਾਲਯ ਹੈਂ, ਅਬ ਹੀ ਉਠਿ ਭੇਟ ਹਮਾਰੀ ਹੀ ਕੀਜੈ !
ਮੇਰੋ ਹੀ ਧ੍ਯਾਨੁ ਧਰੋ ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ; ਭੂਲਕੈ ਅਉਰ ਕੋ ਨਾਮ ਨ ਲੀਜੈ !"
'ਦੀਨੇ' ਕੋ ਨਾਮੁ ਸੁਨੈ ਭਜਿ ਰਾਤਹਿ; 'ਲੀਨੇ' ਬਿਨਾਂ ਨਹਿ ਨੈਕੁ ਪਸੀਜੈ !
('ਬਿਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ' ਅੰਤਿਕਾ, '੩੨ ਸਵੈਯੇ')

'ਮੰਜੀਆਂ' ਮਨਸੂਖ

ਇਹ ਰੋਗੁ ('ਗ਼ਮਾਸ਼ਤੇ' ਥਾਪਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ) ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇ ਤੱਕ, ਤਕਰੀਬਨ ਲਾ-ਇਲਾਜ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਰੁ ਬਾਜ਼ੇ ਮਸੰਦ ਐਨੇ ਵਿਗੜੇ, ਕਿ ਸਾਧਾਰਨ ਸਰਧਾਲੂ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਬੀ ਬੜੀ ਬੇਦਰਦੀ ਨਾਲ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਪਾਪ ਪਖੰਡ ਦੀਆਂ ਫਰਯਾਦਾ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਰਬਾਰਿ ਪਹੁੰਚੀਆਂ। ਇਕ ਦਿਨ, ਭੰਡਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਟੋਲੇ ਨੇ, ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਰੂਬ-ਰੂ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਇੰਨ ਬਿੰਨ ਨਕਲ ਲਾਹ ਕੇ, ਦਰਸਕਾਂ ਨੂੰ ਖੂਨ ਦੇ ਹੰਝੂ ਰੁਆ ਦਿਤਾ। ਪਿਆਰੇ ਤੇ ਸਰਲ ਸੂਧੇ ਸਿਖ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਦਰਦ ਕਹਾਣੀ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦੇ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਵੇਖਿ ਸੁਣ ਕੇ, ਧਰਮ ਸਰਮ ਦੇ ਰਾਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਲੂੰ ਲੂੰ ਕੰਬਿ ਉਠਿਆ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ—

"ਫੜ ਲਓ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਪੀਆਂ (ਹਾਜ਼ਿਰ ਮਸੰਦਾਂ) ਨੂੰ! ਅਰੁ
ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਬੰਨ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰੋ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ !!

ਬੱਸ, ਫੇਰ ਕੀ ਸੀ। ਹੁਕਮ ਸੁਣਕੇ, ਮਸੰਦਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਭੀ ਥਰਥਰਾ ਉਠੇ। ਅਰੁ ਬਚਾਉ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਿਧਰ ਲੁਕਾਉ ਦਿਸਿਆ, ਉਧਰਿ ਉਠਿ ਨੱਸੇ। ਐਪਰ ਪਿਆਦਿਆਂ ਉਦਮ ਨਾਲ ਘੇਰਿ ਮੋੜ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਏ। ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੈ ਹਜ਼ੂਰਿ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ।

"ਕਰਮੀ ਕਰਮੀ ਹੋਇ ਵੀਚਾਰ !"

ਦਾ ਭਾਣਾ ਵਰਤਾ ਕੇ, ਸਾਹਿਬਾਂ ਜਥਾਜੋਗ ਸ਼ਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਤੇ ਇਹ ਖੂਨੀ ਨਾਟਕ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ।

'ਨਾਟਕ' ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ, ਕਿ 'ਮਸੰਦੀ ਮ੍ਰਿਜਾਦਾ' ਹੀ ਨਾਕਸ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਦਰਿ ਅੰਦਰਿ. ਜੇ ਇਹ ਰੁਕੇ ਜਲ ਵਾਂਗੁ ਮੰਦਾ ਚਲ੍ਹਾ ਬਣ ਗਈ ਹੈ; ਤਾਂ ਅਗਾਹਾਂ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਤਰੱਕਦਿਆਂ ਰਹਿਣ ਨਾਲ, ਹੋਰ ਭੀ ਸੜ੍ਹਿਆਨ ਛਡ ਜਾਇਗਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਭਲਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਾਸਤੇ "ਪੰਚ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪੰਚ ਪ੍ਰਵਾਨ" ਦਾ ਬੰਧਾਨ ਹੀ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ।

ਉਸ ਮੌਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਸੰਦਾਂ ਦੇ ਮੰਡਲਾਂ (ਤਾਬੇਦਾਰੀ, ਜਾਗੀਰ) ਵਿਚੋਂ ਕਢਕੇ, ਸਿਧਾ ਆਪਣੈ (ਗੁਰ ਗੱਦੀ) ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਯਾਨੀ 'ਖ਼ਾਲਸਾ'* ਬਣਾ ਲਿਆ। ਅਰੁ ਹਰਿ ਥਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਲਿ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ 'ਹੁਕਮ ਨਾਮੇ' ਭੇਜ ਦਿਤੇ :—

੧—ਬਾਵਾ ਸਰੂਪ ਦਾਸ, 'ਭਲਾ'—'ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼'—ਸਾਖੀ ੨੨੧; ਤੇ

੨—ਭਾਈ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ,-'ਛਿੱਬਰ'ਬੰਸਾਵਲੀ ਨਾਮਾ...,ਚਰਨ ੧੦,ਛੰਦ ੩੪੮-੫੧

੧—'ਖ਼ਾਲਸਾ', ਅੱਰਬੀ ਭਾਖਾ 'ਚ 'ਨਿਰਮਲ' ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨਿ; ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ ਉਸ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਰੂੜੀ (ਰਸਮੀ) ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਸਿਧੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੋਵੇ; ਕਿਸੇ ਅਮੀਰ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਜਾਗੀਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। (ਲੁਗ਼ਾਤਿ ਕਿਸ਼ੋਰੀ' ਤੇ ਮਹਾਨਕੋਸ਼)।

'ਗੁਰਮਤਿ' ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ, ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ 'ਰੂੜੀ' ਭਾਵ, ਵਧੇਰੈ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ।

"੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੀ !

"ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ :—ਭਾਈ ਕਲਿਆਣ ਰਾਇ, ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਕੀ ! ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ! ਸੰਗਤਿ ਮੇਰਾ 'ਖਾਲਸਾ' ਹੈ !......ਜੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਵਿਤ ਕਾ ਹੋਵੇ-ਗੋਲਕ, ਦਸਵੰਸ, ਮੰਨਤ—ਸੋ, ਹਜ਼ੂਰਿ ਆਪ ਲੈ ਆਵਣਾ ! ਮਸੰਦਾਂ ਨੋ ਮੰਨਣਾ ਨਾਹੀ। ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੇਗਾ; ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋਵਹਿੰਗੇ!...' "ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਿਵਿਤ ਕਾ ਹੋਵੈ; ਸੋ ਵਿਸੋਏ ਨੂ ਹਜ਼ੂਰਿ ਲੈਕੇ ਦਰਸਨ ਆਵਣਾ ! ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ। ਆਵਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਗੁ ! ਹੋਰਸ ਕਿਸੇ ਮਸੰਦ ਨੂ ਨਾਹੀ ਮੰਨਣਾ !..." "ਮਸੰਦ, ਮਸੰਦੀਏ ਦੇ ਮਰਣੈ ਪਰਣੈ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ, ਨਾਂਹੀ ਜਾਣਾ !......ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ।...... ਮਸੰਦ ਦੇ ਮੁਹਿ ਨਾਹੀ ਲਗਣਾ; ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ! ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਗੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋਗੁ ॥'

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਰੀ ਹੋਏ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਵੰਨਗੀ ਅਸਲ ਰੂਪ ਵਿਚ, 'ਦਉਲੇ ਕੀ ਗੁਜਰਾਤ' (ਪੰਜਾਬ) ਦੇ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਘਰਾਣੇ ਪਾਸ ਹੈਗੀ ਸੀ।* ਹੁਣ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹੱਲੇ-ਗੁੱਲੇ ਸਮੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਹਾਲੇ, ਕਿੱਧਰ ਗਏ ਹੋਣਗੇ ! ਉੱਤੇ ਦਿੱਤਾ ਪਾਠ, 'ਮਾਛੀਵਾੜਾ', 'ਪਟਣ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਕੇ' ਤੇ 'ਪਟਣਾ ਸਾਹਿਬ' ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਜੋਗ ਪਹੁੰਚੇ; ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਸਾਂਭੇ ਹੋਏ, ਅਸਲ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਜੋ ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ 'ਸਮਤੁ ੧੭੫੫ ਮਿਤੀ ਚੇਤੋਂ ੧੪', 'ਮਿਤੀ ਫਾਗੋਂ ੪,ਸੰਮਤੁ ੧੭੫੬†'ਤੇ 'ਸੰਮਤੁ ੧੭੫੭ ਮੱਘਰ ਮਿਤੀ੪' ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ।

---

*ਬਾਬਾ ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਭਲਾ—'ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼'—ਸਾਖੀ ੨੨ਵੀਂ, ਛੰਦ ਪੰਦਰਵਾਂ ॥

†ਇਹ ਸੰਮਤ 'ਵਰਤਮਾਨ' ਹੈ; ਜੋ 'ਸੰਮਤੁ ੧੭੫੫, ਮਿਤੀ ਫਾਗੋਂ ੪' (੩੧ ਜਨਵਰੀ ੧੬੯੯ ਈਸਵੀ) ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।' ਅਰਥਾਤ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਵਾਲੇ ਨਾਲੋਂ ਸਵਾ ਕੁ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਿਆ ਸਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾ ਹੁਕਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੇਸਾਂ-ਪਰਦੇਸਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ, ਆਉਂਦੀ ਵੈਸਾਖੀ ਖੁਰ, ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਇਕੱਠ ਕੀਤਾ; ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਚਰਜ ਕਉਤੁਕ ਰਚ ਕੇ, 'ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ' ਚੁਣੇ; ਅਰੁ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਰਨ ਪਾਹੁਲ ਦੀ ਥਾਂ 'ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਛਕਾਇਆ; ਤੇ 'ਪੰਚ ਪਰਵਾਣੁ, ਪੰਚ ਪਰਧਾਨ' ਦੀ ਲੀਲਾ ਵਰਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਚੁਨਾਂਚਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰੀ ਲਿਖਾਰੀ ਕਵਿ ਸੈਨਾਪਤਿ 'ਖਾਲਸਾ' ਨੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ-ਸੋਭਾ' ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਇ:—

ਦੋਹਰਾ ॥

'ਪੁਰ ਆਨੰਦ' ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਅਬ ਕਬਿ ਕਰਤ ਬਖਾਨ:—
ਗਿਰਦ ਪਹਾਰ ਅਪਾਰ ਅਤਿ, ਸਤਲੁਦ੍ਰ-ਤਟਿ ਸੁਭ ਥਾਨ ॥੧॥੧੧੭॥

ਚੇਤ—ਮਾਸ ਬੀਤਿਓ ਸਕਲ, ਮੇਲਾ ਭਯੋ ਅਪਾਰ ॥
'ਬੈਸਾਖੀ ਕੈ ਦਰਸ ਪੈ, ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਯੋ ਬਿਚਾਰ ॥੨॥੧੧੮॥

ਸੰਗਤ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਤ ਸਬ, ਨਗਰ ਨਗਰ ਬਿਸਥਾਰ ॥
ਹੁਐ ਦਇਆਲ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਓ, ਕਰਨਹਾਰ ਕਰਤਾਰਿ ॥੩॥੧੧੯॥

ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਰੀ ਖੁਸ਼ੀ, ਸੰਗਤਿ ਕਰੀ ਨਿਹਾਲ।
ਕੀਓ ਪ੍ਰਗਟ ਤਬ 'ਖਾਲਸਾ', ਚੁਕਿਓ ਸਕਲ ਜੰਜਾਲੁ ॥੪॥੧੨੦॥

ਸਬ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੀ, ਸੁਭ ਸਤਲੁਦ੍ਰ ਕੇ ਤੀਰ ॥
ਕੇਤਕ ਸੁਨਿ ਭਏ 'ਖਾਲਸਾ', ਕੇਤਕ ਭਏ ਅਧੀਰ ॥੫॥੧੨੧॥

"ਤਜਿ ਮਸੰਦ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕ ਜਪੁ" ਯਹਿ ਬਿਬੇਕ ਤਹਂ ਕੀਨ:—
"ਸਤਿਗੁਰ ਸੋ ਸੇਵਕ ਮਿਲੇ, ਨੀਰ ਮਧਿ ਜਯੋਂ ਮੀਨ ॥੬॥੧੨੨॥

ਸੋ 'ਸਤਿ—ਸੰਗਤਿ' ਜਾਣੀਐ, ਜਹਿੰ ਬਿਬੇਕ-ਵਿਚਾਰ।
ਬਿਨੁ ਭਾਗਨ ਨਹੀਂ ਪਾਈਐ, ਜਾਨਤ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ॥੨॥੧੨੩॥

ਨੇਮੁ ਧਰਮੁ ਪੂਜਾ ਸਕਲ, ਏਕ ਨਾਮ ਗੋਬਿੰਦ ॥
ਏਕ ਬਾਰ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੋ, ਹੋਤ ਅਨੇਕ ਅਨੰਦੁ !! ੮ ॥ ੧੨੪ ॥

ਮੋਹਿ ਮਾਲ ਸੰਗਤਿ ਸਕਲ !'—ਕਹੀ ਸਿੰਘ ਗੋਬਿਦ :—
"ਮਾਨੈ ਹੁਕਮ ਬਿਬੇਕ ਸੁਨਿ, ਤਾ ਕੋ ਕਰਉਂ ਅਨੰਦ !"੧੧॥੧੨੭॥

ਦੋਹਰਾ ॥

ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ ਕਾਰਨੇ, ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਓ ਬਿਚਾਰੁ ॥
ਕਰਿ 'ਮਸੰਦ' ਤਬ ਦੂਰ ਸਬ, 'ਨਿਰਮਲ'* ਕਰਿ ਸੰਸਾਰ ॥੧੫॥][੧੩੧
[ਅਧਿ: ੫)

'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ

(੧)—'ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤੁ' ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ, ਛੇਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸੰਮਤੁ ਸੋਲਾਂ ਸੈ ਉਣਾਸੀਹ (੧੬੨੨ ਈਸ੍ਵੀ) ਵਾਲੀ ਵੈਸਾਖੀ ਉਤੇ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਰੀਤਿ ਨੂੰ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸਾਹ ਨੇ ਸੀਸ-ਭੇਟ ਵੈਸਾਖੀ ਪੁਰ, 'ਖੰਡੇਧਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਬਦਲਿਆ, ਆਪਦੇ ਦਰਬਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ-ਲਿਖਾਰੀ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ 'ਖਾਲਸਾ' ਨੇ ਇੰਞ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:—

ਦੋਹਰਾ

'ਖਾਂਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ' ਦਈ ਕਰਨਹਾਰ ਪ੍ਰਭ ਸੋਇ ॥
ਕੀਓ ਦਸੋ ਦਿਸ 'ਖਾਲਸਾ,' ਤਾ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ੩੩॥੧੪੯॥

ਅੜਿਲ

ਦੇ ਖਾਂਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ, ਤੇਜੁ ਬਢਾਇਆ।
ਜੋਰਾਵਰ ਕਰਿ ਸਿੰਘ, ਹੁਕਮੁ ਵਰਤਾਇਆ ॥ ੩੪॥੧੫੦
('ਸ੍ਰੀਗੁਰ ਸੋਭਾ'—'ਧਿਆਇ ਪੰਜਵਾਂ)

ਲੇਕਿਨ 'ਖਾਲਸਾ' ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੇ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗੁ ਨਹੀਂ' ਦਸਿਆ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਯਾ ਕਿਸੇ ਸਮਕਾਲੀ

*ਏਥੇ, 'ਖਾਲਸਾ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਅਰਥ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਲਾ 'ਨਿਰਮਲ' ਪਦੁ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਲਿਖਤ ਭੀ ਹਾਲਾਂ ਤਕ ਹਥਿ ਨਹੀਂ ਲਗੀ।

(੨) 'ਸੈਨਾਪਤਿ' ਤੋਂ ਚਾਲੀਹ ਕੁ ਸਾਲ ਬਾਦ—ਸੰਮਤੁ ਅਠਾਰਾਂ ਸੈ ਇੱਕ-ਗਿਆਰਾਂ ਬਿੱ: ਵਿਚਕਾਰ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸ਼ੋਭਾ' ਦਾ ਹੀ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ, ਭਾਈ ਕੋਇਰ ਸਿੰਘ 'ਕਲਾਲ' ਨੇ 'ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਪਾ: ੧੦' ਗ੍ਰੰਥ* ਰਚਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੇ ਨਉਵੇਂ ਅਧਿਆ ਵਿਚ, 'ਸੀਸ-ਭੇਟ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੋਂ ਬੱਾਦ ਦਸਿਆ ਹੈ:—

ਦੋਹਰਾ

ਉਤੇ ਲੋਕ ਯੌਂ ਭਾਖਈ; ਇਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਯਾ ਬਿਧਿ ਠਾਨਿ;
ਨਿਕਸੇ ਤੰਬੂ ਤਾਹਿ ਤੇ; ਸੰਗਿ ਸਿਖ ਸੁਠ ਠਾਨਿ ॥੨੩

ਸਵੈਯਾ

ਤਾ ਕਰ ਸੋਂ ਕਰ ਧਾਹਿ ਅਏ ਪੁਨਿ,
ਬੈਠਿ ਸਿੰਘਾਸਨਿ ਕੌਤਕੁ ਹੇਰੇ ॥
ਕੋਰਯ-ਮਯਾ੧ ਕਰਿ ਆਪ ਸਮਾਨ,
ਕਰੇ ਅਬ ਹੀ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਚੇਰੇ ॥
ਸਰਤਾ-ਜਲ ਲੀਨ ਅਛੂਤ ਮੰਗਾਇਕੈ,
ਪਾਤ੍ਰ ਲੋਹ ਮੈ ਤਾ ਪ੍ਰਭ ਬੇਰੇ ॥ ੨੪
ਪੜਤੇ ਉਦਾਸ ਹ੍ਵੈ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋ ਪ੍ਰਭੁ;
ਠਾਢੇ ਹੈਂ ਆਪ ਭਏ ਸੁ ਸਵੇਰੇ ॥
ਅਸ ਕੌਤੁਕ ਵੇਖਿ ਸੋ ਸਾਹਿਬ ਕੋ,
ਬਿਪ, 'ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਪਾ' ਬਿਧਿ ਯਾ ਲਖਿ ਪਾਈ ॥

---

*ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਇਕ ਉਤਾਰਾ, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ-ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਵਿਚ ਸੁਰਖਿਤ ਹੈ; ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਨਕਲ, 'ਸਿੱਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬਰੇਰੀ' ਦੇ ਰਿਜਿਸਟਰ ਨੰਬਰ ੧੧੯੮ ਪੁਰ ਦਰਜ ਹੈ।

੧—ਕ੍ਰਿਪਾ-ਕਟਾਛ, ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ (ਝਾਤ ਮਾਤ੍ਰ)

ਮਾਤਾ ਕੇ ਤੀਰ ਗਯੋ ਤਬ ਧਾਇਕੈ:
ਛੋਰਿ੧ ਕਥਾ ਨਖਿ-ਸਿਖ ਸੁਨਾਈ ॥

'ਖਾਲਸ ਪੰਥ' ਕੋ ਆਦਿਰੁ ਅੰਤੁ,
ਸੁ ਯਾ ਬਿਧਿ ਕੋ ਸੁਨਿ ਮਾਤ ਸੁ ਆਈ॥੨੪

ਤਾਂਸ ਮੈ ਆਨਿ ਪਤਾਸੇ ਡਰੇ, ਗਨ;
ਪੇਖਿ ਸੁ ਮਹਲ੨ ਕੇ ਬਾਤ ਅਲਾਈ:—

"ਤਾਤ੩ ਅਰੁ ਮਾਤ ਕੀ ਅੰਸੁ ਭਈ ਅਬ;
ਯਾ ਕਰਿ ਹੇਤੁ ਭਵੈ ਨਿਜ ਮਾਈ !'

ਪ੍ਰੇਮ ਪਤਾਸੇ ਡਰੇ ਅਬ ਮਾਤ ਨੇ,
ਯੌਂ ਅਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮੋਦ ਧਰਾਈ ॥

"ਧਨਿ ! ਧਨਿ !!" ਕਹੈਂ ਸਭ ਹੀ ਜਨ ਮਾਤ ਕੋ;—
'ਮਾਤਾ ਕੀਓ ਉਪਕਾਰ !'—ਗਨਾਈ ॥੨੬

ਦੋਹਰਾ

'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਗੁਰੂ ਤਯਾਰ' ਕਰਿ; ਕੈ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀ ਰੀਤਿ ॥
ਠਾਢੇ ਕਮਰ ਛਕਾਇ ਕੈ, ਸਨਮੁਖਿ ਪੰਚ ਸੁਨੀਤ ॥੨॥

ਯਾਨੀ—ਲੋਹੇ ਦੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚ, ਨਦੀ ਜਲ (ਸੁਚਾ ਪਾਣੀ) ਮੰਗਾਇਆ। ਉਸ ਉਤੇ ਖੁਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕਾਗਰ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਘਰੋਂ ਲਿਆ ਪਤਾਸੇ ਉਸ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤੇ, ਇਉਂ ਮਿੱਠਾ' ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ।

(੩) ਫਿਰਿ ਨੇੜੇ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ—ਭਾਈ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ 'ਛਿਬਰ' ਰਨ। ਉਹ ਚੂੰਕਿ, ਮਾਸਾ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਹੀਂ, ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਵਲੋਂ, 'ਸੀ ਹਰਿਮੰਦਰ

੧—ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ, ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲਿ। ੨—ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ।
੩—ਪਿਤਾ, ਬਾਪੂ।

ਸਾਹਿਬ—ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ' ਦੇ ਥਾਪੇ ਗਏ ਪਹਿਲੇ ਦਾਰੋਗੇ—ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ 'ਛਿਬਰ' ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹਨ; ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਏਤਬਾਰ—ਜ਼ੋਗ ਮੰਨਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :—

ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾਂ ਸੈ ਚਉਰੰਜਾ ਗਏ ।
ਦਿਨ ਚੇਤ੍ਰ ਦੇ ਅਠਾਈ ਬਾਕੀ ਰਹੇ ।
ਦਿਨ ਤ੍ਰੈ ਗੁਜਰੇ, ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ੨ ਬੁਲਾਇਆ ।
ਦਰਬਾਰ ਲਗਾ ਹੋਇਆ,
ਦੀਵਾਨ ਦੋਨੋ ਪਾਸ ਬਹਾਇਆ ॥੩੧੬।

ਬਚਨ ਕੀਤਾ: "ਕਟੋਰਾ ਜਲ ਦਾ ਸੁਚੇਤ ਕਰਿ ਲੈ ਆਉ !"
ਲੈ ਆਇਆ, ਦਿਤੀ ਕਰਦ, ਕਹਿਆ: 'ਹਿਲਾਉ !
'ਜਪੁ' ਅਤੇ 'ਅਨੰਦ' ਰਸਨੀ ਕਰਿ ਉਚਾਰੁ ।"

ਤਾਂ ਦੀਵਾਨ 'ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ' ਹਥ ਜੋੜ ਖਲੋਤਾ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ॥ ੩੧੭
ਕਹਿਆ:—"ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ! ਵਿਚ ਮਿਠਾ ਪਵੇ, ਤਾਂ ਬਣੇ ਸੁਆਦ !"

ਬਚਨ ਕੀਤਾ :—"ਲੈ ਆਉ ਧਰਮ ਚੰਦਾ ! ਪਤਾਸੈ ਪ੍ਰਸਾਦ !"
ਪਤਾਸੇ ਪਵਾਏ, ਅਤੇ ਕਰਦ ਹਿਲਾਈ ।
ਨਾਉਂ ਧਰਿਆ 'ਪਾਹੁਲ', ਟਿਹ ਪਾਹੁ ਲਗਾਈ ॥ ੩੧੮

(ਦਸਵਾਂ ਚਰਨ)

(੪) ਇਸ ਤੋਂ ਬੱਦ ਬਾਬਾ ਸਰੂਪ ਦਾਸ 'ਭਲੇ' ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੮੩੩-੪ਬਿ : ਵਿੱਚ 'ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਪੋਥੀ ਲਿਖੀ ਅਤੇ ਸੰਮਤ ੧੮੨੨ ਈ:) ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਬੁਧ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਾਵਿ ਰੰਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਸੋਧ, ਤੇ

੧—ਇਲਾਜ, ਉਪਾਉ ।

੨—ਇਹ ਬ੍ਰਿਧ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭੀ 'ਛਿੱਬਰ' ਬ੍ਰਹਮਣ ਹੀ ਸਨ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਦੇ ਸਿੱਖ, ਲਿਖਾਰੀ ਤੇ ਦਸਮੇਸ ਜੀ ਦੇ ਖਿਡਾਵੇ ਸਨ ।

ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ 'ਖਾਲਸਾ' ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ੨੨੧ਵੀਂ ਸਾਖੀ 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, 'ਅਰੂ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ' ਦਾ ੨੨੬ਵੀਂ ਵਿੱਚ। ਕਵੀ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

ਦੋਹਰਾ

ਨਵਤਨ ਪੰਥ-ਮਿਰਜਾਦ ਧਰਿ, ਕਰੈ ਕਲਕੀ-ਧਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ॥
ਸੀਸ ਕੇਸ ਨੀਲੰਬਰੀ, ਸਿੰਘ 'ਸੰਗਿਆ'੧ ਤੇਜ ਨਿਵਾਸ ॥ ੧ ॥

ਚੌਪਈ

ਇਕੁ ਤਸਟਾ ਚਮਚਾ ਲੋਹਿ੨ ਮੰਗਾਇਆ।
ਤਾ ਮੋ ਖੰਡੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰਾਇਆ।
'ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਭਈ ਤਯਾਰ।
ਤਬ ਸਿੱਖ ਮੁਖੀਏ ਪ੍ਰਭ ਲਏ ਹਕਾਰਿ ॥ ੨

ਨਿਜ ਚਰਨ ਪਖਾਲ ਗਗਰੇ੩ ਮੋ ਧਰਾ।
ਕਰ ਬੰਦੁ ਲਖੌਟਾ ਮੁਹਰ ਮੁਖ ਕਰਾ੪।
ਸਤਰੁਦ੍ਰ੫ ਮਾਂਹਿ ਅਮਾਨ ਧਰਾਇਆ।
'ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹਲ' ਹੁਕਮ ਕਰਾਇਆ ॥ ੩

ਤਬ ਪਾਂਚ ਚਮਚਾ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਭਰ ਪੀਆ।
ਜਿਮ ਅਗਸਤ ਆਚਮਨ੬ ਕੀਆ।
ਪੁਨਿ ਪਾਹੁਲ ਦੇਨ ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਲਾਗੇ।
ਤਬ ਕਹਾ ਮਾਤਾ ਸੰਗਤਿ ਸੁਖ ਪਾਗੇ ੭ :—

"ਅਬ ਹੀ ਤੇਜ ਨ ਸਕੇ ਸਹਾਰ।
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅਵਹ ਕੁਛ ਹੋਇ ਉਪਚਾਰ।"

੧—ਨਾਮ। ੨—ਬਾਟਾ ਤੇ ਚਮਚਾ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੇ॥ ੩—ਗਾਗਰ। ੪—ਲਾਖ ਦੀ ਮੁਹਰ (ਗਾਗਰ ਦੇ) ਮੂੰਹ ਤੇ ਲਾ ਕੇ। ੫—ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ। ੬—ਚੁਲੀਆਂ ਨਾਲ ਪੀਣਾਂ।

ਤਬ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਸਰੀ ਲਈ ਮੰਗਾਇ ।
ਪੀਸਾਇ ਤਸਟੇ ਮੋ ਦੀਨੀ ਪਾਇ ॥ ੮

(੫) ਕਵਿ ਸੈਨਾਪਤਿ ਤੇ ਭਾਈ ਕੁਇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਾਏ ਪੂਰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ, ਸੰਮਤ ੧੮੫੪ ਬਿੱ: (੧੭੯੭ਈ:) ਬਿਖੈ, ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ, 'ਗੁਰ ਬਿਲਾਬ ਪਾ: ੧੦ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਅਰੁ ਗਿਆਰਵੇਂ ਅਧਿਆ ਵਿਚ ੨੯ਵੇਂ ਛੰਦ ਤੋਂ ੪੧ਵੇਂ ਤੱਕ, ਭਾਈ ਕੁਇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੀ ਹੀ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਹੈ।

(੬) ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸਮਕਾਲੀ ਹੈ ਮੁਨਸ਼ੀ ਖੁਸਵਕਤ ਰਾਇ, 'ਵਕਾਇਆ ਨਿਗਾਰ' ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਨ ੧੮੧੧ ਈ: (ਸੰਮਤ ੧੮੬੮ ਬਿੱ:) ਵਿਚ, 'ਤ੍ਰਾਰੀਖਿ ਸਿੱਖਾਂ' ਲਿਖੀ ਹੈ। 'ਭਵਾਨੀ' ਦਾ ਆਵਾਹਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਕੇ ਮੁਨਸ਼ੀ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਨਿ :—

ਅਜ਼ਾਂ ਰੋਜ਼ ਜ਼ੁਨਾਰ ਬ ਸ਼ਿਕਸਤ, ਵ ਲਿਬਾਸ ਨੀਲਗੂੰ ਅਖ਼ਤਯਾਰ ਕਰਦ; ਵ ਜ਼ੈਵਰ ਆਹਨੀ ਗੁਜੀਦ; ਵ ਵਜ਼ੱਾ ਗ਼ੈਰ ਮੁਕੱਰਰ ਨਮੂਦ; ਵ ਦੋ ਸ਼ਮਸ਼ੈਰ ਬਰ ਕਮਰ ਬਸਤ; ਖ ਕਾਰਦ ਵ ਚੱਕ੍ਰ ਵ ਤਪੰਚਾ ਵ ਕਮਾਣ ਵਗੈਰਾ ਹਰਬਾ ਹਾਇ ਆਹਨੀ ਬਰਖ਼ੁਦ ਆਵੇਖ਼ਤ । ਵ ਦਸਤਾਰ ਬ-ਕਦਰ ਯਕ ਦਸਤ ਦਰਾਜ਼ ਥਸਤਨ ਆੱਦਤ ਕਰਦ । ਵ ਇੱਵਜ਼ ਕਲਮਾ 'ਸਲਾਮ', 'ਫਤਿਹ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ' ਮੁਕਰਰ ਕਰਦ। ਬਜਾਇ ਬਾਂਗ, ਸੁਬਹ ਵ ਸ਼ਾਮ ਸ਼ਬਦ 'ਅਕਾਲ ! ਅਕਾਲ !!' ਬ ਆਵਾਜ਼ ਬਲੰਦ ਖ੍ਵਾਂਨਦਨ ਆਗ਼ਾਜ਼ ਨਮੂਦ। 'ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ 'ਖਾਲਸਾ' ਨਾਮੀਦ । ਵ ਅੱਵਲ ਪੰਜ ਕਸ ਸਿੰਘ ਰਾ ਬਰ ਵਜ਼ਾ ਖ੍ਵੇਸ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਦ । ਵ ਬਿਨਾਬਰ ਤਰਵੀਜੁ ਤਸ਼ਹੀਰੁ ਤੋਹੀਦ ਮਿੱਲਤਿ ਖ਼ੁਦ ਰਧਮਿਆਤਿ ਦੀਨ

ਵ ਆਈਨ ਮੁਕੱਰਰ ਸਾਖ਼ਤ ਬ ਦੀਂ ਤਫਸੀਲ ਕਿ—
ਪਾਇ ਖ਼ੁਦ ਰਾਂ ਬਿਸ਼ੁਸਤ, ਵ ਦਰਾਂ ਆਬ ਸ਼ੀਰੀਨੀ ਆਮੇਖ਼ਤਹ
ਕਾਰਦ ਦਰ ਦਸਤ ਗਿਰਿਫਤਹ, ਦਰਾਂ ਆਬ ਮੇ ਰਾਂਦ।
ਵ ਈਂ ਪੰਜ ਅਫ਼ਸੂਨ ਹਾਇ ਹਿੰਦੀ ਭਾਖਾ
ਦਰ—ਕੁਤਬਤ—ਤਸਨੀਫ 'ਸਵੈਯਾ' ਖ਼ੁਦ ਰਾ ਮੇ ਕ੍ਵਾਂਦ;
ਵ ਦਮ ਕਰਦ। ਵ ਕਬਿੱਤੁ ਸ੍ਵੈਯਾ ਹਾ ਮਜ਼ਕੂਰ ਈਂ—ਅੰਦ :—

ਕਬਿੱਤੁ—ਸਵੈਯਾ ਅੱਵਲ

'ਸਰਾਵਗ ਸੁੱਧ ਸਮੂਹ ਸਿਧਾਨ ਕੇ
ਦੇਖ ਫਿਰਯੋ ਘਰਿ ਜੋਗਿ ਜਤੀ ਕੇ।...'ਆਦਿ
(ਪਹਿਲੇ ਪੰਜੇ ਸਵਈਏ ਲਿਖੇ ਹਨ)*

ਅਰਥਾਤ—ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਜਨੇਊ ਤੋੜ ਦਿਤਾ। ਨੀਲਾ ਬਾਣਾ ਸਜ਼ਾ ਲਿਆ! ਸਰਬਲੋਹ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਪਹਿਨਣੇ ਉਚਿਤ ਖਿਆਲ ਕੀਤੇ। ਅਣੋਖਾ ਜਿਹਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਦੋ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰਾਂ ਗਾਤਰੇ ਲਟਕਾ ਲਈਆਂ। ਕਰਦ ਚੱਕ੍ਰ ਤਮੰਚਾ (ਪਿਸਤੌਲ) ਤੇ ਕਮਾਣ ਆਦਿ ਸਰਬਲੋਹ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਏ। ਅਰੁ ਦਸਤਾਰ, ਹੱਥ ਕੁ ਭਰ ਉੱਚੀ (ਦੁਮਾਲੇ ਦਾਰ) ਸਜਾਉਣ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਮਿਲਣ ਸਮੇਂ ਦਾ ਬੋਲਾ 'ਸਲਾਮ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਫਤਿਹ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ' ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ। ਸੰਝ ਸੁਵੇਰ ਬਾਂਗ ਦੀ ਥਾਂ ਸਬਦ 'ਅਕਾਲ! ਅਕਾਲ!!'' ਗੱਜ ੨ ਕੇ ਗਜਾਉਣਾ ਅਰੰਭ ਦਿਤਾ। ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ 'ਖਾਲਸਾ' ਰੱਖ ਲਿਆ।

ਪਹਿਲ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ (ਸਜਾਏ) ਅਰੁ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਪ੍ਰਸਿਧੀ ਤੇ ਏਕਤਾ ਵਾਸਤੇ ਧਾਰਮਕ ਰਸਮਾਂ ਤੇ ਨਿਯਮ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤੇ। ਇਸ ਵੇਰਵੇ ਅਨੁਸਾਰ :—

ਆਪਣੀ ਚਰਨ-ਘਾਲ੍ (ਜਲ-ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ) ਵਿਚ ਮਿੱਠਾ

*ਲਿਖਤੀ ਪੁਸਤਕ—ਵਰਕ ੨੭—੮

ਮਿਲਾਇਆ ਤੇ ਕਰਦ* ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਵਿਖੇ ਗ੍ਰਹਨ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਜਲ ਅੰਦਚ ਫੇਰੀ। ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰਚੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਇਹ ਪੰਜ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦਮ ਕੀਤਾ (ਫੂਕਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਭਾਖਾ ਦੇ ਸਵੈਯਾਂ)। ਉਹ ਕਬਿੱਤ ਸਵੈਯੇ ਇਹ ਹਨ :—

ਪਹਿਲਾ ਕਬਿੱਤੁ ਸਵੈਯਾ

ਸਰਾਵਗ ਸੁਧ ਸਮੂਹ ਸਿਧਾਨ ਕੇ, ਦੇਖ ਫਿਰਯੋ ਘਰਿ ਜੋਗਿ ਜਤੀ ਕੇ।
ਸੂਰ ਸੁਰਾਦਿਕ ਸਿਧ ਸਿਧਾਦਿਕ, ਸੰਤ ਸਮੂਹ ਅਨੇਕ ਮਤੀ ਕੇ।
ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਸ ਕੋ ਦੇਖ ਫਿਰਯੋ† ਮਤ, ਕੋਊ ਨ ਦੇਖੀਅਤ ਪ੍ਰਾਨਪਤੀ ਕੇ।
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਭਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਿਨੁ‡ ਏਕ ਰਤੀ ਖਿਨੁ ਏਕ ਰਤੀ ਕੇ॥ ੧

'ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੇ ਗ੍ਰੰਥ' ਵਿਚ 'ਅਕਾਲ ਉਤਤਿਤ' ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕੀਤੇ ਫੁਟਕਲ ਤੇ ਪ੍ਰਬਾਇ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ੨੧ਵੇਂ ਤੋਂ ੨੫ਵੇਂ ਤੱਕ ਪੰਜੇ ਛੰਦ ਕੁਝ ਕੁ ਪਾਠ ਦੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹਨ।

(੭) ਲਗ ਪਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ, ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਤ ਭੂਪ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਸੁਧਰਮ ਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ,ਜੋ ਸੰਤ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਨ ੧੯੨੩ਈ: ਵਿਚ ਛਪਵਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅਧਿਆ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਤੇ ਸੀਸ ਭੇਟ ਕਉਤੁਕ ਵਰਤਾਉਣ ਤੋਂ ਬੱਦ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਐਉਂ ਵਰਨਿਆਂ ਹੈ :—

ਪੁਨਾ ਕਨਾਤ ਖੋਲੁ ਕੇ ਨਿਕਾਸੇ। ਪਾਚੋ ਕੋ ਏਕਤ੍ਰ ਬੈਠਾਯਾ।
ਅਰੁ ਪ੍ਰਸਾਦ ਲਾਂਗਰੀਆਂ ਕੋ ਦੀਆ, ਕਹਾ : 'ਤਿਆਰ ਕਰੋ।'
ਤਿਸੀ ਸਮੇ ਸਭ ਦੇਵਤਾ ਆਨ ਇਸਥਿਤ ਭਏ,

---

*(ਫਾਰਸੀ—'ਕਾਰਦ' ਵੱਡਾ ਚਾਕੂ, ਛੁਰੀ; ਭਾਵ ਸਿਧੀ ਛੋਟੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ। ਅਰੁ ਦੋਧਾਰੀ ਕਿਰਪਾਨ ਨੂੰ 'ਖੰਡਾ' ਆਖੀਦਾ ਏ।

†ਸਹੀ ਪਾਠ 'ਰਹਯੋ' ਹੈ।

‡ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਹੁੰ' ਤੇ ਹੈ।

ਆਪਨਾ ਅੰਸ ਸਭ ਦੇਤ ਭਏ ;—

ਮੰਤ੍ਰ—'੧ ਓ ਸਤਿ ਨਾਮ......, ਉਪਦੇਸ ਸਕਤਿ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀਆ । ਔਰ—

ਜੰਤ੍ਰ—'ਵਾਹਗੁਰੂ', ਮੋਹਨ ਵਸੀਕਰਣ ਤੇ ਦੀਆ ।

ਤੰਤ੍ਰ—ਜਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਸਤੇ, ਵਰਣ ਚਿਤ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਤੇ ਦੇਤ ਭਇਆ ।

ਮਿਸਟਾਨ—ਇੰਦ੍ਰ—ਬੁੱਧੀ ਮੀਠੀ ਰਹੈ ਨਮਿਤ ਦੀਆ । ਅਰੁ

ਲੋਹ ਪਾਤ੍ਰ—ਜਮਰਾਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੇ ਪਾਵਣੇ ਨਮਿਤ ਦੀਆ ।

ਲੋਹ ਕਰਦ—ਕਾਲੀ ਜੀ ਦਈ ਜੁਧ ਵਾਸਤੇ ।

ਕੇਸ—ਦੇਵੀ ਚੰਡੀ ਜੀ ਦੀਏ ।

ਸਿੰਘ ਨਾਮ—ਸਿੰਘ ਬਾਹਨਿ ਨੈ ਦੀਓ ।

ਕਾਛ—ਹਨੂਮਾਨ ਜੀ ਦੀਨੀ ।

ਜਪੁਜੀ—ਮੁਕਤ ਤੇ ਪਾਠ ਦੀਆ ।

ਅਨੰਦ—ਚਿਤ ਸਾਂਤਿ ਤੇ, ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਜੀ ਦੀਨਾ :—

ਚੌਪਈ ਔਰ ਸਵਈਯੇ ੧੦—ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਚਿਤ ਜੁੱਧ ਤੇ ।

ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਤੇ ਦੀਏ ਸ਼ਿਖੋਂ ਕੋ:—

ਖੰਡ ਵਿਸ਼ਨੁ ਦਈ; ਮੈਦਾ ਮਹਾਂਦੇਵ, ਘਿਉ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਜਲ ਵਰਣ ਨੇ । ਤ੍ਰੈ ਭਾਵ ਕਾ ਕੜਾਹ ਕੀਆ । ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਸਾਲੇ ਸੌਂਫ ਹਨੂੰਮਾਨ ਦੀਨੀ; ਖੋਪਾ ਦੇਵੀ ਜੀ, ਚੁਰੰਜੀ, ਮੇਵਾ, ਲਾਚੀਆਂ, ਮਿਰਚ ਦੱਖਣੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀਨੀ । ਜੇ ਤੀਨ ਭਾਵ ਤੇ ਘੱਟ ਕਰੇ; ਤੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ ।

ਇਸ ਵਿਧਿ ਸੋ ਸਭ ਦੇਵਤਾ ਅੰਸ ਦਈ । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਹੁਕਮ ਕੀਆ : 'ਸਤ ਦੁੰਦਰ ਕੇ ਜਲ ਕੀ ਗਾਗਰ ਭਰ ਲਿਆਵੋ ।' ਸੋ ਜਲ ਲੈ ਆਏ । ਉਸ ਸਮੈ ਦੇਵੀ ਜੂ ਕੀ ਕਰਦ ਸਾਥ ਪਾਚੋਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੋਹ ਕੀ ਗਾਗਰ ਮੈ ਪਾਏ । ਪੰਜ ਸਸਤ੍ਰ ਨਾਮ—੧ ਕਰਦ, ੨ ਚਕਰ, ੩ ਕਟਾਰ, ੪ ਤੀਰ, ੫ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ।

(ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਦ ਕੋ ਹਲਵਾਯ ਅਪਨੀ ਓਰ ਜਪੁਜੀ ਆਦਿਕ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਹਿ। ਓਸ ਸਮੈ ਰਾਮ ਕੌਰ ਖਿਤਾਬ 'ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ', ਸਿਤਾਬੀ ਤਿਨੋ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋ ਜਾਇ ਕਹਾ, ਜੋ

'ਸਾਹਿਬ ਪੰਥ ਰਚਨੇ ਲਾਗੇ ਹੈਂ।
ਕੇਵਲ ਜਲ ਮੈਂ ਸਸਤ੍ਰ ਫੇਰਤੇ ਹੈਂ।
ਪੰਥ ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਹੋਇਗਾ।
ਹਜੂਰ ਕੋਈ ਕਹਿਤਾ ਨਾਹੀ।
ਤੁਮ ਬੀਚ ਰਸ ਪਾਵੋ!''

ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਯ ਪਤਾਸੇ ਗਾਗਰ ਮੈ ਡਾਰੇ। ਤਬ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਭਲਾ ਕੀਆ; ਰਸ ਪਾਇਆ! ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਿ, ਕਰਦ ਜੁਗਤ ਪਾਂਚੇ ਸ਼ਸਤਰ ਆਪਨੇ ਮੁਖ ਮੈਂ ਨਚੋੜੇ। ਉਚਾਰਾ :—

'ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ,
ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ।'

ਇਸ ਭਾਂਤਿ ਕਹਿ ਨੇਤ੍ਰੋਂ ਮੇ ਡਾਰੇ। ਪੁਨਾ: ਕੇਸੋਂ ਮੈਂ ਪਾਏ। ਤਿਸ ਸਮੇਂ ਉਠ ਕਰਿ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੋ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਜਾਨ ਕਰ, ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਆ। ਆਪ ਤਖਤ ਪਰ ਬੈਠੇ ॥

(੮) 'ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ' ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੀਰਾਂ ਕੋਟੀਏ ਸ: ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ 'ਸ਼ਹੀਦ' ਦੇ ਪੋਤਰੇ, ਤੇ ਸ: ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੱਥੇਦਾਰ 'ਮਿਸਲ ਕਰੋੜੀਆਂ' ਦੇ ਦੋਹਤਰੇ, ਸ: ਰਤਨ ਸਿੰਘ, 'ਭੰਗੂ' ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੮੯੮ ਬਿ: (੧੮੪੧ ਈ:) ਵਿਚ, ਪੰਥ ਦੇ ਬੜੇ ਨਵੇਂ ਨਰੋਏ ਸਮਾਚਾਰ ਲਿਖਿ ਮੁਕਾਏ ਹਨ। ਇਸ ਗਰੰਥ ਦਾ ਨਾਮ 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਰੱਖ ਕੇ, ਪਹਿਲ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸੰਨ ੧੯੧੪ ਈ: ਵਿਚ, 'ਵਜ਼ੀਰ ਹਿੰਦ ਪ੍ਰੈਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ' ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਛਾਪਿਆ ਹੈ। 'ਭੰਗੂ' ਜੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਲਾਗ ਲਪੇਟ ਦੇ ਦਰੁਸਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ, ਪੰਥ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕੀ ਸਾਖੀ' ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆਂ ਹੈ :—

ਚੌਪਈ

ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਤਿਯਾਰ ਕਰਵਾਈ ।
ਜਲ ਮੱਧ ਆਨ ਮਿਠਾਈ੧ ਪਾਈ ।
ਤਿਹ ਮੱਧ ਰਾਖੀ ਕਰਦ ਗਡਾਇ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਰਾਖੀ ਕਰਦ ਧਾਰੇ ਦਾਇ ; ੬

ਦੋਹਰਾ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਹਿਓ, ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਉਚਾਰਿ ।
ਅਕਾਲ ਅਕਾਲਹ ਜਾਪ ਕਰ, 'ਤੋਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਜ ਧਾਰਿ !!'' ੭

ਚੌਪਈ

ਪ੍ਰਿਥਮ 'ਭਗੌਤੀ ਵਾਰ' ਜੁ ਪੌੜੀ ।
ਪੜ੍ਹ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰ ਜੋੜੀ ।
ਨੌ ਪਤਸ਼ਾਹੀਅਨ ਲਯੋ ਧਿਆਇ ।
ਅਬ ਦੁਸਮਨ ਪਰ ਹੋਈਂ ਸਹਾਇ ।।' ੮
ਬਹੁੜ ਸਵੇਯੈ ਬੱਤੀ ਉਚਾਰੇ ।
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖੋਂ ਸਵਾਰੇ ।
ਤੇਜ ਤੇਜ ਜੋ ਚੰਡੀ ਪਾਣੀ ।
ਸੋਊ ਪਾਹਲ ਕੇ ਮੱਧੇ ਠਾਣੀ ।

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ

'ਖਗ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡੰ, ਖਲਦਲ ਖੰਡੰ, ਅਤਿ ਰਣ ਮੰਡੰ ਬਰਬੰਡੰ ।
ਭੁਜ ਦੰਡ ਅਖੰਡੰ, ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡੰ, ਜੰਤਿ ਅਮੰਡੰ, ਭਾਨ ਪ੍ਰਭੰ ।
ਸੁਖ ਸੰਤਾਂ ਕਰਣੰ, ਦੁਰਮਤਿ ਦਰਣੰ, ਕਿਲਵਿਖ ਹਰਣੰ ਅਸਿ ਸਰਣੰ ।
ਜੈ ਜੈ ਜਗ ਕਾਰਣ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਉਬਾਰਣ, ਮਮ ਪ੍ਰਿਤਪਾਰਣ ਜੈ ਤੇਗੰ ।।''

੧—'ਪਤਾਸੇ ਯਾ 'ਮਿਸਰੀ' ? ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ।

ਦੋਹਰਾ

ਪ੍ਰਿਖਮ ਅੰਚਰੀ ਭਰੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਨ ਲਲਕਾਰ ।
ਸ਼ਨਮੁਖ ਨੇਤ੍ਰ ਰਖਵਾਇ ਕਰ, ਦਈ ਮੱਧ ਮੋਂ ਡਾਰ ॥ ੧੦

ਦੋਹਰਾ

'ਅਕਾਲ ! ਅਕਾਲ !!' ਕਰ ਜਾਪ ਜਪਾਈ ।
'ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਗੁਰ ਫਤਿਹ' ਬੁਲਾਈ ।
ਪੁਨ ਪੰਚ ਪੰਚ ਮੀਸ ਅੰਚਰੀ ਪਾਇ ।
ਪੰਚ ਪੰਚ ਪੰਚਨ ਦਈ ਛਕਾਇ ॥ ੧੧
ਇਕੈਂ ਸੁਨਹਿਰੈ ਸਭੀ ਰਲਾਏ ।
ਭਿੰਨ ਭੇਤ ਕਛੁ ਰਖਨ ਨ ਪਾਏ ।
ਚਾਰ ਬਰਨ ਔ ਆਸ਼੍ਰਮ ਚਾਰ ।
ਜਨੇਊ-ਟਿਕੋ ਦਿਯੋ ਉਤਾਰ ॥ ੧੨

ਅਰਥਾਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਹਿਲੋਂ—

੧—"੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮ...ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ।" ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਿਆ : "ਅਕਾਲ ! ਅਕਾਲ !!" ਦਾ ਜਾਪੁ ਕੀਤਾ । ਫਿਰਿ

੨—'ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗੌਤੀ ਜੀ ਕੀ' ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ—"ਪ੍ਰਥਮ ਭਗਉਤੰ ਸਿਮਰਕੈ"...ਪੜ੍ਹਕੇ ਅਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਸਹਾਈ ਹੋਣ ਲਈ 'ਅੱਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ । ਬੱਾਦ ।

੩—'ਸੱਤ ਸਦੈਵ ਸਰੂਪ ਸੱਤਬ੍ਰਤ—' ਵਾਲੇ ਬੱਤੀਹ ਸ੍ਵੈਯੇ ਪੜ੍ਹੇ । ਉਪ੍ਰੰਤ

੪—'ਚੰਡੀ ਦੀ 'ਤੇਜ ਤੇਜ' ਬਾਣੀ (ਚੰਡੀ ਦੀ 'ਵਾਰ' ਯਾ 'ਚਰਿਤ੍ਰ') ਤੇ

੫—'ਵਿਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ' ਦਾ ਆਰੰਭਕ ਮੰਗਲ ਵਾਲਾ 'ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ' ਉਚਾਰਣ ਕਰਕੇ 'ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ' ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ।

'ਸ੍ਵੈਯਾਂ' ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾਂ ਸੈ ਚਉਰੰਜਾਹ ਤੱਕ ਰਚੀਆਂ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣਾ ਸੰਭਵ

(ਕਰੀਨਿ ਕਿਆਸ) ਭੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਪੂਰਾ 'ਜਪੁ' 'ਅਨੰਦ' ਤੇ 'ਚੌਪਈ' ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਹਾਂਲਾਕਿ ਨੇੜੇ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ—ਭਾਈ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ 'ਛਿੱਬਰ' ਨੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਬਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ। 'ਚੌਪਈ' 'ਭੰਗੂ'ਸੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਕਈ ਲਿਖਾਰੀਆ ਪੰਜਵੀਂ ਬਾਣੀ ਗਿਣੀ ਹੈ। ਇਹ 'ਚੌਪਈ', ਰਚਨਾਂ ਭੀ ਸੰਮਤ ੧੭੫੩ ਬਿੱ: ਦੀ ਹੈ।

(੯) ਖਾਲਸਾ-ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਵੀ ਤੇ ਲਿਖਾਰੀ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਪ ਨੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੂਰਜ' ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਮਤ ੧੯੦੦ ਬਿੱ: ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਰੁੱਤਿ ਤੀਜੀ ਦੇ ਉਨੀਹਵੇਂ ਅੰਸ਼ੂ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਜੀ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਐਉਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

ਚੌਪਈ

ਇਹ ਛਿਨ ਇਕ ਬਾਸਨ ਮੰਗਵਾਵਾ।
ਸਤੁਦ੍ਰਵ* ਕੋ ਜਲ ਸੁਚਿ ਅਨੁਵਾਵਾ।
ਨਿਜ ਆਗੇ ਰਖਵਾਵਨਿ ਕੀਯੋ।
ਜੋ ਕ੍ਰਿਪਾਨ† ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਦੀਯੋ। ੧੨
ਤਾ ਮਹਿ ਲਗੇ ਫੇਰਨੇ ਸੁਾਮੀ।
ਬਦਨ ਬਦਤ ਬਾਨੀ ਅਭਿਰਾਮੀ‡ ।...੧੩

---

*ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਯਾ।

†ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ 'ਕ੍ਰਿਪਾਨ' ਅਰੁ 'ਖੰਡੇ' ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਜਿਹਾ ਕਿ ਇਸੇ ਅੰਸ਼ੂ ਦੇ ੨੨ਵੇਂ ਛੰਦ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

"ਜਲ ਮਹਿ ਪਢਤਿ 'ਕ੍ਰਿਪਾਨ' ਫਿਰੈ ਹੈਂ॥
ਪਾਹੁਲ 'ਖੰਡੇ ਕੀ ਅਬ ਦੈ ਹੈਂ ॥੨੨॥

ਉੱਞ, 'ਖੰਡਾ' ਨਾਮ ਦੋ ਧਾਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ (ਤਲਵਾਰ) ਦਾ ਹੀ ਹੈ; ਨਾਮ-ਭੇਦ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਬੀ ਨਹੀਂ।

‡ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਪਿਆਰੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ।

'ਜਪੁਜੀ' ਪਾਠ ਪ੍ਰਥਮ ਕਰ ਲੀਨਾ।
ਬਹੁਰ 'ਸ੍ਵੈਯੇ' ਪਢਿਬੋ ਕੀਨਾ।
ਪੌੜੀ ਪੰਚ 'ਅਨੰਦ' ਪਢਯੋ ਹੈ।
'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਮਹਿ ਬਹੁ ਤੇਜ ਬਢਯੋ ਹੈ ॥ ੧੯

(ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਚਿੜੇ ਚੁੰਜਾਂ ਭਰਿ ਭਰਿ ਪੀ ਗਏ; ਤੇ ਲੜਿ ਮੋਏ)

ਬਹੁਰ ਪਢਤ ਫੇਰਤ ਸੁ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾ।
ਭਾ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੋ ਤੇਜ-ਨਿਧਾਨਾ......॥ ੨੦

{ਚਿੜਿਆਂ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੌਰ ਨੇ ਗੁਰ-ਮਹਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ, ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ। ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਤਾਸੇ ਲੈ ਕੇ ਦਰਬਾਰਿ ਆਈ; ਤੇ}

ਪਤਿ ਕੋ ਰੁਖ ਲਖਿ੧ ਜਲ ਮਹਿਂ ਪਾਏ।
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਅਵਿਲੋਕ੧ ਅਲਾਏ੨। ੨੪ :—

"ਭਲੋ ਭਯੋ ਤੂੰ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਈ!
ਨੀਰ ਬਿਖੈ ਪਾਈ ਮਧਰਾਈ* !
ਨਾਤੁਰ ਪੰਥ ਹੋਤ ਬਡ ਕ੍ਰੂਰਾ!
ਤੇਜ ਕ੍ਰੋਧ ਕਲਹਾ ਕਰਿ ਪੂਰਾ! ੨੫

ਅਪਨਿ ਬਿਗਾਨਾ ਸਮਝਤਿ ਨਾਹੀ!
ਕਰਤਿ ਜੰਗ ਦਿਨ ਰੈਨ ਬਿਤਾਹੀ!
ਮਿਲਿ ਆਪਸ ਮਹਿਂ ਮੋਹ ਨ ਕਰਿਹੀਂ!
ਰਿਸ ਮੋਂ ਭਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਰਹਰਿ ਹੀਂ! ੨੬

ਅਬਿ ਮਿਸਟਾਨ* ਜੁ ਪਾਯਹੁ ਤੋਹੀ!
ਯਾ ਤੇ ਪਯਾਰੁ ਪਰਸਪਰ ਹੋਹੀ!
ਨਰ ਨਾਰੀ ਦ੍ਵੈ ਤੇ ਸੰਤਾਨਾ,
ਪ੍ਰਗਟਤਿ ਹੈ ਸਭਿ ਹੂੰ ਜਗ ਜਾਨਾ! ੨੭

੧—ਵੇਖਕੇ। ੨—ਬੋਲੇ *ਮਿਠਾਸ।

ਹੋਨਿ 'ਖਾਲਸਾ' ਸੰਤਤ ਕਾਲਾ ।
ਚਲਿ ਆਈ ਭਾ੨ ਭਲੋ ਬਿਸਾਲਾ !!"...੨੯

(੧੦) ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਅੱਧੀਕੁ ਸਦੀ ਬੱਾਦ-ਸੰਮਤ ੧੯੪੯* ਬਿ: (ਸਨ ੧੮੯੨ ਈ:) ਵਿੱਚ—ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤ੍ਵਾਰੀਖ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ' (ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ) ਲਿਖਿ-ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ' ਬਾਰੇ ਐਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

...(ਤੰਬੂ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਹੀ ਝੱਟ ਪੱਟ ਓਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਸਤ੍ਰ,ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨਾ, ਆਪ ਪਹਿਨ; ਜਿਗਾ; ਕਲਗੀ ਸਜਾ; ਓਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ; ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ। ਤੇ ਓਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਚੌਕੀਆਂ ਪਰ ਬੈਠਾਯਾ; ਅਤੇ ਆਪ ਸਿੰਘਾਸਨ ਪਰ ਬਿਰਾਜੇ।... ..ਸੰਗਤਾ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਬਰਖਾਸਤ ਕੀਤਾ ॥

ਫੇਰ ਵੈਸਾਖੀ ਦੇ ਦਿਨ ੧੭੫੬ ਬਿ: ਨੂੰ, ਕੇਸਰਗੜ੍ਹ ਸਭਾ ਲਾਕੇ, ਓਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੱਛ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਆਦਿਕ (ਤੇ) ਸੁਫੈਦ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨਾ; ਸਭਾ ਦੇ ਅੱਗੇ ਖੜੇ ਕਰਿ; "ਵਾਹਗੁਰੂ ੨" ਜਪਣ ਦਾ ਹੁਕਮੁ ਦਿੱਤਾ। ਤੇ ਆਪ ਇੱਕ ਬਰਤਨ ਵਿਚ. ਦਰਿਆ ਦਾ ਜਲ ਤੇ ਪਤਾਸੇ ਪਾਕੇ; ਵਿਚਕਾਰ ਖੰਡਾ ਫੇਰਦੇ ਹੋਏ; ਜਪੁ, ਜਾਪ ਜੀ, ਸ੍ਵਯੇ ੧੦, ਚੌਪਈ, ਆਨੰਦ ਪੜ੍ਹਕੇ; ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੈਯਾਰ ਕੀਤਾ ॥

(੧੧) ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ'ਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂਆਖ਼ਰੀ,'ਜੀਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ' ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸੇਵਕ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੯੭੨–੩ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੌਰ (ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ) ਦੇ ਜੀਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੱਸਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਚੌਪਈ

ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰ ਇਕ ਚੋਜ ਵਿਖਾਵੈਂ ।
ਪੰਜੇ ਸਿੱਖ ਲੈ ਬਾਹਰ ਆਵੈਂ ।

੧—'ਖਾਲਸਾ' ਰੂਪ ਸੰਤਾਨ (ਔਲਾਦ) ਹੋਣ ਸਮੇਂ। ੨—ਭਇਆ, ਹੋਇਆ,

੯ ੪ ੯ ੧
*"ਦੋਹਰਾ। ਨਾਥ ਬੇਦ ਗ੍ਰਹ ਸਸਿ ਪੁਨਯੋ; ਚੇਤ ਸੁ ਮੰਗਲਵਾਰ ।
ਗਯਾਨ ਸਿੰਘ ਪੂਰਨ ਕੀਓ, ਪ੍ਰਥਮ ਭਾਗ ਸੁਖਕਾਰ ॥"

ਪਿਖ ਕਰਿ ਸੰਗਤਿ ਅਚਰਜ ਹੋਈ ।
ਹੱਦ ਹੈਰਾਨੀ ਰਹੀ ਨ ਕੋਈ ॥੩੭

ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਤਿਨ ਰੂਪ ਸੁਹਾਏ ।
ਅਚਰਜ ਕਪੜੇ ਗੁਰਾਂ ਪਹਿਰਾਏ ।
ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਸੀਗ ਪਹਿਰਾਏ :—
ਲੱਕ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੁਹਾਏ ।੩੮

ਤੇੜ ਕਛਹਰਾ, ਹੱਥੀਂ ਕੜਾ ।
ਕੰਘਾ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਧਰਾ ।
ਮੁਖ ਪਰ ਅਚਰਜ ਨੂਰ ਸੁਹਾਵੇ ।
ਮੇਹਰ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਅਤਿ ਛਬਿ ਪਾਵੇ ॥੩੯

....

ਗੁਰੂ ਆ ਗੱਦੀ ਪਰ ਬਹਿ ਜਾਵੇ ॥੪੧

ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਾਕ ਉਚਾਰਿ ।
'ਰਾਮ ਕੌਰ' ਨੂੰ ਲਿਆ ਹਕਾਰ ।
ਬੋਲੇ ਸਤਿਗੁਰ :—"ਹੇ ਸਿੱਖ ਪਯਾਂਰੇ ।
ਬਾਟਾ ਜਲ ਭਰਿ ਕਰੋ ਤਿਆਰੇ ।੪੨

ਰੀਤਿ ਪੁਰਾਨੀ ਕਰਦੇ ਆਏ ।
ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੋ ਪਾਸ ਬੁਲਾਏ ।"
ਹੁਕਮ ਮੰਨਿ ਉਸਿ ਕਾਰ ਕਮਾਈ ।
ਜਿਂਵ ਜਿਂਵ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਫੁਰਮਾਈ ।੪੩

ਜਲ ਦਾ ਬਾਟਾ ਭਰ ਕੇ ਆਂਦਾ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਆ ਪਾਸ ਟਿਕਾਂਦਾ ।
ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਕਿਹਾ ਅਲਾਈ :—
'ਰਾਮ ਕੌਰ ! ਤੂੰ ਛੇਤੀ ਜਾਈ ।੪੪

ਜੀਤੋ ਜੀ ਨੂੰ ਸਦਿ ਲਿਆਉ ।
ਪਤਾਸੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਵਾਉ ।

....

ਮਾਤ ਪਤਾਸੇ ਲੇ ਤਤਕਾਲੇ ।
ਆ ਕਰਿ ਬਾਟੇ ਦੇ ਵਿਚ ਡਾਲੇ ॥੪੯

ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਗੁਰਾਂ ਫਿਰ ਜਾਨੋ ।
ਜਪੁਜੀ ਜਾਪੁ ਚੌਪਈ ਪਛਾਨੋ ।
ਪੜ੍ਹੇ ਸਵਈਏ ਆਨੰਦ ਜਾਨੋ ।
ਕੀਤਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਿਯਾਰ ਮਹਾਨੋ ॥੫੦

ਆਤਮ ਸ਼ਕਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਰੀ ।
ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਅਰੁ ਸੰਗ ਕਰੀ ।
ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਮੁਥਦੇ ਜੀਵਾਵੇ ।
ਤੱਤ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਤੇ ਜਾਇ ਪੁਚਾਵੇ ॥੫੧

ਇਹ ਹਨ, 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਾਜਨਾ' ਸੰਬੰਧੀ ਪੁਹਾਤਨ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬਿਆਨ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ' ਉਤੇ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ 'ਛਿੱਬਰ' ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ; ਪਰ ਸਿਰਫ ਦੋ ਬਾਣੀਆਂ 'ਜਪੁ' ਤੇ 'ਅਨੰਦ'— ਪੜ੍ਹੀਆਂ, ਦੱਸਿਆ ਹੈ; ਅਰੁ ਮੁਨਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ਵਕ੍ਰਤ ਰਾਇ ਨੇ ਕੇਵਲ 'ਪੰਜ਼ ਸਵੱਯੇ' ਹੀ । ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋਹਾਂ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਤਿੰਨੇ ਬਾਣੀਆਂ ਮਿਲਾਕੇ ਮੰਨ ਲਈਆਂ ਹਨ । ਐਖਰ 'ਸੁਧਰਮ ਮਾਰਗ ਗਰੰਥ' ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ 'ਜਾਪੁ ਦਾ ਛੰਦ' 'ਸਵੈਯੇ ੧੦' ਤੇ 'ਚੌਪਈ', ਹੋਰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪੰਜ ਨਗ ਪੂਰੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ । ਸ: ਰਤਨ ਸਿੰਘ 'ਭੰਗੂ' ਦਾ ਬਿਆਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਗਰਲੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨਿਤਨੇਮ ਵਾਲੀਆਂ ਪੰਜਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਹੀ ਪਕਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਲੈਕਿਨ 'ਸਵੈਯਾਂ' ਤੇ 'ਚੌਪਈ' ਬਾਰੇ ਸਿਵਾਇ ਭੰਗੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਪਸ਼ਟ ਨਿਰਣਾ ਕਿਨੇ ਬੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਬਈ—ਕਿਸ ਪੋਥੀ ਯਾ ਗਰੰਥ ਵਿਚੋਂ ਕੇਹੜੇ ੨ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ? 'ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ' ਵਿਚ ਦਰਜ ਸਾਰੇ ਸਵੈਯੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਜਨਾਂ (ਸੰਮਤ ੧੭੫੫ ਵੈਸਾਖੀ) ਤੋਂ ਬੌਦ ਹੀ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਆਏ ਸਹੀ ਹੁੰਦੇ ਨਿ । 'ਬਿਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗਰੰਥ' ਦੀ 'ਅੰਤਿਕਾ' ਵਾਲੇ 'ਬੱਤੀਹ ਸਵੇਯੇ' ਭੀ ਇਸ ਗਰੰਥ ਦੇ ਅੰਤ ਪੁਰ ਹੀ ਰਚੇ ਜਾਣੇ ਸੰਭਵ ਹਨ ।

ਇਸ ਵਕਤ ਜੋ '੧੦ ਸਵੈਯੇ' (ਸਰਾਵਗ ਸੁੱਧ ਸਮੂਹ ਸਿਧਾਨ ਕੇ...''ਪਾਠ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋਣ ਵਾਲੇ) ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਓਦੋਂ ਹੀ ਲਿਖੇ ਗਏ, ਜਦੋਂ ਪਰਬਤੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਤਿਗੁਰਾਂ ਹਜ਼ੂਰਿ ਸੱਦ ਕੇ, 'ਖਾਲਸਾ' ਬਣਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ; ਅਰੁ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੋਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹੁੱਜਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਢੁੱਚਰਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਬਾ-ਦਲੀਲ ਤੇ ਬਿੱ-ਤਮਸੀਲ ਉੱਤਰ ਦਿਤੈ; ਓਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਵੈਯਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸ਼ਾਹਦੀ ਉੱਵ ਤਾਂ ਏਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤੇ ਵਾਕ—

'ਏਤੇ ਭਏ ਤੋ ਕਹਾ ਭਏ ਭੂਪਤਿ'੧ ! ਅੰਤ ਕੋ ਨਾਂਗੇ ਹੀ ਪਾਇ ਪਧਾਰੇ ।'

'ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਭਜੇ ਬਿਨੁ ਭੂਪਤਿ੧ ! ਏਕ ਰਤੀ ਬਿਨੁ ਏਕ ਨ ਲੇਖੈ !'—

ਆਦਿ ਹੀ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਉਗਾਹੀ ਬੀ ਦਰਕਾਰ ਹੋਵੈ; ਤਾਂ ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ 'ਗਰੰਥੀ' ਦਾ, 'ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ' ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਇਹ ਬਿਆਨ, ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਇ:—

ਦੋਹਰਾ

ਅਚੁੱਤ ਨਾਥ ਅਨੰਤ ਗੁਰ, ਦਯਾਸਿੰਧੁ ਹਰਿ ਰਾਇ ।
ਪੁਨਿ ਰਾਜੇ ਸਭ ਗਿਰਨ੨ ਕੇ, ਲੀਨੇ ਨਿਕਟਿ ਬੁਲਾਇ ॥ ੧੪੩

ਚੌਪਈ

ਮੇਲਾ ਨਿਰਖ ਅਧਿਕ ਬਰ ਭਾਰੀ ।
ਆਏ ਥੇ ਸਭ ਪੁਰੀ੩ ਮਝਾਰੀ ।
ਗਿਰਦੇ ਸ਼ਹਰ ਚਤੁਰ ਥਰ ਫੇਰਾ;
ਪਰੋ ਹੁਤੇ ਤਿਨ ਕੇ ਅਤਿ ਡੇਰਾ ॥੧੪੩
ਤਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ :—
ਸੁਨੋ ਗਿਰਪਤੇ੪ ! ਬਚਨ ਹਮਾਰੇ !
ਤੁਮ ਸਰਣੀ 'ਖਾਲਸ' ਕੀ ਆਵੋ ।
ਸਗਲ ਧਰਨਿ ਇਹ ਰਾਜ ਕਮਾਵੋ ॥੧੪੫

੧—ਹੇ ਰਾਜਨ ! ੨—ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ।
੩ - ਅਨੰਦ ਪੁਰੀ ਵਿਚ। ੪—ਹੇ ਰਾਜਿਓ ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਜ਼ਰ ਇਨਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਢਲੇ ਸੱਤਾਂ ਸਵੈਯਾਂ ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ਅਕੱਟ ਦਲੀਲਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤਮਸੀਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਫਿਰ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੈ ਭਾਗ ਨਾਂ ਲੱਗੇ; ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ, 'ਖਾਲਸੇ' ਦੇ ਰੌਸ਼ਨ ਭਵਿੱਖਤ ਉਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਦਿਆਂ, ਘਨ ਜਿਉਂ ਗਰਜ ਕੇ ਫੁਰਮਾਇਆ : —

ਦਾਨਵ, ਦੇਵ, ਫਨਿੰਦ, ਨਿਸਾਚਰ. ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਜਪੈਂਗੇ।
ਜੀਵ ਜਿਤੇ ਜਲ ਮੈ ਥਲ ਮੈ, ਪਲ ਹੀ ਪਲ ਮੈ ਸਭ ਥਾਪ ਥਪੈਂਗੇ।
ਪੁੰਨ ਪ੍ਰਤਾਪਨ ਬਾਢਿ ਜੈਤਧੁਨਿ, ਪਾਪਨ ਕੇ ਬਹੁ ਪੁੰਜ ਖਪੈਂਗੇ।
ਸਾਧੁ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਫਿਰੈਂ ਜਗਿ, ਸਤ੍ਰ ਸਭੈ ਅਵਿਲੋਕ ਚਪੈਂਗੇ ॥੮।੨੯

ਬੱਸ, ਇਮ੍ਹਾਂ ਦਸਾਂ ਸਵੈਯਾਂ ਦਾ ਇਹੋ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹੋ ਰਚਨ ਕਾਲ।

ਅਰੁ 'ਦੀਨਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਕਰੈ...' ਵਾਲੇ ਦਸੇ ਸੈਯੇ, 'ਵਿਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ' ਦੀ ਉਥਾਨਕਾ ਦਾ ਅੰਸੁ ਹਨ; ਤੇ 'ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ' ਸੰਗ੍ਰਹ ਦੇ ੨੪੩ ਤੋਂ ੨੫੪ਵੇਂ ਅੰਕ ਤਕ ਆਪਣੇ ਠੀਕ ਟਿਕਾਣੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਰੁ 'ਉਥਾਨਕਾ', 'ਗਰੰਥ' ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਸੰਮਤ ੧੭੫੫ ਬਿ: ਹਾੜ੍ਹ ਤੋਂ ਬੱਾਦ ਹੀ ਲਿਖੀ ਗਈ ਸੀ; ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਭੀ ਉਸ ਮੌਕੇ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸਨ।

'ਸੱਤਿ ਸਦੈਵ......' ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦੇ ਸਵੱਯੇ 'ਬਿਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗਰੰਥ' ਦੀ 'ਅੰਤਿਕਾ ਦਾ ਭਾਗ ਹਨ, ਤੇ 'ਪਾਪ ਸੰਬੂਹ ਬਿਨਾਸਨ ਕੋ' ਪਾਠ ਵਾਲੇ 'ਕਲਗੀ ਅਵਤਾਰ ਕਥਾ' ਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਤਿਆਰੀ' ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ।

'ਚੌਪਈ' ਕੇਹੜੀ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ? ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਬੀ ਕਿਸੇ ਗਰੰਥਕਾਰ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। 'ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ' ਦੇ ਆਦਿ ਲਿਖੀ 'ਚੌਪਈ ਤਾਂ ਯਕੀਨਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਜਨਾਂ' ਤੋਂ ਬੱਾਦ ਹੀ ਵਜੂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹੈ; ਦੂਜੀ (ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਰੱਛਾ!) ਸੰਮਤ ੧੭੫੩ ਦੇ ਭਾਦਰੋਂ ਮਹੀਨੇ। ਸੋ, ਇਹੋ ਇਸ ਵਕਤ ਪੜ੍ਹਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੈ।

ਪੰਜਵੀਂ ਬਾਣੀ ਇਸ ਵੇਲੇ 'ਜਾਪੁ' ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ, ਸੰਮਤ ੧੮੭੦ ਬਿ: ਤੱਕ ਜਨਮੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਹਾਂ, 'ਸੁਧਰਮ ਮਾਰਗ ਗਰੰਥ' ਵਿੱਚ, ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਵਣੇ ਕੀ ਰੀਤਿ'

ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਂਦਿਆ ਏਨਾਂ ਕੁ ਜ਼ਿਕਰ ਜ਼ਰੂਰ ਆਇਆ ਹੈ, ਕਿ—

'ਜਾਪੁ ਜੀ ਕਾ ਛੰਦ ਪੜੈ !'

ਇਸ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ ਪਹਿਲਾ 'ਜਾਪੈ ਛੰਦ' ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਇ; ਸਾਰਾ 'ਜਾਪੁ' ਨਹੀਂ। ਤਵਾਰੀਖੀ ਤੌਰ ਪੁਰ, ਇਹ ਬਾਣੀ 'ਵਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗਰੰਥ' ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਸੰਮਤ ੧੭੫੫ ਬਿ: ਹਾੜ ਤੋਂ ਬੱਦ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ; ਅਰੁ ਗਰੰਥ ਜੀ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣ ਸਮੇਂ 'ਮੰਗਲਾਚਰਣ' ਵਜੋਂ ਆਰੰਭ'ਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।ਇਸ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਜਨਾ' ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਅਪਰਸੰਗਕਹੈ।

ਇਸ ਗਰੰਥ (ਪਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ) ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ' ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਟੀ ਵਿਧੀ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਬੀ ਬਾਲਕ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਸਕਾਚ ਦੱਸਣ ਲਗਿਆਂ, ਹਦਾਯਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕਿ—.

'ਤਬ ਪਹੁਲ ਖੰਡੇ ਕੀ, ਜਪੁ ਜਾਪੁ ਪੜ੍ਹਿ
ਕਰਿ, ਸਿਖਣੀ ਕਉ ਦੇਵੈ !'

ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਕਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਇ, ਕਿ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਗਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਬੀ, ਉਸ ਵਕਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ' ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਸਰਬਤ ਸਿਘਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੇਤੇ ਸੀ ! ਤਾਂਹੀਓਂ ਉਸਦਾ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ, ਇਸ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਕਾਰ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਰੱਖਣਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਮਸਲਿਹਤ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ; ਜਿਹਾ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਦੀਨ—ਧਰਮ ਵਿਚ ਇਜੇਹਾ ਪਰਦਾ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਾਰੀ ਤ੍ਵਾਰੀਖੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ; ਕਿ ੧੭੫੬ ਸੰਮਤ ਦੀ ਵੈਸਾਖੀ ਦੇ ਮੌਕੇ, ਦਸਮ ਪਾਤਿਸਾਹ ਨੇ, ਜੋ 'ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ' ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛਕਾਇਆ; ਉਹ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚ, ਸਤਲੁਜ ਨਦੀ ਦਾ ਸੁੱਚਾ ਜਲ ਤੇ ਪਤਾਸੇ ਪਾ ਕੇ; ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ ਨਾਲ; 'ਜਪੁ', 'ਅਨੰਦੁ' ਤੇ 'ਚੌਪਈ' ('ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੈ ਰੱਛਾ !' ਤੋਂ 'ਦੁਸਟੁ ਦੋਖ ਤੇ ਲੇਹੁ ਬਚਾਈ।' ਤੱਕ) ਗੁਰਬਾਣੀ ਰੂਪ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ; ਅਰੁ ਉਸ ਪੁਰ ਆਪਣੀ ਜਾਦੂ-ਅਸਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਦਾ ਇਕ-ਟੱਕ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ, ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਬੱਦਾਂ—ਇਸ ਗਰੰਥ ਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਤਕ ਸਿੰਘਾ ਨੇ,

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾ ਕੇ; ਯਾ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ 'ਗੁਰਮਤਾ' ਸੋਧ ਕੇ; 'ਜਾਪੁ' ਤੇ ਸਵਯੈ ੧੦' ('ਸਰਾਵਗ ਸੁੱਧ ਸਮੂਹ ਸਿਧਾਨ ਕੇ...') ਭੀ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 'ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ' ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਏ ਸਨ । ਚੂੰਕਿ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਰਲ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾਂ ਹੁੰਦਾ ਇ; ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਰਸਨਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਭੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਠਹਿਰਿਆ ।

'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ

(੧) 'ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਗਰੰਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ ਗਈ; ਓਵੇਂ ਕਿਵੇਂ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬਿਆਨਿਆਂ । ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਦੱਸਿਆ ਹੈ; ਕਿ :—

> ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਕੜਾਹ ਕਰੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕਾ । ਫ਼ਿਰਿ ਨਾਰੀਅਲ, ਸਵਾ ਰੁਪੈਯਾ ਭੇਟ ਰੱਖੇ । ਫੇਰਿ ਉਹ ਪ੍ਰਾਨੀ ਨਵੇਂ ਕਪੜੇ ਪਹਨੇ । ਅਰੁ ਪਗੜੀ, ਜਾਮਾ ਸਪੇਦ ਪਹਰੇ ਅਗਲਬੰਦੀ । ਉਸ ਉਧਰਿ ਕਛ ਪਹਰੇ ਸੁਪੇਦ । ਸੁਥਨ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਲੈਕੇ ਕਮਰ ਤਕ ਮੌਜਿਆਂ ਦੀ ਤਰਹ ਸਿੰਵਾਇ ਪਹਰੇ; ਚੂੜੀ ਕੋਈ ਵਿਚਿ ਪਵੈ ਨਾਹੀਂ । ਫੇਰ ਪਟਕਾ ਬੰਨੈ । ਤਿਸ ਤੇ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜੇ ਹਥਿਆਰ ਬੰਨ੍ਹੈ । ਖਾਲਸੇ ਵਿਚਿ ਆਇ ਬੈਠੇ । ਜੋ ਅਪਣੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਬੁਲਾਵੈ; ਤਾਂ ਪੱਜ ਸਿਖ ਖਾਲਸੇ ਦੇ, ਅਥਵਾ ਸੱਤ ਬੁਲਾਵੈ । ਜੇ ਕੋਈ ਸਹਜ ਪਾਇ ਆਵੈ; ਤਾਂ ਆਵਨੇ ਦੇਇ । ਆਖੈ : ਜੋ "ਧੰਨ ਭਾਗ ਮੇਰੇ ਹੈਂ !" ਫੇਰ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਦੀ ਕਰੀਐ । ਮਿਠੀ ਕਰਿਕੈ ਉਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਨੂੰ ਦੀਜੀਐ । —"ਵਾਹਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ! ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ !
> ਤੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ । ਖਾਲਸਾ ਤੇਰਾ ਹੋਇਆ ! ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥"— ਫੇਰਿ ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਹੁਲ ਨਾਲ ਦੇਕਰ ਪੰਜ ਪਉੜੀ ਅਨੰਦ ਪੜ੍ਹਨਾ । ਫੇਰਿ ਅਰਦਾਸ ਕਰਣੀ; ਜੋ—"ਜੀ ! ਅਰਦਾਸ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਪਾਸ ਹੈ !"—ਉਠਿ ਕੇ, ਹਥਿ ਜੋੜਿਕੇ ਕਰੈ; ਜੋ— "ਇਹੁ ਸਿਖ ਸਰਣਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਅਰੁ ਖਾਲਸੇ ਕੀ ਆਇਆ ਹੈ ! ਇਸ ਕੋ ਦਾਨ ਸਿੱਖੀ ਖਾਲਸੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਾ

ਹੋਵੈ ! ਮਨ ਵਿਸ ਦਾਂ ਜਮੱਯਤ ਨਾਲਿ ਰਹੈ। ਜੋ ਕਿਛੁ ਇਸਦੇ ਮਨੋਰਥ ਹੈਨਿ, ਸੋ ਪੂਰੇ ਹੋਨਿ !!" ਅਰੁ ਪ੍ਰੇਮ-ਜਨੇਉ ਲੋਹੇ ਦਾ, ਅਥਆ ਸੋਇਨੇ ਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇਇ। ਅਕੈ ਲੋਹੇ ਉਪਰਿ ਸੋਇਨੇ ਕਾ ਰੰਗੁ ਕਰਾਇ ਲਏ। ਅਰੁ ਜੋ **ਸੋ**ਇਨੇ ਦਾ ਪਾਏ; ਤਾਂ ਭੀ ਇਕ ਦੋਇ ਤਾਰਾਂ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਅਮੇਜ਼ ਕਰੇ; ਸੋਇਨੇ-ਰੰਗ ਕਰਕੈ ਪਹਿਰਾਈਐ।

ਜੋਂ **ਉ**ਸ ਸਿਖ ਪਾਸ ਕਦਾਂਚ ਮਕਤਿ ਸਵਾ ਰੁਪੈਯਾ ਭੇਟ ਦੀ ਨ ਹੋਇ; ਹੋਰ ਜੋ ਕਿਛੁ ਉਪਰਿ ਬਚਨੁ ਹੈ, ਨ ਹੋਇ। ਤਾਂ ਯੌ **ਕ**ਰੇ : ਸਵਾ ਪੈਸਾ, ਅਥਵਾ ਸਤ ਪੈਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦ; ਇਸ ਜੁਗਤਿ ਭੇਟ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ। ਅਰੁ ਕਪੜੇ ਧੁਵਾਂਇ ਪਹਨੇ । ਹਥਿਆਰ ਅਪਣੇ ਹੋਨ, ਤਾਂ ਭਲਾ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਿਖ ਦੇ ਲੈ ਪਹਰੇ ; ਜਬ ਉਹ ਸਿਖ ਪਾਹੁਲ ਲਏ; !

ਉਸ ਤੇ ਉਪਰੰਤ ਕੇਸਰ ਉਸ ਦੇ ਕਪੜਿਆਂ ਉਪਰਿ ਛਿੜਕੀਐ। ਸਭ ਕਪੜਿਆਂ ਉਪਰਿ ਛਿੜਕਿਆ ਨ ਜਾਇ; ਤਾਂ ਪਗੜੀ ਉਪਰਿ ਛਿੜਕੈ। ਅਰੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਉਸਦੇ ਮੁਹ ਪਾਈਐ। ਪਲੇ ਪਟਕੇ ਦੇ ਨਲੀਯਰ ਤਥਾ ਭੇਟ ਪ੍ਰਸਾਦ ਬੀੜੇ ਉਸ ਸਿਖ ਦੇ ਪਾਈਐ ॥ ੧

(੨) ਭਾਈ ਕੋਇਰ ਸਿੰਘ, 'ਕਲਾਲ' ਦੇ ਟਚੇ 'ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾ: ੧੦' ਵਿਚ ਭੀ ਗੱਲ ਗੋਲ ਮੋਲ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਤੀ ਹੈ। 'ਸੀਸ–ਭੇ**ਟ**' ਕਉਤੁਕ ਤੋਂ ਬੱਾਦ ਲਿਖਿਆ ਇ:—

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਤਾਂ ਕਰ ਸੋਂ ਕਰ ਧਾਰ ਅਏ ਪੁਨਿ ਬੈਠਿ ਸਿੰਘਾਸਨਿ ਕੌਤੁਕ ਹੇਰੇ।
"ਧੰਨ!ਧੰਨ !" ਕਰੈ ਨਰੁ ਨਾਰਿ ਤਬੈਪੁਨਿ ਭੂਖਨ ਅਨਿਕ ਦਏ ਤਿਹ ਕੇਰੇ।
ਕੌਰ-ਸਯਾ ਕਰਿ ਆਪ ਸਮਾਨ ਕਰੇ ਤਬ ਹੀ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਚੇਰੇ।
ਸਰਤਾ-ਜਲ ਲੀਨ ਅਛੂਤ ਮੰਗਾਇਕੈ,ਪਾਤ੍ਰ-ਲੋਹ ਮੈਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭ ਬੇਰੇ ॥ ੨੪ ॥

ਦੋਹਰਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰੂ ਤਯਾਰ ਕਰਿ, ਕੈ ਅਰਦਾਸ ਕੀ ਰੀਤਿ ।
ਠਾਢੇ ਕਮਰ ਛਕਾਇਕੈ, ਸਨਮੁਖ ਪੰਚ ਸੁਨੀਤ ॥ ੨੭

ਚੌਪਈ

ਪਾਨ ਜੋੜਿ ਤਿਨ ਅਮੀ ਪਿਵਾਵੈਂ ।
"ਬੋਲ : 'ਵਾਹਗੁਰੂ' !" ਮੁਖੋਂ ਕਹਾਵੈਂ ।
ਪੰਚਨ ਕੋ ਐਸੇ ਤਬ ਦਯੋ ।
ਨਾਮ ਨਗਰ ਤਿਨ ਪੂਛਨ ਕਯੋ ॥ ੨੮

(ਅਧ: ੯ ਵਾਂ)

(੩) ਭਾਈ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ, ਛਿੱਬਰ' ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਇ :—

ਚੌਂਪੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ : "ਬੈਠ ਜਾਹੁ !
ਖੱਬੇ ਕਰ ਉਪਰ ਸੱਜਾ ਧਰ, ਅਤੇ ਪੀਂਦਾ ਜਾਹੁ ! ੩੧੯
'ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ' ਬੋਲ !"
ਤ੍ਰੈ ਚੁਲੀਆਂ ਸਾਹਿਬ ਨਿਜ ਕਰ ਦਿਤਾ; ਤਿਨ ਪੀਤਾ ਰਸਨਾ ਖੋਲ ।
ਬੋਦੀ੧ ਰੰਚਕ ਨ ਕਤਰੀ, ਮੁਖ ਛਿੱਟੇ ਲਾਏ ।
ਨੇਤ੍ਰੀਂ ਸੀਸ ਪਰ ਭੀ ਪਾਏ ॥ ੩੨੦

ਅਗੇ ਕੀਤਾ ਬਚਨੁ : "ਇਸ ਜੁਗਤਿ ਕਰ ਲਓ ਸਭ ਕੋਇ ॥ ੩੨੧

(੪) ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ :—

ਚੌਪਈ

ਆਯੁਧ,੨ ਭੂਖਨ, ਬਸਤ੍ਰ ਮੰਗਾਏ ।
ਨਿਜ ਹਾਥਨੁ ਉਨ ਕੋ ਪਹਿਰਾਏ ।
ਕਰੁਣਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤਵਨ ਪਰ ਧਾਰੀ ।
ਆਪ ਸਮਾਨ ਕਰੇ ਸੀਂਗਾਰੀ ॥ ੩੨
ਅਪਨੇ ਠਾਂਢਿ ਅਗ੍ਰ੩ ਸਭ ਕੀਨੇ ।
'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਓਰ ਨੈਨ ਚਿਤ ਦੀਨੇ ।...੩੩

੧—ਕੇਸ । ੨—ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹਥਿਆਰ । ੩—ਅਗਾੜੀ, ਮੂਹਰੇ ।

...   .

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਅਸ ਤਯਾਰਾ ।
ਪੁਨਿ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀ ਬਿਸਤਾਰਾ ॥ ੪੨

ਠਾਂਢਿ ਭਏ ਸਭ *ਕਮਰ ਛਕਾਈ
ਤਿਨ ਪਾਂਚਣ ਕੇ ਅਗ੍ਰ ਸੁ ਆਈ ।
ਪੜੈਂ ਸਲੋਕ ਮੁਖ ਅਮੀ ਪਿਆਵੈਂ ।
"ਵਾਹਗੁਰੂ ਮੁਖ ਬੋਲ !" ਬੁਲਾਵੈਂ ॥ ੪੩

ਪੰਚਨ ਕੋ ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਦੀਨੋ ।
ਵਾਸੀ ਨਾਮ ਪੂਛ ਸਭ ਲੀਨੋ ।...੪੪

...   .
ਇਹ ਪਾਂਚੋਂ ਪਯਾਰੇ ਨਿਜ ਜਾਨ
ਜਿਨ ਕਹ ਪਾਹੁਲ ਦਈਂ ਨਿਧਾਨ ॥ ੪੭

(੫) 'ਸੁਧਰਮ ਮਾਰਗ ਗਰੰਥ' ਵਿਚ ਲੇਖ ਹੈ :—ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰ, ਕਰਦ ਜੁਗਤ ਪਾਂਚੋ ਸ਼ਸਤਰ ਅਪਨੇ ਮੁਖ ਮੈਂ ਨਚੇੜੇ । ਉਚਾਰਾ :—

'ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ,
ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ।'

ਂ ਡਾਰੇ । ਪੁਨ : ਕੇਸੋਂ ਮੇ ਪਾਏ । ਤਿਸ ਉਠ ਕਰ ਸ਼ਸਤਰ ਕੋ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਜਾਨ ਕਰ ਨਿਮਸਕਾਰ ਕੀਆ । ਆਪ ਪਰ ਬੈਠੇ, ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿਕਾਂ ਕੋ ਬੈਠਾਰ, ਤਿਨ ਕੋ ਗਾਗਰ ਸੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਰੀਤਿ ਸੋਂ ਛਕਾਯਾ । ਆਗੈ ਖੜਾ ਕਰਿ ਮੁਖ ਨੇਤਰੋਂ ਮੇ ਕੇਸੋਂ ਮੇ ਡਾਰਿਆ ਅਰਦਾਸ ਕਰਿ ਤਿਨ ਕੋ ਦੀਆ, 'ਪਰਸਪਰ ਪੀਵਹੁ ॥'

(੬) ਅਰੁ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ :—

ਚੌਪਈ

ਇਮ ਕਹਿ ਅਪਨੇ ਪੰਚਹੁ ਪਯਾਰੇ ।
ਦੇਖਨ ਕਰੇ ਖਰੇ ਅਗਵਾਰੇ ॥ ੨੮

ਕਮਲ ਪਾਨ੧ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਕੋ ਲੀਨੋ ।
ਦੇ ਕਰਿ ਤਿਨਹਿ ਪਿਆਵਨ ਕੀਨੋ ।
ਲੋਚਨ ਮਹਿ ਛਿਰਕੇ ਫੁਨ ਮਾਹੇ ।
ਕੇਸ ਜੂੜ ਮੈਂ ਅੰਜੁਲ੨ ਡਾਰੈ ॥ ੨੯

---

*ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਕਮਰ-ਕਸਾ ਕਰਕੇ ।
੧—ਕਮਲਾਂ ਵਰਗੇ ਕੂਲੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ । ੨—ਚੁਲੇ ।

(੭) ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੱਘ ਹੋਰੀਂ ਬੀ ਲਗਪਗ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਫੁਰਮਾਉਂਦੈ ਨਿ :—

ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਵਾਰੀ ਓਸੇ ਖੰਡੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਯਾ । ਫੇਰ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ੨ ਚੁਲੇ ਪਿਲਾਏ; ਫੇਰ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਪਾਏ; ਫੇਰ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਪਰ ਛਿੜਕਾਏ । ਬਾਕੀ ਜੋ ਬਚਯਾ; ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੇ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਪਿਲਾਇ ਦਿਤਾ । ਹਰ ਇਕ ਚੁਲੇ ਨਾਲ

'ਬੋਲ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ !
ਬੋਲ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ !'

ਇਹ ਇਸਟ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹੇ । ਪੁਨਹ ਇਕ ਹੀ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਸਬ ਨੂੰ ਇਕਠੇ ਬੈਠਾ ਕਰ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਾ ਕੇ ਰਹਿਤ ਬਤਾਈ ॥

(੮) ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਨਿ :—

ਇਉਂ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ 'ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ' ।
ਲਗੇ ਛਕਨ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਹਿਤ ਧਾਰੇ ।
ਖੜੇ ਹੋਏ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਆਗੇ ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰੂ ਛਕਾਵਨ ਲਾਗੇ ।੫੩
ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਗੁਰ ਲਗੇ ਛਕਾਵਨ ।
'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੀ ਫਤੇ' ਬੁਲਾਵਨ ।
'ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ' ਪਹਿਲੋਂ ਪੜ੍ਹਵਾਏ ।
ਫਿਰ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਦੇ ਚੁਲੇ ਪਿਲਾਏ ।੫੪
ਪਜ ਵਾਰ ਇਉਂ ਗੁਰਾਂ ਪੜ੍ਹਾਯਾ ।
ਅਰੁ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਪੰਜ ਚੁਲੇ ਪਿਲਾਯਾ ।
ਪੰਜ ਵਾਰ ਨੇਤ੍ਰ ਛਿਰਕਾਈ ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੁਖ ਫਤੇ ਅਲਾਈ ॥ ੫੫
ਪੰਜ ਚੁਲੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਪਾਏ ।
ਇਉਂ ਪੰਜੇ ਦਿਤੇ ਜੀਵਾਏ ।
ਬਾਕੀ ਸੀ ਜੋ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਭਾਈ ।
ਦਿੱਤਾ ਪੰਜਾਂ ਤਾਈਂ ਛਕਾਈ ॥੫੬

ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਬਚਨ ਅਲਾਈ ।
ਰਹਿਤ ਖਾਲਸੇ ਸਰਬ ਸੁਨਾਈ ॥੫੮
ਫੇਰ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਾਵੈਂ ।
ਗੱਫੇ ਪੰਜਾਂ ਤਈਂ ਲਵਾਵੈਂ ।
ਨਾਮ ਧਰੇ ਫਿਰ ਤਿਨ ਕੇ ਜਾਨੋਂ ।
ਸੋ ਭੀ ਸੁਨੋ ਅਤੀ ਹਿਤ ਠਾਨੋ ॥੬੮

'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ' ਸੰਬੰਧੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ ਪੁਰ ਜਿਤਨਾ ਕੁ ਚਾਨਣ, ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਮਸਾਲੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ; ਉਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । 'ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ' ਵਿਚ ਹੁਣ ਜੋ ਕੁਝ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ ; ਇਸੇ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਪੁਣ-ਛਾਣ ਕੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ' ਲਹਿਰ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚਲਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬਿਆਨ, ਇਸ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਆਖਰੀ ਸਰੂਪ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਲੇਕਿਨ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਿਤ-ਬਹਿਤ ਸੰਬੰਧੀ ਜੋ ਪੁਸਤਕ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ; ਇਹ, ਹੁਣ ਤੱਕ ਛਪ ਚੁਕੀਆਂ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ । ਪ੍ਰਚਲਤ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਣੋਖੀਆਂ ਹਨ । ਜਿਹਾ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਭਿਲਾਖੀ ਦੇ ਪੋਸ਼ਾਕੇ ਵਿਚ—

"ਸੁਥਨ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਕਮਰ ਤਕ ਮੌਜਿਆਂ ਦੀ ਤਰਹ
ਸਿਵਾਇ ਪਹਿਰੇ ; ਚੂੜੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਵੈ ਨਾਹੀ !"

ਰੇਬ ਪਜਾਮਾ ਜੁਰਾਬਾਂ ਦਾਊ-ਪੈਰ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਤੋਂ ਲੱਕ ਤੱਕ, ਇਕੋ ਬਸਤ੍ਰ (ਪਿਸ਼ਵਾਜ਼) —ਉਚੇਚਾ ਬਣਾ ਕੇ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਹਦਾਯਤ ਹੈ । ਅਰੁ

"ਪਗੜੀ ਜਾਮਾ ਸੁਪੇਦ ਅਗਲਬੰਦੀ"

ਯਾਨੀ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ 'ਬੂ ਸ਼ਰਟ' ਵਾਂਗੁ ਅਗਲੇ ਬੰਨਿਓਂ ਖੁਲ੍ਹਾ ਬੀੜੇ ਯਾ ਤਣੀਦਾਰ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ । ਨਾਲੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ੈ " 'ਪ੍ਰੇਮ ਜਨੇਊ' ਯਾ 'ਪਰਮ ਜਨੇਊ' ਲੋਹੇ ਦਾ, ਅਥਵਾ ਸੁਇਨੇ ਦਾ" ਉਸ ਵਿਚ ਭੀ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਇਕ ਦੁਇ ਤਾਰਾਂ ਮਿਲਾ ਕੇ ਤੇ ਸੁਇਨੇ ਦੀ ਝਾਲ ਫੇਰ ਕੇ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਹੈ । ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਕੱਲ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਪੁਰਾਤਨ ਮਤੇ ਵਾਲਾ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਤੇ ਪਹਿਨਦਾ ਹੋਵੇ ! ਜਾਪਦਾ ਇ, ਉਸ ਵਕਤ 'ਜੱਞੂ' ਅਤੇ 'ਸੇਲੀ' ਦੀ ਥਾਂ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਬਰੀਕ

ਤਾਰਾਂ ਦਾ ਗੁੰਦਿਆ ਹੋਇਆ ਡੋਰਾ, ਸਿੰਘ ਗਾਤਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਪਹਿਨਦੇ ਸਨ ; ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਗਾਤਰੇ ਪਾਉਣ ਸਮੇਂ ਪਕਿਆਈ ਵਾਸਤੇ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਵਿਰਲੇ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦਸਤਾਰ ਉਤੋਂ ਦੀ, ਬੜੀ ਰੀਝ-ਬੂਝ ਨਾਲ ਸਜਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਹੋਰ, 'ਪੰਜ ਕਕਾਰ' ਦੀ ਥਾਂ, 'ਪੰਜੇ ਹਥਿਆਰ' ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਮਨਸੀ ਖ਼ੁਸਵਕਤ ਰਾਇ ਤੇ ਸੰਤ ਭੂਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ 'ਪੰਜ ਹਥਿਆਰ' ਹੀ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਭੀ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਤ ਵਿਚ 'ਪੰਜ ਕਕਾਰ' ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ; ਸਿਵਾਇ 'ਜੀਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ' ਦੇ ; ਜੋ ਮਸਾਂ ਚਾਲੀਹ ਕੁ ਵਰ੍ਹਿਆਂ—ਯਾਨੀ 'ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ' ਸਮੇਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਯਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਨੇ—ਆਪਣੇ ਲੇਖ ਦੀ ਪੁਸਟੀ ਵਿਚ ਇਕ ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ੇ'ਰ—

''ਨਿਸ਼ਾਨਿ ਸਿੱਖੀ ਈਂ ਪੰਜ ਹਰਫ਼ ਕਾਫ਼।
ਹਰਗਿਜ਼ ਨ ਬਾਸ਼ਦ ਈਂ ਪੰਜ ਮੁਆੱਫ਼।
ਕੜਾ, ਕਾਰਦੋ ਕੱਛ, ਕੰਘਾ ਬਿਦਾਂ!
ਬਿਲਾ ਕੇਸ ਹੇਚਸਤ ਜੁਮਲਾ ਨਿਸ਼ਾਂ।''

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੱਸਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਛੰਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਥੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਕੀਤਾ? ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜ਼ੀ ਸਕੱਤ੍ਰ--ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਸੋਸਾਇਟੀ--ਨੇ ਭੀ ਇਹ ਛੰਦ 'ਮਾਖ਼ਜ਼ਿ ਤ੍ਵਾਰੀਖਿ ਸਿੱਖਾਂ' (ਫ਼ਾਰਸੀ) ਵਿਚ 'ਸਰਬ ਲੋਹ' ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਕਿਸੇ ਲਿਖਤੀ ਸੈਂਚੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਸੰਗਰੂਰ ਸਹਿਰ ਵਿਚ ਸੁਹੱਖਿਤ ਇੱਕ ਲਿਖਤੀ ਸੈਂਚੇ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਭੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ 'ਸਰਬ ਲੋਹ' ਗ੍ਰੰਥ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਨਸੂਬ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਤਰਾਂ ਇਹ ਛੰਦ ਭੀ। ਪਰ ਇਹ ਮਨੌਤੀ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ। ਫ਼ਿਰ, ਇਹ ਛੰਦ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਅੰਸ ਭੀ ਨਹੀ, ਸਿਰਫ ਕਿਸੇ ਸੱਜਨ ਨੇ, ਯਾਦਗੀਰੀ ਵਾਸਤੇ, ਉਸ ਸੈਂਚੇ ਦੇ ਵਾਧੂ ਪੱਤ੍ਰੇ ਪੁਰ ਲਿਖ ਲਿਆ ਇ।

ਇਸ ਛੰਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ:—

'ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਇਹ ਪੰਜ, 'ਕੱਕੇ' ਅੱਖਰ (ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਨਾਵਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ) ਹਨ; ਜੋ ਕਦਾਚਿਤ ਮਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। (ਧਾਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ)—ਕੜਾ, ਕਰਦ (ਛੋਟੀ ਸਿੱਧੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ) ਕਛਹਿਰਾ ਤੇ ਕੰਘਾ (ਚਾਰ ਤਾਂ ਇਹ) ਸਮਝੋ; (ਪੰਜਵੇਂ) ਕੇਸ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਿਗੂਣੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਮਤਭੇਦਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ, ਸਮੁੱਚੇ 'ਪੰਥ' ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ; ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਅੱਜ ਤੋਂ ਸੌ ਡੂਢ ਸੌ ਵਰ੍ਹਾ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਇਕ ਲਿਖਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ, 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਸਕਾਰ' ਬਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ :—

'ਸੁਧਰਮ ਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥ' ਦਾ ਲਿਖਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਵਣੇ ਕੀ ਰੀਤਿ' ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ, ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਦਾ ਏ:—

> ਆਗੇ ਤਿਨ ਕੌ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਵਣੇ ਕੀ ਰੀਤਿ ਕਹੀ। ਇਹ ਕਹਾ; ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰੈਗਾ, ਚਾਰ ਵਰਣ ਮੇਂ, ਸੋ ਮੁਕਤ ਹੋਵੈਗਾ। ਔਰ ਨੀਚ ਆਦਿਕ ਭੀ ਗਤਿ ਪਾਵੈਂਗੇ। ਜਹਾਂ ਸਰਬ ਖਾਲਸਾ ਮਿਲ ਬੈਠੇ, ਤਹਾਂ ਬੀਚ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਜਾਨ ਕਰਿ 'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਰਾਖ ਲੈਣਾ। ਵਹਾਂ ਪਾਂਚੋ ਮਿਲਿ ਏਹੀ ਰੀਤਿ ਕਰਣੀ ! ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਚਾਹੈ ਕੱਛ ਪਹਿਰਾਵੈ। ਕੇਸ ਇਕਠੇ ਕਰਿ ਜੂੜਾ ਕਰੇ। ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਵੈ। ਹਾਥ ਮੋਂ ਕਰਦ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਖੜਾ ਕਰਨਾ। ਗਾਤਰੇ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਪਵਾਵੈ। ਕਹੈ : 'ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਕਾ ਜਾਪ ਜਪਹੁ !' ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰਾਇ ਬੀਚ ਧਰੈ। ਤਉ ਸਿੰਘ ਉਤਮ ਲੋਹ ਕੇ ਪਾਤ੍ਰ ਮੋ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਵੇ। ਜੋ ਨਿਕਟ ਨ ਹੋਵੈ, ਤੋ ਜਲ ਸਰ ਕੂਪ ਆਦਿਕ ਪਾਵੈ। ਪਤਾਸੇ ਪਾਵੈ। ਸਰਬ-ਲੋਹ ਕੀ ਕਰਦ ਪਾਵੇ। ਜੋ ਉਤਮ ਰਹਤਵਾਨ ਸਿੰਘ ਹੋਵੈ; ਸੋ ਪ੍ਰਥਮੈ ਸੰਪੂਰਣ 'ਜਪੁ' ਕਾ ਆਦਿ ਅੰਤ ਕਾ ਪਾਠ ਕਰੈ 'ਜਾਪੁ ਜੀ' ਕਾ ਛੰਦ ਪੜ੍ਹੇ ! 'ਚੌਪਈ' ਪੜ੍ਹਨੀ। ਪੰਜ ਸਵੱਯੇ ਭਿੰਨ ੨ ਪੜ੍ਹੈ। 'ਸ੍ਰਾਵਗ ਸੁਧ ਸਮੂਹ...'੧, 'ਦੀਨਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ...' ੨, 'ਪਾਪ ਸੰਬੂਹ ਬਿਨਾਸਨ ਕੋ...'੩, 'ਸਤਿ ਸਦੈਵ...' ੪। ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਅਨੰਦ ਜੀ ਕੀਆਂ ਪੜ੍ਹੈ। ਕਰਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੇ ਬੀਚ ਅਪਨੀ ਓਰ ਕੋ ਫੇਰੈ। ਅਰੁ ਚਾਰ ਸਿੰਘ ਸਵੈਯੇ ਪਾਂਚ ਪਾਂਚ ਵਾ ਦਸ ਦਸ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਕੇ ਪੜ੍ਹਣ। ਕਰਦ ਧਾਰਾ ਆਪਣੀ ਓਰ ਫੇਰੇਂ।
>
> ਪੁਨਾ ਏਕ ਸਿੰਘ ਰਹਿਤਵਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਵੇ । ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਗਾਤ੍ਰੇ ਪਾਇ ਕਰ, ਕਮਰ ਬਾਂਧ ਕਰ, ਕਰਦ ਸਹਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ

ਕਾ ਕਟੋਰਾ ਹਾਥ ਮੋਂ ਲੇਕਰਿ, ਸਰਬ ਕੀ ਆਗਯਾ ਲੇਵੈ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਪਾਸ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਵੈ ! ਉਹ ਕਰਦ ਉਸ ਕੀ ਪਾਗ ਮੇ ਧਰ ਦੇਵੈ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ, ਆਪਣੇ ਬਾਵੇਂ ਹਾਥ ਪਰ ਦਾਹਨਾਂ ਹਾਥ ਰਾਖੇ । ਤਬ ਉਹ ਸਿੰਘ,ਕਟੋਰੇ ਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾ ਚੁਲ੍ਹਾ ਭਰਿ, ਉਸ ਕੇ ਹਾਥ ਮੋਂ ਡਾਰੇ; ਅਰੁ ਕਹੇ : 'ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ !' ਤਬ ਉਹ ਪੀਵੇ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣੇ, ਉਸੀ ਤਰਾਂ 'ਫਤਹ' ਬੁਲਾਵੇ । ਇਸੀ ਭਾਂਤਿ ਪਾਂਚ ਚੁਲੇ ਛਕਾਵੇ; ਨੇਤ੍ਰ ਸਨਮੁਖ ਕਰਿ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਕੇ ਛਿਟੇ ਮਾਰੇ; ਅਰੁ 'ਫਤਹ' ਬੁਲਾਵੇ । ਪਾਂਚ ਵੇਰ ਕੇਸਾਂ ਮੋਂ ਪਾਵਣਾ ।

*ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ—'੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥'

ਏਤਾ ਮੰਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਣਾ । ਰਹਿਤ ਦਸਣੀ:—

ਮੀਣੇ, ਧੀਰ-ਮੱਲੀਏ, ਰਾਮ ਰਾਈਏ, ਸਿਰ ਮੁੰਡਿਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਰਤਣਾ ਨਾਹੀਂ ! ਸਿੰਘੋ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਣੀ ! ਸ਼ਬਦ ਕਾ ਅਭਯਾਸ ਕਰਣਾ । ਸ਼ਸਤ੍ਰ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਦਯਾ ਸਿਖਣੀ ।

(ਈਹਾਂ ਸੂਖਮ ਤੇ ਕਹੀ । ਆਗੇ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜ਼ੀ ਕੋ ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੈਂਗੇ) ਇਹ ਕਹਿ ਨਾਮ ਪੁਛਣਾਂ । ਸਿੱਖਾਂ ਕਉ ਸੁਨਾਵਣਾਂ। ਜੋ ਸਰਬੱਤ ਕੀ ਇੱਛਾ ਹੋਇ, ਓਹੀ ਨਾਮ ਰੱਖਣਾ, ਵਾ ਹੋਰ ਰਾਖਣਾਂ । ਜੈਸੇ 'ਸੰਗਤ' ਕਾ ਨਾਮ 'ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ' ਰਖਣਾਂ । ਵਾਸੀ ਪੁੱਛਣੀ : ਅਨੰਦਪੁਰ । ਪ ਪੰਜ ਵਾਰੀ 'ਵਾਹਗੁਰੂ !' ਕਹਿ ਅਰਦਾਸ ਕਰਣੀ । ਸਰਬੱਤ ਕੋ ਹਾਥ ਜੋੜ ਕਰਿ ਕਹਣਾ:—

'ਖਾਲਸਾ ਜੀ ! ਸਿੱਖ ਤਨਖਾਹੀਆ ਹੈ;ਤਨਖਾਹ ਕਾ ਬਚਨ ਹੋਵੇ ।' ਤਬ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੈਂ ਸਰਬਤ:—

'੧।) ਸਵਾ ਰੁਪਯਾ ! ਤਨਖਾਹ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਦੇਵੈ ! ਗੋਲਕ ਦਰਬਾਰ ਖਜਾਨੇ ਮੋਂ ਪਾਵੈ !'

---

*—ਇਹ ਮੂਲ-ਮੰਤ੍ਰ' ਹੈ; ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ 'ਵਾਹਗੁਰੂ' ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਸਿੱਖ ਕਹੈ:—'ਮੁਝੈ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ !' ਤਬ ਉਸ ਸਿੱਖ ਨੇ ਪਾਂਚ ਬੇਰ 'ਵਾਹਗੁਰੂ !' ਕਹਿ ਅਰਦਾਸ ਕਰਣੀ:—

'ਸਿਖ ਤਨਖਾਹ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ! ਬਖਸ਼ ਦਾ ਬਚਨ ਹੋਵੈ !' ਤਬ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਕਹਣਾਂ; ਜੋ—'ਵਾਹਗੁਰੂ, ਖਾਲਸਾ ਬਖਸ਼ੇ !'

'ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਪਾਹੁਲ' ਲੈਕੇ, ਮਿਲਿ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਪਦੌਂ ਕੋ ਪਰਣਾਮ ਕਰੈ। ਤਬ ਕੜਾਹ-ਪ੍ਰਸਾਦ ਵਰਤਾਵਣਾ, ਪਾਹੁਲ ਲੈਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋ। ਆਪਸ ਮੇਂ ਕੜਾਹ ਮੁਖ ਪਾਵੈਂ। ਉਸ ਕੇ ਓਹ ਮੁਖ ਮੈ ਦੇਵੈ ! ਉਸ ਕੇ ਉਹ ਮੁਖ ਮੈ ਦੇਵੇ। (ਉਸੀ ਕਾਲ ਇਹ ਕਰੈ; ਫੇਰ ਜੂਠਾ ਨਾਂ ਖਾਵੇ। ਪੀਛੈ ਜਲ ਆਦਿਕ ਭੀ ਛਕੇ, ਤੋ ਪਾਤ੍ਰ ਸੁਚੇਤ ਕਰ ਲਵੇ। ਜੂਠਾ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾਂ ਨਹੀਂ। ਜਿਉਂ ਸੌਚ ਰਖੇ, ਤਿਉਂ ਚੰਗੀ ਹੈ।) ਏਕ ਏਕ ਗ੍ਰਾਸ। ਜੂਠਾ ਹਾਥ ਕੜਾਹ ਕੋ ਨਾਂ ਲਾਵੈ !

ਪੁਨਾ : ਆਪ ਖਾਵੈ, ਰਹਤਾ ਵਰਤਾਵੈ ! ਜੂਠਾ ਖਾਣਾ ਬੁਧਿ ਨਾਸ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਤਾਕਾਲ ਕੇਸੀਂ ਸਨਾਨ ਕਰੇ। ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਹੋਇ) ਕੇਸਾਂ ਸਮੇਤ ਸਨਾਨ ਟੁਭੇ ਲਗਾਵਣੇ; ਅਰੁ ਜੌ ਔਰ ਕੋਊ ਸਥਾਨ ਹੋਇ, ਤੌ ਕੇਸੀਂ ਸ਼ਨਾਨ ਕਹਾ ਹੈ। (ਔਰ ਜਹਾਂ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰੈ; ਤਹਾਂ ਪਾਗ ਸਮੇਤ ਕਰੈ। ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰੈ; ਤੌ ਪਾਗ ਉਤਾਰ ਕੈ ਕਰੈ, ਕੇਸਾਂ ਸਮੇਤ। ਕਾਹੇ ਤੇ : ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਮੇਂ ਕੇਸ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਤੇ ਹੈਂ) ਤੇ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਨਵੀਨ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰੈ; ਤੇ ਕੇਸਰ ਛਿਣਕੈ; ਵ ਕੇਸਰੀ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰੈ।—

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਵਣੇ ਕੇ ਤੀਨ ਹੁਕਮ ਹੈਂ:—ਪਹਿਲੇ, ਸਿੰਘ ਪੁਤ ਕੌ ਚਾਲੀਸ ਦਿਨ ਅੰਤਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਵੈ। ਪਨ : ਪਾਂਚ ਅਰੁ ਸਾਤ ਬਰਖ ਲੌ। ਪੁਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਕਾ ਨਾ ਹੋਯ; ਤੌ ਜੇਤੇ ਬਰਖ ਕਾ ਹੋਯ, ਤਿਸ ਕੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਵੈ। ਅੱਸੀਹ ਬਰਖ ਲੋ ਲਿਖਾ ਹੈ।

(ਪੰਨਾ ੫੨ ਤੋਂ ੬੯ ਤੱਕ)

—— ——

੨–ਸਿੱਖ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ

ਹਰਿ ਕੌਮ ਤੇ ਧਰਮ (ਮਜ਼ਹਬ) ਦੀ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ (ਸ਼ਰੱਾ—ਮ੍ਰਿਜਾਦਾ) ਹੀ, ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ-ਆਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਇ। ਸ਼ਰੱਾ––ਸ਼ਰੀਯੱਤ ਦੀਆਂ ਖ਼ੂਬੀਆਂ ਹਰ ਕੌਮ, ਮਜ਼ਹਬ ਤੇ ਧਰਧ-ਧੜੇ ਦੀ ਭਲਾਈ, ਵਾਧੇ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਹੀਲਾ-ਵਸੀਲਾ ਹੋਇਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਲ-ਛਲ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਹਬ ਵਿੱਚ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਈ ਤਾਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ 'ਖ਼ੂਬੀਆਂ' ਦੀ 'ਅਣਹੋਂਦ', ਉਸ ਦੀ 'ਹੋਂਦ' ਵਿੱਚ ਦੇਰ-ਪਾਈ ਬਹਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਂਦੀ। ਇਸੇ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਸ਼ਿੱਖ-ਸਤਿਗੁਰੂਆਂ ਨੇ 'ਸੱਚ-ਧਰਮ' ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ, ਬੇਦੀ ਤੇ ਕਤੇਬੀ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਬਲ (ਤਲਵਾਰ, ਹਕੂਮਤ ਤੇ ਧਨ ਆਦਿਕ ਦਾ ਲਾਲਚ) ਤੇ ਛਲ (ਨਰਕ, ਸੁਰਗ ਦਾ ਡਰ ਅਰੁ ਸੁਖ-ਸੁਭੀਤਾ) ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰਸਤਾ ਅਖਤਯਾਰ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਰਲ-ਸੂਧੀ ਤੇ ਨਿਰਾਲੀ ਅਕਾਲੀ-ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ 'ਗਰੀਬੀ' (ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ) ਸੇਵਾ ਤੇ 'ਸਰਬ ਜੀਅ ਦਇਆ' ਦਾ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਅਰੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਭਾਵ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਧਾਤਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਕਿ—
ਸਲੋਕ ਮ: ੧

''ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਹਿ।
ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ !!''
(ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ-ਪਉੜੀ ੨੨)

ਗਰੀਬੀ 'ਗਦਾ' ਹਮਾਰੀ।
'ਖੰਨਾ' ਸਗਲਿ ਰੇਨੁ-ਛਾਰੀ।''
(ਸੋਰਠਿ ਮ: ੫)

''ਮਨਿ 'ਸੰਤੋਖੁ' ਸਰਬ ਜੀਅ 'ਦਇਆ।'
ਇਨ ਬਿਧਿ ਬਰਤੁ ਸੰਪੂਰਨ ਭਇਆ।''
(ਗਉੜੀ ਥਿਤੀਂ ਮ: ੫, ਪਉੜੀ ੧੧)

'ਰਾਜੁ' ਨ ਚਾਹਉਂ, 'ਮੁਕਤਿ' ਨ ਚਾਹਉਂ
ਮਨਿ 'ਪ੍ਰੀਤਿ' ਚਰਨ ਕਮਲਾਰੇ' ੧-੧੩।੨੯॥
(ਦੇਵ ਗੰਧਾਰੀ ਮ: ੫)

ਅਤੇ—"ਸਾਚ ਕਹੋਂ ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ਸਭੈ,
ਜਿਨਿ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਕੀਓ, ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਯੋ !" ਆਦਿ ॥
(ਸਵੈਯੇ ਪਾ: ੧੦)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਚਹੁੰ ਚੱਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਜੋ ਰਹਿਤ-ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਈ; ਤੇ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾਂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੇਮ-ਮਾਰਗ ਦਸਦਿਆਂ ਸੁਣਾਈ; ਉਹੋ ਸੀਨਾ ਬ-ਸੀਨਾ ਅਗਾਹਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਚਲੀ ਆਈ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਉਹੋ 'ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ', ਅਪਣੇ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਜਾ-ਨਸ਼ੀਨ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਰਾਮਦਾਸ' ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਖਾਈ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ, 'ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਕੀ ਮਹਲਾ ੩' ਸਿਰਲੇਖ ਦੇਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਧ-ਪੱਧਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆਂ ਹੈ:—

ਜੋ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੋਵੈ, ਤਿਸਕਾ ਉਪਦੇਸੁ ਮੰਨਣਾ ! ਪਰ-ਇਸਤਰੀ ਨਾਲਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ! ਜੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਭਗਤਣੀ ਹੋਵੈਗੀ, ਤਾਂ ਭੀ ਤੋਟਾ ਹੈ, ਲਾਹਾ ਨਾਹੀ । ਮੇਲਾ ਸਬਦਿ ਕਾ ਕਰਣਾ ! ਜਿਥੈ ਗੁਰੂ ਵਿਸਰੈ ਤਿਥੈ ਮਿਲਣਾ ਨਾਹੀ ! ਗੁਰੂ ਕਾ ਆਖਣਾ ਹੈ !!

ਅੰਨ ਬਹੁਤੀ ਭੁਖੈ ਲਗੀ ਜੇਵਣਾ; ਭਰੇ ਤੇ ਭਰਣਾ ਨਾਹੀ ! ਅੰਨੁ ਛਡਣਾ ਭੀ ਨਾਹੀ ! ਸਵਣਾ ਤਾਂ, ਜਾਂ ਬਹੁਤੀ ਨੀਂਦ ਆਵੈ ! ਨੀਂਦ ਬਿਨਾਂ ਸਵਣਾ ਨਾਹੀ; ਗਫਲਾਈ ਹੈ ! ਦੇਹੀ ਕਉ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਭੀ ਨਾਂਹੀ ਦੇਵਣਾ ! ਅਕੈ ਬਾਣੀ ਗਾਵਣੀ, ਅਕੈ ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ (ਜੀਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ) ਬੋਲਣੀਆਂ ! ਅਕੇ ਕਿਸੇ ਦਿਆਂ ਬੁਲਾਇਆਂ ਬੋਲਣਾ ! ਸਬਦੁ ਗਾਵਣਾ ! ਕੂੜ ਨਾਹੀ ਬੋਲਣਾ !!

ਜੋ ਏਨ੍ਹਾ ਗਲਾਂ ਨੋ ਮਨੈ ਨਾਲਿ ਰਖੈਗਾ, ਸੋ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖੁ ਹੋਵੈਗਾ ! ਉਸ

ਕਾ ਲੇਖਾ ਸਗਲਾ ਨਿਬੜੇਗਾ, ਓਸ ਕੀ ਕੁਲਿ ਕਾ ਉਧਾਰ ਹੋਵੈਗਾ ! ਉਸ ਕੇ ਸੰਗੀ ਸਗਲੇ ਤਰਹਿੰਗੇ ! ਸਤਿ ਕਰਿ ਮੰਨਣਾ ! ਗੁਰੂ ਕਾ ਆਖਣਾ ਹੈ !!

ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨਾਲਹੁੰ ਭੁਲਦਾ ਹੋਵੈ, ਤਾਂ ਸਮਝਾਵਣਾ; ਆਪਣੀਅਹੁ ਧਿਰਹੁੰ ਆਖਣਾਂ; ਜੇ ਮੰਨੇ ਨਾਂਹੀਂ, ਤਾਂ ਓਹੁ ਜਾਣੈ ! ਏਹੁ ਆਖਣਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੈ !!

ਜੇ ਕੋਈ ਸਿੱਖੁ, "ਉਦਾਸੀ" ਹੋਵੈਗਾ, ਤਾਂ ਉਸ ਕਾ ਬੁਰਾ ਹੋਵੈਗਾ ! ਜੇ ਸਿੱਖ ਗ੍ਰਿਸਤ ਵਿਚਿ ਅਰਾਧੇਗਾ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੁਖੀ ਰਖੈਗਾ ! ਧਰਮ ਕੀ ਕਿਰਤਿ ਕਰਣੀ, ਦੇਵਣਹਾਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਹੈ। ਸਿਖਾਂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਣੀ; ਅਪਣਾ ਆਪੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ ਜਣਾਵਣਾ ! ਦੋਵੈਂ ਸਿਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਉਪਣੇ, ਅਲਿਪਤੁ ਰਹਣਾ ! ਗੁਰੂ ਕਾ ਆਖਣਾ ਹੈ !! ੧

ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਗਾਡੀ-ਰਾਹ (ਪ੍ਰੇਮ-ਪੰਥ) ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ, ਇਸ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਉਲੀਕਿਆ ਹੈ:—

ਸਲੋਕ ਮ: ੪

ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਾ ਜੋ ਸਿੱਖੁ ਅਖਾਏ।
ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ।
ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪ੍ਰਭਾਤੀ,
ਇਸਨਾਨ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ ਨ੍ਹਾਵੈ !
ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੂ : 'ਹਰਿ ! ਹਰਿ !!' ਜਪੁ ਜਾਪੈ,
ਸਭੁ ਕਿਲਵਿਖੁ ਪਾਪ ਦੋਖੁ ਲਹਿ ਜਾਵੈ।
ਫਿਰਿ ਚੜ੍ਹੈ ਦਿਵਸੁ ਗੁਰ-ਬਾਣੀ ਗਾਵੈ,
ਬਹਿੰਦਿਆਂ ਉਠਦਿਆਂ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ।
ਜੋ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਧਿਆਏ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ,
ਸੋ ਗੁਰ-ਸਿੱਖੁ ਗਰੂ ਮਨਿ ਭਾਵੈ।
ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਧੂੜਿ ਮੰਗੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿੱਖ ਕੀ,
ਜੋ ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹੰ ਨਾਮੁ ਜ਼ਪਾਵੈ ॥੨॥

(ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੪—ਪ: ੧੧ਵੀਂ)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸੰਕੋਚ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਦੇਵ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਲਿਖਤੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਵਾਧੂ ਪੱਤ੍ਰਿਆਂ ਪੁਰ, **ਸਾਖੀ ਮਹਲਾ ੫** ਸਿਰਨਾਵੇਂ ਹੇਠਿ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਗੁ: ਮੈਣੀ ਸੰਗਤਿ—ਪਟਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸੰਮਤੁ ੧੭੯੪ ਦੇ ਲਿਖੇ ਇਕ ਸੰਚੇ ਵਿਖੇ ੧੦੨੨ਵੇਂ ਪੱਤਰੇ ਪੁਰ ਅਸਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਤੇ ਉਸ ਸਫ਼ੇ ਦਾ ਅੱਕਸ ਭੀ ਆਂਦਾ ਸੀ, ਜੋ 'ਸਿੱਖ ਰੈੱਫ਼ਰੈਂਸ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਵਿਚ, ਸਾਂਭਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁ: ਬੜੀ ਸੰਗਤਿ— ਬਨਾਰਸ ਦੇ ਤੋਸ਼ੇਖਾਨੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਏ ਇਕ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ (ਸਿਰੈਲਾ ਨੰ: ੬੨੮੧) ਦੇ ਪਤਿ ੫੨੪/੨ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਪਾਠ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :—

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

''ਗੁਰੂ ਬੋਲਿਆ : (ੳ) ਪੰਜ ਕੰਮ ਕਰੈ, ਪੰਜ ਕੰਮ ਨ ਕਰੈ।

(੧) ਪਰਦਰਬ ਨ ਹਿਰੈ ॥੧

(੨) ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨ ਰਵੈ ॥੨

(੩) ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਨ ਕਰੈ ॥੩

(੪) ਜੂਐ ਨ ਖੇਲੈ ॥੪

(੫) ਮਦ ਮਾਸੁ ਨ ਖਾਇ ॥ ਆਗਿਆ ਭੰਗ ਨ ਕਰੈ ॥੫

(ਅ) ਪੰਜ ਕੰਮ ਕਰੈ, ਜੇ ਗੁਰੂ ਕਰਾਵੈ :—

(੧) ਸੰਗਤਿ ਨਿੱਤ ਜਾਇ। ਕਿਛੁ ਮੁਹਿ ਪਾਵਣੇ ਨੋ ਲੈ ਜਾਇ। ਆਰਤੀ-ਕੀਰਤਨੁ ਸੁਣਿ ਸਵੈਂ ॥੧

(੨) ਅਰਥੀ* ਦੁਖੀ ਨਿਮਾਣੇ ਨੋ ਮਾਣੁ ਦੇਇ। ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰੈ, ਕਰਾਵੈ, ਲੋਚੈ ॥੨

(੩) ਜਿਸ ਨੋ ਕੁੜਮਾਈ ਕੋਈ ਨ ਕਰੈ, ਤਿਸ ਨੋ ਪੁੰਨ ਅਰਥ ਕੰਨਿਆ ਦਾਨੁ ਦੇਇ। ਅਕੈ† ਲੋਚਕੈ ਦਿਵਾਵੈ ॥੩

*ਲੋੜਵੰਦ। †ਯਾ ਫੇਰਿ।

(੪) ਮਨਮੁਖ ਤੇ ਜਿਉਂ ਸਿਖੁ ਹੋਵੈ,
ਤਿਉਂ ਲੋਚ ਕਰਿ ਸਿੱਖੁ ਕਰੈ। ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਇਹੋ ਹੈ ॥੪

(੫) ਸਭਨਾ ਜੀਆਂ ਕਾ ਭਲਾ ਮਨਾਵੈ। ਕੋਈ ਦੁਖੈ ਨਾਹੀ।
ਆਤਮਾ ਬ੍ਰਹਮ ਪਛਾਨਣੁ, ਵੱਡੀ ਪੂਜਾ ਏਹਾ ਹੈ ॥੫॥"

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ 'ਭੱਲੇ' ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਾਰ ਲੈ ਕੇ ੩੮ 'ਵਾਰਾਂ'* ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕੁੰਜੀ' ਮੰਨੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਤਮ 'ਰਹਿਤਨਾਮਾ' ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਛੇਵੀਂ ਵਾਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਿੱਤ ਕ੍ਰਿਆ ਇਉਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ :—

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਿਕੈ, ਜਾਇ ਅੰਦਰਿ ਦਰਿਆਇ ਨ੍ਹਾਵੰਦੇ।
ਸਹਜਿ ਸਮਾਧਿ ਅਗਾਧਿ ਵਿਚਿ, ਇਕ ਮਨਿ ਹੋਇ 'ਗੁਰ ਜਾਪੁ' ਜਪੰਦੇ।
ਮੱਥੇ ਟਿੱਕੇ ਲਾਲ ਲਾਇ, ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਚਲਿ ਜਾਇ ਬਹੰਦੇ।
ਸਬਦਿ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵਲੀਣ ਹੋਇ, ਸਤਿਗੁਰ-ਬਾਣੀ ਗਾਵਿ ਸੁਣੰਦੇ।
ਭਾਇ-ਭਗਤਿ ਭੈ ਵਰਤਮਾਨ ਗੁਰ-ਸੇਵਾ ਗੁਰ-ਪੁਰਬ ਕਰੰਦੇ।
ਸੰਝੈ 'ਸੋ ਦਰੁ' ਗਾਵਣਾ, ਮਨ ਮੇਲੀ ਕਰਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲੰਦੇ।
ਰਾਤੀ 'ਕੀਰਤ-ਸੋਹਿਲਾ', ਕਰਿ ਆਰਤੀ ਪਰਸਾਦੁ ਵੰਡੰਦੇ।
ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖਫਲੁ ਪਿਰਮ ਚਖੰਦੇ ॥੩॥

ਫਿਰਿ ਅੱਠਵੀਂ ਵਾਰ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਨਿ :—

"ਉੱਤਮ ਮੱਧਮ ਨੀਚ ਲੱਖ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਨੀਚਹੁੰ ਨੀਚ ਸਦਾਏ।
ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਪਾ-ਖ਼ਾਕ† ਹੋਇ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਗੁਰਸਿੱਖੁ ਆਪੁ ਗਵਾਏ।

*ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ 'ਚ ਲਿਖੀਆਂ 'ਵਾਰਾਂ' ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੂਰਬ ਦੇਸ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ-ਭਾਖਾ ਵਿਚ ਪੰਜ ਛੇ ਸੌ ਛੰਦਾਂ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਪੋਥੀ ਭੀ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਜੋ 'ਕਬਿੱਤ ਸਵੈਯੇ' ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ।

†ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ—ਚਰਨ ਧੂੜਿ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਉ* ਭਾਉ† ਕਰਿ, ਸੇਵਕ ਸੇਵਾ-ਕਾਰ ਕਮਾਏ।
ਮਿਠਾ ਬੋਲਣੁ ਨਿਵਿ ਚਲਣੁ, ਹਥਹੁ ਦੇ ਕੈ ਭਲਾ ਮਨਾਏ।
ਸਬਦਿ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵਲੀਣੁ ਹੋਇ, ਦਰਗਹਿ ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣਾ ਪਾਏ।
ਚੱਲਣੁ‡ ਜਾਣਿ, ਅਜਾਣੁ§ ਹੋਇ, ਆਸਾ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸ ਵਲਾਏ() ।
ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ਼ਫਲੁ ਅਲਖੁ ਲਖਾਏ ॥੮॥"

ਅਖੀਰ ਦਸਮ-ਨਾਨਕ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ—ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ—ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖ ਕੇ, ਲੋੜ ਮੂਜਬ ਅਸਰ ਭਰੀ ਬਾਣੀ ਰਚੀ, ਜੋ "ਵਿਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ" ਤੇ "ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ" ਨਾਮੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਸੂਰਤਿ ਵਿਚ ਰੀਝ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਸਾਂਭੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁੱਰੂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਜਗਤ-ਇਤਿਹਾਸ (ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ) ਦਸ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਸੁਚੱਜਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੁਆਰਾ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਉਤੇ ਦੱਸੋ ਹਰ ਪਹਿਲੂ'ਤੇ ਚਾਨਣ ਪਾ ਕੇ ਤੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਆਚਰਨ ਦਾ ਫਲੁ ਵਿਖਾ ਕੇ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ "ਮੁਕੰਮਲ ਇਨਸਾਨ" (ਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ) ਬਣਨ ਦੇ ਟੀਚੇ (ਪੜਾਉ) ਉਤੇ ਪੁੱਜਣ ਦਾ ਰਾਹ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਏ ਸ਼ੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਕਢ ਕੇ, ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦਾ ਮਨੋਰਥ (ਉੱਦੇਸ਼) ਇਕ ਛੰਦ ਅੰਦਰ ਗੁੰਦ ਕੇ, ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੀ 'ਗੰਗਾ', 'ਗੰਗਾ ਸਾਗਰ' ਵਿਚ ਭਰਿ ਵਿਖਾਈ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਨਿ :—

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਧੰਨਿ ਜੀਓ ਤਿਹ ਕੋ ਜਗ ਮੈ, ਮੁੱਖ ਤੇ 'ਹਰਿ', ਚਿੱਤ ਮੈ 'ਜੁੱਧ' ਵਿਚਾਰੈ।
ਦੇਹ ਅਨਿੱਤ, ਨ ਨਿੱਤਿ ਰਹੈ, 'ਜਸ'-ਨਾਵਿ ਚੜ੍ਹੈ, ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤਾਰੈ।

---

*ਡਰੁ, ਖਉਫ। †ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰੁ।
‡ਮਰਨਾ, ਮੌਤ ਚੇਤੇ ਰਖ ਕੇ।
§ਭੋਲਾ-ਭਾਲਾ, ਸਾਦ-ਮੁਰਾਦਾ।
()ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਵੇ, ਉਮਰ ਹੰਢਾਵੇ।

'ਧੀਰਜ'-ਧਾਮ ਬਨਾਇ ਇਹੈ ਤਨੁ, 'ਬੁੱਧਿ' ਸੁ ਦੀਪਕ ਜਿਉਂ ਉਜੀਆਰੈ ।
'ਗਿਆਨਹਿ' ਕੀ ਬਢਨੀ* ਮਨਿ ਹਾਥਿ ਲੈ,
'ਕਾਤੁਰਤਾ'† ਕੁਤਵਾਰੁ‡ ਬੁਹਾਰੈ ।।੨੪੯੨''
(ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਕਥਾ)

ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ''ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਸੇ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਜੀਵਿਆ ਸਕਾਰਥਾ (ਧੰਨਤਾ ਜੋਗ) ਹੈ, ਜੋ ਰਸਨਾ ਤੋਂ 'ਨਾਮ' ਜਪਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਦਿਲ'ਚ 'ਇਨਸਾਨੀਅਤ' ਤੇ ਪ੍ਰਾਨੀ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ 'ਧਰਮ' ਦੀ ਰਖਿਆ ਹਿਤ 'ਜੁੱਧ' ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਰਖਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੇ : ਬਈ ਦੇਹੀ (ਸਰੀਰ) ਤਾਂ ਅਨਿੱਤ ਹੈ, ਸਦਾ ਰਹਿਣੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਨੂੰ 'ਜਸੁ' ਦੀ ਬੇੜੀ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹਕੇ 'ਭੈ ਸਾਗਰ (ਸੰਸਾਰ) ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਇਸ ਸਰੀਰ (ਤਨ) ਨੂੰ 'ਧੀਰਜ' ਦਾ ਘਰੁ ਬਣਾ ਕੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਅਕਲ ਦਾ ਦੀਵਾ ਜਗਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਅਰੁ 'ਗਿਆਨ' ਦੀ ਬੁਹਾਰੀ, 'ਮਨ' ਦੇ ਹੱਥ 'ਚ ਫੜ ਕੇ, ਗੀਦੀਪੁਣੇ (ਕਾਇਰਤਾ) ਦਾ ਕੂੜਾ ਅੰਦਰੋਂ ਸਾਫ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।''

'ਨਿਰੰਕਾਰੀ-ਧਰਮ' ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਵਿਚ, ਦਸੇ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਜਾਮੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੌਰ-ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸ਼ਤਕਾਰੀ§ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਆਖ਼ਰੀ ਕਾਮਲ-ਕਿਰਸ਼ਾਣ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ—ਨੇ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੀ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ-ਫੁਲਵਾੜੀ ਨੂੰ, ਵਾੜ ਰੂਪ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ (ਮਸੰਦਾਂ) ਹੱਥੋਂ ਹੀ ਉਜਾੜੀ ਜਾਂਦੀ ਵੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਇਸ ਕੰਡਿਆਲੀ ਵਾੜ ਨੂੰ ਉਖਾੜ ਕੇ, ਸਾੜ ਹੀ ਸੁੱਟਿਆ । ਅਰੁ ਉਸ ਦੇ ਥਾਂ 'ਖਾਲਸਾ' ਰੂਪ ਸਰਬ-ਲੋਹ ਦਾ ਪੱਕਾ ਜੰਗਲਾ ਉਦਾਲੇ ਵਲ ਦਿੱਤਾ । ਸਰਬ-ਲੋਹ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾਰਾਂ ਅੰਦਰ ਬੀਰ-ਰਸੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਲਹਿਰ (ਕਰੰਟ) ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ, ਇਸ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਫ਼ੁਲਵਾੜੀ' ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਤ ਭੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ।

---

*ਝਾੜੂ, ਬੁਹਾਰੀ । †ਕਾਇਰਤਾ, ਗੀਦੀਪੁਣਾ ।
‡ਕੂੜਾ-ਕਰਕਟ, ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਡਰ-ਭੈ ਦਾ ਗੰਦ-ਮੰਦ ।
§ਵਾਹੀ–ਜੋਤੀ, ਬੀਜ-ਬਿਜਾਈ ।

ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ 'ਖਾਲਸਾ' ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ, ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ 'ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ' ਚੁਣੇ ਤੇ 'ਪੰਚ-ਪਰਧਾਨ' ਵਾਲੀ ਥਾਪਣਾ ਅਟੱਲ ਕੀਤੀ, ਤਦੋਂ ਇਹ ਅਲੌਕਕ ਸਮਾਗਮ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ, ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਤੋਂ ਆਏ ਰਾਜਿਆਂ-ਉਮਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭੀ—ਕੱਚੇ-ਪਿੱਲੇ ਪਰਖਣ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ—ਠਕੋਰਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਖਾਸ ਉਜ਼ਰ-ਉਲਾਂਭੇ ਨਿਵਿਰਤ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ :—

ਸਰਾਵਗ ਸੁੱਧ*, ਸਮੂਹ ਸਿਧਾਨ ਕੇ ਦੇਖਿ ਫਿਰਯੋ ਘਰਿ ਜੋਗਿ, ਜਤੀ ਕੇ !
ਸੂਰ ਸੁਰਾਰਦਨ,† ਸੁੱਧ ਸੁਧਾਦਿਕ‡ ਸੰਤ ਸਮੂਹ ਅਨੇਕ ਮਤੀ ਕੇ !
ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਸ ਕੋ ਦੇਖ ਰਹਯੋ ਮਤੁ, ਕੋਊ ਨ ਦੇਖੀਅਤ ਪ੍ਰਾਨਪਤੀ§ ਕੇ !
ਸ੍ਰੀਭਗਵਾਨ ਕੀ ਭਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੂੰ ਤੇ, ਏਕ ਰਤੀ ਬਿਨੁ ਏਕ ਰੱਤੀ ਕੇ ॥੧॥੨੧

ਕਹਾ ਭਯੋ, ਦੋਊ ਲੋਚਨ ਮੂੰਦ ਕੈ, ਬੈਠ ਰਹਯੋ ਬਕ-ਧਯਾਨ() ਲਗਾਯੋ।
ਨ੍ਹਾਤਿ ਫ਼ਿਰਯੋ ਲੀਏ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰਨ, ਲੋਕ ਗਯੋ ਪਰਲੋਕ ਗਵਾਯੋ !
ਬਾਸ ਕੀਓ ਬਿਖਯਾਨ[] ਸੋਂ ਬੈਠ ਕੈ, ਐਸੇ ਹੀ ਐਸ਼ ਸੋਂ ਬੈਸ ਬਿਤਾਯੋ !
ਸਾਚ ਕਹਉਂ, ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ਸਭੈ, ਜਿਨਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਯੋ !੯॥੨੯

ਕਾਹੂ ਲੈ 'ਪਾਹਨ'[1] ਪੂਜਿ ਧਰਯੋ ਸਿਰਿ, ਕਾਹੂ ਲੈ 'ਲਿੰਗ'[2] ਗਰੇ ਲਟਕਾਯੋ।
ਕਾਹੂ ਲਖਯੋ ਹਰਿ ਅਵਾਚੀ[3] ਦਿਸਾ ਮਹਿ, ਕਾਹੂ ਪਛਾਂਹ ਕੋ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ !
ਕੋਊ ਬੁਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਤ ਹੈ ਪਸੁ, ਕੋਊ ਮ੍ਰਿਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਨਿ ਧਾਯੋ !
ਕੂਰ ਕ੍ਰਿਯਾ ਉਰਝਯੋ ਸਭ ਹੀ ਜਗ, ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ ॥੧੦॥੩੦
(ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ)

---

*ਸੁੱਧ ਸਰੇਵੜੇ, ਜੈਨੀ ਸਾਧੂ। †ਸੁਰਾਂ (ਦੇਵਤਿਆਂ) ਨੂੰ ਦਲਣ ਵਾਲੇ-ਦੈਂਤ ਸੂਰਮੇ। ‡'ਸੁੱਧ' ਆਦਿਕ ਸਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਦੇਵਤੇ। §ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਪਤੀ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ। ()ਬਗਲੇ ਵਰਗਾ ਧਿਆਨ, ਪਾਖੰਡ। []ਵਿਸ਼ੇ-ਭੋਗ।

1—ਪੱਥਰ, ਸਾਲਗਰਾਮ। 2—ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਮੂਤ੍ਰਿ-ਅੰਗੁ ਵਰਗਾ ਪੱਥਰ—ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ, ਜੋ ਸ਼ਿਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਗੱਡ ਕੇ ਪੂਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 3—ਦੱਖਣ (ਦਿਸ਼ਾ)।

ਅਰਥਾਤ—ਅਸਾਂ (ਦਸ ਜਾਮੇ ਧਾਰ ਕੇ, 'ਸੱਚ-ਧਰਮ' ਦੀ ਤਲਾਸ਼) ਪੱਕੇ ਜੈਨੀਆਂ, ਸਾਰੇ ਸਿੱਧ-ਜੋਗੀਆਂ ਤੇ ਜਤੀਆਂ ਦੇ ਘਰਿ ਜਾ ਕੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੂਰਮੇ ਦੈਂਤਾਂ, ਸ਼ੁੱਧ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਅਰੁ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਭਨਾਂ ਮਤ-ਮਤਾਂਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸਾਧੂ-ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਖ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਚੂੰਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਇਕ ਰੱਤੀ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਸਚਾਈ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਤੀ ਭਰ ਕਦਰੁ--ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ ॥੧॥

ਕੀ ਹੋਇਆ, ਜੇ ਕੋਈ ਅੱਖੀਂ ਮੀਟਕੇ ਬਗਲੇ ਵਾਂਗੂ ਧਿਆਨ ਲਾਈਂ (ਪਖੰਡ ਖਿਲਾਰੀ) ਬੈਠਾ ਏ; ਯਾ ਸੱਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਤੱਕ (ਮੰਨੇ ਗਏ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਵਿਚ) ਨ੍ਹਾਉਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਏ! ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਲੋਕ ਦੇ ਸੁਖ ਤਾਂ (ਸਫ਼ਰ ਕਰਦਿਆਂ ਯਾ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾਂ ਸਾਧਦਿਆਂ) ਗਵਾ ਲਏ, ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਖਿਆਲੀ-ਸੁਖ ਭੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਕਰਨ ਕਰ ਕੇ) ਵੰਞਾਈਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਇਹ ਨਿਵਿਰਤੀ ਮਾਰਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ (ਪਰਵਿਰਤੀ ਮਾਰਗ-ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ) ਘਰਿਸਤੀਆਂ, ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ, ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਐਸ਼-ਇਸ਼ਰਤ (ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ) ਵਿਚ ਗਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਤਾਂ 'ਸਾਲਗਰਾਮ' ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ (ਪੂਜ) ਕੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਧਰ ਲਿਆ, ਕਿਸੇ ਨੇ 'ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ' ਲੈ ਕੇ ਗਲਿ ਪਾ ਲਿਆ। ਕਿਸੇ ਨੇ 'ਹਰੀ' (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੂੰ ਦੱਖਣ-ਦਿਸ਼ਾ (ਦੁਆਰਕਾ ਆਦਿ) ਵਸਦਾ ਸਮਝ ਕੇ, ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ ਠੀਕ ਮੰਨ ਲਿਆ, ਅਰੁ ਕਿਸੇ ਨੇ ਲਹਿੰਦੇ (ਕੱਬੇ) ਵਲ ਸਜਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੋਈ ਪਸ਼ੂ (ਮੂਰਖ) ਮੂਰਤੀਆਂ ਪਿਆ ਪੂਜਦਾ ਏ, ਤੇ ਕੋਈ ਕਬਰਾਂ-ਮੜ੍ਹੀਆਂ (ਸਮਾਧਾਂ) ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਚਾਪੀ ਕਰਨ ਭੱਜਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਉਂ ਸਾਰਾ ਜੱਗ ਕੂੜੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਉਲਝਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ-ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ। ਅਸੀਂ ਨਗਾਰੇ ਦੀ ਚੋਟ ਨਾਲ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਕੰਨ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣ ਲਓ! :—

"ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਈ ਹੈ,
ਉਸੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਕੀਤਾ ਹੈ।"

ਇਹੋ ਵਜਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਂ 'ਸੱਚ-ਧਰਮ' ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਨਾਲੋਂ ਨਿਆਰਾ ਤੇ ਨਿਰੋਲ ਰਖਣ ਲਈ, ਇਹ ਨਵਾਂ 'ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ' ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਅਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ :—

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਜਾਗਤਿ ਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ, ਏਕ ਬਿਨਾਂ ਮਨਿ ਨੈਕੁ ਨ ਆਨੈ !
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤਿ ਸਜੈ, ਬ੍ਰਤ, ਗੋਰ, ਮੜ੍ਹੀ. ਮਠ ਭੂਲਿ ਨ ਮਾਨੈ !
ਤੀਰਥੁ, ਦਾਨੁ, ਦਇਆ, ਤਪੁ, **ਸੰ**ਜਮੁ, ਏਕ ਬਿਨਾਂ ਨਹਿ ਏਕ ਪਛਾਨੈ !
ਪੂਰਨ ਜੋਤਿ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ ਤਬ, 'ਖਾਲਸਾ' ਤਾਹਿੰ ਨਖਾਲਸ ਜਾਨੈ !

(ਬਿਜ਼ਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥਿ-ਅਸਫ਼ੋਟਕ ਕਬਿੱਤ)

ਰਾਗਿ ਰਾਮਕਲੀ ਪਾ: ੧੦

ਪ੍ਰਾਨੀ ! ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਗਿ ਲਾਗੋ !
ਸੋਵਤ ਕਹਾ ਮੋਹ-ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਮੈ, ਕਬਹੂੰ ਸੁਚਿਤ ਹ੍ਵੈ ਜਾਗੋ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਅਉਰਨ ਕਹਾ ਉਪਦੇਸਤ ਹੈ ਪਸੁ ! ਤੋਹਿ ਪ੍ਰਬੋਧ ਨ ਲਾਗੋ !
ਸਿੰਚਤ ਕਹਾ ਪਰੇ ਬਿਖਯਨ ਕਉ, ਕਬਹੂੰ ਬਿਖੈ ਰਸ ਤਯਾਗੋ !! ੧

ਕੇਵਲ ਕਰਮ, ਭਰਮ ਸੇ ਚੀਨਹੁੰ, ਧਰਮ-ਕਰਮਿ ਅਨੁਰਾਗੋ !
ਸੰਗ੍ਰਹ ਕਰੋ ਸਦਾ ਸਿਮ੍ਰਨ ਕੋ, ਪਰਮ ਪਾਪ ਤਜਿ ਭਾਗੋ !! ੨

ਜਾ ਤੇ ਦੂਖ ਪਾਪ ਨਹਿ ਭੇਟੈ, ਕਾਲ-ਜਾਲ ਤੇ ਤਾਗੋ !
ਜਉ ਸੁਖ ਚਾਹੋ ਸਦਾ ਸਭਨ ਕੋ, ਤਉ ਹਰਿ ਕੇ ਰਸਿ ਪਾਗੋ ॥੩॥੩

('ਬਿਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ'—ਅੰਤਿਕਾ)

ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਸਮੇਂ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਅਪਣੇ 'ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ' ਨੂੰ, ਹੋਰਨਾਂ ਮਤ-ਮਤਾਂਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਵਧ ਰਹੀ ਮੈਲਿ-ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ, ਜੋ ਹੋਰ ਪੱਕੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਈਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ—

(੧) ਪਹਿਲ-ਪਿਰਥਮੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰੀ ਲਿਖਾਰੀ—ਕਵਿ ਸੈਨਾਪਤਿ, 'ਖਾਲਸਾ' ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ :—

ਚੌਪਈ

... ...

ਗੁਰ ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ।
ਜੋ ਸਿੱਖਨ ਜਗ ਮੈ ਪ੍ਰਗਟਾਯੋ ।੧੮।੧੩੪।

"ਸਿਰ ਗੁੰਮਨ ਕੇ ਮੁਖ ਨਹੀਂ ਲਾਗੋ !
ਪਾਂਚਨ ਕੋ ਸਭ ਸੰਗ ਤਯਾਗੋ !
ਮਰਨਿ ਪਰਨਿ ਤਿਨ ਕੇ ਕਛੁ ਹੋਵੈ;
ਤਹਾਂ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਜਾਇ ਖਲੋਵੈ !੧੯।੧੩੫

... ...

ਹੁੱਕਾ ਤਿਆਗੈ, ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਵੈ !
*ਇੱਛਾ ਭੋਜਨ ਹਰਿ ਰਸ ਪਾਵੈ !
ਭੱਦਨ ਤਿਆਗ ਕਰੋ ਰੇ ਭਾਈ !"
ਤਬ ਸਿੱਖਨ ਯਹ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ:—੨੧।੧੩੭

"ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਮਰੇ ਜੇ ਕੋਈ;
ਤਉ ਭੀ"—ਕਹਤ—"ਨ ਭੱਦਨ ਹੋਈ ?"

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ—

"ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਗੋਬਿੰਦ ਹਮਾਰਾ !
ਏ ਸੰਸਾਰੀ ਝੂਠ ਪਸਾਰਾ !੨੨।੧੩੮

---

*ਹੁੱਕਾ (ਤਮਾਕੂ) ਵਰਤਣਾ ਛਡ ਕੇ, ਹੋਰ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਸਮਈ ਪਦਾਰਥ, ਅਪਣੀ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਛਕੇ।

ਤਾ ਪਰ ਭੱਦਨ ਮੂਲ ਨ ਕੀਜੈ !
ਯਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੱਤਿ ਕਰ ਲੀਜੈ !
ਭੱਦਨ ਭਰਮ, ਧਰਮ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ !
ਨਿਸਚੈ ਜਾਨ ਸੰਤ ਮਨ ਮਾਹੀਂ !!੨੩।੧੩੯

... ...

ਮੰਨਤ, ਗੋਲਕ ਅਰੁ ਦਸਵੰਧ !
ਘਰ ਮੈ ਰਾਖੋ, ਤਜੋ 'ਮਸੰਦ' !
ਭੇਟ-ਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਹੋਇ,
ਜਾਇ ਹਜ਼ੂਰਿ ਚੜ੍ਹਾਵੈ ਸੋਇ !!੨੫।੧੪੧

('ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ-ਸੋਭਾ', ਪੰਚਮੋ ਧਿਆਉ)

(੨) ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਖਾਨਾਜ਼ਾਦ ਲਿਖਾਰੀ, ਭਾਈ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ 'ਛਿੱਬਰ' ਕਹਿੰਦਾ ਇ :—

ਰਹਿਤ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦਿੱਤੀ ਸਮਝਾਇ:—
ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਕਾ ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕਮਾਇ !੩੨੩

ਨਾਈ ਦਾ ਹੱਥੁ ਸੀਸ ਚਿਹਰੇ ਨ ਲੱਗਣਾ ਪਾਵੈ !
ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਸਿੱਖ 'ਗੁਰੂ ਕਾ ਪੰਥ' ਕਹਾਵੈ !੩੨੨

ਗਨਿਕਾ ਦਾ ਸੰਗ ਨ ਕਰੇ ! ਸੰਗ ਕੀਤੇ ਤਤਾ* ਹੋਵੈ !
ਬੀਰਜ ਪਵੇ ਕੁਥਾਇੰ; ਤਤੀ† ਤਤਾ ਉਪਜ ਖੜੋਵੈ !
ਬੀਰਜ ਹੋਵੈ ਸਿੱਖ ਦਾ, ਘਰ ਤਤਿਆਂ ਕਰੇ ਨਿਵਾਸ।
ਸਿਖ ਹੋਵੈ ਗੁਰੂ ਦਾ, ਅੰਗ ਨ ਲਏ ਤਤੀ ਦਾ ਮਾਸ !!੩੨੪

---

*'ਤੁਰਕ' ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੱਖਰ, ਇਸ਼ਾਰੇ ਮਾਤ੍ਰ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।
†ਤੁਰਕਣੀ, ਮਲੇਛਣੀ (ਮੈਲੀ ਇੱਛਾ ਵਾਲੀ ਨਾਰਿ)

ਸ਼ਰਾਬ, ਤਮਾਕੂ, ਜੂਆ, ਚੋਰੀ, ਯਾਰੀ; ਇਨ ਸੋਂ ਹੇਤ ਨ ਕਰੈ !
ਕੁਸੰਗਤਿ ਮੰਦੀ ਸਭ ਪਰਹਰੈ !

ਸਬਦ-ਬਾਣੀ ਸੋਂ ਪ੍ਰੀਤਿ, ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਜਾਵੈ !
ਨਿਜ ਨਾਰੀ ਸੋਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਵੈ ।*
ਨਾਮ, ਦਾਨ, ਇਸਨਾਨ; ਧਰਮ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਕਮਾਵੈ !!੩੨੫

ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖ ਸੋਂ ਪ੍ਰੀਤਿ; ਦੁਸ਼ਟ ਸੋਂ ਨੇਹੁ ਨ ਲਾਵੇ !
ਕ੍ਰਿਪਨ ਹੋਇ ਨ ਦੱਬੈ; ਜਥਾ ਜਥਾ ਵੰਡਿ ਖਾਵੈ !
ਅਪਨਾ ਧਰਮ ਨ ਤਜੈ; ਨ ਬਿਰਾਨਾ ਲੇਵੈ !
ਪ੍ਰਤੀਤਿ ਰਖੈ ਨਿਜ਼ ਗੁਰੂ ਪਰ; ਸਿੱਖ ਸਾਧ-ਸੰਤ ਨੂ ਸੇਵੈ ! ੩੨੬

(੩) ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ, ਕਵਿ ਸੈਨਾਪਤਿ ਦੇ ਕਥਨ ਨੂੰ ਰਤਾ ਹੋਰ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਐਉਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ :—

"ਪਾਂਚਨ ਸੋਂ"—ਕਹਿੰ:— 'ਮੇਲ ਨ ਕਰੀਯੈ !
ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਨਿਸਿ ਦਿਨ ਉਰਿ ਧਰੀਯੈ !
ਮੀਣਾ ਔਰ ਮਸੰਦੀਆ ਜਾਨ ।
ਧੀਰਮਲਿ ਰਮਰੱਯਾ ਜੁ ਆਨ । ੪੮

---

*ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਭੀ ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਦਾ 'ਚਰਿਤ੍ਰ' ਬਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਇ :—

ਅੜਿਲ

ਸੁਧਿ ਜਬ ਤੇ ਹਮ ਧਰੀ, ਬਚਨ ਗੁਰ ਦਏ ਹਮਾਰੇ !
"ਪੂਤ ! ਇਹੈ ਪ੍ਰਣਿ ਤੋਹਿ; ਪ੍ਰਾਨ ਜਬ ਲਗ ਘਟਿ ਥਾਰੇ !
ਨਿਜ-ਨਾਰੀ ਕੇ ਸਾਥ ਨੇਹੁੰ ਤੁਮ ਨਿੱਤ ਬਢੈਯਹੁ !
ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੀ ਸੇਜਿ, ਭੂਲਿ ਸੁਪਨੇ ਹੂੰ ਨ ਜੈਯਹੂ !!"੫੧
(ਪੋਥੀ 'ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਾਖਯਾਨ'—੨੧ਵਾਂ ਚਰਿੱਤ੍ਰ)

*ਪ੍ਰਾਚਮ ਕੋ ਜਾਨਤ ਤੁਮ ਭ੍ਰਾਤ !
ਛਪੀ ਨਹੀਂ ਕਛੁ ਯਾ ਮੈ ਬਾਤ !
ਇਨ ਸੋਂ ਮੇਲ ਨ ਕਰੀਐ ਭਾਈ ;"
ਕਰੁਣਾਂਨਿਧਿ ਇਹ ਬਿਧਿ ਫ਼ੁਰਮਾਈ :—੪੯

"ਮੋਰ ਬਚਨ ਸੋਂ ਕਰਹੁ ਪਜਾਰਾ !
'ਖੜਗਕੇਤੁ' ਹੈ ਰੱਛਕ ਥਾਰਾ !
ਝੂਠੇ ਸਰਬ ਉਪਾਵ ਤਿਆਗਹੁ !
ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗਹੁ !! ੫੦

†ਪੋਥੀ-ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਲ ਦਸ ਬਾਨੀ,
ਸੋਧਿ ਲਹੋ, ਪਦ ਜੋ ਨਿਰਬਾਨੀ !
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਸਿਮਰਹੁ ਬਰਬੁੱਧਾ !
ਖਲ-ਦਲ ਸਾਥ ਕਰਹੁ ਨਿਤ ਜੁੱਧਾ !! ੫੧

ਰਾਜ-ਜੋਗ ਤੁਮ ਕਹ ਮੈ ਦੀਨਾ !
ਪਰਮਜੋਤਿ ਸੰਗ ਪਰਚੋ ਕੀਨਾ !
ਸੰਤ ਸਮੂਹਨ ਕੋ ਸੁਖ ਦੀਜੈ !
ਅਚਲ ਰਾਜ ਧਰਨੀ ਮਹਿ ਕੀਜੈ ॥ ੫੨

'ਖਾਲਸ' ਕੀ ਚਰਨੀ ਸਭ ਲਾਗੋ !
ਪਰਮਜੋਤਿ ਕੇ ਰਸ ਮਹਿ ਪਾਗੋ !

---

*ਪੰਜਵੇਂ (ਸਿਰਗੁੰਮ) ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਭਾਈ ਜ਼ਾਣਦੇ ਹੀ ਓ ! ਅਰਥਾਤ— ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੋਨਾ । †ਦਸਾਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਤੱਕ ਜੋ ਬਾਣੀ ਰਚੀ ਗਈ ਹੈ; ਉਸ ਦਾ ਪਾਠ 'ਪੋਥੀ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਵਿੱਚੋਂ ਕਰਕੇ, ਜਨਮ-ਮਰਨ ਰਹਿਤ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ !

ਖੜਗ-ਗੋਦਿ ਤੁਮ ਕਹ ਮੈ ਪਾਯੋ !
ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਰਿ ਪੰਥ ਬਤਾਯੋ ॥ ੫੩

ਦੇਗ ਤੇਗ ਹ੍ਵੈ ਜੀਤ ਤਿਹਾਰੀ !
ਅਸਿਧੁਜ-ਰਹਤ ਲੇਹੁ ਉਰਿ ਧਾਰੀ !
ਮਹਾਂਕਾਲ ਕਾ ਕਰਜੇ ਧਯਾਨਾ !
ਘਟ ਮਹਿ ਨਿਰਖੋ ਹਰਿ ਭਗਵਾਨਾ ॥ ੫੪

ਤੁਰਕ* ਮਲੇਛਨ ਸੋ ਨਹੀਂ ਮਿਲਨਾ !
ਲੈ ਹਥੀਆਰ ਸਾਮੁਹੇ ਪਿਲਨਾ !"
ਇਹ ਬਿਧਿ ਕੈ ਤਿਨ ਸੋਂ ਕਰਤਾਰਾ ।
ਬਰਨੀ ਅਨਿਕ 'ਰਹਤ' ਬਿਸਥਾਰਾ ॥ ੫੫

"ਸੇਵਾ ਭਾਉ-ਭਗਤਿ ਉਰਿ ਧਾਰੋ !
ਦੁਸਟ ਬਿਦਾਰਿ, ਸੰਤ ਨਿਸਤਾਰੋ !
ਖੜਗਪਾਨਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਮਾਨਹੁ !
'ਸਤਿਨਾਮੁ'† ਮੰਤ੍ਰ ਮੁਖ ਠਾਨਹੁ !! ੧੦੭

‡ਬਿਖਿਆ ਕਿਰਿਆ, ਭੱਦਨ ਤਯਾਗਹੁ !
ਜਟਾਜੂਟ ਰਹਬੋ ਅਨੁਰਾਗਹੁ !
ਸਬਦ ਬਿਨ ਅਨਜਾ ਨਹੀਂ ਮੇਲਾ !
ਨਿਸਿ ਦਿਨ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਸੋਂ ਕੇਲਾ !!" ੧੦੯

ਇਹ ਬਿਧਿ ਬਚਨ ਅਨੇਕ ਬਖਾਨੇ !
ਜੋ ਕਬਿ ਪੈ ਨਹੀਂ ਜਾਹਿੰ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ।

---

* —ਮੈਲੀ ਇੱਛਾ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ !
†—ਸੱਚਾ ਨਾਮੁ, ਯਾਨੀ 'ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ' ('ਵਾਹਗੁਰੂ')
‡—ਤਮਾਕੂ ਦਾਂ ਧੂੰ ਸੜ੍ਹਾਕਣਾ ।

ਪੁਨਿ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਅੱਰਦਾਸਿ ਕਰਾਇ ।
ਬ੍ਰੈਠੇ ਸਾਚ ਸਿੰਘਾਸਨ ਆਇ ॥ ੧੧੦

ਖਾਸ ਸਿੱਖ਼ ਜੋ ਜੋ ਬਡਭਾਗੀ ।
ਸੁਨਿ ਬਚ ਭਏ ਪੰਥ-ਅਨੁਰਾਗੀ ।
ਬਚਨ ਅਮੋਲਕ ਜਿਨ ਕਰ ਲਾਗੇ;
ਸ੍ਰੀਮੁਖ ਸੁਨਤੇ ਵਹ ਅਨੁਰਾਗੇ ॥ ੧੨੬

ਕੱਛ, ਕੇਸ ਔ ਰਹਿਤ ਜੁ ਸਾਰੀ ।
ਸੋ ਲੈ ਮੱਧ ਆਤਮੈ ਧਾਰੀ ।
ਖੜਗਕੇਤੁ ਕੋ ਧਰਯੋ ਧਿਆਨਾ ।
ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਕਹਯੋ ਨਾਥ ਭਗਵਾਨਾ ॥ ੧੨੯

ਸੂਦ ਬੈਸ ਖਤ੍ਰੀ ਦਿਜ* ਜਾਨਹੁ ।
ਏਕ ਠਵਰ ਕਰ ਭੋਜਨ ਠਾਨਹੁ !
ਬੇਦ, ਲੋਕ-ਮਤਿ ਸਰਬ ਤਯਾਗੀ ।
ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ ਕੋ ਭਯੋ ਅਨੁਰਾਗੀ ॥ ੧੩੩

ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਸਗਲ ਮਤਿ ਤਯਾਗੇ ।
ਏਕ 'ਖਾਲਸਾ' ਰਸ ਅਨੁਰਾਗੇ ।
ਬਿਖਯਾ, ਭੱਦਨ, ਸ੍ਰਾਧ, ਜਠੇਰੇ ।
ਇਨੈ ਤਯਾਗ ਖਗਕੇਤੁ ਸੁ ਹੇਰੇ ॥ ੧੩੮

ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ-ਪਯਾਰੀ ।
ਭਈ 'ਖਾਲਸਾ' ਸਰਬ ਸੁ ਸਾਰੀ ।
ਲਿਖ ਲਿਖ ਦੀਨੇ ਹੁਕਮ ਪਠਾਈ:—
"ਮਾਨੈ ਬਚਨ ਸੋਈ ਜਿਣਿ ਜਾਈ !" ੧੪੦

---

*—ਬ੍ਰਾਹਮਣ ।

ਜਿਨ ਨਹੀਂ ਮਾਨਯੋ, ਰਾਰ ਬਢਾਈ ।
ਤਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਸ੍ਰੀਮੁਖ ਯੌਂ ਫੁਰਮਾਈ:—
"ਅਬ ਨਹੀਂ ਮਾਨਹੁਗੇ ਸੁਨ ਭਾਈ !
ਪੁਨਿ ਮਨ ਹੋ ਪਾਛੇ ਪਛੁਤਾਈ ! ੧੪੧

ਦੋਹਰਾ

ਤੁਮ ਅਬ ਹਮਰੇ ਬਚਨ ਬਰ, ਮਾਨਤ ਨਹੀਂ ਮਨ ਮਾਹਿਂ !
ਤੁਮੈ ਸਿੱਖ ਮੁਰ ਜਗਤ ਮੈ, ਕੋ ਮਾਨੈਗੋ ਨਾਹਿਂ ! ੧੪੨

ਚੌਪਈ

ਅਧਿਕ ਦੁਖੀ ਹ੍ਵੈ ਹੋ ਤੁਮ ਜਬੈ !
ਜੈ ਹੋ ਸਰਨਿ 'ਖਾਲਸੇ' ਤਬੈ !
ਤੁਮ ਕਹ ਤੋਰ ਤਾਰਿ ਅਧਿਕਾਈ !
ਲੈ ਹੈ 'ਸ੍ਰੀ ਖਾਲਸਾ' ਮਿਲਾਈ !!" ੧੪੩

(੪) 'ਖਾਲਸਾ-ਰਾਜ' ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਸਮੇਂ ਰਚੇ ਗ੍ਰੰਥ 'ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿਚ, ਸ: ਰਤਨ ਸਿੰਘ 'ਭੰਗੂ' ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

ਚੌਪਈ

ਪੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਉਨ ਸਿੱਖਯਾ ਦਈ:—
"ਮੀਣੇ, ਮਸੰਦਨ, ਬਰਤਯੋ ਨਹੀਂ !
ਕੁੜੀਮਾਰ, ਰਮਰਈ, ਨੜੀਮਾਰ !
ਜੋ ਇਨ ਮਿਲੈ, ਸੁ ਹੁਇ ਹੈ ਖ੍ਵਾਰ ! ੧੩

ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਗੁਰ-ਗੋਲਕਿ ਪਾਯੋ !
ਕੜਾਹ ਕਰਾਇ ਖਾਲਸੈ ਛਕਾਯੋ !
ਪਹਿਰ ਕਛਹਿਰੇ ਸਿਰ ਬੰਧਯੋ ਪਾਗ !
'ਗੁਰ-ਗ੍ਰੰਥ' ਬਚਨ ਪਰ ਰਹਯੋ ਲਾਗ !!" ੧੪

ਦੋਹਰਾ

ਯੌਂ ਕਹਿ ਕੈ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਗਲਿ ਤੇਗੋ ਦੀਨੋ ਪਾਇ।
ਕਰਦ, ਚਕਰ ਸਿਰ ਪਰ ਧਰੈ, ਮੁਖੋਂ ਅਕਾਲ ਜਪਾਇ ॥ ੧੫

ਚੌਪਈ

ਔਰ ਕਹੀ:— "ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਾਯੋ।
'ਜਪੁ', 'ਜਾਪੁ' ਦੋਇ ਵੇਲੇ ਜਪਾਯੋ।
ਔ 'ਅਨੰਦ', 'ਰਹਿਰਾਸਿ' ਜਪੱਯੋ!
'ਚੰਡੀ ਬਾਨੀ' ਖੜੇ ਪੜ੍ਹੱਯੋ! ੧੬

ਦੁਇ ਵੇਲੇ ਉਠਿ ਬੰਧਯੋ ਦਸਤਾਰੇ!
ਪਹਰ ਆਠ ਰੱਖਯੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰੇ!
ਪੀਓ ਸੁੱਖਾ* ਅਰੁ ਖੇਲੋ ਸ਼ਿਕਾਰ!
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿੱਦਯਾ ਜਿਮ ਹੋਇ ਸੰਭਾਰ! ੧੭

†ਕਰਿ ਝਟਕੋ, ਬਕਰਨ ਕੋ ਖੱਯੋ!
ਮੁਰਦੈ, ਕੁੱਠੈ ਨਿਕਟ ਨ ਜੱਯੋ!
ਕੇਸਨ ਕੀ ਕੀਜੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ!
ਨਹਿੰ ਉਸਤਰਨ ਸੋਂ ਕੱਟਯੋ ਬਾਲ! ੧੮

ਪਿਤ੍ਰਨ ਕਰਮ ਸੁ ਛੋਰਨ ਕਰਨੋਂ!
ਰੱਖਯੋ ਧਯਾਨ ਸੁ ਮੱਧ ਗੁਰ ਚਰਨੋਂ!
ਪਰੈ ਔਰ ਜੋ ਖੋਟੇ ਰਾਹਿ!
ਤਿਨ ਕੋ ਲਾਯੋ ਜਰੂਰ ਤਨਖਾਹਿ‡ !!" ੧੯

---

*ਛਪੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ, ਪਾਠ 'ਸੁਧਾ' (ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਹੈ। ਪਰ 'ਭੰਗੂ' ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ 'ਸ਼ਰਾਬ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

†ਬੱਕਰਿਆਂ ਦਾ, ਹੱਥੀਂ ਝਟਕਾ ਕਰ ਕੇ, ਮਾਸ ਖਾਣਾ। ‡ਡੰਨ, ਜੁਰਮਾਨਾ।

ਰਹਿਤ-ਬਹਿਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ ਕਰ ਕੇ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਪਾਸੋਂ ਫਿਰ ਖ਼ੁਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ—

ਦੋਹਰਾ

ਕਰੀ ਜੁ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਥਮ ਬਿਧਿ, ਸੋਈ ਪੁਨਿ ਬਿਧਿ ਕੀਨ।
ਪੰਜ ਭੁਜੰਗੀ ਜੋ ਭਏ, ਗੁਰ ਉਨ ਤੇ ਪਾਹੁਲ ਲੀਨ ॥੨੦

ਚੌਪਈ

ਵਹੀ ਵਰਤਾਰੋ ਭੁਜੰਗਨ ਵਰਤਾਯੋ।
'ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ' ਕਹਿਵਾਯੋ।
ਯਹੀ ਆਦਿ ਹੁਤ ਆਯੋ ਵਰਤਾਰਾ।
ਜਿਮ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਧਾਰਾ ॥੨੧

ਪੀਯੋ ਪਾਹੁਲ ਗੁਰ ਬਚਨਨਿ ਵਾਰੀ।
ਭਯੋ ਖਾਲਸੋ ਵਡ ਕਲਧਾਰੀ।
ਸਾਲ ਬਾਵਨ ਪਰ ਸੱਤ੍ਰਹ ਸਈ।
ਬੁਧਵਾਰ ਬਿਸਾਖੈ ਪੰਥ ਉਤਪਤਿ ਭਈ ॥੨੧

(੫) 'ਖਾਲਸਾ-ਰਾਜ' ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬੱਾਦ, ਖਾਲਸਾ-ਪੰਥ ਵਿਚ, ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਨਾਮਧਾਰੀ', ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਤੇ ਸਿਰਕੱਢ ਪਰਚਾਰਕ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਨ। ਆਪ ਨੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਸੇਵਾਭਾਵ ਦਾ—ਮਾਨੋ—ਭੰਡਾਰ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਆਪ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਕਰਣੀ-ਕਰਤੂਤ ਸਿਖਾਈ, ਉਸ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਆਪ ਦੇ ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ :—

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਲਿਖਤਮ ਰਾਮ ਸਿੰਘ। ਹੋਰ, ਸੰਬੂਹ ਖਾਲਸੇ ਜੀ ਕੋ

'ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ;
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਿਹ !'—

ਬੁਲਾਈ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕਰਨੀ ! ਹੋਰ, ਰਹਿਤ ਸੰਬੂਹ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਲਿਖਿਆ ਭੈਣੀ ਤੇ :—

ਪਿਛਲੀ ਰਾਤੀਂ ਉਠ ਕੇ ਦਾਤਨ ਕਰਨੀ। ਫ਼ੇਰ ਇਸਨਾਨ ਕਰਨਾ ! ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ। ਜੇ ਕੰਠ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਕੰਠ ਕਰ ਲੈਣੀ ! ਸਰਬ ਮਾਈ, ਬੀਬੀ, ਸਰਬਤ ਨੇ ਜਪੁ, ਜਾਪੁ, ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਹਜਾਰੇ ਸਬਦ, ਜਰੂਰ ਕੰਠ ਕਰਨੇ। ਰਹਿਰਾਸ, ਆਰਤੀ ਸੋਹਿਲਾ; ਏਤਨੀ ਬਾਣੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕੰਠ ਕਰਨੀ। ਤੇ ਸੀਲ ਸੰਤੋਖ ਸਭ ਨੇ ਰੱਖਣਾ। ਭਜਨ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਕਰਨਾ, ਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਦਾ !

ਹੋਰ ਪਰਾਈ ਧੀ, ਭੈਣ ਆਪਣੀ ਜਾਣਨੀ। ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਗੇ ਲਿਖ ਹੀ ਛੱਡਿਆ ਹੈ—

"ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ, ਉਸੁ ਸੂਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ।"*

ਜੇ ਕੋਈ ਭਜਨ ਪੁੱਛਕੇ ('ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ' ਲੈ ਕੇ) ਨਾ ਕਰੂਗਾ; ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੁਹੀਂ ਜਹਾਨੀਂ ਕਾਲਾ ਹੋਊਗਾ !

ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਬੋਲ ਸਹਿ ਜਾਣਾ ਸਭਦਾ ! ਜੇ ਕੋਈ ਮਾਰੇ ਕੁੱਛ, ਤਾਂ ਭੀ ਖਿਮਾ ਕਰਨੀ ! ਤੁਸਾਂ ਦਾ ਰੱਛਕ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਹਰ ਵਕਤ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਭਲਾਈ ਛਪਾਉਣ ਦੀ ਕਰਨੀ।

ਦੀਵਾਨ ਲੌਣਾ। ਹਰਿ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ ! ਜੇਕਰ ਜੱਗ ਕਰਨਾ

*ਵਾਰ ਮਾਝ ਕੀ, ਸਲੋਕ ਮ: ੧, ਪਉੜੀ ੭।

ਹੋਵੇ; ਚੌਕੇ ਬਿਚ ਪੈਰ ਧੋਇ ਕਰ ਬੜਨਾ ! ਅਰੁ ਹੋਮ ਭੀ ਕਰਨਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਚੌਂਕਾ ਦੇਣਾ, ਹੋਮ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ। ਲਕੜੀ ਹੋਂਮ ਵਿਚ ਪਲਾਸ ਦੀ ਪਾਉਣੀ, ਜਾਂ ਬੇਰੀ ਦੀ। ਫੂਕ ਨ੍ਹੀਂ ਮਾਰਨੀ; ਹੋਮ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਪੱਖੀ ਨਾਲ ਝੱਲਣਾ। ਪੰਜ ਆਦਮੀ ਹੋਮ ਵਿਚ ਪੋਥੀਆਂ ਉਤੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ; ਚਉਪਈ, ਜਪੁ, ਜਾਪੁ, ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ, ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ। ਛੇਵਾਂ ਆਦਮੀ ਅਹੂਤੀ ਪਾਵੇ; ਸੱਤਵਾਂ ਮਗਰੋਂ ਜਲ ਦਾ ਛਿੱਟਾ ਦੇਵੇ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਥੋੜ੍ਹਾ।

ਜੋ ਕੋਈ ਮੰਦਾ ਕੰਮ ਕਰੇ—ਯਾਰੀ, ਚੋਰੀ ਕਾ;—ਕਿਸੇ ਥਾਂਇ ਦਿਵਾਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬੜਨ ਦੇਣਾ। ਜੇਕਰ ਜੋਰਾਬਰ ਹੋਵੈ; ਤਾਂ ਸਭਨਾਂ ਅੱਰਦਾਸਿ ਕਰਨੀ : "ਜੀ ! ਇਹ ਆਦਮੀ ਇਥੇ ਆਉਣ ਜੋਗਾ ਹੀ ਨ ਰਹੇ।"

ਹੋਰ, ਜੀ ! ਸਭ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜਨੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਅੱਗੇ; ਜੋ "ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ! ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਬਣਿਆ ਰਹੇ !"

ਹੋਰ, ਕੱਛਾਂ ਰੱਖਣੀਆਂ, ਪਾਉਂਚਾ ਪਾਇਕੇ ਲਾਹੁਣਾ !

ਹੋਰ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੰਦਾ ਕਰਮ ਛਪਾਉਣਾ ਨਹੀਂ।

ਹੋਰ, ਜੀ ! ਕਿਸੇ ਨੇ ਧੀ ਭੈਣ ਦਾ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ! ਬੱਟਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ !

ਸਦਾ "ਗੁਰੂ ! ਗੁਰੂ !!" ਜਪਦੇ ਰਹਿਣਾ !

ਦਾਰੂ, ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ !

ਖ਼ੌਫ਼ ਰੱਖਣਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹਰਦਮ !! ੧੩

... ...

ਅਰੁ ਜਿਤਨਾ ਕੁ ਸਰੇ, ਉਤਨਾ ਕੁ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰਣਾ; ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ। ਭੁੱਖੇ ਨੂੰ ਰੋਟੀ; ਨੰਗੇ ਨੂੰ ਕੱਪੜਾ, ਜਿਤਨਾ ਸਹੇ !—

ਅਰੁ ਹਰ ਵਖਤ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ :—

'ਹੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ! ਅਸੀਂ ਅਪਰਾਧੀ ਪਾਪੀ ਜੀਉ ਹਾਂ; ਤੇਰਾ

ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਬਿਰਦ ਸੁਣਕੇ, ਤੇਰੇ ਬੂਹੇ ਆਇ ਡਿਗੇ ਹਾਂ ! ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ, ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਖੈਰ ਪਾਉ ! ਅਰੁ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਜਿੱਥੇ ਹੋਵੇ; ਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੋਵੇ ! ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਤੇ ਰੱਖ ਲਈਂ; ਮਹਾਰਾਜ ! ਜਿੱਥੇ ਜੀਉ ਜਾਵੇ ! ਅਰੁ ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ! ਜੋ ਤੈਂ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ, ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ 'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਮੈਂ; ਸੋ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਸਦਾ ਈ ਮਨਾਈਂ ! ਜਿੱਥੇ ਜੀਉ ਜਾਵੇ, ਸਦਾ ਈ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਉੱਤੇ ਪਰਤੀਤ ਦਾ ਦਾਨ ਦੇਈਂ ! ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ! ਮੈਨੂੰ ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਰੱਖ ਲਈਂ ! ਤੇਰਿਆਂ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰੀ ਦੂਜੇ ਥਾਂ ਕਦੇ ਭੀ ਪਰਤੀਤ* ਨਾ ਹੋਏ ! ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ! ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਬੇਮੁਖੀ ਤੋਂ ਰੱਖ ਲਈਂ ।

'ਬੇਮੁਖੀ' ਇਸਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਫਿਰ ਜਾਣਾ ! ਅਰੁ ਬੜਾ ਦੁੱਖ ਹੈ ਬੇਮੁਖੀ ਦਾ ! ਇਹ ਮੰਗ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਰ ਵਖਤ—ਕਦੇ ਬੋਲਕੇ—ਮੰਗਣੀ, ਕਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ । ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ।... ਅੱਰਦਾਸਿ ਲਿਖੀ ਚੇਤ੍ਰ ਵਦੀ ਸਾਲ ੧੯੩੧ (੧੮੭੫ ਈ:, ਮਾਰਚ ਵਿੱਚ)

... ...

ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ; ਸੋ ਮੈਂ ਲਿਖ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ; ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇ ਦੇਣੀ; ਜੋ, ਕੋਈ ਭੀ ਚੀਜ ਨਾ ਲਵੇ, ਕਿਸੇ ਦੀ । ਖੋਹ ਲੈਣਾ, ਚੁਰਾਇ ਲੈਣਾ, ਲੈਕੇ ਨਾ ਦੇਣਾ; ਇਹ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਹੈ । ਅੱਰਦਾਸਿ ਲਿਖੀ (੧੨) ਚੇਤ ਬਦੀ ੨, ਸਾਲ ੧੯੩੧ (੨੩ ਮਾਰਚ ੧੮੭੫ ਈ:, ਮੰਗਲਵਾਰ) ॥੧੪॥

ਗੁਰੂਆਂ ਗੁਰੂ 'ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਗੁਰੂ ਹੈ । ਸੋ 'ਸਬਦ-ਗੁਰੂ' ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਮੰਨੂ; ਉਧਾ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਊਗਾ । ਸੱਤਿ ਮੰਨਣੀ ! ਇਹ ਬਾਤ ਹੈ ॥ (ਪੰਨਾ ੧੮)

* ਯਕੀਨ, ਅੱਕੀਦਾ, ਭਰੋਸਾ ।

ਭੋਗ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ, ਤੇ ਬਾਣੀ ਕੰਠ ਕਰਨ ਸਰਬ ਬੁਢੇ, ਬਾਲੇ, ਮਾਈ, ਬੀਬੀ; ਪਿੱਛਲਿ ਰਾਤਿ ਇਸ਼ਨਾਨ। ਤੇ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਖਰ ਪੜ੍ਹਾ ਦੇਣੇ।

ਅਰੁ ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਸੇਵਾ ਭੀ ਕਰਨੀ ਅੰਨ ਬਸਤਰ ਦੀ, ਲੋੜਮੰਦ ਦੀ; ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਪੰਥ ਦਾ ਹੋਵੇ; ਚਾਹੇ ਨਿੰਦਕ ਭੀ ਹੋਵੇ।...ਬੰਡ ਛਕਣਾ ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ।

... ...

ਪਖੰਡ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਕਰਨਾ! ਪਖੰਡ ਕੀਤੇ ਤੇ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਮੈ।

ਅਰੁ ਬਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਕੋ ਫਿੱਕਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ। ਸੰਮਤ ੧੯੩੭ ਹਾੜ ਬਦੀ ੧ ॥ (ਸਨ ੧੮੮੦, ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ) (ਪੰਨਾ ੫੦)

... ...

ਮੇਲੇ ਉਤੇ ਅੰਨ ਪਾਂਣੀ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਖਾਣਾ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੀਰਥ ਉਤੇ—ਮੁਕਤਸਰ, ਅਨੰਦਪੁਰ, ਦਮਦਮੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ!.....

ਹੋਰ, ਭਾਈ! ਦਸਾਂ ਪਾਤਸਾਹੀਆਂ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸਥਾਪਨ ਕਰ ਗਏ ਹਨ; ਸੋ ਸਦਾ ਹੀ ਇਸਥਿਤ ਹੈ। ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ! (ਪੰਨਾਂ ੫੪)

... ...

ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿਤਨਾ ਕੰਮ ਕਰੇ; ਰਿਜਕ ਦਾ ਬਾਧਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇ ਰਿਜਕ ਵੀ ਹੈ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤਾ; ਉਸ ਦੀ ਨੀਤ ਨਹੀਂ ਭਰਦੀ। ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਸਦਾ ਹੀ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਧਨ ਪਿਆ ਹੀ ਛਡਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹੈਨਿ (ਪੰਨਾ ੫੯)

ਅਰੁ ਸਭ ਨੇ ਬਾਣੀ ਕੰਠ ਕਰਨੀ! ਪੰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਤਾਂਈ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ

ਜਪੁ, ਰਹਿਰਾਸਿ, ਆਰਤੀ ਸੋਹਿਲਾ। ਹੋਰ ਜੇ ਸੁਖਮਨੀ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ। ਪਹਿਲੇ ਤੇ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ; ਜਿੰਨੀ ਕੰਠ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਕੱਲੇ ਬੈਠਕੇ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰਨਾ। ਅਰੁ ਇਸ਼ਨਾਨ ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਦਾ ਤੇ ਬਡਾ ਈ ਮਹਾਤਮ ਹੈ। ਪਰ ਫੇਰ ਜਿੱਥੇ ਤਾਈਂ ਪੁੱਜੇ—ਸਵਾ ਪਹਿਰ, ਚਾਰ ਘੜੀ, ਦੋ ਘੜੀ, ਪਹਿ ਪਾਟੀ 'ਤੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਕਰਨਾ। ਸਾਲ ੧੯੩੭ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੧੧ ॥ (ਮਾਰਚ ੧੮੮੧)॥

ਸੁਚੇਤੇ ਜਾ ਕੇ ਨ੍ਹੌਣਾ। ਆਕੇ ਕਪਾਹੇ ਲੀੜੇ ਧੋਇ ਲੈਣੇ। ਇਹ ਤੇ ਬਹੁਤ ਅੱਛੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਪਰ ਜੋ ਬਹੁਤਾ ਨਾ ਪੁੱਜੇ; ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਗੜਵਾ ਤਾਂ ਸਭ ਨੇ ਲੈ ਜਾਣਾ; ਮਰਦਾਨੇ ਭੀ, ਜਨਾਨੇ ਭੀ। ਬਿਨਾਂ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾਂ, ਝਾੜੇ-ਜੰਗਲ ਕਿਨੇ ਭੀ। ਅਰੁ ਚੌਂਕਾ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਰਨਾ। ਸਭ ਨੇ ਚੌਂਕੇ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਵੜਨਾ। ਵਿੱਚ ਬੈਠਕੇ ਚੌਂਕੇ ਦੇ ਰੋਟੀ ਨਾ ਖਾਣੀ; ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪਕੌਣੇ ਵਾਲੀ ਨੇ। ਜੋ ਇਹ ਬਾਤ ਮੰਨੇਗਾ; **ਤਾਂ** ਉਸਨੂੰ ਅੱਛਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਊਗਾ। ਜੋ ਨਾ ਮੰਨੂਗਾ; ਉਹ ਭੂਤ ਹੈ, ਮਾਨੁੱਖ ਨਹੀਂ।

(ਪੰਨਾ ੬੩—੪)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਦੱਸੀਆਂ ਸੰਖੇਪ 'ਰਹਿਤਾਂ' ਦਾ ਆਧਾਰ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਲਿਖਾਇਆ 'ਰਹਿਤਨਾਮਾ' – 'ਬੁੱਧੀ-ਬਿਬੇਕ' ਯਾ ਕੋਈ ਉਸਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਵਾਰਤਕ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰੇਗ' ਨਾਮ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ, ਅਪਣੇ ਇੱਕੀਹਵੇਂ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿੱਚ, ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਹਦਾਯਤ ਭੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ॥

ਨਾਨਕ ਪੰਥੀਆਂ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਰਹਿਤ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧਰਮ-ਉਪਦੇਸ਼ ਤਾਂ ਚਹੁੰ ਵਰਨਾਂ (ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ) ਲਈ ਸਾਝਾਂ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਕੇ, ਅਪਣੇ ਧਰਮ ਪੁਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਦੇ ਸਨ; ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ (ਕਤੇਬੀ ਮਤਿ-ਧਾਰੀਆਂ) ਨੂੰ, ਕਤੇਬਾਂ

ਆਦਿ) ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਅਪਣੀ ਸ਼ੱਰਾ-ਸ਼ਰੀਅੱਤ ਉਤੇ ਸਹੀ ਅੱਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਹਦਾਯਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪ੍ਰਚਲਤ ਮਜ਼ਹਬਾਂ, ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਫ਼ਿਰਕਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਭੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਸੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੰਨਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 'ਸਿੱਖ' (ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ) ਬਣਦੇ ਸਨ; ਉਨ੍ਹਾ ਲਈ ਸਰਬ-ਸਾਂਝੀ ਰਹਿਤ (ਕਰਣੀ) ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ :—

੧—ਸੱਚ ਬੋਲਣਾਂ।

੨—ਧਰਮ (ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ) ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ।

੩—ਵੰਡਿ ਛਕਣਾ।

੪—'ਨਾਮੁ' (ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ—'ਵਾਹਗੁਰੂ') ਜਪਣਾ। ਅਤੈ

੫—ਸੰਝ-ਸਵੇਰਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਕੇ, ਕਥਾ-ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਤੇ ਸੁਣਨਾਂ॥

ਬੱਸ, ਸ਼ਮੁੱਚੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੂਲ ਰਹਿਤਾਂ ਦਾ ਸਿੱਧਾ-ਸਰਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਇਹੋ ਮਾਨੁੱਖੀ ਧਰਮ ਦੇ ਮੂਲ-ਨਿਯਮ (ਅਸੂਲ) ਹਨ; ਜੋ ਹਰ ਸਮੇਂ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਟੱਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ—ਦੇਸ ਕਾਲ (ਸਥਾਨ ਤੇ ਸਮੇਂ) ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਕੇ—ਜੋ ਉਪ-ਨਿਯਮ (ਕਾਇਦੇ-ਕਾਨੂਨ) ਬਣਦੇ ਹਨ; ਉਹ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲੇ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ॥

———

੩—ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਲਿਖਾਇਆ

'ਮਸੰਦੀ ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ' ਮਨਸੂਖ ਕਰਕੇ, ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ, ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ 'ਖਾਲਸਾ' ਬਣਾ ਲਿਆ; ਅਰੁ ਫਿਰ ਨਾਮ-ਦਾਨੁ, ਗੁਰੁੱਪਦੇਸ਼ ਤੇ 'ਪਾਹੁਲ' ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ, ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਥਾਂ, 'ਪੰਚ ਪਰਧਾਨ' ਗੁਰਮੁਖ (ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ) ਚੁਣਨ ਦੀ ਰੀਤਿ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ; ਤਦੋਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਪੁਰ ਇਸ ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ ਨੂੰ ਅਮਰ ਰੱਖਣ ਲਈ 'ਖਾਲਸਾ-ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ' ਭੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਹੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਖ਼ੁਦ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ, ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ

ਛਕਾਇਆ; ਤਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਕੇ, ਖ਼ੁਦ ਛਕਿਆ; ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਅਭਿਲਾਖੀ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਛਕਵਾਇਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ 'ਪੰਜੀਹ ਮੁਕਤੇ' ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ, ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜੱਥੇਦਾਰ ਥਾਪਕੇ, ਚਾਰ ਚਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਪੰਜੀਹਾਂ ਮੁਕਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਕੇ; ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪੰਜ ਜੱਥੇ ਸਾਜੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਮੌਕੇ 'ਖਾਲਸਾ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ' (ਰਹਿਤਨਾਮਾ) ਗ੍ਰੰਥ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਉਗਾਹੀ ਪੁਰਾਤਨ ਇਤਿਹਾਸ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ :—

(੧) ਭਾਈ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ, 'ਛਿੱਬਰ' ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ :—

ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾਂ ਸੈ ਇਕਾਹਟ ਸੇ ਗਏ।
ਮੇਲੇ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਿ ਸਭ ਆਵਤ ਭਏ।
ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਿ ਆਏ ਲੱਖ ਹਜ਼ਾਰ।
ਸਭ ਤੇ ਊਚਾ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਦਰਬਾਰ ॥੪੪੨

ਹਜ਼ੂਰਿ ਮੁਕਤੇ ਹੋਏ ਦਸ ਤੇ ਚਾਰ (੧੪)।
ਹੱਛੇ ਸ਼ਿੱਖ ਰਹਿਤ-ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧਿ-ਬਿਚਾਰ।
ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਿ ਦੇ, ਪਾਸ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਨ!
ਵਹੁ ਆਗੇ ਤੇ ਯਹਿ ਕਰਤ ਬਖਾਨ ।੪੪੩

ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰਹਿਤ ਦਾ ਕਰਨ ਉਪਦੇਸ਼ :—
"ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਕਰੇ ਪਿਆਰ ਹੇਤੁ !
ਬ੍ਰਹਮੇ,* ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਕਾਣ† ਨ ਕਰੇ!
ਸਿੱਖ, ਨਾਤਾ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰੇ !!੪੪੪

---

*—ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਵਡੇਰਾ। ਤਿੰਨਾਂ ਮੁਖੀ ਦੇਵਤਿਆਂ'ਚੋਂ ਇੱਕ।

†—ਕਾਣ, ਕਣੌਡ, ਮੁਹਛੰਦਗੀ, ਝੇਪ।

ਜੰਞੂ, ਟਿੱਕਾ, ਧੋਤੀ ਕਰੇ ਤਿਆਗੁ !
ਨਾ ਤੱਤੇ ਦੀ ਸੰਗਤਿ, ਨਾ ਤੱਤੇ ਸੇਤੀ ਸੁਪਨੇ ਭੀ ਕਰੇ ਲਾਗ।
ਨਾਤਾ ਸਿੱਖ ਨਾਲ, ਜਾਤਿ ਬਰਨ ਕੁਛ ਪੁੱਛੈ ਨਾਹੀ !''
ਇਹ ਉਪਦੇਸ ਮੁਕਤੇ ਕਰਨ ਸ਼ਭਨਾਂ ਹੀ ॥੪੪੫
ਸਿੱਖ ਸ਼ੰਗਤਿ ਸੁਣਕੇ ਕਰਨ ਬੀਚਾਰ :—
ਜੋ :—'ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਅਨਾਚਾਰ* !'
ਮੁਸੱਦੀਆਂ ਸਿੱਖਾਂ, ਦੀਵਾਨਾਂ ਨੂ ਏਹ ਖਬਰ ਹੋਈ ॥

... ...੪੪੬

ਸਿੱਖ ਕਿਰਤੀਆਂ ਆਇ ਸੁਨਾਇਆ :—
ਜੋ "ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਸਾਥੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਕਮਾਇਆ !"੪੪੭

ਤਬ ਸਾਹਿਬ ਏਹ ਫੁਰਮਾਇਆ :—
"ਇਹ ਹੁਕਮ ਅਸਾਡਾ ਜਾਇ ਕਮਾਇਆ !......
ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਹੋਵੈਗਾ ਪੰਥ।
ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਚਲਣਗੇ ਮਤੇ ਗ੍ਰੰਥ।—

'ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਹੋਵੈ ਪਰਵਾਣੁ,
ਤਾਂ ਖਸਮੈ ਕਾ ਮਹਲੁ ਪਾਇਸੀ'—

(ਵਾਰ ਆਸਾ ਮ: ੧, ਪਉੜੀ ੧੫)

ਇਹ ਬਚਨ—'ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਸੀ ॥੪੮੮

ਸਿੱਖ ਸੋਈ ਜੋ ਹੁਕਮ—'ਖ਼ਾਸ ਦਸਖ਼ਤ' ਅਤੇ 'ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ' ਮੰਨੇ !
ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੈ 'ਖਾਸ ਦਸਖਤੀ'—ਭੰਨੇ ਟੁੱਟੇ ਅੱਖਰ ਦੇਖ ਲਏ ਵੰਨ-ਕੁਵੰਨੇ।
'ਵਾਕ ਗ੍ਰੰਥ' ਅਤੇ 'ਹੁਕਮਨਾਵੇ' ਸਚੁ ਕਰਿ ਜਾਣੈ।
ਪਰ ਜੇਹੜਾ 'ਦਸਖਤ ਖਾਸ' ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਛਾਣੈ ।੪੮੯

*—ਹਿੰਦੂ ਮਰਿਜਾਦਾ ਵਿਰੁੱਧ, ਬ੍ਰਹਮਣੀ ਧਰਮ ਦੇ ਉਲਟ।

ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਚਾਤ੍ਰ ਬਹੁਤ ਕਰੇਸਨ।
ਪਰ ਮ੍ਰਿਜਾਦ ਗ੍ਰੰਥ ਨ ਭੰਨ ਸਕੇਸਨ ॥੪੯੦

... ...

ਸਾਹਿਬ ਬਚਨ ਐਸੇ ਹੈ ਕੀਤਾ :—

ਸਿੱਖ ਨਾਤਾ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਕਰੇ;
ਪਰ ਮੱਥੇ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਮਿਲਦਾ ਦੇਖ ਲੀਤਾ !
'ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ' ਵਿੱਚ ਭੀ ਐਸੇ ਕਹਿਆ।
ਸੋਈ ਬਚਨ ਸਚਿ ਕਰਿ ਲਹਿਆ।
"ਮੂਲੁ ਜਾਣਿ ਗੱਲਾਂ ਕਰੇ, ਹਾਣਿ ਲਾਏ ਹਾਣੁ।"—*
ਇਹ ਬਚਨ 'ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ' ਕੇ ਸੱਤਿ ਕਰਿ ਜਾਣੁ !੪੯੧

ਜੋ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸੇਵਕ ਨਾਲ ਨਾਤਾ ਲੈਣ ਦਾ ਹੋਵੈ।
ਤਾਂ ਜਿਉਂ ਤਿਉਂ ਕਰਿ ਲਏ, ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਖੋਵੈ।
ਹੱਥ ਜੋੜਿ ਪਿੱਛੋਂ ਲਏ ਬਖਸ਼ਾਇ।
ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਮੂਲ ਮੰਗਾਇ।੪੯੨

ਹੋਰ ਰਹਿਤ ਕੁਰਹਿਤ ਸਭ ਲਵੇ ਖਖਸ਼ਾਇ।
ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਮੰਦਾ ਨਹੀਂ ਮੂਲ ਮੰਗਾਇ !"
ਚਉਪੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਚਨ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਕੀਤਾ।—
"ਲਿਖ 'ਰਹਿਤਨਾਮਾ-ਬੁੱਧੀ ਬਿਬੇਕ', ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰੀਤਾ !" ੪੯੩

ਤਿਨ ਕਹਿਆ: "ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ! ਤੇਰੇ ਰਿਦੇ ਦੀ ਤੂਹੇਂ ਜਾਣੇ !
ਇਹ ਜੀਉ ਤੁੱਛ ਬੁੱਧਿ, ਤੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਕਿਆ ਪਛਾਣੇ !"
ਬਚਨੁ ਕੀਤਾ:—"ਤੇਰੀਆਂ ਰਸਨਾਂ ਉਪਰਿ ਹਉਂ ਹਾਂ !
ਤੂੰ ਦੀਦਾਰ ਕਰੁ, ਸਨਮੁਖ ਸਉਹਾਂ !!" ੪੯੪

---

*ਵਾਰ ਮਾਝ ਕੀ—ਸਲੋਕ ਮਹੱਲਾ ੨, ਖਉੜੀ ੨੨॥

ਦੀਦਾਰ ਕਰਨੇ ਨਾਲਿ, ਬੁੱਧਿ ਪ੍ਰਗਟੁ ਹੋਇ ਆਈ।
ਤਿਨ 'ਰਹਿਤਨਾਮਾ' ਲਿਖਿਆ ਦਿਨ ਤ੍ਰੈ+ਚਾਰ* ਲਾਈ।
ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰੀਤਿ ਆਹੀ ਸ਼ਭ ਲਿਖੀ।
ਜਿਸ ਦੇ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ ਸਿੱਖੀ ॥ ੪੯੫

ਸੋ, ਪਹਿਲੇ ਉਸਦਾ ਉਤਾਰਾ, ਸੀਤਲਸਿੰਘ 'ਬਹੁਰੂਪੀਏ' ਲਿਖਾਇਆ।
ਉਪਰਿ ਦਸਖਤ 'ਸਹੀ' ਲਏ ਪਵਾਇਆ।
ਫਿਰ 'ਸੂਦ' ਸਿੱਖ ਨੇ ਕੀਤਾ ਉਤਾਰਾ।
ਤਿਨ ਭੀ ਖਾਸ ਦਸਖਤ 'ਸਹੀ' ਪਵਾਈ ਮਝਾਰਾ ॥ ੪੯੬

... ...
ਅਠਾਰਾਂ ਸੈ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਰਹਿਤ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਆਈ।...੫੦੧

... ...
'ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ' ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਧਿਆਇ ਵਿਚਿ ਹੈ ਲਿਖਿਆ।
ਧਰਮ ਹੇਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀਨੀ ਸਿਖਿਆ:—
"ਕਾਂਰਨ ਧਰਮੁ ਪੰਥ ਜੁਦਾ ਹੈ ਕੀਤਾ!
ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਚਲੇ ਧਰਮ ਕੀ ਰੀਤਾ!!" ੫੦੪ (ਦਸਵਾਂ ਚਰਨ)

ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'ਵਿਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ' ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਲਿ ਕੀਤਾ ਜਾਪਦਾਇ :—

ਦੋਹਰਾ

ਤਿਨ ਬੇਦੀਅਨ ਕੀ ਕੁਲ ਬਿਖੇ,ਪ੍ਰਗਟੇ ਨਾਨਕ ਰਾਇ।
ਸਭ ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਸੁਖ ਦਏ, ਜਹਂ ਤਹਂ ਭਏ ਸਹਾਇ॥ ੪

---

*ਤਿਨ+ਚਾਰ=ਸੱਤ; ਯਾਨੀ ਭਾਈ ਚਉਪਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੱਤਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ 'ਰਹਿਤ ਨਾਮਾ' ਲਿਖਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਹਾਜ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰਿ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਚੌਪਈ

ਤਿਨ ਇਹ ਕਲਿ ਮੋ ਧਰਮੁ ਚਲਾਯੋ ।
ਸਭ ਸਾਧਨ ਕੋ ਰਾਹਿ ਚਲਾਯੋ ।
ਜੋ ਤਾ ਕੇ ਮਾਰਗ ਮਹਿ ਆਏ ।
ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨਹਿ ਪਾਪ ਸੰਤਾਏ ॥ ੫

ਜੇ ਜੇ ਪੰਥ ਤਵਨ ਕੇ ਪਰੇ ।
ਤਾਪ ਪਾਪ ਤਿਨਕੇ ਪ੍ਰਭਿ ਹਰੇ ।
ਦੂਖ ਭੂਖ ਕਬਹੁੰ ਨ ਸੰਤਾਏ ।
ਜਾਲ ਕਾਲ ਕੇ ਬੀਚਿ ਨ ਆਏ ॥ ੬

(ਅਪਨੀ ਕਥਾ)

ਯਾਨੀ, ਇਹ ਪੰਥ 'ਖਾਲਸਾ' (ਨਿਰਮਲ) ਅਸਾਂ ਅੱਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ; ਸਗੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਰਾਇ ਨੇ ਹੀ ਹਿੰਦੂ-ਤੁਰਕ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਧਰਮਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ 'ਸੰਤ-ਮਾਰਗੁ' ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਡਿਊਟੀ ਤਾਂ ਇਸ 'ਨਿਰਮਲ ਪਥ' ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ, ਤੇ ਇਸਦਾ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਡਉਲ੍ ਕੇ ਰਹਿਤ ਮਿਰਜਾਦਾ ਦੀ ਠੁੱਕ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਵਲੋਂ ਲੱਗੀ ਹੈ । ਸੋ ਅੱਜ ਇਹ ਰਹਿਤ-ਨਾਮਾ ਲਿਖਵਾਕੇ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ॥

(੨) ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਰਹਿਤ ਨਾਮਾ' ਲਿਖੇ ਜ਼ਾਣ ਦਾ ਪਤਾ, 'ਸ੍ਰੀ ਤਖ਼ਤ ਪਟਣਾ ਸਾਹਿਬ' ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਬਾਬਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸੰਮਤੁ ੧੯੩੮ ਬਿੱ: ਵਿੱਚ ਰਚੇ ਗ੍ਰੰਥ—'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਪਦ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼'—ਵਿਖੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਲਿਖਦੇ ਨਿ:—

ਚੌਪਈ

... ...
ਤਾਂ ਤੇ ਚਉਂਪਾ ਸਿੰਘ ਬੁਲਾਈ ।

ਕਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ ਕਛੁ ਮੁਸਕਾਈ:—
"ਤੁਮ ਮੇਰੇ ਘਰ ਕੇ ਹੋ ਗਯਾਤਾ !
'ਛਿੱਬ੍ਰ ਬਿਪ੍ਰ*' ਧਰਮਾਦਿਕ ਖਯਾਤਾ ! ੧੩

ਤਾਂਤੇ ਰਹਤਨ ਲਿਖ ਕਰਿ ਲਯਾਵੋ !
ਮੇਰੇ ਦਸਖਤ ਤਬ ਕਰਵਾਵੋ !
ਤਵ ਰਸਨਾ ਪਰ ਮੋਰ ਨਿਵਾਸਾ !
ਮਿਲਿ ਗੁਰਮੁਖਨ ਲਿਖਹੁ ਰਹਿਰਾਸਾ† ! ੧੪

ਸਰਬ ਭਾਉ ਸਭ ਭਾਂਤਿ ਸੰਭਾਰੀ !
'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ'—ਤੁਕ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰੀ।
ਰਚਹੁ 'ਰਹਤਨਾਂਮਾ' ਸੁਖਧਾਮਾ !"
ਸੁਨਿ ਤਿਨ ਕਰਯੋ ਤਥਾ ਹੀ ਕਾਮਾ । ੧੫

ਸਪਤਮ ਦਿਵਸ ਤਯਾਰ ਕਰਿ ਲਯਾਯੋ ।
ਸਾਚੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਨਿ ਸੁਖ ਪਾਯੋ ।
ਨਿਜ ਕਰ ਕਮਲ ਸਹੀ ਕਰ ਦੀਨੀ।
ਸੰਸਯ ਸਰਬ ਹਤਨ ਕਰ ਚੀਨੀ ॥ ੧੬ । ਸਾਖੀ ੭੯ ਵੀਂ
(ਛਾਪਾ ਲਿੱਥੋ—ਪੰਨਾ ੨੮੬)

ਸੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਯਕੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ 'ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ' ਨੂੰ ਆਖਰੀ ਤੇ ਸਥਾਈ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ, ਉਸਦੀ ਅਟੱਲ ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ 'ਰਹਿਤ ਨਾਮਾ' ਲਿਖਵਾਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਚਉਂਪਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਿਖਿਆ 'ਰਹਿਤ ਨਾਮਾ' ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਨਰੋਤਮ' ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ' ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ,

*ਛਿੱਬਰ ਗੋਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਹਮਨ। ਭਾਈ ਚੌਂਪਾ ਸਿੰਘ ਇਸੇ ਕੁਲਿ ਦਾ ਦੀਪਕ ਸੀ।
†(ਫਾਂਰਸੀ—'ਰਾਹਿ ਰਾਸਤ') ਸਿੱਧਾ ਰਾਹੁ।

ਬਾਬਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਸ ਕਥਨ ਦੀ ਉਗਾਰੀ ਭੀ ਭਰੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਸ 'ਰਹਿਤ ਨਾਮੇ' ਵਿਚ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ' ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਹਰਿ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਕੇ, ਰਹਿਤਾਂ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੇ ਲਫਜ਼ ਹਨ :—

"ਚੌਧਵਾਂ, (ਰਹਿਤਨਾਮਾ)—ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਜੀ ਕੇ ਖਿਲਾਵੇ ਚਉਂਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾ।

ਇਸ ਨੇ ਬੀਚ ਮੇਂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਤੁਕਾਂ ਭੀ ਲਿਖੀ ਹੈਂ"।

(ਪੰਨਾ ੧੧੬)

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ, ਸਕੱਤਰ, 'ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਸੋਸਾਇਟੀ' ਨੇ ਬੀ ਉਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਿਤੇ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਚੰਗਾ ਚੋਖਾ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਪਰ ਜੋ ਬਾਜ਼ਾਰੋਂ ਹੁਣ ਛਾਪਿਆ ਲਭਦਾ ਹੈ; ਉਹ ਮਸਾਂ ਚੁਵਰਕੀ ਜ਼ਿਹੀ ਹੈ; ਜੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਲਿਖਿ ਛਪਵਾ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ, ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਸਿੰਘ, ਤੇ ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਪੁਰ ਅਨੇਕਾਂ 'ਰਹਿਤ ਨਾਮੇਂ' ਲਿਖੇ, ਛਪੇ ਲਭਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਹਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁੰਮਨਾਮ ਵਿੱਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਕੀਕਤ; ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਉਗਾਹੀਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਭਾਈ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ 'ਛਿੱਬਰ' ਦੇ ਰਚੇ 'ਬੰਸਾਵਲੀ-ਨਮੇਂ' ਦਾ ਇੱਕ ਉਤਾਰਾ ਪਿੰਡ ਰਾਣੀਵਲ੍ਹਾ, (ਤਸੀਲ ਤਰਨ ਤਾਰਨ-ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਭਾਈ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੯੧੪ ਬਿੱ: ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਹੈ; ਉਹ ਗ੍ਰੰਥ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਭੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ-ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਸੀ*। ਉਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ, ਚੰਗਾ ਵੱਡਾ ਛੇ ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੰਦਾ (ਪੈਰਿਆਂ) ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ 'ਰਹਿਤਨਾਮਾ'

---

*ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ, ਸ: ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨੰਬਰਦਾਰ—ਪਿੰਡ ਗੰਡੀਵਿੰਡ ਤਹਸੀਲ ਤਰਨਤਾਰਨ, ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ—ਪਾਸ ਹੈਸੀ।

ਭੀ ਹੈਗਾਇ। ਐਪਰ ਉਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਉਸਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਇ, ਉਹ ਭਾਈ ਚੌਉਂਪਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਦਾ ਹੀ ਉਤਾਰਾ ਹੋਵੇ; ਅਰੁ ਭਾਈ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ 'ਛਿੱਬਰ' ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਦੋਵੇਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਇੱਕੋ ਕੁਲਿ 'ਛਿੱਬਰ' ਦੇ ਚੰਨ-ਚਰਾਗ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਕੋਈ ਖਰੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੰਭਵ ਭੀ ਹੈ॥

ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ; ਭਾਈ ਚਉਪਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਿਖਿਆ 'ਬੁੱਧੀ ਬਿਬੇਕ' ਰਹਿਤ-ਨਾਮਾ ਨਹੀਂ; ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਸੁਮਾਰਗ' ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਲਿਖੇ 'ਰਹਿਤ ਨਾਮੇ' ਦਾ ਵਾਰਤਕ ਰੂਪ ਹੈ॥

————

੪—ਇਹ ਲੱਭਾ ਕਿਵੇਂ ?

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਗੁੜ੍ਹਤੀ, ਅੱਠ-ਦਸ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰ ਸਿਖਾਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ-ਗੁੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਜਾਗਿਆ ਸੀ।

ਫਿਰ 'ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ' ਲਹਿਰ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਪੰਥਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦਾ ਅਉਸਰ ਮਿਲਿਆ; ਤਾਂ ਜੇਲ-ਯਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਧਾਰਮਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਪਾਠ-ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਭੀ ਲੱਭਾ।

੧੯੨੭ ਈ: ਵਿਚ ਜੇਲੋਂ ਖਲਾਸੀ ਮਿਲਣ ਪੁਰ, ਮੁੜਿ 'ਅਕਾਲੀ' ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਿਲੀ। ਸ਼ਾਇਦ-ਸਨ ੧੯੩੦ ਈ: ਵਿਚ, 'ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ—ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ' ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਜੋਗ ਸੰਪਾਦਕ—ਭਾਈ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ-ਨਾਲ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ; ਕਦੀ ਕਦਾਈਂ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ—'ਪ੍ਰੇਮ-ਸੁਮਾਰਗ'-ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਅਰੁ ਦੱਸਿਆ, ਕਿ "ਪੁਸਤਕ ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ; ਪਰੁ ਇਕ ਕਾਪੀ

'ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ—ਲਾਹੌਰ' ਵਿੱਚ ਹੈਗੀ ਐ।" ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਮੌਕੇ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਚੂੰਕਿ 'ਅਕਾਲੀ' ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਸਮਰਪਨ ਸੀ; ਕੰਮ-ਕਾਰ ਦੇ ਅਠਾ-ਕੁੱਠ ਰੁਝੇਵੇਂ ਦੇ ਕਾਰਨ—ਸਾਲ ਕੁ ਭਰ ਲਾਹੌਰ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਭੀ—'ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ' ਤੱਕ ਜਾਣ ਦੀ ਫੁਰਸਤ ਨਾ ਮਿਲੀ।

ਸੰਮਤ ੧੯੯੭ ਬਿ: (੧੯੪੦ ਈ:) ਤੋਂ ਬੁੰਗਾ—'ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਬਾਬਾ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ' ਵਿੱਚ' ਟਿਕਣ ਲਈ ਟਿਕਾਣਾ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਬੁੰਗੇ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਧ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਰਾਗੀ' ਨਿਵਾਸ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਬੀਕਾਨੇਰ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਲੈਣ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਗੁਰੂ ਕੀ ਨਗਰੀ' ਦਾ ਵਾਸਾ ਛੱਡਣਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪਟਾਰ ਝਾੜੇ—ਫੋਲੇ; ਤਾਂ ਇੱਕ ਫਟਿਆ-ਪੁਰਾਣਾ ਲਿਖਤੀ ਪੁਸਤਕ—ਸ਼ਾਇਦ ਨਿਕਾਰਾ ਜਾਣਕੇ—'ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ' ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਸੇਵਾਦਾਰ–ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ 'ਨੰਗਲ' (ਜ਼ਿਲਾ ਲੁੱਧਿਆਣਾ) ਨਿਵਾਸੀ—ਨੂੰ ਦੇ ਗਏ। ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ। ਪੜ੍ਹਿਆ, ਤਾਂ ਨਾਮ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਸੁਮਾਰਗ' ਮਾਲੂਮ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਨਾਮ ਨੇ ਸੁੱਤੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਜਗਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਪਰ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਸਿਰਫ ਧੜ ਹੀ ਸੀ, ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰ, ਜ਼ਾਲਿਮ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬੇ ਦਰੇਗ ਤੇਗ ਨੇ ਲਾਹ ਸੁਟੇ ਸਨ। ਏਨਾਂ ਹੀ ਗ਼ਨੀਮਤ ਜਾਣਕੇ, ਰਾਤ ਬਰਾਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਦ-ਛੇਦ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਵਾਂ ਚੋਲ੍ਹਾ ਪਹਿਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁਤਖੁਤੀ ਅੰਦਰ ਲੱਗੀ ਹੀ ਰਹੀ।

ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਚੂੰਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ, ਤੇ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ ਵਾਸਤੇ ਦੌਰੇ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ; ਟਿਕਾਉ ਘੱਟ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਕ-ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਲੈਕੇ ਲਾਹੌਰ ਜਾਣਾ; ਤੇ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਬਹਿਕੇ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਸੁਮਾਰਗ' ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨੀ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਕੁਝ ਆਪ; ਤੇ ਕੁਝ ਸ: ਬਚਿੰਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗੁ: ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ—ਜੋ ਉਸ ਮੌਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦੇ 'ਕਾਨੂਨੀ ਮਹਿਕਮੇ' ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ—ਉਤਾਰਾ ਕਰਕੇ; ਇਹ ਦੁਰਲੱਭ ਰਹਿਤਨਾਮਾ, ਮਸਾਂ ੨ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤਾ। ਹਾਂ, ਸੱਚ ! ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਮਿਲਿਆ ਪੁਰਾਣਾ ਪੁਸਤਕ, ਸਾਡੇ

ਇੱਕ ਸਾਥੀ ਸ: ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ, ਗੁ: ਇੰਸ: ਨੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮੰਗ ਲਿਆ; ਤੇ ਮੁੜਿ ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਾਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾ ਕੀਤਾ ਉਤਾਰਾ ਹੀ ਪੱਲੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ।

———

੫—ਗ੍ਰੰਥ-ਕਰਤਾ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ੨ 'ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦' ਤੇ ਕਿਤੇ ਸਿਰਫ 'ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦' ਪਾਠ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ ਇਹੋ ਹੈ, ਕਿ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 'ਬਿਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ' ਦੇ 'ਅਪਨੀ ਕਥਾ' ਵਾਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ, ਅਪਣੇ ਪ੍ਰਤਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਜੋ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ; ਉਸੇ ਦਾ ਉੱਲੇਖ ਇਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਉ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਕੁੱਝ ਭਵਿੱਖਤ ਬਚਨ ਭੀ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਵਲੋਂ, 'ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਕਥਾ' ਤੇ 'ਸਾਖੀ ਰਤਨ ਮਾਲ (ਸੌ ਸਾਖੀ)' ਵਿੱਚ ਵਰਨੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੀ ਰੌਸਨੀ ਲੈ ਕੇ ਆਖੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਖ਼ੁਦ ਆਪ, ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਰਚਣਹਾਰ ਹਨ। ਇਸੇ ਅਧਿਆਉ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੰਨੇ ਪੁਰ ਨਉਵੀਂ ਸਤਰ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਇਹ ਪਾਠ :—

> "ਜੋ ਬਿਰਦੁ ਜਾਨਕੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹੀ ਹੈ। ਤਬ ਬਿਰਦੁ ਜਾਨਕੈ ਦਸ ਜਾਮੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੈਧੇ ਸੇ; ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਆਂ ਦੀ ਪਾਰਗਿਰਾਮੀ ਹੋਵੈ!"—

ਸਪਸਟ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ; ਕਿ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਲਿਖਾਰੀ, ਦਸਾਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਜੋਤਿ-ਜਾਮਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੋਂ ਸੁਣੇ, ਯਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰਤਕ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਹੈ।

ਫਿਰ ਪੰਨੇ ਤੀਜੇ ਦੀ ਗਿਆਰ੍ਹਵੀਂ ਸਤਰ ਤੋਂ ਅਰੰਭੇ ਇਹ ਲਫਜ਼—

> ਅਰੁ ਕਹੈਗਾ : "ਮੈਂ ਪਰਮ ਪੁਰਖੁ ਕਾ ਦਾਸ ਹੌਂ! ਮਰਦ ਕਾ ਚੇਲਾ ਹੌਂ!" ਅਰੁ ਜਿਤਨੀਆਂ ਮੰਜੀਆਂ ਹੋਨਿਗੀਆਂ ਤਿਤਣੀਆਂ ਸਭਣਾਂ ਕਾ ਨਾਸੁ ਹੋਇਗਾ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਓਤ ਸਮੇਂ ਦੀਵਾਨ ਸਭ ਮੌਕਫ ਹੋਨਿਗੇ; ਓਤ ਸਮੇ ਕੇ। ਅਗਲੀਆਂ ਕਿ ਪਿਛਲੀਆਂ ਸਭਨਾਂ ਮੰਜੀਆਂ ਕਾ ਨਾਸੁ ਕਰੇਗਾ।—

ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨਿ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਾਕ—

> "ਮੈ ਹੋਂ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੋ ਦਾਸਾ ॥
> ਦੇਖਣ ਆਇਓ ਜਗਤ ਤਮਾਸਾ ॥...੩੩॥ਆਦਿ;
> ('ਅਪਨੀ ਕਥਾ'—ਆਧਿ: ੬)

ਅਰੁ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਜੀਆਂ (ਗੱਦੀਆਂ) ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੀਵਾਨ (ਦਰਬਾਰ-ਸੰਗਤਾਂ) ਮਨਸੂਖ ਕਰਕੇ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਅਪਣਾ 'ਖਾਲਸਾ' ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਲਿ। ਇਹ ਬਚਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੱਲੋਂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਤਿ ਆਖੇ ਦੱਸੇ ਹਨ; ਪਰ ਦੱਸਣਹਾਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉੱਤਮ, ਮੱਧਮ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕੋਈ ਤੀਜਾ-ਤਿਹਾੜ (ਥ੍ਰਡ-ਪਰਸਨ) ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਇ, ਇਸ ਲਿਖਾਰੀ ਦੇ ਰੂਬਰੂ, ਭਾਈ ਚਉਂਪਾ ਸਿੰਘ ਪਾਸ਼ੋਂ ਲਿਖਵਾਇਆ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ 'ਬੁੱਧਿ-ਬਿਬੇਕ-ਰਹਿਤਨਾਮਾ' ਹੀ ਹੋਵੇ। ਅਰੁ ਉਸੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਗ੍ਰੰਥ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੱਸੀ ਗਈ ਰਹਿਤ ਮ੍ਰਿਜਾਦਾ ਚੂੰਕਿ ਓਹੋ ਹੈ, ਜੋ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਅਪਣਾ 'ਖਾਲਸਾ' ਬਣਾ ਕੇ, ਤੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ, ਉਪਦੇਸ਼ੀ ਸੀ। ਅਰੁ ਫਿਰ ਭਾਈ ਚਉਂਪਾ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਲਿਖਵਾਕੇ, ਸਹੀ ਪਾਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਪੁਰ 'ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦' ਪਾਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਮਨਸੂਬ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਹ ਪੋਥੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਕਈ ਥਾਂਈ ਐਉਂ ਜਾਪਦਾ ਇ ਜਿਵੇਂ ਲਿਖਾਰੀ

ਕਿਸੇ ਛੰਦ-ਬੰਦ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਉਸੇ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਵਾਰਤਕ ਕਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਜਿਸ ਵਿੱਚ, ਅਸਲ ਲੇਖਕ ਨੇ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕ ਯਾ ਬਚਨ, ਕਈ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਾਵ ਲੈਕੇ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਹਨ; ਪਰ ਨਾਲ ਛੰਦਾਂ ਦੇ ਅੰਕ ਭੀ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ :—

"ਇਸ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸਿਖ ਖਾਲਸੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੇ ਨੋ ਚਾਹੀਐ ॥ ੧ ॥ ਪਹਿਲੇ ਤਉ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਰਨੇ ਕੀ, ਖਾਣ ਕੀ ਜਾਗਹਿ ਅੱਛੀ ਬਨਾਏ ॥ ੨ ॥ ਲੀਪੇ ਪੋਚੇ ਮਾਟੀ ਸਪੇਦ ਸਾਥਿ॥ ੩" (ਪੰਨਾਂ ੬੦)

ਅਤੇ—"ਜਬ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹੋਵੈ, ਅਰੁ ਸ਼ਬੱਬ ਪਾਇਕੇ ਜੋ ਆਦਮੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸਮੈ ਆਵਹਿ। ਆਗੈ ਪ੍ਰਸਾਦ ਮਾਫਿਕ ਹੋਵੈ। ਤਾਂ ਮਨ ਬਿਖੈ ਨਾ ਲਿਆਵੈ, ਜੋ 'ਥੋੜਾ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਆਏ ਹੈਨਿ।' ਇਸ ਨੀਅਤ ਵਿਚਾਰ ਦਾਲਿਦ੍ਰ ਹੋ'ਦਾ ਹੈ ॥ ੮ ॥ ਅਰੁ ਜੋ ਆਏ ਹੋਇੰ ਥੋੜੇ ਮੈ ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਕਰਿ ਰਾਜੀ ਹੋਵੈਂ। ਛੱਡਿ ਨ ਖਾਏਂ। ਉਸ ਵਿਚ ਬਰਕਤਿ ਪਵੈ; ਕਿਸੀ ਗੱਲ ਦੀ ਕਮੀ ਨ ਹੋਵੈ ॥ ੯" (ਪੰਨਾ ੬੩)

"ਸਾਗ ਜਹਾਂ ਤਕ ਹੈ, ਸੋ ਸਭ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ। ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤਾਂ ਮੈ ਸੇ ਅਪਨੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਮਾਫਿਕ ਹੋਵੈ ਸੋ ਸਭ ਖਾਏ ॥੪॥ ਮਾਸ ਖਾਣੇ ਮੈ ਬੀਚਾਰ ਹੈ ॥੫॥ ਮੱਛੀ ਖਾਣੇ ਮੈ ਬੀਚਾਰ ਹੈ ॥੬॥ ਕਿਉਕਰਿ ਕਿ ਪ੍ਰਥਮ ਤਉ ਅਖੇਟ ਬ੍ਰਿਤ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਿ ਖਾਇ॥੭॥ ਅਰੁ ਜੋ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਿ ਨ ਸਕੈ, ਝਟਕੇ ਕਾ ਖਾਏ। ਅਰੁ ਜੋ ਜਾਨਵਰ ਕਦਾਂਚ ਅਚਾਨਕ ਚੋਟ ਲੱਗੇ ਜੀਵਦੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਭੀ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਕਹਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਨਹੀਂ ਖਾਇ: ਜੋ ਜਾਨ ਕਰਿ ਰੋਗੀ ਹੋਇ। ਉਸਦਾ ਮਾਸ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹੈ ਖਾਣਾ। ਅਪਵਿਤ੍ਰਾਂ ਸਿਹ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ। ਭਾਵੈਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰੇ ਭਾਵੈਂ ਝਟਕਾ। ਭਾਵੈਂ ਚੋਟ ਲਾਗੇ; ਭਾਂਵੈਂ ਜ਼ਿਬਹ ਹੋਵੈ। ਸ਼ਭ ਏ ਰੋਗ ਕਰਕੇ ਖਾਣਾਂ ਕਹਿਆ ਨਾਹੀਂ ॥ ੮" (ਪੰਨਾ ੬੪)—ਆਦਿ ॥

ਉੱਤੇ ਦਿੱਤੇ ਵਾਰਤਕ ਪਾਠਾਂ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਛੰਦ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਭਾਵ, ਇੱਕ ਨਿੱਕੇ ਜੇਹੇ ਵਾਕ ਯਾ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਤੁਕ ਯਾ ਵਾਕ ਨੂੰ,

ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਛੰਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਵ ਲੈਕੇ ਪੂਰਿਆਂ ਕੀਤਾਂ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਰੁ ਕਿਸੇ ਛੰਦ ਦਾ ਭਾਵ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਲੰਮਾ ਪਾਠ ਲਿਖਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਸੋ, ਸ਼ਪਸ਼ਟ ਹੈ; ਕਿ ਗ੍ਰੰਥ-ਲਿਖਾਰੀ ਕਿਸੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਰਚੇ ਹੋਏ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਆਮ-ਫਹਿਮ ਵਾਰਤਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥

ਅਸਲ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਰਚਣਹਾਰ, ਜੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਆਪ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ਮਕਾਲੀ ਤੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਵਿੱਦਵਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਇ। ਅਰੁ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਸਲਿਆਂ—ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ ਤੇ ਮੋਖ—ਤੋਂ ਪੂਰੀਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਚੋਖੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਹੈ। ਫਾਰਸੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਵਾਜੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ (ਇਸਤਿਲਾਹਾਤ) ਸੰਬੰਧੀ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਬੰਧੀ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਮਨਸਬਾਂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਨਵੇਂ ਖਾਲਸਈ ਸ਼ਬਦ ਬੜੇ ਢੁਕਵੇਂ ਤੇ ਭਾਵ ਪੂਰਤ ਘੜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਮ-ਵਾਕਫੀਅਤ (ਜਨਰਲ ਨਾਲਿਜ) ਭੀ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ 'ਭੱਲੇ' ਵਾਂਗੁ ਬੜੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਫਾਰਸੀ ਦੇ ਕਈ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਾ ਕਿ 'ਪੈਗ਼ੰਬਰ' ਨੂੰ 'ਪਿਕੰਬਰ', 'ਫ਼ਾਰਗ਼' ਨੂੰ 'ਫਾਰਕ', 'ਨਜ਼ਦੀਕ' ਨੂੰ 'ਨਜੀਕ', 'ਰੋਜ਼ਗਾਰ' ਨੂੰ 'ਰੁਜਗਾਰ', ਤੇ 'ਸਫੇਦ' ਨੂੰ 'ਸੁਪੇਦ' ਆਦਿ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੂਪਾਂਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ ਅੱਰਬੀ-ਫਾਰਸੀ ਦੇ ਪੂਰੀ ਸੁੱਧ ਸੂਰਤਿ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਹਾ ਕਿ—ਮਉਕੂਫ਼, ਰੁਜੂ, ਜਮੱਯਤ, ਕੁਸ਼ਾਇਸ਼, ਮੱਾਲੂਮ, ਆਸਤੀਨ, ਕਮਰ, ਫਤਿਹ, ਪਾਇਜਾਮਾ, ਮੌਜ਼ੇ, ਬਾਜੂਬੰਦ, ਅੱਜਿਜ਼ ਰੁਖ਼ਸਤ, ਖ਼ਸਲਤ, ਜ਼ਿਬਹ ਤੇ ਮੁਯੱਸਰ ਆਦਿ।

ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਤਾ ਤੇ ਵਿਸਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾਇ, ਕਿ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਭਿਖਾਰੀ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕੋਈ ਦਰਬਾਰੀ ਲਿਖਾਰੀ ਮੁਨਸ਼ੀ-ਫਾਜ਼ਿਲ ਤੇ ਮਹਾਂ-ਗਿਆਨੀ ਹੈ ॥

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਬੋਲੀ ਭੀ ਉਹੋ ਹੈ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਮੇ ਯਾ ਉਸਦੇ ਅਗਲੇ—

੧ੴ ਅਕਾਲ ਸਹਾਇ॥

ਪੂਰਨ ਪਾਤ ਜੀ ਕੀ ਕੀ ਦੇ ਭਜਨ ਪਰ ਮਸੀ ਸਿੰਘ ਕੀ ਤੰਤੇ
ਤਖਿਆ॥ ਘਟੇ ਸਮਾਚਾਰ ਵਾਚਨਾ ਕਿ ਇਧਰ ਆਇ ਕਰ ਸਤ
ਸਰੀਰ ਵਾਸ੍ਤੇ ਕਾ ਅਧਿਕ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋਇ ਗਇਆ ਹੈ॥ ਸਭ ਸਤ
ਨਾਹੀ ਰਿਹਿਆ॥ ਤਾਪ ਕੀ ਕਲਾ ਦੇ ਬਾਰ ਸੁਨੀ॥ ਪਰ ਖੁਸ਼ੀ ਕੀ
ਸੇਵ ਮੇਂ ਕੋਈ ਆਲਕ ਨਾਹੀ॥ ਦੇਸ ਵਿਚਿ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਬਾਲ
ਛੋਟ ਗਇਆ ਹੈ॥ ਸਿੰਘ ਪਕੜਤੇ ਜਾਂਦਾ ਵਿਚਿ ਜਾਇ ਬੈਸੇ ਹੈਂ॥
ਮਲੇਛੋਂ ਕੀ ਦੇਸ ਮੇ ਹੋਗੀ ਹੈ॥ ਬਸਤੀ ਮੇਂ ਬਾਲਕ ਜਵਾਇ ਇਸਤ੍ਰੀ
ਸਲਾਮਤ ਨਾਹੀ॥ ਮੂਠ ਮੂਠ ਕਰਿ ਮਾਰਦੇ ਹੈਂ॥ ਗੁਰੂ ਦੋਹੀ ਕੀ
ਤਿਨ ਦੇ ਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਗਏ ਹੈਂ॥ ਤੇ ਦਾਸੀ ਦੇ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਮੁਕਤਾਰੀ
ਕਰਦੇ ਹੈਨ॥ ਸਭੀ ਚਕ੍ਰ ਫੇਰ ਗਏ ਹੈਂ॥ ਮੁਤਸਦੀ ਭਾਗ ਗਏ ਹੈਂ॥
ਬਾਤ ਪਰ ਅਧੀ ਤੋ ਅਕਾਲ ਕੀ ਢਾਲ ਹੈ॥ ਕਿਸੀ ਕੀ ਖਬਰ ਨਾਹੀ॥
ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਆਏ ਹੈਨ॥ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰੋਂ ਦਾ ਹੁਕਮ
ਸਭੁ ਹੋਇ ਗਇਆ ਹੈ॥ ਪੋਥੀਆਂ ਜੋ ਫੈਡਾ ਸਿੰਘ ਲਿਖ ਕੇ ਲੀ ਥੀ॥
ਉਨ ਵਿਚਿ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ੩੦੩ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਪਖਿਆਨ ਦੀ ਪੋਥੀ
ਜੋ ਹੈ ਸੋ ਸੀਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਾਂਝ ਵਿਚਿ ਦੇਨਾ ਜੀ॥ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਕੀ
ਪੋਥੀ ਦੀ ਖਬਰ ਅਜੀ ਮਿਲੀ ਨਾਹੀ॥ ਕਰਿਸਨਾਵਤਾਰ ਪੁਰ
ਬਾਰਧ ਤੋ ਮਿਲਾ॥ ਉਤਰਾਰਧ ਨਾਹੀ॥ ਜੋ ਮਿਲਾ ਅਸੀ ਭੇਜ ਦੇਂਗੇ॥
ਦੇਸ ਵਿਚਿ ਹੋਗਾ ਹੈ ਕਿ ਧੀਰ ਧੀਰਮਲ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ ਭਾਗ ਗਇਆ ਹੈ॥
ਸਾਹਿਬ ਬਾਣੀ ਕਰਨੀ ਹੈ॥ ਤੇਲਾ ਪੂ ਸੋਨ ਸਾਹਿਬਜਾਦੇ ਕੀ ਖਬਰ
ਕੇ ਆਭੂਖਨ ਸਭੀ ਗਹਿਣਿਆ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਭੇਜਦੇ ਹੈਂ॥ ੧੭ ਤਸਬੀਆਂ
ਬੀ ਫੈਂਡਾ ਸਿੰਘ ਸੇ ਕਰ ਪਾਏ॥ ਪਹਿਰ ਨਉਤਪਨ ਇਸੇ ਤੇਸਾ ਦੀਆ
ਇ॥ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਧੀ ਹੈ॥ ਇਸ ਸੇ ਉਠਿ ਜਾਵੇ ਗੇ॥ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰੀਓਂ
ਤੇ ਸਿਖਿਆ ਨਾਹੀ ਦੀਆ॥ ਜੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਸਹਿਰ ਸੇ ਛੋਡੀ
ਕਰਾਇ ਭੇਜਦੇ॥ ਅਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਗੱਲ ਜਿਹਾ ਰਹੀ ਤਾਂ
ਕੁਆਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਆਵਾਂਗੇ॥ ਮਿਤੀ ਵੈਸਾਖ ੨੨॥
ਦਸਖਤ ਮਨੀ ਸਿੰਘ॥ ਗੁਰੂ ਬਕਸ਼ ਬੀਕਾ॥ ਜੁਆਬ ਪੋਥੀ
ਮੇਂ॥

+ ਸੰਮਤ ੧੯੨੪ ਬਿ: = ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੮੬੭ ਈ:

ਪਿਛਲੇ ਨੇੜ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ-ਵਰਤੀ ਜ਼ਾਂਦੀ ਸੀ। ਜਿਹਾ ਕ੍ਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਮਨੀ ਸਿੰਘ 'ਸ਼ਹੀਦ' ਨੇ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਜੀ ਤੇ ਸਾਰਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਵਲਿ ਲਿਖੇ ਇਸ ਬਿਨੈ-ਪੱਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਹੈ:—

"੧ ੴ ਅਕਾਲ ਸ਼ਹਾਂਏ ॥

ਪੂਜ ਮਾਤਾਜ਼ੀ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾ ਪਰ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਕੀ ਡੰਡੌਤ ਬੰਦਨਾ ॥ ਬਹੁਰੋ ਸਮਾਚਾਰ ਵਾਚਨਾ ਕਿ ਇਧਰ ਆਉਨ ਪਰ ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ ਵਾਯੂ ਕਾ ਅਧਿਕ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋਇ ਗਇਆ ਹੈ। ਸੁਅਸਤ ਨਾਹੀ ਰਿਹਿਆ। ਤਾਪ ਕੀ ਕਥਾ ਦੋ ਬਾਰ ਸੁਨੀ। ਪਰ ਮੰਦਿਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਮੇਂ ਕੋਈ ਆਲਕ ਨਾਹੀ। ਦੇਸੁ ਵਿਚਿ ਖਾਲਸੇ ਕਾ ਬਲੁ ਛੂਟਿ ਗਇਆ ਹੈ ॥ ਸਿੰਘ ਪਰਬਤਾਂ ਬਬਾਨਾਂ ਵਿਚਿ ਜਾਇ ਬਸੇ ਹੈਨ ॥ ਮਲੇਛੋਂ ਕੀ ਦੇਸੁ ਮੇ ਦੋਹੀ ਹੈ॥ ਬਸਤੀ ਮੇ ਬਾਲਕ ਜੁਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਲਾਮਤੁ ਨਾਹੀਂ ॥ ਮੁਛ ਮੁਛ ਕਰਿ ਮਾਰਦੇ ਹੈਨ ॥ ਗੁਰੂ ਦਰੋਹੀ ਬੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗੁ ਮਿਲਿ ਗਏ ਹੈਨ ॥ ਹੰਦਾਲੀਏ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਮੁਕਬਰੀ ਕਰਦੇ ਹੈਨ ॥ ਸਭੀ ਚਕੁ ਛੋੜ ਗਏ ਹੈਨ ॥ ਮੁਤਸਦੀ ਭਾਗ ਗਏ ਹੈਨ ॥ ਸਾਡੇ ਪਰ ਅਬੀ ਤੋ ਅਕਾਲ ਕੀ ਰਛਾ ਹੈ ॥ ਕਲ ਕੀ ਖ਼ਬਰ ਨਾਹੀਂ ॥ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਟਲ ਹੈਨਿ ॥ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤਰੇਲੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸ਼ਤੁ ਹੋਇ ਗਇਆ ਹੈ। ਪੋਥੀਆਂ ਜੋ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਹਥਿ ਭੇਜੀ ਥੀ। ਉਨਾਂ ਵਿਚਿ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ੩੦੩ ਚਰਿਤ੍ਰ-ਉਪਖਿਆਨ ਦੀ ਪੋਥੀ ਜੋ ਹੈ; ਸੋ ਸੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਹਲ ਵਿਚਿ ਦੇਨਾਂ ਜੀ ॥ ਨਾਮਮਾਲਾ ਕੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਖਬਰੁ ਅਬੀ ਮਿਲੀ ਨਾਹੀ ॥ ਕਰਿਸਨਾਵਤਾਰ ਪੂਰਬਾਂਰਧ ਤੋਂ ਮਿਲਾ ॥ ਉਤਰਾਰਧ ਨਾਹੀਂ ॥ ਜੋ ਮਿਲਾ ਅਸੀ ਭੇਜ ਦੇਵਾਂਗੇ ॥ ਦੇਸ ਵਿਚਿ ਗੋਗਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਬੰਧਨ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ ਭਾਗ ਗਇਆ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰਨਗੇ ॥ ਤੋਲਾ ੫ ਸੋਨਾ ਸਾਹਿਬਜਾਦੇ ਕੀ ਘਰਨੀ ਕੇ ਆਭੂਖਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਕਿਆਂ ਖਡੂਰ ਸੇ ਭੇਜਾ ਹੈ ॥ ੧੭ ਰਜਤਪਨ ਬੀ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਸੇ ਭਰ ਪਾਨੇ ॥ ਪੰਜ ਰਜਤਪਨ ਇਸੇ ਤੋਸਾਂ ਦੀਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਰਕਾ ਬੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੇ ਉਠਿ ਜਾਵੇਗਾ । ਮੁਸਤਦੀਓਂ ਨੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਹੀ ਦੀਆ। ਜੋ ਦੇਂਦੇ ਤਾਂ ਬਡੇ ਸਹਿਰ ਸੇ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ

ਭਜਦੇ । ਅਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਰਛਿਆ ਰਹੀ ਤਾਂ ਕੁਆਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਆਵਾਂਗੇ ।। ਮਿਤੀ ਵੈਸਾਖੁ ੨੨ ।। ਦਸਖਤ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ।। ਗੁਰੂਚਕੁ ਬੁੰਗਾ ।। ਜੁਆਬ ਪੋਰੀ ਮੇਂ !!"

ਇਸ਼ ਬੋਲੀ ਤੇ ਤਰਜ਼ਿ ਬਿਆਨੀ ਦੇ ਮੇਲ-ਗੇਲ ਤੋਂ ਖਿਆਲ ਹੋ ਸਕਦਾਇ ਕਿ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਯਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਵਿੱਦਵਾਨ ਨੇ ਹੀ ਭਾਈ ਚਉਂਪਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ, ਯਾ ਹੋਰ ਪੁਰਾਣੇ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਨੂੰ ਸਰਲ ਵਾਰਤਾ ਵਿੱਚ ਉਲਥਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ।।

———

੨—'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਦਾ ਰਚਨ-ਕਾਲ

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਜੋ ਉਤਾਰਾ, ਸਰ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ 'ਭਦੌੜ' ਨੇ 'ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ—ਲਾਹੌਰ' ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਅੰਤ ਪੁਰ "ਸੰਮਤ ੧੯੩੧" (ਵਿਕ੍ਰਮੀ) ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤੀ ਸੰਚੀ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਲੱਭੀ ਹੈ । ਜੋ ਸੰਮਤੁ ੧੮੫੮ ਬਿੱ: (੧੭੦੧ ਈਸਵੀ) ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਸੰਮਤ ੧੯੩੪ ਬਿੱ: (੧੮੭੭ ਈ:) ਵਿੱਚ ਸਤਿਕਾਰ ਜੋਗ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਨਾਮਧਾਰੀ', ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਦੇ ਦਿਨੀਂ ਲਿਖੇ ਇੱਕ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨਾਲਿ 'ਇਕ ਸੰਚੀ'-- ਵੀਹ ਵਿੱਸਵੇ—'ਸਾਖੀ ਰਤਨ ਮਾਲ' (ਸੌ ਸਾਖੀ)—ਭੇਜਕੇ, ਤਾਕੀਦ ਕਰਦੇ ਹਨ:—

ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ।।

ਭਾਈ ਇਹ ਸੰਚੀ ਭੇਜੀ ਹੈ ਤੁਮਾਰੇ ਪਾਸ; ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣੀ ! ਨਾਨੂ ਸਿੰਘ* ਏਸ ਸੰਚੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਰਖਦਾ ਹੈ; ਨਿਤ ਦੇਖਦਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਰਖਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਤਾਰ ਕਰ ਲੈਣੀ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ,

---

*ਭਾਈ ਨਾਨੂੰ ਸਿੰਘ (ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ—ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ) ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ 'ਗੜਵਈ' ਸੀ ।

ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਈ ਆਈ ਹੈ; ਤੁਸੀਂ ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲੈਣੀ; ਉਤਾਰ ਲੈਣੀ। ਇਹ ਸੰਚੀ 'ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਸਰ' ਬਾਲੀ ਪੋਥੀ ਤੇ ਨਿਕਲੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਗਿਆ ਹੈ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ*। ਏਦੂੰ ਪਿਛੇ ਜੋ ਸੰਚੀ ਮੈ ਲਿਖਾ ਹੈ; ਸੋ ਸਭ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਅਰੁ ਭਾਈ ! ਹੁਣ ਏਸ ਸੰਚੀ ਮੈ ਜੋ ਲਿਖਾ ਹੈ; ਸੋ ਸਾਖੀਆਂ ਮੈ, ਜੋ ਬਾਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ (ਉਹੀ ਹੈ)। ਅਗੇ ਗੁਰੂ ਜਾਣੇ ! ਨਾਲੇ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਮੈ ਲਿਖਾ ਹੈ; ਦੇਖ ਲੈਣਾ !

ਅਗੇ ਹੋਰ, ਏਸ ਸੰਚੀ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰਿਆ ਕਰਨਾ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਹੈਨ। ਇਹ 'ਅਰਦਾਸ'† ਪੜ੍ਹਕੇ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣੀ; ਕਲ ਬਾਰਾਂ ਬਜੇ ॥...੨੧

('ਹੁਕਮਨਾਮੇ'—ਪੰਨਾ ੧੮)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਗ-ਲਉਣੇ ਹੀ, ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਨਰੋਤਮ' ਨੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ-ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹ' ਪੁਸਤਕ ਰਚੀ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਪੰਨਾ ੧੧੫ ਪੁਰ ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਦਸਵੇਂ ਨੰਬਰ—੨ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਇ:—

"੧੦ ਦਸਵਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਨਾਮ ਕਾ—'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥ'।"

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਸ: ਬ: ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ ਗ੍ਰੰਥ 'ਗੁਰਮਤ ਸੁਧਾਕਰ' ਦੀ ਕਲਾ ੬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸਾਰੰਸ਼ ਦੇਂਦਿਆਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਕਿ

"ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਆਦਿ, 'ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦' ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ; ਜੋ ੧੮੮੦ ਅਥਵਾ ੮੫ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ।" (ਫੁੱਟ ਨੋਟ—ਪੰਨਾ ੪੪੫)

ਐਪਰ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਅਪਣੇ ਲਫਜ਼—

---

*ਭਾਈ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ, ਫ਼ਿਲੌਰ—ਜਾਲੰਧਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕ; ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਸਾਦਿਕ (ਸਰਧਾਲੂ) ਸਨ।

†(ਫ਼ਾਰਸੀ—'ਅੱਰਜ਼ਦਾਸ਼ਤ') ਬਿਨੈ ਪੱਤ੍ਰ, ਚਿੱਠੀ।

"ਅਰੁ ਸਿੰਘ ਹੋਇ ਕਰਿ ਹਥਿਆਰ ਆਪਸ ਤੇ ਜੁਦਾ ਨ ਕਰੈ। ਅਰੁ ਸਿੰਘ, ਮੁਖ-ਗਊ ਹੋਇ ਰਹੈ। ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਪੰਜ ਕਪੜੇ ਤੇ ਹਥੀਆਰ ਪਹਿਰ ਕਰਿ ਨਿਕਲੇ: ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਬਬ ਆਇ ਬਣੈ। ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਜਾਣੈ ਜ਼ੋ ਕੋਈ ਦੁਸਟ ਖੜਾ ਹੈ; ਪਿੱਛਾ ਛਡਦਾ ਨਾਹੀ। ਅਰੁ ਧਰਮ ਉਪਰਿ ਅਰੁ ਆਪਣੀ ਗਰੀਬੀ ਅਬਰੋਈ ਉਪਰਿ ਆਇ ਬਣੀ ਹੈ। ਅਰੁ ਜਬ ਜਾਣੈ ਕਿਸੀ ਸਬਬੁ ਰਹਿੰਦਾ ਨਾਹੀਂ; ਤਾਂ ਓੜਕ ਨੂੰ ਹਥੀਆਰੁ ਕਰੈ। ਪਰ ਇਕ ਫੁਰ ਕੀ ਢਿਲ ਨ ਕਰੇ। ਅਰੁ ਪਿੱਛਾ ਨ ਦੇਇ। ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਜਾਣੈ, ਜੋ ਮੇਰੀ ਰੱਛਿਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਅਰੁ ਦਾਉ ਨਿਕਲਨੇ ਦਾ ਹੈ; ਤਾਂ ਨਿਕਾਲ ਰਖੈ। ਆਪ ਕਉ ਬਚਾਇ ਕਢੈ। ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਜਾਣੈ ਮੁਝ ਤੇ ਹਥੀਆਰੁ ਕਰਨੇ ਕਾ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਠਹੀਂ ਬਣ ਆਂਵਦਾ ਅਰੁ ਆਇ ਬਣੀ ਹੈ; ਤਾਂ ਓਤ ਵਖਤ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡਕੇ* ਨੂੰ-ਜਿਸ ਨੂੰ ਓਹੁ ਮੰਨਦੇ ਹੈਨਿ, ਆਖਦੇ ਹੈਨਿ; 'ਜੋ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਕਾਲ ਸਹਾਈ ਹੋਂਦਾ ਹੈ!'-ਓਸਦਾ ਅਮਰੁ† ਪਾਏ! ....ਅਰੁ ਜੋ ਜਾਨੈ ਅਪਨੇ ਧਰਮ ਉਪਰਿ ਆਇ ਬਨੀ ਹੈ: ਤਾਂ ਓਤ ਵਖਤ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡਕੇ ਨੋ ਬੁਰਾ ਬੋਲੈ। ਪਰ, ਤਦਿ, ਜਦਿ ਜਾਨੈ ਜ਼ੋ ਸਖਤੀ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ; ਬਚਦਾ ਕਿਵੇਂ ਨਾਹੀਂ। ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਧਰਮੁ ਰੱਖੈ। ਓਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡਕੇ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਬੋਲੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਰਬਚਨਾਂ ਦਾ ਸਦਕਾ, ਉਸੀ ਵਖਤਿ ਮਾਰਸਨਿ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਏਹੁ ਮਰਨਾ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਪਰਿ ਹੈ; ਤਾਂ 'ਨਾਮ' ਜਪੈ।

ਅਰੁ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਲੇਛਾਂ ਕੀ ਸਾਇਤ ਨਜੀਕਿ ਆਇ ਲਾਗੀ ਹੈ। ਪਰੁ ਬਹੁਤ ਸਖਤੀ ਕਰਨਿਗੇ। ਪਰੁ ਇਹ ਭੀ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਜਾਇ ਭਾਰੀ ਪਾਵਨਿਗੇ। ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਸਿਖ ਖਾਲਸੇ ਕਾ ਹੋਵੈਗਾ; ਸੋ ਆਪਸ਼ ਮੋਂ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ; ਅਰੁ ਨੇਕੀ ਬਦੀ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਇ ਜਾਣਾ। ਅਰੁ ਜੇ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਉਪਰਿ ਆਇ ਬਣੈਗੀ; ਤਾਂ ਸਭੇ ਇਕੱਠੇ ਜੀਉ ਦੇਣੇ ਨੂੰ ਤਈਆਰੁ ਹੋਣਾ! ਤਬ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ

*ਨਬੀ ਰਸੂਲ, ਹਜਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ।
†ਹੁਕਮ, ਹਦਾਯਤ।

ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਫਲ ਹੋਇਗਾ। ਅਰੁ ਉਸ ਵਖਤ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਪਰਤੱਖ ਆਇ ਸਹਾਈ ਹੋਇਗਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਫੇਰੁ* ਨਾਹੀਂ!!" (ਪੰਨਾ ੧੧ ਤੇ ੧੨)—ਇਹ ਲਿਖਤ ਖੋਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਬਿਖੜੇ ਸਮੇ ਵਲਿ—ਦੂਰ ਪਿੱਛੇ—ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਨੈਪੱਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਇੰਞ ਕੀਤਾ ਹੈ :—

"ਦੇਸ ਵਿਚਿ ਖਾਲਸੇ ਕਾ ਬਲੁ ਛੂਟਿ ਗਇਆ ਹੈ। ਸਿੰਘ ਪਰਬਤਾਂ ਬਬਾਨਾਂ ਵਿਚਿ ਜਾਇ ਬਸੇ ਹੈਨ। ਮਲੇਛੋਂ ਕੀ ਦੇਸ ਮੈ ਦੋਹੀ ਹੈ। ਬਸਤੀ ਮੇਂ ਬਾਲਕ ਜੁਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਲਾਮਤ ਨਾਹੀਂ। ਮੁਛ ਮੁਛ ਕਰਿ ਮਾਰਦੇ ਹੈਨ। ਗੁਰੂ ਦਰੋਹੀ ਬੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗੁ ਮਿਲਿ ਗਏ ਹੈਨ। ਹੰਦਾਲੀਏ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਮੁਕਬਰੀ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ। ....ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਗੋਗਾ ਹੈ, ਕਿ'ਬੰਦਾ' ਬੰਧਨ-ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ ਭਾਗ ਗਇਆ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰਨਗੇ!"

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ 'ਲਿਖੇ' ਪੁਰ "ਮਿਤੀ ਵੈਸਾਖ ੨੨" ਪਾਈ ਹੈ। ਰਿਵਾਜ ਅਨੁਸਾਰ 'ਸੰਮਤੁ' ਲਿਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ। ਲੇਕਿਨ ਬਾਬਾ 'ਬੰਦਾ ਜੀ ਦੇ "ਬੰਧਨ ਮੁਕਤ ਹੋਈ ਭਾਗ ਜ਼ਾਣ" ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਸੰਮਤ ਦੀ ਸੋਝੀ ਭੀ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਫੜੇ ਜਾਣ, ਸ਼ਾਹਜਹਾਨਾਬਾਦ (ਦਿੱਲੀ) ਜਾ ਕੇ ਅਸਹਿ ਤਸੀਹੇ ਸਹਾਰਣ, ਤੇ ਫਿਰਿ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਅਵਾਈ ਉਡਣ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰ, ਮੁਗ਼ਲ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਤ੍ਵਾਰੀਖ ਵਿਚੋਂ ਸੁਜੱਲੇ ਹੀ ਲੱਭ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਮੁਗ਼ਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਫੱਰੁਖਸੀਅਰ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰੀ ਲਿਖਾਰੀ ਮੁਹੱਮਦਹਾਦੀ 'ਕਾਮਵਰ ਖਾਨ' ਆਪਣੀ ਲਿਖੀ ਤ੍ਵਾਰੀਖ 'ਤਜ਼ਕਰਾਤੁਲ ਸਲਾਤੀਨਿ ਚੁਗੱਤਾ' (ਫ਼ਾਰਸੀ) ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ 'ਬਹਾਦੁਰ' ਦੇ ਸਾਥੀ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ ਫੜੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ ੨੧ ਜ਼ੀ ਹਿੱਜ਼ਾ, ਸਨ ੧੧੨੭ ਹਿ: (੫, ੬ ਪੋਹ ੧੭੭੨ ਬਿ:) ਦੇਂਦਾ ਹੈ; ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਫੱਰੁਖਸੀਅਰ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰਿ ਦਿੱਲੀ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ

---

*†ਫਰਕ, ਸ਼ੱਕੁ-ਸ਼ੁਭਾ।

ਦੀ ੧੭ ਰੱਬੀ ਅੱਵਲ ੧੧੨੮ ਹਿ: (੩, ੪ ਚੇਤ੍ ੧੭੭੨ ਬਿ:)। ਫਿਰਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਖਬਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਇ :—

"ਬੀਸਤੋਨੁਹਮ (ਜਮਾਦੀ ਆਖਿਰ)—ਸਰਬਰਾਹ ਖਾਨ, 'ਕੋਤਵਾਲ' ਵ ਇਬਰਾਹੀਮੁੱਦੀਨ ਖਾਨ, 'ਮੀਰ ਆਤਿਸ਼' ਮਕਹੂਰ ਮਲਊੱਨ ਵ ਪਿਸਰ ਸਿਹ ਸਾਲਾਇ ਓ ਰਾ, ਬਾ ਬੀਸਤੋ ਸ਼ਸ਼ ਕਸ ਰਫ਼ੀਕ੍ਆਨਸ਼ ਦਰ ਜਵਾਰਿ ਮਿਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਰਤ ਖ੍ਵਾਜਾ ਕੁਤਬੁਲ ਅਕਤਾਬ ਕੁਦਸ ਸਿਰਹ ਬੁਰਦਾ; ਬ ਅੱਜ਼ਾਬ ਤਮਾਮ ਬ-ਕ੍ਤਲ ਰਸਾਨੀਦਾ, ਵ ਸਫਹਏ ਜਹਾਨ ਅਜ਼ ਲੌਸਿ ਵਜੂਦਿ ਆਂ ਨਾਪਾਕ, ਮੁਸੱਫ਼ਾ ਸ਼ੁਦ।" (ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਖਰੜਾ—ਪੰਨਾ ੭੫੪ ਤੇ ੭੫੮)।

ਅਰਥਾਤ—ਉਣੱਤੀਹ (ਜਮਾਦੀ ਆਖ਼ਿਰ=ਸੰਮਤ ੧੭੭੩ ਮਿਤੀ ੧੧ ਹਾੜ੍ਹ ਸੁਦੀ ਏਕਮ, ਵੀਰ ਵਾਰ) ਨੂੰ, ਸਰਬਰਾਹ ਖਾਨ ਕੋਤਵਾਲ ਤੇ ਇਬਰਾਹੀਮੁੱਦੀਨ ਖਾਨ 'ਮੀਰਿ ਆਤਿਸ਼' (ਇਨਚਾਰਜ ਤੋਪਖਾਨਾ) ਨੇ ਦੁਖਿਆਰੇ ਲੱਾਨਤੀ (ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਨੂੰ, ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਉਮਰ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ (ਅਜੈ ਸਿੰਘ) ਤੇ ਛੱਬੀਹ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ, ਖ੍ਵਾਜਾ ਕੁਤਬੁੱਦੀਨ ਦੇ ਮਰਬਰੇ ਲਾਗੇ ਲੈ ਜਾ ਕੇ, ਬੇ-ਹੱਦ ਤਸੀਹਿਆਂ ਨਾਲਿ ਕ੍ਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਰੁ ਜਹਾਨ ਦਾ ਪੱਤ੍ਰਾ ਉਸਦੀ ਅਪਵਿੱਤ੍ ਹੋਂਦ ਦੀ ਗੰਦਗੀ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਗਿਆ।"

ਯੱਨੀ—ਹਾੜ੍ਹ ਸੰਮਤ ੧੭੭੩ ਬਿੱ: (ਗਤਿ) ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ; ਤੇ ਉਸ ਮੌਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਇਹ ਅਵਾਈ ਉੜਾ ਦਿੱਤੀ, ਬਈ "ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦੇ ਸਦਕੇ ਬੰਧਨ-ਮੁਕਤ ਹੋਇ ਭਾਗ ਗਏ ਹੈਨਿ" ਅਰੁ ਕਿਸੇ ਬੰਦਈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉੱਤਰਾ ਖੰਡ ਦੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ, ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ' ਦੱਸ ਕੇ, ਇਸ 'ਅਫਵਾਹ' ਨੂੰ 'ਹਕੀਕਤ' ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਭੀ ਕੀਤਾ। ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਪੁਰ ਇਹ ਗੱਲ ਸੰਮਤ ੧੭੭੩ ਬਿ: ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਦਿਨੀਂ; 'ਗੁਰੂ ਚੱਕ ਬੁੰਗੇ' (ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੇ-ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ)

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਪਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬੱਾਦ ਸੰਮਤ ੧ ੭੪ (ਗਤਿ) ਦੇ ਵੈਸਾਖ ੨੨ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀਆਂ ਵਲ ਬਿਨੈ-ਪੱਤ੍ਰ ਲਿਖਿਆ। ਬੱਸ ਇਹੋ ਸਮਾਂ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਬਲ ਛੁੱਟਣ ਤੇ ਮਲੇਛਾਂ ਦੀ ਦੇਸ ਵਿਚ ਦੋਹੀ ਫਿਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਦਸ ਸਾਲ ਬੱਾਦ ਤਕ ਬਹੁਤਾ; ਤੇ ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਬਲ ਧਾਰਨ ਤਕ, ਰਤਾ ਘੱਟ ਬਿਖੜਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਇ। ਠੀਕ ਇਸ਼ੇ ਬਿਖੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ—'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਸਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ: ਬ: ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨੇ ਜਨਮ-ਸੰਮਤ ੧੮੮੦—੮੫ ਬਿੱ: ਵਿਚ ਤਾਂ 'ਖਾਲਸੇ' ਦਾ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਸੀ; ਅਰੁ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, 'ਸ਼ੇਰਿ ਪੰਜਾਬ' ਦੇ ਪੌਰਖ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀਆਂ ਧੁੰਮਾਂ ਰੂਸ ਤੇ ਫ਼ਰੰਗ (ਯੌਰਪ) ਤਕ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੜੇ-ਦੁਸਟ ਤੇ ਮੜੇ ਮਲੇਛ ਦੇ ਮੱਥੇ ਲੱਗਣ ਪੁਰ ਬਚਾਉ ਦਾ ਦਾਉ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦੀ। ਅਰੁ ਨਾ ਹੀ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਤਾਕੀਦ ਕਰਨ ਤੇ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ; ਪਈ—

> "ਜੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਉਪਰਿ ਆਇ ਬਣੈਗੀ, ਤਾਂ ਸਭੇ ਇੱਕਠੇ ਜੀਉ ਦੇਣੇ ਨੂੰ ਤਈਆਰੁ ਹੋਣਾ!...ਉਸ ਵਖਤ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਪਰਤੱਖ ਆਇ ਸਹਾਈ ਹੋਇਗਾ!"

ਹੋਰ ਵੇਖਣ-ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਤੇ ਸਹਾਈ ਹੋਣ ਦਾ ਅਟੱਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਥਾਈਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਹੋ ਨਹੀ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ ਪੁਰ ਭੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਕਈ ਪਰਤੱਖ-ਪ੍ਰਮਾਣ, ਸੰਮਤ ੧੯੬੮ ਬਿੱ: (੧੯੧੧ ਈ:) ਤਕ ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਜਿਹਾ ਕਿ—

(੧) ਭਾਈ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ 'ਛਿੱਬਰ' ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਪਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਾਹਦੀ ਭਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸੰਮਤ ੧੮੨੬ ਬਿੱ: ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਇ:—

> (ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਾ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣ ਪੁਰ. ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਮੜ੍ਹੋਲੀ ਪੁਰ ਪਾਈ ਚਾਦਰ ਵੰਡ ਲਈ)

ਦੋ ਪਟ ਲੀਤੇ ਤੁਰਕਾਂ ਤੋੜ।
ਤੁਰਕਾਂ ਲੈ ਕੇ ਕੀਤੀ ਗੋਰ*।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾੜ ਕੇ ਚਿਖਾ ਬਨਾਈ।
ਰਾਖ ਹਰਿਸਰ ਦਈ ਪਠਾਈ।
ਜਾਗਾ ਖੋਦਿ ਤਹਾਂ ਖੂਹ ਕੀਆ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਬਨਾਇ ਮਕਤਬਾ† ਲੀਆ ॥੪੨

ਦੋਨੋ ਏਕਠੇ, ਏਕ ਦਰਵਾਜ਼ਾ।
ਖੱਬੇ ਮਸੀਤ, ਸੱਜੇ ਕੂਪ‡ ਬਿਰਾਜਾ।
ਵਹੁ ਪੜ੍ਹਦੇ ਕਲਮਾ ਅਤੇ ਨਿਵਾਜਾ।
ਇਧਰ ਸਬਦ, ਸਾਖੀ ਦੀ ਅਵਾਜਾ ॥੪੩

ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ ਇਹ ਕਥਾ ਬਨਾਈ।
ਮਸੀਤ ਕੂਆ ਦੋਨੋ ਡਿਠੇ ਅਖੀਆਂ ਜਾਈ।
ਉਸ ਕੂਏ ਇਸ਼ਨਾਨ ਅਸਾਂ ਭੀ ਹੈ ਕੀਤਾ।
ਉਸ ਕੂਏ ਦਾ ਜਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਮੀਠਾ।੪੪

ਦੋਹਰਾ

ਇਕ ਸਿੱਖ ਆਇਓ ਪਰਦੇਸ ਤੇ, ਬੈਠਾ ਕੂਪ ਅਸਥਾਨ:—
"ਤੂੰ ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਸੱਚ ਹੈਂ, ਦੇਹ ਦਰਸ ਮੁਹਿ ਆਨ !!੪੫

---

*ਕਬਰ, ਮਿਜਾਰ।

†ਮਦਰੱਸਾ, ਸਕੂਲ—ਜੋ ਓਸ ਸਮੇਂ ਅਮੂਮਨ ਮਸਜਦ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

‡ਖੂਹਾ।

ਚੌਪਈ

ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾਂ ਸੈ ਬਾਨਵੇਂ ਬੀਤੇ ।
ਤਬ ਦਰਸਨੁ ਪਰਤੱਖ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀਤੇ ।
ਪ੍ਰਾਤੇ ਪਲੰਘੁ ਜਲ ਉਪਰਿ ਆਇ ਪਇਆ ।
ਉਪਰਿ ਪਰਤੱਖ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੈਠਤ ਭਇਆ ॥੪੬

ਦਰਸਨ ਆਇ ਲਗੀ ਸਭ ਲੁਕਾਈ ।
ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ ਸਾਹਿਬ ਤਹਿੰ ਦਰਸ ਦਿਖਾਈ ।
ਫੇਰ ਅੰਤ੍ਰ ਧਿਆਨ ਹੋਇ ਗਏ ।
ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਤਹਂ ਦਰਸਨ ਭਏ ॥੪੭

ਕਿਆ ਕਹੀਐ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ।
ਓਹ ਸਦਾ ਹੀ ਪਰਤੱਖ ਹਾਜ਼ਰ ਜਾਨੋ ਭਾਈ ॥...੪੮

(ਬੰਸਾਵਲੀ ਨਾਮਾ...'—ਚਰਨ ਦੂਜਾ)

(੨) ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੇ ਖ਼ਾਨਾਜ਼ਾਦ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਸੰਤਦਾਸ 'ਛਿੱਬਰ' ਨੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ, ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਦੇ ਪੂਰਨਿਆਂ ਪੁਰ ਪੈਰ ਧਰਦਿਆਂ, ਸੰਮਤ ਅਠਾਰਾਂ ਸੈ ਚਉਤੀਹ ਵਿਖੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਜਿਸ ਦੇ ਅਗਾੜੀ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ 'ਪਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ' ਦੀ ਸਾਖੀ ਐਉਂ ਲਿਖੀ ਹੈ :—

੧ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥

ਨਿਮਸਕਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਕਉ, ਪੁਨਹਿ ਪੁਨਹਿ ਬਲਿਹਾਰ ।
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਭ ਧਿਆਈਐ, ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਅਪਾਰ ॥੧
ਕਲਗੀਵਾਲਾ ਪੁਰਖੁ ਪ੍ਰਭੁ, ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰ ।
ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਕਉ ਨਿਕਟਿ ਹੈ, ਮਨਮੁਖ ਜਾਨੋ ਦੂਰਿ ॥ ੨
ਵਿਸਨਿ ਨਰਾਵਿਨ ਆਤਮਾ, ਧਾਰੇ ਰੂਪ ਅਨੇਕ ।
ਪਨਿ ਸਭ ਤੇ ਨਿਆਰਾ ਰਹੈ, ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰਖੁ ਅਲੇਖ ॥ ੩

†ਸੰਤ ਹੇਤਿ ਅਵਤਾਰ ਧਰਿ, ਖਿਨ ਮਹਿ ਰੂਪ ਦਿਖਾਇ ।
ਦੁਸਟਾਂ ਮਾਰੇ ਖੈ ਕਰੇ, ਸੰਤਾਂ ਸਦਾ ਸਹਾਇ ॥ ੪

ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਬਿਰਦ ਪ੍ਰਭ, ਰੱਖਿਆ ਕਰੇ ਦਿਆਲ।
ਨਾਨਕ-ਗੋਬਿੰਦ ਪਰਮ ਗੁਰੁ, ਭਗਤ-ਵਛਲ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥੫

ਸੁਭ ਧਰਤੀ ਪੰਜਾਬਿ ਦੇ**ਸੁ**, ਲਹੌਰ ਨਿਕਟਿ ਇੱਕ ਗਾਉਂ ।
ਤਹਾਂ ਏਕ ਸਾਧੂ ਬਸੈ, 'ਸੰਤਿ ਸਿੰਘ' ਉਸਿ ਨਾਉਂ ॥੬

ਵਰਨ 'ਅਰੋੜਾ' ਆਖੀਐ, ਜਾਤਿ 'ਚਾਵਲਾ' ਮੀਤ !
ਸੋਲਹਿ ਵਰਖ ਕਾ ਬਾਲ ਉਹ, ਹਰਿ ਸਿਉਂ ਲਾਗੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥੭

ਚੌਪਾਈ

ਏਕ ਸਮੈ ਪ੍ਰਭ ਕੀਨੀ ਦਇਆ ।
ਪਿਤਾ ਸਾਥਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗਇਆ ।
ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਕਰਿ ਦਰਸਨ ਪਾਇਆ ।
'ਹਰਿ ਮੰਦਿਰ' ਜੀ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ ॥੮

ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਿਉਂ ਪਿਆਰੇ ।
ਰਸਨਾ ਗੋਬਿੰਦੁ ਨਾਮ ਉਚਾਰੇ ।
ਫੁਨਿ ਇਸਨਾਨ ਕੀਓ ਚਿਤ ਲਾਈ ।
ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਮੈਲ ਗਵਾਈ ॥ ੯

... ...

ਕਰਿ ਇਸਨਾਨੁ ਜਪੁ ਪੜ੍ਹਿਉਸ ਮੀਤ !
ਉਸ ਬਾਲਕ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ ॥੧੦

---

†ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਪਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪਿੰਡ 'ਨਿਆਜ਼ਬੇਗ' ਵਿਖੇ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਅਗਾੜੀ ਚੱਲਕੇ ਕਰਾਂਗੇ ।

ਰੂਪਵੰਤ ਉਹ ਬਾਲਕ ਸੋਹੈ ।
ਜੋ ਦੇਖੈ ਤਿਸ ਹੀ ਕਉ ਮੋਹੈ ।
ਚਤੁਰ ਸਿਆਨਾ ਪਰਮ ਅਨੂਪ ।
ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕਉ ਪਿਆਰਾ ਪੂਤ ॥ ੧੧

ਗਾਵੈ ਸਬਦ ਪ੍ਰੇਮ ਜਿਉਂ ਰਾਗ ।
ਕੋਇਲ-ਕੰਠ ਬਨਿਓਂ ਵਡਭਾਗ ।
ਸਿਰ ਪਰ ਕਾਲੇ ਕੇਸ ਪਿਆਰੇ,
ਦੋ ਹੱਥ ਲੰਮੇ *ਵਿੰਘਰਿਆਲੇ ॥ ੧੨

†ਫੁਨਿ ਪਗੜੀ ਸਿਰ ਬੱਧੀ ਬਾਲ ।
ਜਾਮਾ ਪਾਯਾ ਸੁ ਘੇਰੇਦਾਰੁ ।
ਪਟਕਾ ਬੱਧੁ ਸੁ ਪ੍ਰੀਤ ਲਗਾਇ ।
ਕਰਦ ਕਟਾਰੀ ਕਮਰ ਬਨਾਇ ॥ ੧੩

ਨਿਮਸਕਾਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕਉ ਕਰੀ—
"ਜੈ ਚੰਡੀ ! ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ !! ਹਰੀ !!!"‡
ਲੂੰਗੀ ਭੋਛਨ ਊਪਰ ਧਾਰਾ ।
ਪਕੜ 'ਦੁਤਾਰਾ' ਸਬਦੁ ਉਚਾਰਾ ॥ ੧੪

ਕਰ ਪਰਦਖਣਾ ਡੇਰੇ ਆਏ ।
ਰਸਨਾ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗੁਨ ਗਾਏ ।
ਸਾਤ ਦਿਵਸ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ' ਰਹੇ ।

---

*ਘੁੰਘਰਿਆਲੇ । †ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਇਸੇ ਤਹਾਂ ਦਾ ਪੁਸ਼ਾਕਾ, 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ । (ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੫, ੧੬)

‡ਸ੍ਰੀ ਤਖਤ 'ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੇ' ਵਿਰਾਜਮਾਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਉਸ ਵਕਤ ਭੀ ਹੈਸੀ, ਜੋ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸ਼ਮੇ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਹਾਲ ਹੈ ।

ਫੁਨਿ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਆਵਤ ਭਏ ॥ ੧੫

... ...

ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਕਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਨੀ ।
ਰਸਨਾ ਬੋਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਨੀ ।
ਕਬਹੂੰ ਬਾਹਰਿ ਨਿਕਸਿ ਸਿਧਾਵੈ ।
ਬਨ ਮੇਂ ਜਾਇ ਬਹੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ । ੧੭

ਫੁਨਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਵੈ ਹਰਿ ਕਾ ਦਾਸ ।
ਰਿਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਨੋ ਪ੍ਰਗਾਸ ।
ਗ੍ਰਿਹ ਬਨ ਸਮਸਰ ਸਹਜ-ਸੁਭਾਇ ।
ਗੁਨ ਗੋਬਿੰਦ ਗਾਵੈ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥੧੮

ਇਹ ਸਰਧਾ ਉਪਜੀ: "ਪ੍ਰਭ ਸੇਵੋਂ !
ਗੋਬਿੰਦ ! ਮੁਝ ਕਉ ਦਰਸਨ ਦੇਵੋ !
ਕਬ ਦੇਖਉਂ ਸੁਖਦਾਤਾ ਸੁਆਮੀ !
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘੁ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ !! ੧੯

ਕਲਗੀਵਾਲਾ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਨ !
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਸੁਲਤਾਨ !!"
ਚਾਲਤ ਬੈਸਤ ਸੋਵਤ ਮੀਤ !
ਆਠ ਪੈਹਰ ਦਰਸਨ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ੨੦

ਅਉਰ ਵਾਸਨਾਂ ਉਠੇ ਨ ਕਾਈ ।
ਦਰਸਨ ਕੀ ਪਿਆਸਾ ਮਨ ਮਾਹੀ ।
ਰਸਨਾ "ਗੋਬਿੰਦ ! ਗੋਬਿੰਦ !!" ਗਾਵੈ ।
ਚਰਨ-ਕਮਲ ਹਿਰਦੇ ਮੋ ਧਿਆਵੈ । ੨੧

"ਗੋਬਿੰਦ ! ਗੋਬਿਦ !!" ਉਚਰੇ ਬਾਨੀ ।
ਬਿਨੁ ਗੋਬਿੰਦ ਕਛੁ ਅਵਰ ਨ ਜਾਨੀ ।

"ਗੋਬਿੰਦ ਹਮਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਉ !
ਗੋਬਿੰਦ ਠਾਕੁਰ ਅਲਖ ਅਭੇਉ !! ੨੨

ਗੋਬਿੰਦ ਹਮਤੇ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ !
ਗੋਬਿੰਦ ਪੂਰਨ ਹੈ ਕਰਤਾਰਾ !
ਗੋਬਿੰਦ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕੋਇ !
ਗੋਬਿੰਦ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਸੋਇ !!੨੩

ਗੋਬਿੰਦ ਹਮਰੀ ਪੂੰਜੀ ਰਾਸਿ !
ਗੋਬਿੰਦ ਜੀਉ ਪਿੰਡ ਅਰੁ ਸਾਸਿ !
ਗੋਬਿੰਦ ਖੇਤੀ ਵਣਜ ਵੈਪਾਰੁ !
ਗੋਬਿੰਦ ਗ੍ਰਿਹ ਕੁਟੰਬ ਪਰਵਾਰੁ !! ੨੪

ਗੋਬਿੰਦ ਸਖਾ ਪਿਆਰਾ ਮੀਤੁ !
ਗੋਬਿੰਦ ਬਸੇ ਹਮਾਰੇ ਚੀਤਿ !
ਗੋਬਿੰਦ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਅਰੁ ਭਾਈ ।
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਉਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਤ ਲਗਾਈ !!੨੫

ਗੋਬਿੰਦ ਹਮਰਾ ਸਾਚਾ ਸਾਹੁ !
ਗੋਬਿੰਦ ਇਸਟ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿੱਸਾਹੁ !
ਗੋਬਿੰਦ ਮੂਲ ਮਾਣ ਅਰੁ ਤ੍ਰਾਣ !
ਗੋਬਿੰਦ ਹਮਰੇ ਹਾਥਿ ਨੀਸਾਣੁ !! ੨੬

ਗੋਬਿੰਦ ਈਤ ਊਤ ਕਾ ਧੋਰਾ !
ਗੋਬਿੰਦ ਸੁਖਦਾਈ ਪ੍ਰਭ ਮੋਰਾ !
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਮਰਨ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮੁ !
ਗੋਬਿੰਦ ਪੂਜਾ ਤਿਲਕੁ ਇਸਨਾਨੁ !! ੨੭

ਰਸਨਾ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਮਰੋਂ ਮੀਤ !
ਹਿਰਦੈ ਧਿਆਨ ਸਦਾ ਨਿਤਨੀਤ !

ਦਰਸ਼ਨੁ–ਦਾਨ ਦੀਜ਼ੀਐ ਮੋਹਿ !
ਤੁਮ ਸੁਆਮੀ ਮੈਂ ਸੇਵਕ ਤੋਹਿ !!" ੨੮

ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਨਿਕਟਿ ਹਜ਼ੂਰਿ !
ਦੇਖੈ ਸੁਨੈ ਸਦਾ ਭਰਪੂਰਿ !*
ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਬੈਠਾ ਬਨ ਮਾਹਿ !!
ਚਾਰ ਘੜੀ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਆਹਿ !! ੨੯

ਦੋਹਰਾ

ਬਾਨੀ ਭਈ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ:—"ਸੁਨਹੁ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਮੀਤ !
ਦਰਸਨ ਦੇਖਹੁ ਨੈਨਿ ਭਰਿ, ਜੋ ਤੁਮਰੀ ਪਰਤੀਤਿ !! ੩੦

ਚੌਪਾਈ

ਜੋ ਤੁਮ ਚਾਹੋ ਦਰਸੁ ਦਿਖਵਾਉਂ !
ਕਹੋ ਤੁ ਬਿਸਨ ਰੂਪ ਬਨਿ ਆਵਉਂ !
ਚਾਰ ਭੁਜਾ ਅਰੁ ਆਇਧਿ †ਚਾਰ;
ਸੰਖ, ਚਕ੍ਰ, ਗਦਾ, ਪਦਮ ਵੀਚਾਰੁ !! ੩੧

ਅਵਰ ਰੂਪ ਜੋ ਚਾਹੇਂ ਦਿਆਲਿ !
ਸੋਈ ਰੂਪ ਕਰੇ ਤਤਕਾਲਿ !
ਮਾਂਗੁ ਸੰਤ ! ਜੋ ਇੱਛਾ ਤੇਰੀ !
ਇਹ ਆਗਿਆ ਅਬ ਹੋਈ ਮੇਰੀ !!" ੩੨

ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਤਬ ਬਚਨ ਉਚਾਰਾਂ:—

---

*ਇਹ ਹੈ ਸ਼ਿੰਘਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਤੇ ਅਟੱਲ ਵਿਸ਼ਾਵਸ; ਜਿਸ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਬਿ[illegible] ਕੋਈ ਭੀ 'ਗੁਰੂ ਕਾ ਸੱਚਾ ਸਿੱਖ' ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਨਿਸਚੇ ਦੇ ਸ[illegible] ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਪਰਤੱਖ ਦੀਦਾਰੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ; ਤੇ ਹਰ ਦੇਸ[illegible] ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

†ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਹਥਿਆਰ।

"ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈਂ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰਾ !
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰਾ !
ਇਹੀ ਰੂਪ ਮੈਂ ਦੇਖਉਂ ਤੇਰਾ !! ੩੩

ਸਿਰ ਪਰ ਕਲਗੀ ਕੇਸਾਧਾਰੀ !
ਚਾਰੋਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰ ਮੁਰਾਰੀ !
ਐਸਾ ਰੂਪ ਦਿਖਾਵਹੁ ਮੋਹਿ !
ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰੀ ਵੰਞਾਂ ਤੋਹਿ !!" ੩੪

ਤਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਦਿਆਲ ।
ਐਸੇ ਰੂਪ ਕੀਓ ਤਤਕਾਲਿ:—
ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਇ !
ਪਾਂਚੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅੰਕ ਬਨਾਇ ॥" ੩੫
ਸਿਰ ਪਰ ਕਲਗੀ ਸੋਹੇ ਰਹੀ ।
ਹੀਰੇ ਲਾਲ, ਜਵਾਹਰ, ਜੜੀ;
ਚੂਨੀ, ਪੰਨੇ, ਮੋਤੀ ਘਨੇ;
ਕਵਨ ਆਹਿ ਜੋ ਕੀਮਤਿ ਗਨੇ ॥ ੩੬

ਜਗਮਗ ਜੋਤਿ ਪਰਮ ਉਜਿਆਰਾ ।
ਕੋਟਿ ਭਾਨੂੰ* ਤਿਸ ਪਾਨੀਹਾਰਾ ।
ਘੋੜੇ ਊਪਰ ਕਰੀ ਸਵਾਰੀ ।
ਨੇਜਾਂ ਹਾਥਿ ਲੀਓ ਬਨਵਾਰੀ ॥†੩੭

ਅਮਰ ਅਜੋਨਿ ਜੁ ਆਤਮ ਰਾਯਾ ॥
ਸੰਤ ਹੇਤਿ ਇਹੁ ਰੂਪ ਬਨਾਯਾ ।

---

*ਸੂਰਜ ।

†ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋੜੇ ਸਵਾਰ ਤੇ ਨੇਜਾ (ਬਰਛਾ) ਕਰ-ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਧਾਰਿ ...ਡ 'ਨਿਆਜ਼ ਬੇਗ' ਦੀ ਵਸਨੀਕ ਵਿਧਵਾ ਮਾਈ ਨੂੰ, ਮੀਰ ਮਨੂੰ ਦੇ ਸਮੇ ਗੁਰੂ ...ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ।

ਜੈਸੀ ਮਨਸਾ ਕਰਿ ਕੁਈ ਧਯਾਵੈ ।
ਤੈਸਾ ਫਲੁ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਪਾਵੈ !! ੩੮

ਦੋਹਰਾ

ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਕੀ ਭਾਵਨਾ, ਗੋਬਿੰਦ ਪ੍ਰਗਟੇ ਆਇ ।
ਦਰਸਨੁ ਦੀਨੋ ਦਾਸ ਕਉ, ਲੀਨੋ ਅੰਕ* ਬਨਾਇ ॥ ੩੯

ਚੌਪਈ

ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਆਏ ।
ਰਸਨਾਂ ਮੀਠੇ ਬਚਨ ਸੁਨਾਏ ।
ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਤਬ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਯਾ ।
ਚਰਨਾਂ ਊਪਰ ਸੀਸ ਟਿਕਾਯਾ ॥ ੪੦

... ...

ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਦਿਆਲ ।
ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਕਉ ਕੀਓ ਨਿਹਾਲ ।
ਫੁਨਿ ਪਰਨੀਕੇ‡ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ :—
"ਜੋ ਇੱਛੈ ਸੋ ਮਾਂਗ ਪਿਆਰੇ ! ੪੨

... ... !"

ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਤਬ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ :—
"ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭ ਹਰੀ ! ੪੩

ਕਿਆ ਮੈਂ ਮਾਂਗਉਂ ਸਤਿਗੁਰ ਮੀਤਿ !
ਦਰਸ਼ਨ ਤੁਮਰਾ ਪਰਮ ਪੁਨੀਤ !

---

*ਜੱਫੀ ਵਿੱਚ (ਘੁੱਟ ਲਿਆ)
‡ਅੱਤਿ ਉੱਤਮ, ਬੜੇ ਹੀ ਚੰਗੇ ।

ਦਰਸ਼ਨ ਕੀ ਇੱਛਾ ਮਨ ਮਾਹਿੰ !
ਅਵਰ ਭਾਵਨਾਂ ਹਮਰੀ ਨਾਹਿੰ ! ੪੪

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਆ !
ਤਨ ਮਨ ਸੀਤਲ ਰੰਗਿ ਰੰਗੀਆ !
ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਗਈ ਬਿਲਾਇ !
ਤਉ ਚਰਨੀਂ ਮਨ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ! ੪੫

ਮਾਂਗਉਂ ਇਹੀ ਜੁ ਨਾਮੁ ਤੁਮਾਰਾ !
ਅਵਰ ਸਭੋ ਕਛੁ ਸੁਪਨ-ਪਸਾਰਾ !
ਜੋ ਦੀਸੈ ਮਿਥਿਆ ਜੰਜਾਲ !
ਨਾਮ ਦਾਨ ਮੁਝ ਦੀਜੈ ਦਿਆਲ !!" ੪੬

ਸਤਿਗੁਰ ਦਾਸ ਕਾ ਕਾਰਜ ਕੀਆ !
ਨਾਮ ਖਜਾਨਾ ਜਨ ਕਉ ਦੀਆ !
ਈਤ ਊਤ ਜਨ ਸਦਾ ਖਲਾਸਿ ।
ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤ ਹੈਂ ਹਰਿ ਕੇ ਦਾਸ ॥ ੪੭

ਦੇਵ ਪੁਹਪ ਕੀ ਬਰਖਾ ਕਰੀ ।
ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖਿ ਸਗਲ ਮਲੁ ਹਰੀ ।
ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਕੀਨੀ ਅੱਰਦਾਸਿ ।
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਪਾਸ । ੪੮

"ਕਹਾਂ ਤੁਮਾਰਾ ਵਾਸਾ ਸੁਆਮੀ ?
ਮੁਝੈ ਬਤਾਵਉ ਅੰਤਰਜਾਮੀ !
'ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ' ਤੁਮਰਾ ਆਹਿ !
ਜਬ ਸਿੱਖ ਮਰੇ, ਸੁ ਕਹਾਂ ਸਮਾਇ ?" ੪੯

ਤਬ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਭ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ :—

'ਸੁਨਹੁ ਸੰਤ ਸਿਘ ਪੂਤ ਹਮਾਰੇ !
ਸਰਬ ਮਾਹਿੰ ਹੈ ਹਮਰਾ ਵਾਸਾ !
ਪ੍ਰਗਟੋਂ ਤਹਾਂ, ਜਹਾਂ ਨਿਜ ਦਾਸਾ !! ੫੦

ਗੁਪਤੁ ਰਹੋਂ ਨਹੀਂ ਆਪ ਲਖਾਵਹੂੰ ।
ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਉ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਖਲਾਵਹੂੰ ।
ਸਭ ਕੇ ਮੱਧਿ, ਨਿਆਰਾ ਮੀਤੁ !
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਲਖੇ ਨਹੀਂ ਰੀਤਿ !! ੫੧

ਸੱਚ-ਖੰਡਿ ਨਿਤ ਵਾਸਾ ਮੇਰਾ ।
ਬੈਕੁੰਠ-ਲੋਕੁ, ਜਹਾਂ ਸੰਤ ਬਸੇਰਾ ।
ਪੰਥ ਖਾਲਸੇ ਮਾਂਹਿ ਜੁ ਸਿੱਖ !
ਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦੁ ਬਿਚਾਰੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ।। ੫੨

ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸਾਹੁ ਨਿਸਚਾ ਮਨਿ ਹੋਇ !
ਮੁਝ ਬਿਨੁ ਅਵਰ ਨ ਸਿਮਰਹੁ ਕੋਇ !
ਸੀਸ ਜਾਇ, ਪਰ ਸਿਦਕ ਨ ਜਾਵੈ !
ਸਿੰਘ 'ਖਾਲਸਾ' ਸੋਈ ਕਹਾਵੈ !!੫੩

ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਕਾ ਮਤੁ ਨਹੀ ਜਾਨੈ !
ਬ੍ਰਹਮਣ ਕਹੇ ਸੁ ਤਿਲ ਨਹੀ ਮਾਨੈ !
ਸ਼ਬਦ ਬੀਚਾਰੇ, ਖੋਜੇ ਗ੍ਰੰਥ !
ਸ੍ਰੀ ਖਾਲਸੇ ਕਾ ਇਹੁ ਪੰਥ !!੫੪

'ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ' ਰੂਪ ਹਮਾਰਾ !
ਖੋਜੇ 'ਸ਼ਬਦ', ਸੋਈ ਮੁਝ ਪਿਆਰਾ !
ਪੰਚ ਸਿੱਖ ਜੋ ਕਹੈਂ; ਸੁ ਮਾਨੈ !
'ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ' ਗੁਰੁ ਪਛਾਨੈ ! ੫੫

ਐਸੇ ਸਿੱਖ ਜਬ ਦੇਹਿ ਤਯਾਗੈਂ !
ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ ਫੁਨਿ ਵਿਲਮ ਨ ਲਾਗੈ !
'ਸੱਚ-ਖੰਡ' ਸੋ ਵਾਸ਼ਾ ਪਾਵੈ !
ਅਮਰ ਹੋਇ ਮੁਝ ਮਾਹਿਂ ਸਮਾਵੈ !!"੫੬

ਐਸੇ ਬਚਨ ਕਹੇ ਜਬ ਦਿਆਲਿ ।
ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਸੁੰਦਰ ਬਾਲਿ !
ਗੋਬਿੰਦ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਥਿ !
ਥਾਪੀ ਦੀਨੀ ਸੱਜੇ ਹਾਥਿ ॥੫੭

ਫੁਨਿ ਪ੍ਰਭ ਘੋੜੇ ਥੀਏ ਸਵਾਰ ।
ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰਖੁ ਅਵਤਾਰਿ !
ਬਹੁੜ ਬੇਨਤੀ ਕੀਨੀ ਬਾਲਿ:—
"ਫਿਰ ਕਬ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਇ ਦਿਆਲ ?"੫੮

ਤਬ ਸਤਿਗੁਰ ਇਹ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ :—
'ਸੁਨਹੁ ਸੰਤ ਤੁਮ ਰੂਪ ਹਮਾਰੇ !
ਮੁਝ ਅਰ ਤੁਝ ਮੈ ਭੇਦ ਨ ਕੋਈ !
ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਮੈਂ ਪੂਰਨ ਸੋਈ !!੫੯

ਜਬ ਉਪਜੇ ਤੁਮ ਦਰਸਨ-ਪਿਆਸ !
ਤਬਹੀ ਮੈਂ ਅਵਉਂ ਤੁਮ ਪਾਸ !"॥੬੦

... ...
ਸਤਿਗੁਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬਚਨ ਸੁਨਾਯਾ ।
ਅੰਤ੍ਰ-ਧਯਾਨ ਹੁਇ ਸਰਬ ਸਮਾਯਾ ।
ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਗ੍ਰਿਹ ਆਇਓ ਮੀਤ !
ਜਹੰ ਤਹੰ ਦੇਖੇ 'ਗੋਬਿੰਦ' ਨੀਤ ॥੬੧

"ਗੋਬਿੰਦ ! ਗੋਬਿੰਦ !!" ਜਪੈ ਮੁਰਾਰੀ

ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸਭ ਕੁਲਿ ਨਿਸਤਾਰੀ ।
ਅਬ ਇਹ ਕਥਾ ਸੰਪੂਰਣ ਭਈ ।
ਜੈਸੀ ਸੁਨੀ ਤੈਸੀ ਸਭ ਕਹੀ ॥੬੨

ਪੜ੍ਹੈ ਸੁਣੈਂ ਜੋ ਪ੍ਰੀਤ ਲਗਾਇ ।
ਜੋ ਇੱਛੈ ਸੋਈ ਫਲੁ ਪਾਇ ।
ਸੰਮਤੁ ਅਠਾਰਾਂ ਸੈ ਅਰੁ ਚਾਰੁ ।
'ਨਾਨਕ-ਗੋਬਿੰਦ' ਮਿਲੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥੬੩

ਸੰਮਤ ੧੮੦੪ (ਬਿੱ: ੧੭੪੭ ਈ:)
ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ !
ਗੁਰਬਰ ਅਕਾਲ !!

ਪਹਿਲਾ 'ਪਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ', ਲਿਖਾਰੀ ਭਾਈ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ 'ਛਿੱਬਰ' ਦਾ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਵਾਕਿੱਆ ਸੀ । ਇਹ ਦੂਜਾ; ਉਸੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਘਰਾਣੇ ('ਛਿੱਬਰ ਬ੍ਰਾਮਣ' ਵੰਸ) ਦੇ ਚੰਨ-ਚਰਾਗ—ਭਾਈ ਸੰਤ ਦਾਸ 'ਛਿੱਬਰ' ਨੇ ਵਰਤੇ ਵਰਤਾਰੇ ਤੋਂ ਤੀਹ ਸਾਲ ਬੱਾਦ (ਅਪਣੀ ਸੋਝੀ ਵਿਚ) ਵਰਤਿਆ, ਸੁਣਿ-ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਚਾਈ ਤੇ ਸਿਦਕ ਪੁਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕੁ-ਸ਼ੁਭਾ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀਤਿ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਇਸੇ ਨੇੜ-ਤੇੜ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀ ਤੀਜੀ ਚਮਤਕਾਰੀ ਘਟਨਾ ਹੋਰ ਸੁਣੋ :—

(੩) ਮੁਨਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ਵਕਤ ਰਾਏ ਨੇ ਸਨ ੧੮੧੧ ਈ: (੧੮੬੮ ਬਿ:) ਵਿਖੇ ਤਯਾਰ ਕੀਤੀ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਤ੍ਵਾਰੀਖਿ ਸਿੱਖਾਂ' (ਫਾਰਸੀ) ਵਿਚ , ਨਵਾਬ ਮੀਰ ਮੱਨੂੰ ਦੇ ਸਮੇ (੧੮੦੮-੧੦ ਬਿ;) ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਈ ਹੈ:-

''ਨਵਾਬ ਮੀਰ ਮਨੂੰ ਦੀ ਅੱਮਲਦਾਰੀ (ਸੰਮਤ ੧੮੦੬ਤੋਂ ੧੮੧੦ ਬਿ: ਤਕ) ਵਿਚ ਭੀ ਸਿੰਘ ਲੁਕੇ ਛਿਪੇ ਰਹਿਦੇ ਸਨ । ਕਦੀ ਕਦੀ ਮੌਕਾ ਤਾੜ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਕਸਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਭੀ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਅਰੁ ਨਵਾਬ ਦੇ ਬੰਦੇ ਪਿੰਡਿ ੨ ਉਨਾਂ ਦੇ ਖੁਰੇ ਸੁੰਘਦੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ । ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖ-ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਵੇਹੰਦੇ

ਫੜ ਕੇ ਹਜ਼ੂਰਿ ਚਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ । ਉਸ ਦਾ ਧਨ, ਧਾਮ ਜ਼ਬਤ ਕਰਕੇ, ਕੇਸ ਕਟਾ ਦੇਂਦੇ ਸੇਨ । ਰਵਾਇਤ ਹੈ:—

"ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੀਰ ਮਨੂੰ ਨੂੰ ਖਬਰ ਮਿਲੀ; ਕਿ 'ਨਿਆਜ਼ ਬੇਗ' ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਨਿ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਲਖ ਮੁਕਾਂਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਦੋ ਕੁ ਸੌ ਸਵਾਰ ਭੇਜਿਉ ਸੂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਪਿੰਡ ਜਾਕੇ ਘਰ ਘਰ ਛਾਣ ਮਾਰਿਆ, ਪਰਜਾ ਦੀ ਹਰ ਸ਼ੈ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਨ ਕੇ ਖੋਹ ਖਿੰਞ ਲਈ । ਇੱਕ ਗਰੀਬ ਵਿਧਵਾ (ਸਿੰਘਣੀ) ਨੇ ਦੁਖੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਠੰਡੇ ਹਾਉਕੇ ਭਰਦਿਆਂ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ:—

"ਹੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ! ਜੇ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਣਾ ਸੀ; ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਬਣਾਕੇ, ਕਿਉਂ ਖਰਾਬ ਕਰਨਾ ਸੀ ? ਜੇ ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਸੱਚਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਜ਼ਾਬਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਛੁਡਾਉ !"

ਕਹਿੰਦੇ ਨਿ: ਤਤਕਾਲ ਇੱਕ ਨੀਲੇ ਬਾਣੇ ਵਾਲਾ ਸਵਾਰ, ਹੱਥ'ਚਿ ਬਰਛਾ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ, ਇੰਨ ਬਿੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਤੇ ਚੌਕਸੀ ਨਾਲ ਅਜ਼ਗੈਬੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ । ਉਸੇ ਸਿੰਘਣੀ ਪਾਸੋਂ ਪੁੱਛਿਓਸੁ :—'ਤੂੰ ਕੀ ਚਾਂਹਦੀ ਏਂ ?'

ਬੋਲੀ—'ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ—ਜਿਸ ਨੇ ਅਸਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕੀਤਾ; ਠੀਕ ਹੀ ਮਰ ਗਿਆ ! ਜੇ ਜਿਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ; ਤਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ! ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਸਿੱਖ ਜੁ ਸਾਂ !' ਉਸ ਅਣੋਖੇ ਸਵਾਰ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ :—

'ਜੇ ਉਹ ਜਿਉਂਦਾ ਇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਬਾਹੁੜੇਗਾ ! ਖਾਤਿਰ ਜਮੱਾ ਰੱਖੁ !'

ਉਸ ਸਵਾਰ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਰ, ਨਵਾਬ ਦੇ ਆਦਮੀ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਆ ਪਏ । ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਵਾਰ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ, ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਵਾਰਾਂ ਦੀ ਜੱਮੀਅਤ ਦੇਖੀ । ਥੋੜਾ ਕੁ ਚਿਰ ਲੜਦੇ ਤੇ ਮਰਦੇ ਨਵਾਬ ਦੇ ਸਵਾਰ, ਹਾਰਕੇ ਉਠਿ ਨੱਸੇ । ਅਰੁ ਉਹ ਨੀਲੇ ਦਾ ਸਵਾਰ, ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਘੋੜ-ਚੜ੍ਹੇ ਭੀ, ਤੁਰਤ ਲੋਪ

ਹੋ ਗਏ; ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ; ਕਿ ਕਿੱਧਰੋਂ ਆਏ ਸਨ; ਤੇ ਕਿੱਧਰ ਚਲੇ ਗਏ ! ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ; ਖ਼ੁਦ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸ਼ਿੰਘ (ਮਹਾਰਾਜ਼) ਸਨ; ਤੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦਾ ਵਿਨਾਸ ਕਰਨ ਆਏ ਸਨ।'' (ਲਿਖਤੀ ਪੋਥੀ-ਪੱਤ੍ਰਾ ੫੧)

— — — —

੭—ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਅੱਰਦਾਸਿ

ਇੱਕ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਸਬੂਤ, ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਹੋਣ ਦਾ ਇਹ ਭੀ ਹੈ; ਕਿ ਅੱਰਦਾਸਿ' ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਦਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ! 'ਅੱਰਦਾਸਿ' ਭਾਵੇਂ ਗੁਰ-ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਹੈ; ਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਧਰਮ' ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੀ ਗੁਰੂਬਾਬੇ ਨੇ 'ਅੱਰਦਾਸਿ' ਉੱਤੇ ਉਸਾਰੀ ਹੈ। ਅਰੁ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:—

''ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਚੰਗਾ;
ਇੱਕੁ ਨਾਨਕ ਕੀ 'ਅੱਰਦਾਸੇ।'' (ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ)

ਫਿਰ ਦੂਜੇ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਹਦਾਯਤ ਕੀਤੀ ਹੈ:—

''ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਕਰੇ ਆਪਿ ਆਪੇ ਆਣੈ ਰਾਸਿ।
ਤਿਸੈ ਅੱਗੇ ਨਾਨਕਾ, ਖਲਿਇ ਕੀਚੈ ਅੱਰਦਾਸਿ।''
(ਮਾਰੂ ਵਾਰ...ਪਉੜੀ ੨੦ ਵੀਂ)

ਤਦ ਵੀ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ, ਪੰਜ-ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰਿ ਜੋਤਿ ਜਗਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਤੱਕ, ਅੱਰਦਾਸਿ' ਦੀ ਸੂਰਤਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਜੋ ਇਸ ਵਕਤ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ 'ਅੱਰਦਾਸਿ' ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਤਿਥਿ-ਸੰਮਤ ਦਾ ਸਹੀ ਪਤਾ ਤਾਂ ਹਾਲਾਂ ਕਾਫੀ ਖੋਜ-ਪੜਤਲ ਦਾ ਮੁਹਤਾਜ ਹੈ; ਫਿਰ ਵੀ ਮੇਰੀ ਚਉਬੀਹ-ਪੰਜੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਖੋਜ-ਪੜਤਾਲ ਵਿੱਚ, 'ਅੱਰਦਾਸਿ' ਦਾ ਪੌਣੀ ਕੁ ਸਦੀ ਪੁਰਾਣਾ ਲਿਖਤੀ ਸਰੂਪ ਇਹ ਲੱਭਾ ਹੈ :—

"੧ ਓ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ !

"ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ !!

('ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ ।।' ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦)

"ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਭਗਉਤੀ ਸਿਮਰਕੈ, ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਲਈ ਧਿਆਇ ।
ਫਿਰਿ ਅੰਗਦ ਗੁਰੁ ਤੇ ਅਮਰਦਾਸ, ਰਾਮਦਾਸੈ ਹੋਈ ਸਹਾਇ ।
ਅਰਜੁਨ, ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਨੂ ਸਿਮਰੌ*ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਰਾਇ ।
ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਧਿਆਈਐ,† ਜਿਸੁ ਡਿੱਠੇ ਸਭ ਦੁਖ ਜਾਇ ।
ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਿਮਰੀ ਐ, ਘਰਿ ਨਉਂ ਨਿਧਿ ਆਵੈ ਧਾਇ ।
ਸਭ ਥਾਈਂ ਹੋਇ ਸਹਾਇ ॥ ੧

ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਸਾਹਿਬ । ਬੋਲੋ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ !!

ਖਾਲਸੇ ਜੀ ਕੋ ਨਾਮ-ਦਾਨ, ਸੀਲ ਦਾਨੁ ਸੰਤੋਖ ਦਾਨੁ ਬੁਧਿ-ਦਾਨੁ, ਬਿਬੇਕ-ਦਾਨੁ । ਕੇਸਾਂ, ਸਾਸਾਂ ਕਾ ਸਹਾਈ ਵਾਹਗੁਰੁ ! ਖਾਲਸੇ ਜੀ ਕੀ ਦੇਗੁ-ਤੇਗ ਫਤਿਹ ! ਚਉਕੀਆਂ, ਬੁੰਗੈ ਜੁਗੋ ਜੁਗਿ ਅਟੱਲ ! ਧਰਮ ਕਾ ਜੈਕਾਰੁ ! ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਸਾਹਿਬੁ, ਤਹਾਂ ਤਹਾਂ ਰੱਛਿਆ ਰਿਆਇਤ ! ਪੰਥ ਕੀ ਜੀਤ ! ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਹਾਇ ! ਖਾਲਸੇ ਜੀ ਕਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ !!

ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸਮੂਹ ਖਾਲਸੇ ਜੀ ਕੀ ਅੱਰਦਾਸਿ :—ਸਮੂਹ ਖਾਲਸੇ ਜੀ ਕੋ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ; ਨਨਕਾਣੇ, ਡੇਹਰੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਦੀਦਾਰ ! ਤਰਨਤਾਰਨ, ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਬਾਵਲੀ ਜੀ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ; ਕੀਰਤਪੁਰ ਕੇਸਗੜ੍ਹਿ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਦੀਦਾਰ; ਪਟਣੇ, ਪਾਉਂਟੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਦੀਦਾਰ ਮੁਕਤਿਸਰ, ਦਮਮੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਦੀਦਾਰ, ਇਸ਼ਨਾਨ; ਸਮੂਹ ਖਾਲਸੇ ਜੀ ਕੋ ਨਗਾਰਿਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਜੀ ਕੀ ਤਾਬਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਅਬਚਲਨਗਰ-ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਦੀਦਾਰ ! ਸ਼ਹੀਦਾਂ, ਮੁਰੀਦਾਂ ਹਠੀਆਂ ਤਪੀਆਂ, ਸੰਤਾਂ, ਭਗਤਾਂ, ਸਿਦਕਵਾਨਾ

*ਸਿਸਰਯੋ, ਮਿਸਰੀ (ਯਾ ਸਿਮਰਿਆ) ਹੈ ।

†'ਹੈ' ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਉਚਾਰਨ ਤੇ ਰੂਪ ।

ਕੀ ਕਮਾਈ ਕਾ ਸਦਕਾ; ਸੱਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬੋਲੋ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ !!

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਪਾਠ, ਦੀਦਾਰ; ਸੰਬ੍ਰਹ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਜੀ ਕਾ ਸਦਕਾ ! ਸੱਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬੋਲੋ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ !!

ਜੀ ਗੁਰੂ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ! ਸ਼ਬਦ-ਚਉਕੀ, ਸੋ ਦਰੁ-ਰਹਰਾਸਿ ਜੀ ਕੀ ਅੱਰਦਾਸਿ; ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇ ਚਰਨਕਵਲਾਂ ਪਾਸਿ; ਸਿੱਖ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੁਣਦੇ, ਸਮੂਹ ਕੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸਿ !!੧''
('ਦਉਰੇ ਕੀ ਪੋਥੀ' ਸੰਮਤ ੧੯੪੩ ਬਿ: ੧੮੮੬ ਈ: ਦੀ ਲਿਖਤਿ)

ਇਸ ਅੱਰਦਾਸਿ ਵਿਚ 'ਵਾਰੁ-ਭਗਉਤੀ' ਵਾਲੀ ਪਉੜੀ, ਬੁੰਗਿਆਂ, ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਤੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ; 'ਸਮੂਹ ਖਾਲਸੇ ਜੀ ਕੋ ਨਗਾਰਿਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਜੀ ਕੀ ਤਾਬਿਅੱ ਸ੍ਰੀ ਅਬਚਲਨਗਰ-ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਲੋਚਾ ਆਦਿ; ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਬਿਖੜੇ ਸਮੇਂ ਲੰਘ ਚੁੱਕਣ---ਸੰਮਤ ਅਠਾਰਾਂ ਸੈ ਸੋਲ੍ਹਾਂ-ਸਤਾਰਾਂ (ਬਿੱ: ੧੭੬੦ਈ:) ਤੋਂ ਬੱਾਦ ਹੀ ਸ਼ ਮਿਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਬਲਕਿ ਇਸ 'ਅੱਰਦਾਸਿ', ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ-ਪ੍ਰਤਯੰਗ, ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ 'ਬੁੱਢਾ-ਦਲ', 'ਤੁਰਣਾ ਦਲ' ਤੇ 'ਬਾਰਾਂ ਮਿਸਲਾਂ' ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਭੀ ਬੱਾਦ ਡਉਲ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ । ਸੋ ਇਸ ਅੰਦਰਲੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਉਗਾਹੀ ਤੋਂ ਭੀ, ਇਹ ਉੱਤਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ, ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਜੋਤਿ ਜਗਾਂਦੇ ਸਮੇਂ— ਸੰਮਤੁ ਸਤਾਰਾਂ ਸੈ ਪੈਂਹਠ ਤੇ ਅਠਾਰਾਂ ਸੈ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਬਿੱਕ੍ਰਮੀ (੧੭੦੮—੫੯ ਈ:) ਵਿਚਕਾਰ—ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸਹੀ ਹੁੰਦਾ ਇ।

ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ, 'ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ' ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਰਚਨ-ਕਾਲ ਤੱਕ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ; 'ਪੋਥੀ' ਯਾ' 'ਗਿਰੰਥ' ਹੀ ਸੱਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਹਾਕਿ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ॥

੮—ਛਾਪਣ ਦੀ ਲੋੜ

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਐਮ. ਏ., 'ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ' ਦੀ ਸੇਵਾ ਪੂਰੀ ਨਿਬਾਹ ਕੇ, "ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ-ਬੰਬਈ" ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸਿਪਲ ਜਾ ਲੱਗੇ; ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਸੁਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥ' ਲੱਭਕੇ ਉਤਾਰਾ ਕਰਿ ਭੇਜਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਇਹ ਸਰੀਰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਰੁਝੇਵੇਂ ਕਰਕੇ, ਦੋਵੇਂ ਸੇਵਾ ਸਾਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਪੂਰਾ ਤਾਂ ਕਦੀ ਛਪਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੇ, ਦੂਜੇ ਅਧਿਆਉ ਦਾ ਕੁੱਝਕੁ ਅੰਸ 'ਭਾਈ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ—ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ—ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-ਨੇ ਆਪਣੇ ਛਾਪੇ 'ਰਹਿਤ ਨਾਮੇ' ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਮਸਾਂ ਵੰਨਗੀ ਮਾਤ੍ਰ। ਸ: ਬ: ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ, 'ਨਾਭਾ' ਨੇ ਭੀ, ਸਾਧਾਰਨ ਸਿੱਖ ਲਈ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਰਹਿਤਾਂ, ਛਾਂਟ ਸਵਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ ਗ੍ਰੰਥ 'ਗੁਰਮਤ ਸੁਧਾਕਰ' ਨਾਲ ਰਲ੍ਹਾਈਆਂ ਸਨ। ਪਰ 'ਖਾਲਸਾ-ਰਾਜ' ਤੇ 'ਸਹਜ-ਜੋਗ' ਵਾਲੇ ਭਾਗ ਉੱਕੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਛੁਹੇ।

ਹੁਣ ਭਾਰਤ-ਵਰਖ ਦੇ, ਬਦੇਸੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਕਰਨ ਪੁਰ, ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਸਹੀ, ਸੌਖਾ ਤੇ ਸੁਚੱਜਾ ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਥਾਪਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤਾਂ ਹੱਥ-ਪੱਲਾ ਮਾਰ ਕੇ, ਦੇਸ ਦੇ ਦੋ-ਚਾਰ ਟੋਟੇ ਟੁੱਕ ਲਏ; ਤੇ 'ਇਸਲਾਮੀ ਹਕੂਮਤ' ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾਉ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਪਰ ਬਾਕੀ ਡੱਛੇ-ਮੁੱਛੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਧਰਮ-ਕਰਮ ਤੇ ਇਸਟ-ਉਪਾਸਨਾ, ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਉਲਟੀ ਵਾਉ ਵਗ ਪਈ ਹੈ। ਸਾਂਝਾ ਤੇ ਸਰਬ-ਸੁਖਦਾਈ ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ, ਆਪੋ-ਧਾਪੀ ਮਚ ਗਈ, ਤੇ ਉਲਟੀ ਵਾੜ ਖੇਤ ਨੂੰ ਹੀ ਖਾਣ ਡਹਿ ਪਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਖਾਲਸਾ-ਰਾਜ ਦਾ ਖਿਆਲ, ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਦਰਦੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਔਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ, ਫਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਆਂਦਾ ਸੀ; ਅਰੁ ਥੋੜਾ ਕੁ ਚਿਰ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਵਿਖਾਲ੍ਹਿਆ ਸੀ; ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਛਾਹਾਂ ਸੁੱਟ ਕੇ, ਫਿਰਕੂ ਨਫਰਤ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਸੈਕੁਲਰ-ਸਰਕਾਰ' ਰੱਖ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਦੇਸ਼ੀ ਗੁਲਾਮੀ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਭੈੜੀ ਤੇ ਮਾਰੂ ਜ਼ਹਿਰ, ਨਵੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰ ਕੇ ਉੱਤੇ 'ਗ਼ੈਰ-ਮਜ਼ਹਬੀ ਹਕੂਮਤ' ਦੇ ਲੇਬਲ (ਚਿਟ) ਲਾ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹੋ ਨਹੀਂ, ਬਈ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਵਾਲੇ ਮਹਾਸ਼ਾ ਗਣ ਹੀ ਇਸ ਗਰਲ-ਗੋਲੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਜੀਵਨੀ ਵੱਟੀ ਦੱਸ ਕੇ, ਬਦੋਬਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੰਘਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁੰਨੀ ਜਾ ਰਹੇ ਨਿ; ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ' ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਕਈ ਸੱਜਨ, ਤਤਿਆਂ ਤੇ ਖੱਖਿਆਂ, ਬੱਬਿਆਂ ਦੇ ਖੜਪੈਂਚਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ, ਇਸ ਛਲ-ਛਿੱਦਰ ਦੀ ਛਿੰਞ ਵਿੱਚ ਲਾਕੜੀ ਬਣੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ॥

ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ, ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਅਮੋਲਕ ਗ੍ਰੰਥ ਛੇਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਮਾਨੁਖੀ-ਜੀਵਨ ਤੇ ਦੇਸ ਕੌਮ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨ, ਆਗੂਆਂ, ਹਾਕਿਮਾਂ ਤੇ ਮਹਕੂਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਪੈਰੋ ਪੈਰ ਚਲਦਿਆਂ, ਜੀਵਨ-ਪੈਂਡਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ॥

੯–'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਦਾ ਮਨੋਰਥ

ਜਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ; ਇਹ ਮੁਹੱਬਤ ਦਾ ਇੱਕ ਸਰੇਸ਼ਟ ਰਸਤਾ (ਮਾਰਗੁ) ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਦੇ ਸਾਜੇ ਸਰਬ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ, ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸਾਜ਼ਨਹਾਰ ਨੇ ਬੜੇ ਸੌਖੇ ਤੇ ਸਿੱਧ-ਪੱਧਰੇ ਸਾਧਨ ਦੱਸੇ ਹਨ। ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰੁ-ਵਿਹਾਰ, ਸ੍ਰੇਸਟਾਚਾਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਨਿਬਾਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ; ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਾਲਣ ਦੇ ਭੀ ਸੁਚੱਜੇ 'ਗੁਰ' ਦੱਸੇ ਹਨ। ਜਨਮ ਤੋਂ ਮਰਨ ਪ੍ਰਯੰਤ, ਇਨਸਾਨੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਕੇ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਸਹਜ ਗਿਆਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ ਹੈ। ਫਿਰਿ, ਜੇ ਇਸ 'ਨਿਰਮਲ-ਮਾਰਗ' ਦੇ ਪੰਧਾਊ ਨੂੰ ਭਾਗਾਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰਾਂ ਪੁਰ, ਰਾਜ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਕਿਵੇਂ ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ ? ਕਿਵੇਂ ਪਰਜਾ ਨਾਲ ਵਰਤੇ ? ਆਪਣੇ ਮੁਸਾਹਿਬਾਂ; ਕਰੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਅਧੀਨ ਅਹਿਲਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਕਰੇ ? ਹਰ ਗੱ ਉਸ ਦੀ ਰਾਹ-ਨੁਮਾਈ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਵੇਰਵਾ, 'ਵਿਸ਼ੇ-ਸੂਚਕ ਤਤਕਰੇ' ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਮੱਲੂਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੦—ਭਰਮਣਾਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ

(੧) ਮਾਸਾਹਾਰ

ਰਹਿਤ-ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ ਉੱਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਦੱਸਿ ਆਏ ਹਾਂ; ਕਿ ਹਰ ਧਰਮ ਤੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਨਿਯਮ (ਅਸੂਲ) ਤਾਂ ਅਟੱਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਪਰ ਉੱਪ ਨਿਯਮ--ਜੋ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਘੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ—ਦੇਸ, ਕਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਬਦਲਦੇ ਤੇ ਵਧਦੇ ਘਟਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਕੇ ਹੀ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਨਾ-ਗੁੜ੍ਹਨਾ ਉਚਿੱਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਪੁਰ, ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਲੈ ਲਓ! ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਅਧਿਆਉ—ਬਚਨ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਹਦਾਯਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ :—

> "ਅਰੁ ਮਾਸੁ—ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇਇ; ਤਉ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪ੍ਰਸਾਦ
> ਨਾਲ ਕਰੈ;—ਥੋੜਾ, ਬਹੁਤ ! ਨਾਗਾ ਨਾ ਕਰੈ।"...

ਪਰ ਇਸ ਹਦਾਯਤ ਨੂੰ, ਇਸੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਤੀਜੇ ਬਚਨ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲਿਆਂ ਭੀ ਕਰਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ :—

> "ਜਬ ਜਾਨੈ, ਜੋ ਮੈਂ ਰਾਹ ਮੈਂ ਮੁਸਾਫਰ ਹੋ; ਅਥਵਾ ਪਰਦੇਸ ਬਿਖੈ ਹੋਂ ! ਅਰੁ ਜਾਨੈ, ਜੋ ਯਹਿ ਜੁਗਤਿ ਬਨ ਨਹੀਂ ਆਂਵਦੀ; ਤਾਂ ਜਿਉਂ ਖਾਏ, ਤਿਉਂ ਹੀ ਖਾਏ। ਡਰੁ ਨਾਹੀਂ ! ਪਰ ਜੁਗਤਿ ਨ ਛਡੈ। ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਹੱਛਾ ਖਾਏ॥" ੧

ਸੋ, ਇਸ ਹਦਾਯਤ ਨੂੰ, ਛਾਤ੍ਰਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ (ਲੜਾਕੇ) – 'ਨਿਹੰਗਸਿੰਘ' ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ; ਪਰ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੇ (ਸਾਗਾਹਾਰੀ)—'ਸਾਧੂ' ਤੇ 'ਨਾਮਧਾਰੀਸਿੰਘਾਂ', ਇਸ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹਨ॥

ਸੁਭਾਵਾਂ ਦਾ ਇਹੁ ਵਿਤਕਰਾ, 'ਤੱਤ ਖਾਲਸਾ' (ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ) ਤੇ 'ਬੰਦਈ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਚਕਾਰ, ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਮਤਿ-ਭੇਦ ਦੀ ਪੱਕੀ ਕੰਧ ਬਣਿ ਖਲੋਤਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਜੋ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਜੀ ਨੇ, ਮਾਸ ਮੱਛੀ ਤੇ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੇ ਨਸ਼ੇ (ਅਮਲ)—ਬਲਕਿ ਲਸਣ

ਤੇ ਗੰਢੇ ਆਦਿ ਵਰਤਣ ਦੀ ਭੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ॥

ਫਿਰਿ, ਚਉਥੇ ਬਚਨ ਵਿੱਚ ਕਹਿਆ ਹੈ :—

"ਮਾਸ ਖਾਣੇ ਮ ਬੀਚਾਰ ਹੈ। ਮੱਛੀ ਖਾਣੇ ਮੈ ਭੀ ਬੀਚਾਰ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਰਿ; ਕਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਤਉ ਅਖੇਟ ਬ੍ਰਿਤ-ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰ ਖਾਏ ॥੫॥

ਅਰੁ ਜੋ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਿ ਨ ਸਕੇ; ਝਟਕੇ ਕਾ ਖਾਏ। ਅਰੁ ਜੋ ਜਾਨਵਰ ਕਦਾਂਚ ਅਚਾਨਕ ਚੋਟ ਲੱਗੇ ਜੀਂਵਦੇ* ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਭੀ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਕਹਿਆ ਹੈ ॥੬॥

(੨) ਝਟਕਾ ਤੇ ਹਲਾਲ

"ਜ਼ਿਬਹਿ ਕਾ—ਜਬ ਲਗਿ ਅਉਰ ਤਰਾਂ ਕਾ ਮਾਸ ਹੱਥਿ ਲੱਗੈ; ਤਬ ਲਗਿ ਨ ਖਾਇ। ਜਬ ਜਾਨੇ ਕਿ ਅਉਰ ਤਰਹਿ ਕਾ ਹੱਥਿ ਨਾਹੀਂ ਲਗਦਾ; ਤਾਂ ਖਾਏ ॥੯॥ ਤਿਸ ਕੀ ਭੀ ਜੁਗਤਿ ਹੈ ॥੧੦॥

"ਜਬ ਮਾਸ ਜ਼ਿਬਹਿ ਕੀਆ ਹੂਆ ਲਿਆਵੈ; ਤਬ ਉਸ ਕਉ ਲੋਹੇ ਕੇ ਬਾਸਨ ਵਿਚਿ ਪਾਏ। ਅਕੈ, ਅਪੁਨੀ ਛੁਰੀ (ਕਰਦ) ਨਾਲ ਬੋਟੀਆਂ ਕਰੈ !" ਅਰੁ ਯਹਿ ਕਹਿ ਕਹਿ ਕਰੇ ॥੧੧॥ :—

"ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ! ਆਗਿਆ ਅਕਾਲ
ਪੁਰਖ ਕੀ ਸਿਉਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰੁ !"

ਜਬ ਜਾਨੈ ਦਰੁਸਤਿ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਅਗਨਿ ਉਪਰਿ ਦਸਤੂਰ ਮਾਫਿਕ ਕਰੇ ॥੧॥ (ਪੰਨਾ ੬੪)

ਮਾਸ ਖਾਣਾ, ਕੁਦਰਤਨ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ; ਕਿ ਨਹੀਂ ? 'ਬੇਦੀ', 'ਕਿਤੇਬੀ' ਦੋਹਾਂ ਧੜਿਆਂ ਦੇ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਨਿਸਚੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ! "ਦਇਆ

---

*ਅਚਿੰਤੇ ਸੱਟ—ਗੋਲੀ, ਮੁਤੈਹਰ, ਸੋਟੇ ਆਦਿ—ਨਾਲ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੀਤੇ; ਯਾ ਮਸ਼ੀਨ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਮਾਸ; 'ਝਟਕਾ' ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਇ।

ਧਰਮ ਕਾ ਮੂਲ", ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਭੀ, ਜਾਣੇ ਯਾ ਅਨਜਾਣੇ ਜੀਵ-ਹੱਤਿਆ ਕਰਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਜੀਵ-ਹੱਤਿਆ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕੀਤਾ ਹੈ :—

ਸਲੋਕ ਮ: ੧॥

"ਜੇਕਰਿ ਸੂਤਕੁ* ਮੰਨੀਐ, ਸਭਤੈ† ਸੂਤਕੁ ਹੋਇ।
ਗੋਹੇ ਅਤੈ ਲਕੜੀ ਅੰਦਰਿ ਕੀੜਾ ਹੋਇ।
ਜੇਤੇ ਦਾਣੇ ਅੰਨ ਕੇ, ਜੀਆਂ ਬਾਝੁ ਨ ਕੋਇ।
ਪਹਿਲਾਂ, ਪਾਣੀ ਜੀਉ ਹੈ; ਜਿਤੁ ਹਰਿਆ ਸਭੁ ਕੋਇ।
ਸੂਤਕੁ ਕਿਉਂਕਰਿ ਰੱਖੀਐ, ਸੂਤਕੁ ਪਵੈ ਰਸੋਇ।
ਨਾਨਕ ਸੂਤਕੁ ਏਂਵ ਨ ਉੱਤਰੈ; ਗਿਆਨੁ ਉਤਾਰੈ ਧੋਇ" ॥੧॥

ਸੱਚ ਪੁੱਛੋ ਤਾਂ—

"ਮਨ ਕਾ ਸੂਤਕੁ ਲੋਭੁ ਹੈ; ਜਿਹਵਾ ਸੂਤਕੁ ਕੂੜੁ।
ਅੱਖੀਂ ਸੂਤਕੁ ਵੇਖਣਾ; ਪਰਤ੍ਰਿਆ ਪਰ ਧਨੁ ਰੂਪੁ।
ਕੰਨੀ ਸੂਤਕੁ ਕੰਨਿ ਪੈ, ਲਾ-ਇਤਬਾਰੀ‡ ਖਾਹਿਂ।
ਨਾਨਕ ਹੰਸਾ ਆਦਮੀ ਬੱਧੇ ਜਮਪੁਰਿ ਜਾਹਿਂ ॥੨

"ਸੱਭੋ ਸੂਤਕੁ ਭਰਮੁ ਹੈ; ਦੂਜੈ ਲੱਗੈ ਜਾਇ।
ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ; ਭਾਣੈ ਆਵੈ ਜਾਇ।
ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ; ਦਿੱਤੋਨੁ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹਿ§।
ਨਾਨਕ ਜਿਨ੍ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁੱਝਿਆ; ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਸੂਤਕੁ ਨਾਹਿ ॥੩

(ਵਾਰ ਆਸਾ ਕੀ—ਪਉੜੀ ੧੮ਵੀਂ ਨਾਲਿ)

---

*ਬਾਲ-ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ 'ਜੀਆਘਾਤ' ਦਾ ਭਰਮ।

†ਸਭਨਾਂ ਪਾਸੋਂ, ਹਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ।

‡ਸੱਚ ਨਾ ਮੰਨਣ ਜੋਗ ਗੱਲ—'ਚੁਗਲੀ'।

§ਸਭਨਾਂ ਹੀ; ਹਰ ਇਕ ਪ੍ਰਾਨੀ ਨੂੰ ਰਿਜਕੁ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸੋ, ਇਸ ਤਰਾਂ ਅਨਭੋਲ ਹੁੰਦੀ ਜੀਵ-ਹੱਤਿਆ (ਹਿੰਸਾ), ਨਿਰਦਇਅਤਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ। ਜਿਸ ਦੇਸ, ਕਾਲ ਵਿੱਚ, ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ, ਮਾਸ, ਮੱਛੀ ਉੱਤੇ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਹੋਵੇ; ਓਥੇ, ਪਾਪ, ਪੁੰਨ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਯਾ ਨਾ ਖਾਣਾ, ਧਰਮ-ਕਰਮ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਭਰਮ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਗਉਂਲ੍ਹਿਆ ਤੇ ਅੱਮਲੀਤੌਰ ਪੁਰ ਨਿਜੱਠਿਆ ਭੀ ਗਿਆ ਹੈ।

(੧) ਇਸ ਸਬੰਧ 'ਚ ਪਹਿਲੀ ਘਟਨਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਸਾਡੀ ਤ੍ਵਾਰੀਖ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। 'ਦਬਿਸਤਾਨਿ ਮਜ਼ਾਹਬ' ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ; ਕਿ :—

ਭਾਈ ਸੁਥਰਾ ਜੀ ਤੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚੇਲਾ) ਭਾਈ ਜਾਦੋ—ਦੋ ਫਕੀਰ (ਸਾਧੂ) ਸਨ। ਭਾਈ ਸੁਥਰੇ ਨੇ, ਨਗਰ ਕੋਟਿ (ਮਹਾਂ ਮਾਈ ਦੇ ਮੰਦਿਰ) ਜਾਕੇ, ਮੱਥੇ ਤਿਲਕੁ ਲਾ ਲਿਆ, ਤੇ ਜੱਞੂ ਗਲ੍ਹਿ ਪਾ ਲਿਆ। ਉਹ (ਦੋਵੇਂ ਸਿੱਖ ਸਾਧੂ) ਗੋਕੇ ਮਾਸ ਦਾ ਕਬਾਬ, ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਰੋਟੀ (ਨਾਨ) ਨਾਲ ਖਾਂਦੇ ਤੇ ਸੈਲਾਂ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋਰੀ ਫੜਕੇ, ਕਾਜ਼ੀ (ਸਥਾਨਕ ਮੁਨਸਫ਼=ਜੱਜ) ਦੇ ਪੇਸ਼ ਜਾ ਕੀਤਾ। ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ :—

> "ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹਿੰਦੂ ਓ; ਤਾਂ ਗੋਕਾ ਮਾਸ ਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਨਾਨ (ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ 'ਦਾਸ਼ਤ' ਯਾਨੀ 'ਢਾਬੇ' ਦੀ ਪੱਕੀ ਰੋਟੀ) ਖਾਣਾ ਉਚਿੱਤ ਨਹੀਂ। ਅਰੁ ਜੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਉ; ਤਾਂ ਤਿਲਕੁ-ਜੱਞੂ ਧਾਰਨ ਦੀ ਰੀਤਿ (ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ) ਕਿੱਥੇ ਹੈ ?"

ਭਾਈ ਸੁਥਰਾ ਬੋਲਿਆ :—

> 'ਤਿਲਕੁ', ਕੇਸਰ ਤੇ ਚੰਨਣ ਦਾ ਹੈ ! 'ਜੱਞੂ'—ਧਾਗਿਆਂ ਦਾ ਵੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਗੋਕਾ ਮਾਸ'—ਘਾਹ ਤੇ ਜਵਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਬਣਦਾ ਇ। 'ਨਾਨ' (ਰੋਟੀ)—ਕਣਕ ਦੀ ਬਣਦੀ ਹੈ; ਤੇ ਤੰਦੂਰ—ਗਾਰੇ (ਮਿੱਟੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਮੇਲ) ਤੋਂ ਬਣਾਈਦਾ ਇ।

> ਜੇ ਹਕੀਕਤਿ ਪੁਰ ਨਿਗਹ ਮਾਰੋ; ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤਾਂ, ਚਹੁੰ ਤੱਤਾਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨਿ। ਜੋ, ਨਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਨ; ਨਾਂ ਹਿੰਦੂ! ਬਾਕੀ ਸਭ ਵਰਤਾਰਾ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।''

ਕਾਜ਼ੀ ਨਿਰੁੱਤਰ ਹੋ ਗਿਆ; ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਸੱਚਿਆਂ' ਮੰਨ ਕੇ, ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

(ਪੰਨਾ ੧੭੩)

(੨) ਦੂਜੀ ਮਜਬੂਰੀ, ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਓਦੋਂ ਵਾਪਰੀ, ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ''ਉੱਚ ਦੇ ਪੀਰ'' ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ, ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਘੇਰੇ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲੇ। ਅਤੇ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਤੋਂ ਰਾਮਪੁਰ-ਕਟਾਣੀ ਵਲਿ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਹੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਦਸਤਿਆਂ ਨੇ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਘੇਰਨ, ਫੜਨ ਹਿਤ, ਥਾਂ ਪੁਰ ਥਾਂ ਬਉਂਰਾਂ ਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸ਼ਨ। ਇੱਕ ਫ਼ੌਜੀ ਦਸਤਾ 'ਪਿੰਡ ਲੱਲਾਂ' ਦੀ ਜੂਹੇ ਡੇਰਾ ਪਾਈਂ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਤੜਕਸਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ, ਏਥੋਂ ਲੰਘ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਸ਼ੱਕ ਕਰਕੇ, ਰੋਕ ਲਏ; ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਜਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਸਾਥੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ (ਨਬੀ ਖ਼ਾਂ, ਗਨੀ ਖਾਂ ਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਬਹਲੋਲ ਪੁਰੀਏ) ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਪੁਰ ਅਮੱਨਾ ਕਰਕੇ, ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ 'ਉੱਚ' ਨੱਗਰ (ਆਜ਼ਾ ਦੇਸ) ਵਾਲੇ ਪੀਰ ਮਖ਼ਦੂਮ ਦੇ ਜਾ-ਨਸ਼ੀਨ (ਮੁਸਲਮਾਨ) ਮੰਨ ਲਿਆ। ਅਰੁ ਜ਼ਿਆਫ਼ਤ (ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੁ-ਪਾਣੀ) ਵਰਜ ਕੇ ਖ਼ਿਦਮਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੱਧਰ ਦੱਸੀ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ; ਤੇ ਸੰਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ :—

> ''ਜੋ ਕੁੱਝ ਵੀ ਛਕਣ ਲਈ ਮਿਲੇ; ('ਸਹਜ ਜੋਗ' ਦੀ ਰੀਤਿ ਅਨੁਸਾਰ) ''ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਭਰਮ ਦਾ ਨਾਸੁ''* ਆਖ ਕੇ, ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਿ ਲੈਣਾ।''

(੩) ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਬੈਕੁੰਠ ਪਧਾਰਣ ਤੋਂ ਬੱਦ—ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ 'ਬਹਾਦੁਰ' ਤੇ 'ਖਾਲਸਾ ਦਲ' ਕਾਇਮ ਹੋਣ ਸਮੇਂ—ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ ਛੱਡ ਕੇ,

---

*ਇਸੇ ਭਾਵ ਦੀ ਅੱਰਦਾਸਿ, ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ, ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਕਰਨੀ ਦੱਸੀ ਹੈ।

ਪਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਜੰਗਲਾਂ-ਬੀਆਬਾਨਾਂ ਵਿਚ ਜੰਗੀ ਲੁਕਣਮੀਟੀ ਖੇਡਣੀ ਪਈ। ਫਾਕੇ-ਕੜਾਕੇ ਭੀ ਝੱਲਣੇ ਪੈ ਗਏ। ਇਸ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਵਾਰੀ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਬਣੇ-ਬਣਾਤੇ ਲੰਗਰ (ਭੋਜਨ) ਤੇ ਹੋਰ ਭੱਖ, ਅਭੱਖ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ ਤੇ ਖੋਹ ਕੇ ਭੀ ਛਕਣੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਐਸੀ ਮਜਬੂਰੀ ਸਮੇਂ ਸਾਗ-ਮਾਸ ਤੇ 'ਝਟਕਾ'-'ਹਲਾਲ' (ਕੁੱਠਾ ਮਾਸ) ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ, ਅਸੰਭਵ ਤੇ ਅਨੁਚਿੱਤ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਉਸੇ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਅੰਦਰ, ਰਹਿਤ-ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ ਦਾ ਇਹ ਉੱਤਮ ਗ੍ਰੰਥ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਖਾਜ-ਅਖਾਜ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ, ਹੈਰਾਨ-ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਦੀਦਾ। ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਲਿਖਾਰੀ ਉੱਤੇ ਗਿਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਤਾਂ, ਦੇਸ-ਰੱਖਕ ਮਹਿਕਮਿਆਂ—'ਜਲ', 'ਥਲ' ਤੇ 'ਪਵਣ ਦਲ' ਆਦਿ—ਵਿਚ ਝਟਕੇ-ਹਲਾਲ ਦਾ ਸਵਾਲ ਲੰਗਰ'ਚ 'ਇਕਮਈ' ਵਰਤਾ ਕੇ, ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਹੱਲ ਕਰਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਗਿਲਾ-ਮਾਖਤਾ ਕਰਨਾ, ਤੇ ਔਖੇ-ਭਾਰੇ ਹੋਣਾ; ਵੈਸੇ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

(੪) ਉਂਞ, ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ; ਕਿ "ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ (ਮੁੱਢ ਥੋਂ ਹੀ) ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦਾ ਕੋਈ ਬੰਧੇਜ ਨਹੀਂ। ਜਿਹਾ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਮੱਲ 'ਸਿਆਲਕੋਟੀ' ਦੀ ਇਸ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੰਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਗਭਰੂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਣਾ ਚਾਂਹਦਾ ਸੀ। ਆਪ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ (ਮਿਲ ਕੇ) ਕਿਹਾ :

> "ਭਾਈ ! ਤੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਿਉਂ ਬਣਦਾ ਇਂ ! ਜੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਚਾਂਹਦਾ ਇਂ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਬਣ ਜਾਹੁ ! ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਖਾਵੀਂ ਪੀਵੀਂ।" ('ਦੱਬਸਤਾਨਿ ਮਜ਼ਾਹਬ')

(੫) ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ, ਸਾਰੇ ਜੰਬੂ ਦੀਪ (ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ) ਵਿਚ ਨਿਰੰਕਾਰੀ-ਧਰਮ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਲਈ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ। ਆਪ, ਪੰਡਿਤ ਮਦਨ ਮੋਹਨ 'ਮਾਲਵੀਆ' ਵਾਂਗ—ਗੰਗਾ ਜਲ ਦੇ ਘੜੇ ਭਰ ਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੈ ਜਾਂਦੇ।

ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਪਧਾਰੇ, ਦੇਸ ਤੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੁੰਦਾ, ਸੰਗੀਆਂ ਸਮੇਤ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ।

ਫ਼ਿਰਿ ਛੇਵੇਂ, ਨਉਵੇਂ ਤੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਭੀ, ਸੁਤੰਤਰ ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ, ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਨਾਲ ਰਲਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਸਫਰ ਕੀਤੇ। ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਛਕਣ-ਛਕਾਉਣ ਸੰਬੰਧੀ ਅੜਿੱਕੇ ਨਹੀਂ ਪਏ; ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਨਿਗੂਣੇ ਇੱਤਰਾਜ ਉੱਠੇ ॥ ਹਾਂ, ਸੁਆਦਾਂ ਦੇ ਸਦਕੇ, ਯਾ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਕਰਕੇ, ਕਿਸੇ ਸਾਵਰਨ ਹਿੰਦੂ (ਖੱਤ੍ਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਨੇ ਆਪਣੀ ਧਰਮ ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ ਵਿਰੁੱਧ, ਅਭਾਖਿਆ ਕਾ ਕੁੱਠਾ ਬੱਕਰਾ (ਮਾਸ) ਖਾਧਾ; ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ, ਬੜੇ ਜੋਰਦਾਰ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਖ਼ੇਧੀ ਕੀਤੀ। (ਵਾਰ ਆਸਾ)

(੬) ਅਕਬਰ ਤੇ ਜਹਾਂਗੀਰ—ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਸਮੇਂ ਭੀ ਖਾਣ-ਪੀਣ 'ਚ ਏਨਾ ਤੱਸੁਬ ਤੇ ਪਰਹੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ, ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕ ਕੇ, ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ। ਅਤੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੁੰਦਿਆਂ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੂਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ॥ (ਤੁਜਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰੀ ਪੰਨਾ ੧੧੫)

ਲੇਕਿਨ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਅੱਮਲਦਾਰੀ ਵਿੱਚ, ਹਿੰਦੂਆਂ (ਗੈਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ--ਸਭਨਾਂ) ਨੂੰ, ਮਜ਼ਹਬੀ ਤੱਸੁਬ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਤੰਗ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁੱਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਧਨ, ਧਰਨੀ ਤੇ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਡੋਲ਼ੇ ਦੇਣ ਦੇ ਲਾਲਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਜਾਨੋਂ ਮਾਰਨ ਦੇ ਭੈ ਦੇ ਕੇ, ਜੋਰੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਕੋੜੇ ਕਾਰੇ ਵੀ ਹੋਏ। ਉਸ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਤੱਦੀ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਧਰਮ-ਰੱਖਿਆ ਲਈ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ, ਕੁੱਠਾ (ਜ਼ਿਬਹ ਕੀਤੇ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਮਾਸ) ਖਾਣਾ ਤੇ 'ਮੂਸਲੀ ਗਮਨ' (ਲਾਲਚ ਯਾ ਕਾਂਮ ਵੱਸਿ ਹੋਕੇ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਨ) ਦੀ ਮਨਾਹੀ, ਬੜੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਪਈ ਸੀ। ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਜਦ ਇਜੇਹੀ ਤੱਦੀ ਦੇ ਦੰਦ ਭੱਜ ਗਏ, ਤਾਂ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ, ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੇ ਬੰਧਨ ਭੀ ਕੁੱਝ ਢਿੱਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾਂ, ਉਸੇ ਸਮੇ ਨਾਲ ਤੱਲੁਕ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ ॥

(੩) ਸਹਜਵਾਨ ਕੀ ਗਤਿ

ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਅੰਤਿ, 'ਸਹਜ ਜੋਗ' ਦਾ ਉਹਦੇਸ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਬਿਵਸਥਾ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ, ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਉੱਚੇ ਉੱਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਸੱਜਨ, ਇਸ ਮਾਰਗ ਦੇ ਕੁੱਝ ਨੁਕਤਿਆਂ 'ਤੇ ਕਿੰਤੂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਣੇ, ਇਹ ਬਚਨ :—

> "ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਕੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਿਤੁਵੰਤੀ ਆਇ ਸੁਆਲ ਕਰੈ; ਤਾਂ ਉਸਕਾ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰੈ। ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਆਪ ਹੀ ਸਿਉਂ ਕਾਂਮ ਬਿਆਪਕ ਹੋਇ; ਅਰੁ ਸੰਜੋਗ ਪਾਇ ਉਸ ਸਾਥਿ ਰਿਤੁ ਉਪਚਾਰ ਕਰੈ; ਤਉ ਭੀ ਸਹਜਵਾਨ ਕੀ ਗਤਿ ਹੈ!"—

ਪਰਤ੍ਰਿਯਾ ਗਮਨ (ਵਿਭਚਾਰ) ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਦੇਣ ਦੇ ਤੁੱਲ ਹੈ। ਇਜੇਹਾ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ, ਇਸ ਉੱਚ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਇ। ਸੱਚਾ ਸਹਜਵਾਨ (ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ) ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੇ ਪੁੰਨ-ਪਾਪ ਤੇ ਅਪਣੇ-ਪਰਾਏ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਅਰੁ ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਹਰਕਤਿ 'ਹੁਕਮੀ' ਦੇ 'ਹੁਕਮ' ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਾਂਮ, ਕਰੋਧ, ਆਦਿ ਠੱਗ-ਚੋਰ ਉਸ ਮਨ ਨੂੰ ਅੰਦਰਿ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਫੁਰਨੇ ਭੀ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਫੁਰਦੇ, ਤੁਰਦੇ ਤੇ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥

ਇਸ ਲਈ ਐਸੇ ਉੱਚਾਰਨ ਵਾਲੇ 'ਸਹਜ ਜੋਗੀ' (ਭਾਵੇਂ ਉਹ 'ਨਰੁ' ਹੋਵੇ, ਯਾ ਨਾਰੀ) ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਭਰਮ–ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ, 'ਸਹਜ ਜੋਗ' ਦੇ ਓਹਲੇ, ਭੋਗ–ਬਿਲਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਖੰਡੀ "ਗੁਰੂਆਂ," "ਮਹਾਰਾਜਾਂ" ਤੇ "ਸੰਤਾਂ", "ਮਹੰਤਾਂ" ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੇਂਡੀਆਂ ਆਏ ਦਿਨ ਤਰਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ੰਕਾਵਾਦੀ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਇ; ਕਿ ਇਸ ਅਧਿਆਉ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਬਾਰ ਬਾਰ ਵਾਚਿ–ਵਿਚਾਰਕੇ 'ਸਹਜ ਜੋਗ' ਦੇ ਲੱਛਣ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰ ਲੈਣ; ਤੇ ਪਖੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖਣ ਦੇ ਜਤਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨ। ਇਜੇਹੇ ਮੁਸ਼ਟੰਡੇ ਪਖੰਡੀਆਂ ਦੀ ਪਰਖ ਵਾਸਤੇ

ਹੀ, ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜੇ-ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਨੂੰ 'ਪਾਤ੍ਰਾ' ਰੱਖਣ ਦੀ ਹਦਾਯਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ॥

———

੧੧–ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਸੇਵਾ

(੧) ਇਸ ਮਸੌਦੇ ਦਾ ਮਸਾਲਾ, ਚੂੰਕਿ ਦੋ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੰਚਿਆਂ'ਚੋਂ ਲੈਕੇ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ; ਹੋ ਸਕਦਾ ਇ, ਪਰਸੰਗਲੀ ਮੇਲਣ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਗਲਤ ਗਾਂਢਾ-ਸਾਂਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ! ਆਪਣੇ ਦਾਓਂ ਠੀਕ ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ,। ਪਰ ਕਈ ਥਾਈਂ ਲਿਖਤ, ਬੜੀ ਮਸ਼ਕੂਕ (ਸ਼ੱਕ ਭਰੀ) ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਖਰੜਿਆਂ 'ਚੋਂ ਅਖਰ ਵੇਖਕੇ, ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤਦ ਵੀ ਜੇ ਕਿਤੇ ਘਾਟ ਰਹਿ ਗਈ ਹੋਵੇ; ਤਾਂ ਮਜਬੂਰੀ ਜਾਣਕੇ, ਪਾਠਕ ਖਿਮਾਂ ਕਰਨ।

ਕਿਸੇ ਸੱਜਣ ਪਾਸ ਹੋਰ ਸੰਚੀ ਹੋਵੇ; ਸ਼ਕੀਆ ਪਾਠ ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਲਕੇ ਸੋਧ ਲੈਣ; ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਕ ਨੂੰ ਵੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਕੇ ਧੰਨਿਵਾਦੀ ਬਨਾਉਣ । ਤਾਂ ਜੋ ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਛਾਪਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਧਾਈ ਹੋ ਸਕੇ ॥

(੨) ਦੂਜੀ ਸੇਵਾ, ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜਨ (ਪਦ-ਛੇਦ ਕਰਨ) ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਬਿਸਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹ (ਕਾਮੇ ਤੇ ਸੈਮੀ-ਕੋਲਨ ਆਦਿ) ਲਾਕੇ, ਲੰਮੇ ਫਿਰਕੇ ਪੜ੍ਹਨੇ ਸੌਖੇ ਬਣਾਏ; ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਤੇ ਵਿਸਮਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੇ ਕੇ, ਪਾਠ ਸਮਝਾਏ ਹਨ। ਖਾਸ ੨ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਪੁੱਠੇ ਦੂਹਰੇ ("—") ਯਾ ਇਕਹਰੇ ('—') ਕਾਮੇ ਲਾਕੇ, ਵੱਖਰਿਆਂ ਭੀ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ ॥

(੩) ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅਉਖੇ ਤੇ ਅਣੋਖੇ ਪਦਾਂ (ਲਫਜ਼ਾਂ) ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ (ਵਾਕਾਂ) ਦੇ ਅਰਥ—ਪੈਰ-ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖਕੇ, ਸਪਸਟ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਭੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।

(੪) ਰਹਿਤ–ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ ਸੰਬੰਧੀ ਅਨੇਕਾਂ ਅਸਪੱਸ਼ਟ ਗੱਲਾਂ, 'ਜਾਣ ਪਛਾਣ' (ਮੁੱਖਬੰਦ) ਵਿੱਚ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਕੇ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

(੫) ਕਈ ਥਾਈਂ, ਛੁੱਟ-ਮਰੋੜੀਂ ('ਚ, 'ਤੇ) ਲਾ ਕੇ, ਲਫ਼ਜ਼ ਦਾ ਪੂਰਾ ਤੇ ਸਹੀ ਰੂਪ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਭੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

(੬) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੋਥੀਆਂ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਕੇ, ਸੋਧਾਂ, ਸਪਸਟੀ-ਕਰਣ ਤੇ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਅਰੁ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹਾਨਤਾ ਸਿੱਧ ਕੀਤੀ ਹੈ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

(੭) ਪੋਥੀ ਦਾ ਪਾਠ ਪੂਰੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕਰਕੇ, 'ਵਿਸ਼ੇ ਸੂਚਕ ਤਤਕਰਾ' ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ; ਜਿਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ, ਕਿਸੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸੁਖੱਲੀ ਤੇ ਤੁਰਤ ਲੱਭ ਸਕਦੀ ਹੈ॥

ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ
ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਸੋਸਾਇਟੀ
੧੩—੧—੧੯੫੩

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
੧ ਮਾਘ, ਸੰ: ੪੮੪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ
(ਸੰਮਤ ੨੦੦੯ ਬਿੱ:)

੧੨-ਹਵਾਲੇ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੁਸਤਕ

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਾਉਣ ਤੇ ਰਹਿਤ-ਮ੍ਰਿਜਾਦਾ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਕਥਾ ਦੱਸਣ ਵਾਸਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਤੇ ਮਦਦ ਲਈ ਹੈ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਅੱਗੇ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰਾਂ ਸੰਪਾਦਕਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸੱਜਨਾਂ ਦਾ ਦਿਲੋਂ-ਮਨੋਂ ਧੰਨਿਵਾਦ !!

੧—**ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ**—ਜੋ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਦੇਵ ਨੇ ਸੰਮਤ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਸੈ ਅਠਵੰਜਹ ਬਿਕ੍ਰਮੀ (੧੬੦੧ ਈਸ੍ਵੀ) ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ 'ਭੱਲੇ' ਪਾਸੋਂ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰਾਇਆ ਤੇ ਲਿਖਾਇਆ।

੨—**ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ**—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਸੰਚਾ। ('ਸਿੱਖ ਰੈਫ੍ਰੈਂਸ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ'-ਨੰਬਰ ੧੧੫੦)

੩—**'ਵਾਰਾਂ' ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ 'ਭੱਲੇ'**—ਦੀ ਰਚਨਾ। ਸੰਮਤ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਸੈ ਤ੍ਰੇਹਟ ਤੇ ਇਕਾਨਵੇਂ ਬਿ: (੧੬੦੬-੩੪ ਈਸ੍ਵੀ) ਵਿਚਕਾਰ ਤਿਆਰ ਹੋਈਆਂ।

੪—**'ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸਾਹ ਕਾ ਗ੍ਰੰਥ'**—ਜਿਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾਂ ਸਉ ਬੈਤਾਲੀਹ ਤੋਂ ਪੈਂਹਟ ਬਿੱ: (੧੬੮੫-੧੭੦੮ ਈ:) ਤੱਕ ਹੋਈ।

੫—**'ਹੁਕਮਨਾਮੇ'**—ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਛੇਵੀ; ਨਉਂਵੀ ਤੇ ਦਸਵੀਂ ਵੱਲੋਂ 'ਖਾਲਸਾ' ਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਜੋਗ ਲਿਖੇ ਹੋਏ।

੬—**ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸੋਭਾ**—ਦਰਬਾਰੀ ਲਿਖਾਰੀ, ਕਵੀ ਸੈਨਾ ਪਤਿ 'ਖਾਲਸਾ' ਕ੍ਰਿਤ; ਜੋ ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾਂ ਸਉ ਅਠਾਂਹਠ ਬਿ: (੧੭੧੧ ਈ:) ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ।

੭—ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੱਘ 'ਸ਼ਹੀਦ' ਦੀ ਚਿੱਠੀ,—ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਹੋਰਾ ਦੇ ਨਾਮ, ਸੰਮਤ ੧੭੭੪ ਬਿੱ:, ਮਿਤੀ ੨੨ ਵੈਸਾਖ (ਐਪ੍ਰਿਲ ੧੭੧੭ ਈ:) ਨੂੰ ਲਿਖੀ ।

੮—ਤਜ਼ਕਰਾਤੁਲ ਸਲਾਤੀਨਿ ਚੁਗੱਤਾ (ਫਾਰਸੀ)-ਜੋ ਕਾਮਵਰ ਖ਼ਾਨ ਮੁਹੱਮਦ ਹਾਦੀ ਨੇ, ਸੰਮਤੁ ੧੭੬੩-੮੦ ਬਿ: (੧੭੦੬-੨੩ ਈ:) ਵਿਚਕਾਰ ਲਿਖਿਆ।

੯—ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦—ਸੰਮਤੁ ੧੮੦੧-੧੧ ਬਿ: (੧੭੪੪--੫੧ ਈ:) ਵਿੱਚ, ਕਵੀ ਕੋਇਰ ਸਿੰਘ, 'ਕਲਾਲ੍' ਨੇ ਲਿਖਿਆ ।

੧੦—ਬੰਸਾਵਲੀਨਾਮਾ ਦਸਾਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ ਕਾ—ਭਾਈ ਧਰਮਦਾਸ 'ਛਿੱਬਰ' 'ਘਰਬਾਰੀ' ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਪੋਤ੍ਰੇ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਰੋਗਾ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਰਾਮਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਭਾਈ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ 'ਛਿੱਬਰ' ਨੇ, ਸੰਮਤੁ ੧੮੨੬-੩੬ ਬਿ: (੧੭੬੯-੭੯ ਈ:) ਵਿਚਕਾਹੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ । ਸੰਮਤੁ ੧੯੦੨ ਬਿ: (੧੮੪੫ ਈ:) ਦੀ ਨਕਲ, ਜੋ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਤ ਹੈ ।

੧੧—ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼—ਬਾਵਾ ਸਰੂਪ ਦਾਸ 'ਭੱਲੇ' ਨੇ ਵਾਰਤਕ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਸੂਰਤਿ, ਕਵੀ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਮਤੁ ੧੮੩੩ ਬਿ: (੧੭੬੭ ਈ:) ਵਿਚ, ਬਖਸ਼ਿਆ । ਅਤੇ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਸੰ: ੧੮੯੭ ਬਿ: (੧੮੪੦ ਈ:) ਵਿਖੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਸੰਪੂਰਣ ਕੀਤਾ । (ਸਿੱ. ਰੈ. ਲਾ. ਨੰਬਰ ੧੧੫੧)

੧੨—ਸਾਖੀ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ ਦੀ-ਭਾਈ ਪੈੜੇ ਮੋਖੇ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੂੰ, ਭਾਈ ਸੰਤ ਦਾਸ 'ਛਿੱਬਰ' (ਭਾਈ ਕੇਸਰ ਸਿਘ ਦੇ ਭਰਾ) ਨੇ, ਕਵਿਤਾ ਕਰਕੇ, ਸੰਮਤ ੧੮੩੪ ਬਿ: (੧੭੭੭ ਈ:) ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ । (ਸਿੱਰੈਲਾ ਨੰ: ੧੯੭੩)

੧੩—ਗੁਰਬਿਲਾਸ—ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਦਸਵੀਂ ਕੇ ਚਰਿਤ੍ਰ—ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ—

ਹੀ, ਇਿ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਸੰਮਤ ੧੮੫੪ ਬਿ: (੧੭੯੭ ਗਈਂਵਿਚ ਲਿਖਿ ਮੁਕਾਏ। (ਸਿਰੈਲਾ-੭੪੩)

ਤ੍ਵਾਰੀਖਿ ਸਿੱਖਾਂ (ਫਾਰਸੀ)—ਸਰਕਾਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵੱਲੋਂ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਰਬਾਰ'ਚ ਥਾਪੇ ਵਾਕਿਆੱ ਨਿਗਾਰ ਮੁਨਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ਵਕਤ ਰਾਇ ਨੇ, ਸੰਮਤ ੧੮੬੮ ਬਿ: (੧੮੧੧ ਈ:) ਤੱਕ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ। ਜਿਸਦੀ ਕਲਮੀ ਕਾਪੀ ਡਾ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ 'ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ' ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਸਾਂਭੀ ਹੋਈ ਹੈ।

੧੫—ਸੁਧਰਮ ਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥ—ਸੰਤ ਭੂਪ ਸਿੰਘ 'ਨਿਰਮਲੇ' ਨੇ ਖਾਲਸਾ-ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਲਿਖਿਆ, ਅਤੇ ਸੰਤ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ।

(ਸਿਰੈਲਾ ੧੫੨੬)

੧੬—ਹੁਕਮ ਨਾਮੇ (ਕ੍ਰਿਪਾ ਪੱਤ੍ਰ)—ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਨਾਮਧਾਰੀ' ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੯੩੧-੩੭ ਬਿ: (੧੮੭੪-੧੮੮੦ ਈ:) ਵਿਖੇ, ਅਪਣੇ ਸਾਦਿਕ ਸਿੱਖਾਂ ਜੋਗ ਲਿਖੇ।

੧੭—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪਦ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼—ਬਾਵਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ, ਗ੍ਰੰਥੀ ਤਖਤ ਸੀ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ-ਪਟਣਾ-ਕ੍ਰਿਤ—ਸੰਮਤੁ ੧੯੩੮ (ਬਿ: ੧੮੮੧ ਈ:)

(ਸਿਰੈਲਾ-੧੬੯੮)

੧੮—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹ—ਜੋ ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਸ 'ਨਰੋਤਮ' ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੯੪੦ ਬਿ; (੧੮੮੩ ਈ:) ਤੱਕ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਸਿਰੈਲਾ ੮੬੫)

੧੯—ਤ੍ਵਾਰੀਖਿ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ—ਲਿਖਤ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ—ਸੰਮਤ ੧੯੪੯ ਬਿ: (੧੮੯੨ ਈ:) ਦੀ ਪੱਥਰ ਛਾਪ। (ਸਿਰੈਲਾ ੧੫੬੦)

੨੦—ਗੁਰਮਤ ਸੁਧਾਕਰ—ਸ: ਬਹਾਦੁਰ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਨੇ, ਸੰਮਤ ਨਾ: ਸ਼ਾਹੀ ੪੩੦ (੧੯੫੬ ਬਿ: =੧੮੯੯ ਈ:) ਵਿਚ ਸੰਪਾਦਨ ਕੀਤਾ। (ਸਿੱ: ਰੈ: ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਨੰ: ੨੪੮)

੨੧—'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਲਿਖਤੀ ਪੋਥੀ, ਜੋ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ, ਮਾਲਿਕ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰੈਸ'-ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੇ ਸਾਂਭੀ ਹੋਈ ਹੈ।

੨੨—ਜੀਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ—ਜੋ ਬੁੱਢੇਕਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸ੍ਰੀ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਸੰਮਤ ੧੯੭੨-੩ ਬਿੱ: (੧੯੧੫-੧੬ ਈ:) 'ਚ ਲਿਖਿ ਮੁਕਾਏ। (ਸਿਰੈਲਾ-੧੧੬੯)

ਨੋਟ—ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਪੋਥੀਆਂ 'ਚੋਂ, ਜਿਤਨੇ ਕੁ ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ, 'ਸਿੱਖ ਰੈਫ਼ਰੈਂਸ ਲਾਇਬਰੇਰੀ-ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ' ਵਿਖੇ ਸੰਗ੍ਰਹ ਕੀਤੇ ਸਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਜਿਸਟਰ ਨੰਬਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਬਾਕੀਆਂ 'ਚੋਂ ਕਈ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ-ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ' ਦੀ ਲਾਈਬਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ॥

ਸੇਵਕ—ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ

੧੩-ਜਨਵਰੀ ੧੯੫੩

ਇਹ ਅਮੁੱਲੀ ਰੀਸਰਚ

'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥ' ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਛਾਪਿਆ ਜਾ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਾਂ ਪੁਰਾਣੀ ਪੁਸਤਕ ਇੰਨ ਬਿੰਨ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਤੇ ਜੋ ਖੋਜ ਸ: ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਇੱਕ ਅਜੇਹੀ ਦੇਣ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਸਰਾਹਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਘੱਟ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਅਮੁੱਲੀ ਲੱਭਤ ਲੱਭੀ ਉਹ ਦਿਲਚਸਪ ਕਹਾਣੀ ਆਪ ਨੇ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜੋ ਘਾਲਣਾ ਆਪਨੇ ਘਾਲੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ।

ਸ: ਰਣਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਸਨ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਰਭੈ ਅਕਾਲੀ (ਭੜਥੂ ਪ੍ਰੈਸ) ਆਦਿ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ! ਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਆਦਿ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਰੀਸਰਚ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਸਮੇਂ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਵੀ ਸਟੱਡੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ; ਤੇ ਜਦੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਖੋਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ੧੯੩੧ ਤੋਂ ਸ਼ੁੱਰੂ ਕੀਤੀ। ਅੱਜ ਇਹ ਖੋਜ ਮੁਕੰਮਲ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸਿੱਖ ਤਵਾਰੀਖ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਦੇਣ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਖੋਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਗ ਪਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਦੋਰਾ ਕੀਤਾ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪੈਸਾ ਆਪਣੇ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਖਰਚਦੇ ਸਨ ਤੇ ਛੁੱਟੀ ਲੈਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕਿਤਿਉਂ ਕਨਸੋ ਮਿਲਦੀ—ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਲਕੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੁੱਲੂ—ਉਥੇ ਪੁੱਜਦੇ ਤੇ ਖਰੜੇ ਪੜ੍ਹਦੇ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਫ਼ਸੋਸਨਾਕ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਖੋਜ ਵੱਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਿਖ਼ਾਈ। ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਪਣੇ ਹੀ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫਸੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਖੋਜੀਆਂ—ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸ: ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ

ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਖੋਜੀਆਂ—ਵੱਲ ਘੱਟ ਹੀ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਕੀ ਇਹ ਸਾਡੀ ਅਨਗਹਿਲੀ ਦੀ ਹੱਦ ਨਹੀਂ ? ਕਿ ਸ: ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ 'ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ' ਬਾਰੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੀ ਅਮੁੱਲੀ ਤੇ ਮਹਾਨ ਖੋਜ ਅਜੇ ਖਰੜੇ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਈ ਹੈ; ਤੇ ਅਜੇ ਤਕ ਵੀ ਛਪ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਈ ॥

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਮੁੱਖ-ਬੰਦ ਵੀ ਸ: ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਮੁੱਲੀ ਖੋਜ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਸੰਪਰਕ ਆਪ ਨਾਲ ੧੯੩੭ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਤੇ ੧੯੪੧ ਵਿੱਚ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਏ। ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿਆ। ਜੋ ਦਿਲਚਸਪੀ ਮੇਹਨਤ ਤੇ ਲਿਆਕਤ ਇਹ ਖੋਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਸਨ; ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਤੱਕਿਆ। ਇਸੇ ਬਿੱਨਾ'ਤੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਰੀਸਰਚ ਸਕਾਲਰ ਦੀ ਜੋ ਕੀਮਤ ਸਾਨੂੰ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ; ਉਹ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਪਾਈ।

ਸਿੱਖ ਇੱਕ ਮਜ਼ਹਬ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਧਰਮ ਹੈ। ਮਜ਼ਹਬ ਕੇਵਲ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਧਰਮ ਆਤਮਾ ਤੇ ਸਰੀਰ, ਭਾਵ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਣ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀ ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ: ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਦਵਾਨ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦਰਸਾਇਆ, ਵਿਦਵਾਨ ਸਿੱਖ ਲਿਖਦਾ ਗਇਆ। ਪਾਠਕ ਦੇਖਣਗੇ ਕਿ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਰਣ ਤਕ ਹਰ ਪੱਖ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹਦਾਇਤਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਉਸਦਾ ਅਧਿਐਨ ਅਧੂਰਾ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਏ ॥

ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ 'ਹਮਦਰਦ'
ਐਡੀਟਰ 'ਅਜੀਤ'

ਜਲੰਧਰ
੫ ਦਸੰਬਰ, ੧੯੬੫

ਵਿਸ਼ੈ ਸੂਚਕ ਤਤਕਰਾ

* * *

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਥ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥ ਲਖਯਤੇ

ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੧੦ ॥ ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਆਗਿਆ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕੀ ਸਿਉਂ

ਧਿਆਉ ਪਹਿਲਾ

ਉਪਦੇਸ ਬੰਦਗੀ ਸਿਮਰਨ ਕੀ ਰਹਿਤ ਕਾ ਚਲਿਆ ॥

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਚ ਇਸ ਕੀਚ ਪ੍ਰਤਿ

ਹੇ ਪੁਤਰ ! ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਰੂਪ ਤੇ ਸਾਜਿ ਸਵਾਂਰਿ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੈ ! ਸੰਸਾਰ ਬਿਖੈ ਪੰਥ-ਪਰਚਾ ਕਰਬੇ ਕਉ । ਕੈਸਾ ਪੰਥੁ ? ਜਿਸ ਤੇ ਧਰਮ ਕਾ ਨਿਵਾਸੁ ਹੋਇ । ਅਰੁ ਕਬੁੱਧੀ ਕਾ ਨਾਸ ਹੋਇ । ਅਰੁ ਸਬੁੱਧਿ ਕਾ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੋਇ । ਅਰੁ ਮੈ ਜੋ ਹੌਂ ਸੋ ਪਰਮ ਪੁਰਖੁ ਹੌਂ । ਮੇਰੇ ਜਾਣਨੇ ਬਿਨਾ ਅਉਰ ਦੂਸਰੇ ਕਉ ਜਾਨਣਾ ਨਹੀਂ । ਕਿਉਂ ਜੋ ਪੰਥ ਮੈਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਆ ਹੈ । ਅਰੁ ਇਨ ਜੀਆਂ ਕੋ ਮੈਂ ਦਸ ਜਾਮਿਆਂ ਬਿਖੈ ਉਪਦੇਸੁ ਸਬਦੁ ਕਾ ਕਰਤਾ ਰਹਾ ਹੌਂ ! (ਤਦ ਭੀ) ਅਬ ਤਾਈਂ ਇਨ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਕੀ ਲੱਜਾ ਕਰ ਕੇ ਕਬੁੱਧਿ ਗਈ ਨਾਹੀ । ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਮ ਕੀਤਾ, ਸੁ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਛਪਾਇ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਮੈਂ ਜੋ ਹੌਂ ਪਰਮ ਪੁਰਖੁ, ਸੋ ਸਭ ਘਟਿ ਬਿਖੈ ਬਿਆਪਿ ਰਹਿਆ ਹੌਂ । ਅਰੁ ਜਾਣਹੁ ਮੁਝ ਤੇ ਕਿਛੁ ਛਪਤਾ ਹੈ ? ਅਰੁ ਸਬਦਿ ਕੀ ਆਗਿਆ ਮਾਨੀ ਨਾਹੀਂ । ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਨੇ ਜੋ ਦਸ ਸਾਮੇ ਪੈਧੇ ਸੇ, ਸੋ ਉਧਾਰਨੇ ਦੇ ਵਾਸਤੇ । ਜੋ ਇਹੁ ਸੰਸਾਰੁ ਪਾਪੀ ਹੈ, ਕਿਵੈਂ ਉਧਾਰ ਹੋਵੈ । ਅਬ ਕਲਿਜੁਗ ਨੇ ਅਪੁਨੇ ਅੱਮਲ, ਆਗਿਆ ਸਿਉਂ ਬਹੁਤ ਕੀਏ ਹੈਂ । ਅਬ ਜੇਤੇ ਪੰਥ ਹੈਨਿ, ਸੋ ਸਭ ਮਲੇਛ ਪੰਥ ਸਿਉਂ ਮਿਲ ਜਾਹਿੰਗੇ । ਅਰੁ ਮਲੇਛ ਪੰਥ ਭੀ ਹੁਕਮ ਪਾਇ ਕੈ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ । ਜੇ ਇਸ ਕੀ ਕਥਾ ਲਿਖੀਐ ਤਉ ਗਿਰੰਥ ਬਧ ਜਾਇ । ਅਰੁ ਮਲੇਛ ਪੰਥ ਭੀ ਅਪਨੇ ਧਰਮ ਬੀਚ ਲਗਾਇਆ ਹੈ, ਭੂਲਾ ਹੈ । ਅਬ ਮੈਂ

ਇਸ ਕਉ ਤਾਤਪ੍ਰਜ ਕਹਿ ਦੇਤਾ ਹੌਂ। ਪਰ ਇਸ ਕਾ ਪ੍ਰਗਾਸ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਹੋਇਗਾ, ਅਰੁ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਕਲੂ ਬਿਆਪ ਜਾਇਗਾ, ਅਰੁ ਬਿਆਪਿਆ ਹੈ। ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਾਤਾ ਕੀ ਸੇਜ ਪਰ ਚੜ੍ਹੈਗਾ । ਅਰੁ ਭਾਟੀ ਬਹਿਨ ਕੀ ਸੇਜ ਰਾਵੈਗਾ ਅਰੁ ਪਿਤਾ ਬੇਟੀ ਕੀ ਸੇਜ ਭੋਗੈਗਾ। ਅਰੁ ਇਸ ਥੀਂ ਉਪਰੰਤ ਕਉਨ ਕਉਨ ਬੀਚਾਰ ਗਨੀਐਗਾ ! ਅਰੁ ਰਾਜੇ ਪਰਜਾ ਕਉ ਰੋਟੀ ਖਾਣਿ ਨ ਦੇਹਿੰਗੇ ; ਦੁਖੁ ਦੇਵਹਿੰਗੇ । ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਉਠਾਇ ਨ ਸਕੇਗੀ। ਥੋੜੇ ਵਿਚਿ ਬਹੁਤ ਬਿਸਥਾਰ ਹੋਇਗਾ। ਅਰੁ ਬਹੁਤ ਬਿਸਥਾਰੁ ਹੋਵਣੇ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹੁ ਕਹਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਕਛੁ ਚਲਨੁ ਚਲਣਾ ਹੋਇਗਾ, ਸੋ ਚਲੈਗਾ।

ਸਹੰਸ ਬਾਤ ਕੀ ਇਹ ਏਕੁ ਹੀ ਬਾਤ ਹੈ ; ਜੋ ਬਿਰਦੁ ਜਾਨ ਕੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹੀ ਹੈ। ਤਬ ਬਿਰਦੁ ਜਾਨ ਕੈ ਦਸ ਜਾਮੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੈਧੇ ਸੇ; ਜੋ ਇਨ ਜੀਆਂ ਕੀ ਪਾਰਗਿਰਾਮੀ ਹੋਵੈ। ਅਰੁ ਏਹੁ ਪੰਥ ਗੁਰੂ ਕਾ ਕਹਾਇਆ ਥਾ। ਅਰੁ ਅਬ ਜੋ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਹੋਹਿੰਗੇ; ਕੋਈ ਕਿਸੀ ਕਉ ਬਦੈਗਾ ਨਾਹੀਂ। ਪਿਆਰੁ, ਭਾਉ-ਭਗਤਿ ਉਠਿ ਜਾਇਗਾ । ਅਰੁ ਮਨਮਤਿ ਚਲਿ ਜਾਇਗੀ। ਇਸ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਕੈ, ਅਪਣਾ ਜਾਣ ਕਰਿਕੈ, ਇਸਤੇ ਮਿਲਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਕਲਿਜੁਗ ਕਉ ਇਹੁ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਹੈ; ਜੋ ਇਸ ਥੀਂ ਸਿਵਾਇ ਜੋ ਕੋਈ ਹੋਰੁ ਪੰਥ ਹੈ, ਸੋ ਸਭ ਮਲੇਛ ਪੰਥੁ ਸੋਂ ਮਿਲਾਇ ਦੇਹਿ। ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ? ਜੋ ਅੰਤ ਮਲੇਛ ਪੰਥੁ ਕਾ ਭੀ ਨਾਸੁ ਹੈ; ਅਰੁ ਨਰਕਗਾਮੀ ਹੋਇਗਾ । ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾਂ ਸੈ ਪਚਵੰਜੇ ੧੭੫੫ ਮਹਿ ਜੋ ਕੋਈ ਇਸ ਪੰਥ ਵਿਖੇ ਆਵੈਗਾ; ਸੋ ਅਪਨੇ ਧਰਮ ਬਿਖੈ ਰਹੇਗਾ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਲਿਜੁਗ ਗਿਰਾਸ ਲਏਗਾ।

੪੫੫ ਕਲਿਜ਼ੁਗ ਕੇ ਬਿਖੈ ਸਤਿਜੁਗ ਵਰਤੈਗੋ। ਬੋਧ ਜੀ ਉਸਕਾ ਨਾਉ ਹੋਇਗੋ। ਮਾਘ ਸੁਦੀ ੫ ਦਿਨ, ਰਾਤਿ ਪਿਛਲੀ, ਘੜੀਆਂ ੧੦ ਪਲਾਂ ੩੨। ਤਿਤੁ ਸਮੇਂ ਜਨਮੁ ਸ੍ਰੀ ਬੋਧ ਜੀ ਕਾ ਭਇਓ। ਸੰਮਤੁ ੧੬੬ ਤਹਾਂ ਸਤਿਜੁਗ ਕੇ ਰਾਜ ਵਰਤੈਗੋ ਕਲਿਜੁਗ ਮੱਧੇ ਬਰਖ ੧੭੩੦੨੫ ਇਤਨਾ ਪ੍ਰਮਾਨ ਹੋਇਗੋ। ਉਪਰੰਤ ਕਲਿਜੁਗ

ਕੋ ਬਹੁਤ ਜੋਰ ਹੋਇਗੋ । ਸਤਿਜੁਗਿ ਆਰਬਲਾ ਮਨੁੱਖ ਕੀ ੨੦੫ ॥ ਤਿਤ ਸਮੈ ਸੁਖੁ ਬਹੁਤੁ ਹੋਇਗੋ । ਸਤਿਜੁਗ ਕੇ ਦਰਮਿਆਨ ਜੋ ਬਰਤਮਾਨੁ ਹੋਇਗਾ; ਸੋ ਥਿਤੀ ਪ੍ਰਮਾਨ ੧੭ । ਨਛੱਤ੍ਰ ੩੬, ਵਾਰਿ ਪ੍ਰਮਾਨ ਬਾਰਾਂ ੧੨, ਮਾਸੇ ਪ੍ਰਮਾਨ ਚਤ੍ਰੋਦਹ ੧੪, ਦਿਨ ਮਹੀਨੇ ਕੇ ਪੰਜਾਹ ੫੦, ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਪੈਂਤਾਲੀਹ ੪੫ ॥

ਅੰਤਕਾਲਿ ਅਪੁਨੇ ਸੰਤ ਖਾਲਸੇ ਕੀ ਰੱਛਿਆ ਕੇ ਵਾਸਤੇ—ਕਿਉਂਜੋ ਮਲੇਛ ਪੰਥ ਕਾ ਭੀ ਜ਼ੋਰੁ ਹੋਇਗਾ;—ਤਬ ਸੰਭਲ ਨਗਰੀ ਬਿਖੈ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਲੇਵੈਗਾ । ਦੁਸਟਾਂ ਕਾ ਸੰਘਾਰੁ ਕਰੈਗਾ । ਪਰ ਖਾਲਸੇ ਤੇ ਉਪਰਿ ਧਰਮ ਕੀ ਧਜਾ ਜਾਹਰ ਕਰਵਾਈਐਗੀ. ਅਰੁ ਮਲੇਛਾਂ ਕਾ ਭੀ ਨਾਸੁ ਕਰਵਾਈਐਗਾ । ਪ੍ਰਗਾਸ ਮਰਦ ਕੇ ਚੇਲੇ ਦਾ ਹੋਇਗਾ; ਸੰਭਲ ਨਗਰੀ ਬਿਖੈ । ਅਪਨੇ ਰੂਪ ਤੇ ਪੈਦਾ ਕਰੀਏਗਾ । ਅਰੁ ਦੀਵਾਨ ਮਉਕੂਫ ਕਰੀਐਗਾ । ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨੋ ਗੁਰੂ ਕਹੈਗਾ । ਉਸਕੀ ਜੀਭ ਕਟਵਾਇ ਡਾਲੀਏਗੀ । ਅਰੁ ਕਹੈਗਾ : 'ਮੈ ਪਰਮ ਪੁਰਖੁ ਕਾ ਦਾਸ ਹੋਂ', ਮਰਦ ਕਾ ਚੇਲਾ ਹੋਂ !' ਅਰੁ ਜਿਤਨੀਆਂ ਮੰਜੀਆਂ ਹੋਨਿਗੀਆਂ ਤਿਤਣੀਆਂ ਸਭਣਾ ਕਾ ਨਾਸੁ ਹੋਇਗਾ । ਕਿਉਂ ਜੋ ਓਤਿ ਸਮੇਂ ਦੀਵਾਨ ਸਭ ਮੌਕੂਫ਼ ਹੋਨਿਗੇ । ਓਤਿ ਸਮੇਂ ਕੇ । ਅਗਲੀਆਂ ਕਿ ਪਿਛਲੀਆਂ ਸਭਨਾ ਮੰਜੀਆਂ ਕਾ ਨਾਸੁ ਕਰੇਗਾ ।

ਅਰੁ ਇਕੁ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬੈਰਾਗੀ ਜੋਗੀ ਮੰਜੀਆਂ ਪਾਇ ਬਹਿਨਗੇ । ਤਿਨਕਾ ਏਹੁ ਹਵਾਲ ਕਰਉਂਗਾ ; ਜੋ ਨਰਕ ਘੋਰ ਮੈ ਗੋਤੇ ਦੇਵਾਊਂਗਾ । ਅਰੁ ਝੂਠੇ ਗੁਰੂ ਮਾਇਆ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਡੰਭੁ ਕਰਿ ਕੈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾਇਨਗੇ; ਅਰੁ ਓਹ ਸਿੱਖ ਭੀ ਮਾਇਆ ਹੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੋਨਿਗੇ ॥

ਅਰੁ ਓਹ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਦਾਇਨਗੇ ; ਸੋ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਕਹਨਿਗੇ; ਜੋ : 'ਹਮ ਹੀ ਹੈਂ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ !' ਅਰੁ ਇਕ ਆਖਨਗੇ ਜੋ 'ਹਮ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈਂ !' ਅਰੁ ਇੱਕ ਆਖਨਿਗੇ ਜੋ 'ਹਮ ਕਉ ਆਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਕਮੁ ਹੈ !' ਅਰੁ ਸਿੱਖ ਭੇਖਧਾਰੀ ਆਖਨਿਗੇ ਜੋ 'ਏਈ ਗੁਰੂ ਹੈਨਿ !' ਮਾਇਆ ਦੇ ਭੁਖੇ ਅਹੰਕਾਰੀ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੈ ਲਗਿ ਜਾਨਿਗੇ । ਅਹੁ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਖੋ ਦੇਖੀ ਸਿਖ ਕਹਾਇਆ ਥਾ ; ਅਰੁ ਆਖਨਿਗੇ ਜੋ 'ਅਸਾਂ ਜੇਹਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ !' ਓਹ ਸਭੇ

ਨਰਕ ਜਾਵਹਿੰਗੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੋ ਗੁਰੂ ਕਹਿਣਗੇ। ਅਰੁ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੋ ਗੁਰੂ ਰੱਖਿ ਲਏਗਾ; ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਕਉ ਆਪਣੀ ਸਰਣੀ ਰਖੈਗਾ। ਤਿਨ ਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਥਾਇ ਇਹ ਗਿਰੰਥ-ਰਹਿਤਾਂ ਚਲਣਾਂ ਕਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਮੰਨੇ ਤੇ ਉਧਾਰ ਹੋਇਗਾ; ਅਰੁ ਸੁਖਾਲਾ ਹੀ ਰਹੈਗਾ; ਜੋ ਕੋਈ ਮੰਨੇਗਾ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸੋਂ ਦਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਆਂ ਨੋ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਮੰਨੈਗਾ, ਸੁਣੈਗਾ, ਕਮਾਵੈਗਾ, ਸੋ ਉਧਰੈਗਾਂ। ਅਰੁ ਜੋ ਸਿਖ ਖਾਲਸੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕਾ ਹੋਇਗਾ, ਸੋ ਹੋਰੁ ਦੂਸਰੇ ਮਨੁੱਖ ਕੇ ਜਾਮੇ ਨੋ ਮੰਨੈਗਾ ਨਾਹੀ। ਜਹਾਂ ਜੋਤਿ ਸਬਦ ਕੀ ਹੋਇਗੀ ਤਹਾਂ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ॥

ਅਰੁ ਕਈ ਝੂਠੇ ਗੁਰੂ ਕਹਾਇਨਿੰਗੇ। ਓਇ ਨਾਂ ਮੰਨਨਿਗੇ। ਤਬ ਇਕ ਮਰਦ ਕਾ ਚੇਲਾ ਉਠੇਗਾ। ਅਰੁ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਹੋਰ ਜੋ ਕੋਈ ਪੰਥ ਝੂਠੁ ਕਮਾਵਣ ਵਾਲਾ ਹੋਇਗਾ; ਸੋ ਸਭਨਾ ਕਾ ਨਾਸੁ ਕਰੈਗਾ। ਅਰੁ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਏਗਾ ਅਰੁ ਮਾਰਗੁ ਇਸ ਗਿਰੰਥ ਕੇ ਚਲਾਏਗਾ। ਤਬ ਸਭ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਬੁੱਧਿ ਕਾ ਨਾਸੁ ਹੋਇਗਾ; ਸਬੁਧਿ ਕਾ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਹੋਇਗਾਂ। ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਗਾ। ਤਬ ਬਹੁਤ ਚਿਰੁ ਇਸੀ ਜੁਗਤਿ ਵਰਤਾਰਾ ਬਰਤੈਗਾ। ਅਰੁ ਮਰਦ ਕਾ ਚੇਲਾ ਜੋ ਉਠੇਗਾ; ਸੋ ਅਪਨੇ ਖਾਲਸੇ ਹੀ ਤੇ ਉਠੇਗਾ; ਸੋ ਉਸ ਵਿਚਿ ਕਲਾ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰਗਾਸ ਕੀ ਬਖ਼ਸੀਏਗੀ। ਬੰਦਗੀ ਕੀ ਤੱਰੀਫ ਗੁਰਿਆਈ ਬਖਸ਼ੀਏਗੀ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਓਹ ਭੀ ਸਦਾਏਗਾ ਨਾਹੀ॥

ਇਸ ਥੀਂ ਸਿਵਾਇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਿਉਂ ਹਿਕ ਹੋਰੁ ਬੰਦਾ ਭੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉਠੇਗਾ, ਪਛਮ ਦਿਸਾ ਤੇ। ਸੋ ਮਹਾਂਬਲੀ, ਤਬ ਉਸ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰਨੇ ਕੇ ਨਮਿਤਿ; ਅਰੁ ਸੰਤ ਖਾਲਸੈ ਕੀ ਰੱਛਿਆ ਕੇ ਵਾਸਤੇ; ਜੁਗ ਬਦਲ ਕੇ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਹੋਇਗਾ; ਦੀਵਾਨੁ ਲਗੈਗਾ; ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਾ ਵਰਤਾਟਾ ਵਰਤੈਗਾ। ਜੋ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਹਿਤਾਂ ਦੇ ਪੰਥੁ ਚਲੈਗਾ, ਸਤਿ ਕਰਿ ਮੰਨੈਗਾ, ਸੋ ਪਾਰਗਿਰਾਮੀ ਹੋਇਗਾ। ਅਤੇ ਇਸ ਦੂਨੀਆਂ ਬਿਖੈ ਸੁਖਾਲਾ ਰਹੈਗਾ। ਅਤੇ ਉਸ ਕੇ ਸੰਗੀ ਭੀ ਤਰਹਿੰਗੇ ਅਤੇ ਅਗਲੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਕਾ ਉਧਾਰੁ ਹੋਇਗਾ। ਅਰੁ ਪਰਮ ਲੋਕ

ਬਿਖੈ—ਜਹਾਂ ਸਚੁ ਖੰਡੁ ਹੈ ; ਤਹਾਂ ਸੰਤ ਖਾਲਸਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਹੈ—ਤਹਾਂ ਉਸ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋਇਗਾ। ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਹਿਤਾਂ ਕਉ ਕਮਾਵੈਗਾ, ਸਚਿ ਕਰਿ ਮੰਨੈਗਾ, ਸੋ ਉਧਰੈਗਾ ॥੧॥

ਪਹਿਲਾ ਬਚਨ ਰਹਿਤ ਕਾ

ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕੇ ਉਧਾਰ ਕਰਨਿ ਕਾ ਸੁਨੁ :—

ਤਾਂ ਆਗਿਆ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕੀ ਹੋਈ ਹੈ; ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਉ ਇਹੁ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜ਼ੋ ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਪਿਛਲੀ ਰਹੈ ; ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠੇ। ਉਠਿ ਕਰਿ ਤਾਜੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ। ਅਰੁ ਜਉ ਜਾਣੈ ਜੇ ਕਦਾਂਚ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਤਾਜਾ ਪਾਣੀ ਮਾਫਕ ਨ ਹੋਇ, ਤਾਂ ਗਰਮ ਕਰਿ ਕੈ ਪਾਣੀ ਕੇ ਸਾਥ ਨ੍ਹਾਵੈ, ਸਿਰ ਪਾਣੀ ਪਾਵੈ। ਜੇ ਬੇਹਾ ਪਾਣੀ ਹੋਇ ਤਾਂ ਗਰਮ ਕਰਿ ਲੇਵੈ। ਅਤੇ ਜੇ ਕਦਾਂਚ ਜਾਣੈ ਜੋ ਕੋਈ ਸਬਬੁ ਨ ਬਣੇ, ਅਥਵਾ ਪਾਣੀ ਹਥਿ ਨ ਆਵੈ, ਅਕੈ ਦੇਹੀ ਨੋ ਕਛੁ ਹੀਲਾ* ਹੋਇ ਤਾਂ ਮੁਹ ਹਥ ਪੈਰਾਂ ਅਤੇ ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ ਧੋਇ ਲੇਵੈ। ਅਰੁ ਇਕੁ ਨਾਮ—

'ਪਾਕੀ ਨਾਈ ਪਾਕੁ'' †

ਪੜੈ। ਤਾ ਉਤ ਸਮੈ ਮੁਹ ਹਥੁ ਦੇਇ ਕਰਿ ਪੜੈ ; ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਜਦਿ ਪੜੈ ਤਬ ਹੀ ਹਥਾਂ ਨਾਲਿ ਦੇਹਿ ਸਾਰੀ ਸਿਰ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਲੈਕੇ--ਜਿਉਂ ਪਾਣੀ ਸਾਬਿ ਧੋਈਦਾ ਹੈ—ਧੋਵੈ। ਤਾਂ ਦੇਹੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਵੈ। ਪਰ ਏਹ ਜੁਗਤਿ ਤਦਿ ਕਰੈ ਜੇ ਪਾਣੀ ਹਥਿ ਨਾ ਆਵੈ, ਅਕੈ ਦੇਹ ਸਹੰਦੀ ਨਾਹੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਰਹੰਦੀ ਇਹਿ ਕਿਰਤਿ ਦੇਹੀ ਦੀ ਕਰੈ। ਪੰਜ ਵੇਰੀ 'ਜਪੁ' ਤੈ 'ਜਾਪੁ' ਪੜ੍ਹੈ। ਨਾਲੇ 'ਅਨੰਦ' ਪੰਜ ਵੇਰੀ ਪੜ੍ਹੈ। ਜੋ ਜਾਨੈ ਕਛੁ ਕੰਮੁ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਹੈ; ਤਾਂ 'ਚਰਨ ਕਮਲ' ਆਰਤੀ‡

*ਬਹਾਨਾ, ਬੀਮਾਰੀ ਆਦਿ ਦਾ।

†ਪੰਜ ਇਸ਼ਨਾਨਾ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹ ਪਉੜੀ ਪੜ੍ਹੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਤੁਕ ਔਂਦੀ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਨ ਸਮੇਂ ਦੋਵੇਂ ਹਥਿ ਮੂੰਹ ਅਗੇ ਕਰੈ। ਭਾਵ—ਹਥਾਂ ਨੂੰ ਮੰਤ੍ਰ ਕੇ ਦੇਹੀ ਉਤੇ ਫੇਰੇ।

‡ਉਹ ਸ਼ਬਦ, ਜੋ "ਚਰਨ ਕਮਲ" ਪਾਠ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਪੜ੍ਹੈ।

ਪੜ੍ਹਕੈ ਮੱਥਾ ਟੇਕੈ। ਮੱਥਾ ਟੇਕਕੈ ਉਠ ਖੜਾ ਹੋਇ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੈ ! ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੈ ਜੋ ਕੰਮੁ ਆਇ ਰੁਜੂ ਹੋਵੈਂ, ਕਿਆ ਮੁਸ਼ਕਲ, ਕਿ ਆਸਾਨੁ, ਸਭ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋਵਿਹਿ। ਅਰੁ ਜੋ ਜਾਣੈ ਕਿਛੁ ਕੰਮ ਨਾਹੀ, ਢਿੱਲ ਹੈ; ਤਾਂ ਪੋਥੀ ਗਿਰੰਥ—ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਹਲੀ ਤੇ ਲੈਕੈ, ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਨਾਵੀ ਤੀਕ ਜੋ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਸੋ ਪੜ੍ਹੈ। ਜੋ ਕਿਛੁ ਗੁਰੂ ਪੜ੍ਹਾਏ। ਫੇਰ "ਚਰਨ ਕਮਲ" ਆਰਤੀ ਪੜ੍ਹਿ ਕੈ ਮੱਥਾ ਟੇਕੈ। ਆਪਣੀ ਬੇਨਤੀ ਆਜਜ਼ੀ ਕਰੈ; ਜੋ—

"ਮੁਝ ਪਤਿਤ ਕਉ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਦੇਹਿ,
ਸੁਖਾਲੀਂ ਸਾਸੀਂ ਗੁਰੂ ਚਿਤਿ ਆਵੈ !"

ਏਹਿ ਆਪਣੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੈ, ਆਪਣੀ ਜਮਯਤਿ ਹੋਇ ਕਰਿ, ਕਿਰਤਿ ਜੁਗਤਿ ਉਠਿ ਲਾਗੈ। ਪਰ ਪਿਆਰੁ ਬਾਣੀ ਸਬਦ ਨਾਲਿ ਰਖੇ। ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਹੈ,ਸੁਰਤਿ ਇਸ ਦੀ ਚੇਲਾ ਹੈ। ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਏਕ ਅੰਗੁ ਪੜ੍ਹੈ ॥ ੨

ਦੁਤੀਆ ਬਚਨ ਰਹਿਤ ਕਾ

ਹੁਕਮੁ ਹੈ—ਜਾਣੈ ਜੋ ਦੋਇ ਪਹਰ ਦਿਨੁ ਆਇਆ ਹੈ; ਤਾਂ ਫੇਰਿ ਹੱਥ ਪੈਰ ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ ਧੋਇ ਕਰਿ, ਇਕ ਵੇਰੀ 'ਜਪੁ', 'ਜਾਪੁ' ਦੋਵੈਂ ਪੜ੍ਹੈ; ਫੇਰ ਕਿਰਤਿ ਕਰੈ। ਅਤੇ ਜੋ ਜਾਨੈ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਬਨਿ ਨਹੀ ਆਂਵਦਾ; ਤਾਂ ਹੱਥ ਪੈਰ ਧੋਵਣੇ; ਧੋਇਕੈ ਇਹ ਜੁਗਤਿ ਕਰੈ :—ਪਹਿਲਾ ਤਾਂ ਇਕ ਧਿਆਨੁ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕਾ ਕਰੈ। ਅਰੁ "ਪਾਕੀ ਨਾਈ ਪਾਕੁ" ਨਾਮ ਪੜ੍ਹੈ। ਜੋ ਦੇਹਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਇ। ਫਿਰਿ ਇਹ ਜਾਨ ਕਰਿ ਪੜ੍ਹੈ, ਮਨ ਬਿਖੈ ਸਤ ਵਾਰੀ :—

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਅਕਾਲਿ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਤੇਰੀ ਸਰਨਿ ਹਾਂ !

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧ ॥
ਚਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਅਰੁ ਬਰਨ, ਜਾਤਿ ਅਰੁ ਪਾਤਿ ਨਹਿਨ ਜਿਹ।
ਰੂਪ ਰੰਗੁ ਅਰੁ ਰੇਖ, ਭੇਖ ਕੋਊ ਕਹਿ ਨ ਸਕਤ ਕਿਹ ॥

ਅਚਲ ਮੂਰਿਤਿ ਅਨਭਉ, ਪ੍ਰਕਾਸੁ ਅਮਿਤੋਜਿ ਕਹਿਜੈ ।
ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਣਿ, ਸਾਹੁ ਸਾਹਾਣਿ ਗਣਿਜੈ ॥
ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹੀਪ ਸੁਰ ਨਰ ਅਸੁਰ, ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਬਨਿ ਤ੍ਰਿਨ ਕਹਤ ॥
ਤ੍ਵ ਸਰਬ ਨਾਮੁ ਕਥੈ ਕਵਨ, ਕਰਮ ਨਾਮੁ ਬਰਨਤ ਸੁਮਤਿ ॥ ੨ ॥

ਏਹ ਪੜੈ । ਸਾਰੇ ਜਪੁ ਜਾਪੁ ਪੜੇ ਦਾ ਫਲੁ ਹੈ । ਅਤੈ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਤੈ ਜਾਣੈ ਦਾ ਕੰਮੁ ਹੋਵੈ ; ਅਤੈ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਪੜ੍ਹਿ ਨ ਸਕੈ ਤਾਂ ਇਤਨਾ ਹੀ ਪੜ੍ਹੈ । ਪਰੁ ਇਸ ਨੋ ਇਹੁ ਚਾਹੀਐ ਜੋ ਹਜਾਰ ਕੰਮੁ ਛਡਿ ਕੈ ਜਰੂਰ ਜੁਗਤਿ ਨਾਲ ਪੜੈ ॥ ੩

ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਬਚਨ ਰਹਿਤ ਕਾ

ਜਬ ਜਾਣੈ ਦੁਇ ਘੜਿਆਂ ਦਿਨ ਰਹਿਆਂ ਹੈ, ਤਾਂ "ਸੋ ਦਰੁ" ਰਹਰਾਸਿ ਨਾਲਿ ਪੜ੍ਹੈ । ਜਾਂ ਭੋਗ ਪਾਵੈ ਤਾਂ ਦੋਵੈਂ **'ਜਪੁ'** ਤੇ 'ਜਾਪੁ' ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕੈ । ਆਪਣੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੈ, **ਆਖੈ**, ਜੋ—

"ਹਉ ਅਪਰਾਧੀ ਹਾਂ, ਤੇਰਾ ਬਿਰਦੁ ਹੈ ;
ਜਿਉਂ ਭਾਵੈ ਤਿਉਂ ਰਖਿ ਲੇਹੁ ।
ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਮਿੱਠਾ ਲਗੈ, ਨਾਮੁ ਚਿਤਿ ਆਵੈ ।
ਜੀ ! ਤੇਰੀ ਸਰਨਿ ਹਾਂ !!"੩॥

ਚਉਥਾ ਬਚਨ ਰਹਿਤ ਕਾ

ਇਹ ਹੈ—ਜਬ ਜਾਨੇ ਰਾਤਿ ਹੋਈ ਹੈ । ਸਭਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦਿਆ ਸੌਂ ਫਾਰਕੁ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ਹਾਂ । ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਲੇਕਰਿ ਦਸਵੀਂ ਦੀ—'ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਿਕ', ਹੋਰ ਬਾਣੀ ਗਿਰੰਥ ਕੀ, ਹੋਰਨਾਂ ਪਾਤਿਸਾਹੀਆਂ ਦੀ ਹੋਵੈ; ਸੋ—ਪੜ੍ਹੈ । ਕੀਰਤਨ ਕਰੈ । ਜੋ ਜਾਣੈ ਜੁ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਬਹੁਤੁ ਆਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ ਪੜ੍ਹਿ ਕੈ ਸੋਇ ਰਹੈ । ਮਨ ਆਪਣਾ ਓਤ ਵੇਲੈ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਬਿਖੇ ਰਖੈ । ਉਪਰਿ ਸਾਸੁ ਨਾਭਿ ਤੇ 'ਵਾਹ' ਸੋਂ ਲੇਵੈ;

ਅਰੁ ਤਲੇ ਕਾ ਸਾਸੁ 'ਗੁਰੂ' ਸੋਂ ਛੋਡੇ। ਵਾਹਗੁਰ ਕਾ ਜਾਪੁ ਕਰੈ। ਸੁਰਤਿ ਜਾਗਤੀ ਰਹੈ। ਅਰੁ ਕਰਮ ਕਉ ਲੇਕਰਿ ਸੰਗ ਸੋਵੈ।* ਆਪਣਾ ਮਨ ਹੋਰਤ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਜਾਵਣਿ ਨ ਦੇਇ। ਜੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ਏਹਿ ਰਹਿਤ ਕਮਾਵੈ--ਅਥਵਾ ਮਰਦ ਅਥਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ —ਸੋ ਪਾਰਗਰਾਮੀ ਹੋਇਗਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕੇ ਪੰਥੁ ਕਾ ਸੁਖੁ ਦੇਖੈਗਾ। ਅਰੁ ਸਭ ਤੇ ਵੱਡੀ ਰਹਿਤ ਏਹੁ ਹੈ, ਜੋ ਮਿਥਿਆ ਨ ਬੋਲੈ। ਮਰਦੁ ਹੋਇਕੈ ਪਰ-ਨਾਰੀ ਕਾ ਸੰਗੁ ਨ ਕਰੈ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਇਕੈ ਪਰਾਏ ਮਰਦੁ ਨੋ ਨ ਦੇਖੈ†। ਲੋਭ ਨ ਕਰੈ; ਕ੍ਰੋਧ ਨ ਕਰੈ; ਅਹੰਕਾਰ ਨ ਕਰੈ; ਬਹੁਤ ਮੋਹ ਨ ਕਰੈ; ਨਿੰਦਿਆ ਨ ਕਰੈ; ਅਰੁ ਅਸੱਤ ਭੀ ਨ ਬੋਲੈ। ਅਰੁ ਐਸਾ ਸੱਤ ਭੀ ਨ ਬੋਲੈ; ਜੋ ਕਿਸੈ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੈ। ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ, ਸੁਮਤਿ ਹੀ ਕਰੈ। ਅਰੁ ਅੰਤਕਾਲ ਨਦਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ। ਅਰੁ ਅਪਨਾ ਚਲਾਣਾ ਇਸ ਮ੍ਰਿਤ-ਮੰਡਲ ਤੇ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਚਿਤਾਰੈ, ਭੂਲੈ ਨਾਹੀਂ। ਭਉ ਕਰੈ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਸਾਂ ਹੀ ਤੇ ਕਿਤੈ ਸਾਸਿ ਚਲਨਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਸਾਸੁ ਬਰਥਾ ਚਲਣੈ ਦੇਵੈ ਨਾਹੀਂ। ਦੁਖਾਵੈ ਕਿਸੇ ਕੇ ਨਾਹੀ। ਮੁਖ ਤੇ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹੈ, ਮਨ ਬਿਖੈ ਲਿਆਵੈ ਨਾਹੀਂ। ਭਾਵੈਂ ਕੋਈ ਆਦਰੁ ਕਰੈ, ਭਾਵੈਂ ਕੋਈ ਅਨਾਦਰੁ ਕਰੈ; ਹਰਖ ਸੋਗ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕਾ ਨ ਕਰੈ। ਪਰਾਏ ਦਰਬ ਕਉ ਅੰਗੀਕਾਰੁ ਨ ਕਰੈ। ਧਰਮ ਕੀ ਕਿਰਤਿ ਕਰ ਖਾਇ। ਦਾਤਾ ਗੁਰੁ ਬਾਬਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਹੈ; ਹੋਰਤਿ ਕਿਤੈ ਵਲਿ ਦੇਖੈ ਨਾਹੀ। ਮਟ, ਮੜ੍ਹੀ, ਦੇਵੀ, ਦੇਵਤਾ, ਬੁਤ, ਤੀਰਥ, ਬਰਤ, ਪੂਜਾ-ਅਰਚਾ, ਮੰਤ੍ਰ, ਜੰਤ੍ਰ, ਪੀਰ ਪੁਰਸ਼, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਪੁੱਛਿ ਨ ਲੇਵੈ। ਤਰਪਣ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਸੰਧਿਆ ਹੋਰਤਿ ਕਿਤੈ ਵਲਿ ਦੇਖੈ ਨਾਹੀ। ਮਨ ਆਪਣਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕੇ ਚਰਨਾਰਬਿੰਦ ਬਿਖੈ ਰਖੈ। ਅਰੁ ਸੰਤੁ ਖਾਲਸਾ—ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਸੰਗੀ ਹੈ,—ਸੋ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰੁ ਰਖੈ। ਅਰੁ ਸੁਪਾਰਸ ਸਭ ਖਾਲਸੇ ਕਾ ਹੈ। ਸੋ ਕਉਨ ਖਾਲਸਾ ਹੈਨਿ ? ਜਿਨ੍ਹੀਂ ਕਿਨ੍ਹੀਂ ਆਪਣਾ ਤਨੁ ਮਨੁ ਧਨੁ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕਉ ਸਉਂਪਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕਾ ਉਨ ਕਉ ਹਰਖੁ ਸੋਗੁ

---

*ਭਾਵ, ਦਿਨ ਦੇ ਕੀਤੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਸੌਣ ਲਗਿਆ ਕਰ ਲਇਆ ਕਰੇ।

†ਮੰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ।

ਨਾਹੀਂ । ਅਰੁ ਕਿਸੀ ਕੀ ਆਸਾ ਨਾਹੀਂ ਕਰਤੇ। ਅਰੁ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕਉ ਜੀਤ ਬੈਠੇ ਹੈਨਿ । ਅਰੁ ਚਿਤਵਨੀ ਅਪਨੀ ਕਉ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕੇ ਚਰਨਾਰਬਿੰਦ ਬਿਖੈ ਰਖਿਆ ਹੈ ॥

ਅਰੁ ਜਬ ਜਾਨੇ ਜੋ ਏਹੁ ਜੀਉ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੰਮੁ ਤੇ ਨਿਹਚਿੰਤ ਹੋਇਆ ਹੈ: ਅਤੇ ਅਬ ਸਾਸ ਬਿਰਥੇ ਜਾਤੇ ਹੈਨਿ; ਤਬ ਅਪਨਾ ਮਨੁ ਪਰਮ ਪੁਰਖੁ ਗੁਰੂ ਬਿਖੈ ਰੱਖੈ । ਇਸ ਕਉ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਇਉਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਭਾਵੈਂ ਕੈਸਾ ਕੰਮੁ ਖਰਾ ਜਰੂਰ ਕਾ ਹੋਵੈ ਦੁਨੀਆਂ ਕਾ, ਪਰ ਸੁਰਤਿ ਆਪਣੀ ਗੁਰੂ ਬਿਖੇ ਰੱਖੈ । ਅਰੁ ਅਪਨੀ ਕਰਨੀ ਸਿਮਰਨ ਜੁਗਤਿ ਜਪੁ ਤਪੁ, ਜੋ ਕਿਛੁ ਗੁਰੂ ਕਰਾਏ, ਸੋ ਕਿਸੀ ਕਉ ਜਣਾਏ ਨਾਹੀਂ । ਜਿਤਨਾ ਪੜਦੇ ਬਿਖੈ ਅਰਾਧੇਗਾ,ਤਿਤਨਾ ਹੀ ਫਲੁ ਹੋਇਗਾ; ਅਰੁ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇਗਾ । ਸਦਾ ਇਸਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚਰਨ ਕਵਲਾਂ ਨਾਲਿ ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਲੱਗੀ ਰਹੈਗੀ। ਪਰੁ ਆਪਣਾ ਭੇਦੁ ਜੁਗਤਿ ਸਿਮਰਨੁ ਰਹਿਤ ਕਾ ਜਾਹਿਰ ਕਰਨਾ ਡਿੰਫੁ ਹੈ । ਇਨ੍ਹੀਂ ਕੰਮੀਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੋ ਹੈ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ, ਸੋ ਭਿਜਦਾ ਨਹੀਂ ਅਰੁ ਰੀਝਤਾ ਭੀ ਨਹੀਂ । ਰੀਝਤਾ ਭੀਜਤਾ ਕਿਸ ਬਾਤ ਮੋਂ ਹੈ ? ਇਸ ਬਾਤ ਮੋ ਰੀਝਤਾ ਭੀਜਤਾ ਹੈ : ਸੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਅਪਨਾ ਚਲਨਾ ਇਸ ਮ੍ਰਿਤ ਮੰਡਲ ਤੇ ਜਾਨੈ ਜੋ ਸਾਸ ਆਵਤਾ ਹੈ; ਅੰਦਰਿ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਆਵੈ ਕਿ ਫੇਰਿ ਨ ਆਵੈ ! ਏਹ ਜਾਨ ਕਰਿ ਆਪਨੀ ਦੇਹ ਤੇ ਬਿਰਕਤੁ ਰਹੈ । ਜਬ ਜਾਨੈ ਏਹਿ ਪ੍ਰਾਨੀ, ਜੋ ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਦੇਹ ਤੇ ਬਿਰਕਤ ਹੂਆ ਹੋਂ; ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕਉ ਹਿਰਦੇ ਮੈ ਅਪਨੇ ਉਪਰਿ ਹਰਿ ਦਮ ਹਾਜਰੁ ਹੀ ਜਾਨੈ । ਤਬ ਇਸ ਕਉ ਕੋਈ ਇੰਦ੍ਰੀ ਨ ਸੰਤਾਵੈ । ਆਪ ਹੀ ਸੋਂ ਬਿਨਾਸੁ ਉਪਜਤਾ ਹੈ । ਗਿਆਨੁ ਕਉ ਰਮੈ । ਅਰੁ ਸਭਨਾਂ ਸੁਖਾ ਕਉ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ । ਅਰੁ ਜੋ ਕਛੁ ਸਚੁ ਸਬਦ ਬਾਣੀ ਬਿਖੈ ਬੋਲਣਾ ਹੈ ; ਸੋ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ । ਅਰੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਬਦ ਕਉ ਰਮੈ । ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਭੁੱਖਾ ਨੰਗਾ ਅਰਥੀ ਹੋਇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲਿ ਆਪਣੀ ਵੰਡ ਵਿਚੋਂ,—ਜੋ ਕਿਛੁ ਸਾਹਿਬ ਦਿਤਾ ਹੋਇ,ਸੋ ਵੰਡਿ ਖਾਇ; ਵੰਡਿ ਪਹਰੈ । ਅਰੁ ਕੰਮ ਕਿਸੈ ਕਾ ਜਾਨੈ ਜੋ ਮੁਝ ਤੇ ਹੋਤਾ ਹੈ; ਤਾਂ ਜਾਣੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਤਾਂ ਢਿੱਲ ਨ ਕਰੈ । ਅਪਨਾ ਕੰਮੁ ਛੋਡਿ ਕਰਿ, ਉਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕੇ ਕੰਮੁ ਕਉ ਉਠਿ ਖੜਾ ਹੋਇ; ਜਾਣਿ ਨ ਦੇਇ । ਗੁਰੂ ਕਾ ਰੀਝਾਵਣਾ ਇਸੀ ਬਾਤ ਮੋ ਹੈ ।

ਜਿਉਂ ਕੋਈ ਜੀਉ ਰਾਜੀ ਹੋਇ, ਤਿਉਂ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰੀਐਂ; ਦੁਖਾਵੈ ਕਿਸੈ ਨੋ ਨਾਹੀ। ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹੈ; ਮਨ ਬਿਖੈ ਕਛੁ ਲਿਆਵੈ ਨਾਹੀਂ। ਅਰੁ ਕਿਸੀ ਕਉ ਅਪਣਾ ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰ ਕਰਿ ਨ ਜਾਣੈ। ਜਹਾਂ ਦੇਖੈ ਤਹਾਂ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖੁ ਬਿਆਪਿਆ ਹੂਆ ਹੀ ਦੇਖੈ। ਅਰੁ ਮੁਖ ਤੇ ਜੋ ਬੋਲੈ ਸੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੀ ਬੋਲੈ; ਬਹੁਤੁ ਗੱਲਾਂ ਨ ਕਰੈ। ਅਕੈ ਸਬਦੁ, ਅਕੈ ਬਾਨੀ, ਅਕੈ ਬਬੇਕ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਪਾਇ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਕਹੈ। ਅਕੈ ਚੁੱਪ ਕਰਿ ਰਹੈ। ਚੁੱਪ ਸਭ ਤੇ ਉਤਮ ਹੈ। ਅੰਨ ਬਹੁਤੁ ਭੁੱਖ ਲਗੈ ਤਾਂ ਖਾਏ; ਭਰੇ ਪਰਿ ਨ ਭਰੇ। ਅਤੇ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਦੀ ਮਿਰਜਾਦਾ ਕਰਿ ਛੋਡੈ; ਸਿਵਾਇ ਮਿਰਜਾਦਾ ਸੋਇ ਜਾਵੈ ਨਾਹੀਂ। ਅਤੇ ਅਪਨਾ ਸਰਵੰਸੁ—ਕਿਆ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਕਿਆ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਕਿਆ ਹੋਰੁ ਲੋਕ ਕੁਟੰਬੁ, ਕਿਆ ਧਨੁ—ਸਭ ਕਉ ਅਪਣਾ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ਨਾਹੀਂ। ਇਉਂ ਹੀ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ਜੋ ਮੈਂ ਹੁਕਮ ਸੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ; ਮੁਸਾਫਰੁ ਹਾਂ; ਇਨ ਮੋ ਆਇ ਬੈਠਾ ਹਾਂ। ਜਿਉਂ ਸਰਾਇ ਮੋਂ ਮੁਸਾਫਰੁ ਵਸੇਰਾ ਲੇਤਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਇਨ ਮੋਂ ਮੇਰਾ ਵਸੇਰਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਮਿਤੁ ਆਪਣੀ ਕਉ ਸੁਪਨੰਤਰੁ ਕਰਿ ਜਾਣੈ; ਜੋ ਮੈਂ ਉਹੀ ਮੁਸਾਫਰੁ ਹਾਂ। ਇਹੀ ਸਤਿ ਕਰਿ ਜਾਣੈ, ਜੋ ਕੋਈ ਕਿਸੀ ਕਾ ਨਾਹੀਂ। ਰਾਤਿ ਕਾਰਣ ਆਇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਜਿਥੈ ਦਿਨੁ ਹੋਇਆ, ਤਿਥੈ ਆਪੋ ਆਪਨੀ ਰਾਹੀਂ ਉਠਿ ਜਾਨਿਗੇ। ਇਸ ਕਰਕੈ ਮੋਹ ਲਗਾਵੈ ਨਾਹੀਂ। ਉਦਾਸੁ ਹੀ ਰਹੈ। ਕਰਤੇ ਪੁਰਖੁ ਕੀ ਲੀਲ੍ਹਾ, ਵਰਤਾਰਾ ਦੇਖ ਕੈ, ਉਦਾਸੁ ਹੀ ਰਹੈ। ਅਰੁ ਮਨੁ ਅਪਨਾ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖੁ ਬਿਖੈ ਰੱਖੈ ॥

ਪਰੁ ਸਾਰੀ ਰਹਿਤੁ ਇਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੀ ਕਉ ਕਲਪਾਵੈ ਨਾਹੀ; ਅਰੁ ਅੰਦਰਿ ਆਪਣਾ ਕਿਸੀ ਕਉ ਦੇਵੈ ਨਾਹੀ।× ਪਰੁ ਕਿਰਤਿ ਰੁਜਗਾਰ ਕਰਤਾ ਰਹੈ। ਅਰੁ ਜੋ ਕਛੁ ਰੁਜਗਾਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇਵੈ, ਉਸ ਸਿਉਂ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕਾ ਜੁਦਾ ਕਰਿ ਰੱਖੈ। ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਛੂ ਮੰਨਤਿ ਹੋਵੈ, ਅਰਦਾਸਿ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਭੀ ਜੁਦਾ ਕਰਿ ਰਖੈ। ਅਰੁ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕਾ ਕੋਠਾ ਕਰਿ ਰਖੈ। ਜਾਣੈ ਕੋਈ ਸਿੱਖ, ਸਾਧੂ. ਕੋਈ ਅਰਥੀ, ਗਰੀਬ ਹੋਇ; ਤਿਸ ਕਉ ਕੋਠੇ ਸਿਉਂ ਦੇਵੈ। ਕਿਉ ਜੋ ਏਹੁ ਖਜਾਨਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਗੁਰੂ ਕੇ ਖਜਾਨੇ

× ਜਣੇ ਖਣੇ ਨੂੰ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਨ ਦਸੈ; ਸਿਵਾਇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਮਿਤ੍ਰ ਦੇ।

ਵਿਚਹੁ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕੇ ਸੰਤਾਂ, ਸਿਖਾਂ ਕੇ ਮੁਹ ਪਾਵੈਗਾ ; ਕਪੜੇ ਪਹਿਰਾਵੈਗਾ ; ਤਿਸ ਕਾ ਸਚੇ ਖੰਡ ਜੰਮੈਗਾ। ਅਰੁ ਕਿਸੀ ਅਉਰ ਅਰਥੀਏ ਕਉ ਚਾਹੀਐ ; ਤਉ ਭੀ ਦੇਵੈ। ਅਰੁ ਉਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਉ ਕਹਿ ਦੇਵੈ; ਜੋ "ਹੇ ਭਾਈ ! ਜਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਤੇਰੀ ਜਮੀਅਤਿ ਕਰੈ,* ਕੁਸਾਇਸ਼† ਕਰੈਗਾ, ਤਬ ਏਹੁ ਪੈਸਾ ਪਹੁਚਾਇ ਦੇਵਣਾ। ਅਕੈ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਜਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕਾ ਖਜਾਨਾ ਹੈ, ਤਹਾਂ ਇੰਸ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਉਡੀ ਕਉ ਰਖਣਾ।" ਪਰੁ ਇਸਿ ਖਾਲਸੇ ਕਉ ਚਾਹੀਐ, ਜੋ ਇਸ ਖਜਾਨੇ ਸਿਉ ਪੂੰਜੀ ਲੇਵੈ ; ਅਰੁ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤਿ ਕਰਿ ਖਾਏ। ਜਦਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਕਿਛ ਨਫਾ ਦੇਇ ; ਤਦਿ ਪੈਸੇ ਪਹੁਚਾਇ ਦੇਇ; ਅਕੈ ਅਪਣੇ ਪਾਸਿ ਰੱਖੈ; ਅਕੈ ਜਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕਾ ਖਜਾਨਾ ਹੋਇ, ਤਹਾਂ ਰੱਖਣੇ। ਇਉਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਉਡੀ ਕਾ ਬਿਉਹਾਰ ਕਰਤਾ ਰਹੈ। ਤਬ ਉਸ ਖਾਲਸੇ ਕਉ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕੀ ਕਮੀ ਨ ਹੋਇ; ਸਦਾ ਸੁਖੀ ਹੋਇ। ਅਰ ਰਜਾਇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਮੰਨੇ; ਰਾਜੀ ਰਹੇ । ਭਾਵੈਂ ਖਸਮ ਸੁਖ ਦੇਵੈ, ਭਾਵੇਂ ਦੁਖ ਦੇਵੈ; ਸੰਤੋਖ ਕਰ ਕੈ ਰਾਜੀ ਰਹੈ। ਆਪਸ ਕਉ ਕਛੁ ਜਣਾਵੈ ਨਾਹੀ। ਗੁਮਾਨ ਅਪਨੀ ਰਹਿਨੀ ਕਰਤੂਤ ਕਾ ਨਾ ਕਰੈ। ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਦਾਚਿਤੁ ਆਪ ਕਉ ਜਨਾਵੈਗਾ, ਸੋ ਸਭ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਾਵੈਗਾ। ਤਾਂ ਤੇ ਨਿਮਾਣਾ ਹੋਇ ਰਹੈ।

ਅਰੁ ਸਿੰਘ ਹੋਇ ਕਰਿ ਹਥੀਆਰ ਆਪਸ ਤੇ ਜੁਦਾ ਨ ਕਰੈ। ਅਰੁ ਸਿੰਘੁ, ਮੁਖ-ਗਊ ਹੋਇ ਰਹੈ । ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਪੰਜ ਕਪੜੇ (ਤੇ ਹਥਿਆਰ) ਪਹਿਰ ਕਰਿ ਨਿਕਲੋ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ; ਉਸ ਨੂੰ ਸਬਬੁ ਆਇ ਬਣੈ। ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਜਾਣੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਦੁਸਟੁ ਖੜਾ ਹੈ; ਪਿੱਛਾ ਛਡਦਾ ਨਾਹੀ। ਅਰੁ ਧਰਮ ਉਪਰਿ, ਅਰੁ ਆਪਣੀ ਗਰੀਬੀ ਅਬਰੋਈ ਉਪਰਿ ਆਇ ਬਣੀ ਹੈ। ਅਰ ਜਬ ਜਾਣੈ ਜੋ ਕਿਸੀ ਸਬਬੁ ਰਹੰਦਾ ਨਾਹੀ; ਤਾਂ ਓੜਕ ਨੂੰ ਹਥੀਆਰੁ ਕਰੈ। ਪਰੁ ਇਕ ਫੁਰ ਕੀ ਢਿੱਲ ਨ ਕਰੈ। ਅਰੁ ਪਿੱਛਾ ਨ ਦੇਇ। ਅਰ ਕਦਾਂਚ ਜਾਣੇ; ਜੋ ਮੇਰੀ ਰਛਿਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ; ਅਰੁ ਦਾਉ ਨਿਕਲਣੇ ਦਾ ਹੈ ; ਤਾਂ ਨਿਕਾਲ ਰਖੈ; ਆਪ ਕਉ ਬਚਾਇ ਕਢੈ। ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ

*ਮਾਇਆ ਪਾਸ ਜੁੜ ਜਾਵੇ ਤਾਂ;

†ਖੁੱਲ੍ਹ, ਰੁਪਯੇ ਪੈਸੇ ਵਲੋਂ ਹੱਥ ਮੋਕਣਾ ਹੋਣਾ।

ਜਾਨੈ ਮੁਝ ਤੇ ਹਥੀਆਰੁ ਕਰਨੇ ਕਾ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਨਹੀਂ ਬਨਤਾ ; ਅਰ ਆਇ ਬਨੀ ਹੈ; ਤਾਂ ਓਤ ਵਖਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਡਕੇ ਨੂੰ—ਜਿਸ ਨੋ ਓਹੁ ਮੰਨਦੇ ਹੈਨਿ, ਆਖਦੇ ਹੈਨਿ : ਜੋ ਅਸਾਨੂੰ ਅੰਤ-ਕਾਲ ਸਹਾਂਈ ਹੋਂਦਾ ਹੈ—ਓਸ ਦਾ ਅਮਰੁ* ਪਾਏ। ਜੇ ਨਾ ਮੰਨਹਿਗੇ ਤਾਂ ਦਰਗਾਹ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖੁ ਦੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਉਂਗਾ, ਨਰਕ ਘੋਰ ਮੈ ਗੋਤੇ ਦਿਵਾਉਂਗਾ। ਅਰੁ ਜੋ ਜਾਨੈ ਅਪਨੇ ਧਰਮ ਉਪਰਿ ਆਇ ਬਨੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਓਤ ਵਖਤ ਓਨ੍ਹਾ ਦੇ ਵਡਕੇ ਨੋ ਬੁਰਾ ਬੋਲੈ। ਪਰੁ ਤਦਿ, ਜਦ ਜਾਨੈ ਜੋ ਸਖਤੀ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ, ਬਚਦਾ ਕਿਵੈਂ ਨਾਹੀ। ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਧਰਮੁ ਰਖੈ ; ਓਨਾ ਦੇ ਵਡਕੇ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਬੋਲੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਰਬਚਨਾਂ ਦਾ ਸਦਕਾ, ਉਸੀ ਵਖਤਿ ਮਾਰਸਨਿ। ਕਿਉਂਜੋ ਜੇ ਏਹੁ ਮਰਨਾ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਪਰਿ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਾਮ ਜਪੈ। ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਲੇਛਾਂ ਕੀ ਸਾਇਤ ਨਜੀਕਿ ਆਇ ਲਾਗੀ ਹੈ। ਪਰੁ ਬਹੁਤੁ ਸਖਤੀ ਕਰਨਿਗੇ। ਪਰ ਇਹ ਭੀ ਅੰਤੁ ਨੂੰ ਸਜਾਇ ਭਾਰੀ ਪਾਵਨਿਗੇ। ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਸਿਖ ਖਾਲਸੇ ਕਾ ਹੋਵੈਗਾ; ਸੋ ਆਪਸ ਮੋ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ। ਅਰੁ ਨੇਕੀ ਬਦੀ ਨੂੰ ਇਕਠੇ ਹੋਇ ਜਾਣਾ। ਅਰੁ ਜੇ ਇਕ ਸਿਖ ਉਪਰਿ ਆਇ ਬਣੈਗੀ; ਤਾਂ ਸਭੇ ਇਕਠੇ ਜੀਉ ਦੇਣੇ ਨੂੰ ਤਈਆਰੁ ਹੋਣਾ। ਤਬ ਸਿਖਾਂ ਨੋ ਸਿਖੀ ਦਾ ਫਲੁ ਹੋਇਗਾ। ਅਰੁ ਉਸ ਵਖਤ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਪਰਤੱਖ ਆਇ ਸਹਾਈ ਹੋਇਗਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਫੇਰੁ ਨਾਹੀ ॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਸਿੱਖੁ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਖਾਲਸੇ ਕਾ ਹੋਵੈ, ਤਿਸ ਕਉ ਮੁਹੋਂ 'ਸਿੰਘ ਜੀ' ਕਰਿ ਬੁਲਾਵੈ, ਅਰੁ ਆਦਰੁ ਕਰੈ। ਸਿਰ ਕੇਸ ਰੱਖੈ, ਦੂਰਿ ਨ ਕਰੈ, ਭਦਨ† ਨ ਕਰੈ।

ਇਹ ਰਹਿਤਾਂ, ਇਸ ਗਿਰੰਥ ਬਿਖੈ ਹੁਕਮ ਹੋਆ ਹੈ। ਸੋ, ਜਿਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਉ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਨਿ ; ਸੋ ਉਸ ਮੋਂ ਬਾਸੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਾ ਹੋਇਗਾ। ਗੁਰੂ ਉਸਕਾ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਕਾ। ਅਰੁ ਉਸ ਕੇ ਬਚਨਾ ਸਿਉਂ ਅਉਰ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਵੈਗਾ। ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਸੁਨਿਕੈ ਮਨ ਬਿਖੈ ਕਹੈ, ਜੋ

---

*ਹੁਕਮ; ਭਾਵ—ਵਾਸਤਾ ਪਾਵੇ।

†ਹਜਾਮਤ, ਮੁੰਡਨ।

"ਗੁਰੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਹਿਤਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਕਰਾਏ ;
ਤਾਂ ਮੁਝ ਪਾਪੀ ਦਾ ਭੀ ਉਧਾਰੁ ਹੋਇ !"

ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਅੰਤਕਾਲਿ ਗੁਰੂ ਸਹਾਈ ਹੋਵੈਗਾ। ਅਰ ਜੋ ਇਹ ਰਹਿਤਾਂ ਨ ਕਮਾਵੈਗਾ; ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕਿਆਂ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲਿ ਕਿਛੁ ਸਾਂਝ ਰਹੈਗੀ ਨਾਹੀਂ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਸਭਸ ਕਾ ਉਧਾਰੁ ਕਰੈਗਾ। ਅਰੁ ਇਕ ਜੋ ਬੇਮੁਖ ਹੋਵਨਿਗੇ ; ਸੋ ਜਾਮਾ ਬਦਲਨੇ ਕੇ ਸਮੇਂ ਜੋ ਬਚਨ ਹੋਇ ਹੈਨਿ, ਸੋ ਮੰਨਹਿਗੇ ਨਾਹੀਂ। ਆਖਨਿਗੇ ਜੋ 'ਗੁਰੂ ਅਬ ਪੂਰਬ ਤੇ ਪੈਦਾ ਇਤਨਿਆਂ ਦਿਨਾਂ ਨੋ ਹੋਇਗਾ !' ਅਰੁ ਮਨੁਖਾਂ ਨੋ ਗੁਰੂ ਕਰ ਬੈਠਾਇਨਿਗੇ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੂੰ ਮੰਨਣਿਗੇ ਨਾਹੀਂ। ਆਖਨਿਗੇ ਜੋ ਕਹਾਂ ਹੈ ? ਕਿਛੁ ਨਦਰਿ ਆਂਵਦਾ ਹੈ ?' ਅਰੁ ਆਖਨਿਗੇ 'ਅਸੀ ਪਰਤਖ ਗੁਰੂ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਾਂ !' ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿ ਕੈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਰਿ ਜਾਣੈਗਾ ; ਉਸ ਕੇ ਜੀਅ ਕੇ ਲਾਗੂ ਹੋਨਿਗੇ। ਸੋ ਅੰਤ ਕਾਲ ਨੂੰ ਬਖਸੀਅਹਿੰਗੇ ਨਾਹੀਂ। ਭਾਰੀ ਸਜਾਇ ਪਾਵਹਿੰਗੇ। ਅਰੁ ਇਨ ਤੇ ਸਿਵਾਇ ਜੋ ਕੋਈ ਹੋਵੈਗਾ, ਸੋ ਸਭ ਬਖਸ਼ੀਐਗਾ ; ਮਿਲਾਈਏਗਾ। ਸੋ, ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ? ਜੋ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਸਾਂਗੁ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਅਸਲ ਜਾਮਾ ਹੈ, ਸੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕਾ ਹੈ। ਸਭਸ ਕਾ ਉਧਾਰੁ ਕਰੈਗਾ।

ਸਾਸਾਂ ਕਾ ਜਾਪੁ ਜਪੈ। ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਜੋ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਵੈਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਹਾਈ ਹੋਵੈਗਾ ।ਇਸ ਜਾਮੇ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨੁ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੋ ਅੱਠੇ ਪਹਰ ਹੋਇਗਾ। ਇਹ ਜਾਮਾ ਜੋਤਿ ਦਾ ਹੈ। ਜਬ ਦਰਸਨੁ ਹੋਇਗਾ, ਤਬ ਸਭਸ ਮੋ ਜਨਾਈਏਗਾ ਜੋ ਇਹ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈ। ਅਰੁ ਦੀਵਾਨ ਲਗੈਗਾ,ਸੋ ਇਸੀ ਜਾਮੇ ਜੋਤਿ ਦਾ ਲਗੈਗਾ। ਅਚਰਜੁ ਰੂਪ ਹੋਇ ਕੈ ਉਧਾਰ ਕਰੈਗਾ ; ਕਈ ਜੀਆਂ ਕਾ, ਭਗਤਾਂ ਕਾ। ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਕਉ ਨਿਸਤਾਰੈਗਾ। ਅਰੁ ਆਖਨਿਗੇ ਜੋ ਇਸ ਨੋ ਨਾਰਾਇਣ ਕਰਿ ਜਾਣੈਗਾ, ਸੋਈ ਉਧਰੈਗਾ। ਅਰੁ ਓਤਿ ਸਮੈ ਖਾਲਸੇ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਸੰਸਾਹ ਮੈ ਬਹੁਤ ਹੋਇਗੀ। ਫਿਰ ਓਹ ਜੋਤਿ ਦਾ ਜਾਮਾ ਉਧਾਰੁ ਕਰਿਕੈ ਅਲਿਪਤਿ ਹੋਇ ਜਾਵੈਗਾ। ਜਾਮਾ ਛਡੇਗਾ ਨਾਹੀਂ। ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ? ਜੋ ਜੋਤਿ ਦਾ ਹੋਵੈਗਾ। ਕਲਿਜੁਗ ਕੇ ਸਮੈ ਜੋ ਸਤਿਜੁਗ ਵਰਤੈਗਾ ; ਸੋ ਤਿਸ ਸਮੈ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਕਾ ਇਸੀ ਜਾਮੇ ਜੋਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੋਵੈਗਾ।

ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਾਰਨ ਕਰਨਾ ਹੋਵੈਗਾ, ਸੋ ਇਹੁ ਕਾਰਨੁ ਹੋਵੈਗਾ ; ਅਰੁ ਫੇਰਿ ਅਲਿਪਤਿ ਹੋਇ ਜਾਵੈਗਾ। ਅਰੁ ਜੋ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਹੋਵਨਿਗੇ, ਸੋ ਅਪਨੇ ਕਰਾਰ ਦੇ ਉਪਰਿ, ਬਚਨ ਪਰਿ, ਸੀਲ ਸੰਤੋਖ ਪਰਿ, ਖੜੇ ਰਹਿਨਗੇ। ਜਬ ਫੇਰਿ ਜੁਗ ਬਦਲੇਗਾ। ਅਰੁ ਤ੍ਰੇਤਾ ਜੁਗੁ ਆਵੈਗਾ ; ਤਾਂ ਫੇਰਿ ਮਨੁਖ ਦਾ ਜਾਮਾ ਪਹਿਰ ਕਰਿ ਦੀਵਾਨੁ ਲਾਈਏਗਾ। ਉਸੀ ਭਾਂਤਿ ਪ੍ਰਪੰਚ ਸਾਂਗ ਕਰੀਐਗਾ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੇ ਨਾਮ ਤੇ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਕਾ ਨਾਮ ਪਾਈਐਗਾ। ਕਲਿਜੁਗ ਮਹਿ ਜੋ ਅਪਨੇ ਸਿਖ ਕਰੀਅਹਿੰਗੇ, ਸੋ ਓਸ ਸਮੈ ਭੀ ਆਇ ਮਿਲਹਿੰਗੇ। ਅਰੁ ਮਿਲਾਈਅਹਿੰਗੇ। ਅਰੁ ਪੈਰੀਂ ਪਾਈਅਹਿੰਗੇ। ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਖੇਲ ਹੈਨਿ। ਜੋ ਭਾਵੈ ਸੋ ਕਰੈ ॥

ਅਰੁ ਖਾਲਸਾ ਜੋ ਕੀਆ ਹੈ,ਸੋ ਗੁਰਮਤਿ ਕਮਾਵਨੇ ਕਉ ਕੀਆ ਹੈ। ਪਰੁ ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਨੋ ਇਹੀ ਚਾਹੀਐ ; ਜੋ ਕਛੁ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ, ਸੋ ਉਸ ਕਉ ਅਪਨੈ ਬਿਖੈ ਪਿਆਰੁ ਰਾਖੈ। ਅਉਰ ਬੀਚਾਰ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕਾ ਨ ਕਰੈ। ਉਸ ਕੀ ਉਹੀ ਜਾਣੈ। ਇਸ ਕਾ ਇਸੀ ਮੋਂ ਭਲਾ ਹੈ। ਪਰੁ ਇਸ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਆਦਰੁ ਕਰੈ, ਭਾਉ ਕਰੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਕਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੋਇ।

ਧਿਆਉ ਪ੍ਰਿਥਮੰ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਗਰੰਥ ਕਾ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ॥੧

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕੀ ਰੱਛਿਆ

੧ੳ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਸਹਾਇ !!

ਧਿਆਉ ਦੂਤੀਆ

ਨਾਮ ਦਾਨ ਸਿਖੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਦਾ

ਜੋ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸਿੱਖ ਖਾਲਸੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕਾ ਹੋਇਆ ਚਾਹੈ, ਤਿਸ ਕਉ ਇਮ ਜੁਗਤਿ ਸਾਥ ਸਿੱਖ ਕਰੀਐ :—

ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਕੜਾਹ ਕਰੇ ; ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕਾ । ਫਿਰਿ ਨਾਰੀਅਲ, ਸਵਾ ਰੁਪਯਾ ਭੇਟ ਰੱਖੇ । ਫੇਰਿ ਉਹ ਪ੍ਰਾਨੀ ਨਵੇਂ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨੇ । ਅਰੁ ਪਗੜੀ, ਜਾਮਾ ਸਪੇਦ ਪਹਰੇ ਅਗਲਬੰਦੀ,* ਉਸ ਉਪਰਿ ਕੱਛ ਪਹਰੇ ਸੁਪੇਦ । ਸੁਥਨ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਲੈਕੇ ਕਮਰ ਤਕ ਮੌਜਿਆਂ ਦੀ ਤਰਹ ਸਿਵਾਇ ਪਹਰੇ ; ਚੂੜੀ ਕੋਈ ਵਿਚਿ ਪਵੈ ਨਾਹੀ । ਫੇਰਿ ਪਟਕਾ ਬੰਨ੍ਹੇ । ਤਿਸ ਤੇ ਉਪਰੰਤਿ ਪੰਜੇ ਹਥਿਆਰ ਬੰਨ੍ਹੇ । ਖਾਲਸੇ ਵਿਚਿ ਆਇ ਬੈਠੇ । ਜੋ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਬੁਲਾਵੈ, ਤਾਂ ਪੰਜ ਸਿੱਖ ਖਾਲਸੇ ਦੇ, ਅਥਵਾ ਸੱਤ ਬੁਲਾਵੈ । ਜੇ ਕੋਈ ਸਹਜ ਪਾਇ ਆਵੈ, ਤਾਂ ਆਵਨੇ ਦੇਇ । ਆਖੈ : ਧੰਨ ਭਾਗ ਮੇਰੇ ਹੈਂ ! ਫੇਰ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਦੀ ਕਰੀਐ । ਮਿੱਠੀ ਕਰਿਕੈ ਉਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਨੂੰ ਦੀਜੀਐ ।

"ਵਾਹਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ! ਤੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ !
ਖਾਲਸਾ ਤੇਰਾ ਹੋਇਆ, ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ !"

ਫੇਰਿ ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਹੁਲ ਨਾਲ ਦੇ ਕਰ ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ 'ਅਨੰਦ' ਪੜ੍ਹਨਾ । ਫੇਰਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਣੀ ; ਜੋ "ਜੀ ! ਅਰਦਾਸਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਖਾਲਸੈ ਪਾਸ ਹੈ"—ਉਠਿ ਕੇ ਹੱਥ ਜੋੜਿ ਕੇ ਕਰੇ ; ਜੋ :—

"ਇਹ ਸਿਖ ਸਰਣਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਰੁ ਖਾਲਸੇ ਕੀ
ਆਇਆ ਹੈ ! ਇਸ ਕੋ ਦਾਨ, ਸਿਖੀ ਖਾਲਸੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ

---

*ਐਸਾ ਜਾਮਾ ਜਿਸ ਦੇ ਬੰਦ—ਬਟਣ, ਤਣੀਆਂ ਆਦਿ—ਅਗਲੇ ਬੰਨੇ ਹੋਣ, ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ !

ਕਾ ਹੋਵੈ ! ਮਨ ਇਸ ਦਾ ਜਮੱਯਤ* ਨਾਲਿ ਰਹੈ ! ਜੋ ਕਿਛੁ ਇਸ
ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਹੈਨਿ, ਸੋ ਪੂਰੇ ਹੋਨ ।"

ਅਰੁ ਪ੍ਰੇਮ-ਜਨੇਊ ਲੋਹੇ ਦਾ-ਅਥਵਾ ਸੁਇਨੇ ਦਾ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇਇ । ਅਕੈ ਲੋਹੇ ਉਪਰਿ ਸੁਇਨੇ ਕਾ ਰੰਗੁ ਕਰਾਇ ਲਏ । ਅਰੁ ਜੋ ਸੁਇਨੇ ਦਾ ਪਾਏ, ਤਾਂ ਭੀ ਇਕ ਦੁਇ ਤਾਰਾਂ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਅਮੇਜ਼ ਕਰੇ† । ਸੁਇਨੇ ਰੰਗੂ ਕਰਕੈ ਪਹਰਾਈਐ । ਜੋ ਉਸ ਸਿਖ ਪਾਸ ਕਦਾਂਚ ਸਕਤਿ ਸਵਾ ਰੁਪਯਾ ਭੇਟ ਦੀ ਨ ਹੋਇ; ਹੋਰ ਜੋ ਕਿਛ ਉਪਰਿ ਬਚਨੁ ਹੈ, ਨ ਹੋਇ ; ਤਾਂ ਯੌਂ ਕਰੇ: ਸਵਾ ਪੈਸਾ‡ ਅਥਵਾ ਸੱਤ ਪੈਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ, ਇਸ ਜੁਗਤਿ ਭੇਟ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੇ । ਅਰੁ ਕਪੜੇ ਧੁਵਾਇ ਪਹਿਨੇ । ਹਥਿਆਰ ਆਪਨੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਭਲਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਦੇ ਲੈ ਪਹਰੇ । ਜਬ ਉਹ ਸਿਖ ਪਾਹੁਲ ਲਏ; ਇਉਂ ॥

ਉਸ ਤੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ਕੇਸਰ ਉਸ ਦੇ ਕਪੜਿਆਂ ਉਪਰਿ ਛਿੜਕੀਐ । ਜੇ ਸਭ ਕਪੜਿਆਂ ਉਪਰ ਛਿੜਕਿਆ ਨ ਜਾਇ; ਤਾਂ ਪਗੜੀ ਉਪਰਿ ਛਿੜਕੈ । ਅਰੁ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੁ ਉਸ ਦੇ ਮੁਹ ਪਾਈਐ । ਪੱਲੇ ਪਟਕੇ ਦੇ ਨਲੀਯੇਰ ਤਥਾ ਭੇਟ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੁ ਬੀੜੇ× ਉਸ ਸਿੱਖ ਦੇ ਮੁਹਿ ਪਾਈਐ ॥ ੧ ॥

ਦੁਤੀਆ ਬਚਨ

ਜੋ ਕੋਈ ਅਪਨੀ ਅਰਦਾਸਿ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚਿ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਚਾਹੀਐ ; ਜੋ ਸਿੱਖ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਹੋਨ; ਸੋ ਸਭ ਅਪਨਾ ਹ੍ਰਿਦਾ ਸਭ ਠਉਰੋਂ ਤੇ ਸਭ ਚਿਤਵਨੀਅਉਂ ਤੇ ਉਸ ਵਖਤ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨ । ਅਰੁ ਚਰਨ ਕੰਵਲ ਕੇ ਬਿਖੈ ਲੀਨ ਕਰਨ । ਲੀਨ ਕਰਕੈ ਅਰਦਾਸਿ ਸੁਨਣ । ਅਧੀਨ ਹੱਇ ਕੈ. ਆਪਸ ਕੋ ਕਿਛੁ ਨ ਜਨਾਇਨ; ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਨ: ਜੋ

"ਇਹ ਸਿਖ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਮਨੋਰਥ
ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪੂਰੇ ਕਰੈ !"

---

*ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ, ਪੱਕਾ ਇਰਾਦਾ । †ਮਿਲਾਵੇ । ‡ਖਾਲਸਈ ਬੋਲਾ ਹੈ; ਭਾਵ-ਇੱਕ ਪੈਸਾ ! ×ਪਾਨਾ ਦੇ ਬੀੜੇ ।

ਅਰੁ ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਜਾਇ ਸੰਗੁ ਇਕੱਠੇ ਹੋਨੇ ਦਾ ਹੋਵੈ। ਉਥੈ ਆਪਸ ਮੈਂ ਅਦਬ, ਭਾਉ ਪਿਆਰੁ ਕਰਨਾ। ਬੈਠਣਾ ਅਦਬ ਨਾਲਿ, ਬੋਲਣਾ ਅਦਬ ਨਾਲਿ, ਪ੍ਰਸਾਦ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਅਦਬ ਨਾਲਿ। ਐਸਾ ਅਦਬ ਭਾਉ ਕਰਨਾ ਆਪਸ ਵਿਚ, ਜੋ ਜੈਸਾ ਸਿਖ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਦਬ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਬੋਲਣਾ ਨਾਹੀ। ਬਾਣੀ ਸਬਦ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰ ਰੱਖਣਾ। ਜੈਸਾ ਚੰਦ ਨਾਲ ਚਕੋਰ ਦਾ ਪਿਆਰੁ ਹੈ; ਜੈਸੇ ਦੀਪਕ ਨਾਲ ਪਤੰਗ ਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਲੋਭੀ ਦਾ ਮਾਲ ਨਾਲਿ ਹੈ; ਜੈਸੇ ਉਂਙ*, ਸੇਜਾ ਨਾਲਿ ਹੈ; ਜੈਸੈ ਭੁਖ, ਸ੍ਵਾਦ ਨਾਲਿ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਚੀਟੀਆਂ†, ਦਲ ਨਾਲਿ ਹੈ; ਜੈਸੇ ਚੁੰਬੁਕ ਲੋਹੇ ਨਾਲਿ ਹੈ। ਤੈਸੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਨੀ ਸਬਦ ਨਾਲਿ, ਅਰੁ ਚਰਨ ਕੰਵਲ ਨਾਲਿ, ਅਰੁ ਦਰਸਨ ਨਾਲਿ; ਅਰੁ ਨਾਮੁ ਨਾਲਿ। ਅਰੁ ਜਤ ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਦਇਆ ਧਰਮੁ, ਖਿਮਾ ਮੈ ਰਹੈ ॥

ਅਰੁ ਬ੍ਰਤ ਭੀ ਰਖਣਾ ਹੈ; ਹੁਕਮੁ ਹੈ। ਕਿਆ ਬ੍ਰਤ ਰਖੈ ? ਅੱਖੀਆਂ ਕਾ, ਅਰੁ ਜਿਹਬਾ ਕਾ, ਸ੍ਰਵਣੋਂ ਕਾ, ਹਥੋਂ, ਪੈਰੋਂ ਕਾ, ਇੰਦ੍ਰੀ ਕਾ, ਨਾਸਕਾ ਕਾ, ਇਹੁ ਬ੍ਰਤ ਰੱਖੈ। ਅਖੀਆਂ ਕਰਿ ਪਰਤ੍ਰਿਆ, ਪਰਦ੍ਰਬ ਨ ਦੇਖੈ। ਜਿਹਬਾ ਕਰਿ ਮਿਥਿਆ ਨ ਬੋਲੈ; ਨਿੰਦਿਆ ਨ ਕਰੈ; ਅਰੁ ਸੁਆਦ ਨ ਚੱਖੈ ਬਹੁਤਾ, ਸਹਜ ਮੈ ਆਵੈ‡ ਸੁ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰੈ। ਸ੍ਰਵਣੋਂ ਕਰਿ ਪਰ ਨਿੰਦਿਆ ਨ ਸੁਨੈ। ਹਥੋਂ ਕਰ ਪਰ ਦ੍ਰਬ ਨ ਹਿਰੈ, ਪਰ ਤ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਨ ਲਾਏ। ਪੈਰਾਂ ਕਰਿ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਨ ਧਾਏ। ਇੰਦ੍ਰੀ ਕੋ ਸਿਵਾਇ ਅਪਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਸੁਆਦ ਨ ਦੇਇ;-ਅੰਗੀਕਾਰ ਨ ਕਰੇ। ਨਾਸਕਾ ਕਰਿ ਜੋ ਬਾਸਨਾ ਬਿਖਿਆਂ ਮੈ ਲੇਤਾ ਹੈ, ਸੋ ਨ ਲੇਇ; ਬਾਸ ਸੁਬਾਸ ਲੇਇ। ਅਰੁ ਧਿਆਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕਾ ਕਰਿਕੈ, ਇਹ ਬ੍ਰਤ ਜੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ਸਿੱਖ ਰਖੈਗਾ; ਅੰਤ ਕਾਲਿ ਸਾਸ ਸੁਖਾਲੇ ਨਿਕਲਨਗੇ। ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਚਿਤਿ ਆਵੈਗਾ। ਅੰਤ ਕਾਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਬਿਲਲਾਇਗੀ; ਅਰੁ ਬਿਲਲਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੁਰ, ਨਰ ਮੁਨਿ, ਜਨ, ਪੀਰ ਪਿਕੰਬਰ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਕਉਨ ਕਉਨ ਕਹੀਐ—ਸਭੇ ਬਿਲਲਾਂਦੀ ਗਈ ਹੈ: 'ਮਤ ਅੰਤ ਕਾਲਿ ਭੀੜ ਪਵੈ !!'

ਮੂਲ ਇਸ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸੇਵਾ, ਭਾਉ-ਭਗਤਿ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਸੰਗਤਿ ਖਾਲਸੇ

*ਉਂਘਲਾਹਟ, ਨੀਂਦਰ। †ਕੀੜੀਆਂ ‡ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਜੋ ਵਸਤ ਮਿਲੇ।

ਬਿਖੈ ਆਵੇ; ਉਸਨੂੰ—ਜਿਤ ਵਲਿ ਬੈਠਨੇ ਨੋ ਆਵੇ—ਪੰਜ ਸਤ ਸਿਖ ਉਠਕੇ, ਅਦਬ ਨਾਲਿ ਤੱਜ਼ੀਮ* ਕਰਨ । ਆਪਸ ਮੈਂ ਬੈਠਾਇਨ ਭਾਉ ਕਰਿਕੈ । ਜੋ ਕੋਈ ਇਸ ਬੋਲਨੇ ਉਪਰਿ ਚਲੈਗਾ, ਸਿਖੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਗੀ; ਸੁਖਾਲਾ ਰਹੇਗਾ । ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚਿ, ਖਾਲਸੇ ਵਿਚਿ ਵਾਸਾ ਹੋਵੈਗਾ । ਜੀਂਵਦਿਆਂ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਹੋਵੈਗੀ ॥

ਅਰੁ ਬਿਖਿਆਂ ਕਉ, ਬਿਖਿਆ ਕਰਿ ਤਜੈ । ਕਿਉਂਕਰਿ ਜਾਨੈ ? ਜਿਉਂ ਲੋਕ ਕਹਤੇ ਹੋਤੇ ਹੈਂ: 'ਜਿਤਨਾ ਹਸਤਾ ਹੈ, ਤਿਤਨਾ ਹੀ ਦਿਲਗੀਰ ਹੋਏਗਾ ।' ਇਹ ਬੁਰਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਏਕ ਅਉਰ ਭੀ ਹੈ: ਜਿਉਂ ਕੋਈ ਅਛੀ ਬਸਤੁ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਸੁਆਦ ਕੀ; ਅਰੁ ਬਹੁਤ ਖਾਤਾ ਹੈ, ਅੰਤਿ ਅਜੀਰਨ ਹੋਤੀ ਹੈ; ਅਰੁ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਪਾਵਤਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਏਕ ਅਉਰ ਭੀ ਹੈ: ਜਿਉਂ ਕਿਸੀ ਸੰਗਿ ਬੁਰਾ ਕਰਤਾ ਹੈ; ਅਰੁ ਪਕੜੀਂਦਾ ਹੈ, ਸਜਾਇ ਮਿਲਤੀ ਹੈ, ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ । ਅਰ ਕਰਤਾ ਸੁਖ ਕੋ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਤਿ ਦਖ ਪਾਂਵਦਾ ਹੈ । ਤਿਉਂ ਬਿਖਿਆ ਹੈ ।

ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਅਉਰ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਮਿਲੈ, ਸਿਵਾਇ ਮੇਲ ਖਾਲਸੇ ਕੇ; ਤਉ ਮ੍ਰਾਤਬ† ਸਿਰ ਮਿਲੈ । ਜਿਸ ਮ੍ਰਾਤਬ ਦਾ ਹੋਵੈ, ਉਸ ਮ੍ਰਾਤਬ ਅਦਬ ਕਰੈ । ਅਥਵਾ ਸਿਖ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਹੈ, ਅਰੂ ਸੰਜੋਗ ਪਾਇ ਕਰਿ ਚਾਕਰ ਹੈ ਅਪਨਾ; ਤਾਂ ਉਸ ਸਾਬ ਰਹਿਤ ਬੇਟੇ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਕਰੈ । ਅਰੁ ਉਹੁ ਪਿਤਾ ਕਰਿਕੈ ਜਾਨੈ, ਅਦਬ ਕਰੈ । ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਆਪਨਾ 'ਸ਼ਬਦ-ਬਾਣੀ' ਕੋ ਜਾਣੈ । ਜੋ ਕਿਛੁ ਬੋਲਣਾ ਸਬਦ ਵਿਚਿ ਹੈ, ਸੋ ਹੁਕਮ ਅਪਨੇ ਗਰੂ ਕਾ ਜਾਨੈ । ਜਿਉ ਦੀਵਾਨ ਪ੍ਰਤਖ ਹੋਂਦੇ ਮੰਨੀਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਮੰਨੈ । ਅਰੁ ਖਾਲਸੇ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ; ਜਿਉਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਿਖ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਦੀਵਾਂਨੁ ਮਉਕੂਫ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕਾ ਸਿਖ, ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ । ਚਾਹੇਗਾ ਜੇ : ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਲਿ ਗੱਲਾਂ ਕਰਾਂ ! ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੇ, ਸਭ ਨਿਸ਼ਾ ਹੋਵਸ । ਅਰੁ ਜੋ ਚਾਹੈ ਕਿ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂ ! ਜਿਥੈ ਖਾਲਸਾ ਸੰਬੂਹ, ਪੰਜ ਸੱਤ ਅਕੇ ਬਹੁਤ ਹੋਨ; ਉਥੈ ਜਾਇ ਕੈ ਅਦਬ ਨਾਲਿ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੈ; ਪਤੀਤਿ ਕਰਿਕੇ ਕਰੈ । ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਰੂ ਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਫੇਰੁ‡ ਨਾਹੀ ।

---

*ਸਤਿਕਾਰ, ਆਦਰੁ । †ਦਰਜਾ, ਪਦਵੀ, ਅਹੁਦਾ ।

‡ਸੱਕੁ-ਸ਼ੁੱਬਾ, ਫਰਕ, ਝੂਠ ।

ਅਰੁ ਅੱਮਲ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਕੇ ਬੀਚਾਰੈ ਨਾਹੀ; ਗੁਰੂ ਜਾਨ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਅਰੁ ਸੇਵਾ ਕਰੈ। ਉਕਤਾਵਨਾ ਭੀ ਨਾਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਪਰਮ ਪੁਰਖੁ, ਜਾਮਾ ਜੋਤਿ ਦਾ ਪਹਿਰ ਕੈ ਦਰਸਨ ਦੇਵੈਗਾ ; ਸਮੈ ਪਾਇ ਕੈ, ਜੁਗ ਬਦਲ ਕੈ। ਉਸ ਜਾਮੇ ਜੋਤਿ ਦੇ ਦੀ ਕਿਆ ਪ੍ਰਤਗਿਆ ਹੋਵੈਗੀ ? ਕਿਆ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ? ਅਰੁ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਕਰਿ, ਅਰੁ ਉਸ ਪਹਰੇ ਦੇ ਮਾਨੁਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਜਨਾਈਐਗਾਂ ? ਪਹਲੇ ਤਉ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਉਸ ਦੇਹ ਦਾ ਨ ਹੋਵੈਗਾ। ਦੂਸਰੇ, ਜਿਮੀਂ ਤੇ ਦੁਇ ਅੰਗੁਲੀਆਂ ਉੱਚਾ ਅਲਗ ਨਿਰਾਧਾਰ ਹੋਵੈਗਾ। ਤੀਸਰੇ ਖਾਏ ਪੀਏਗਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀਂ। ਚਉਹੀਂ ਵਲੀਂ ਜੋ ਲੋਕ ਖੜੇ ਹੋਣਗੇ, ਦਰਸਨ ਨੋ; ਆਖਨਗੇ ਸਭੇ, 'ਅਸਾਂ ਵਲਿ ਦੇਖਦਾ ਹੈ !' ਕਿਆ ਅੰਗਲੇ, ਕਿਆ ਪਿਛਲੇ, ਕਿਆ ਦਾਹਨੇ, ਕਿਆ ਬਾਏਂ: ਸਭੇ ਆਖਣਗੇ : ਜੋ 'ਅਸਾਂ ਹੀ ਵਲਿ ਦੇਖਦਾ ਹੈ !' ਜੋ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਨਗੇ; ਸੋ ਆਖਨਗੇ ਜੋ: 'ਅਸਾਂ ਹੀ ਨਾਲਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੈ !' ਪੰਜਵੈਂ. ਕਾਰ ਭੇਟ ਜੋ ਚੜੇਗੀ ਸੋ ਕਬੂਲ ਹੋਵੈਗੀ। ਅਰੁ ਬਚਨ ਪਾਇ ਕਰਿ, ਉਸੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਹਥਿ ਰਹੈਗੀ। ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੈਗੀ। ਅਰੁ ਬਚਨ ਹੋਵੈਗਾ, ਜੋ

"ਹਜ਼ੂਰਿ ਪਹੁੰਚੀ, ਕਬੂਲ ਪਈ ! ਤੂੰ ਇਹੁ
ਕੌਡੀ, ਦਮੜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਰਬੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਈਂ !"

ਪਰ ਉਸ ਸਮੈ ਕਈ ਬਾਰ ਦਾਨ ਹੋਇਗਾ। ਸਭਾ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਮੈਂ ਹੋਇਗੀ ਛੇਵੈਂ, ਜੋਤਿ ਜਾਂਮਾ ਗੁਰੂ ਕੀ ਜੋ ਦੇਹਿ ਹੋਇਗੀ, ਸੋ ਹੱਥ ਮੈ ਪਕੜੀ ਨ ਜਾਇਗੀ। ਹਥ ਲਾਏ ਕਛੁ ਮੱਲੂਮ ਨ ਹੋਇਗੀ; *ਬਾਉ ਪ੍ਰਮਾਨ ਹੋਇਗਾ। ਸਤਵੈਂ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਸੋ ਪ੍ਰਗਾਸ ਨਾ ਕਰੀਐਗਾ; ਆਪ ਤੇ ਆਪ ਰੂਪ ਧਾਰ ਬੈਠੀਐਗਾ ॥ ੨ ॥

ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਬਚਨ

ਊਚਾ ਬੋਲਣਾ† ਨਾਹੀ । ਨਿੰਦਿਆ, ਲੰਪਟਾਈ, ਬਿਸ੍ਵਾਸ ਘਾਤ, ਲਾ-ਇਤਬਾਰੀ[੧] ਚੋਹੀ, ਜਾਰੀ, ਤਾਤ-ਪਰਾਈ, ਬਖੀਲੀ, ਹਿਰਸ, ਹਿੰਸਾ; ਹੰਕਾਰ,

*'ਹਵਾ' ਸਮਾਨ—ਬੇ-ਪਕੜ ਹੋਵੈਗਾ।

†ਅਭਿਮਾਨ ਨਾਲ ਸ਼ੇਖੀ ਮਾਰਨਾ।

੧. ਚੁਗਲੀ ।

ਅਰੁ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਮੋਹ. ਲੋਭ ਤਮਾੱ ਕਰੈ ਨਾਹੀਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਨ ਨ ਕਰੈ; ਅਪਨੈ ਜਾਨਿ । ਅਰੁ ਅਪਨੇ ਵਾਸਤੇ ਮਿਥਿਆ ਨ ਬੋਲੈ । ਪਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਂਦਾ ਹੋਵੈ. ਤਾਂ ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ ਜੋਗ ਹੈ । ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੰਮ ਆਪ ਤੇ ਜਾਨੈ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਛਡਕੇ, ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਦੇਇ । ਅਰੁ ਅਹਿਸਾਨ ਨ ਜਨਾਵੈ । ਜੋ ਕਿਛੁ ਬਿਉਹਾਰ ਦੁਨੀਆਂ ਕਾ ਹੋਵੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਅਨਹੋਣਾ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੇ ਜਾਨੈ । ਕਿਸੇ ਊਪਰਿ ਹਰਖ ਸੋਗ ਨ ਕਰੈ । ਪਰ ਤਲਾਇਸ਼[2] ਕਰਦਾ ਰਹੈ ।

ਅਰੁ (ਕਿਸੇ ਘਟੀਆ* ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਨੀ ਉੱਤੇ) ਹਸੈ ਨਾਹੀਂ । ਇਹ ਹਸਣਾ ਅੰਤਿ ਅਉਖਾ ਕਰਸੀ । ਅਰੁ ਜਿਸਨੂੰ ਹਸੈਗਾ, ਊਹ ਕੰਮ ਇਸ ਤੇ ਜਨਮ ਬਿਖੈ ਕਰਾਈਐਗਾ । ਤਿਸ ਤੇ ਹਸਣਾ ਨਾਹੀਂ । ਜੋ ਕੋਈ ਕਿਸੀ ਤੇ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਪਾਇ ਕੈ । ਜੋ ਕਿਛੁ ਇਹੁ ਕਰੇ,ਸੋ ਅੰਤਕਾਲ ਉਪਰਿ ਨਦਰਿ ਕਰੇ; ਅਰੁ ਗੁਰੂ, ਪਰਮ ਗੁਰੂ ਸਹਾਈ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ॥ ੩ ॥

ਚਤੁਰਥ ਬਚਨ

ਅਬ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਜਾਮਾ ਚਾਹੈ ; ਜੋ 'ਮੈਂ ਇਸ ਮਾਰਗ ਬਿਖੈ ਆਵਾਂ । ਅਰੁ ਸਿਖ ਖਾਲਸੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੀ ਹੋਵਾਂ !' ਇਸ ਜੁਗਤਿ ਹੋਵੈ :—

ਜੋ ਸੁਹਾਗਨਿ ਹੋਵੈ, ਤਾਂ ਅਛੇ ਨਵੇਂ,—ਅਕੇ ਧੋਏ ਕਪੜੇ ਹੋਣਿ,—ਪਹਿਨੇ, ਕਜਲੀ[3] ਪਹਿਨੇ ! ਕਜਲੀ ਕਿਆ ? ਜੋ ਅਸਤੀਨਾ ਜਾਮੇ ਦੀਆਂ ਚੂੜੀਆਂ ਦਾਰ ਹੋਂਦੀਆਂ ਹੈਨਿ,ਤਿਉਂ ਅਸਤੀਨਾਂ ਊਸ ਨੂੰ ਹੋਵਨਿ । ਅਰੁ ਦਾਵਨ ਕਮਰ ਤੱਕ,ਨਾਭਿ ਤੇ ਤਲੈ ਤਕ, ਚੁਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਇ । ਹੋਰ ਸਭੇ ਤਰਹ ਚੋਲੀ ਰਹਰਾਸਿ[4] ਕਰਿਕੈ ਪਹਿਨੈ ! ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਗੁਰਮੁਖ ਭਲਾ, ਉਸ ਸਿੱਖਣੀ ਨੂੰ ਪਾਹੁਲ ਦੇਇ । ਅਰੁ ਉਸੀ

---

੨. ਹੀਲਾ, ਜਤਨ, ਉੱਦਮ-ਭਾਵ-ਹਰ ਭਲਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾਉ ਦਿਲ 'ਚ ਰੱਖੇ । ਮੌਕੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਰਹੇ ।

੩. ਕੱਜਲ ਰੰਗੀ, ਕਾਲੀ ਯਾ ਸੁਰਮਈ।

੪. ਦਰੁਸਤ, ਠੀਕ ।

ਤਰਹ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਨ; ਅਰੁ ਕਹਨ :—

"ਗੁਰਮੁਖੀ ਬਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹੇ ! ਸਬਦ ਬਾਣੀ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੁ ਰੱਖੇ, ਪੜ੍ਹੇ !"
ਅਰੁ ਜੋ ਸਿਖਣੀਆਂ ਇਸ ਮਾਰਗੁ ਦੀਆਂ ਹੋਵਨ, ਆਪਸ ਮੈਂ ਮੇਲ ਕਰਨ; ਸਬਦ ਬੀਚਾਰਨ। ਜੋ ਅਪਨੇ ਭਰਤੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ, ਆਗਿਆ ਬਿਖੈ ਰਹੈ, ਸਿੱਖੀ ਕਾ ਦਾਨ ਹੋਇਗਾ ॥ ੪ ॥

ਪੰਚਮ ਬਚਨ

ਅਬ ਜੋ ਬਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਇ; ਉਸੀ ਜੁਗਤਿ ਨਾਲਿ ਰਹਰਾਸਿ ਕਰਿਕੈ ਪਾਹੁਲ ਦੇਨ; ਜੋ ਕੁਛੁ ਉਪਰਿ ਬਚਨ ਹੈ। ਪਰ ਕੇਸਰ ਬਿਧਵਾ ਉਪਰਿ ਛਿੜਕੈ ਨਾਹੀਂ। ਕੇਸਰ ਜੋ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਸੋ ਮਰਦ ਪਰ, ਅਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੁਹਾਗਨਿ ਪਰ ਛਿੜਕੀਐ। ਅਰੁ ਛੱਲਾ ਲੋਹੇ ਦਾ ਹੱਥ ਪਾਈਐ; ਜਤ ਸਤ ਨਾਲਿ ਰਹੈ ॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਮਿਲੈ, ਤਾਂ ਆਪਸ ਮੋਂ ਪਹਿਲਾ ਆਖੈ :—

"ਫਤਹ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕੀ ਸਰਨਿ !"

ਅਗੋਂ ਬੋਲੇ, ਦੂਸਰਾ ਸਿੱਖ ਆਖੈ :—

"ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ !"

ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਬਚਨ ਪਹਿਲੇ ਅਰੁ ਦੂਸਰੇ ਧਿਆਉ ਬਿਖੈ ਹੋਏ ਹੈਨਿ; ਜੋ ਕਮਾਵੈਗਾ, ਸੋ ਆਪ ਹੀ ਇਸੀ ਜਨਮ ਬਿਖੈ ਫਲੁ ਦੇਖੈਗਾ; ਕਿਆ ਮਰਦ ਕਿਆ ਇਸਤ੍ਰੀ। ਮੂਏ ਹੂਏ ਕਿਸ ਜਾਨਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਇਹ ਹੋਇਆ ਹੈ ? ਅਰੁ ਕਿਸ ਜਵਾਬ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ? ਊਹਾਂ ਕੀ ਊਹਾਂ ਹੀ ਨਿਬਹਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੋ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾ ਬਚਨਾਂ ਉਪਰਿ ਚਲੈਗਾ, ਈਹਾਂ ਹੀ ਫਲੁ ਦੇਖੈਗਾ। ਅਰੁ ਇਸ ਜਗਹ ਬੀਜੇ ਕਮਾਏਗਾ; ਜੋ ਕਿਛੁ ਗੁਰੂ ਕਰਾਏਗਾ; ਊਹਾਂ ਭੀ ਦੇਖੈਗਾ ॥ ੫ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਧਿਆਊ ਦੁਤੀਆ
ਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਦਾਨੰ ਨਾਮ ਸਿਖੰ ਸਮਾਪਤੰ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਧਿਆਉ ਤ੍ਰਿਤੀਆ, ਜਨਮ ਕਾ

ਜੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ਖਾਲਸੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੇ ਆਇ ਪ੍ਰਗਾਸ ਲਏ; ਤਿਸਕੀ ਬਿਧਿ ਰਹਿਤ ਕਰਤੂਤ ਕੀ ॥

ਜਿਸ ਸਮੈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਉ ਅਧਾਨ* ਹੋਵੈ; ਤਬ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਕੀ ਜਪੁ ਜਾਪੁ ਪੜ੍ਹ ਕਰ ਕਰੈ ; ਅਰੁ ਸਿਖਣੀ ਕਉ ਦੇਵੈ। ਅਰੁ ਖੰਡਾ ਨੰਗਾ ਕਰਿਕੇ। ਅਤੇ ਪੰਜ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਸੁਧੇ, ਮੂਹ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸ ਸਿਖਣੀ ਕੇ ਰਖੈ; ਆਲੇ ਵਿਚਿ ਯਾ ਉੱਚੀ ਠਉਰ ॥੧

ਅਰੁ ਉਸ ਸਿਖਣੀ ਨੂੰ ਕਹੈ :—ਦਰਸਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ—ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਦਾ ਕਰੇ ! ਗੁਰੂ ਭਾਵੈ, ਉਹ ਜੀਉ ਸ਼ਿਤਾਬ ਜਨਮੁ ਲੇਵੈ। ਅਰੁ ਸਿਖਣੀ ਭੀ ਸੁਖਾਲੀ ਸਾਸੀਂ ਖਲਾਸ ਹੋਵੈ। ਅਤੇ ਉਸ ਸਿੰਘਣੀ ਨੂੰ ਕਹੀਐ: ਉਸ ਸਮੈਂ ਇਹੁ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹੈ :—

"ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ! ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ।
ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ !
ਤੇਰੀ ਸਰਨਿ ਹਾਂ !!"

ਇਹ ਜਾਪੁ ਮਨ ਬਿਖੇ ਮੁਖ ਤੇ ਉਚਰੇ। ਜੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ਜਨਮੈ, ਸੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖਾਲਸਾ ਹੋਵੈ ॥ ੨ ॥

ਦੁਤੀਆ ਬਚਨ

ਜਿਸ ਸਾਇਤ ਜਾਨੇ ਜੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਨਮਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹੁ ਜੁਗਤਿ ਕਰੈ :— ਪਹਿਲੈ ਤਉ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਹਥਿਆਰਾਂ ਅਰੁ ਗ੍ਰੰਥ ਪੋਥੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਮੱਥਾ ਉਸ

---

*ਗਰਭ, ਪੈਰ ਭਾਰਾ।

ਬਾਲਕ ਦਾ ਟਿਕਾਏ । ਫਿਰਿ ਮਾਤਾ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਾਏ । ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਖੰਡਾ ਛੁਹਾਇ ਕਰਿ ਦੇਈਐ ; ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੈ; **ਜੁ—**

'ਇਹੁ ਜੀਉ ਤੇਰਾ ਭੇਜਿਆ ਆਇਆ ਹੈ; ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਹੈ ! ਅਰੁ ਇਸ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਸੇਵਾ ਹੋਵੈ ; ਰਾਜੀ ਰਹੈ । ਸੰਜੋਗ ਪਾਇ ਕਰਿ ਆਇਆ ਹੈ; ਹਮਾਰਾ ਇਸ ਸਾਥਿ ਕਛੁ ਸਾਕੁ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਨਾਹੀਂ, ਸਿਵਾਇ ਸਿੱਖੀ !!'' ੩ ॥

ਇਹੁ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੈ । ਅਰੁ ਮੋਹ ਉਪਜਾਵੈ ਨਾਹੀ । ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵੰਡੇ ਉਸੀ ਦਿਨ; ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚਿ; ਤਥਾ ਭਾਈਆਂ ਵਿਚਿ । ਜਹਾਂ ਉਹ ਸਿਖਣੀ ਪ੍ਰਸੂਤ ਹੋਵੈ, ਅਰੁ ਸੋਵੈ ਬੈਠੈ, ਤਹਾ ਉਹ ਹਥਿਆਰ ਉਸ ਦੀ ਦਿਸਟਿ ਅੱਗੈ ਰੱਖੈ, ਨੰਗੇ ਕਰਿਕੈ ; ਸੱਤ ਦਿਨ ਤੱਕ । ਫੇਰਿ ਸੱਤਵੇਂ ਦਿਨ ਉਸੀ ਮੰਜੇ ਉਪਰਿ— ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਸੂਤ ਹੋਈ ਹੈ; ਉਥੇ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ; ਸਿਖਣੀ ਬਾਲਕ ਨਾਲਿ ॥ ੪ ॥

ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਿਕੈ ਗਰਮ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਬੈਠੈ ! ਜਬ ਜਾਨੇ ਦੁਇ ਪਹਰ ਦਿਨ ਆਇਆ ਹੈ, ਤਬ ਦੁਇ ਚਉਕੀਆਂ ਕਾਠ ਦੀਆਂ ਲੈ ਆਵੈ । ਫੇਰ ਜਿਮੀਂ ਉਪਰਿ ਚਉਕਾ ਮ੍ਰਿਤਕਾ* ਕਾ ਦੇਵੈ ।। ਫੇਰਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਉਕੀਆਂ ਦੇ ਚਉਹੀਂ ਵੱਲੀਂ ਚਾਰ ਬਰਛੀਆਂ ਗੱਡੈ, ਜਿਮੀਂ ਪਰਿ ।, ਫੇਰਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਉਕੀਆਂ ਦੇ ਉਪਰਿ ਦੁਲਾਈ ਬਿਛਾਏ ॥ ਤਿਸ ਪਰਿ ਬਾਲਕ ਦੀ ਮਾਤਾ ਬਾਲਕ ਨਾਲਿ ਅਰੁ ਪਿਤਾ ਅਛੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਰ ਕੇ—ਜੈਸੇ ਸੁਰੂ ਬਾਬਾ ਦੇਵੈ—ਬੈਠਣ । ਮਾਤਾ ਬਾਲਕ ਕੀ ਸਾਲੂ† ਪਹਰੇ । ਅਰੁ ਪਿਤਾ ਸੁਪੇਦ ਪਹਰੇ ॥ ਅਰੁ ਇੱਕ ਕਪੜੇ ਨਾਲਿ ਗਿਰਦ ਚਉਕੀਆਂ ਦੇ ਬਰਛੀਆਂ ਨਾਲਿ ਪੜਦਾ ਕਰੇ ॥ ੫ ॥

ਅਰੁ ਜਾਮਾਂ ਸੁਪੇਦ ਅਗਲਬੰਦੀ, ਪਗੜੀ ਸੁਪੇਦ । ਦੋਨੋਂ ਕਉ ਕੇਸਰ ਅਥਵਾ ਤੁਨ‡ ਵਿਚਿ ਰੰਗ ਲੇਇ । ਕੱਛ ਨਿੱਕੀ, ਅਉਰ ਰੰਗ ਕੀ. ਪਟਕਾ ਸਪੇਦ । ਇੱਕ

---

*ਮਿਟੀ, ਪਾਂਡੂ ਆਦਿ ।

†ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ।

‡ਤੁਣ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਛਾਲ ਉਬਾਲਕੇ ਬਣਿਆ ਰੰਗੁ ।

ਜਮਦਾੜ੍ਹ :: ਲੋਹੇ ਦੀ। ਏ ਸਭੇ ਮਾਫਕ ਬਾਲਕ ਦੇ ਲੈਕਰਿ ਉਸ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਪਹਿਰਾਏ ॥ ਫੇਰਿ ਮਾਤਾ ਕੀ ਗੋਦਿ ਬਿਖੈ ਬੈਠਾਏ ॥ ਕੜਾਹੀ§ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੀ ਕਰੇ—ਜ਼ਥਾ ਸਕਤਿ ॥ ਸਤ ਬੀੜੇ ਪਾਨਾਂ ਦੇ, ਨਾਲੀਏਰੁ; ਅਉਰ ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਭੇਟ ਰੱਖੇ ॥ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਕੀ ਕਰੇ ॥ ਫੇਰਿ ਏਹੁ ਸਭ ਵਸਤੂ ਇਕ ਪਰਾਤ ਮੋਂ ਰਖੇ ॥ ਕੜਾਹੁ ਭੀ ਰੱਖੇ. ਜਿਥੇ ਚਉਕੀਆਂ ਹੋਨਿ। ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰੁ ਪੁਰਖੁ ਬਾਲਕ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਹੋਨਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰਖੇ: ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਉਕੀਆਂ ਤੇ ਉੱਚੀ ਠਉਰ ॥੬

ਪੰਜ ਸਿਖ ਭਲੇ, ਸ਼ਬਦ ਕੇ ਬੇਤੇ; ਇੱਕੁ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਗੁਰਮੁਖ, ਖਾਲਸ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕਾ; ਜੋ ਅਪਨੀ ਕੁਲ ਬਿਖੈ ਹੋਵੈ, ਤਾਂ ਭਲਾ; ਨਾਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਬੁਲਾਵੇ। ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੇ। ਜੋ—

> "ਜੀ ! ਇਹ ਜੀਉ ਖਸਮ ਭੇਜਿਆ, ਇਸ ਸਿੰਘਣੀ ਦੇ ਗਰਭ ਬਿਖੈ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਉ ਸਿੱਖੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ! ਅਰੁ ਬਖਸ਼ੀਐ ! ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਾਰ ਹਜ਼ੂਰ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਕਰਿ ਆਇਆ ਹੈ; ਉਸ ਤੇ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਵੈ ! ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ! ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਇਸ ਤੇ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਵੈਂ !!' ੭ ॥

ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਅਨੰਦ ਪੜ੍ਹੀਐ। ਅਰੁ ਮੰਗਲਾਚਾਰ ਹੋਵੈ। ਫੇਰਿ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਦੀ ਗੋਦਿ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਪੜਦੇ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਕਰੇ; ਕਪੜੇ ਹਥਿਆਰੁ ਸਮੇਤ। ਅਰੁ ਕੰਨ ਛੇਦੇ, ਦੁਰ* ਪਾਏ—ਸੁਇਨੇ ਕੇ ਅਥਵਾ ਰੁੱਪੇ ਕੇ ਦੁਰ,—ਸੋ ਕੰਨ ਛੇਦਿ ਪਾਏ ॥ ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਦੇਵੇ ॥ 'ਮੰਤ੍ਰ-ਨਾਮੁ' ਦਾਨ ਕਰੇ। ਜਿਉਂ ਉਪਰਿ

:: ਕਟਾਰੀ।

§ਦੇਗ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ।

*ਮੋਤੀ। ਕੰਨਾਂ'ਚ "ਬੁੰਦੇ ਨੱਤੀਆਂ ਤੇ ਤੁੰਗਲ ਆਦਿ ਪਹਿਨਣਾ ਉਸ ਸਮੇ ਅਮੀਰੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਸੀ। ਵਿਤੁ ਮੂਜ਼ਬ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਭੀ ਰੀਸੋ-ਰੀਸੀ ਸੋਨੇ ਯਾ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਪਹਿਨਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਰਿਵਾਜ ਟਾਵਾਂ ਟਾਵਾਂ ਹਾਲਾਂ ਭੀ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਕਹਿਆ ਹੈ ॥੮

ਅਤੇ ਕੇਸ ਲੜਕੇ ਕੇ ਜਨਮ ਕੇ ਹੋਵਹਿਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨ ਮੰਗੇ— ਕੇਸ ਵੁਹੀ ਰਖੇ । ਨਾਮੁ 'ਸਿੰਘ' ਰਖੇ ॥ ਦੁਇ ਬੀੜੇ ਅਰੁ ਪ੍ਰਸਾਦ. ਸਭ ਭੇਟ, ਬਾਲਕ ਦੇ ਪੱਲੇ ਪਾਏ । ਫਿਰਿ ਮਾਤਾ ਗੋਦਿ ਬਾਲ ਕੋ ਦੇਇ । ਅਰੁ ਪੰਜ ਬੀੜੇ, ਨਲੀਏਰੁ, ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਭੇਟ ਹੋਵੈ; ਸੋ ਬਾਲਕ ਕੇ ਪੱਲੇ ਪਾਏ ॥ ਅਰੁ ਕੇਸਰ ਤਥਾ ਤੁਣ ਵਿਚਿ ਪਾਇ ਕੇ ਛਿੜਕੇ, ਪਿਤਾ ਕੇ ਕਪੜੇ ਉਪਰਿ ਕੁਲ ਕਾ ਭਾਟ ਅਥਵਾ ਨਾਈ ॥ ੯ ॥

ਫੇਰਿ ਕੜਾਹੁ ਵੰਡੇ । ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਸਿੱਖਣੀਆਂ ਹੋਨਿ, ਸਭਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਦੇਵੈ । ਅਰੁ ਭਾਈਆਂ ਬਿਖੈ ਦੇਵੈ । ਫੂਲੋਂ ਕੀ ਮਾਲਾ, ਸਿੱਖ,ਸਿੱਖਣੀ ਬਾਲਕ-ਤੀਨੋ ਕੋ ਪਹਿਰਾਵੈ । ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਗਹਿਣੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਦੇਵੈ, ਬਾਲਕ ਕੋ ਪਹਿਰਾਵੈ । ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਕਰੇ ॥ ੧੦ ॥

ਅਰੁ ਬਾਲਕ ਕਾ ਪਿਤਾ ਕਹੂੰ ਬਾਹਰਿ ਯਾ ਪ੍ਰਦੇਸਿ ਹੋਵੈ, ਤਾਂ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਕਰੇ : ਪਿਤਾ ਕੀ ਜਾਗਹਿ ਪਟਕਾ ਉਸ ਪੁਰਖ ਕਾ ਰਖੇ ॥ ਅਰੁ ਸੰਜੋਗ ਪਾਇ ਚਲਿ ਗਿਆ ਹੋਵੈ; ਤਬ ਇਹੁ ਬਿਧਿ ਕਰੈ: ਮਾਤਾ ਬਾਲਕ ਕੀ ਚੋਲੀ ਨੱਥ ਨ ਪਹਿਰੇ, ਅਉਰ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਕਰੇ ॥ ੧੧ ॥੨

ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਬਚਨ

ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕੇ ਜਨਮ ਕੀ ਬਿਧਿ :—ਨਾਵੇਂ ਦਿਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ, ਸਿਖਣੀ ਅਰੁ ਬਾਲਕੀ ਮੰਜੇ ਉਪਰਿ । ਅਰੁ ਜਨਮ ਕੇ ਸਮੇ ਜੋ ਕਿਛੁ ਬਾਲਕ ਕੋ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਸੋ ਸਭੀ ਕਰੇ ॥੧॥

ਇਸਨਾਨ ਕਰਿ ਪਟੜੇ ਪਰ ਕਪੜੇ ਪਹਿਰ ਕੇ ਸਿੱਖਣੀ ਬੈਠੇ ॥੨॥

ਅਤੇ ਭਗਉਤੀ ਕਉ ਨੰਗੀ ਕਰਕੈ, ਸੰਧੂਰ ਚੜ੍ਹਾਇ ਕੇ, ਫੂਲੋਂ ਕੀ ਮਾਲਾ ਮੂਠ ਪਰ ਚੜ੍ਹਾਏ । ਅਰੁ ਚਉਕੀ ਪਰ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰੁ ਬਾਲਕੀ ਕੇ ਰੱਖੇ ॥੩॥

ਅਰੁ ਲੜਕੀ ਕੋ ਝੱਗਾ, ਟੋਪੀ, ਚੁੰਨੀ, ਸਾਲੂ ਕੀ ਪਹਿਨਾਏ ॥੪॥

ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਕੀ ਦੇਵੇ । ਨਾਮ ਰੱਖੇ 'ਦੇਵੀ' ਨਾਮਾ ॥ ਨੱਕ, ਕੰਨ ਛੇਦੇ ॥੫॥

ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਕੜਾਹੁ ਕਰਕੇ ਵੰਡੇ ॥ ਫੇਰਿ ਅੰਰਦਾਸਿ ਕਰੇ; ਉਸੀ ਬਿਧਿ ॥੬॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗੁ ਗਿਰੰਥੇ, ਧਿਆਉ ਤ੍ਰਿਤੀਆ
ਜਨਮ ਨਾਮੰ ਸਮਾਪਤੰ ਸੰਪੂਰਣੰ ॥੩॥

ਸਰਬ ਕਾਲ ਰੱਛਿਆ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕੀ ਮੁਝਕੋ !!

ਕੀਤਾ ਲੋੜੀਐ ਕੰਮੁ ਸੁ ਹਰਿ ਪਹਿ ਆਖੀਐ ।
ਕਾਰਜੁ ਦੇਇ ਸਵਾਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਚੁ ਸਾਖੀਐ ।
ਸੰਤਾਂ ਸੰਗਿ ਨਿਧਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਚਾਖੀਐ ।
ਭੈ ਭੰਜਨ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਦਾਸ ਕੀ ਰਾਖੀਐ ।
ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਇ ਅਲਖੁ ਪ੍ਰਭ ਲਾਖੀਐ ।
(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ)

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਧਿਆਉ ਚਤੁਰਥ

ਪ੍ਰਥਮ ਬਚਨ—ਸੰਜੋਗ ਬਿਆਹ ਕਾ

ਤਿਸ ਕੀ ਬਿਧੀ :—ਪ੍ਰਥਮੈ ਕੰਨਿਆ ਜਬ ਵਰ-ਜੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ, ਤਬ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕਉ ਚਾਹੀਐ, ਜੁ ਸੰਜੋਗ ਕਰਨੇ ਕਾ ਉੱਦਮ ਕਰਨ। ਅਰੁ ਛੋਟੀ ਬਾਲਕੀ ਕਾ ਸੰਜੋਗ ਕਰਨਾ ਕਲੂ ਕਾਲ ਮੈ ਭਲਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਸੰਜੋਗ ਤਬ ਕੈਸੇ ਕੁਲ ਬਿਖੈ ਕਰੇ ? ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੋਇ। ਖਾਲਸਾ ਗਰੀਬ ਕ੍ਰਿਤੀ ਹੋਵੈ ॥ ਤਹਾਂ ਸੰਜੋਗ ਬਿਨਾ ਪੁਛੇ ਕਰੈ। ਉਸ ਕੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲਬਨਿ ਆਵੈ ॥ ਮਾਇਆ ਧਨ ਦੇਖੈ ਨਾਹੀ ॥ ਗੁਰੂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਆਸ-ਭਰੋਸੇ ਉਪਰਿ ਦੇਵੈ ; ਸੰਜੋਗ ਕਰੇ। ਗੁਰੂ ਭਾਵੇ ਤਾਂ ਬੇਟੀ ਬਹੁਤ ਸੁਖੀ ਹੋਇ, ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕਉ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇਵੈ ॥੧॥

ਦੁਤੀਆ ਬਚਨ

ਸੰਜੋਗਿ ਬਿਧਿ—ਜਿਸ ਨੋ ਬਿਆਹ ਕਹੰਦੇ ਹੈਨਿ;—ਖਾਲਸੇ ਨੁ ਸੰਜੋਗ ਕਹਣਾ ਆਇਆ ਹੈ ॥ ਜਿਉਂ ਸੰਸਾਰੀ ਬਿਆਹ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ; ਤਿਉਂ ਨਾਂ ਕਰੇ। ਪਹਿਲੇ ਸੰਜੋਗ ਕਾ ਆਹਰ ਕਰੇ। ਪੰਚਮੀ ਸੁਦੀ ਨੂੰ ਸੰਜੋਗ ਬਿਧਿ ਕਰੇ । ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਕਰੇ ? ਡੇਢ ਮਹੀਨਾ ਆਗੇ ਸੰਜੋਗ ਤੇ; ਰੁਪਯਾ, ਮਿਸਰੀ, ਜੋੜਾ, ਹਥਿਆਰ ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਗਭਰੂ ਨੂੰ ਸੁਇਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਮ ਜਨੇਊ* ਨਾਲ ਭੇਜੇ । ਜੋ ਕਦਾਂਚਿ ਸੁਇਨੇ ਦੀ ਸਕਤਿ ਨ ਹੋਇ, ਤਾਂ ਲੋਹੇ ਦਾ ਪ੍ਰਮ ਜਨੇਊ; ਪਰ ਉਸ ਪਰ ਸੁਇਨੇ ਕਾ ਰੰਗ ਚੜਾਏ ॥੧॥

ਮਾਤਾ ਗਭਰੂ ਦੀ ਨੂੰ ਕਪੜੇ, ਨਲੀਯੇਰ, ਚੂੜਾ, ਖਰਚੀ ਲਗਨ, ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਭੇਜੇ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਸਰੰਜਾਮ ਸੰਜੋਗ ਕਾ ਕਰੇ; ਸੋ ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਕਰੇ। ਅਰੁ ਏਹੀ

*ਪਤਲੀ ਤਾਰ ਦੀ ਗੁੰਦੀ ਹੋਈ ਜ਼ੰਜੀਰ, ਜੋ ਪਹਿਲੋਂ ਜੰਞੂ ਵਾਂਗੂ ਸਿੰਘ ਗਾਤਰੇ ਪਹਿਨਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਅਕਸਰ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦਸਤਾਰ ਉਤੇ ਸੁਚੱਜਤਾ ਨਾਲ ਸਜਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਜੁਗਤਿ ਕਰੇ । ਸੰਸਾਰੀ ਹੰਕਾਰੀ ਕੀ ਰਉਂਸ ਨ ਕਰੇ ॥ ਅਉਰ ਯੇਹੀ ਜੁਗਤਿ ਬੇਟੇ ਵਾਲਾ ਕਰੇ; ਜਥਾ ਸਕਤਿ । ਜਿਸ ਦੇ ਪੱਲੇ ਸੌ ਰੂਪਯੇ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਹੋਵੈ ਸੋ, ਪੰਝੀ ਰੁਪੈਯੇ ਵਿਚਿ ਸੰਜੋਗ ਕਰਿ ਦੇਵੈ । ਜਿਸ ਦੇ ਪੱਲੇ ਗੁਰੂ ਬਾਖੇ ਹਜਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੈਂ; ਸੋ ਅਢਾਈ ਸਉ ਲਾਇ ਦੇਵੈ । ਇਸੇ ਤਰਹ ਅਪਨੀ ਮ੍ਰਿਜਾਦਾ ਉਪਰਿ ਚਲੇ ॥੨

ਅਰੁ ਬੇਟੇ ਵਾਲੇ ਨੋ ਚਾਹੀਐ, ਇਸ ਡੇਢ ਮਹੀਨੇ ਅੰਦਰਿ ਅਪਣਾ ਸਰੰਜਾਮ ਕਰੇ ॥ ਅਰੁ ਡੇਢ ਮਹੀਨਾ ਬੇਟੀ ਵਾਲਾ ਅਪਨੀ ਕੁਲ ਬਿਖੈ ਬਿਉਹਾਰ ਲੇਨੇ ਦੇਨੇ ਕਾ ਕਰੇ ॥੩

ਜਬ ਜਾਨੇ ਸੰਜੋਗ ਵਿਚਿ ਪੰਜ ਦਿਨ ਰਹੇ ਹੈਨਿ; ਤਬ ਕੰਨਿਆ ਕਉ ਅਹਾਰ ਦਾਲ ਚਾਵਲ ਘਿਉ ਸੰਗਿ ਦੇਵੈ । ਰੋਟੀ ਨ ਖਾਇ, ਅਹਾਰੁ ਮ੍ਰਿਜਾਦਾ ਕਾ ਨਰਮ ਦੇਵੈ ॥ ਅਰੁ ਮਜੀਠੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨਾਏ । ਪੰਜਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤਕ, ਮਰਦਨ ਬਟਨੇ ਸੰਗਿ ਕਰੇ ॥ ਅਰੁ ਕੰਨਿਆ ਕਉ ਚਾਹੀਏ ਜਬ ਜਾਨੇ ਸੁੱਤੀ ਉੱਠੀ ਹੈ, ਤਬ ਉਸ ਸਾਇਤ ਕਹੈ :—

"ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਹਾਂ !
ਸੰਜੋਗ ਤੇਰੇ ਹਥਿ ਹੈ ! ਬਨਿ ਆਵੈ !"

ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰੈ ॥ ਅਰੁ ਅਉਰ ਇਸ ਸਮੇ ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਕਿਸੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਨ ਕਰੇ ॥੪॥੨॥

ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਬਚਨ

ਜਿਸ ਦਿਨ ਸੰਜੋਗ ਕਾ ਦਿਨ ਹੋਇ, ਉਸ ਦਿਨ ਕੰਨਿਆ ਕਉ ਦੁਇ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਚੜੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੁ ਖਿਲਾਵੈ, ਅਲਪ ਅਹਾਰੁ ॥੧

ਅਰੁ ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਰਹੰਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸੰਜੋਗ ਬਿਧੀ ਕਰੀਐ । ਪਹਲੇ ਤਾਂ ਜਿਮੀਨ ਉਪਰਿ ਮਾਟੀ ਕਾ ਪੋਚਾ ਦੇਇ ॥ ਤਿਸ ਦੇ ਮੱਧਿ ਸਵਾ ਗਜ ਲੰਬਾ, ਪਾਉ ਗਜ ਚੌੜਾ, ਪਾਉ ਗਜ ਡੂੰਘਾ ਟੋਆ ਦੇਵੇ ॥ ਅਰੁ ਦੁਇ ਚਉਕੀਆਂ ਕਾਠ ਦੀਆਂ ਲੈ ਆਵੇ । ਇੱਕ ਚਉਕੀ ਦੱਖਣਿ ਦਿਸਾ ਵਲਿ, ਅਰੁ ਇੱਕ ਉੱਤ੍ਰ ਦਿਸਾ ਵਲਿ ਰੱਖੇ । ਵਿਚਿ ਦੁਹਾਂ ਚਉਕੀਆਂ ਦੇ ਉਹ ਟੋਆ ਹੋਵੈ ॥੨

ਕੰਨਿਆ ਕਉ ਚੋਲਾ ਚੋਪ ਕੋਰੇ* ਕਪੜੇ ਦਾ ਪਹਿਰਾਇ ਕੇ, ਹੱਥੀਂ ਪੈਰੀਂ ਮਹਿਦੀ ਲਾਇਕੇ, ਚਉਕੀ ਦੱਖਣ ਦਿਸਾ ਦੀ ਉਪਰਿ ਤੁਲਾਈ ਵਿਛਾਇਕੇ ਨਵੀਂ; ਮੁਹਿ ਕੰਨਿਆ ਕਾ ਉੱਤਰ ਦਿਸਾ ਵਲਿ ਕਰਿ ਬੈਠਾਏ; ਉਸ ਚਉਕੀ ਉਪਰਿ ॥੩

ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਉਕੀਆਂ ਦੇ ਦੁਹੀਂ ਵੱਲੀਂ ਦੁਇ ਦੁਇ ਗਜ ਬਰਛੀਆਂ ਗਡੇ। ਚਉਕੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਰਛੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਿ ਹੋਵਨਿ ॥ ਫੇਰ ਮਉਲੀ ਨਾਲਿ ਇਕ ਖਮਣੀ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਹਾਂ ਚਉਕੀਆਂ ਦੇ ਉਪਰਿ ਬਰਛੀਆਂ ਨਾਲ ਬੰਨੇ ॥੪॥

ਅਰੁ ਕੰਨਿਆ ਦਾ ਸਿਰ, ਮਉਲੀ ਨਾਲਿ ਗੁੰਦ ਕੇ, ਕੇਸਰ ਲਾਇ ਬੈਠਾਵੈ ॥੫॥੩॥

ਚਤੁਰਥ ਬਚਨ, ਲੜਕੇ ਕੀ ਬਿਧੀ ਕਾ

ਲੜਕੇ ਕਉ ਚਾਰ ਦਿਨ ਅੱਗੇ ਸੰਜੋਗ ਕੇ ਮਾਸ ਕਾ ਆਹਾਰ ਦੇਵੇ—ਬੱਕਰੇ ਕਾ—ਗੇਹੂੰ ਕੇ ਫੁਲਕੇ ਸਾਥ, ਮਧਿਆਨ† ਦਿਨ ਮੋ। ਰਾਤਿ ਕਉ ਦੁੱਧ ਜੇਤਾ ਕੁ ਪਚੇ, ਪਿਲਾਵੈ। ਅਤੇ ਪਾਨ, ਜਾਇਫ਼ਲ, ਜਾਵਿਤ੍ਰੀ, ਲੌਂਗ, ਮੁਸ਼ਕ, ਲਾਇਚੀ ਛੋਟੀ, ਡਾਲਕੇ ਬੀੜੇ ਅੰਦਰਿ; ਦਸ ਬੀੜੇ ਖਿਲਾਵੈ; ਰਾਤਿ ਦਿਨ ਵਿਚਿ ॥੧॥

ਅਰੁ ਮਰਦਨ ਉਬਟਨੇ ਦਾ ਕਰੇ ॥ ਅਰ ਬਾਲਕ, ਯਹ ਮੰਤ੍ਰ ਹਿਰਦੇ ਮੈ ਪੜਤਾ ਰਹੈ :—

"ਏ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ, ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਹਾਂ! ਜਿਉਂ
ਜਾਣਹੁ, ਤਿਉਂ ਇਹੁ ਬਣਤ ਸੁਭ ਬਣਾਵਣੀ! ਰੱਖ ਲੇਵਹੁ!
ਤੁਮ ਬਿਨਾਂ ਹਮਾਰਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ! ਪਤਿ ਰੱਖਣੀ!!"੨॥

ਜਬ ਦਿਨ ਸੰਜੋਗ ਕਾ ਆਵੈ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਘੜੀ ਦਿਨ ਰਹੰਦੇ, ਬਾਲਕ ਨੋ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਨਾਲਿ ਇਸਨਾਨ ਕਰਾਵੈ, ਚਉਕੀ ਉਪਰਿ ॥੩

---

*ਨਵੇਂ, ਅਣਲੱਗ।

†ਦੁਪਹਿਰ ਸਮੇ।

ਉਹਾਂ ਭੀ ਬਰਛੀਆਂ ਚਾਰੋਂ ਵਲਿ ਖੜੀਆਂ ਕਰਿ ਕੇ ਉਪਰਿ ਮਉਲ੍ਹੀ ਨਾਲਿ ਬੰਨੈ। ਚਉਕੀ ਸੋਂ ਬਰਛੀਆਂ ਅੱਧ ਅੱਧ ਗਜ ਫੇਰ :: ਨਾਲਿ ਗੱਡੈ; ਤਿਸਦੇ ਤਲੇ ਨਾਵੇ ॥੪॥

ਅਰੁ ਸੱਤ ਵਾਰੀ "ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਹਾਂ" ਕਹੈ ॥੫॥ ਅਰੁ—

"੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥੧॥

"ਚਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਅਰੁ ਬਰਨ, ਜਾਤਿ ਅਰੁ ਪਾਤਿ ਨਹਿਨ ਜਿਹ ॥
ਰੂਪ ਰੰਗੁ ਰੇਖ, ਭੇਖ ਕੋਊ ਕਹਿ ਨ ਸਕਤ ਕਿਹ ॥
ਅਚਲ ਮੂਰਤਿ ਅਨਭਉ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਮਿਤੋਜ ਕਹਿਜੈ ॥
ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਣਿ, ਸਾਹ ਸਾਹਾਣਿ ਗਣਿਜੈ ॥
ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਮਹੀਪ ਸੁਰ ਨਰ ਅਸੁਰ, ਨੇਤ ਨੇਤ ਬਨ ਤ੍ਰਿਣ ਕਹਤ ॥
ਤ੍ਵ ਸਰਬ ਨਾਮ ਕਥੈ ਕਵਨ, ਕਰਮ ਨਾਮ ਬਰਨਤ ਸੁਮਤਿ" ॥੨॥

ਇਹ ਨਾਮ ਮੰਤ੍ਰ ਕਹੈ, ਸਤ ਸਤ ਵਾਰੀ ॥੬

ਫੇਰਿ ਜੋੜਾ ਸੁਪੇਦ ਪਹਰੈ ; ਅਤੇ ਜਾਮਾ ਅਗਲਬੰਦੀ ਹੋਵੈ । ਅਰੁ ਪਾਇਜਾਮਾ ਜੋ ਹੋਵੈ: ਉਸ ਦੇ ਉਪਰਿ ਮੌਜੇ ਕਪੜੇ ਦੇ ਪਹਿਰੈ । ਅਰੁ ਅੰਦਰਿ ਸੁੱਥਨ ਕੇ ਕਾਛਨੀ* ਪਹਰੇ । ਅਉਰ ਸਭ ਕਪੜੇ ਸੁਪੇਦ ਜਿਉਂ ਹੋਨਿ, ਤਿਵੇਂ ਪਹਿਰੈ । ਤਿਸ ਊਪਰਿ ਪ੍ਰਮ ਜਨੇਊ—ਜਿਉਂ ਉਪਰਿ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਹੀ—ਪਹਿਰੇ ॥੭॥

ਤਿਸ ਉਪਰਿ ਗਹਨੇ ਜੋ ਕਛੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਦੇਵੈ, ਸੋ ਪਹਰੇ । ਜੜਾਊ ਬਾਜੂ-ਬੰਦ, ਸਰਪੇਚ ਜੜਾਊ ਬੰਧੀਆ, **ਜੜਾਊ** ਜਹਾਂਗੀਰੀਆਂ†, ਹੋਰ ਜੋ ਕਛੁ ਗਹਣਾਂ

::ਫਰਕੁ, ਵਿੱਥੁ ।

*ਜਾਂਘੀਆ, ਛੋਟਾ ਕਛਹਿਰਾ ।

†ਜਹਾਂਗੀਰੀ ਰੁਪਯਾ, ਇਕ ਤੋਲਾ ਚਾਂਦੀ ਦਾ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁੰਡੇ ਲਾ ਕੇ ਹਮੇਲਾਂ (ਕੰਢੀਆਂ) ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਹੋਵੈ, ਸੋ ਪਹਿਰੇ ॥ ਜੇ ਅਪਣੇ ਹੋਵਹਿੰ ਤਾਂ ਅਤਿ ਭਲਾ,' ਨਾਹੀ ਲੈਹ ਤਾਂ ਪਰੇ ॥ ਅਰੁ ਪਾਇਜੇਬਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹਿਰੇ; ਸੁਇਨੇ ਦੀਆਂ ॥ ਅਰੁ ਮੁਕਟ ਪਹਿਰੇ—ਸੇਹਰਾ ਸੁਇਨੇ ਦਾ । ਵਿਚਿ ਉਸ ਦੇ ਲੜੀਆਂ ਮੋਤੀਆਂ ਸੁੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੋਵਨਿ । ਸੋ ਮੱਥੇ ਉਪਰਿ ਪਹਰੇ ॥੮

ਫੂਲੋਂ ਕੀ ਮਾਲਾ ਗਲੇ ਮੇਂ ਅਰੁ ਸਿਰ ਪਰ ਰੱਖੈ । ਅਰੁ ਜੋੜੇ ਉਪਰਿ ਕੇਸਰ ਛਿੜਕੇ ॥੯

ਦਿਨ ਨੂੰ ਅਗੇ ਹੀ ਭੋਜਨੁ ਮਾਸ ਕਾ ਮਸਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕਰੇ । ਅਰੁ ਬੀੜੇ ਮਸਾਲਿਆਂ ਆਲੇ ਚੱਬੇ ॥੧੦॥

ਫੇਰਿ ਦੁਇ ਘੜੀਆਂ ਰਾਤਿ ਗੁਦਰੇ, ਤਾਂ ਅਸਵਾਰੀ ਕਰੇ, ਵਾਜਿਆਂ ਨਾਲਿ ॥ ਅਰੁ ਖੁਸਬੋਈ—ਅਤ੍ਰ ਕਪੜਿਆਂ ਨੋ ਬਹੁਤੁ ਲਾਵੈ ॥੧੧॥

ਅਰੁ ਹਥਿਆਰ ਪਹਿਰ ਕੇ ਸਵਾਰ ਹੋਵੈ ॥੧੨॥

ਜਬ ਜਾਨੈ ਕਿ ਸਾਹੁਰੈ ਘਰਿ ਆਇ ਪਹੁਚਿਆ ਹਾਂ; ਤਬ ਸੁਰਤਿ ਅਪਨੀ ਸਾਸ ਸਾਸ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਬਿਖੇ ਰੱਖੇ ॥੧੩॥

ਅਰੁ ਅਸਵਾਰੀ ਦੇ ਸਮੇ ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਵਿੱਤਿ* ਗੱਭਰੂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਰਿ ਵਾਰਕੇ ਦੇਂਦਾ ਜਾਵੈ, ਮੁਟਦਾ ਜਾਵੈ ॥੧੪॥

ਅਰੁ ਜਉਨ ਜਗਹ ਗਭਰੂ ਕੇ ਬੈਠਨੇ ਕੀ ਸਾਹੁਰੇ ਕੇ ਲੋਕ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨਿ, ਉਥੇ ਸਭ ਜਾਇ ਬੈਠਨਿ ॥ ਅਨੰਦ ਸਬਦ ਬਾਣੀ ਗਾਵਨਿ, ਇੱਕ ਸੁਣਨਿ ॥ ੧੫

ਅਰੁ ਜਿੱਥੇ ਗੱਭਰੂ ਬੈਠੇ, ਉੱਥੇ ਅਗਰ ਖੁਸਬੋਈ ਦੀ ਧੂਪ ਦੇਂਦੇ ਰਹਨਿ ॥੧੬

ਗੱਭਰੂ ਮਸਾਲਿਆਂ ਨਾਲਿ ਬੀੜੇ ਦਬਾਵੰਦਾ ਰਹੈ ॥ ਸਬਦ ਸੁਨਤਾ ਰਹੈ । ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸਭ ਮਨੋਰਥ ਰਾਸ ਹੋਵਨਿ ॥੧੭॥੪

ਪੰਚਨ ਬਚਨ—ਜੱਗ ਕੀ ਬਿਧਿ

ਜਬ ਸਮਾ ਸੰਜੋਗ ਕਾ ਆਵੈ; ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਰਹੰਦੀ ਨੋ; ਤਬ ਗਭਰੂ ਕਉ

*ਧਨੁ ।

ਚਉਕੀ ਉੱਤ੍ਰ ਦਿਸਾ ਕੀ ਉਪਰਿ, ਨਵੀਨ ਤੁਲਾਈ ਵਿਛਾਇਕੈ, ਬੈਠਾਏ ॥ ਮੁਹ ਬਾਲਕ ਕਾ ਦੱਖਣ ਦਿਸਾ ਵਲਿ ਰਹੇ—ਸਾਹਮਣੇ ਕੰਨਿਆ ਕੇ ॥੧॥

ਅਰੁ ਭਗਉਤੀ ਨੰਗੀ ਕਰਿਕੈ, ਸੰਧੂਰ ਫੂਲ ਚੜ੍ਹਾਇਕੇ, ਉਸ ਜਾਇ ਪੱਛਮ ਵਲਿ, ਟੋਏ ਸਿਉਂ ਪਾਰਿ ਰੱਖੇ ॥੨

ਫੇਰਿ ਟੋਆ ਬਾਲਕ ਵਲਿ ਰੱਖ ਕੇ, ਪੜਦਾ ਸਾਲੂ ਦਾ ਬਾਲਕ ਅਰੁ ਕੰਨਿਆ ਵਿਚਿ ਤਣਿਆ ਰਹੇ ॥੩॥

ਤਬ ਕੰਨਿਆ ਕਉ ਸਭ ਗਹਣੇ, ਸੀਗਾਰ ਕਰਕੇ ਚਉਕੀ ਦੱਖਨ ਦਿਸਾ ਕੀ ਉਪਰਿ—ਸਾਹਮਣੇ ਬਾਲਕ ਦੇ ਬੈਠਾਏ ॥ ਵਿਚਿ ਸਾਲੂ ਦਾ ਪੜਦਾ ਕਰਕੈ :॥੪॥

ਮਾਂਢੀਂ, ਕੰਨਿਆ ਵੱਲ ਬੈਠਨਿ ॥ ਜਾਵੀਂ ਗਭਰੂ ਵਲਿ ॥੫॥

ਪਰ ਜੇਤੇ ਲੋਕ ਹੋਵਨਿ, ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਗਲ ਬਿਖੇ ਫੂਲੋਂ ਕੀ ਮਾਲਾ ਹੋਵਨਿ ॥੬॥

ਤਬ ਏਕ ਸਿੱਖ ਖਾਲਸਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕਾ, ਸ਼ਬਦ ਕਾ ਬੇਤਾ, ਸੁੱਧ ਬਾਣੀ ਕਾ ਹਿਤਕਾਰੀ, ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਆ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਹਿਤ ਔਦਰ, ਸਾਵਧਾਣ ਉਮਰ ਅੰਦਰਿ ਹੋਵੈ। ਅਤੇ ਬੇਮਤਲਬ ਜੋ ਮਾਇਆ ਵਲਿ ਆਸ ਨ ਕਰਿ ਬੈਠੇ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ; ਤਿਸਨੋ ਸੰਜੋਗ ਬਿਧਿ ਕਰਨੇ ਕੀ ਨਿਮਿਤ, ਸੰਜੋਗ ਬਿਖੈ ਬੈਠਾਈਐ । ਉਸ ਪਾਸ ਤੇ ਸੰਜੋਗ ਬਿਧਿ ਕਰਾਈਐ ॥੭॥

ਤਬ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਰੇ :—ਜੁ ਪਹਲਾਂ ਪੁੱਛੇ ਕੰਨਿਆ ਕਉਂ :—

"ਅਮਕਾ ਨਾਮ, ਅਮਕੇ ਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਅਮਕੇ ਕਾ ਪੋਤ੍ਰਾ, ਅਮਕੀ ਜਾਤਿ, ਬਰਨ ਅਮਕਾ, ਰੰਗ ਐਸਾ, ਏਤੀ ਉਮਰ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸੋਂ ਸੰਜੋਗ ਪਾਇ ਤੇਰੇ ਸੰਜੋਗ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਇ ਬੈਠਾ ਹੈ—ਉੱਤ੍ਰ ਦਿਸਾ ਵਲਿ ਸਾਹਮਣੇ !"

ਇਹ ਬਚਨ ਓਹ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖ ਕਹੈ

ਤਬ ਏਕ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖ ਖਾਲਸੇ ਕਾ ਕੰਨਿਆ ਕੀ ਵੱਲ ਹੋਵੈ। ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਨ ਕੇ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੰਨਿਆ ਕੇ ਕੀ ਓਰ ਤੇ ਕਹੈ, ਜੋ--

"ਜੀ ! ਗੁਰਮੁਖ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਉਪਕਾਰੀ ਦੁਹਾਂ ਵਲਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਨੂੰ
ਇਉਂ ਬਚਨ ਕਹੰਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਵਨ ਕਰਿਕੇ,ਸਮਝਕਰਿ ਉਤ੍ਰ ਦੀਜੈ !"

ਤਬ ਕੰਨਿਆ ਤੇ ਯੋਂ ਕਹਵਾਈਐ :—

"ਆਗਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੀ ਸੋਂ ਸੰਜੋਗ ਹੈ;ਮਾਥੇ ਪਰ ਹੈ। ਅਰੁ ਮਾਤਾ
ਪਿਤਾ ਕੀ ਆਂਗਿਆ ਸਿਰ ਪਰ ਹੈ !!"

ਤਬ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੰਨਿਆ ਕਾ ਕਹੇ: ਜੁ "ਭਲਾ ਹੈ ਜੀ ! ਸੰਜੋਗ ਹੋਵੈ !!"੧੦

ਇਸੀ ਜੁਗਤਿ ਵਹੁ ਗੁਰਮੁਖ, ਪਿਤਾ ਬਾਲਕ ਕੇ ਕਉ ਪੁੱਛੇ, ਜੋ—

"ਅਮਕਾ ਨਾਮ, ਅਮਕੇ ਦੀ ਬੇਟੀ, ਅਮਕੇ ਕੀ ਪੋਤ੍ਰੀ, ਅਮਕੀ ਜਾਤਿ, ਬਰਨ ਅਮਕਾ, ਰੰਗ ਐਸਾ, ਏਤੀ ਉਮਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੀ ਖਾਲਸਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸੋਂ ਸੰਜੋਗ ਪਾਇ, ਤੇਰੇ ਸੰਜ਼ੋਗ ਵਾਸਤੇ ਬੈਠੀ ਹੈ-ਦੱਖਣ ਦਿਸਾ ਵਲਿ ਸਾਹਮਣੇ। ਅਰੁ ਇਸ ਕੀ ਮਨਸਾ ਆਸਾ ਹੈ—ਧਨ ਕਰਿ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਰਿ, ਸੁਖ ਕਰਿ, ਸੰਪੂਰਨ ਕਰੈ। ਅਉਰ ਵਲਿ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਮਲੀਨ ਕਰਿ ਨ ਦੇਖੈ। ਜੋ ਉਪਚਾਰ* ਤ੍ਰਿਹੁੰ ਗੁਣਾ ਕੀ ਮਾਇਆ ਕਾ ਕਰੇ; ਸੋ ਮੁਝ ਅਰਧ-ਸਰੀਰੀ ਕਉ ਪੁੱਛ ਕੇ ਕਰੇ। ਇਤਨੇ ਕਰਮ ਕਬੂਲ ਕਰਿਕੇ, ਸੰਜੋਗ ਕੀ ਰੀਤਿ ਮੁਝ ਮਾਇਆ ਸਰੂਪੀ ਕੀ ਕਰੇ। ਤਬ ਮੈ ਅਰਧ–ਸਰੀਰੀ ਉਚਿਤ ਹੋਵਉਂ ! ਅਰੁ ਜੋ ਤੁਮਾਰੇ ਮਨ ਬਿਖੈ ਆਵੈ, ਸੋ ਉਚਰੀਐ ॥"੧੧॥

ਤਬ ਉਸ ਬਾਲਕ ਕਾ ਪਿਤਾ, ਅਥਵਾ ਚਾਚਾ, ਤਾਇਆ; ਅਵਰ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਹੋਵੈ; ਸੋ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ; ਬਾਲਕ ਸਿਉਂ ਇਹ ਜਵਾਬ ਦਿਵਾਵੈ ; ਕਿ :—

"ਧੰਨ ਭਾਗ ਹਮਾਰੇ ਹੈਂ, ਜੋ ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਅੰਸ ਸੋਂ ਹਮਾਰਾ ਸੰਜੋਗ ਹੋਵੈ। ਅਤੇ ਹਮ ਕਉ ਖਾਲਸਾ ਕਰੀਐ। ਜੋ ਕਿਛੁ ਮਨਸਾ ਹੈ,

*ਵਰਤੋਂ-ਵਿਓਹਾਰ, ਸਲੂਕ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰੈਗਾ ; ਇਸ ਕੀ ਅਰੁ ਮੇਰੀ !
ਹਮ ਜੰਤ ਹੈਂ, ਵਹ ਜੰਤਨੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਅਪਨੀ ਸਕਤਿ ਕਰਿ ਕਿਸੀ
ਬਾਤ ਕੀ ਪਹਿਨਾਮੀ† ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਕੀ ਨ ਕੀਜੀਐਗੀ।
ਅਰੁ ਖਾਲਸੇ ਕੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਕਾ ਸੰਜੋਗ ਮੁਝ ਕ੍ਰਿਮ ਜੰਤ ਸਾਥ ਹੋਵੈ ਜੀ ! ਜੋ
ਕਿਛੁ ਦਾਨ ਮੁਝ ਕ੍ਰਿਮ ਜੰਤ ਕੋ ਕਰੇਗਾ, ਜੋ ਆਗਿਆ ਸੋਂ ਸਿਵਾਇ
ਬਚੇਗਾ, ਸੋ ਅੱਗੇ ਇਸਕੇ ਰੱਖਾਂਗਾ ! ਇਸ ਮਹਿ ਫੇਰੁ ਨਾਹੀ !!"

ਇਸੀ ਜੁਗਤਿ ਸੱਤ ਸੱਤ ਵਾਰੀ, ਦੁਹੂੰ ਵੱਲਾਂ ਤੋਂ ਕਹਵਾਈਐ ॥੧੨॥

ਜਬ ਕਹਾਇ ਪਹੁਚੇ, ਤਬ ਪੜਦਾ, ਜੋ ਕੰਨਿਆ ਅਰੁ ਗਭਰੂ ਵਿਚਿ ਹੈ, ਦੂਰ ਕਰੀਐ ॥ ਅਰੁ ਫੂਲੋਂ ਕੀ ਮਾਲਾ ਬਾਲਕ ਤੇ ਕੰਨਿਆ ਕੇ ਗਲਿ ਬਿਖੈ ਪਾਈਐ ॥੧੩॥

ਫੇਰਿ ਬਾਲਕੁ ਅਰੁ ਕੰਨਿਆ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਚਉਕੀ ਉਪਰਿ ਜਾਇ ਬੈਠਨਿ ॥੧੪॥

ਫ਼ੇਰਿ ਬੈਸੰਤ੍ਰ, ਪਲਾਸ ਕੀ ਲਕੜੀ ਨਾਲਿ, ਉਸ ਟੋਏ ਵਿਚਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰੇ, ਘਿਉ ਨਾਲਿ। ਅਰੁ ਕਹੇ :—

"ਏ ਬੈਸੰਤ੍ਰ ਦੇਵਤਾ ! ਏ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ! ਏ ਸ੍ਰੀ ਖਾਲਸਾ ਜੀ !
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸੋਂ, ਅਮਕੇ ਕੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ, ਅਮਕੇ
ਕੀ ਪੋਤ੍ਰੀ, ਅਮਕਾ ਨਾਮ, ਅਮਕਾ ਰੰਗ ਬਰਨ; ਅਮਕੇ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਪੋਤ੍ਰ
ਅਮਕਾ ਨਾਮ, ਅਮਕਾ ਰੰਗ ਬਰਨ,—ਸਾਥਿ ਸੰਜੋਗ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ
ਪੁਰਖੁ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਸੁਭ ਸਮੇਂ ਬਿਖੈ। ਦੋਨੋ
ਜੀਅ ਸੁਖੀ ਰਹਨਿ ॥ ਤੁਮ ਸਾਖੀ ਹੋਵਹੁ !!"

ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਕਹੈ, ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਘ੍ਰਿਤ ਡਾਲੇ ॥ ਅਰੁ ਇਸੀ ਤਰਹ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਅਰੁ ਖਾਲਸੇ ਅੱਗੇ ਅੱਰਦਾਸਿ ਕਰੈ। ਹੱਥ ਜੋੜੇ :—"ਤੁਮ ਭੀ ਸਾਖੀ ਹੋਵਹੁ" ਅਰੁ ਹਰ ਮਰਤਬੇ, ਘਿਤ ਅਗਨਿ ਬਿਖੈ ਡਾਲੇ ॥੧੫

---

†ਪਸੇਮਾਨੀ, ਪੱਛੋਤਾਵਾ।

ਦੁਹੀਂ ਵਲੀਂ ਕਹੈ; ਜੋ :—

"ਕੰਨਿਆ ਅਰੁ ਬਾਲਕ ਮੈ ਆਪਸ ਮੋ ਬਚਨ ਹੁਇਕੇ
ਸੰਜੋਗ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਸੋ ਤੁਮ ਸਾਖੀ ਹੋਵਹੁ !"

ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਕਹੇ ॥੧੬

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਅਗੈ ਇਸੀ ਤਰਹ, ਜਿਉਂ ਉਪਰਿ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੈ ਅਰੁ ਏਹ ਭੀ ਕਹੈ :

"ਜੀ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਆਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚਿ, ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਪਾਇ ਸੰਜੋਗ
ਹੋਇਆ ਹੈ । ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਨੀ ; ਸੁਖਾਲੀ ਗੁਜਰਾਨ ਹੋਵੈ; ਸਿਮਰਨ
ਭਜਨ ਬਿਖੈ ਹੋਵੈ ! ਮੇਲੁ ਮਿਲਿਆ ਰਹੈ !!" ੧੭ ॥

ਫੇਰਿ ਦੋਵੈਂ ਚਉਕੀਆਂ ਪੱਛਮ ਦਿਸਾ ਵਲਿ ਵਿਛਾਏ । ਕੰਨਿਆਂ ਅਰੁ ਬਾਲਕ ਦੋਵੈਂ ਇਕਠੇ ਬੈਠਾਈਐ । ਜਿਸ ਜੁਗਤਿ ਬੈਠਤੇ ਆਏ ਹੈਨਿ । ਮੁੰਹ ਉਨਕਾ ਪੂਰਬ ਦਿਸਾ ਸਾਹਮਨੇ ਕਰੀਐ । ਕੰਨਿਆਂ ਕਉ ਦਾਹਨੀ ਦਿਸਾ ਵਲਿ ਬਾਲਕ ਕੇ ਬੈਠਾਵੇ । ਅਰੁ ਗੰਢ ਬਾਲਕ ਦੇ ਪਟਕੇ ਸਾਥ, ਕੰਨਿਆ ਕੇ ਉਪ੍ਰਲੇ ਕਪੜੇ ਸਿਉਂ, ਬੀਚਿ ਲਾਇਚੀ ਡਾਲ ਕਰਿ ਚਿਤ੍ਰੇ ॥੧੮ ॥

ਅਰੁ ਜਗਹ ਸੰਜੋਗ ਕੀ ਮੋਂ ਅਗਰ ਕੀ ਧੂਪ ਦੇਂਦੇ ਰਹਨਿ ॥ ਅਰੁ ਉਸ ਟੋਏ ਵਿਚਿ ਅਗਨਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰੇ, ਘ੍ਰਿਤ ਪਾਇ ਕਰਿ ॥੧੯

ਫੇਰਿ, ਲਾਵਾਂ ਫੇਰੇ ਲੈਨਿ । ਅਗੈ ਬਾਲਕਾ ਹੋਵੈ, ਪਿਛੈ ਕੰਨਿਆ । ਅਤੇ ਸੱਜੀ ਵਲਹੁੰ ਫੇਰੇ ਫੇਰਨਿ, ਉਸ ਟੋਏ ਗਿਰਦ ॥੨੦ ॥

ਜਬ ਚਉਕੀ ਪਾਸ ਦੋਨੋਂ ਆਵਹਿੰ, ਤਬ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਕਹਨ :—

"ਜੀ ! ਤੁਮ ਤੀਨੋ—ਖਾਲਸਾ, ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ, ਬੈਸੰਤ੍ਰ ਦੇਵਤਾ—
ਸਾਖੀ ਹੋਵਹੁ ! ਪਹਿਲਾ ਫੇਰਾ ਲਇਆ ਹੈ ॥"੨੧

ਤਬ ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਕੀਆਂ ਲਾਵਾਂ ਗਾਵਨਿ । ਜਬ ਇੱਕ ਫੇਰਾ ਫਿਰਨ,

ਤਬ ਪਹਿਲੀ ਲਾਂਵ ਪੜ੍ਹੇ ॥ (ਸੁਨ ਸਾਥ) ਗਾਵਨੀ :—

ਰਾਗਿ ਸੂਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੪ ॥

ਹਰਿ ਪਹਿਲੜੀ ਲਾਂਵ, ਪਰਵਿਰਤੀ ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥
ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੇਦੁ, ਧਰਮੁ ਦ੍ਰਿੜਹੁ; ਪਾਪ ਤਜਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥
ਧਰਮੁ ਦ੍ਰਿੜਹੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹੁ; ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥
ਸ਼ਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਅਰਾਧਹੁ; ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਗਵਾਇਆ ॥
ਸਹਜ ਅਨੰਦੁ ਹੋਆ ਵਡਭਾਗੀਂ, ਮਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ॥
ਜਨੁ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਲਾਂਵ ਪਹਿਲੀ; ਆਰੰਭੁ ਕਾਜੁ ਰਚਾਇਆ ॥ ੧ ॥

ਹਰਿ ਦੂਜੜੀ ਲਾਂਵ, ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਮਿਲਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥
ਨਿਰਭਉ ਭੈ ਮਨੁ ਹੋਇ; ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਗਵਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥
ਨਿਰਮਲੁ ਭਉ ਪਾਇਆ, ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਆ; ਹਰਿ ਵੇਖੈ ਰਾਮੁ ਹਦੂਰੇ ॥
ਹਰਿ ਆਤਮਰਾਮੁ ਪਸਾਰਿਆ ਸੁਆਮੀ; ਸਰਬ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥
ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੋ, ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਜਨ ਮੰਗਲ ਗਾਏ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਦੂਜੀ ਲਾਂਵ ਚਲਾਈ; ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਾਏ ॥ ੨ ॥

ਹਰਿ ਤੀਜੜੀ ਲਾਂਵ, ਮਨਿ ਚਾਉ ਭਇਆ; ਬੈਰਾਗੀਆਂ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥
ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਹਰਿ ਮੇਲੁ, ਹਰਿ ਪਾਇਆ; ਵਡਭਾਗੀਆਂ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥
ਨਿਰਮਲੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ, ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਆ; ਮੁਖਿ ਬੋਲੀ ਹਰਿ ਬਾਣੀ ॥
ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਇਆ, ਹਰਿ ਕਥੀਐ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥
ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧੁਨਿ ਉਪਜੀ; ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ ਜੀਉ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੇ ਤੀਜੀ ਲਾਂਵੈ: ਹਰਿ ਉਪਜੈ ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥

ਹਰਿ ਚਉਥੜੀ ਲਾਂਵ ਮਨਿ ਸਹਜੁ ਭਇਆ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਿਲਿਆ ਸੁਭਾਇ ਹਰਿ ਮਨਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥
ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਇਆ ਅਨ ਦਿਨੁ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥
ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਵਜੀ ਵਾਧਾਈ ॥

ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਠਾਕੁਰਿ ਕਾਜੁ ਰਚਾਇਆ ਧਨ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮਿ ਵਿਗਾਸੀ ॥
ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਚਉਥੀ ਲਾਂਵੈ, ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥੪॥ ੨੨

ਜਬ ਦੂਜਾ ਫੇਰਾ ਫਿਰਨ ਤਬ ਦੂਜੀ ਲਾਂਵ ਪੜ੍ਹਨਿ ਗਾਵਿ ਕਰਿ । ਜਬ ਚਉਕੀ ਪਾਸ ਬਾਲਕੀ ਗਭਰੂ ਆਵਨਿ, ਤਬ ਕਹਨ; ਜੋ

"ਸਾਖੀ ਤੁਮ ਤੀਨੋ ਹੋਹੁ ! ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ
ਜੀ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ, ਤੁਮ ਕਉ !" ੨੩॥

ਜਬ ਏਕ ਫੇਰਾ ਲੈਨਿ, ਤਬ ਘ੍ਰਿਤ ਅਗਨੀ ਬਿਖੈ ਪਾਏ । ਅਰੁ ਕਹੈ; ਜੋ :—

"ਅਮਕੇ ਕੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ, ਅਮਕੇ ਕੀ ਪੋਤ੍ਰੀ, ਅਮਕਾ ਨਾਮ, ਅਮਕੇ ਕਾ
ਪੁਤ੍ਰ, ਅਮਕੇ ਕਾ ਪੋਤ੍ਰਾ, ਅਮਕਾ ਨਾਮ ਹੈ । ਸੰਜੋਗ ਲਾਵਾਂ ਫੇਰੇ ਕਾ
ਹੋਇਆ ਹੈ; ਤੁਮ ਸਾਖੀ ਹੋਵਹੁ !!"੨੪॥

ਸੰਜੋਗ ਕੀ ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ ਫੇਰੇ, ਇਸੀ ਤਰਹ ਦੇਵਨਿ । ਇਸ ਉਪਚਾਰ ਮੈ ਧੂਪ ਅਗਰ ਕੀ ਹੋਂਦੀ ਰਹੈ ॥ ਫੇਰਿ ਅਗਨਿ ਠੰਢੀ ਕਰੀਐ ॥੨੫

ਅਰੁ ਕੰਨਿਆਂ ਕਉ ਬਾਈਂ ਵਲਿ, ਜਹਾਂ ਗੱਭਰੂ ਬੈਠਾ ਥਾ, ਉਸ ਚਉਕੀ ਪਰ ਬੈਠਾਏ । ਅਰੁ ਬਾਲਕ ਕਉ ਕੰਨਿਆ ਕੀ ਜਾਗਾ ॥੨੬॥

ਕੜਾਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਉਕੀਆਂ ਪਾਸਿ, ਉੱਚਾ ਕਰਿ ਰੱਖੇ । ਅੱਰਦਾਸਿ ਕਰੇ : ਜੁ—

"ਜੀ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਆਂ ਦਾ ਆਪਸ ਮੈ ਸੰਜੋਗ, ਆਗਿਆ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ
ਪੁਰਖੁ ਕੀ ਪਾਇਕੇ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖੁ
ਸੁਖਾਲਾ ਰੱਖੇ; ਅਰੁ ਅਨੰਦ ਨਾਲਿ ਰੱਖੈ !!"੨੭॥

ਅਰੁ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਅਰੁ ਗਭਰੂ ਕਉ ਦੇਵਨਿ ॥੨੮॥

ਫੇਰਿ, ਪਿਤਾ ਕੰਨਿਆ ਕਾ, ਅਪਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਾਥਿ ਗੰਢ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿਤ੍ਰ ਕੇ ਕੜਾਹੁ ਕੜਾਹੀ ਵਿਚੋਂ ਲੈ ਕਰਿ, ਕੰਨਿਆ ਕੇ ਹੱਥਿ ਦੇਵੇ । ਫੇਰਿ ਕੰਨਿਆ ਕਾ ਹੱਥ ਪਕੜ ਕੇ, ਗੰਭਰੂ ਹਥਿ ਪਕੜਾਏ । ਅਰੁ ਕਹੈ, ਜੋ—

"ਮੈਂ ਇਸ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕਉ, ਆਗਿਆ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੀ ਸੋਂ, ਇਸ ਬਾਲਕ ਕਉ ਸਮੇਤ ਗਹਨੇ ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਦੇਨਾ ਹੈ ਜਥਾ ਸਕਤਿ ; ਸੋ, ਸਭ ਵਸਤੂ ਸਾਥਿ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ! ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਹੁ ਤੁਮ ਖਾਲਸਾ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਾ ਹੋਵੈ !!"

ਫ਼ੇਰਿ ਉਹ ਕੜਾਹੀ ਕੰਨਿਆ ਤੇ ਲੈਕਰਿ, ਗਭਰੂ ਅਪਨੇ ਮੁਹ ਪਾਏ ।।੨੯

ਅਨੰਦ ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਪੜ੍ਹਾਂਏ, ਗਾਵਿ ਕਰਿ। ਅਨੰਦ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕੜਾਹ ਵੰਡੀਐ ।। ਜੋ ਉਸ ਵਖਤ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਵਨਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਉ ਦੇਵੇ ।।੩੦

ਫਿਰਿ ਅਨੰਦ ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਗਾਵਨਿ। ਅਤੇ ਕੜਾਹੀ ਬਾਲਕ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਬਾਲਕੀ ਕੇ ਮੁਖ ਪਵਾਈਐ ; ਪੜਦੇ ਸੋਂ ।।੩੧।।

ਕੜਾਹੀ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸੁਬਾਹ ਨੋ ਫੇਰ ਕਰਕੇ,ਅਪਨੇ ਭਾਈ ਬਿਰਾਦਰੀ ਅੰਦਰਿ ਵੰਡੇ। ਤਥਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੋਸਤਾਂ, ਯਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਵੰਡੇ ।।੩੨।।

ਫੇਰਿ ਲੜਕੇ ਅਰੁ ਲੜਕੀ ਕਉ ਉਸ ਜਾਗਹ ਸੰਜੋਗ ਕੀ ਸੋਂ ਅਉਰ ਠਉਰ ਬੈਠਾਏ ।। ਸਮਿਗ੍ਰੀ ਸੰਜੋਗ ਕੀ, ਉਸ ਠਉਰ ਤੇ ਉਠਾਇਕੈ, ਠਿਕਾਨੇ ਲਾਏ ।।੩੩।।੫

ਛਟਮ ਬਚਨ

ਅਬਿ ਇਨਾਮ ਸੰਜੋਗ ਕਾ, ਅਰੁ ਲਾਗ ਲਗਾਇਤਾਂ ਕਾ, ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਆਪਨੀ ਦੇਵੈ ।।੧।।

ਸੰਜੋਗ ਕੇ ਸਮੇਂ ਮੰਗਲਾਚਾਰ ਹੋਵੈ। ਬਾਲਕੀ ਬਾਲਕੇ ਤੇ, ਜੋ ਆਪਨਾ ਕੁਲਾਧਰਮੁ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕਰਵਾਏ ।। ਅਉਰ ਪੂਜਾ ਕਿਸੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਨ ਕਰਾਏ। ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ, ਟੋਨਾ-ਟਾਮਿਨ ਨ ਕਰੇ ।। ਇਸਤੇ ਕਿਛੁ ਫਲੁ ਨਾਹੀਂ, ਅੰਤਿ, ਬੁਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ, ਮੁਹ ਕਾਲਾ ਹੋਵੈਗਾ। ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ, ਸੋ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਸਹਤ ਕਰੇ। ਜੋ—

"ਜੀ ; ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਆਂ ਵਿਚਿ ਸੁਖੁ ਹੋਵੈ ! ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੋਵੈ ; ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ ! ਅਤੇ ਇਹ ਬਾਲਕੀ

> ਅਪਨੇ ਭਰਤੇ ਨੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਰਿ ਜਾਨੇ,ਸੇਵਾ ਕਰੇ; ਪਤਿਵਰਤਾ ਹੋਵੈ ! ਅਰੁ ਇਹ ਬਾਲਕ ਇਸ ਬਾਲਕੀ ਉਪਰਿ—ਅਰਧ-ਸਰੀਰੀ ਅਪਨੀ ਜਾਨਿ ਕੇ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ! ਜੋ ਕਿਛੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਦੇਵੇ, ਸੋ ਇਸਨੋ ਇਸ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇਵੇ ! ਅਰੁ ਜਤ ਸਤ ਨਾਲਿ ਰਹਨਿ ॥ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸੁਰ ਭਰਤਾ ਹੀ ਹੈ। ਅਉਰ ਕਿਸੀ ਓਰਿ ਦੇਖੇ ਨਾਹੀ !"

ਯਹੀ ਅੱਰਦਾਸਿ ਕਰੇ ; ਜੋ ਸਭ ਕਾਰਜਸਿੱਧ ਹੋਵੈਹਿ ॥੨॥

ਅਰੁ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਜੋਗ ਬਿਧਿ ਕਰੇ ; ਅਰੁ ਕਿਛੁ ਲੇਵੈ ਨਾਹੀਂ, ਤਾਂ ਓਸ ਨੂੰ ਕੋਟਿ ਗੁਰਪੁਰਬ ਕੀਏ ਕਾ ਫਲੁ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਕਦਾਂਚ ਕਿਛੁ ਲੇਵੈ ; ਤਾਂ ਕੋਟਿ ਹੱਤਿਆ ਬਿਘਨ ਲੱਗਨਿ ॥੩॥੬

ਸਪਤਮ ਬਚਨ

ਸੰਜੋਗ ਤੇ ਅਗਲਾ ਦਿਨ ਜਬ ਹੋਇ, ਤਬ ਪਹਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਹਾਜਰੀ, ਅਥਵਾ ਮਿਠਾਈ, ਮੇਵਾ, ਕਿਆ ਹੋਰ ਭਾਂਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਖਿਲਾਵੈ ਜਾਞੀਆਂ ਨੋ। ਅਤੇ ਜੋ ਅਪਨੀ ਸਕਤਿ ਹੋਵੈ, ਤਾਂ ਬਿਰਾਦਰੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੋ, ਹੋਰ ਮਿੱਤ੍ਰ-ਇੱਠ ਹੋਵੈ ; ਬੁਲਾਇ ਖਿਲਾਵੈ। ਫੇਰਿ ਰਾਤਿ ਨੂੰ ਅੱਛਾ ਪ੍ਰਸਾਦੁ—ਮਾਸ ਮੱਛੀ, ਹੋਰ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜਾਞੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਲਾਵੈ ।। ੭ ॥

ਅਸਟਮ ਬਚਨ

ਸੁਹਾਗ ਰਾਤਿ ਕੀ ਬਿਧਿ—ਫੇਰਿ ਬਾਲਕ ਵਲੋਂ, ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ ਦਿਨ ਰਹੰਦੇ, ਬਾਲਕੀ ਦੇ ਵਾਸਤੈ ਜੋੜਾ ਜਾਮਾ ਭੇਜਣਿ। ਪਾਇਜਾਮਾਂ, ਜੋ ਮੌਜਿਆਂ ਦੀ ਤਰਹ ਹੋਵੇ। ਬੁਰਕਾ ਟੋਪੀ ਪਰਾਂਦਾਰ ਹੋਵੈ। ਅੱਗੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਜਾਲੀਦਾਰ ਹੋਵੈ, ਐਸੀ ਤਰਹ ਹੋਵੈ : ਅੱਗੇ ਤੇ ਜਬ ਚਾਹੀਐ ਜਾਲੀ ਡਾਰਿ ਦੀਜੈ, ਪਰਦਾ ਹੋਵੈ। ਜਬ ਚਾਹੀਐ ਜਾਲੀ ਉਠਾਇ ਦੀਜੈ ; ਮੂਹੁ ਖੁਲ੍ਹੈ। ਇਸ ਤਰਹ ਕਾ ਬੁਰਕਾ ਹੋਵੈ। ਅੱਗੇ ਤੇ ਜਿਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਅਰੁ ਓਢਣੀ ਸਾਲੂ ਦੀ ਹੋਵੈ। ਅਰੁ ਗਹਣੇ ਸੁਇਨੇ, ਰੁਪੇ ਦੇ, ਅਰੁ ਫੂਲੋਂ ਕੇ ਹੋਵਹਿਂ। ਖੁਸ਼ਬੋਈ—ਅਤ੍ਰ, ਗੁਲਾਬ, ਚੋਆ, ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਪਾਨੀ। ਬੀੜੇ ਅਰੁ ਸਭ ਸਾਜ ਸੀਂਗਾਰ ਜਥਾ ਸਕਤਿ ; ਸਪਤਮੀ ਦੀ ਰਾਤਿ ਨੂੰ---ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਸੰਜੋਗ ਤੇ ;—ਬਾਲਕੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ, ਬਾਜਾ ਬਜਾਵਤੇ, ਲੈ

ਆਵਣਾ ॥੧*

ਫੇਰਿ ਬਾਲਕੀ ਨੂੰ ਗਰਮ ਪਾਨੀ ਨਾਲ ਉਬਟਨ ਮਲ ਕੇ ਨੁਵਾਏ । ਫੇਰਿ ਜੋ ਸਾਜ ਲੜਕੇ ਵੱਲੋਂ ਆਇਆ ਹੋਵੇ, ਸੋ ਲੜਕੀ ਕਉ ਪਹਿਨਾਵੈ ॥੨

ਜਬ ਜਾਨੇ ਕਿ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਰਾਤਿ ਦਾ ਜੰਞ ਨੋ ਖਵਾਲ ਪਹੁੰਚੇ ਹਾਂ । ਤਬ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਬਾਲਕੀ ਕੋ ਪਲੰਘ, ਪੀੜ੍ਹੇ, ਉਪਰਿ ਤੁਲਾਈ ਲੇਫ ਵਿਛਾਇਕੈ ਬਹਾਲੇ ॥੩

ਫਿਰਿ ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਹੰਢਵਾਈ† ਕੱਪੜੇ, ਗਹਣੇ, ਘ੍ਰਿਤ-ਪਕ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਰੱਖੈ ! ਬਾਲਕ ਨੋ ਭੀ ਪਲੰਘ ਉਪਰਿ ਬਹਾਲੈ ॥ ੪ ॥

ਫਿਰਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੇ :—

"ਜੀ ਅਰਦਾਸਿ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਅੱਗੇ, ਖਾਲਸੇ ਅੱਗੇ ; ਜ਼ੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਆਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੁਕਮੁ ਪਾਇ, ਲੇਖ ਕਰਿ,-ਸੰਜੋਗ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਰੁ ਇਸ ਲੜਕੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਸੋ ਕਪੜਿਆਂ ਕਰਿ; ਗਹਿਣੇ ਗਰਿ; ਹੰਢਵਾਈ ਕਰਿ; ਨਕਦ ਕਰਿ; ਘ੍ਰਿਤ-ਪੱਕ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰਿ; ਪਲੰਘ, ਪੀੜੇ, ਲੇਫ, ਤੁਲਾਈ ਕਰਿ; ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਜੋ ਕੁਛ ਹੋਇ ਆਇਆ ਹੈ; ਸੋ, ਅੱਗੇ ਰੱਖੇ ਹੈਨਿ; ਕਬੂਲ ਪਵੈ ! ਅਰੁ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਛੁ ਹੋਇਆ ਨਾਹੀ ! ਤੁਮ ਖਾਲਸਾ ਹੋ, ਪੜਦਾ ਢਕਣਾ ! ਅਤੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜੀਅ ਸੁਖਾਲੇ ਰਹਨਿ ॥ ਆਜ 'ਸੁਹਾਗ ਰਾਤ' ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸੁਹਾਗ ਸੁੱਖ ਰੱਖੇ ! ਅਰੁ ਬਾਲਕੀ ਸੇਵਾ ਭਰਤੇ ਕੀ ਕਰੇ !!"੫‡

ਤਬ ਉਸ ਰਾਤਿ—ਜੋ 'ਸੁਹਾਗ ਰਾਤਿ'§ ਹੈ; ਪਲੰਘਾਚਾਰ ਤੇ ਫਾਰਗ਼ ਹੋਇਕੇ ਸਮਿਗ੍ਰੀ ਠਿਕਾਨੇ ਲਗਾਵਣ ॥ ੬ ॥

---

* ਇਸ ਰੀਤਿ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕ, 'ਵਰੀ ਦੀ ਰਸਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਨਿ,

† ਹੰਢਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਸਤ੍ਰ, ਬਿਸਤ੍ਰੇ ਤੇ ਭਾਂਡੇ ਆਦਿ ।

‡ ਇਸ ਰਸਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਲਤ ਨਾਮ—'ਖੱਟ ਰਖਣਾ'—ਹੈ ।

§ ਇਹ ਰਸਮ ਭੀ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨੱਗਰਾਂ-ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਖੇ "ਰੀਤਾਂ" ਦੀ ਰਸਮ ਕਰਕੇ, ਜਾਰੀ ਹੈ ।

ਫੇਰਿ ਬਾਲਕੀ ਬਾਲਕੇ ਕਾ ਮੇਲ ਹੋਇ । ਤਬ ਏਕ ਪਲੰਘ ਪਰ ਦੋਵੇਂ ਇਕਠੇ ਹੋਇ, ਅਪਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ, ਧਿਆਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕਾ ਕਰਿਕੇ,ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਿ । ਜੋ :

"ਜੀ, ਪਾਕੀ ਨਾਈ ਪਾਕ ! ਅਸਾਡਾ ਦੋਹਾਂ ਜੀਆਂ ਦਾ ਸੰਜੋਗ, ਤੇਰਾ
ਹੁਕਮ ਪਾਇਕੈ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਸੁੱਖ ਕਰੀਂ! ਆਪਸ ਮੋਂ ਪਿਆਰੁ ਹੋਵੇ ।
ਜਹਾਂ ਰੱਖਹਿ; ਤਹਾਂ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਰੱਖੈਂ !"

ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਅਰਸਾਦਿ ਰੱਖਣਾ । ਤਬ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖੁ ਕਾ 'ਚਾਰ† ਕਰਨਾ ॥ ੭ ॥

ਉਸ ਸਮੇ ਭੀ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ਧਿਆਨੁ ਕਰਿ, ਨਾਮੁ ਮਨ ਬਿਖੈ ਜਪਹਿੰ । ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਜੀਉ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਪਾਇ ਉਸ ਸਮੈ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੇ ਗਰਭ ਬਿਖੇ ਨਿਵਾਸ ਲੇਵੈ, ਸੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖਾਲਸਾ ਹੋਵੇ ॥੮॥੮

ਨਾਵਾਂ ਬਚਨ

ਸੰਜੋਗ ਜੋ ਕਰੀਐ; ਸੋ ਕਬ ਕਰੀਐ ? ਜੋ ਜਾਨੀਐ ਬਾਲਕ, ਬਾਲਕੀ ਸਿਆਨੇ ਹੈਨਿ—ਦੁਨੀਆਂ ਕੀ ਸੁਰਤਿ ਹੈ । ਤਬ ਸਤਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਸੰਜੋਗ ਕਰੇ ॥ ਤਾਤਪ੍ਰਜ ਇਸ ਕਾ ਏਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਦੋਨੋ ਜੁਆਨ ਹੋਹਿੰ; ਤਬ ਸੰਜੋਗ ਕਰੇ ॥੧ ॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕੁਛੁ ਦੋਹਾਂ ਵੱਲਾਂ ਤੇ—ਜਾਂਞੀਆਂ ਮਾਂਞੀਆਂ ਤੇ—ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਉਸਨੋ ਮੀਠਾ ਕਰਕੇ, ਰਾਜੀ ਕਰੜੇ ਲੇਵੇ । ਅਰੁ ਆਪਸ ਮੋਂ ਜੋ ਬਰਾਦਰੀ ਹੈ, ਸੋ ਭੀ ਭਲਾ ਕਹੈ,—ਤੱਰੀਫ਼ ਕਰੈ । ਓਹ ਭੀ ਆਪਸ ਮੋ ਜਾਂਞੀ ਮਾਂਞੀ ਕਿਸੀ ਬਾਤ —ਘੱਟ ਵੱਧ ਕੀ ਚਰਚਾ ਨ ਕਰਨਿ; ਅੰਤਹਕਰਨ ਕਰਿ ਰਾਜੀ ਰਹਨਿ ॥ ਨਾ ਕੋਈ ਕਿਸੀ ਕੋ ਹਸੈ, ਨ ਨਾਉਂ ਰਖੈ* ! ਜੋ ਕੋਈ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕੀ ਚਰਚਾ ਕਰੇ, ਅਰੁ ਹਸੈ; ਉਸ ਕੋ ਅਪਨੇ ਮੇਲ ਤੇ ਛੇਕ ਕੱਢੀਐ । ਮਿਲਾਈਐ ਤਬ, ਜਬ ਬਹੁਤ

---

†ਆਚਾਰ-ਵਿਹਾਰ (ਮੈਥੁਨ), ਭੋਗ ।
*ਮਿਹਣਾਂ, ਤੱਨਾ ਮਾਰੇ ।

ਬੇਨਤੀ ਕਰੇ, ਬਹੁਤ ਅੱਜਿਜ਼ੁ ਹੋਇ; ਫਿਰਿ ਕਿਸੀ ਕੋ ਹਸੈ ਨਾਹੀਂ। ਅਰੁ ਸਿੱਖ ਖੂਬ ਲੇਵੈ; ਤਬ ਮਿਲਾਈਐ, ਬਖਸ਼ੀਐ। ਐਸਾ ਕਰਨਾ, ਜੋ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਿੰਦੇ ਹੱਸੈ ਨਾਹੀ ॥੨॥੯॥

ਦਸਮਾ ਬਚਨ

ਜਬ 'ਸੁਹਾਗ ਰਾਤਿ' ਹੋਇ ਚੁਕੇ, ਤਬ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਾਂਞੀਆਂ ਥਾਵਹੁੰ ਖ਼ੁਸੀ ਲੇ ਲੇਵੈ—ਰੁਖਸਤ ਕਰੇ ॥੧

ਲਗਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਜਥਾ ਸਕ੍ਰਤਿ ਦੇਵੈ—ਕਪੜਿਆਂ ਕਰਿ, ਨਕਦ ਕਰਿ ਵਿਦਿਆ ਕਰੇ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਲਗਾਇਤ ਦੋਹਾਂ ਵੱਲਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ ਬੋਲੇ; ਤਾਂ ਬੋਲਣੇ ਨ ਦੇਵੈ। ਜਿਉਂ ਪਿੱਛੈ ਕਹਿਆ ਹੈ ॥ ਅਰੁ ਯਹ ਬੋਲਣਾ ਲੈਣੇ ਦੇਣੇ ਉਪਰਿ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਅਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ, ਜੋ ਖਾਲਸਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਲ ਦੇਖਦਾ ਨਾਹੀ। ਓਹ ਸਭ ਅਪਣੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ॥ ੨ ॥ ੧੦

ਇਕਾਦਸਮੋ ਬਚਨ

ਜੋ ਬਾਲਕੀ ਕੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕਦਾਂਚ ਸਬੱਬ ਪਾਇ, ਬਾਲਕ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੇ ਜਾਵਹਿੰ। ਅਤੇ ਉਥੈ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਹੋਵੈ, ਤਾਂ ਖਾਣਾ। ਸਕੁਚਣਾ ਨਾਹੀਂ ! ਏਹ ਅੱਨ ਨ ਖਾਣਾ ਸਭ ਭ੍ਰਮ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਹੈ ॥ ਜੋ 'ਹਮ ਬੇਟੀ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਕਿਉਂਕਰ ਖਾਹਿੰ !' ਇਹ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਹੈਨਿ ॥ ਇਹ ਬਾਤ ਮਨ ਬਿਖੈ ਲਿਆਵਣਾ ਭ੍ਰਮ ਹੈ ॥ ਜਹਾਂ ਖਾਲਸਾ ਹੋਇ, ਤਹਾਂ ਸੰਕੋਚ ਨਾ ਕਰੇ ॥ ਜਬ ਬਿਉਹਾਰ ਬੇਟੀ ਬੇਟੇ ਦਾ ਨਾ ਹੋਵੈ, ਤਾਂ ਖਾਂਦੇ ਮਿਲਦੇ ਹੈਨ; ਜਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਖੰਮੀਰ, ਖੰਮੀਰ ਨਾਲਿ ਮਿਲਾਇਆ, ਤਬ ਖਾਣੇ-ਪੀਣੇ ਦੀ ਆਪਸ ਮੈ ਰਹਤ ਹੋਈ। ਇਹ ਉਲਟੀ ਰੀਤਿ ਹੈ ਕੱਚੀ। ਕਿਹੜਿਆਂ ਦੀ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਹੰਕਾਰੀਆਂ ਸਾਕਤਾਂ ਦੀ। ਇਹ ਖਸਲਤ* ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ॥ ਖਾਲਸੇ ਨੋ ਖਾਣਾ ਖਿਲਾਣਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਆਪਸ ਮੈ ਬੇਟੀ ਬੇਟੇ ਵਾਲੇ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਰਹਿਨ। ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ? ਜੋ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਕ ਕੀਤੇ ਹੈਨ ॥ ੧੧ ॥

*੨੧ ਨੰਬਰ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਮੱਤਿ' ਹੈ।

ਦੁਆਦਸਮੋ ਬਚਨ

ਅਬ, ਸੰਜੋਗ ਜੁ ਕਰੈ, ਸੋ ਕਿਉਂਕਰਿ ਕਰੇ ? ਕਹਾਂ ਕਰੇ ? ਚਾਹੀਐ, ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਬਰਨ ਬਰਨ ਏਕ ਹੋ ਜਾਹਿ। ਖੱਤ੍ਰੀ ਖੱਤ੍ਰੀ ਏਕ ਹੋਇ। ਬਡੀ ਛੋਟੀ ਜਾਤਿ ਕਾ ਬਿਚਾਰ ਆਪਸ ਮੈ ਨ ਕਰੈ ॥ ੧

ਅਰੁ ਸਰੀਨ, ਬਵੰਜਾਈ, ਵਾਰਹੀ, ਅਢਾਈ ਘਰ, ਸਭ ਏਕ ਹੋਇ ਜਾਹਿੰ। ਆਪਸ ਮੈ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕਾ ਬੀਚਾਰ ਨ ਕਰੈਂ ॥੨॥

ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਸਬਬ ਪਾਇ ਕਿਸੀ ਅਉਰ ਜਾਤਿ ਕੀ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਰਿ ਰੱਖੀ ਹੋਇ। ਅਰੁ ਉਸ ਕੀ ਅਉਲਾਦ ਹੋਇ; ਬੇਟੀ ਕਿ ਬੇਟਾ ! ਉਸਕਾ ਬੀਚਾਰ ਨ ਕਰੇ। ਕਿਉਂ? ਬਰੁ ਸੁੱਧ ਚਾਹੀਐ। ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਜੁ ਹੋਇ; ਸੁ ਉੱਤਮ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਦੇਵੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਲੜਕੀ ਦਾਸੀ ਤੇ ਹੋਇ, ਭਲੀ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਦੇਵੈ। ਅਰੁ ਉਹ ਜੋ ਅਗੇ ਖਾਲਸਾ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਜਾਣੈ ; ਜੋ ਧੰਨ ਭਾਗ ਮੇਰੇ ਹੈਂ; ਜੋ ਖਾਲਸੈ ਕੀ ਬੇਟੀ ਕਾ ਮੁਝ ਪਾਪੀ ਕੇ ਬੇਟੇ ਕਉ ਸੰਜੋਗ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਅਪਨੀ ਭਲੀ ਉੱਤਮ ਜਾਤਿ ਦੇਖ ਕੇ, ਅਰੁ ਉਸ ਕਾ ਸੰਸਾਰੀ ਸੂਤ ਮਲੀਨਤਾ ਕਾ ਦੇਖ ਕੈ, ਗਰਬੇ ਨਾਹੀਂ ॥੩

ਯਹ ਆਪ ਹੀ ਇਹ ਬਾਤ ਸੁਣ ਕੇ ਬੇਟੇ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮਿੰਨਤ ਕਰਕੇ, ਭਲੇ ਆਦਮੀ ਸਿੱਖ ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਕਉ ਬੀਚਿ ਡਾਲਕੇ ਕਰੇ, ਨਿਸਬਤ ਸੰਜੋਗ ਕਰੈ ॥ ੪ ॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਬੀਚਾਰ ਉਤਮ ਅਰੁ ਮਲੀਨਤਾਈ ਕਾ ਕਰੈਗਾਂ, ਅੰਤਕਾਲਿ ਜਮ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਹੋਵੈਗਾ । ਭਾਰੀ ਸਜਾਇ ਪਾਵੈਗਾ। ਉਸ ਕਉ ਹਲਾਲ-ਖੋਰ ਚੂਹੜੇ ਕੀ ਜੂਨਿ ਬਿਖੇ ਲਾਇ ਕੈ, ਬਿਸਟਾ ਉਠਵਾਈਐਗਾ ॥੫

ਅਤੇ ਜੋ ਕੋਈ ਖਾਲਸਾ ਜਾਣਕੇ, ਕਾਈ ਗਲ ਹੇਠੀ ਦੀ ਜਾਣੇ, ਤਾਂ ਮਨ ਬਿਖੈ ਨ ਲਿਆਵੈ ॥ ੬ ॥

ਅਰੁ ਬੇਟੇ ਕੀ ਨਿਸਬਤ ਸੰਜੋਗ ਜਹਾਂ ਜਾਨੈ ਤਹਾਂ ਕਰੈ। ਇਸ ਕਾ ਬੀਚਾਰੁ ਨ ਕਰੇ। ਅਤੇ ਬੇਟੀ ਕਾ ਸਮਝ ਕੇ ਕਰੈ ॥੭

ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਕੋਈ ਸਬੱਬ ਆਇ ਬਨੇ, ਅਰੁ ਆਗੇ ਉਸ ਲੜਕੇ ਮੈਂ ਕੋਈ

ਮੈਲੁ ਹੈ। ਅਤੇ ਦਸ ਪੰਜ ਸਿਖ ਭੁਲੇ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਬਰਜਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ਤਾਂ ਫੇਰ ਨ ਕਰੇ, ਖਾਲਸਾ ਜਾਨਕੇ। ਬਰਨ ਖਾਲਮੇ ਕਾ ਸਭ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ। ਬੇਟੀ ਕਾ ਸੰਜੋਗ ਉਸ ਲੜਕੇ ਸਾਥਿ ਕਰੈ ॥ ੮ ॥

ਅਰੁ ਜੋ ਖਾਲਸਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕਾ ਹੈ; ਉਸ ਬਿਖੈ ਕੋਈ ਆਪਸ ਮੈ ਜੁਦਾਇਗੀ ਨਾਹੀਂ। ਸਭ ਏਕ ਬਰਨ ਹੋਇ ਜਾਹਿਂ ॥ ੯ ॥

ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਸਾਇਤ ਪਾਇਕੇ ਨ ਹੋਇ ਸਕਨਿ, ਤਾਂ ਬਰਨ ਬਰਨ ਇਕੱਠੇ ਹੋਨਿ। ਖੱਤ੍ਰੀ ਖੱਤ੍ਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਨ ਬ੍ਰਾਹਮਨ, ਸੂਦ ਸੂਦ, ਅਰੋੜਾ ਅਰੋੜਾ, ਸੁਨਿਆਰ ਸੁਨਿਆਰ, ਭਾਟੀਆ ਭਾਟੀਆ, ਰਾਜਪੂਤ ਰਾਜਪੂਤ, ਲੋਹਾਰ ਤਿਖਾਨ ਏਕ ਹੋਨ। ਜੱਟ ਜੱਟ, ਜੋ ਜੋ ਜਾਤਿ ਹੋਹਿਂ ; ਸੋ ਆਪਸ ਮੋਂ ਮਿਲ ਜਾਹਿਂ, ਨਿਸਬਤ ਕਰਕੇ। ਹੋਰ ਬਿਚਾਰ ਨ ਕਰਨਿ ॥੧੦

ਅਰੁ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜਾਤਿ ਹੈ, ਅਰੁ ਉਸ ਕਉ ਆਪਸ ਮੈ ਸੰਜੋਗ ਬੇਟੀ ਬੇਟੇ ਕਾ ਬਨ ਨਾਹੀ ਆਵਤਾ: ਅਰੁ ਬੇਟੀ ਕਾ ਸੰਜੋਗ ਜ਼ਰੂਰ ਖਾਲਸੇ ਮੈ ਕਰਨਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਅਰੁ ਬੇਟੇ ਕਾ ਕਹੀਂ ਹੋਵੈ ; ਐਬ ਨਾਹੀਂ। ਤਬ ਉਸ ਕੀ ਬੇਟੀ ਕੀ ਨਿਸਬਤ, ਜਹਾਂ ਕਹੀਂ ਕੋਈ ਬਰਨ ਨਜੀਕੀ ਮਿਲਦਾ ਹੋਇ, ਤਹਾਂ ਕਰੇ ॥ ੧੧ ॥

ਜਹਾਂ ਕਹੀਂ ਐਸੀ ਜਰੂਰ ਹੋਇ; ਤਾਂ ਇਉਂ ਕਰੈ : ਖੱਤ੍ਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਨ ਨਾਲਿ ਕਰੇ। ਅਰੋੜਾ, ਖੱਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਕਰੇ। ਸੁਨਿਆਰ, ਅਰੋੜੇ ਨਾਲਿ ਕਰੇ। ਸੂਦ, ਅਰੋੜੇ ਨਾਲਿ ਕਰੇ। ਕੰਬੋਇ ਅਰੁ ਕਾਇਥ ਕਰੈ। ਕੰਬੋ ਅਰੁ ਸੁਨਾਰ ਕਰੇ। ਜੱਟ ਅਰੁ ਕੰਬੋਇ ਕਰੇ। ਛੀਂਬਾ ਅਰੁ ਧੋਬੀ ਅਰੁ ਕੰਬੋਇ ਮਿਲਨਿ। ਅਰੁ ਕਲਾਲ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਿ ਮਿਲਨਿ। ਅਰੁ ਅਉਰ ਜੋ ਜਾਤਿ ਹੈਨਿ, ਸੋ ਇਸੀ ਤਰਹ ਮਿਲਨ, ਜ਼ਰੂਰ ਨੂੰ। ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ? ਜੋ ਖਾਲਸੇ ਮੈ ਬਿਉਹਾਰ ਬੇਟੀ ਬੇਟੇ ਕਾ ਕਰਨਾ ਆਇਆ ਹੈ ॥ ੧੨ ॥

ਅੰਤ ਕਉ ਸਭ ਸਮੇ ਪਾਇਕੈ ਏਕ ਬਰਨ ਹੋਇਗੀ। ਪਰ ਇਹ ਜੁਗਤਿ ਮਾਰਗ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਹੀ ਕੀਏ ਹੈਂ। ਜੋ ਆਗੇਹੀ ਮੰਨੇਗਾ; ਸੁ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਬਿਖੈ ਰਹੈਗਾ ॥ ੧੩ ॥

ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਲੇਛਾਂ ਨਾਲਿ ਮਿਲਕੈ ਏਕ ਬਰਨ ਹੋਇ ਜਾਹਿੰਗੇ। ਜੋ ਕੋਈ ਇਸ

ਮਾਰਗ ਉਪਰ ਚਲੈਗਾ, ਸੋ ਖਾਲਸਾ ਰਹੈਗਾ। ਉਸ ਕਉ ਆਂਚ ਕਲਜੁਗ ਕੀ ਲਗਨੇ ਨ ਪਾਵੈਗੀ । ਇਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖ ਕਾ ਹੈ। ਅਪਣੇ ਜਾਣਕੇ ਕਹਿਆ ਹੈ। ਬਿਰਦ ਸਮ੍ਹਾਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੋ ਗੁਰ ਮਨਾਏਗਾ, ਸੋ ਚੇਤੇਗਾ। ਅਤੇ ਜੋ ਬਿਚਾਰ ਕਰੇਗਾ, ਸੋ ਅੰਤ ਪਛੋਤਾਵੈਗਾ ॥ ੧੪ ॥

ਜੋ ਕੋਈ ਜਾਤਿ ਖਾਲਸੇ ਕੀ ਪੁੱਛੇ, ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਤੇ ਆਖੇ—"ਸੋਢੀ ਖੱਤ੍ਰੀ ਹਾਂ!" ਅਰੁ ਇਉਂ ਹੀ ਕਹਾਵਣਾ। ਅਪਨੀ ਜੋ ਜਾਤਿ ਹੋਵੈ, ਅੱਲਿ* ਕਰਕੈ ਜਾਨਣੀ ॥੧੫॥

ਆਪਣੀ ਅੱਲਿ ਬਿਖੈ ਬਿਉਹਾਰ ਬੇਟੇ ਬੇਟੀ ਕਾ ਨਾਂ ਕਰੇ। ਅਉਰ ਸਭ ਥਾਇੰ ਕਰੈ ॥ ੧੬ ॥

ਇਉਂ ਕਰੇ : ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਨਾਨੇ ਕੀ ਜਾਤਿ ਬਿਖੇ ਲੜਕੀ ਹੋਇ, ਤਬ ਤਿੰਨ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨਾਨੇ ਅਪਣੇ ਦੀਆਂ ਛਡਿ ਕੇ, ਅਉਰ ਸਭ ਮੈ ਕਰੈ ॥ ੧੭ ॥

ਇਕ ਫੁੱਫੀ ਦੀ ਅਉਲਾਦ ਬਿਖੈ ਨਾ ਕਰੈ। ਅਉਰ ਜਹਾਂ ਸੰਜੋਗ ਬਨਿ ਆਵੈ, ਤਹਾਂ ਕਰੈ ॥੧੮॥

ਪਰ ਏਕ ਕਰੈ : ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਜਹਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਿਮਿਤ ਕਾ ਹੋਇ; ਤਹਾਂ ਸਭ ਖਾਇ। ਗਿਲਾਨਿ ਨ ਕਰੇ ॥ ਕਿਉਂ ਜੋ ਸਭ ਪੈਦਾਇਸ਼—ਪੁੱਤ੍ਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਹੈਂ। ਫੇਰਿ ਤੱਤ ਜੋ ਹੈ, ਸੁ ਖਾਲਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਉਂ ਕਿਉਂਕਰਿ ਗਿਲਾਨਿ ਕਰੇ!!੧੯

ਪਰ ਏਕ ਕਰੇ, ਜਬ ਇਤਨੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਕੀਆਂ ਚਾਹੈ; ਤਬ ਇਉਂ ਕਰੇ : ਯਾ ਸੀਧਾ ਯਾ ਨਕਦ, ਕਿਸੀ ਅਉਰ ਜਾਤਿ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਦੇਵੇ; ਉਸਦੇ ਹਥੋਂ ਪਕਵਾਇ ਖਿਲਾਵੈ। ਇਤਨੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਹੱਥੋਂ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਮਨੇ ਹੈ :—ਇੱਕ ਚੂਹੜਾ ਹਲਾਲ-ਖੋਰ. ਇਕ ਚਮਿਆਰ, ਇੱਕ ਸਾਂਹਸੀ, ਇਕ ਧਾਨਕ, ਇਕ ਕਲਾਲ੍—ਜੋ ਮਦ ਚੁਆਇੰਦਾ ਹੋਵੈ। ਹੋਰ ਕਲਾਲ੍ ਦੇ ਖਾਇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਨ ਖਾਏ। ਜਿਸ ਬਿਧਿ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਤਿਸਿ ਬਿਧਿ ਖਾਏ। ਕਿਉਂਜੋ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਖਾਣਾ ਮਨੱਾ ਹੈ ॥ ਹੋਰ ਐਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ। ਸ੍ਰੀ

*ਉੱਪਨਾਮ, ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ ਨਾਉਂ।

ਗੁਰੁ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਸਭ ਏਕ ਹੈਂ । ਜਬ ਉਸਕੇ ਏਕੁ ਹੀ ਹੈਂ, ਤਬ ਉਸਕਾ ਜੋ ਮਾਰਗੁ ਹੈ—ਪੰਥੁ; ਤਿਸ ਮੈ ਤਾਂ ਏਕ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਚਾਹੀਐਂ । ਜੋ ਕਹੈ, "ਮੈਂ ਖਾਲਸਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕਾ ਹੋਂ"॥ ੨੦ ॥੧੨

ਤ੍ਰਿਯੋਦਸਵਾਂ ਬਚਨ—ਪਰ ਸੰਜੋਗ* ਕੀ ਬਿਧਿ ਜੁਗਤਿ ਕਾ

ਜਿਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਭਰਤਾ ਕਾਲ ਪਾਇ ਕੈ ਕਾਲਬਸਿ ਹੋਇਆ ਹੋਇ; ਚਾਹੀਐ ਜੋ ਉਸ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਜਤ ਸਤ ਸੀਲ ਪਾਲੇ ॥ ੧ ॥

ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਕਾਮ ਕੇ ਬਲ ਕਰਿ—ਜੋ ਕਾਮ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ, ਭਲੇ ਤਪੀਸੁਰਉਂ ਕਉ ਅਰੁ ਰਿਖੀਉਂ ਕਉ ਅਪਨੇ ਧਰਮ ਤੇ ਗਿਰਾਇਆ ਡੁਲਾਇਆ ਹੈ । ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਇੰਦ੍ਰ ਸਾਰਖੇ, ਗੋਤਮ ਸਾਰਖੇ, ਸ੍ਰਿੰਗੀ ਰਿਖਿ ਸਾਰਖੇ;—ਜੋ ਨਾਮਿ ਕਹਿ ਸੁਨਾਊਂ, ਤਉ ਏਕ ਗ੍ਰੰਥ ਇਨ ਕੀ ਬਾਰਤਾ ਕਾ ਹੋਇ । ਥੋੜੇ ਮੈ ਬਹੁਤ ਕਹਿਆ ਹੈ—ਇਸ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਦੇਵਤੇ ਸਭ ਛਲੇ ਹੈਂ; ਫੇਰਿ ਇਸਤੇ ਆਦਮੀ ਜਾਮੇ ਨੂੰ ਕਿਆ ਦੋਸ ਦਿੱਚੇ ! ਫੇਰਿ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਜਾਮੇ ਨੂੰ—ਜੋ ਮਰਦ ਤੇ ਸਤਰਹ ਹਿੱਸੇ ਕਾਮ ਇਸਨੋ ਵਧੀਕ ਹੈ ॥ ਫੇਰਿ ਇਹ ਆਦਮੀ ਕਾ ਜਾਮਾ ਕਿਆ, ਜਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਿਗੈਰ ਰਹੈ ! ਅਰੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਰਦ ਬਗੈਰ ਰਹੈ !!੨

ਜੋ ਸਬਬ ਪਾਇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜੁਆਨ ਅਰੁ ਮਾਤਾ ਉਸਕੀ, ਏਕ ਘਰਿ ਏਕਲੇ ਸੋਵੈਂ; ਤਾਂ ਇਤਬਾਰ ਉਨ ਕੀ ਰਹਤ ਕਾ ਨ ਕਰੇ; ਜੋ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਕਾਮ ਕੇ ਬਸਿ ਹੈ । ਸਤਜੁਗ ਤ੍ਰੇਤਾਂ ਦੁਆਪਰ ਜੁਗ ਮੈ ਭਲੇ ਭਲੇ ਤਪਸੀਉਂ ਕਉ ਕਾਮ ਨੇ ਛਲਾ ਹੈ । ਕਲੂ ਕੇ ਤੋ ਇਹ ਲਛਨ ਹੈਨਿ, ਕਿਉਂਕਰਿ ਬਚੇ ! ਕਿਸੀ ਤਰਹ ਬਚਦਾ ਨਾਹੀ ॥ ਤਬ ਇਹ ਆਦਮੀ ਕਿਆ ਹੈ, ਜੁ ਇਸ ਤੇ ਰਹੈ ! ਫ਼ਿਰ ਜਾਮਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ, ਇਸ ਦੀ ਤਾਂ ਮੱਤਿ ਹੋਛੀ ਹੈ, ਚਪਲ ਹੈ । ਅਪਨਾ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਜਾਣਦੀ ਨਹੀ । ਕਿਉਂਜੋ ਖਮੀਰ ਇਸ ਕਾ ਹਠ ਕਾ ਹੈ । ਜੋ ਕਿਛੁ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਇਸਤੇ ਹੋਂਦਾ ਹੈ; ਸੋ ਹਠ ਕਰਿ ਕਰਦੀ ਹੈ ।—ਸਤਜੁਗ, ਦੁਆਪਰ, ਤ੍ਰੇਤੇ ਬਿਖੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਖਲੀਆਂ ਕਾ ਜੋਰ ਥਾ । ਪਰ ਏਕ ਉਨ ਜੁਗੋਂ ਬਿਖੇ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਥਾ । ਇਸ ਤੇ ਦੋਖ ਕਾਮ

---

*ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ, ਕਰੇਵਾ, ਚਾਦਰ ਪਾਂਉਣੀ ।

ਲਗਤਾ ਥਾ, ਅਬ ਕਲੂ ਕਾਲ ਕਾ ਅੱਮਲ ਹੈ, ਜੋ ਕੋਈ ਚੋਰੀ ਜਾਰੀ ਬੁਰਿਆਈ ਕਰੇਗਾ; ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਪਰਫੁਲਤ ਹੋਂਦਾ ਹੈ । ਜਬ ਅੱਤਿ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਤਾਂ ਇੱਕੋ ਵਾਰੀ ਉਸਦਾ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਬੀਰਜ ਭੀ ਨਾਹੀ ਰਹਿੰਦਾ । ਵੱਡੀ ਸਜਾਇ ਵਿਖੇ ਜਾਇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੩ ॥

ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਿਧਵਾ ਕਉ ਚਾਹੀਏ : ਪਹਿਲੇ ਵਰਸ ਮੈ ਜਤ ਸਤ ਵਿਖੈ ਰਹੈ । ਅਰੁ ਆਗੈ ਜਹਾਂ ਤਕ ਬਸਾਵੈ; ਜਿਉਂ ਜਾਨੇ ਤਿਉਂ ਆਪ ਕੋ ਜਤ ਸਤ ਸੀਲ ਸੰਜਮ ਮੈ ਰਾਖੈ । ਇਸ ਰਹਿਤ ਰਹੈ : ਜਬ ਤਾਰਾ ਚੜ੍ਹੈ, ਰਾਤਿ ਪਵੈ, ਤਾਂ ਓਗਰਾ ਖਾਵੈ; ਖਿਚੜੀ ਦਾ ਬਿਨਾਂ ਲੂਣ ਤੇ ਫਿੱਕਾ । ਪਾਉ ਅੰਨ ਦਾ, ਪੰਜ ਸੇਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਾਵੈ ਦਿਨ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਉਪਰ, ਕੋਇਲਿਆਂ ਉਪਰ, ਅਥਵਾ ਲਕੜੀਆਂ ਨਾਲ ਰੀਧੇ । ਜਥ ਜਾਣੇ ਇੱਕ ਸੇਰ ਦਾ ਵਾਰਾਵਰਦ ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਦਾ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਤਬ ਸੰਧਿਆ ਸਮੇਂ,ਤਾਰਾ ਚੜ੍ਹੇ ਮਿਰਚਾਂ ਪਾਇ ਕਰ ਪੀਵੈ । ਹਿਰਦੇ ਕੋ ਕਿਤੇ ਵਲ ਡੁਲਾਵੈ ਨਾਹੀਂ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਧਿਆਨ ਬਿਖੈ ਰਹੈ । ਸਿਮਰਣ ਕਰਤੀ ਰਹੈ । ਗੁਰੂ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਸਾਸਾਂ ਤੀਕ ਨਿਰਬਾਹ ਹੋਵੈਗਾ । ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਮੈਲੇ ਨਾ ਰੱਖੈ; ਅਰੁ ਮਹੀਨ ਬਸਤ੍ਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਹਿਰਨੇ । ਸੁਆਦੋਂ ਮੈਂ ਜੀਉ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ । ਸੁਆਦ ਇਸ ਕਾਮ ਕਉ ਯੋਂ ਹੈਨਿ, ਜਿਉਂ ਅਗਨਿ ਮੈ ਘ੍ਰਿਤ ਪਾਈਐ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੋਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਾ ਭਲਾ ਜਤ ਸਤ ਮੈ ਹੈ; ਅਰੁ ਬੋਲ ਤੋਲ ਸਿਉਂ ਰਹੈ; ਕਿਆ ਮਰਦ, ਕਿਆ ਇਸਤ੍ਰੀ ॥ ੪ ॥

ਜੋ ਜਾਨੈ ਕਿਸੇ ਉਪਾਉ ਕਰਿ,ਰਹਿਤ ਕਰਿ,ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਤੀ : ਤਬ ਯਾਰੀ ਚੋਰੀ ਨ ਕਰੇ । ਅਉਰ, ਜੋ ਇੱਛਾ ਹੋਇ, ਸੋ ਕਰੈ । ਕਿਉਂ?ਕਾਮ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ, ਭਲਿਓਂ ਭਲਿਓਂ ਕਉ ਇਸਨੇ ਜ਼ਿਬਹ ਕੀਆ ਹੈ । ਚੋਰੀ ਜਾਰੀ ਤੇ ਇਸਕਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਇਨ ਕਰਮੋਂ ਕਾ ਬੀਚਾਰ ਕਰੀਐ; ਤਉ ਗਿਰੰਥ ਬਢੈ । ਥੋੜੇ ਮੈ ਕਹਤਾ ਹੋਂ । ਜੇ ਜਾਨੇ ਕਿ ਰਹਿ ਨਹੀ ਸਕਤੀ, ਤਬ ਇਉਂ ਕਰੇ—ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ ਬਨਾਉ—ਸਿਵਾਇ ਸਹੁਰੇ ਸਕੱਤ੍ਰ, ਅਰੁ ਜੇਠੱਤ੍ਰ, ਦਿਵੱਤ੍ਰ, ਦੋਹੱਤ੍ਰ ਭਾਨਜਾ—ਇਨ ਕੋ ਛਡਿਕੇ, ਅਉਰ ਸਭ ਸਾਥਿ ਅਪਨਾ ਪਰਸੰਜੋਗ ਕਰੇ ॥ ੫ ॥

ਜਬ ਜਾਨੈ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ ਨਾਹੀ ਬਨਾਉ ਬਨਤਾ, ਤਬ ਸਾਹੁਰੇ ਕੀ ਕੁਲ ਬਿਖੇ

ਨਜੀਕ ਦੂਰ ਕਰੇ ॥੬

ਜਬ ਜਾਨੈ ਕਿ ਉਹਾਂ ਭੀ ਨਾਹੀ ਬਨਤਾ, ਤਬ ਸਾਹੁਰੇ ਕੀ ਜਾਤਿ ਬਿਖੈ ਦੇਖੈ। ਜਬ ਲਗ ਇਨੋ੍ਹ ਜਗਹੁ ਬਨਾਉ ਬਨੈ, ਤਬ ਲਗ ਅਉਰ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਨਾ ਕਰੇ ॥੭॥

ਜਬ ਜਾਨੈ ਕਿ ਇਨ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਬਨਾਉ ਨਾਹੀ ਬਨਤਾ, ਤਬ ਫੇਰਿ ਮਨ ਅਪਨੇ ਕਉ ਸਮਝਾਵੈ। ਅਰੁ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੇ, ਜੋ

"ਮੁਝ ਪਾਪਨ ਕਉ ਰਾਖ ਲੇਹੁ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੈ !"੮

ਜਬ ਜਾਨੈ ਕਿਸੀ ਭਾਂਤਿ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਤੀ, ਅਰੁ ਲੇਖੁ ਕਰਮ ਕਾ ਸਬਲ ਹੈ। ਤਬ ਓੜਕ ਨੋ ਆਨ ਜਾਤਿ ਬ੍ਰਰਨ ਬਿਖੈ, ਭਲੀ ਕੁਲ ਬਿਖੈ, ਭਲੇ ਆਦਮੀ ਕਉ ਦੇਖਿ ਕੇ ਕਰੈ ॥ ੯ ॥

ਦੋ ਜਗਹ ਨਾ ਕਰੇ—ਏਕ ਤੋ ਨਾਨੇ ਕੇ ਘਰਿ ਬਿਖੈ, ਦੂਸਰੇ ਅਪਨੀ ਪੇਕੀ ਜਾਤਿ ਬਿਖੈ ॥ ੧੦ ॥

ਅਉਰ ਜਹਾਂ ਜਾਨੇ ਤਹਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਅਪਨੀ ਲਾਇਕ ਕਰੇ ॥ ੧੧ ॥

ਇਉਂ ਹੀ ਮਰਦ ਕਰੇ। ਜੋ ਦੁਇ ਠਉਰ ਮਨੇ ਹੈ; ਊਹਾਂ ਨਾ ਕਰੇ ॥ ੧੨ ॥

ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੇ ਅਉਲਾਦ ਹੋਵੈ, ਬੇਟੀ, ਬੇਟਾ। ਤਉ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਉ ਕਿਸੀ ਭਾਂਤਿ ਪਰ-ਸੰਜੋਗ ਕਰਨਾ ਆਇਆ ਨਾਹੀਂ ॥ ੧੩ ॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕਾਮਵੰਤੀ ਹੋਇਕੇ ਕਰੇ; ਤਬ ਉਸ ਕਉ ਛੇਕ ਕੱਢੀਐ। ਅਰੁ ਉਸ ਮਰਦ ਕਉ, ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਉਲਾਦ ਵਾਲੀ ਨਾਲਿ ਪਰ-ਸੰਜੋਗ ਕਰੇ, ਛੇਕ ਕੱਢੀਐ। ਫੇਰਿ ਆਪਸ ਮੈ ਮਿਲਾਈਐ ਨਾਹੀ ॥ ੧੪ ॥

ਅਰੁ ਜਿਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਉ ਅਉਲਾਦ ਹੋਇਕੈ ਮੂਏ ਹੋਵਨਿ; ਅਰੁ ਆਗੇ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਵੈ; ਉਸ ਕਉ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਪਰਸੰਜੋਗ ਕਰੇ। ਜਿਉਂ ਉਪਰਿ ਕਹਿਆ ਹੈ ॥ ੧੫ ॥ ੧੩ ॥

ਚਉਦਸਮੋ ਬਚਨ

ਅਬ ਪਰਸੰਜੋਗ ਕੀ ਬਿਧਿ-ਜੁਗਤਿ:—ਪੰਜ ਸਿੱਖ ਸਿੱਖਣੀਆਂ ਅਪਣੇ ਪੇਕੇ ਦਿਆਂ ਨੋ—ਜੋ ਖ਼ਾਲਸਾ ਹੋਵਨਿ; ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਿਧਵਾ ਇਕੱਠੇ ਕਰੇ ॥ ਅਰੁ ਅਪਣੀ ਬ੍ਰਿਥਾ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੇ ॥ ਆਗੇ ਤੇ ਓਹ ਕਿਆ ਕਹਨਿ ਉਸਕੋ ? ਜੋ

> "ਬੇਟੀ ! ਪੁੱਤ੍ਰੀ ! ਕਿਵੇਂ ਅਪਨਾ ਜਤੁ ਸਤ ਰਖੇਂ ਤਾਂ ਭਲਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਅਪਨਾ ਮਨ ਡੁਲਾਵੈਂ ਨਹੀਂ। ਬੁਰਿਆਈ ਨ ਕਰੁ ! ਇਸ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਹੈ। ਮੁੰਹ ਕਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਡੇ ਬਡੇ ਦੁਖ ਪਾਈਦੇ ਹੈਨਿ, ਜੋ ਆਖਨ ਜੋਗ ਨਾਹੀਂ ! ਤਿਸ ਤੇ ਧਰਮ ਕਰਨਾ ਭਲਾ ਹੈ,ਸਚੁ ਹੈ !!"੧॥

ਤਬ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਕੱਤੀਸ ਦਿਨ ਅਪਨੇ ਪੇਕੇ, ਅਥਵਾ ਅਪਨੇ ਪੇਕੇ ਕੁਲ ਬਿਖੈ, ਜਾਤਿ ਬਿਖੈ—ਜੋ ਪੇਕੇ ਨ ਹੋਵਿਨ, ਤਾਂ ਮੁਹ-ਬੋਲ* ਕਰ ਲਏ। —ਅਪਨੀ ਬਿਰਥਾ ਜਾਹਰ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਰਹੇ ॥ ੨ ॥

ਪੰਚਮੀ ਸੁਦੀ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਸੰਜੋਗ ਹੋਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਕਹੀਐ, ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਅੱਗੇ; ਜੋ "ਅਮਕੇ ਕੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕਾ ਸੰਜੋਗ ਤੇਰੇ ਸਾਥਿ ਹੈ !"

ਅਰੁ ਪੰਜ ਬੀੜੇ ਅਥਵਾ ਇੱਕੀਸ ਲੌਂਗ,ਹੱਥ ਦਾ ਛੱਲਾ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਭੇਜੀਐ॥੩॥

ਅੱਗੇ ਤੇ ਉਹ ਪੁਰਖ ਨੱਥ, ਮੌਲੀ, ਮਹਿੰਦੀ ਭੇਜੇ, ਅਰੁ ਕਹੇ:

> "ਹੁਕਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਸਿਉਂ ਆਈ ਹੈ,
> ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਪਰ। ਭਲਾ ਹੈ, ਕਬੂਲ ਹੈ !!"੪॥

ਤਬ ਉਹ ਪੁਰਖ ਪੰਚਮੀ ਸੁਦੀ ਨੂੰ ਊਖਾਕਾਲ† ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਕਪੜੇ ਨਵੇਂ—

---

*ਧਰਮ ਦੇ ਪੇਕੇ—ਮਾਪੇ ਤੇ ਭਰਾ ਆਦਿ ਬਣਾ ਲਵੇ।

†ਪਹੁ ਫੁਟਣ ਸਮੇਂ।

ਸਾਲੂ, ਘਘਰੀ, ਚੋਲੀ ਕਜਲੀ, ਸੁਥਨ, ਮੋਇਜਿਆਂ ਦੀ ਤਰਹ ਲਾਇਚੇ*ਦੀ; ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਗਹਨੇ, ਹੋਰ ਸਾਜ ਸੁਹਾਗ ਦਾ ਲੈਕੇ, ਆਪ ਆਵੈ; ਜਿਥੈ ਓਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਵੈ ॥ ੫ ॥

ਅਰੁ ਓਹ ਪੁਰਖ ਬਟਨਾ ਮਲਿ ਕੇ ਨ੍ਹਾਵੈ, ਕਪੜੇ ਸੁਪੇਦ ਪਹਿਰੇ। ਕੇਸ਼ਰ ਛਿੜਕੈ, ਹਥਿਆਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਬੀੜੇ ਖਾਂਦਾ, ਕਲਗੀ ਪਰਾਂ ਦੀ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਰੱਖ ਕੇ, ਪਾਇਜੇਬਾਂ ਸੁਇਨੇ ਦੀਆਂ ਪਾ ਕੇ, ਸਿਰ-ਪੇਚ ਬਧੀਆ ਜੜਾਊ, ਜਹਾਂਗੀਰੀਆਂ ਜੜਾਊ, ਫੂਲੋਂ ਕੀ ਮਾਲਾ, ਏਹ ਸਭ ਸਾਜ ਪਹਿਰਕੈ; ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਊਖਾਕਾਲ ਦੂੰਹ ਚਹੁੰ ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲਿ, ਘੋੜੇ ਊਪਰਿ ਚੜ੍ਹ ਕੇ, ਛੈਣੇ ਵਜਾਂਦੇ ਆਵਨਿ ॥ ੬ ॥

ਆਗੈ ਤੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੇ ਪੇਕੇ ਆਦਰ ਕਰਿਕੇ, ਇਕ ਜਾਗਹ ਬੈਠਨੇ ਕਉ ਅਲਾਹਦੀ ਦੇਵਨਿ ॥ ੭ ॥

ਉਥੇ ਸਾਹਾ ਦਿਨ ਤੇ ਪਹਿਰ ਰਾਤਿ ਤੱਕ, ਅਨੰਦ ਸਬਦ ਮੰਗਲ ਛੰਦਾ ਗਾਂਵਦੇ ਰਹਨਿ ॥ ੮ ॥

ਅਰੁ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੇ ਪੇਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਖਾਣੇ ਕਉ, ਉਸੀ ਜਾਗਹ ਲੈ ਆਵਨਿ, ਦੋਵੇਂ ਵਖਤ ॥ ੯ ॥

ਜਬ ਰਾਤਿ ਪਵੈ, ਤਬ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨੁਵਾਇਕੇ, ਮਰਦਨ ਬਟਨੇ ਨਾਲਿ ਕਰਿਕੇ; ਫੇਰਿ ਕੋਰਾ ਕਪੜਾ ਖੱਦਰ ਦਾ ਲੈ ਕੇ, ਪਹਲੇ ਤਉ ਇੱਕ ਸੁਥਨ ਪੰਜਾਂ ਤਹਾਂ ਦੀ ਮੋਜਿਆ ਦੀ ਤਰਹ ਸਵਾਇ ਪਹਿਰਾਵੈ। ਐਸੀ ਹੋਵੇ ਜੋ ਅੰਗ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਰਹੈ। ਫੇਰਿ ਇਕ ਅੰਗਾ ਪੰਜਾਂ ਤਹਾਂ ਦਾ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅਸਤੀਨਾਂ ਬਾਹੁਲੀਆਂ ਦੀ ਤਰਹ ਹੋਵਨ, ਜੋ ਹੱਥ ਅਰੁ ਅੰਗੁਲੀਆਂ ਛਪਨਿ। ਫ਼ੇਰਿ ਇਕ ਟੋਪ ਪੰਜਾਂ ਤਹਾਂ ਦਾ, ਕਿਸ ਤਰਹ ਦਾ ? ਅੱਖੀਅ ਦੀ ਜਾਗਹ, ਉਤਨੀਆਂ ਅਖੀਆਂ ਹੋਨਿ; ਅਰੁ ਨਾਸਕਾ ਕੇ ਅਗੇ ਇੱਕ ਮਹੀਨ ਕਪੜੇ ਕਾ ਪੜਦਾ ਕਰੇ, ਅਉਰ ਸਭ ਜਾਗਹ—

---

*ਪੰਜ ਤਾਰਾਂ (ਧਾਗੇ) ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਉਣਿਆਂ ਕਪੜਾ; ਜਿਵੇਂ 'ਦੁਸੂਤੀ', ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਪੰਜ ਸੂਤੀ (ਗਾੜ੍ਹੀ ਉਣਤ ਦੇ) ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਸਿਰ ਮੂੰਹ ਅਰੁ ਗਲ ਤੇ ਹੇਠ ਇਕ ਗਿਠ ਤੱਕ ਕੱਜਿਆ ਹੋਵੈ । ਪੰਜ਼ਾਂ ਤਹਾਂ ਦਾ ਕਪੜਾ, ਅਰੁ ਅੰਗਾ, ਸਾਥ ਲੱਗਾ ਰਹੈ । ਐਸਾ ਟੋਪ ਅਰੁ ਅੰਗਾ ਅਰੁ ਸੁਥਨ- ਤੀਨੋ, ਬਨਵਾਇ ਕੇ ਰੱਖੈ । ਜਬ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਿ ਪਹੁਚੇ, ਤਬ ਅਰਗਜੇ ਸੰਦਲ ਨਾਲਿ—ਜਿਸ ਵਿਚ ਚੰਦਨ ਬਹੁਤ ਪਵੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤਾਂ ਨਾਲਿ ਬਰਾਬਰ । ਤਬ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਤੇ—ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਸਿਰ ਤੱਕ, ਸਭੇ ਲੇਪਨ ਕਰੇ । ਇਕ ਅਖੀਆਂ ਦੀਆਂ ਧੀਰੀਆਂ ਬਚਨ । ਹੋਰ ਸਭ ਮੁਹ ਅਰੁ ਹੱਥ ਸਭ ਲੇਪਨ ਕਰੈ । ਐਸਾ ਲੇਪ, ਜੋ ਮਾਸ ਦਿਖਾਈ ਨਾ ਦੇਵੈ । ਅਰੁ ਇਹੁ ਮੰਤ੍ਰ, ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲੇਪ ਕਰਨੇ ਕੇ ਸਮੇ ਪੜ੍ਹਤੀ ਜਾਇ—

"ਏਕ ਨਾਮ ਪਾਕੀ ਨਾਈ ਪਾਤ੍ਰ, ਤੂ ਬੇ ਐਬ ਹੈ !"੧੦

ਫੇਰਿ ਜਬ ਲੇਪ ਇਸ ਕੀ ਦੇਹੀ ਕਾ ਸੁੱਕੇ; ਤਬ ਉਹ ਤਿੰਨ ਅੰਗੇ (ਬਸਤ੍ਰ)ਪੰਜਾਂ ਤਹਾਂ ਕੇ ਪਹਿਰਾਏ । ਏਸ ਤਰਹ ਪਹਿਨਾਏ, ਜੋ ਅੰਗ ਕਿਸੀ ਜਾਗਹ ਤੇ ਨੰਗਾ ਸੁਈ ਕੇ ਸੰਜਾਰ* ਬਰੋਬਰ ਭੀ ਨ ਹੋਇ । ਅੰਗ ਨਾਲਿ ਲਗਾ ਰਹੈ; ਜਿਉਂ ਅੰਗ ਨਾਲ ਸੀਂਵ ਛੱਡਿਆ ਹੈ ।।੧੧

ਫੇਰਿ ਜਿਥੇ ਜਾਗਹ ਪਰਸੰਜੋਗ ਕੀ ਹੋਵੈ, ਉਥੇ ਮਾਟੀ ਦਾ ਚਉਕਾ ਪਾਇਕੇ, ਚਾਰ ਬਰਛੀਆਂ ਗੱਡ ਕੇ, ਨਾਲਿ ਮਜੀਠਾ ਕਪੜਾ ਮਉਲੀ ਨਾਲਿ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਚੰਦੋਏ ਦੀ ਰਉਂਸ ਰੱਖੇ । ਫੇਰਿ ਦੋਇ ਪਟੜੇ ਲੈ ਆਵੈ । ਅਰੁ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਰਛੀਆਂ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਉੱਤ੍ਰ ਦਿਸਾ ਵਲਿ ਇਕ ਟੋਆ ਗਜ ਲੰਮਾ, ਅਧ ਗਜ ਚਉੜਾ, ਅਧ ਗਜ ਡੂੰਘਾ ਕਰੇ । ਅਰੁ ਉਹਾਂ ਭੀ ਚਉਕਾ ਮਿੱਟੀ ਕਾ ਦੇਵੈ । ਫ਼ੇਰਿ ਉਹ ਪਟੜੇ ਬਰਛੀਆਂ ਵਿਚਿ ਵਿਛਾਏ । ਏਕ ਪਟੜਾ ਉੱਤ੍ਰ ਦਿਸਾ ਵਾਲਿ—ਜਿਸ ਵਲਿ ਟੋਆ ਹੈ; ਏਕ ਪਟੜਾ ਦੱਖਣ ਦਿਸਾ ਵਲਿ । ਤਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਰਹਿੰਦੀ ਉਸ ਟੋਏ ਵਿਚ ਅਗਨੀ ਪਲਾਸ ਕੀ ਲਕੜੀਆਂ ਕੀ ਜਗਾਵੇ; ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰੇ ।। ਅਰੰਭ ਪਰਸੰਜੋਗ ਕਾ ਕਰੇ ।।੧੨।।

---

*ਨੱਕੇ ਜਿੰਨਾ ।

ਅਰੁ ਏਕ ਚਉਕੀ ਅੱਧ-ਵਿਚਕਾਰ ਪਟੜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਛਾਏ ਕਾਠ ਦੀ। ਉਸ ਉਪਰ ਇੱਕ ਭਗਉਤੀ ਨੰਗੀ ਕਰਕੇ, ਸੰਧੂਰ ਲਗਾਇਕੇ, ਫੂਲੋਂ ਕੀ ਮਾਲਾ ਚੜ੍ਹਾਇਕੇ ਰੱਖੈ । ਫੇਰ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ (ਟੋਏ ਵਲ ਸਾਰਾ ਅੰਗ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਤਰ ਕਰਕੇ) ਦੱਖਣ ਦਿਸਾ ਦੇ ਪਟੜੇ ਉਪਰ ਬੈਠਾਏ; ਅਰੁ ਮਰਦ ਨੋ ਇਸ਼ਤ੍ਰੀ ਕੇ ਉੱਤ ਵਲ ਟੋਏ ਦੇ ਉਪਰ ਖੜਾ ਕਰੇ। ਮੂਹ ਦੱਖਣ ਵਲ ਕਰੇ ॥੧੩॥

ਫੇਰਿ ਅਗਨਿ ਘ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰੇ। ਅਰੁ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋ ਉਸ ਬੈਸੰਤ੍ਰ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਲਾਟ ਵਿਚ ਟੋਏ ਉਪਰੋਂ ਕੁਦਾਇ ਕੱਢੇ, ਚਉੜੀ ਵਲੋਂ, ਉੱਤ੍ਰ ਨੋ। ਫੇਰ ਆਖੈ ਜੋ :

"ਬੈਸੰਤ੍ਰ ਦੇਵਤਾ ! ਜੁ ਯਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਜਾਮਾ ਤੇਰੇ ਬਿਖੈ ਹੋਮ ਹੋਇਆ !" ਅਰੁ ਘ੍ਰਿਤ ਡਾਲੇ ਅਰੁ ਕਹੈ : "ਤੂੰ ਸਾਖੀ ਹੈਂ !"

ਅਰੁ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਕਉ ਭੀ ਸਾਖੀ ਕਰੈ; ਅਰੁ ਜੋ ਸਿਖ ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਉਸ ਸਮੇ ਦੁਹਾਂ ਵਲਾਂ ਕੇ ਹੋਹਿੰ, ਉਨ੍ਹੇ ਭੀ ਸਾਖੀ ਕਰੇ ॥੧੪॥

ਫੇਰਿ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋ ਉੱਤ੍ਰ ਦਿਸਾ ਦੀ ਪਟੜੀ ਉਪਰ ਮੂਹ ਦੱਖਣ ਵਲ ਕਰਿ ਕੈ ਬੈਠਾਏ। ਅਰੁ ਅੱਧ-ਵਿਚ ਟੋਏ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਦਾ ਪੜਦਾ ਕਰੈ; ਪੂਰਬ ਪਛਮ ਵਲਿ; ਪਰ ਟੋਆ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਲੁ ਰਹੈ, ਪੁਰਖ ਵਲ ਪੜਦਾ ਹੋਵੈ। ਫ਼ੇਰ ਉਹ ਕੱਪੜਾ ਜੋ ਅੰਗੇ ਲਪੇਟਿਆ ਹੈ,—ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ, ਉਤੇ ਸਮੇ ਉਤਾਰ ਕੇ, ਉਸ ਟੋਏ ਦੀ ਅਗਨਿ ਵਿੱਚ ਪਾਏ। ਅਰੁ ਉਥੇ ਜੋ ਜੋਰੂਆਂ ਬੈਠੀਆਂ ਹੋਨਿ, ਉਸ ਅੰਗੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪਲੇਟੇ ਉਪਰਿ ਮਿੱਠਾ ਘ੍ਰਿਤ ਪਾਇਨ ॥੧੫॥

ਅਰੁ ਯਹ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਸੰਜੋਗ ਕਰਾਵਨੇ ਬੈਠੇ, ਸੋ ਆਖੈ :—

"ਏ ਬੈਸੰਤ੍ਰ ਦੇਵਤਾ, ਇਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਅੰਗ ਤੇਰੇ ਬਿਖੈ ਹੋਮ ਹੋਆ, ਹੁਕਮੁ ਪਾਇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ। ਅਬ ਜੋ ਇਹ ਜਾਮਾ ਅੰਗ ਹੈ, ਸੋ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਾਖੀ ਹੈ; ਅਰੁ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਸਾਖੀ ਹੈ, ਅਰੁ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਸਾਖੀ ਹੈ !!"੧੬

ਫੇਰਿ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਉ ਪੜਦੇ ਬਿਖੈ ਨੁਵਾਈਐ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਨਾਲ। ਫੇਰਿ ਅਛੇ ਕਪੜੇ ਗਹਨੇ ਪਹਿਰੇ, ਸੀਗਾਰ ਕਰਿ ਬੈਠੇ; ਜੋ ਕਪੜੇ, ਸਾਜ ਪੁਰਖ ਵਲੋਂ ਆਇਆ ਹੋਇ ॥੧੭॥

ਫੇਰਿ ਦੋਨੋ ਪਟੜੇ ਪੱਛਮ ਦਿਸਾ ਵਲਿ ਰੱਖਕੇ, ਪੁਰਖ ਅਰੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੋਨੋ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂ ਮੁੰਹ ਕਰਕੇ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾਹਨੀ ਵਲਿ, ਮਰਦ ਬਾਈਂ ਵਲਿ—ਬੈਠਨਿ ॥ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂ ਦੇਈਐ ॥੧੮॥

ਫੇਰਿ ਕੜਾਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਪੁਰਖ ਕਾ ਕਰੈ; ਅੱਗੇ ਰੱਖੈ; ਚਉਕੀ ਉਪਰਿ। ਅਰੁ ਆਖੈ :—

"ਅਮਕਾ ਨਾਮ, ਅਮਕੀ ਜਾਤਿ, ਬਰਨ, ਰੰਗ ਐਸਾ ।
ਖਾਲਸਾ ਚਾਹਤਾ ਹੈ : 'ਸੰਜੋਗ ਮੇਰਾ ਇਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਾਥ ਹੋਵੈ !"੧੯

ਅੱਗੇ ਤੇ ਮਾਤਾ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੀ, ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਨਕੇ, ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਖੇ : ਜੋ

"ਅਮਕਾ ਨਾਮ, ਅਮਕੀ ਜਾਤਿ, ਅਮਕਾ ਬਰਨ, ਰੰਗ ਹੈ;
ਖਾਲਸਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਸਾਥ ਸੰਜੋਗ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ !" ੨੦॥

ਅਗੇ ਤੇ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਹੈ :—

"ਜੋ ਆਗਿਆ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੀ ਹੈ;
ਸੋ ਸਿਰ ਪਰ ਕਬੂਲ ਹੈ ॥" ੨੧ ॥

ਅਰੁ ਇਸੀ ਤ੍ਰਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਜਬਾਨੀ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਕਹੈ। ਅੱਗੇ ਤੇ ਉਹ ਮਰਦ ਕਹੈ :—"ਭਲਾ ਜੀ !!"੨੨

ਇਕ ਵਧੀਕ ਉਸ ਤੇ ਇਹ ਕਹੈ :—

"ਜੋ ਕੁਛ ਕਮਾਈ ਅਰੁ ਭੇਦ ਮਸਲਤ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹੋਵੈ ;
ਪਹਨਾਮੀ ਨ ਕਰੇ ! ਅਰੁ ਸਿਵਾਇ ਇਸ ਤੇ ਦੂਜੀ ਵਲਿ ਨ ਦੇਖੇ ।
ਦੋਨੋਂ ਅਪਨੇ ਜਤ ਸਤ ਬਿਖੈ ਰਹਨਿ ॥" ੨੩

ਇਸੀ ਤਰਹ ਸੱਤ ਮਰਤਬਾ ਅਗਨਿ ਬਿਖੈ ਘ੍ਰਿਤ ਡਾਲ ਡਾਲ ਕਰਿ ਕਹੈ :
"ਤੂੰ ਸਾਖੀ ਹੈਂ !" ੨੪ ॥

ਫੇਰਿ ਗੰਢ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖੁ ਕੀ ਸੁਪਾਰੀ ਪਾਇ ਕਰਿ ਚਿਤ੍ਰੇ। ਬਾਏਂ ਵਲਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂ ਬੈਠਾਏ ਪਟੜੇ ਉਪਰਿ। ਅਰੁ ਮਰਦ ਨੂ ਸਜੀ ਵਲਿ ਬੈਠਾਏ ॥੨੫

ਫੇਰਿ ਅੱਰਦਾਸ ਕਰੇ; :—

"ਜੀ ! ਏਨ੍ਹਾਂ ਜੀਆਂ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਤੇ ਪਰਸੰਜੋਗ ਆਗਿਆ ਪਾਇਕੇ— ਅਮਕਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਅਮਕੀ ਜਾਤਿ ਹੈ ; ਅਮਕਾ ਬਟਨ, ਰੰਗ ਹੈ; ਖਾਲਸਾ ਹੈ ! (ਇਸੀ ਤਰਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਉਚਾਰ ਕਰ)—ਹੋਇਆ ਹੈ ! ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਹੁ, ਜੋ ਬਨਿ ਆਵੈ, ਸੁਖਾਲੇ ਰਹਨਿ ! ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਸਦਕੇ ਸੋਂ !!"

ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਅੱਰਦਾਸਿ ਕਰੇ, ਖਾਲਸੇ ਅੱਗੇ ॥੨੬

ਫੇਰਿ ਅਨੰਦ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨਿ। ਜੋ ਜੋਰੂਆਂ ਬੈਠੀਆਂ ਹੋਵਨਿ ਗਾਵਨਿ ਮੰਗਲਾਚਾਰ ਕਰਨਿ। ਅਰੁ ਉਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ ਹੋਵਨਿ ਨਾਹੀ; ਸਾਖੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ। ਅਰੁ ਕੜਾਹੁ ਵੰਡਨਿ। ਅਰੁ ਫੇਰਿ ਕੜਾਹ, ਮਰਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਮੂਹਿ ਪਾਏ, ਇਸਤੀ ਮਰਦ ਦੇ ਮੂਹਿ ਪਾਏ; ਪੜਦੇ ਵਿਚਿ ॥੨੭

ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਲਗਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕਿਛੁ ਦੇਨਾ। ਅਰੁ ਭੇਟ ਅੱਰਦਾਸਿ ਰੱਖਣੀ; ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ॥ ੨੮ ॥

ਫੇਰਿ ਉਸ ਠਉਰ ਤੇ ਉਠਕੇ, ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ, ਉਤੇ ਸਮੈ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਊਖਾਕਾਲ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਛਾਂਵ—ਲੈ ਆਵੈ ॥੨੯ ॥

ਸਪਤਮੀ ਦੀ ਰਾਤਿ ਨੋ ਮੇਲ 'ਸੁਹਾਗ ਰਾਤਿ' ਦਾ ਕਰਨਿ। ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੇ ਸਿੰਗਾਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਰੇ। ਫੂਲੋਂ ਕੇ ਗਹਨੇ, ਅਉਰ ਗਹਨੇ, ਕਪੜੇ ਜਥਾ ਸਕਤਿ

ਪਹਿਰੇ । ਮੇਲ ਦੇ ਸਮੇ ਦੋਨੋ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ; ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਅਗੈ ਅਪਨੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਿ । ਜੋ :

"ਹੇ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ! ਅਸਾਂ ਦੋਹਾਂ ਜੀਆਂ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਲਛਮੀ ਕਰਿਕੇ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਰਿਕੇ, ਸੁਖ ਕਰਿਕੇ ਬਖਸਨਾ; ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਨੀ । ਮੇਲ ਮਿਲਿਆ ਰਹੈ !"੩੦

ਅਰੁ ਜੋ ਸਾਜ ਸੰਜੋਗ ਕਾ, ਪਰਸੰਜੋਗ ਕਾ ਕਰਨਾ ਪਹਿਰਨਾ ਕਹਿਆ ਹੈ; ਜੋ ਆਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਹੋਇ ਆਵੈ, ਤਾਂ ਅਤਿ ਭਲਾ, ਨਹੀ ਤਾਂ ਕਿਸੀ ਤੇ ਲੈਕੇ ਕੰਮ ਚਲਾਏ; ਫੇਰਿ ਦੇ ਛੱਡੇ ॥ ੩੧ ॥

ਪੰਦਰਵਾਂ ਬਚਨ

ਅਬ ਹੁਕਮ ਪਾਇਕੇ, ਲੇਖ ਕਰਿ, ਆਨ ਜਾਤਿ, ਆਨ ਬਰਨ ਸੰਗਿ ਜੁ ਸੰਜੋਗ ਕਰੇ, ਤਬ ਯੋਂ ਕਰੇ : ਜੋ ਜਾਨੇ ਮੇਰੇ ਬਰਨ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਬਰਨ ਉੱਤਮ ਹੈ; ਤਾਂ ਅਨੰਦ ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਬਰਛੀਆਂ ਗੱਡ ਕੇ, ਉਪਰਿ ਸੱਜਰਾ× ਚੰਦੋਆ ਤਾਣਕੇ, ਪੜ੍ਹਾਏ ॥੧

ਅਰੁ ਉਸ਼ ਜਾਗਹ ਮਾਟੀ ਕਾ ਚਉਕਾ ਦੇ ਕਰਿ ਪਟੜੀਆਂ ਬਿਛਾਏ ॥ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਕੀ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂ ਦੇਵੈ । ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਉਪਰਿ ਜੁਗਤਿ ਪਰਸੰਜੋਗ ਕੀ ਲਿਖੀ ਹੈ-ਕਹੀ ਹੈ, ਸੋ ਸਭ ਬਿਧਿ ਕਰੇ । ਏਕ ਉਸ ਮੈ ਸੋਂ "ਕਪੜੇ ਸਾਥ ਲਪੇਟ ਕਰਿ" ਨਿਕਾਲੇ* । ਅਉਰ ਸਭ ਬਿਧਿ ਕਰੇ ॥੩੧॥

ਨਾਮ ਕੀ ਜਾਗਹ ਯੋਂ ਕਹੈ :

"ਅਮਕਾ ਨਾਮ, ਖਲਸਾ ਹੈ ।"

ਦੋਨੋਂ ਕਉ ਯੋਂ ਕਹੈ ॥੪ ॥

× ਪੋਥੀ ੨੧ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਸੁਹਾਗ ਚੰਦੋਆ' ਹੈ ।

*ਪਹਿਲੀ ਪਰਸੰਜੋਗ ਬਿਧਿ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕਪੜੇ ਵਿਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਅਗਨਿ ਉਤੋਂ ਕੁਦਾਉਣਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ 'ਕਪੜਾ ਲਪੇਟਣ ਵਾਲੀ' ਗਲ ਛੱਡ ਦੇਵੇ ।

ਅਰੁ ਜੋ ਅਪਨੇ ਬਰਨ ਤੇ ਅਉਰ ਬਰਨ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਾਥ ਪਰਸੰਜੋਗ ਕਰੇ, ਵਹ ਬਰਨ ਮੈ ਨੀਚ ਹੋਇ ਮਰਦ ਕੇ ਬਰਨ ਤੇ; ਤਬ ਯੋਂ ਕਰੈ :—ਭਾਵੈਂ ਦਾਸੀ ਹੋਵੈ ਮੁਲਿ ਲਈ ਹੋਈ, ਤਬ ਅਪਨੇ ਬਰਨ ਤੇ ਕਿਸੀ ਏਕ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ ਰੱਖੈ; ਅਰੁ ਆਪ ਨਿਰਦਾਵਾ ਹੋਇ ਰਹੈ ।* ਤਬ ਇਕਵੰਜਾ ਦਿਨ ਊਹਾਂ ਵਹ ਰਹੈ ॥੫॥

ਅਰੁ ਵਹ ਜਿਨਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ ਰਹੈ, ਉਹ ਲੋਗ ਅਪਨੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕਰਿ ਜਾਨੈ । ਅਰੁ ਉਸ ਕਉ ਸਿੱਖਣੀ ਕਰਹਿੰ । ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਦੇ ਕਰਿ ॥੬॥

ਤਬ ਉਸ ਕੇ ਹੱਥ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਾ ਕਰਵਾਏ । ਵਹ ਭੈ ਸੋਂ; ਸੁੱਚਮ ਸੋਂ ਕਰੇ । ਤਬ ਖਾਲਸਾ ਸਭ ਆਇ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਖਾਇ । ਜਬ ਜਾਨੇ ਕਿ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਾਇ ਪਹੁਚੇ ਹੈਂ; ਤਬ ਅੱਰਦਾਸਿ ਕਰੇ; ਜੋ

"ਜੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ! ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਰਸੰਜੋਗ ਅਮਕੇ ਸਾਥ ਕੀਆ ਚਾਹਤੀ ਹੈ ।" ਅੱਗੇ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਹੁਕਮੁ ਕਰੇ: "ਭਲਾ ਹੈ, ਕਰੀਐ !"੭॥

ਤਿਸ ਕੀ ਜੁਗਤਿ

ਜੋ ਬਿਧਵਾ ਹੋਇ, ਤਾਂ ਉਸੀ ਤਰਹ ਕਪੜੇ ਦੇ ਅੰਗੇ ਕਰਕੇ ਲਪੇਟੇ; ਅਰੁ ਅਗਨਿ ਵਿਚਦੋਂ ਨਿਕਾਲੇ । ਜਿਉਂ ਜੁਗਤਿ ਉਪਰਿ ਕਹੀ ਹੈ, ਸੋ ਸਭ ਕਰੇ ।।੮ "ਅਮਕਾ ਨਾਮ ਖਾਲਸਾ"—ਦੋਨੋਂ ਕਾ ਨਾਮ ਲੇਵੈ; ਅਉਰ ਸਭ ਬਿਧਿ ਪਰਸੰਜੋਗ ਕੀ ਕਰੇ ॥੯॥

ਅਰੁ ਜੇ ਕੁਆਰੀ ਹੋਇ ਕੰਨਿਆ, ਅਉਰ ਬਰਨ ਕੀ, ਅਕੇ ਦਾਸੀ ਹੋਇ; ਤਉ ਉਸੀ ਤਰਹ ਅਪਨੇ ਬਰਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ ਰੱਖ ਕੈ—ਜਿਉਂ ਜੁਗਤਿ ਉਪਰਿ ਕਹੀ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਕਰੇ ॥੧੦॥

ਫੇਰਿ ਸੰਜੋਗ ਕੀ ਬਿਧਿ ਕਰੇ । ਅਉਰ ਸਭ ਬਿਧਿ ਕਰੇ, ਏਕ ਨਾਮ ਕੀ

*ਅਪਣੇ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਘਰਿ ਛੱਡ ਕੇ, ਆਪ ਨਿਰਦੱਾਵਾ ਹੋ ਰਹੇ ।

ਜਾਗਹ ਯੋਂ ਕਹੈ; ਜੋ—

"ਅਮਕਾ ਨਾਮ, ਅਮਕਾ ਬਰਨ, ਖਾਲਸਾ ਹੈ, ਅਮਕਾ ਰੰਗ"

ਦੋਨੋਂ ਕਾ ਉਦਾਰੇ। ਅਉਰ ਸਭ ਬਿਧਿ ਸੰਜੋਗ ਕੀ ਕਰੇ ॥੧੧॥

ਅਉਰ ਏਕ ਯੋਂ ਕਰੇ : ਜਿਸ ਦਿਨ ਸੰਜੋਗ ਹੋਇ, ਉਸ ਦਿਨ ਊਖਾਕਾਲ ਨੂ ਸਭ ਸਾਜ ਸੰਜੋਗ ਕਾ ਪਹਰ ਕੇ, ਜਹਾਂ ਲੜਕੀ ਹੋਇ; ਤਹਾਂ ਜਾਇ। ਤਿਸੀ ਜਾਗਹਿ ਸਮੈ ਸਿਰ, ਸੰਜੋਗ ਬਿਧਿ ਕਰੇ ॥੧੨॥

ਜਿਸ ਕਾਰਜ ਕਉ ਸਿੱਖ ਬੁਲਾਵੈ, ਪੰਜ ਸਤ ਗੁਰਮੁਖ ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਬੁਲਾਵੈ ॥ ੧੩ ॥

ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਮਲੇਛ ਕੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਚਾਹੈ, ਜੋ "ਮੈ 'ਖਾਲਸਾ' ਹੋਇ ਕਰਿ, ਅਪਨਾ ਸੰਜੋਗ ਖਾਲਸੇ ਸਾਥ ਕਰਾਂ!" ਤਿਸ ਕੀ ਬਿਧਿ :—

ਪਹਿਲੇ ਤਉ ਨੁਵਾਇਕੈ ਜਿਮੀ ਮੈ ਗੱਡੇ, ਹਿਕਮਤਿ ਨਾਲਿ। ਜੋ ਸਾਸ ਅਰੁ ਅੱਖੀਆਂ ਬਚਨਿ, ਅਉਰ ਸਭ ਅੰਗ ਗੱਡੇ; ਨਜ਼ਰ ਆਵੈ ਨਾਹੀ। ਛਿਨ ਮਾਤ੍ਰ ਇਹ ਕਰਮ ਕਰ ਕੈ ਕੱਢੇ। ਅਰੁ ਫੇਰਿ ਨੁਵਾਏ। ਅਰੁ ਆਖੈ :—

"ਪਾਕੀ ਨਾਈ ਪਾਕ, ਏਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਹੈ!"

ਤਬ ਫੇਰਿ ਉਸ ਕਉ ਆਗੇ ਹੀ ਮਾਟੀ ਕੇ ਦਾਬਨੇ ਤੇ, ਝਾੜ* ਦੇਵੈ ਪੇਟ ਕਉ; ਫੇਰਿ ਅਠਗਜੇ ਨਾਲਿ ਲਪੇਟੇ। ਜਿਉਂ ਪਰਸੰਜੋਗ ਕੀ ਬਿਧਿ ਮੈ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਤਿਉ ਅਗਨਿ ਮੈ ਸਿਉਂ ਨਿਕਾਲੇ। ਅਰੁ ਬੈਸੰਤ੍ਰ ਦੇਵਤਾ ਕਉ, ਅਰੁ ਖਾਲਸੇ ਜੀ ਕਉ, ਅਰੁ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕਉ, ਘ੍ਰਿਤ ਡਾਲ ਕਰਿ ਸਾਖੀ ਕਰੇ। ਅਰੁ ਕਹੈ; ਜੋ

"ਇਸਨੈ ਮਨ ਬਚ, ਕ੍ਰਮ ਕਰਿ ਅਪਨਾ ਜਾਮਾ ਅਗਨਿ ਬਿਖੈ ਹੋਮ
ਕੀਆ ਹੈ; ਅਰੁ ਖਾਲਸਾ ਕਾ ਪਹਰਿਆ ਹੈ ਤੁਮ ਸਾਖੀ ਹੋ!"੧੫॥

ਫੇਰਿ ਮਾਸ ਬੈਰਾਹ ਕਾ ਖਿਲਾਵੈ, ਇਕਵੰਜਾ ਦਿਨ—੫੧ ॥ ਤਬ ਸੁੱਧ ਹੋਇ ॥੧੬॥

---

*ਜੁਲਾਬ ਦੇ ਕੇ, ਮੇਂਦਾ ਸਾਫ਼ ਕਰੇ।

ਫੇਰਿ ਸਿੱਖ ਕਰੀਐ ਜੁਗਤਿ ਨਾਲਿ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਕੀ ਦੀਜੀਐ । ਅਰੁ ਅੱਰਦਾਸਿ ਕਰੀਐ :—

"ਜੀ ! ਇਹ ਜੀਅ ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਕਰਿ ਖਾਲਸੇ ਕਾ ਜਾਮਾਂ ਪਹਿਰ ਕੇ ਸਿਖਣੀ ਹੋਈ ਹੈ; ਖੁਸੀ ਕਰਹੁ । ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਅਪਨੇ ਮਾਰਗ ਕਾ ਰੰਗੁ ਬਖਸੇ । ਆਨੰਦ ਸਾਥ ਰਹੈ !" ੧੭॥

ਤਬ ਉਸ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਕਰਾਏ । ਉਸ ਕੇ ਹਾਥ ਮੇ ਖਾਏ । ਤਬ ਵਹੁ ਪਵਿਤ੍ਰ ਖਾਲਸਾ ਹੋਇ ॥੧੮॥

ਫੇਰਿ ਜ਼ਬ ਜਾਨੇ ਤਬ ਉਸਕੇ ਸਾਥ—ਜੋ ਊਪਰਿ ਬਿਧੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਹੈਨਿ—ਸੰਜੋਗ, ਪਰਸੰਜੋਗ ਕਰੇ ॥੧੯॥

ਅਬ ਜੋ ਮਰਦ ਮਲੇਛ ਹੋਵੈ, ਅਰੁ ਚਾਹੈ ਜੋ "ਖਾਲਸਾ ਹੋਵਾਂ !" ਤਬ ਉਸ ਕਉ ਉਸੀ ਬਿਧਿ ਕਰੀਐ ॥ ੨੦ ॥ ੧੫ ॥

ਬਚਨ ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ

ਜੋ ਕੋਈ ਜੀਉ—ਅਉਲਾਦ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਸੰਜੋਗਾਂ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਵੈ, ਅਰੁ ਏਕ ਅਉਲਾਦਿ ਸੰਜੋਗ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਇ, ਤਉ ਉਨਕਾ ਆਪਸ ਮੈ ਸੰਜੋਗ ਕਰੈ ! ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕਾ ਚਰਚਾ ਅਰੁ ਗਿਲਾਨਿ ਨਾ ਲਿਆਵੈ । ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇ ਕੇ ਕਰੇ । ਊਚ ਨੀਚ ਕਾ ਬੀਚਾਰ ਨ ਕਰੇ । ਆਪਸ ਮੋ ਸੰਜੋਗ ਕਰਕੈ ਹਸੈ ਨਾਹੀ; ਚਰਚਾ ਨ ਕਰੈ । ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਕਰੈ; ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਅਪਨੇ ਮੇਲ ਤੇ—ਖਾਲਸੇ ਤੇ—ਛੇਕ ਕੱਢੀਐ । ਹਤਿਆਰਾ ਕਰਿ ਕੱਢੀਐ । ਜੋ ਫੇਰਿ ਕੋਈ ਇਹ ਕਰਮ ਨ ਕਰੇ ॥ ੧ ॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਕਰਿਕੈ ਅਪਨੇ ਆਤਮੇ ਅੰਦਰਿ ਹਿਤ ਕਰਕੇ ਰੱਖੇਗਾ, ਮੰਨੇਗਾ, ਕਮਾਵੇਗਾ; ਸੋ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸ਼ੀ ਰਹੇਗਾ; ਅਰੁ ਸੁਖੀ ਹੋਵੇਗਾ । ਉਸ ਪਰਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਸਦਾ ਦਿਆਲ ਰਹੇਗਾ ॥ ੨ ॥

ਇਹੁ ਮਾਰਗੁ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਕਾ; ਜੋ ਕੋਈ ਮੰਨੈਗਾ,

ਸੋ ਸੁਖਾਲਾ ਹੋਵੈਗਾ,ਅਤੇ ਮਰਾਤਬਾ ਹੋਵੈਗਾ । ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਮੁਨਕਰ ਹੋਵੇਗਾ; ਸੋ ਉਸ ਕਉ ਅੰਤਿ ਮਨਾਈਐਗਾ । ਜਬ ਸਰਬਤਿ ਮੰਨੈਗੀ । ਪਰ ਫਲੁ ਮਾਰਗ ਕਾ ਹੈ;ਸੋ ਉਸ ਕਉ ਸੁਖ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਮੰਨੈਗਾ । ਅਰੁ ਏਕ ਐਸੇ ਬਲੀ ਸਿਖ ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਮਹਾਂਬਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰੀਐਂਗੇ, ਜਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਹਤਾਂ ਦੀ ਬੋਧ ਸੁਨਣਗੇ, ਜੀਅ ਕਰਿ ਕੈ ਕਮਾਵਨਗੇ; ਅਰੁ ਅਵਰਾਂ ਸਿਉਂ ਕਮਵਾਵਹਿੰਗੇ । ਤੇ ਭੀ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿੰਗੇ ॥

੩ ॥ ੧੬ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਪਰਮ ਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥ, ਧਿਆਉ ਚਤੁਰਥ,

ਸੰਜੋਗ ਪਰਸੰਜੋਗ ਬਿਧਿ ਨਾਮ

ਸਮਾਪਤੰ ਸੰਪੂਰਣੰ ॥੪

ਸਰਬ ਕਾਲ ਰੱਛਿਆ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ ॥

ਸਦਾ ਰੱਛਿਆ ਮੁਝ ਕਉ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕੀ !!

★★
★★

੧ ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਿਹ !

ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ।।

ਧਿਆਉ ਪੰਜਵਾਂ

ਪ੍ਰਸਾਦ ਖਾਣੇ ਕੀ ਬਿਧਿ-ਜੁਗਤਿ ਰਹਿਤ ਦਾ ॥

ਇਸ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸਿਖ ਖਾਲਸੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲਪੁਰਖੁ ਕੇ ਨੋ ਚਾਹੀਐ: ਪਹਿਲੇ ਤਉ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰਨੇ ਕੀ, ਖਾਣ ਕੀ ਜਾਗਹ ਅੱਛੀ ਬਨਾਏ। ਲੀਪੇ ਪੋਚੇ ਮਾਟੀ ਸੁਪੇਦ ਸਾਥਿ ॥ ੧ ॥

ਜਬ ਅੰਨ ਲੇਵੈ ਤਾਂ ਏਕ ਏਕ ਦਾਣਾ ਕਰਕੈ ਚੁਗੈ, ਛਾਂਟੈ, ਛੱਟੈ, ਸਾਫ਼ ਕਰੈ ॥ ੨ ॥

ਅੱਛੈ ਬਾਸਨ ਮਾਂਜੇ, ਪਾਕ, ਸਾਫ਼ ਕਰੈ । ਜਿਸ ਬਾਸਨ ਮੋ ਜੋ ਕਿਛੁ ਪਕਾਏ, ਉਸ ਕਉ ਅੰਦਰਿ ਤੇ ਕਲਈ ਕਰਾਇ ਲਏ । ਇਸ ਕਾ ਕਿਛੁ ਐਬ ਨਾਹੀਂ; ਮਨਾਹੀ ਭ੍ਰਮ ਹੈ । ਅਰੁ ਜੋ ਯੋਂ ਹੀ ਪਕਾਏ, ਤਉ ਕਸਾਵ ਪ੍ਰਸਾਦ ਬਿਖੈ ਹੋਵੈ, ਸੁਆਦ ਬਦਲ ਜਾਇ ॥ ੩ ॥

ਤਿਸ ਤੇ ਜੋ ਕਿਛੁ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰੈ, ਬਹੁਤ ਅਦਬ ਨਾਲਿ ਕਰੈ। ਨ੍ਹਾਇਕੈ ਅਥਵਾ ਪੰਜ ਇਸ਼ਨਾਨਾ ਕਰਿਕੇ ਕਰੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਅਨੰਦ ਦੀਆਂ ਪੜ੍ਹੈ,ਤਬ 'ਵਾਹਗੁਰੂ' ਕਹਿਕੈ ਅਨਾਜ ਡਾਲੈ ॥ ੪ ॥

ਮੱਠੀ ਮੱਠੀ ਆਂਚ ਸੇ ਪਕਾਵੈ, ਸਹਜ ਨਾਲਿ ॥ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਘ੍ਰਿਤ ਬਾਸਨ ਮੈ ਡਾਲੇ । ਫੇਰਿ ਲਉਂਗ ਅਥਵਾ ਜੀਰਾ, ਅਥਵਾ ਹੀਂਗ, ਅਥਵਾ ਪਿਆਜ ਇਸ ਮੈ ਡਾਲੈ, ਤੜਕਾ ਦੇਇ ॥ ੫ ॥

ਜਬ ਜਾਨੈ ਮਸਾਲਾ ਦੀਆ ਗਇਆ ਹੈ, ਤਬ ਉਪਰਿ ਤੇ ਅਨਾਜ ਡਾਲੈ; ਭੂੰਨੇ । ਫ਼ੇਰਿ ਗਰਮ ਪਾਨੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲਿ ਡਾਲੈ; ਸਹਜ ਨਾਲਿ ਉਤਾਰਿ ਲਏ । ਜ਼ੋ

ਕਿਛੁ ਰਿੰਨ੍ਹੈ, ਤੜਕਾ ਦੇਇ ਰਿੰਨ੍ਹੈ ॥ ੬ ॥

ਅਰੁ ਆਟਾ ਅੱਛਾ ਕਣਕ ਦਾ ਮਹੀਨ, ਖੂਬੁ ਗੁਨ੍ਹ ਕੇ, ਇੱਕ ਦੁਇ ਘੜੀਆਂ ਟਿਕਾਇ ਰੱਖੈ। ਫੇਰਿ ਫੁਲਕੇ ਪਕਾਏ,ਯਾ ਪ੍ਰਾਂਵਠੇ,ਮੋਟੀਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੀਆਂ—ਜੋ ਪਕਾਵਨਾ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਪਕਾਵੈ ॥ ੭ ॥

ਜੇ ਚਾਵਲ਼ ਕਰੇ, ਤਉ ਆਗੇ ਹੀ ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ ਭੇਂਵ ਛੱਡੈ। ਜਬ ਜਾਨੇ ਕਿ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਕਾਵਨੇ ਕਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਹੈ; ਤਬ ਪਾਨੀ ਅੱਗੇ ਹੀ ਗਰਮ ਕਰਿ ਛੋਡੈ। ਓਹ ਚਾਵਲ ਨਿਚੋੜਿ ਕੈ ਪਾਨੀ ਮੈ ਡਾਲੈ, ਜੋਸ਼ ਦੇਇ। ਜਬ ਜਾਨੈ ਚਾਵਲ ਮੈ ਇਕ* ਕਣੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਬ ਉਤਾਰ ਲੇਇ । ਪਾਨੀ ਨਿਚੋੜ ਕੈ ਘ੍ਰਿਤ ਡਾਲੈ ਦਮ ਕਰੈ ॥ ੮ ॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੈ;ਤਾਂ ਘ੍ਰਿਤ ਭਲਾ ਖਾਇ। ਘ੍ਰਿਤ ਖਾਨੈ ਮੈ ਸਿਆਣਪ† ਨ ਕਰੈ। ਹੋਰ ਬਸਤ ਮੈਂ ਸਿਆਨਪ ਕਰਕੈ, ਘ੍ਰਿਤ ਅਰੁ ਦੂਧ ਖਾਏ। ਦੇਹੀ ਬਹੁਤ ਸੁਖੀ ਰਹੈ। ਮਾਸ ਖਾਨੇ ਮੈ ਭੀ ਤਕਸੀਰ ਨ ਕਰੈ। ਇਹ ਭੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਰਤਨ ਹੋਇ ਲੱਗੈ ॥ ੯ ॥

ਜੋ ਘ੍ਰਿਤ-ਪਕ‡ ਕਿਛ ਕਰੈ; ਓਥੇ ਭੀ ਜਾਗਹਿ ਅੱਛੀ ਕਰਕੇ ਖਾਏ ॥ ੧੦ ॥ ੧ ॥

ਦੁਤੀਆ ਬਚਨ

ਪ੍ਰਸਾਦ ਜਬ ਤਯਾਰ ਹੋਇ, ਏਕ ਜਾਗਹਿ ਅੱਛੀ ਬਨਾਇਕੈ, ਸਤਰੰਜੀ ਯਾ ਲੋਈ, ਕਿਛੁ ਹੋਰ ਕੱਪੜਾ ਹੋਵੈ, ਵਿਛਾਏ। ਤਿਸ ਪਰ ਬੈਠਨਿ, ਕਪੜਿਆਂ ਨਾਲਿ; ਚਉਕੇ ਕਾ ਭਰਮ ਨਾ ਕਰੈ। ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ, ਬਖਸ਼ ਹੈ ॥ ੧ ॥

---

*ਪੋਥੀ ੨੧ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਤੀਨ ਕਨੀ' ਹੈ।

†ਕੰਜੂਸੀ ਨਾ ਕਰੇ।

‡ਘਿਉ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਭੋਜਨ, ਪੂਰੀਆਂ ਤੇ ਮਠਿਆਈ ਆਦਿ।

ਅਉਰ ਜਿਸ ਵਖਤ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਰੋਸ ਕੈ ਅੱਗੈ ਰੱਖੀਐ; ਤਾਂ ਧਿਆਨ ਗੁਰੂ ਪਰਮ ਗੁਰੂ ਕਾ ਕਰੇ । ਅਰੁ ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਕਰਕੈ ਕਹੈ, ਜੋ

"ਏ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ! ਕੋਈ ਜੀਅ ਤਲਬਦਾਰ ਭੇਜ, ਸਿੱਖ ਖਾਲਸੇ ਕਾ; ਜੋ ਇਹ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਬੂਲ ਹੋਵੈ !!" ੨ ॥

ਅਤੇ ਜੋ ਕੋਈ ਸਹਜ ਮੈ ਆਵੇ, ਤਾਂ ਜਾਣੈ ਜੋ ਆਪ ਬਨਾਉ ਬਨਾਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਭੇਦ ਨਾਹੀਂ । ਅੱਛੀ ਜੁਗਤਿ ਨਾਲਿ ਅਰੁ ਆਦਰ ਨਾਲਿ ਖੁਲਾਵੈ; ਖੁਸ਼ੀ ਲਏ ॥ ੩ ॥

ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਆਪ ਤੇ ਕੋਈ ਨ ਆਵੈ, ਤਾਂ ਆਪ ਬੁਲਾਇ ਲਿਆਵੈ । ਜੋ ਕੋਈ ਸਹਜ ਨਾਲਿ ਮਿਲੈ, ਤਾਂ ਅੱਤਿ ਭਲਾ; ਨਾਹੀਂ ਤਾਂ ਢੂੰਢਕੈ ਲਿਆਵੈ ਤਲਬਦਾਰ ਨੂੰ ॥ ੪ ॥

ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਸਬਬ ਪਾਇ ਹਥਿ ਨ ਆਵੈ: ਤਾਂ ਇੱਕ ਅਹਾਰ ਪਰੋਸਵਾਇਕੈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜੁਦਾ ਕਰਿ ਛੱਡੇ । ਫੇਰਿ ਜੋ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਖਾਲਸਾ ਆਵੈ, ਖੁਧਿਆਰਥੀ; ਉਸਨੂੰ ਦੇਇ । ਇਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਰਗਾਹ ਕਬੂਲ ਪਵੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚਿ ਫੇਰ ਨਾਹੀ ॥ ੫ ॥

ਫੇਰਿ ਆਪਿ ਖਾਏ । ਜਬ ਗ੍ਰਾਸ ਮੁਹ ਡਾਲੈ, ਤਬ ਅਦਬ ਨਾਲਿ "ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ" ਆਖੈ ॥ ਹਰ ਗਿਰਾਸ ('ਵਾਹਗੁਰੂ') ਆਖਿ ਖਾਏ । ਦਾਣਾ ਜਿਮੀ ਉਪਰ ਪਵਨ ਨ ਦੇਇ, ਥਾਲੀ ਨਾਲਿ ਲੱਗਾ ਨ ਰੱਖੈ; ਇਸ ਤਰਹ ਖਾਏ । ਪ੍ਰਸਾਦ ਖਾਣੇ ਦੇ ਸਮੈ ਅੰਗੁਲੀ ਅਪਨੀ ਵਿਛੋੜੈ ਨਾਹੀ ॥ ੬ ॥

ਅਰੁ ਮਾਸ—ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇਇ, ਤਉ—ਹਰਿ ਰੋਜ਼ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨਾਲਿ ਕਰੈ; ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ । ਨਾਗਾ ਨ ਕਰੈ । ਜਿਸ ਦਿਨ ਨਾਗਾ ਕਰੈ, ਉਸ ਦਿਨ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਬੂਲ ਪਵੈਗਾ ਨਾਹੀਂ । ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਉਸ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਹਿੰਗੇ । ਮਾਸ ਜੋ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਸੋ ਕਿਉਂ ਕਹਿਆ ਹੈ ? ਜੋ ਪਰਮ ਰੂਪ ਇਸ ਕੀ ਬਾਸਨਾ ਤੇ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਤਬ ਉਹ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਹੂਆ । ਜੋ ਕੋਈ ਮੁਹ ਪਾਵੈ, ਸੋ ਭੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋਇ ॥ ੭ ॥

ਜਬ ਪ੍ਰਸਾਦ ਹੋਵੈ; ਅਰੁ ਸਬਬ ਪਾਇਕੈ, ਜੋ ਆਦਮੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਸਮੇ ਆਵਨਿ; ਆਗੈ ਪ੍ਰਸਾਦ ਮਾਫਿਕ ਹੋਵੈ; ਤਾਂ ਮਨ ਬਿਖੈ ਨਾ ਲਿਆਂਵੈ; ਜੋ —"ਥੋੜਾ ਹੈ; ਕਿਉਂ ਆਏ ਹੈਨਿ !" ਇਸ ਨੀਅਤਿ ਵਿਚਾਰ ਦਾਰਿੱਦ੍ਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ।। ੮ ।।

ਅਰੁ ਜੋ ਆਏ ਹੋਹਿ, ਥੋੜੇ ਮੈ ਮਨ ਬਚ,ਕ੍ਰਮ ਕਰਿ ਰਾਜੀ ਹੋਵੈਂ;ਵੰਡਿ ਖਾਏਂ । ਛੱਡਿ ਨ ਖਾਏਂ । ਉਸ ਵਿਚਿ ਬਰਕਤਿ ਪਵੈ । ਅਤੇ ਕਿਸੀ ਗੱਲ ਦੀ ਕਮੀ ਨ ਹੋਵੈ ।। ੯ ।। ੨

ਬਚਨ ਤ੍ਰਿਤੀਆ

ਜਬ ਜਾਨੈ ਜੋ ਮੈ ਮੁਸਾਫਰ ਹੋਂ; ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਦੇਸ ਬਿਖੈ ਹੋਂ । ਅਰੁ ਜਾਨੈ ਜੋ ਯਹ ਜੁਗਤਿ ਬਨਿ ਨਾਹੀਂ ਆਂਵਦੀ, ਤਾਂ ਜਿਉਂ ਖਾਏ,ਤਿਉਂ ਹੀ ਖਾਏ । ਡਰੁ ਨਾਹੀਂ । ਪਰ ਜੁਗਤਿ ਨ ਛੱਡੇ; ਪ੍ਰਸਾਦ ਹੱਛਾ ਖਾਏ ।। ੧ ।।

ਅਰੁ ਪਾਨੀ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਯੋਂ ਕਰਿ ਪੀਵੈ : ਜੋ ਘੜੇ ਪਾਨੀ ਪੀਨੇ ਦੇ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਅੱਛੀ ਜਾਗਹਿ ਇਕੰਤ ਰੱਖੈ; ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਉੱਚੀ ਠਉਰ,ਠੰਡੀ ਜਾਗਹਿ ।।੨।।

ਅਰੁ ਪਾਨੀ ਕੇ ਬਿਖੈ ਫੂਲ ਗੁਲਾਬ ਕੇ ਤਾਜੇ ਹੋਨ; ਅਥਵਾ ਸੁੱਕੇ ਹੋਣ, ਇਕ ਪੋਟਲੀ ਲਾਇਚੀ ਛੋਟੀ ਦੀ, ਏ ਬਜਤੁ ਪਾਨੀ ਦੇ ਘੜਿਆਂ ਵਿਚਿ ਪੜੀ ਰਹੈ ।। ੩ ।।

ਬਚਨ ਚਤੁਰਥ

ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਕਹਿਆ ਹੈ । ਜਹਾਂ ਤਕ ਅੰਨ ਹੈਂ ; ਸੋ ਸਭ ਉਚਿੱਤ ਹੈਂ ; ਖਾਣੇ । ਅਰੁ ਜੋ ਖਟ ਕਰਮੀ ਕਹਤੇ ਹੈਂ : "ਅਮਕਾ ਅੰਨ ਨ ਖਾਈਐ !" ਸੋ ਸਭ ਭਰਮ ਹੈ । ਅੰਨ ਸਭ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ ; ਏਕ ਯਹ ਖਾਣੇ ਵਾਲਾ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ । ਜਿਸਦੇ ਕਿ ਸੰਗ ਸ਼ਿਉਂ ਬਿਗੜਿ ਗਇਆ ; ਕੁਚੀਲ ਹੋਇ ਗਇਆ ; ਥੁੱਕਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਪਵਨਿ* ।।੧।।

---

*ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ ਦਿਤੋਨੁ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹਿ । (ਸਲੋਕ, ਪਉੜੀ ੧੮)
ਪਾਪੀ ਸਿਉਂ ਤਨ ਗਡਿਆ ਥੁਕਾਂ ਪਈਆਂ ਤਿਤੁ । (ਸਲੋਕ, ਪਉੜੀ ੧੯)
—ਵਾਰ ਆਸਾ

ਕੰਦ ਮੂਲ ਸਭ ਉਚਿੱਤ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਤੇਜ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਤ੍ਰਕਾਰੀ ਹੈ ॥੨॥

ਸਾਗ ਜਹਾਂ ਤਕ ਹੈ, ਸੋ ਸਭ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ ॥੩॥

ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤਾਂ ਮੈ ਸੇ ਅਪਨੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਮਾਫਿਕ ਹੋਵੇ ; ਸੋ ਸਭ ਖਾਏ ॥੪॥

ਮਾਸ ਖਾਣੇ ਮੈ ਬੀਚਾਰ ਹੈ। ਮੱਛੀ ਖਾਣੇ ਮੈ ਭੀ ਬੀਚਾਰ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਰਿ ; ਕਿ—ਪ੍ਰਿਥਮ ਤਉ ਅਖੇਟ ਬ੍ਰਿਤ (ਸ਼ਿਕਾਰ) ਕਰਿ ਖਾਏ। ਜਿਸ ਹਥਿਆਰ ਨਾਲ ਮਾਰੇ, ਉਸੀ ਕੋ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ॥੫॥

ਅਰੁ ਜੋ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਿ ਨਾ ਸਕੈ, ਝਟਕੇ ਕਾ ਖਾਇ। ਅਰੁ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਜਾਨਵਰ ਕੋ ਅਚਾਨਕ ਚੋਟ ਲਗੇ ਜੀਵਤੇ ; ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮਾਸ ਭੀ ਖਾਣਾ ਕਹਿਆ ਹੈ ॥੬॥

ਇਕ ਨਹੀਂ ਖਾਇ, ਜੇ ਜਨਾਵਰ ਰੋਗੀ ਹੋਇ ; ਉਸ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹੈ। ਅਪਵਿਤ੍ਰਾਂ ਸਿਰ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰੋ, ਭਾਵੇਂ ਝਟਕਾ ; ਭਾਵੇਂ ਚੋਟ ਲਾਗੇ ; ਭਾਵੇਂ ਜ਼ਿਬਹ ਹੋਵੈ। ਸਭ ਏ, ਰੋਗ ਕਰ ਕੇ ਖਾਣਾ ਕਹਿਆ ਨਾਹੀ ॥੭॥* ... ...

... ...

... ...

... ...

... ...

... ... ॥੧੨

---

*ਅਗਲਾ ਪਾਠ ਜ਼ਿਬਹ ਕੀਤੇ (ਕੁਠਾ) ਮਾਸ ਬਾਰੇ ਹੈ ; ਜੋ ਇਸ ਵਕਤ ਗ਼ੈਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। (ਸੰਪਾਦਕ)

ਅਬ ਕਉਣ ਕਉਣ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਕਹਿਆ ਹੈ ? ੍ਰਿਥਮੈ ਬੈਰਾਹ ਅਰੁ ਗੈਂਡਾ ਹਰਨ ਚਿਕਾਰ ਪਾੜਾ, ਚੀਤਲ, ਬਾਰਹਸਿੱਗਾ, ਝੰਖਾੜ; ਬੱਕਰਾ, ਛੱਤਰਾ ਖਰਗੋਜ਼ ॥੧੪

ਅਬ ਪ੍ਰਿੰਦ ਜ਼ਾਨਵਰ ਕਾ ਮਾਸ ਕਉਨ ਕਉਨ ਖਾਣਾ ਕਹਿਆ ਹੈ ?

ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਕੁਲੰਗ, ਫੇਰਿ ਕਾਜ, ਮੱਘ, ਮੁਰਗਾਈ, ਬਟੇਰਾ, ਲਵਾ, ਟਰਾ-ਚਿੜਾ ਘੁੱਘੀ, ਕਬੂਤਰ, ਕਰਵਾਨਕ ਜੰਗਲੀ ਕੁਕੜ, ਬੁਜ ਕੋਕਲਾ, ਤਿੱਤਰ ॥੧੫॥

ਅਥ ਮੱਛੀ ਕਉਨ ਕਉਨ ਖਾਣੀ ਕਹੀ ਹੈ ? ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਰੋਹੂ, ਫੇਰਿ ਸਿੰਘਾੜਾ ਸਾਉਲਾ, ਖੱਗਾ, ਝੀਂਗਾ, ਜਝਲੀਆ, ਪਲਪਲ ਵਹਿਲੀਆ ॥੧੬॥

ਮੱਛੀ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰ ਥੋੜਾ ਕਰੇ ਖਾਣ ਦਾ; ਕਦੇ ਕਦੇ ਖਾਏ ॥੧੭। ।

ਦੁਧ ਨਿਤਾਪ੍ਰਿਤਿ ਪੀਏ; ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇਇ । ਕਿਉਂਕਰਿ ਕਹਿਆ ਹੈ ? ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ; ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੇਹ ਸੁਪਰਸੰਨ ਰਹਤੀ ਹੈ; ਚਉਦਹ ਗੁਣ ਹੈਂ ॥੧੮॥

ਅਰੁ ਘ੍ਰਿਤ ਦੁਇ ਘੜੀ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਪੀਵੇ ਗੋਕਾ । ਜਾੜੇ ਕੀ ਰੁਤਿ ਦੋਇ ਤਿਨ ਮ੍ਰਿਚਾਂ ਮੁਹਿ ਪਾਇਕੇ ਪੀਵੈ । ਅਰੁ ਗਰਮੀ ਕੀ ਰੁਤਿ ਤ੍ਰਿਫਲੇ ਨਾਲਿ ਪੀਵੈ । ਤ੍ਰਿਫਲਾ ਦਮੜੀ ਵਜਨ; ਅਰੁ ਘ੍ਰਿਤ ਦੁਇ ਸਿਰਸਾਹੀ ਪੱਕਾ ॥੧੯॥

ਇਸ ਕੇ ਖਾਏ ਜੋਤਿ ਨੇਤਰੋਂ ਕੀ ਬਹੁਤ ਹੋਇ; ਪੇਟ ਮੈਂ ਮੈਲ ਜਮੱਾ ਨ ਹੋਨਿ ਪਾਇ । ਦੇਹੀ ਸਾਰੀ ਚਿਕਨੀ ਰਹੈ, ਰੋਸ਼ਨ ਹੋਇ; ਦਿਮਾਗ ਪੁਰ ਹੋਵੈ । ਇਸ ਦੁਇ ਸਿਰਸਾਹੀ ਖਾਣੇ ਮੈ ਜੋ ਗੁਣ ਹੈ, ਸੋ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਪਾਏ ਪਾਉ ਨਾਲਿ ,ਇਤਨਾ ਗੁਨ ਹੋਇ । ਪਰ ਧੂਪ ਤੇ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਕਰੇ; ਸਾਰੀ ਹਿਕਮਤਿ ਪੀਵਨੇ ਕੀ ਇਹ ਹੈ ॥੨੦॥ ੪ ॥

ਬਚਨ ਪੰਚਮ

ਅਬ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਇਸ ਕਉ ਕਹਾਂ ਕਹਾਂ ਕਹਿਆ ਹੈ ? ਕਿਉਂ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਹੈ ? ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਪੀਣਾ ਸਭ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ । ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ? ਰਿਜਕ ਧੁਰਹੁੰ ਕਰਿ ਮਿਲਿਆ ਹੈ । ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਇਸਕਾ ਰਿਜਕ ਰਲਾਇਆ ਹੈ, ਤਹਾਂ ਤਹਾਂ ਤੇ ਬਿਨ ਉਪਾਉ ਆਇ ਮੁਹਿੰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਤਿਸ ਤੇ ਇਸ ਕਉ ਕਹਿਆ ਹੈ: ਜੋ ਆਇ

ਪਹੁਚੈ, ਤਾਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਿ ਖਾਏ । ਪਰ ਦੂੰਹ ਦਾ ਖਾਣਾ ਬਿਬ੍ਰਜਤ ਹੈ, ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਜੋ ਕੋਈ ਅਪਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਬੇ-ਮੁਖ ਹੋਵੈ; ਏਕ ਤੋ ਉਸਕੇ ਹਾਥ ਕਾ ਨ ਖਾਇ । ਦੁਤੀਏ ਜੋ ਕੋਈ ਖੁਲਾਇਕੇ ਦੱਵਾ ਬੰਨ੍ਹੇ, ਅਰੁ ਕਹੈ : ਅਮਕਾ ਮੇਰੇ ਈਹਾਂ ਖਾਇ ਗਇਆ ਹੈ ! ਅਉਰ ਜੋ ਹੈ ਸਭ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ—ਕਿ ਹਿੰਦੂ, ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਕਿ ਹੋਰ ਕੋਈ । ਜਹਾਂ ਜਾਨੈ ਨਿਰਦੱਵਾ ਹੈ, ਨਿਰਵੈਰ ਹੈ, ਸੋ ਸਭ ਉਚਿੱਤ ਹੈ, ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ । ਸਭ ਤੇ ਬੁਰਾ ਖਾਣਾ ਜੁ ਹੈ, ਸੋ ਬੇ-ਮੁਖ ਦਾ ਹੈ, ਸਮਝਿ ਖਾਏ ॥੧॥

ਆਪਨੇ ਪੰਥ ਤੇ ਕਦਾਂਚ ਕਿਸੀ ਅਉਰ ਪੰਥ ਮੈ ਜਾਇ । ਅਥਵਾ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਕੇ ਹੋਰ ਥੇ ਹੋਵੇ; ਤਾਂ ਇਹ ਜੁਗਤਿ ਬਿਧਿ ਖਾਇ । ਅਥਵਾ ਜਿਸ ਠਉਰ ਨਾਹੀ ਖਾਣਾ ਕਹਿਆ, ਊਹਾਂ ਬਣੇ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ; ਸਾ ਕਬ ਖਾਇ ? ਤਾਂ ਇਹ ਜੁਗਤਿ ਕਰੇ : ਜਬ ਵਹਿ ਸਮਾ ਹੋਵੈ, ਚਾਂ ਆਖੈ ਉਸਨੂੰ :

"ਜੋ ਖੁਲਾਂਵਦਾ ਹੈਂ, ਮੇਰੇ ਰਲੇ ਕਿਸਮਤਿ ਵਿਚਿ ਖੁਲਾਂਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਅਪਨੇ ?"

ਜੇ ਉਹ ਕਹੈ :—

"ਤੂ ਜੋ ਖਾਣਾ ਹੈ, ਸੁ ਅਪਨਾ ਰਲਿਆ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ।
ਮੇਰੇ ਰਿਜਕੁ ਬਿਖੈ ਤੇਰਾ ਰਿਜਕ ਰਲਿਆ ਹੈ !"

ਤਬ ਵਹਿ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ, ਦੋਖ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ । ਪਰ ਜ਼ਬ ਲਗ ਬਸਾਇ ਤਬ ਲਗ ਇਨ ਠਉਰ ਤੇ ਬਚੇ ॥੨॥

ਅਰੁ ਏਕ ਅਉਰ ਹੈ : ਜੇ ਕੋਈ ਅਪਨੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਕੇ ਇਸਟ ਕਾ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਦੇਇ, ਤਾਂ ਨ ਖਾਏ । ਇਸਤੇ ਬੁੱਧੀ ਮਲੀਨ ਹੋਂਦੀ ਹੈ । ਜਿਉਂ ਬਿਸ ਅਪਨਾ ਅੱਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੇਹਿ ਮੈਂ; ਤਿਉਂ ਇਹ ਪ੍ਰਸਾਦੁ—ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਕੇ ਇਸਟ ਕਾ—ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ਮਤਿ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਸਿਦਕ ਏਕ ਸਿਉਂ ਟਲਦਾ ਹੈ ॥ ਜਿਉਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਖੱਸਮ ਦੀ ਹੋਂਦੀ ਹੈ; ਅਰੁ ਬਿਗਾਨੇ ਮਰਦ ਦੇ ਹੱਥੋਂ, ਅਥਵਾ ਜੂਠਾ ਉਸਦਾ ਲੈ ਖਾਂਦੀ ਹੈ; ਤਾਂ ਓਹ ਦੁਰਾਚਾਰਨ ਬਦ ਹੋਂਦੀ ਹੈ । ਤਿਉਂ ਇਹ ਸਿਵਾਇ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਸਿਉਂ ਹੋਰਸਿ ਉਪਾਸਨਾ ਕਾ ਸਭ ਮਨੇ ਹੈ; ਥਾਏ ਨਾਹੀਂ ॥੩

ਅਰੁ ਅੱਮਲ ਕੋਈ ਖਾਏ ਨਾਹੀਂ। ਅਰੁ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਖਾਏ; ਤਾਂ ਇਸ ਤਰਹਿ ਖਾਏ : ਜੋ ਅਫੀਮ ਖਾਏ; ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਮੂੰਗ ਬਰਾਬਰ, ਅੱਛੀ ਅੱਵਲ ਖਾਏ। ਮਸਾਲਾ ਪਾਇ ਖਾਇ। ਅਰੁ ਜੋ ਮਸਾਲਾ ਨ ਹੋਵੈ; ਤਾਂ ਤੀਨ ਮਾਸੇ ਬਿਜੀਆ ਘੋਟਿ ਪੀਵੈ ਸਾਦੀ। ਪੋਸਤ ਪੀਵੈ; ਤਾਂ ਅਢਾਈ ਡੋਡੇ-ਅਫੀਮ ਅਨਨਿਕਲੇ—ਭੇਂਵ ਕੇ ਪੀਵੈ ॥੪

ਜੋ ਕੋਈ ਦਾਰੂ ਪੀਵੈਗਾ,.........ਕੁੰਭੀ ਨਰਕਿ ਪਵੈਗਾ। ਅਰੁ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਕਿਸੇ ਇਲਾਜ ਨੂੰ ਪੀਵੈਗਾ; ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਨ ਹੱਥ ਆਵੈਗੀ ॥੫

ਅੱਮਲੁ ਖਾਣਾ ਮਨੱ ਹੈ; ਸੁ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੈ: ਜੁ ਦੇਹ ਨੂੰ ਸੁਸਤੀ ਲਿਆਂਵਦਾ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਤੇ, ਦੁਨੀਆ ਕੀ ਕਿਰਤ ਤੇ ਫੇਰਿ ਰਖਦਾ ਹੈ—ਕਰਣੇ ਨਾਹੀ ਦੇਂਦਾ ਅਰੁ ਬਦ ਅੱਮਲਾਂ ਨੂੰ ਦਉੜਾਂਵਦਾ ਹੈ; ਤੇ ਸੁਆਦ ਨੂੰ ਚਾਂਹਦਾ ਹੈ। ਸੁਆਦ ਕਰਕੈ ਬਦ ਅੱਮਲ ਹੋਂਦੇ ਹੈਨਿ ॥੬॥

ਜਬ ਖਾਏ, ਤਾਂ ਯੋਂ ਖਾਏ : ਜਬ ਜਾਣੇ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਕੇ ਬਿਉਹਾਰਾਂ ਤੇ ਫ਼ਾਰਗ਼ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ; ਅਬ ਕਿਛੁ ਕੰਮ ਨਾਹੀਂ ॥੭॥

ਅਰੁ ਖਾਏ, ਤਾਂ ਛੁਪਾਇਕੇ ਖਾਏ। ਕਿਸੇ ਉਪਰਿ ਜਾਹਰ ਨ ਕਰੇ ॥੮॥

ਭਾਂਗ* ਖਾਏ, ਤਾਂ ਅਢਾਈ ਮਾਸਾ ਮਸਾਲੇ ਪਾਇ ਖਾਏ—ਲੌਂਗ, ਮਿਰਚਾਂ, ਜਾਇਫ਼ਲ, ਜਾਵਿੱਤ੍ਰੀ, ਕੇਸਰ, ਮੁਸ਼ਕੰਬਰ ਪਾਣਾ। ਇਹ ਐਬ ਨਾਹੀ ॥੯॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਧਿਆਇ ਪੰਚਮ,
ਸਮਾਪਤੰ ਸੰਪੂਰਣੰ ॥੫॥
ਸਰਬ ਰੱਛਿਆ ਮੁਝਕੋ !!

---

੧. ਭੰਗ, ਸੁੱਖਾ।
*ਪੋਥੀ ੨੧ ਤੇ ੨੨ ਵਿੱਚ, 'ਭੰਗ' ਦੀ ਥਾਂ, 'ਸੁੱਖਾ' ਪਾਠ ਹੈ।

੧ਓ ਗੁਰੂ ਸਤਿ ।

ਤੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਧਿਆਇ ਛਟਵਾਂ-ਦੇਹੀ ਦੀ ਰਹਿਤ ਕ੍ਰਿਤ ਦਾ

ਪ੍ਰਥਮ ਬਚਨ

ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ—ਸਿੱਖ ਖਾਲਸੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਨੂੰ ਚਾਹੀਐ :—

ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਰਹੰਦੀ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ —ਉੱਠੇ ॥੧॥

ਪਹਿਲੇ ਦਿਸ਼ਾ ਭੂਮਿ* ਜਾਇ, ਜਬ ਊਹਾਂ ਸਿਉਂ ਫਾਰਗ ਹੋਵੈ; ਤਬ ਹੱਥ-ਪਾਣੀ ਲਏ । ਗੁਦਾ ਕਉ ਧੋਵੈ । ਉਪਰਿ ਸਿਉਂ ਦਮ ਕਾ ਜੋਰ ਕਰੈ । ਕਿਸ ਤਰਹ ਧੋਵੈ ? ਜਿਉਂ ਨਰੀ ਨੂੰ ਧੋਈ ਦਾ ਹੈ ; ਤਿਉਂ ਧੋਵੈ । ਜਬ ਧੋਵੈ, ਸੱਤ ਵਾਰੀ... ਵਿੱਚ ਅੰਗੁਰੀ ਡਾਲੈ ॥੨॥

ਜਬ ਪੇਸ਼ਾਬ ਕਰੈ, ਇੰਦ੍ਰੀ ਨੂੰ ਭੀ ਧੋਵੈ । ਫੇਰਿ ਹੱਥ ਅਪਨੇ ਮਿੱਟੀ ਮਲ ਕੇ, ਤੀਨ ਵਾਰੀ ਧੋਵੈ । ਫੇਰਿ ਗੋਡਿਆਂ ਸਿਉਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰ ਧੋਵੈ । ਜਬ ਬਨੇ, ਇਉਂ ਹੀ ਕਰੈ ॥੩॥

ਫੇਰਿ ਦਾਤੁਨ ਕਰੈ । ਮੂੰਹੁ ਧੋਵੈ । ਗੁਰੂ-ਪੁਰਖੁ† ਨਾਮੁ ਲੈਂਦਾ ਜਾਏ ॥੪॥

ਤਿਸ ਤੇ ਉਪ੍ਰਾਂਤਿ ਇਸਨਾਨ ਕਰੈ, ਕੇਸਾਂ ਸੁਧਾ ਪਾਣੀ ਪਾਇ ਨ੍ਹਾਏ । ਸੱਤ ਗੜਵੀਆਂ ਨਾਲ ਨ੍ਹਾਵੈ । ਗੜਵੀ, ਜ਼ਿਸ ਵਿਚ ਸੇਰ ਸੱਤ ਪਾਣੀ ਪਵੈ ॥੫॥

ਫੇਰਿ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ, ਸ਼ਬਦ-ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੇ—ਉਚਾਰ ਕਰੈ ॥੬॥

ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰੈ । ਅਥਵਾ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ, ਦੁਇ ਸ਼ਬਦ—ਜੋ ਕਿਛੁ

---

*ਸੁਚੇਤੇ ਮੈਦਾਨ ਮਾਰਨਾ, ਝਾੜੇ ਬਹਿਣਾ ।

†ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ; ਲਾਹੌਰ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਪਾਠ "ਗੁਰਮੁਖੁ" ਹੈ । ਭਾਵ ਦੋਹਾਂ ਦਾ "ਵਾਹਗੁਰੂ" ਹੀ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਪੜ੍ਹਾਏ—ਗ੍ਰੰਥ-ਪੋਥੀ ਸੋਂ ਪੜ੍ਹੈ। ਫੇਰਿ ਚਰਨ ਕੰਵਲ ਆਰਤੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਲਗੈ‡ ॥੭॥

ਜਬ ਦੁਇ ਪਹਰ ਦਿਨ ਗੁਜਰੇ, ਫੇਰਿ ਹੱਥ-ਮੂੰਹ, ਪੈਰ ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਧੋਇਕੈ "ਸੋ ਦਰੁ" ਰਹਰਾਸਿ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੈ। ਸੰਧਿਆ ਨੂੰ 'ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ' ਪੜ੍ਹੈ ॥੮॥

ਫੇਰਿ ਰਾਤਿ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ-ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੈ, ਗਾਵੈ !ਕੀਰਤਨ ਕਰੈ ॥੯॥

ਜਬ ਜਾਨੈ ਜੁ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਬਹੁਤ ਗਲਬਾ ਆਇ ਕੀਤਾ ਹੈ; ਤਾਂ ਆਰਤੀ-ਸੋਹਿਲਾ ਪੜ੍ਹਕੈ ਸੋਵੈ ! ਧਿਆਨ ਅਪੁਨਾ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਬਿਖੈ ਰਖਕੈ ਸੁਰਤਿ ਸਿਉਂ ਸੋਵੈ ॥੧੦॥ ੧

ਦੁਤੀਆ ਬਚਨ

ਅਹਾਰੁ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਸਵੇਰ ਹੀ ਖਾਏ; ਪਰ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ; ਰੋਟੀ ਦਾਲ; ਅਥਵਾ ਨਾਲ ਕਿਛੁ ਹੋਰ ॥੧॥

ਫੇਰਿ ਚਾਰ, ਅਥਵਾ ਤਿੰਨ ਘੜੀਆਂ ਦਿਨ ਰਹੰਦੈ, ਰਿੱਧਾ ਅੰਨ ਖਾਏ; ਦਾਲ–ਚਾਵਲ, ਖਿਚੜੀ, ਮਾਸ-ਚਾਵਲ, ਪਲਾਵ। ਰੋਟੀ ਦੁਇ ਵਖਤ ਨ ਖਾਏ; ਮਨ੍ਹਾਂ ਹੈ ॥੨॥ ਪਰ ਕਿਛੁ ਭੁੱਖ ਰੱਖਕੇ ਖਾਏ ॥ ਭਰੇ ਉਪਰਿ ਭਰੇ ਨਾਹੀ ॥੩॥

ਮੇਵਾ ਜੋ ਖਾਏ ਨਿਰਾਹਾਰ ਖਾਏ; ਖੁਸ਼ਕ ਮੇਵਾ ॥੪॥

ਤਰ ਮੇਵਾ ਖਾਏ, ਦੁਇ ਚਾਰ ਪੈਸਾ ਭਰ ਅੰਨ ਦੀ ਅੰਸ ਮੂੰਹ ਪਾਇਕੈ ਖਾਏ ॥੫॥

ਜੋ ਕਿਛੁ ਖਾਏ, ਸੋ ਭੁੱਖ ਮੈ ਖਾਏ; ਅਰੁ ਭੁੱਖ ਰੱਖ ਕੈ ਖਾਏ ॥੬॥ ੨॥

---

‡'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸ ਹਿਬ' ਦੇ ਇਸ ਹੁਕਮੁ ਅਨੁਸਾਰ :—

ਸਲੋਕ ਮ: ੪॥ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖ ਅਖਾਏ;
ਸੋ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਧਿਆਵੈ।...(ਸਾਰਾ ਸਲੋਕ)
('ਵਾਰ ਗਉੜੀ ਕੀ', ਪਉੜੀ ੧੧ ਨਾਲਿ)

ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਬਚਨ

ਅਬ ਪੌਸ਼ਾਕ ਪਹਿਰੈ, ਤਉ ਕਿਉਂਕਰਿ ਪਹਿਰੈ ? ਜੋ ਜੈਸੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਦੇਇ, ਤੈਸੀ ਪਹਿਰੈ ॥੧॥

ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਪਿੱਛੇ ਧੁਆਇ ਪਹਿਰੈ ॥ ਫੇਰਿ ਛਿਅ ਦਿਨ ਪਿੱਛੇ, ਅਥਵਾ ਆਠ ਦਿਨ ਪਿੱਛੇ ਧੁਆਇ ਪਹਿਰੈ। ਜੋ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕਾ, ਅੱਠਵੇਂ ਦਿਨ ਤੇ ਵਧੀਕ ਧੁਆਇ ਪਹਿਰੈਗਾ, ਦਾਰਿਦ੍ਰੀ ਹੋਵੈਗਾ ॥੨॥

ਅਰੁ ਜਬ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਰੈ, ਤਬ ਜਥਾ ਸਕਿਤ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋਈ ਲਗਾਇ ਪਹਿਰੈ ॥੩॥

ਤਾਤਪ੍ਰਜ ਇਸ ਕਾ ਏਹੀ ਹੈ : ਜੋ ਸਿੱਖ ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਉੱਜਲ—ਪਾਕ-ਸਾਫ ਰਹਨ; ਮਲੀਨ ਨ ਰਹਿਨ। ਕਿਆ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਕਿਆ ਮਰਦ, ਸਭਸ ਨੋ ਕਹਿਆ ਹੈ : ਜੋ ਇਸ ਤਰਹਿ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਹਿਰੈਂ ॥੪॥ ੩॥

ਚਤੁਰਥ ਬਚਨ

ਅਬ ਜੋ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਹਿਰੈ, ਸੋ ਕੈਸੀ ਪਹਿਰੈ ? ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਪਗੜੀ ਤਾਂ ਲੰਮੀ ਬੇਸ਼। ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਕਲਗੀ ਪਰਾਂ ਦੀ। ਹੋਰ ਜੋ ਕਿਛੁ ਗੁਰੂ ਦੇਇ—ਸਰਪੇਚ, ਗੋਸ਼ਪੇਚ—ਸੋ, ਪਗੜੀ ਉਪਰਿ ਪਹਿਰੈ। ਜੈਸਾ ਗੁਰੂ ਦੇਵੈ, ਸੋ ਪਹਿਰੈ ॥੧॥

ਜਾਮਾ ਅਗਲਬੰਦੀ ॥੨॥

ਪਾਇਜਾਮਾ, ਮੌਜਿਆਂ ਦੀ ਤਰਹਿ। ਜੇ ਕਦਾਂਚ ਸਾਰਾ ਨ ਪਹਿਰੈ ਤਾਂ ਪਤਾਵੇ* ਕਪੜੇ ਦੇ ਉਪਰਿ ਪਹਿਰੈ ॥੩॥

ਅਰੁ ਜੋ ਮੌਜੇ ਚਮੜੇ ਵ ਬਨਾਤ ਅਥਵਾ ਮਖਮਲ ਦੇ ਪਹਿਰੈ। ਤਾਂ ਅਤਿ ਭਲਾ ॥੪॥

ਫ਼ੇਰਿ ਤਿਸ ਉਪਰਿ ਪਟਕਾ ਬੰਨ੍ਹੈ। ਉਪਰਿ ਪਰਮਜਨੇਊ ਪਹਿਰੈ ; ਹਥਿਆਰ ਬੰਨ੍ਹੈ ॥੫॥

---

*ਸਿਰਫ ਪੈਰ ਕੱਜਣ ਵਾਲੇ ਮੌਜੇ (ਜਰਾਬਾਂ)

ਅਰੁ ਜੋ ਘੋੜਾ ਗੁਰੂ ਦੇਇ; ਤਾਂ ਘੋੜੇ ਉਪਰ ਚੜੈ। ਹੋਰ ਜੋ ਜਵਾਰੀ ਮਉਜੂਦ ਹੋਵੈ ; ਉਸ ਉਪਰਿ ਚੜੈ ॥੬॥

ਕੰਨੀ ਮੋਤੀ-ਪਾਏ। ਅਰੁ ਜੋ ਜੋ ਗਹਿਣੇ ਮਰਦਾਨੇ ਹੈਨਿ; ਸੋ ਪਹਿਰੈ ॥੭॥

ਅਰੁ ਜਬ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਛੱਪ੍ਰ-ਖਟ ਦੇਇ; ਤਾਂ ਮੰਜੇ ਉਪਰਿ ਨ ਸਵੈਂ। ਅਥਵਾ ਛੱਪ੍ਰ-ਖਟ ਮੁਯੱਸਰ ਨ ਹੋਵੈ;ਤਾਂ ਚਾਰ ਲੱਕੜੀਆਂ ਮੰਜੇ ਦੇ ਪਾਇਆਂ ਨਾਲਿ ਬੰਨ੍ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰਿ ਚਾਦਰ ਤਾਣ ਕੇ ਸੋਵੈ ! ਤਾਤਪ੍ਰਯ ਇਹ ਹੈ : ਜੋ ਨੰਗੇ ਮੰਜੇ ਉਪਰਿ ਬੇ-ਸਾਏ ਸਉਣਾ ਐਬ ਹੈ। ਅਰਧੰਗ ਜੋ ਇਸ ਆਦਮੀ ਕਊ ਮਾਰਤਾ ਹੈ; ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੈ; ਜੋ ਬਾਹਰਿ ਛੱਪ੍ਰ ਛੱਤ ਕੇ ਸੋਵਤਾ ਹੈ; ਅਰੁ ਏਕ ਮਰਤਬੇ ਹੀ ਅਚਾਨਕ ਉਠਦਾ ਹੈ;—ਪੇਸ਼ਾਬ ਨੂ, ਅਥਵਾ ਦਿਸ਼ਾਭੂਮਿ ਨੂ, ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਉਸ ਵਖਤ ਇਸ ਨੂੰ ਚਾਹੀਐ : ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਅੱਗੇ ਕੱਪੜਾ ਪਾਇਕੈ, ਇੱਕ ਘੜੀ ਤਹੱਮਲ ਕਰਕੈ ਉੱਠੇ, ਉਸ ਕਿਰਤ ਨੂੰ; ਤਾਂ ਐਬ ਨਾਹੀ।: ਜੋ ਨਾਂ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਇਕ ਸਾਇਤ ਹੋਂਦੀ ਹੈ; ਜੋ ਉਸ ਸਮੈ ਅਰਧੰਗ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ? ਜੋ ਤਮਾਮ ਰਾਤਿ, ਆਸਮਾਨ ਦੀ ਨਮ (ਤਰੀ) ਆਦਮੀ ਦੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚਿ ਸੰਜਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਅਰਧੰਗ ਮਾਰਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕੁ ਐਬ ਕਹਿਆ ਹੈ; ਅਉਰ ਬਹੁਤ ਹੈਨਿ।

ਅਰੁ ਜੋ ਛੱਤ ਹੇਠਿ ਸਵੈਂ ਮੰਜੇ ਤੇ, ਨੰਗਾ ਊਪਰੋਂ; ਉੱਥੇ ਭੀ ਇਕ ਸੂਰਤਿ ਹੈ ਜਾਨਵਰ। ਜਦ ਆਦਮੀ ਸਉਂਦਾ ਹੈ;ਤਉ ਜਾਨਵਰ ਛੱਤ ਨਾਲਿ ਲੱਗਿ ਰਹੰਦਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਜੋ ਇਹ ਪ੍ਰਾਨੀ ਸਾਸ ਲੈਂਦਾਂ ਹੈ; ਤਾਂ ਉਹ ਜਾਨਵਰ ਉਸਦੇ ਸਾਸ ਦੀ ਭੜਾਸ ਪੀਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਅਹਾਰੁ ਉਹੋ ਹੈ। ਉਸ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਜ਼ਹਰ, ਇਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਦੇਹ ਬਿਖੈ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੈ ਅਰਧੰਗ ਹੋਂਦਾ ਹੈ।

ਜੋ ਸੰਵਦੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਬਹੁਤ ਹੈਂ; ਅਰੁ ਸੁੱਤੇ ਉੱਠਿਆਂ, ਕਦੇ ਕਦੇ ਸੁਸਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਉਸ ਦਾ ਸਬੱਬ ਏਹੀ ਹੈ : ਨਮੀ ਆਸਮਾਨ ਦੀ, ਤੇ ਜ਼ਹਰ ਜਾਨਵਰ ਦੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਕੋ ਕੱਪੜੇ ਕੇ ਸਾਏ ਤਲੇ ਸਵਣਾ ਕਹਿਆ ਹੈ ॥੮॥ ੪॥

ਪੰਚਮ ਬਚਨ

ਅਰੁ ਜਿਸ ਜਾਗਹਿ ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਾ ਵਿਨਾਸੁ ਹੋਵੈ; ਤਹਾਂ ਇਸ ਰਉਂਸ ਜਗਹ ਬਨਾਇਕੈ ਰਹੈ :—

ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਤੋ ਏਕ ਐਵਾਨ* ਕੱਚਾ ਅਥਵਾ ਪੱਕਾ, ਅਥਵਾ ਛੱਪਰ ਦਾ ਹੋਵੈ। ਉਸ ਅੰਦਰਿ ਦੋਇ ਕੋਠੜੀਆਂ ਹੋਨਿ। (ਉਹ ਅਸਥਾਨ) ਅੱਛਾ ਪਾਕ-ਸਾਫ ਰੱਖੈ ॥੧॥

ਫੇਰਿ ਏਕ ਜਾਗਹਿ—ਜਹਾਂ ਛੱਪਰ ਨ ਹੋਇ, ਤਹਾਂ—ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਕਰਨੇ ਕੀ ਬਿਧਿ ਕਰੈ। ਉਸ ਮੈ ਭੀ ਇਕ ਕੋਠੜੀ ਹੋਇ। ਉਹ ਜਾਗਹ ਭੀ ਅੱਛੀ ਸਾਫ਼ ਰਹੈ ॥੨॥

ਫ਼ਿਰਿ ਇਕ ਗੋਸ਼ੇ ਦਿਸ਼ਾਭੂਮਿ ਦੀ ਜਾਗਹ ਬਨਾਏ। ਉਸ ਉਪਰਿ ਭੀ ਪਾਇਆ ਹੋਵੈ। ਉਹ ਭੀ ਸਾਫ ਰਹੈ ॥੩॥

ਫਿਰ ਜਹਾਂ ਬੈਠੈ, ਸੋਵੈ, ਤਹਾਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਕਰੈ; ਬੂਟੇ ਬੋਵੈ। ਚਹਬੱਚਾ ਪਾਣੀ ਦਾ; ਅਰੁ ਫੁਆਰਾ ਕਰੈ। ਅਰੁ ਜਾਗਹ ਪਾਕ-ਸਾਫ ਰਖੈ ॥੪॥

ਜਤਾ ਸ਼ਕਤਿ ਫ਼ਰਸ਼ ਬਿਛਾਇ ਰੱਖੈ ॥੫॥

ਫੇਹਿ ਏਕ ਜਾਗਹ, ਉਸ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਦੀਵਾਨਖਾਨਾ ਕਰੈ। ਊਹਾਂ ਏਕ ਐਵਾਨ ਚਾਹੀਐ। ਅਤੈ ਏਕ ਕੋਠੜੀ ਕਰੈ ॥੭॥

ਅਰੁ ਉਸ ਦੇ ਏਕ ਗੋਸ਼ੇ ਦਿਸਾਭੂਮਿ ਦੀ ਜਾਗਹ ਕਰੇ ॥੮॥

ਅਰੁ ਐਵਾਨਚੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਭੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਕਰੈ। ਅਰੁ ਚਹਬਚਾ, ਫੁਹਾਰਾ ਭੀ ਕਰੈ ॥੯॥

ਅਰੁ ਏਕ ਤਬੇਲੈ ਕੀ ਜਾਗਹ ਕਰੈ ॥੧੦॥

ਅਰੁ ਜਥ ਸ਼ਕਤਿ ਗੁਰੂ ਖੂਹੇ ਦੀ ਦੇਵੈ; ਤਾਂ ਅਵੱਸ਼ ਕਰੈ ॥੧੧॥

---

*ਰਾਜ ਭਵਨ, ਸ਼ਾਹੀ ਮਹੱਲ—ਭਾਵ ਵਾਸੂ ਮਕਾਨ।

ਅਰੁ ਜੈਸੀ ਗੁਰੂ ਸ਼ਕਤਿ ਦੇਇ; ਤੈਸੀ ਜਾਗਹ ਬਨਾਏ ॥੧੨॥

ਛਟਮ ਬਚਨ

ਅਬ ਕਿਰਤ-ਰੁਜਗਾਰ ਕੀ ਬਿਧਿ ਕਿਊਂਕਰਿ ਕਰੈ ? ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਿਰਤ ਜੋ ਕਰੈ; ਸੋ ਧਰਮ ਕੀ ਕਰੈ ! ਬਰਕਤਿ ਪਾਵਨਹਾਰਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਹੈ ॥੧॥

ਚਾਕਰੀ ਕਰਨੀ, ਸਿਖ ਖਾਲਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਨੂੰ ਮਨੑਾ ਹੈ ॥੨॥

ਤਰਾਜੂਕਸ਼ੀ ਮਨੑਾ ਹੈ ; ਦੁਕਾਨ ਬੈਠਣਾ ਮਨੑਾ ਹੈ ॥੩॥

ਕਸ਼ਬ ਕਰਨਾ ਘਰ ਬਿਖੈ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ । ਕਸਬ ਕਰ ਕੈ ਬਜਾਰ ਬਿਖੈ ਬੇਚ ਆਵੈ, ਐਬ ਨਾਹੀਂ । ਕਸਬ ਕਰਨੇ ਤੇ ਆਲਸ ਨ ਕਰੇ ॥੪॥

ਸਭ ਤੇ ਉੱਤਮ ਕਿਰਤ ਸਉਦਾਗਰੀ ਹੈ ॥੫॥

ਉਸ ਤੇ ਉਤਰ ਕੇ ਖੇਤੀ ਹੈ । ਕਿਰਤ-ਰੁਜਗਾਰ ਇਹ ਕਰੈ ॥੬॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਮਾਈ ਕਰੈ ; ਉਸ ਕੇ ਹਿੱਸੈ ਕਰੈ :—(ੳ) ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਤੋ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹਿੱਸਾ ਨਿਕਾਲੇ : ਚਾਲੀਸਵਾਂ, ਬੀਸਵਾਂ, ਦਸਵਾਂ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਹਿੰਮਤ ਦੇਇ । (ਅ) ਫਿਰਿ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕਾ ਹਿੱਸਾ ਨਿਕਾਲੇ ; ਜਿਉਂ ਉਪਰ ਕਹਿਆ ਹੈ । (ੲ) ਫੇਰਿ ਖਾਲਸੇ ਕਾ ਹਿੱਸਾ ਨਿਕਾਲੇ ; ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਕੋ । (ਸ) ਫੇਰਿ ਅਪੁਨੀ ਪੁਸ਼ਾਕ, ਖੁਰਾਕ, ਖੁਸਬੋਈ ਕਾ ਹਿੱਸਾ ਨਿਕਾਲੇ । (ਹ) ਅਰੁ ਜੋ ਬਾਕੀ ਰਹੇ, ਸੋ, ਨੇਕ ਬਦ ਦਿਨ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਰੱਖੈ ॥੭॥

ਅਰੁ ਜੋ ਚਾਕਰੀ ਕਰੈ, ਤਉ ਸਿਪਾਂਹਗਰੀ ਕਰੈ । ਕੈਸੀ ਕਰੈ ? ਜੋ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਰਹੈ । ਅਰੁ ਜੋ ਮਹੀਨਾ ਹੋਵੈ, ਉਸ ਉਪਰਿ ਸੰਤੋਖ ਕਰੈ ॥੮॥

ਅਰੁ ਜਿਸ ਕਾ ਚਾਕਰ ਹੋਵੈ, ਕਹੀਂ ਭੇਜੈ ਲੜਾਈ ਨੂ ; ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇ ਆਪਣੀ ਮੁਰਾਦ ਨੂੰ ਬੁੱਝੈ, ਜਾਨੈ । ਸੂਰਬੀਰ ਹੋਇ ਰਹੈ ॥੯॥

ਅਰੁ ਜੋ ਲੜਾਈ ਹੋਇ; ਤਾਂ ਲੁੱਟੈ ਨਾਹੀ । ਕਿਸੀ ਦੇ ਮਾਲ ਦੀ ਵਲਿ ਨਦਰਿ ਨ ਕਰੈ ॥੧੦॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਖਾਵੰਦ ਕਾਰ ਫੁਰਮਾਵੈ, ਸੋ ਸਿਰ ਮਾਥੇ ਊਪਰ ਮਾਨੈ* ॥੧੧॥੬॥

ਸਪਤਮ ਬਚਨ

ਅਬ ਇਸ ਕਉ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਸੰਗ ਕਹਿਆ ਹੈ ; ਅਰੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਉ ਮਰਦ ਕਾ ਸੰਗੁ ਕਹਿਆ ਹੈ ; ਸੋ ਤਿਸ ਕੀ ਬਿਧਿ :—ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਮਰਦ ਕੋ ਚਾਹੀਐ : ਜੋ ਏਕੰਤ ਅਪੁਨੇ ਬੈਠਨੇ ਸੋਵਨੇ ਕੀ ਅਛੀ ਪਾਕ-ਸਾਫ ਠਉਰ ਕਰੈ ॥੧॥

ਅਰੁ ਆਪਣੀ ਦੇਹ ਪਾਕ ਸਾਫ਼ ਰੱਖੈ, ਪਾਨੋ ਕਰਿ, ਖੁਸ਼ਬੋਈ ਕਰਿ। ਅਰੁ ਧਿਆਨੁ ਆਪਣਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਬਿਖੈ ਰੱਖੈ ॥੨॥

ਅਰੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭੀ ਅੱਠਵੇਂ ਦਿਨ-ਅਥਵਾ ਚਉਥੇ ਦਿਨ-ਬਟਨਾ ਖੁਸ਼ਬੋਈਦਾਰ ਦੇਹ ਨੂੰ ਮਲੈ। ਅਰੁ ਸਿਰ ਮਸਾਲੇ ਪਾਇਕੈ ਧੋਵੈ। ਅਰੁ ਖੁਸ਼ਬੋਈਦਾਰ ਤੇਲ ਡਾਲਕੈ ਸਿਰ ਬੰਧਾਵੈ। ਅੱਛੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਰੈ ਖੁਸ਼ਬੋਈ ਲਾਇਕੈ। ਫੂਲ ਮਾਲਾ ਪਹਿਰੈ ਪਾਨ ਖਾਏ। ਗਹਨੇ ਪਹਰੈ ; ਸੀਂਗਾਰ ਕਰੈ। ਅਰੁ ਧਿਆਨ ਅਪਣਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਿਖੈ ਰਖੈ। ਅਰੁ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇਇ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਬਟਨਾ ਮਲ ਕੈ ਇਸਨਾਨ ਕਰੈ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨੇ ਤੇ ਕਾਹਲੀ† ਨਾ ਕਰੈ ॥੩॥

ਅਰੁ ਜਬ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਪੁਰਖਾਚਾਰ ਕਰੈ, ਤਉ ਇਉਂ ਕਰੈ : ਜਬ ਰਿਤੂ ਆਵੈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ, ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਿੱਛੇ ਨ੍ਹਾਵੈ ; ਸੀਂਗਾਰ ਕਰੈ। ਡੇਢ ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਗੁਜ਼ਰੀ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ਼ ਮੇਲ ਕਰਨਿ। ਅਰੁ ਧਿਆਨ ਆਪਣਾ ਦੋਨੋ ਪ੍ਰਾਨੀ, ਕਰਤੇ ਪੁਰਖੁ ਬਿਖੈ ਰੱਖਣ ॥੪॥

---

*ਪਉੜੀ। ਚਾਕਰੁ ਲਗੈ ਚਾਕਰੀ,ਜੇ ਚਲੈ ਖਸਮੈ ਭਾਇ।
ਹੁਰਮਤਿ ਤਿਸਨੋ ਅਗਲੀ,ਓਹ ਵਜਹੁ ਭਿ ਦੂਣਾ ਖਾਇ।
ਖਸਮੈ ਕਰੇ ਬਰਾਬਰੀ, ਫਿਰ ਗੈਰਤ ਅੰਦਰ ਪਾਇ।
ਵਜਹੁ ਗਵਾਏ ਅਗਲਾ ਮੁਹੇ ਮੁਹਿ ਪਾਣਾ ਖਾਇ।......॥੨੨॥
(ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ)

†ਸੁਸਤੀ, ਘਾਉਲ, ਆਲਸ।

ਚਉਦਹ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਮੇਲ ਰਾਤਿ ਨੋ ਇੱਕਤੁ ਵਾਰੀ ਕਰਨਾ। ਫੇਰਿ ਅੱਗੇ ਕਰਨਾ ਮਨ੍ਹੇ ਹੈ। ਜਬ ਫੇਰਿ ਰਿਤੁ ਆਵੇ, ਤਬ ਉਸੀ ਤਰਹ ਕਰੇ। ਫੇਰ ਦਰਮਿਆਨ ਨਾ ਕਰੈ ॥੫॥

ਅਰੁ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਹੁਕਮ ਸੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋ ਅਧਾਨ ਹੋਵੈ ; ਤਬ ਮੇਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਨ ਕਰੈ। ਮਨ੍ਹਾਂ ਹੈ ॥੬॥

ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਦਿਨ ਨੋ ਮੇਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਪੁਰਖ ਕਰੇ ; ਤਾਂ ਜਬ ਜਾਨੈ ਜੋ ਡੇਢ ਪਹਰ ਦਿਨ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਤਬ ਕਰੈ। ਫੇਰ ਰਾਤਿ ਨੋ ਨਾ ਕਰੈ ॥੭॥

ਮੇਲ ਰਾਤਿ ਦਾ—ਡੇਢ ਪਹਰ ਉਪ੍ਰੰਤ, ਅਕੈ ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਰਹਦੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕਹਿਆ ਹੈ। ਅਰੁ ਅੱਠਾਂ ਪਹਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੇਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਕਾ ਕਹਿਆ ਹੈ ॥੮॥

ਜਬ ਮੇਲ ਕਰ ਪਹੁਚੇ, ਤਬ ਵਾਉ ਕੀ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਕਰੇ*। ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮੂਹ ਧੋਵੈ, ਕੁਰਲੀਆਂ ਕਰੈ। ਫਿਰ ਏਕ ਛਟਾਂਕ ਬਦਾਮ ਅਰੁ ਪਿਸਤਾ ਅਰੁ ਦੁਇ ਸਿਰਸਾਹੀ ਮਿਸਰੀ। ਪਹਿਲੇ ਤਉ ਬਾਦਾਮ ਅਰੁ ਪਿਸਤਾ ਜਿਤਨਾ ਮੂਹ ਮੈ ਪੜੇ ਸੋ ਪਾਇਕੇ, ਨਾਲੇ ਉਸ ਮਾਫਿਕ ਮਿਸਰੀ; ਚੱਬੇ। ਜਬ ਮਹੀਨ ਹੋਵੈ, ਉਪਰ ਤ ਦੁੱਧ ਪੀਵੈ। ਇਸ ਤਰਹ ਦੁੱਧ ਪੀਵੈ ; ਤਾਂ ਮਰਦ ਕੀ ਦੇਹ ਕੋ ਬਹੁਤ ਗੁਣ ਹੈ। ਅੱਮਲ ਮੈ ਲਿਆਵੈ ; ਤਬ ਇਸ ਕਾ ਗੁਨ ਜਾਨੈ ॥੯॥

ਮੇਲ ਕਰਿ ਕੈ ਇਸਨਾਨ ਜਰੂਰ ਕਰੈ। ਅਥਵਾ ਕੋਈ ਸਬੱਬ ਪਾਇ, ਨ ਕਰ ਸਕੈ, ਤਾਂ ਹੱਥ ਪੈਰ ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ ਧੋਵੈ ; ਮੂਹ ਕੁਰਲੀਆਂ ਕਰੈ ! ਸਭ ਜਗਹ ਸਤ੍ਰ ਕੀ ਧੋਵੈ। ਇਹ ਜਰੂਰ ਕਰਨਾ ਕਹਿਆਂ ਹੈ। ਜਿੰਵ ਜਾਨੈ ਤਿੰਵ ਇਸਨਾਨ ਕਰੈ ॥ ॥੧੦॥

ਸਤਿਜੁਗ ਬਿਖੈ ਏਕ ਮਰਤਬੇ ਮੇਲ, ਰਿਤੂ ਕੇ ਸ਼ਮੈ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖੁ ਕਾ...

---

*ਹਵਾ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਚਾਵੈ।

ਥਾ । ਤ੍ਰੇਤੇ ਬਿਖੈ ਰਿਤੂ ਉਪ੍ਰਾਂਤ ਪੰਜ ਦਿਨ ਥਾ : ਦੁਆਪਰ ਬਿਖੈ ਨਉਂ ਦਿਨ ਥਾ । ਕਲਿ ਬਿਖੈ ਚਉਦਹ ਦਿਨ, ਰਿਤੁ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਕਹਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਤੇ ਸਿਵਾਇ ਜੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੇਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲਿ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ, ਸੋ ਸਭ ਪਸੂ ਹੈਨਿ; ਮਨੁਖ ਕਾ ਜਾਮਾ ਨਹੀਂ । ਅੰਤਿ ਚਉਰਾਸੀਹ ਭੋਗਹਿਗੇ, । ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਇਸ ਰਹਤ ਉਪਰਿ ਚਲੈਗਾ, ਸੋ ਮਾਨੁੱਖ ਹੈ । ੧੧ ॥ ੭ ॥

ਅਸਟਮ ਬਚਨ—

ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਜੁ ਖਾਏ, ਸੋ ਸਮਾ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਿ ਰੱਖੈ । ਸਮੇ ਤੇ ਸਿਵਾਇ ਖਾਣਾ ਭਲਾ ਨਾਹੀ । ਭੁੱਖ ਰੱਖਕੇ ਖਾਏ । ੧ ॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਮੇਵਾ ਤ੍ਰਕਾਰੀ ਖਾਇ, ਉਸ ਕਾ ਭੀ ਵਖਤ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਿ ਛਡੈ । ੨ ॥

ਹਰ ਘੜੀ ਮੁਹ,—ਬਿਨ ਸਿਮਰਨ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਦੇ, ਨਾ ਹਿਲਾਵੇ । ੩ ॥

ਹੱਸੇ ਮੁਸਕਾਏ ਬਹੁਤ ਨਾਹੀਂ । ਮੁਹ ਸੇ ਕਿਸੇ ਨੋ ਬੁਰਾ ਨ ਕਹੈ । ਬਹੁਤ ਬੋਲੈ-ਬਕੈ ਨਾਹੀਂ । ਜਬ ਬੋਲੈ ਸਮਝ ਕੇ ਬੋਲੈ । ੪ ॥

ਜਬ ਕੋਈ ਕਾਈ ਗੱਲ ਪੁਛੈ, ਤਾਂ ਜਬਾਬ ਦੇਇ; ਆਪ ਤੇ ਬਕ ਬਕ ਨਾ ਕਰੈ । ੫ ॥

ਜੋ ਜਾਨੈ ਕਿ ਮਤਲਬ ਅਪਨੇ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਪ ਤੇ ਕਹੈ ਸੁਨੈ । ੬ ॥

ਬੈਠੈ ਮਜਲਸ ਮੋ ਅਦਬ ਨਾਲਿ । ਸਲਾਮ† ਆਪ ਆਗੇ ਹੀ ਅਗਲੇ ਨੂ ਕਰੈ । ਇਹ ਨਾ ਮਨ ਬਿਖੈ ਲਿਆਵੈ, ਜੇ ਉਹ ਸਲਾਮ ਮੈਨੂੰ ਕਰੇਗਾ; ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ । ਜਿਸਨੂ ਮਿਲੈ; ਭਾਉ ਨਾਲਿ, ਪਿਆਰ ਨਾਲਿ ਮਿਲੈ । ੭ ॥

ਹਿੰਮਤ ਅਪਣੀ ਭਲੀ ਰੱਖੇ । ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਤੇ ਬੇ-ਇਸਤਕਲਾਲ‡ ਨਾ

---

†ਨਮਸਕਾਰ, ਪ੍ਰਣਾਮ ਆਦਿ ।

‡ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਹੀਣ, ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ ।

ਹੋਵੇ । ੮ ॥

ਮਿਲਾਪ ਅਪਣਾ ਆਪ ਤੇ ਭਲੇ ਨਾਲਿ ਕਰੈ; ਜੇਹੇ ਕੇਹੇ ਨਾਲਿ ਮਿਲੈ ਨਾਹੀਂ । ੯ ॥

ਬਹੁਤ ਭੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲਿ ਐਵੇਂ ਬੈਠੈ ਨਾਹੀ । ਅਪਣੇ ਮਤਲਬ ਤੱਕ ਬੈਠੇ । ੧੦ ॥

ਸਮੇ ਅਪਣੇ ਮੁਕੱਰਰਾ ਕਰੇ :—ਸਵਣਾ ਆਠ ਪਹਰ ਵਿਚਿ ਡੇਢ ਪਹਰ । ਰਾਤਿ ਨੋ ਡੇਢ ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਗੁਦਰੀ ਸਵੈਂ । ਡੇਢ ਪਹਰ ਸੋਵੈ । ੧੧ ॥

ਜੋ ਕ੍ਰਿਤ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਪਣੇ ਇਖਤਿਆਰ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਰੁਜਗਾਰ ਏਕ ਪਹਰ ਕਰੈ । ਅਰੁ ਜੋ ਪਰਾਏ ਵਸ ਦਾ ਰੁਜਗਾਰ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਜਬ ਫ਼ਾਰਗ ਹੋਵੇ, ਤਬ ਆਵੈ । ੧੨ ॥

ਅਰੁ ਸਮਾ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰਿਹ ਦੇ ਬੈਠਣੇ ਦਾ ਮੁਕਰਰ ਕਰੇ : ਦਿਨ ਨੂ ਡੇਢ ਪਹਰ ਦਿਨ ਰਹਦੇ ਜਨਾਨੇ ਮੋਂ ਬੈਠੇ, ਛਿਅ ਘੜੀਆਂ । ਫੇਰਿ ਰਾਤਿ ਨੂ ਡੇਢ ਪਹਰ । ਅਠਾਂ ਪਹਰਾਂ ਵਿਚਿ ਦੁਇ ਪਹਰ ਜਨਾਨੇ ਮੈ ਗੁਜਰਾਨ ਕਰੈ । ੧੩ ॥

ਫੇਰਿ ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ, ਜਹਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਿ ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਹੋਨਿ, ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਠਉਰ, ਇਕੈ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬਿਖੈ ਬੈਠੇ ਹੋਨਿ—ਬੈਠੇ । ਚਰਚਾ ਸ਼ਬਦ-ਬਾਣੀ ਦੀ ਕਰੇ । ਜੇ ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ ਤੇ ਵਧੀਕ ਲੱਗਨ, ਤਾਂ ਐਬ ਨਾਹੀ । ੧੪ ॥

ਅਰੁ ਇਸਤੇ ਜੋ ਅਉਰ ਸਮਾ ਹੋਵੈ, ਕਿਆ ਦਿਨ ਨੂ, ਕਿਆ ਰਾਤਿ ਨੂ ਇਕੰਤ ਬੈਠੇ; ਔਰ ਅਪਨਾ ਮਨ ਅਉਰ ਚਿਤਵਨੀ ਤੇ ਨਿਵਾਰ ਕੈ; ਧਿਆਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਬਿਖੈ ਰਖੈ । ੧੫ ॥

ਪ੍ਰਸਾਦ ਸੇਰ ਵਜਨ ਤੇ—ਅੰਨ ਕਰਿ, ਮੇਵਾ ਕਰਿ, ਤਰਕਾਰੀ ਕਰਿ—ਵਧੀਕ ਨ ਖਾਏ । ਪਾਣੀ ਭੀ ਸੇਰ ਵਜਨ ਪੀਵੈ ਅੱਠਾਂ ਪਹਰਾਂ ਵਿਚਿ । ੧੬ ॥

ਖਰਚ ਆਮਦਨੀ ਤੇ ਕਮ ਕਰਨਾ । ਜੋ ਵਧੀਕ ਕਰੇਗਾ, ਸੋ ਅੰਤ ਨੂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੇਗਾ । ੧੭ ॥

ਅਰੁ ਦੁਨੀਆਂ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲਿ ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਤਰਹੁ ਮਿਲਿ ਚਲੈ । ਅੰਦਰੋਂ ਅਪਣਾ ਮਨ ਹਰ ਵੇਲੇ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ ਵਿਚ ਰੱਖੈ । ਬਦੀ* ਕਿਸੇ ਨਾਲਿ ਨਾ ਕਰੈ । ਬਾਦ ਤੇ ਦੁੱਖੁ ਹੈ । ੧੮ ॥

ਜੋ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਹਤਾਂ ਉਪਰਿ ਚਲੈਗਾ, ਸੋ ਬਹੁਤ ਸੁਖਾਲਾ ਰਹੈਗਾ । ੧੯ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥੇ ਧਿਆਇ ਖਸਟਮ,
ਦੇਹੀ ਦੀ ਰਹਤ ਨਾਮੰ ਸਮਾਪਤੰ ਸੰਪੂਰਣੰ ॥ ੬
ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਜੀ ਦੀ ਰਛਿਆ ਮੁਝ ਕਉ ॥

ਪੋਥੀ ੨੧ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਬਾਦ' ਹੈ।

੧ ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਸਹਾਇ !!

ਧਿਆਇ ਸਾਤਵਾਂ

ਜੁਗਤਿ ਕ੍ਰਿਯਾ ਚਲਨੇ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਤੇ ਦੇਵ ਲੋਕ ਜੋ ਪਰਲੋਕ ਹੈ, ਤਿਸੁਕੀ ਬਿਧਿ ਕਾ

ਜਿਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਨੂ ਸਮਾ ਚਲਨੇ ਕਾ ਆਵੈ; ਅਥਵਾ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਉ ਯਾ ਕਿਸੀ ਹੀਲੇ† ਕਰਿ।ਉਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਉ ਚਾਹੀਐ, ਜੋ ਸਹਜਿ ਪਾਇ ਸੰਜੋਗ ਬਨੇ; ਤਬ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਪਨਾ ਆਤਮਾ ਕੁਟੰਬ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਸਿਉਂ, ਨਿਰਮੋਹ ਕਰਿ ਰੱਖੈ। ਅਰੁ ਮਾਇਆਂ ਕੇ ਮਦ ਤੇ, ਮੰਦਰੋਂ ਤੇ ਮੜ ਮੋੜ ਕੇ, ਵਿਚਿ ਚਰਨੋਂ ਦੇ ਟਿਕਾਇ ਕੈ ਕ੍ਰਿਤ ਕਰੈ। ਆਤਮੇ ਕੋ ਸੰਸਾਰ ਕੇ ਮੋਹ ਤੇ ਨਿਵਾਰ ਕੈ ਮੁਝ ਪਰਮ ਗੁਰੂ ਮੋ ਜੋ ਪਰਮ ਆਤਮਾ ਹੋਂ—ਸੁਰਤਿ ਸਿਉਂ ਰੱਕੈ। ਬਿਨਾਂ ਮੇਰੇ ਅਵਰ ਠਉਰ ਜਾਂਨੇ ਨ ਦੇਇ, ॥੧॥

ਅਰੁ ਜੋ ਹੀਲੇ ਕਰਿ ਦੇਹ ਛੁਟਿ ਜਾਇ। ਤਉ ਯਹ ਐਨ ਰਿਆਇਤ ਅਰੁ ਮੇਹਰ ਜਾਨੇ। ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ? ਜੋ ਜੈਸੇ ਬਾਦਲ ਉਮਡ ਕਰਿ ਆਵਤੇ ਹੈਂ, ਮੇਘ ਬਰਖਨੇ ਕਉਂ ਅਰੁ ਸਭ ਪਰਜਾ ਜਾਨੈ ਹੈ: ਕਿ ਅਬ ਮੇਘ ਬਰਸ ਪ੍ਰਿਥੀ ਕਉ ਸੰਤੋਖ ਦੇਹਿੰਗੇ। ਅਰ ਪ੍ਰਜਾ ਸਾਮਾਨ ਬਰਖਾ ਕਾ ਕਰੇ ਹੈ; ਆਗਸ ਦੇਖ ਕੇ ਜੋ ਬਾਦਲ ਉਮੰਡਿਆ ਹੈ। ਅਗੈ ਹੀ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਹੂਆ ਚਾਹੀਐ; ਜੋ ਚੀਜ ਬਸਤੁ ਭੀਜ ਕੈ ਗਲ ਨ ਜਾਇ। ਇਸੀ ਜੁਗਤਿ ਜੋ ਪ੍ਰਾਨੀ† ਸਵਾਧਾਨ ਹੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੀ ਓਰਿ। ਹੀਲੇ ਦੇਹ ਕੇ ਕੋ ਜਾਨ ਕੈ, ਜੋ ਘਾਇ‡ ਇਸ ਤਰਹਿ ਚਲਨ ਕੀ ਹੈ। ਅਪਣਾ ਆਂਣਮਾ ਬਿਰਕਤ ਸਭ ਮਾਇਆ ਕੇ ਮੋਹ, ਸੁਆਦ ਦੁਨੀਆਂ ਕਿਆਂ ਸਿਉਂ ਕਰਕੈ, ਮੁਝ ਪਰਮਾਤਮਾ—ਪਰਮ—ਪੁਰਖ ਜੋ ਮੋਂ—ਮੋਂ ਲੀਨ ਰੱਖੈ। ਇਸਤੇ ਮੁਕਤਿ ਕਉ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਤੇ ਹੈਂ, ਜਨਮ ਤੇ ਰਹਤ ਹੋਤੇ ਹੈਨਿ ॥੨॥

---

†ਦੁਰਘਟਨਾਂ ਆਦਿ ਕਾਰਣ।

‡ਪੋਥੀ ੨੧ ਵੀਂ ਵਿੱਚ, ਪਾਠ ''ਇਸ਼ਾਰਤ ਹੈ।

ਅਰੁ ਯੋਂ ਭੀ ਹੈ: ਜਿਸ ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕੀ ਸੁਰਤਿ ਚਲਨੇ ਕੇ—ਦੇਹਛੁਟਨੇ ਕੇ ਸਮੇ, ਜਿਸ ਬਾਸਨਾ ਬਿਖੈ ਹੋਤੀ ਹੈ; ਤੈਸੀ ਗਤਿ ਕਉ ਜਾਇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਤਾ ਹੈ ।੩॥

ਤਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਉ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਸ ਹੈ ਸੋ ਬ੍ਰਿਥਾ ਨ ਖੋਵੈ। ਨਹੀਂ ਜਾਨਿਆ ਜਾਤਾ; ਜੋ ਕਉਨ ਸੇ ਸਾਸ ਬਿਖੈ, ਅਰੁ ਕਉਨ ਸਬਬ ਪਾਇ ਦੇਹ ਛੁਟੈਗੀ । ਫੇਰ ਹੀ ਮੈ—ਜੋ ਚਲਾਣੇ ਕਾ ਆਗਮ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਰ ਸਾਸ ਬ੍ਰਿਥਾ ਖੋਵੈ ! ਊਸ ਸਮੈ ਖਬਰਦਾਰ ਰਹੈ ਅਉਸਰ ਬੀਤਿਆ ਹਾਥਿ ਆਵੈਗਾ ਨਾਹੀਂ । ਸਮ੍ਹਾਲ ! ਸਮ੍ਹਾਲ !!

"ਪਛੋਤਾਵਾ ਨਾ ਮਿਲੈ ਜਬ ਚੂਕੈਗੀ ਸਾਰੀ ।
ਤਾਂ ਫਿਰਪਿਆਰਾ ਰਾਵੀਐ, ਜਬ ਆਵੈਗੀ ਵਾਰੀ* ॥੪॥

ਦੁਤੀਆ ਬਚਨ

ਅਬ ਜਿਸ ਸਮੇ ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕੀ ਦੇਹ ਤੇ ਸਾਸ ਛੁਟੈ; ਅਰੁ ਸਾਸੋਂ ਤੇ ਦੇਹ ਛੁਟੈ; ਤਿਸ **ਕੀ** ਜੁਗਤਿ :—

ਪ੍ਰਥਮੈ ਮੰਜੇ ਤੇ ਜ਼ਿਮੀ ਉਪਰਿ ਲਏ । ਜ਼ਿਮੀ ਉਪਰਿ ਮਾਟੀ ਕਾ ਚਉਕਾ ਦੇਇ । ਫੇਰਿ ਉਸਦੇ ਉਪਰ ਲੋਈ, ਅਕੈ ਕੰਬਲ, ਅਕੇ ਹੋਰ ਕੱਪੜਾ ਕਪਾਸ ਕਾ ਹੋਵੈ—ਸੋ ਵਿਛਾਇ । ਉਸਦੇ ਉਪਰ ਉਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕੀ ਦੇਹ ਨੂ ਲੰਮੀ ਕਰਕੈ ਸਵਾਇ ॥੧॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਕੁਟੰਬ ਕੇ ਲੋਗ ਹੋਹਿਂ—ਪਿਤਾ, ਕ੍ਰਿ ਮਾਤਾ, ਕਿਆ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਕਿਆ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਿਆ ਭ੍ਰਾਤ, ਕਿਆ ਜੋ ਹੋਈ ਹੋਹਿਂ,—ਸਭ ਉਤ ਸਮੈ, **ਜ**ਬ ਲਗ ਊਹਾਂ ਪੜਾ ਹੋਵੇ, ਬੈਰਾਗ ਨ ਕਰੈਂ । ਅਰੁ ਅਲਾਹਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ਗਾਵ ਕੇ । ਅਉਰ ਸਬਦ ਬੈਰਾਗ ਬਿਰਕਤ ਕੇ ਸਮੇ ਪ੍ਰਥਾਇ ਚਲਨੇ ਕੇ ਤੜ੍ਹਨ ਗਾਵਨ । ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪਿੱਟੈਂ ਨਾਹੀ; ਇਹ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਗਾਵਨ । ਅਤੇ ਮਰਦ ਭੀ ਪੜ੍ਹਨ ਗਾਵਣ । ਅਤੇ ਪਗੜੀਆਂ ਉਤਾਰਨ ਨਾਹੀ ਸਿਰ ਤੇ ॥੨॥

ਅਰੁ ਜਿਸ ਸਮੇ ਜਾਨਣ ਜੋ **ਸ**ਾਸ ਬਿਦਿਆ ਹੋਤੈ ਹੈਂ; ਉਤ ਸਮੈ ਜੋ ਕੋਈ ਇਸ

*ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੧, ਘਰ ੨ ।

ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਾ ਸੰਗੀ ਨਜੀਕੀ ਹੋਵੈ, ਉਸਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਲਏ । ਆਪਨੂ ਬਖਸਾਇ ਲਏ ॥੩॥

ਅਰੁ ਜਉ ਫੂਕ ਨਿਕਲੈ, ਤਾਂ ਉਤ ਸਮੈ ਅੱਰਦਾਸਿ ਕਰਨ ਜੋ

''ਅਸੀਂ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਏ ਇਸ ਤੇ; ਅਰੁ ਇਹ ਅਸਾਂ ਤੇ
ਰਾਜ਼ੀ ਹੋਵੈ ਅਰੁ ਖਾਲਸੇ ਮੈ ਬਾਸਾ ਹੋਵੈ !!''੪

ਅਰੁ ਜੋ ਭਾਈ ਅਥਵਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਵੈ, ਉਸਕੋ ਕੇਸਰੀ ਪਗੜੀ ਪਹਿਨਾਵੈ। ਅਰੁ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨ ਹੋਇ, ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਅਕੈਂ ਚਾਚਾ ਤਾਇਆ ਨਜ਼ੀਕ-ਸੰਗੀ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਪਹਿਰੈ। ਤਾਤਪ੍ਰਜ ਇਸ਼ ਕਾ ਯਹੀ ਹੈ; ਜੋ ਕੋਈ ਅਨਜਾਨੁ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਜਾਨੈ, ਜੋ ਇਸਕਾ ਕੋਈ ਚੱਲਿਆ ਹੈ ।੫॥

ਇਸੀ ਤਰਹ ਉਸ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕੀ ਮਾਤਾ ਅਥਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜੋ ਕੋਈ ਨਜੀਕੀ ਹੋਇ, ਸੋ ਕਪੜਾ ਸੀਵਕੇ ਅਪਨੇ ਉਪਰ ਲਏ ।੬॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਪ੍ਰਚਾਵਨੀ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਆਵੈ, ਆਪਸ ਮੈਂ—ਹੁਕਮ ਸਿਉਂ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ—ਕਹਿ ਕੈ ਬੈਠ ਜਾਇ ।੭॥੨

ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਬਚਨ

ਅਬ ਗਤਿ ਕੀ ਬਿਧਿ :—ਜੋ ਪ੍ਰਥਮੈ ਪਾਨੀ ਨਾਲਿ ਨੁਵਾਈਐ, ਘੜੇ ਮਿਕਦਾਰ ਨਾਲਿ ।੧॥ ਫੇਰਿ ਕੱਛ ਪਹਰਾਈਐਂ ਨਵੀਂ ।੨॥ ਕੇਸਾਂ ਨੂ ਕਪੜੇ ਨਾਲਿ ਮਲਕੇ ਸੁਕਾਇਕੇ ਫੁਲੇਲ ਨਾਲਿ ਪਾਇ ਜੂੜਾ ਬੰਧੇ ।੩॥ ਫੇਰ ਪਗੜੀ ਕੇਸਰੀ ਕਰਕੇ ਬੰਨੇ ।੪॥ ਫੇਰਿ ਜਾਮਾ ਅਗਲ ਬੰਦੀ ਧੋਤਾ ਹੋਇਆ ਪਹਿਨਾਏ ।੫॥ ਉਸ ਉਪਰ ਪਟਕਾ ਬੰਨੇ ।੬॥ ਅਰੁ ਪਰਮ ਜਨੇਊ ਲੋਹੇ ਕਾ ਪਾਏ ।੭॥ ਫੇਰ ਉਸ ਉਪਰ ਕਫਨ ਪਹਰਾਈਐ ਕੇਸਰੀ ਕਰਕੈ।੮॥ ਅਰੁ ਤਖਤੈ ਉਪਰ ਲੰਮਾ ਕਰਕੇ ਸਵਾਈਐ। ਤਖਤੇ ਨੂ ਗਿਰਦ ਤਖਤੀਆਂ ਘੇਰੇ ਪੰਜ ਉਗਲੀਆਂ ਉੱਚਾ ਰੱਖ ਕੇ; ਦਰੁਸਤ ਕਰਕੈ, ਪਿੰਜਰੇ ਕੀ ਤਰਹ ਪਾਏ। ਉਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਨੂ ਬੰਨ੍ਹੇ ਨਾਹੀ ਕਿਤੇ ਵਲਿ ।੯॥ ਅਰੁ ਭਗਉਤੀ ਉਸ ਤਖਤੇ ਉਪਰ ਸੱਜੀ ਵਲਿ, ਬਗ਼ਲ ਅੰਦਰ ਰਖੈ ।੧੦॥ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਜਿਤਨੀ ਖੁਸਬੋਈ ਦੇਇ, ਤਿਤਨੀ ਪਾਏ; ਉਸ ਉੱਪਰ—

ਗੁਲਾਬ ਅਤ੍ਰ ਪਾਏ। ਅਰੁ ਤਖਤੇ ਦੇ ਦੋਹੀਂ ਵਲੀਂ ਅਗਰ ਦੀਆਂ ਅੰਗੀਠੀਆਂ ਧੁਖਦੀਆਂ ਜਾਣ ਧੂਪ ਦੇਂਦੇ ਜਾਂਣਿ ।੧੧।। ਅਰੁ ਕੀਰਤਨ ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਕਰਦੇ ਜਾਣ ।੧੨।। ਅਰੁ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕਰਾਏ ਤਾਂ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਜੋ ਉਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਨੂ ਉਠਾਇਨ; ਤਾਂ ਮੂਹੋਂ ਆਖਣ ਏਹ ਮੰਤ੍ਰ :—

"ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ
ਤੇਰੀ ਸਰਨਿ ਹੈ ।।"੧੩।।

ਜਬ ਜਾਨੈ ਕਿ ਤ੍ਰਿਝੀਆ ਹਿੱਸਾ ਰਾਹ ਬਾਕੀ ਰਹੰਦਾ ਹੈ; ਤਾਂ ਉਥੈ ਮੁਕਾਮੁ ਕਰਨਾ। ਤਖਤੇ ਨੂ ਜਿਮੀਨ ਉਪਰਿ ਰਖਨ; ਅਰੁ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਨ; ਜੋ—

"ਜੀ ! ਏਹ ਪ੍ਰਾਨੀ, ਅਗੈ—ਪਰਲੋਕ ਬਿਖੇ—
ਸੁਖਾਂਲਾ ਰਹੇ ! ਅਤੈ ਸ਼ਾਂਤਿ ਬਿਖੈ ਰਹੈ ।।"੧੪

ਉਤ ਸਮੈ ਪਹਲਾਂ, ਜੋ ਕੋਈ ਸਿਖ ਸਿੱਥਣੀਆਂ ਉਥੈ ਹੋਣ, ਸਭ ਨੂ ਪ੍ਰਸਾਦੁ।। ਦੇਇ। ਅਰੁ ਨਾਲੇ ਉਸ ਮਿੱਖ ਨੂੰ,ਜੋ ਚਲਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਭੀ ਮੁਹਿ ਪਾਵਣਾ ।।੧੫।।

ਫੇਰਿ ਉਥੇਂ ਉਸ ਤਖ਼ਤੇ ਨੂ ਉਠਾਇਕੈ ਲੈ ਚਲਣਿਾ ਜਬ ਜਾਆ ,ਏਦੂ ਟਿਕਾਣੇ ਉਪਰਿ ਆਇ ਪਹੁੰਚੇ ਹਾਂ; ਤਬ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਮਣ ਲਕੜਦੀ ਂਕੁਟੀਜੋ ੧੫। ਉਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਦੀ ਦੇਹ ਨੂ ਉਸ ਉਪਰਿ ਆਪ ਵਿਚ ਬੈਠਾਏ। ਆਸ ਪਾਸ ਲਕੜੀਆਂ ਦੇਇ। ਫੇਰਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਨ ਜੋ,—

"ਜੀ ! ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਦੀ ਦੇਹ ਬੈਸੰਤ੍ਰ ਬਿਖੈ ਜ਼ੀ ਜਾਤੀ ਹੈ !
ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਹੁ !!—

(ਕਪਾਲ ਕਿਆ ਬਿਧਿ ਸੰਜੁਗਤਿ ਹੋਮੈ; ਦਸਵੈਂ ਦੁਆਰ ਤੇ ।)

"ਪ੍ਰਾਨ ਪੁਰਖ ਕਾ ਉਸ ਥਾਨ—ਸੰਗਤਿ ਖਾਲਸੇ ਬਿਖੈ
ਬਾਸਾ ਹੋਵੇ ! ਆਗਿਆ ਹੋਵੈ; ਤਾਂ ਬੈਸੰਤ੍ਰ ਦੀਜੀਐ ।"

ਅੱਗੋ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਕਹੈ : "ਦੀਜੀਐ" ।੧੬

ਜਬ ਜਾਨਣ ਜੋ ਸਭ ਲਕੜੀਆਂ ਭਸਮ ਹੋਈਆਂ ਹੈਨਿ; ਅਰੁ ਕਪਾਲ ਕ੍ਰਿਆ ਹੋਈ ਹੈ; ਤਾਂ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਨ; ਜੋ—

"ਜੀ ! ਏਹ ਸਿੱਖ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ—ਸੰਗਤ ਖਾਲਸੇ ਕੀ ਮੈਂ, ਜਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਮ੍ਰਿਤ ਮੰਡਲ ਬਿਖੈ ਆਇਆ ਥਾ,—ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਨਿਵਾਸ ਲਏ !'

ਫੇਰ ਸੋਹਿਲਾ ਕੀਰਤਿ ਪੜ੍ਹ ਕੈ, ਉਥੋਂ ਉਠਿ ਆਵਨ। ਆਇਕੈ ਜਿਸ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਨ੍ਹਾਵਣਾ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਨ੍ਹਾਵੈ ; ਕੋਈ ਮੂਹ ਹੱਥ ਧੋਵੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਸਹਜ ਕਰੇ, ਸੋ ਸਹਜ ਕਰੇ। ਕਿਛੁ ਇਸ ਨ੍ਹਾਵਨੇ ਅਨ-ਨ੍ਹਾਵਨੇ ਕਾ ਬੀਚਾਰ ਨਾਹੀਂ ।੧੭

ਖੂਹੇ ਉਪਰ, ਅਕੇ ਤਲਾਉ ਉਪਰ, ਅਕੈ ਦਰੀਆਉ ਉਪਰ, ਉੱਥੇ ਸਭ ਖਾਲਸਾ ਬੈਠੇ। ਅਰੁ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਗੁਰੂ ਦੇਇ, ਜਥਾ ਸਕਤਿ ; ਸੋ ਵੰਡੈ ।੧੮

ਫੇਰ ਸਰਬਤ ਖਾਲਸਾ ਉਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਦੇ ਘਰਿ ਆਵੈ ।੧੯

ਚਤੁਰਥ ਬਚਨ

ਜੋ ਜਾਣੈ ਕਿ ਜਵਾਨ ਸਿੱਖ ਚਲਿਆ ਹੈ। ਜੁਆਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈਨਿ ? ਜੋ ਦਸਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੇ ਉਪਰ ਹੈ, ਪੰਜਾਹਾਂ ਤਕ। ਤਿਸ ਨੂੰ ਸਸਕਾਰ ਆਵਨ; ਤਾਂ ਉਨ ਮੈਂ ਸੇ—ਖਾਲਸੇ ਤਥਾ ਭਾਈਆਂ ਅੰਦਰਹੁ, ਜਿਸ ਕਾ ਏਹ ਹੋਇ, ਪਰ ਜਿਸ ਕਾ ਬੇਟਾ ਬੇਟੀ ਹੋਇ ; ਜਬ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਆਵਹਿ ਤਬ; ਇਕ ਪਗੜੀ ਬਾਦਲੇ ਕੀ ਜਰੀ ਦੀ,—ਮੁੱਲ ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਹੋਵੈ,—ਨਾਈ, ਭੱਟ, ਡੂਮ ਕੁਲ ਕੇ ਨੋ ਦੇਵੈ; ਨਾਲੇ ਨਗਦ ਕਿਛੁ ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਦੇਵੈ। ਅਰੁ ਉਸੈ ਉਠਾਲੇ। ੧ ॥

ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਵੰਡਣਾ, ਜਥਾ ਸਕਤਿ। ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਨ; ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਅਨੰਦ ਦੀਆਂ ਪੜ੍ਹਿ ਕੈ। ਕਿਆ ਕਹਨ ਜੋ

"ਜੀ ! ਇਹ ਪ੍ਰਾਨੀ ਇਸ ਮ੍ਰਿਤ ਮੰਡਲ ਤੇ ਸਚ-ਖੰਡ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਹੈ।"

ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਹੁ; ਜੋ ਸੰਗਤਿ ਖਾਲਸੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੇ ਮੈ ਬਾਸਾ ਹੋਵੇ।'' ੨॥

ਅਰੁ ਜਿਸ ਦਿਨ ਚਲੈ, ਉਸ ਦਿਨ ਮੰਜਿਆਂ ਉਮਰ ਸਉਣਾ। ਅੱਛਾ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਖਾਣਾ; ਬੈਰਾਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ; ਧਾਹ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨੀ। ਕਛੁ ਸੋਗ ਨਾਹੀ ਕਰਨਾ; ਨਹੀਂ ਜਨਾਵਣਾ; ਹੁਕਮ ਸਤਿ ਕਰ ਜਾਨਣਾ॥ ੩

ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਅਨਾਜ ਕਾ ਕਰਨਾ। ਆਰੁ ਆਪਨੇ ਮੇਲ ਦਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਖਿਲਾਵਣਾ। ੪॥

ਜਿਸ ਸਿੰਘਣੀ ਦਾ ਸਿੰਘ ਭਰਤਾ ਅਥਵਾ ਪੁੱਤਰ ਚਲਿਆ ਹੋਇ। ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਹੀਐ ਜੋ ਘ੍ਰਿਤ ਕਮ ਖਾਏ, ਲੋਣ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਖਾਏ। ਜੋ ਅਲੂਣਾ ਖਾਏ; ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਭਲਾ ਹੈ। ਮਾਸ ਨਾ ਖਾਏ। ਕਿਆ ਖਾਏ ? ਪਾਉ ਖਿਚੜੀ ਚਾਰ ਸੇਰ ਪਾਣੀ ਪਾਇਕੇ ਕੋਇਲਿਆਂ ਉਪਰਿ ਚੜ੍ਹਾਏ। ਜੇ ਕੋਇਲੇ ਹੱਥਿ ਨ ਆਵਣ ਤਾਂ ਲਕੜੀਆਂ ਦਲਕੇ*, ਆਚ ਦੇਇ। ਡੇਢ ਪਹਰ ਦਿਨ ਰਹੰਦੇ ਅਗਨਿ ਪਰ ਚੜ੍ਹਾਏ। ਜਬ ਜਾਨੇ ਕਿ ਘੜੀ ਰਾਤਿ ਗਈ ਹੈ; ਜਬ ਪਾਣੀ ਅੰਨ ਸੇਰ ਦਾ ਵਾਰਾ ਰਹਿਆ ਹੈ ਮ੍ਰਿਚਾਂ ਪਾਇਕੈ ਪੀਵੈ। ਇਸਤੇ ਆਧਾਰ ਭਲਾ ਹੋਂ'ਦਾ ਹੈ; ਅਰੁ ਚਿਤ ਠਹਰਿਆ ਰਹੰਦਾ ਹੈ। ਅਠਾਂ ਪਹਿਰਾਂ ਪਿਛੇ ਏਹੋ ਅਹਾਰ ਕਰੇ। ਸੁਆਦ ਬਹੁਤਾ ਖਾਏ ਨਹੀਂ; ਮੱਨਾ ਹੈ। ੫॥

ਅਰੁ ਧਿਆਨ ਅਪਣਾ ਮੂਰਤਿ ਆਪਣੇ ਧਨੀ† ਕੀ ਮੈ ਰੱਖੈ। ਅਰੁ ਸਿਮ੍ਰਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕਾ ਕਰੈ। ਪੋਥੀ ਸਬਦ-ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੇ। ਅਰੁ ਕ੍ਰਿਤ ਭੀ ਕਰੇ! ਪੜਦੇ ਮੈ ਰਹੈ; ਬਿਰਾਨੇ ਮਰਦ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੈ। ਕੱਪੜੇ ਮੋਟੇ ਪਹਰੈ ਸੁਪੇਦ; ਮੈਲੇ ਨ ਰੱਖੈ। ਉਦਾਸਿਘਾਟਿ ਰਹੈ; ਯਹ ਜਾਨ ਕੈ ਜਿਉਂ ਮੇਰਾ ਭ੍ਰਤਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਚਲਿਆ ਹੈ; ਅਰੁ ਸ਼ੁਪਨੇ ਕੀ ਨਿਆਈ ਹੋਇ ਗਇਆ ਹੈ। ਅਰੁ ਮੇਰਾ ਸਾਥ ਅਰੁ ਮੇਰਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਥਾ। ਅਬ ਬਿਲਾਇ ਗਇਆ‡ ਹੈ। ਤਿਉਂ ਮੈਂ ਭੀ

*ਲੱਕੜਾਂ ਪਾੜ ਕੇ, ਛੋਟੀਆਂ ਕਰਕੇ।

†ਪਤੀ, ਮਰਦ, ਕੰਤ।

‡ਚਲਾ ਗਿਆ

ਸੁਪਨੰਤਰ ਹੋਂ, ਕਿਸੀ ਸਾਸ ਚਲਿ ਜਾਉਂਗੀ !'—ਯਹ ਜਾਨਕੈ ਬਿਰੱਕਤ ਰਹੈ। ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਿਧਵਾ ਇਸ ਰਹਤ ਰਹੈਗੀ; ਸੋ ਅਪਨੇ ਜਤ ਸਤ ਮੈ ਰਹੈਗੀ ; ਉਸਕਾ ਨਿਰਬਾਹ ਹੋਇ । ੬ ॥ ੪ ॥

ਪੰਚਮ ਬਚਨ

ਜੋ ਲੜਕਾ ਚਲੇ ਤਿਸਕੀ ਬਿਧਿ :—ਦਸ ਬਰਸ ਤਕ ਬਾਲਕ ਹੈ । ਉਸਕੋ ਭੀ ਚਉਕਾ ਮਿਟੀ ਕਾ ਦੇ ਕੇ, ਤਿਸਦੈ ਉਪਰ ਰੱਖੈ। ਜੋ ਜਾਣੇ ਜੋ ਹਥਾਂ ਉਪਰ ਉਠਾਵਨੇ ਲਾਇਕ ਹੈ ! ਤਾਂ ਕੇਸਰੀ ਕਪੜੇ ਕਰਿ ਕੈ ਪੈਨ੍ਹਾਇਕੈ ਲੇ ਜਾਣਾ, ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਪੈਨ੍ਹਾਵਨਾ ਜੋ ਪੈਨ੍ਹਦਾ ਹੈ ਜੀਂਵਦਿਆਂ। ਜਾਇ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨਾ; ਭਾਵੈਂ ਦੁਇ ਦਿਹਾਂ ਦਾ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਭੀ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨਾ।— ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਰਦਾਸਿ ਕਰਨੀ। ੧ ॥

ਫੇਰ ਆਇਕੈ ਉਠਾਲਾ ਕਰਨਾ। ੨ ॥

ਜੋ ਜਾਨੈ ਵੱਡਾ ਬਾਲਕ ਹੈ; ਹਥਾਂ ਉਪਰ ਨਾਹੀ ਉਠਾਇਆ ਜਾਂਦਾ; ਤਾਂ ਯੌਂ ਕਰਨਾ :—ਜੋ ਤਖਤੇ ਉਪਰ ਪਾਵਣਾ; ਤਖਤੇ ਨੀਚੇ ਗਿਰਦ ਪਿੰਜਰਾ ਲਵਾਇ ਲੈਣਾ। ਹੋਰ ਓਹਾ ਬਿਧਿ ਕਰਨੀ; ਜੋ ਉਪਰਿ ਕਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਪਗੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀਆਂ; ਨਗਦ ਨਾਹੀ ਦੇਣਾ। ੩ ॥

ਅਬ ਸੱਠਾਂ ਤੈ ਲੈਕੇ ਜੋ ਸਉ ਬਰਸਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਅਥਵਾ ਵਧੀਕ ਹੋਵੇ, ਉਸਕੀ ਬਿਧਿ :—ਜਬ ਜਾਣੈ ਕਿ ਸਾਸ ਪੂਰਨ ਹੋਏ ਹੈਨ। ਤਬ ਉਸੀ ਤਰਹ— ਜਿਉਂ ਉਪਰ ਜੁਆਨ ਨੂ ਕਹਿਆ ਹੈ—ਸਭ ਬਿਧਿ ਕਰੈ ! ਤਖਤਾ ਗਿਰਦੇ ਪਿੰਜਰੇਦਾਰ ਕਰੈ, ਅਰੁ ਬੈਰਕਾਂ † ਲਾਏ। ਅਰੁ ਜੋ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸਕਤਿ ਦੇਇ, ਤਾਂ ਤਖਤੇ ਨੂ ਸੁਨਹਰੀ ਰੰਗਾਏ, ਸੋਇਨਾ ਲਾਏ, ਰੁੱਪਾ ਲਾਏ ।'' ਅਰੁ ਸਾਜ-ਬਾਜ, ਨਗਾਰੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖੈ ; ਕੀਰਤਨ ਹੋਵੇ । ਬਜੰਤ੍ਰੀਓ ਕਉ ਪਗੜੀਆਂ ਬਾਦਲੇ ਕੀਆਂ ਜਥਾ ਸਕਿਤਿ ਪੈਨ੍ਹਾਏ। ਅਰੁ ਅਪਨੇ ਘਰ ਕੇ ਨਾਈ, ਡੂਮ, ਭਟ ਕਉ ਸਿਰੋਪਾਉ ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਦੇਇ। ਅੱਗੇ ਫੇਰ ਜਿਉ ਉਪਰ ਜੁਆਨ ਕੀ ਬਿਧਿ ਕਹੀ

---

†ਝੰਡੀਆਂ ।

ਹੈ, ਤਿਉਂ ਕਰੈ । ੧ ॥

ਜਬ ਜਾਨੈ ਸਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਆਏ ਹੈਨਿ: ਤਬ ਅੱਰਦਾਸਿ ਕਰਨ । ਨਉ ਪੈਸੇ ਹਾਂਕ ਦੇ ਦੇ ਕੈ ਸਭ ਉਠਾਹਿ । ੨ ॥

ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਕੋ ਉਠਾਲਾ ਕਰੈ । ਨਾਈ ਭਟ ਡੂਮ ਨੂ ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਨਗਦ ਤੇ ਸਿਰੋਪਾਵ ਦੇਇ । ਅਰੁ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਅਪਨੀ ਬਿਰਾਦਰੀ ਨੂ ਅਰੁ ਸੰਗਤਿ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਨੂ ਕਰੈ: ਜਥਾ ਸਕਤਿ । ੩ ॥

ਜਿਥੈ ਓਹ ਪ੍ਰਾਨੀ ਚਲੈ; ਉਥੈ ਦੀਵਾ ਘ੍ਰਿਤ ਦਾ ਬਾਲਨ; ਦਿਨ ਇਕੀਸ ਤੱਕ । ੪ ॥

ਫੇਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪੰਜ ਸਿਖ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਜਿਵਾਏ । ੫ ॥

ਫੇਰ ਅਗੈ ਜਬ ਦਿਨ ਚਲਨੇ ਦਾ ਬਰਸ ਪਿਛੈ ਆਵੈ; ਤਾਂ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਉਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਦੇ ਨਵਿਤ ਦਾ ਕਰੈ । ਅਰੁ ਫਲ, ਤਰਕਾਰੀ, ਮੇਵਾ ਤਰ ਖੁਸ਼ਕ, ਮਿਠਾਈ, ਖੀਰ, ਦਹੀ,ਮਾਸ, ਸਭ ਰਸ ਛਤੀਹ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰੈ । ਅਰੁ ਖਿਲਾਏ ਖੁਧਿਆਰਥੀਆਂ ਨੋ; ਸਿਖ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਨੂ । ੬ ॥

ਅਰੁ ਜਬ ਜਾਨੈ ਕਿ ਨਇਆ ਮੇਵਾ ਤ੍ਰਕਾਰੀ ਚਲੀ ਹੈ । ਤਬ ਲਿਆਇਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਿਲਾਵੈ, ਆਪ ਖਾਇ । ੭ ॥ ੫ ।

ਛਠਮ ਬਚਨ

ਅਬ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੇ ਜਾਮੇ ਕੀ ਬਿਧਿ :—ਬਾਲਕੀ ਚਲੈ ਤਬ ਜੋ ਕਿਛੁ ਉਪਰ ਬਾਲਕ ਕੀ ਬਿਧਿ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਹੈ: ਸੋ ਕਰੈਂ । ਪਰ ਉਪਰ ਬਾਲਕੀ ਕੇ ਸਾਲੂ ਪਾਏ । ਅਰੁ ਮਉਲੀ ਸਿਰ ਪਾਏ । ਹੋਰ ਸਭ ਬਿਧਿ ਲੜਕੇ ਕੀ ਕਰੈ ।੧ ॥

ਅਬ ਜਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਸੰਜੋਗ ਹੋਇਆ ਹੋਵੈ: ਅਤੇ ਓਹ ਚਲ ਗਈ ਹੋਵੈ; ਅਰੁ ਉਸਕੇ ਅਉਲਾਦ ਨ ਹੋਵੈ,.ਨ ਹੋਈ ਹੋਵੈ । ਤਿਸਕੀ ਬਿਧਿ :—

ਜਬ ਜਾਨੈ ਕਿ ਚਲਨ ਕਾ ਸਮੈ ਆਇਆ ਹੈ । ਤਾਂ ਪਹਲੈ ਅਪਨੇ ਭਰਤੇ

ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰੈ; ਅਰੁ ਬਖਸਾਏ। ਅਰੁ ਖੁਸੀ ਲਏ। ਅਰੁ ਭਰਤਾ ਉਸਕੀ ਭੀ ਖੁਸੀ ਲਏ। ਫੇਰ ਮਾਟੀ ਕਾ ਚਉਕਾ ਜਿਮੀ ਉਪਰ ਦੇਇ। ਫੇਰ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂ ਉਥੇ ਪਾਏ। ਅਰੁ ਬੈਰਾਗ ਨ ਕਰਨ। ਅੱਰਦਾਸਿ ਕਰਨ; ਜੋ :

"ਅਸੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਤੇ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਵੇਂ।
ਇਸਦਾ ਸੱਚੇ ਖੰਡ ਵਿਚ, ਖਾਲਸੇ ਮੈ ਵਾਸਾ ਹੋਵੈ।"

ਫੇਰ ਨੁਵਾਇਕੈ, ਸਿਰ ਗੁੰਦਾਇਕੈ, ਖੁਸਬੋਈ ਪਾਇਕੈ, ਕਪੜੇ ਜੋ ਹਮੇਸਾ ਪਹਿਰਦੀ ਸੀ, ਸੋ ਪਹਿਰਾਏ। ਫੇਰ ਉਪਰ ਅਸਾਵਰੀ* ਕੇਸਰੀ ਰੰਗ ਦੀ ਪਾਏ। ਜੋ ਸਕਤਿ ਅਸਾਵਰੀ ਦੀ ਨ ਹੋਇ। ਤਾਂ ਕੇਸਰੀ ਰੰਗ ਦਾ ਮਸਰੂ† ਅਕੇ ਦਰਿਆਈ‡ ਪਾਏ। ਜੇ ਏਹ ਭੀ ਸਕਤਿ ਨਾ ਹੋਇ: ਤਾਂ ਸੁਪੇਦ ਕਪੜੇ ਕੇਸਰੀ ਰੰਗਾਇ ਪਾਏ। ਅਰੁ ਤਖਤੇ ਨੂੰ ਗਿਰਦ ਘੇਰ ਪਿੰਜਰੇ ਦਾ ਕਰਾਇ ਲਏ। ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਤਖਤੇ ਦੀ ਸਕਤਿ ਨ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਬਾਂਸ ਲੈਕੇ ਅਰਥੀ ਕਰ ਲਏ। ਅਰੁ ਗਿਰਦ ਉਸ ਦੇ ਵੰਝਾਂ ਦੀਆਂ ਲੱਕੜੀਆਂ ਦਾ ਪਿੰਜਰੇ ਦੀ ਮਾਨਿੰਦ ਘੇਰ ਬਨਾਇ ਲਏ ; ਉੱਚਾ ਛਿਅ ਗਿਰਹ। ਅਰੁ ਅਗੇ ਕੀਰਤਨ ਹੋਵੈ। ਹੋਰ ਜੋ ਕਿਛੁ ਉਪਰਿ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਸੋ ਕਰੈ। ੨ ॥

ਫੇਰ ਜਬ ਸਸਕਾਰ ਕਰਕੈ ਘਰਿ ਆਵਨ, ਤਾਂ ਨਉਂ ਪੈਸੇ ਹਾਂਕ ਦੇ ਦੇ ਕੈ ਉਠਾਏ। ਜੋ ਸਿਖ ਅਰੁ ਬਿਰਾਦਰੀ ਕੇ ਲੋਕ ਹੋਨ, ਸਭਨਾ ਨੂ ਉਠਾਲੈ। ਅਰੁ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਖਾਣੇ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਰਾਏ; ਬਿਨ ਹੋਰਸ ਦੇ ਕਹੇ। ਜ਼ਿਉਂ ਉਪਰਿ ਕਹਿਆ ਹੈ; ਤਿਉਂ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਬਿਧਿ ਕਰੈ। ਫੇਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ, ਨਉ ਪੈਸੇ ਭੱਟ ਨੂੰ ਦੇ ਕੈ, ਉਠਾਲਾ ਕਰੈ; ਕ੍ਰਿਤ ਨੂ ਲੱਗੇ। ੩

ਅਬ ਜਿਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਉ ਅਉਲਾਦ ਹੋਵੈ ; ਅਰੁ ਉਮਰ ਮੈ ਬਡੀ ਹੋਵੈ। ਤਿਸਕੀ ਬਿਧਿ :—

---

*ਦੁਸ਼ਾਲਾ ਪਸ਼ਮੀਨੇ ਦਾ ਵਧੀਆ।

†ਇਕ ਤਰਾਂ ਦਾ ਧਾਰੀਦਾਰ ਰੇਸ਼ਮੀ ਕੱਪੜਾ !

‡ਇਕ ਤਰਾਂ ਦਾ ਰੇਸ਼ਮੀ ਬਸਤ੍ਰ।

ਪਹਲੈ ਜਿਉਂ ਉਪਰਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਉ ਬੀਚਾਰ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਕਰੇ। ਪਰ ਏਕ ਅਉਰ ਕਰੈ, ਤਖਤੇ ਨੂੰ ਬੈਰਕਾਂ ਸਾਲੂ ਕੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹੇ। ਅਰੁ ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਨਾਈ ਭੱਟ, ਡੂਮ ਨੂ ਭੀ ਜੋ ਕਿਛੁ ਅਪਨੇ ਕੁਲ ਬਿਖੈ ਹੋਂਦਾ ਹੋਵੇ; ਸੋ ਕਰੈ। ੪ ॥

ਅਬ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਿਧਵਾ ਚਲੈ। ਤਿਸ ਕੀ ਬਿਧਿ :—

ਜੋ ਬਾਲਕੀ ਹੋਇ ਉਸਕੋ ਨੱਥ ਨ ਡਾਲੈ, ਅਉਰ ਸਭ ਕਰੈ। ਏਕ ਕਪੜੇ ਨਾ ਪਹਿਨਾਵੈ। ਕਫਨ ਹੀ ਪਹਿਨਾਵੈ ਸੁਪੇਦ। ਉਪਰ ਕੇਸਰ ਨ ਛਿੜਕੈ, ਅਉਰ ਸਭ ਬਿਧਿ ਕਰੈ। ੫ ॥

ਅਰੁ ਜੇ ਇਸਤਰੀ ਬਡੀ ਹੋਵੈ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਅਉਲਾਦ ਹੋਵੈ, ਅਤੇ ਓਹ ਬਿਧਵਾ ਹੋਵੇ। ਉਸਨੂ ਚਲਨੇ ਕੇ ਸਮੈ ਲਹਿੰਗਾ ਪਹਿਨਾਏ;ਅਰੁ ਸੁਪੇਦ ਚਾਦਰ ਦੇਇ। ਤਿਸ ਪਰ ਕਫਨ ਪਹਿਨਾਏ। ਉਸ ਪਰ ਕੇਸਰ ਛਿੜਕ ਲਏ। ਅਰੁ ਕਿਛੁ ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਉਸ ਸਮੈ ਲਗਾਇਤਾਂ ਨੂ ਕਪੜਿਆਂ ਕਰਿ, ਨਕਦ ਕਰਿ, ਦੇਇ। ਅਉਰ ਸਭ ਬਿਧਿ ਉਪਰਿ ਜੋ ਕਹੀ ਹੈ, ਸੋ ਕਰੈ; ਬਡੇ ਕੇ ਚਲਾਨੇ ਕੀ ਬਿਧਿ ॥੬॥੬

ਸਪਤਮ ਬਚਨ

ਜਬ ਲਗ ਇਹ ਪ੍ਰਾਨੀ ਜਾਨੈ ਕਿ ਮੁਝ ਕਉ ਕਿਛੁ ਹੀਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਤਾਂ ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਕਿਛ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਕਰਾਇਕੈ ਅਥਵਾ ਮਿਠਾਈ, ਅਥਵਾ ਕਿਛੁ ਘ੍ਰਿਤ ਪਕਾ ਅਨਪਕਾ ਕਿਛੁ ਹੋਵੈ ; ਸੋ ਪ੍ਰਸਾਦੂ ਸਿੱਖ-ਖਾਲਸੇ -ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੇ-ਨੋ ਖਿਲਾਵੈ। ੧ ॥

ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਕਤਿ ਹਮੇਸਾ ਦੀ ਦੇਇ, ਤਾਂ ਜਬ ਲਗ ਹੀਲਾ ਹੋਵੈ, ਤਬ ਲਗ ਖਿਲਾਵੈ ! ਬਹੁਤ ਭਲਾ ਹੈ। ੨ ॥

ਅਰੁ ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਪ੍ਰਾਨੀ ਚਲੈ, ਜੋ ਉਸ ਦਿਨ ਥਿਤਿ ਅਰੁ ਓਹ ਮਹੀਨਾ ਯਾਦ ਰੱਖੈ। ਜਬ ਬਰਖ ਪਿਛੈ ਓਹ ਥਿਤਿ, ਓਹ ਮਹੀਨਾ ਆਵੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਰੈ :—ਉਸ ਦਿਨ ਅੱਛਾ ਪ੍ਰਸਾਦੁ—ਜੋ ਕਿਛੁ ਗੁਰੂ ਦਿਤਾ ਹੋਵੈ; ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਖਿਲਾਵੈ। ਅਤੇ ਅਰਗਜਾ ਖੁਸ਼ਬੋਈ ਲਾਵੈ; ਨਾਲੇ ਆਪ ਨੂ ਨਹਲਾਇਕੇ ਲਾਵੈ;

ਨਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂ ਲਾਵੈ । ਅਰੁ ਕੀਰਤਨ ਕਰਾਏ; ਅੱਠ ਪਹਰ । ਅਰੁ ਅੱਰਦਾਸਿ ਕਰਾਏ । ਜਬ ਜਾਨੈ ਜੋ ਖਾਲਸਾ ਸਹਜ ਮੈ ਖੁਸ਼ੀ ਕੇ ਘਾਟ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਹੇ; ਜੋ—

"ਜੀ ਮਿਹਰਵਾਨ !—ਭਾਈ ਅਮਕਾ, ਯਾ ਬੇਬੇ ਮਾਈ ਅਮਕੀ, ਯਾ ਦਾਸੀ ਤੁਮਾਰੀ ਹੋਵੇ—ਉਸਕਾ ਵਾਸਾ ਸਚਖੰਡ ਜਹਾਂ ਸੰਗਤਿ ਖਾਲਸੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਹੈ, ਊਹਾਂ ਹੋਵੈ ! ਸੁਖੀ ਰਹੈ । ੩ ॥

ਜੋ ਕੋਈ ਕਿਸੀ ਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਯਾ ਪੋਤ੍ਰਾ ਹੋਵੈ, ਅਕੈ ਭਰਤਾ ਹੋਵੈਂ । ਅਕੈ ਭਾਈ ਯਾ ਜਵਾਈ ਹੋਵੈ, ਅਕੈ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਯਾ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਹੋਵੈ; ਸੋ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਰੈ । ਜੋ ਕਰੇ ਸੋ ਭੀ ਸੁਖਾਲਾ ਰਹੈ । ਅਰੁ ਜਿਸ ਕੇ ਨਿਮਿੱਤ ਕਰੇ, ਉਹ ਪ੍ਰਾਨੀ ਭੀ ਸੁਖਾਲਾ ਹੋਵੈ । ੪ ॥

ਅਰੁ ਇਹ ਜੋ ਕਹਤੇ ਹੈਂ; ਜੋ ਉਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਨੂ ਕਿਛ ਅੰਨ ਕਰਿ, ਪਾਨੀ ਕਰਿ, ਬਾਸਨਾ ਪਹੁੰਚਤੀ ਹੈ । ਸੋ ਸਭ ਡਿੰਭ ਹੈ, ਝੂਠ ਹੈ । ਏਕ ਬਾਤ ਸਚੀ ਹੈ; ਜੋ ਕੋਈ ਖੁਧਿਆਰਥੀ ਕੋ ਅੱਛਾ ਪ੍ਰਸਾਦੁ, ਨਿਮਿਤ ਉਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕੇ ਦੇਇ । ਜਿਸ ਦਿਨ ਚਲਿਆ ਹੋਵੈ, ਬਰਸਵੈ ਦਿਨ ਖਿਲਾਵੈ; ਅਰੁ ਭਾਵ ਕਹਿ ਜੋਦੜੀ ਕਰੈ; ਅਰੁ ਕੀਰਤਨ ਕਰਾਵੈ । ਤਾਂ ਉਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਨੂ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਹੋਵੇ । ਸੰਗਤਿ ਖਾਲਸੇ ਕੀ ਮੈ—ਜੋ ਉਸ ਕਾ ਸਾਥ ਹੈ,—ਬਾਸਾ ਹੋਵੈ । ਅਉਰ ਗੱਲਾਂ ਸਭ ਝੂਠ ਹੈਂ । ੫ ॥

ਖਾਹਿਗੇ ਯਹੀਂ, ਅਹੂ ਪਹੁਚੇਗਾ ਉਸਕੋ ! ਹਾਂ, ਜੋ ਕਿਛੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਦੀਏ ਮੈ ਸੋਂ ਕਿਸੀ ਅਰਥੀ ਕੋ ਦੇ ਖਾਏ, ਦੇ ਪਹਿਨੇਗਾ । ਸੋ ਅੰਤਕਾਲ ਇਸਕੇ ਕੰਮ ਆਵੈਗਾ । ਜੋ ਅਪਨੇ ਹੱਥ ਤੇ ਕਰੈਗਾ—ਭਾਉ ਕਰਿ । ਹੋਰ ਸ਼ਭ ਝੂਠ ਹੈ । ੬ ॥

ਜੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ਚਲੈ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੇ ਸੱਤਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੰਕ ਵਿਹ ਬਿਧਿ ਕਰੈ : ਜੋ ਲੜਕਾ ਅਥਵਾ ਲੜਕੀ ਹੋਵੇ; ਜਿਸਕਾ ਸੰਜੋਗ ਨ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਹੋਵੇ, ਤਿਸ ਕੋ ਯੋਂ ਕਰੈ :—ਪ੍ਰਾਤਹਕਾਲ ਉਠੇ; ਉਠਕੈ ਕੀਰਤਨ ਕਰੈ; ਡੇਢ ਪਹਰ ਦਿਨ ਕੜ੍ਹੇ ਤੱਕ । ਫੇਰ ਮਧਿਅਨ ਨੂ ਜਬ ਦੁਇ ਪਹਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਕਰੈ । ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਦੁਇ ਸਿਖ ਚਾਰ ਸਿਖ, ਪੰਜ ਸਿਖ ਹੋਵਨ, ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਖਿਲਾਵੈ । ਅਰੁ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੈ; ਜੋ—

"ਜੀ ! ਉਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਖਾਲਸਾ ਮੈਂ ਹੋਵੈ ।" ੭ ॥

ਇਓਂ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ, ਪ੍ਰਾਤਹਕਾਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ! ਤਬ ਫੇਰ ਚਾਰ ਘੜੀਆ ਦਿਨ ਰਹੈ, 'ਸੋ ਦਰੁ' ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅੱਰਦਾਸਿ ਉਸ ਪ੍ਰਾਂਨੀ ਦੇ ਬਾਬ ਕਰੈ ॥੮॥

ਅਬ ਜੇ ਪ੍ਰਾਨੀ ਜੁਆਨ ਹੋਇ, ਤਿਸਕੀ ਬਿਧਿ :—

ਦੁਇ ਘੜੀਆਂ ਰਾਤਿ ਰਹਦੀ ਉਠਕੈ, ਕੀਰਤਨ ਵਡਹੰਸ ਕੀ 'ਵਾਰ' ਮੈ ਡੇਢ ਪਹਰ ਦਿਨ ਚੜੇ ਤੱਕ ਕਰਨ। ਫੇਰ ਦੁਇ ਪਹਰ ਦਿਨ ਚੜੇ ਪ੍ਰਸਾਦੁ—ਜਿਉਂ ਉਪਰ ਕਹਿਆ ਹੈ—ਤਿਉਂ ਖਿਲਾਵੈ। ਅੱਰਦਾਸਿ ਕਰੈ। ੯ ॥

ਫੇਰ ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ ਦਿਨ ਰਹਦੇ 'ਰਾਗ ਵਡਹੰਸ' ਗ੍ਰੰਥ ਸੋਂ ਪੜ੍ਹੈ। ਅਥਵਾ ਜੋ ਬਾਣੀ ਚਲਾਣੇ ਕੇ ਸਮੇ ਕੀ ਹੈ, ਸੋ ਪੜ੍ਹੇ। ਅਰੁ ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਵੰਡੇ। ਅੱਰਦਾਸਿ ਕਰੇ ੧੦॥

ਜੇ ਪ੍ਰਾਨੀ ਬੁੱਢਾ ਚਲੈ, ਤਿਸ ਕੀ ਵਿਧਿ :—ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ ਰਾਤ ਰਹਦੀ ਨੂ ਉਠ ਕੈ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ, ਦੁਇ ਪਹਰ ਤਕ । ਨਾਲੇ ਜੋਰਾਂ* ਕਰਨ। ਫੇਰ ਮਧਿਆਨ ਨੂ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਖਿਲਾਵੇ, ਅੱਰਦਾਸਿ ਕਰੈ। ਜਬ ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ ਦਿਨ ਰਹੈ; ਤ੍ਰਾਂ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਅਥਵਾ 'ਬਾਵਨ ਅੱਖਰੀ', ਅਥਵਾ 'ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਕੀ ਵਾਰ,' ਅਥਵਾ 'ਵਡਹੰਸ ਕੀ ਵਾਰ,' ਅਥਵਾ 'ਮਾਝ ਕੀ ਵਾਰ' ਪੜੇ। ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੈ। ਜ਼ੋਰਾਂ* ਵਿਚ ਭੀ ਸਬਦ ਸਾਖੀ ਪੜ੍ਹਨੀ। ਰਾਤਿ ਨੂੰ ਫੇਰ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ, ਅੱਰਦਾਸਿ ਕਰਨੀ, ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਵੰਡਨਾ। ੧੧ ॥

ਜਬ ਸੱਤਵਾਂ ਦਿਨ ਹੋਵੈ, ਉਸੇ ਤਰਹ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ, ਕੜਾਹ ਕਰਨਾ, ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਕਰਨਾ। ਸਿੱਖਾ ਖਾਲਸੇ ਦਿਆਂ ਨੂ ਬੁਲਾਵਨਿ, ਕੀਰਤਨ ਹੋਵੇ, ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਖਿਲਾਵਨ, ਵੰਡਨ। ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਅਨੰਦ ਦੀਆਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਉਠਾਲਾ ਕਰਨ। ਏਹ ਰਹਤ ਬੁੱਢੇ ਕੀ ਹੈ। ਅਰੁ ਜੁਆਨ ਨੂ ਭੀ ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਉਠਾਲਾ ਕਰਨਾ। ੧੨ ॥

---

*ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ—ਸ਼ਾਇਦ—ਪ੍ਰਚਾਉਣੀ ਹਿਤ੍ਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਇ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਹੈ।

ਰੋਵਨਾ ਨਾਹੀ, ਮੰਜਿਆਂ ਉਪਰਿ ਸੋਵਨਾਂ, ਸੋਗ ਨਾਹੀ ਕਰਨਾ। ਹੁਕਮ ਸਤਿ ਕਰ ਮੰਨਣਾ, ਰਾਜੀ ਰਹਣਾ। ਅਰੁ ਏਕ 'ਮਸੰਦ', 'ਮਸੰਦੀਏ' ਦੇ ਮਰਨੇ ਨਾਹੀ ਜਾਣਾ, ਸਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। 'ਮਸੰਦੀਆ' ਕਉਨ ਹੈ? ਜੋ ਮਸੰਦ ਨੂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੋਇਕੈ ਭੱਦਨ ਕਰਾਏ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਮਰਨੇ ਪਿਛੈ। ਜਿਸ "ਵਾਹਗੁਰੂ" ਆਖਿਆ ਹੋਵੈ, ਉਸ ਦੇ ਮਰਨੇ ਨਾ ਜਾਇ।* ਅਉਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲਿ, ਮਰਨੇ ਪਰਨੇ ਦਿੱਕਤ ਨਾ ਕਰੈ। ਭਾਵੈਂ ਹਿੰਦੂ ਹੋਵੇ; ਭਾਵੈਂ ਮੁਸਲਮਾਨ;—ਭਾਵੈ ਕੋਈ ਹੋਵੈ। ਇਨ ਤਿੰਨਾ ਤੇ ਸਿਵਾਇ ਸਭ ਕੇ ਜਾਂਣਾ। ਹੁੱਜਤ ਨਾਹੀ ਕਰਨੀ। ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ? ਜੋ ਏਹੁ ਅਪਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲਿ ਸਨਮੁਖ ਹੈਨਿ। ਤਾਤਪ੍ਰਜ ਇਸਕਾ ਇਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੋਈ ਅਪਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਬੇਮੁਖ ਹੋਇਆ ਹੋਵੈ; ਅਤੇ ਆਗਿਆ ਨ ਮੰਨੀ ਹੋਵੈ, ਉਸਦੇ ਮੂਹ ਲੱਗਨਾ ਨਾਹੀ। ਗੁਰੂ ਕੀ ਆਗਿਆ ਕਰਿਕੈ, ਅਤੇ ਬੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਭੀ ਸਾਖੀ ਦੇਂਦੇ ਹੈਂਨਿ। ਇਸ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੂਹ ਦੇਖਣਾ ਮੱਨਾ ਹੈ; ਤਿੰਨਾ ਨਾਲਿ ਬਿਉਹਾਰ ਸੰਸਾਰ ਕਾ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਕਰੀਐ! ਮਰਨੇ ਪਰਨੇ ਕਿਉਂਕਰਿ ਜਾਈਐ! ਅਉਰ ਭਰਮ ਕਿਸੇ ਬਾਤ ਕਾ ਨਾਹੀ ਕਰਨਾ। ੧੩ ॥

ਅੱਛਾ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਕਟਨਾ, ਖਾਣਾ ਖਿਲਾਵਣਾ। ਸੋਗ ਕਿਸੇ ਬਾਤ ਕਾ ਨਾਹੀ ਕਰਨਾ। ਪਰੁ ਏਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜੋ ਹੋਵੇ ਬਿਧਵਾ, ਉਸ ਕੋ ਨੱਥ ਪਹਰਨੀ ਮਨੇ ਹੈ। ਤੇ ਅਲੂਣਾ ਖਾਣਾ ਏਕ ਵਖਤ, ਘੜੀ ਰਾਤਿ ਗੁਦਰੀ। ਜੋ ਅਲੂਣਾ ਨ ਖਾਇ ਸਕੈ, ਥੋੜਾ ਲੂਣ ਪਾਇ ਖਾਏ। ਓਗਰਾ† ਕਰਿ ਖਾਏ। ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ 'ਵਾਹਗੁਰੂ' ਜਪਦੀ ਰਹੈ। ਅਰੁ ਧਿਆਨ ਦਰਸਨ ਅਪਨੇ ਭਰਤੇ ਕੇ ਮੈਂ ਰੱਖੈ; ਅਉਰ ਸੋਗ ਨਾ ਕਰੈ।੧੪।੧੭॥

---

*ਭਾਵ—ਉਸ ਗੁਰਸਿਖ ਦੇ ਮਰਨੇ-ਪਰਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ; ਜਿਸ ਨੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਮਰਨ ਪੁਰ 'ਭੱਦਣ' (ਹਜਾਮਤ) ਕਰਾਇਆ ਹੋਵੇ—ਯਾਨੀ 'ਭੱਦਣੀ' ਸਿਖ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ।

†ਸਾਬਤ ਅੰਨ ਉਬਾਲ ਕੇ ਬਣਿਆ ਭਜਨ।

ਅਸਟਮ ਬਚਨ

ਅਬ ਜੋ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਨੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਖਾਲਸੈ ਕਾ ਚਲੈ—ਦੇਹ ਛੋਡੈ; ਤਿਸਕੀ ਜੁਗਤਿ—ਜਹਾਂ ਸਸਕਾਰ ਹੋਵੇ ਸੋ ਸਭ ਬਸਤ੍ਰ ਸਾਥ ਤਖਤੇ ਅਰਥੀ ਸੁਧਾ ਜਲਾਵੈ । ੧ ॥

ਅਰੁ ਸਸਕਾਰ ਜੋ ਕਰੈ, ਜਬ ਜਿਸ ਸਮੈ ਦੇਹ ਛੋਡੈ—ਭਾਵੇਂ ਦਿਨ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੇਂ ਰਾਤਿ ਹੋਵੈ,—ਜਬ ਛੁਟੈ ਪ੍ਰਾਨ ਦੇਹ ਤੇ, ਤਬ ਹੀ ਕਰੈ । ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਕਾ ਭਰਮ ਨ ਕਰੈ । ਉਸੇ ਸਮੈ ਸਸਕਾਰ ਕਰੈ ॥ ੨ ॥

ਫੇਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਸਕਾਰ ਤੇ, ਗਿਆਰਾਂ (੧੧) ਪਹਰਾਂ ਤੇ ਉਪ੍ਰਾਂਤ, ਸਸਕਾਰ ਸਥਾਨ ਤੇ ਜਾਇਕੈ, ਜਾਮੇ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰੈ । ਪਾਹੁਲ ਮਿੱਠੀ ਖੰਡੇ ਕੀ ਛਿੜਕੈ ਹਡਾਂ ਸਮੇਤ ॥ ੩ ॥

ਅਗੈ ਜੋ ਜਾਣੇ ਦਰਯਾਉ ਉਸ ਸਹਰ ਕੇ ਹੇਠ,—ਅਕੈ ਦੁਹੁ ਤ੍ਰਿਹੁ ਕੋਹਾਂ ਉਪਰ—ਹੈ, ਅਕੇ ਦੂਰ ਹੈ; ਤਾਂ ਭੀ ਉਸ ਮਿਟੀ (ਰਾਖ) ਪ੍ਰਾਨੀ ਦੀ ਨੁ ਇੱਕਸ ਮੱਟ ਮੈ ਮੁੰਦ ਕੈ; ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਸਿਰਿ ਦੇ ਕਰਿ; ਦਰਿਆਉ ਵਿਚਿ ਪਾਇ ਦੇਇ ॥ ੪ ॥

ਫੇਰ ਕਿਨਾਰੇ ਉਪਰ ਆਇ ਕੈ ਨ੍ਹਾਂਵੈ । ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਅਨੰਦ ਦੀਆਂ ਪੜ੍ਹਕੈ ਘਰਿ ਆਵੈ; ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਵੰਡੇ ॥ ੫ ॥

ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਦਰੀਆਉ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਬਨ ਨਾਹੀ ਆਵੇ । ਤਾਂ ਉਸੇ ਜਾਗਹ ਇਕ ਟੋਆ—ਜਿਥੇ ਸਸਕਾਰ ਹੋਇਆ ਹੋਵੈ, ਉਥੈ—ਕਰੈ । ਦੁਇ ਗਜ ਡੂੰਘਾ ਤਿੰਨ ਪਾਉ ਗਜ† ਗਿਰਦ‡ ਹੋਵੈ । ਫੇਰ ਮਿੱਟੀ ਉਸ ਟੋਏ ਵਿਚ ਪਾਏ, ਉਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਦੀ । ਪਾਇਕੈ ਹੋਰ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲਿ ਜਿਮੀਨ ਬਰਾਬਰ ਕਰ ਛੋਡੈ । ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਜੇ ਕੋਈ ਉਥੈ ਟੋਆ ਦੇਣੇ ਨ ਦੇਇ; ਤਾਂ ਜਿਥੇ ਜਾਣੈ, ਤਿਥੈ ਦੇਇ ਲੋਏ; ਉਥੇ ਹੀ ਗਡਿ

†ਪੌਣਾ ਗਜ, ਬਾਰਾਂ ਗਿਰਹ, ਸਤਾਈ ਇੰਚ ।

‡ਘੇਰ, ਚੌੜਾਈ ।

ਛੱਡੈ। ਜਬ ਲਗ ਦਰੀਆਉ ਦੀ ਜੁਗਤਿ ਬਨੇ, ਤਾਂ ਟੋਏ ਦੀ ਜੁਗਤਿ ਨ ਕਰੇ ॥ ੬ ॥ ੮ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਧਿਆਇ ਸਪਤਮ,
ਕਾਇਆ-ਹੰਸ ਵਿਜੋਗ ਨਾਮੰ ਸਮਾਪਤ ਸੰਪੂਰਣੰ ॥ ੭ ॥

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਜੀ ਕੀ ਰਛਿਆ;
ਸ੍ਰੀ ਸਰਬ ਲੋਹ ਜੀ ਕੀ ਰਛਿਆ;
ਮੁਝ ਕਉ !!

ੴ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ! ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਸਹਾਇ !!

ਧਿਆਇ ਅੱਠਵਾਂ

ਰਾਜ ਲਛਣ ਮਾਰਗ ਕਾ

ਪ੍ਰਥਮ ਬਚਨ

ਜਿਸ ਕਿਸੀ ਕੋ ਰਾਜ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ। ਤਿਸ ਕਉ ਇਹ ਰਹਤ ਨਿਆਇ ਕੀ, ਅਰੁ ਚਲਨ ਕੀ ਚਾਹੀਐ। :—

ਪ੍ਰਥਮੇ ਕਿਆ ਕਿਆ ਕਰੈ ? ਪਹਿਲੈ ਤੋ ਉਹ, ਹੁਕਮ ਅਪਨੇ ਕੀ, ਐਸੀ ਰਖਿਆ ਕਰੈ; ਜੋ ਕੋਈ ਫੇਰੇ, ਉਸ ਕੋ ਸੂਲੀ ਦੇਇ; ਉਸਕਾ ਘਰ ਬਾਰ ਲੂਟ ਲੇਵੈ। ਤਾਂ ਜੋ ਫੇਰ ਕੋਈ ਐਸੀ ਬੇ-ਹੁਕਮੀ ਨ ਕਰੈ। ਭਾਵੈਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੈਂ ਪਿਤਾ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੈਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੈਂ ਮਾਤਾ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਫੇਰੇ ਇਨ੍ਹ ਸਿਉਂ, ਉਸ ਕਉ ਜੀਉ ਸਿਉਂ ਮਾਰੇ। ਅਪਨੇ ਬਿਰਾਨੇ ਕੀ ਰਿਆਇਤ ਨ ਕਰੈ। ਤਬ ਇਸਕਾ ਰਾਜ ਨਿਹਚਲ ਹੋਵੈ ॥ ੧ ॥

ਦੁਤੀਆ ਬਚਨ

ਅਬ ਇਸ ਰਾਜੇ ਕੋ ਚਾਹੀਐ ਜੋ ਕੋਈ ਇਸਕਾ ਚਾਕਰ ਹੋਵੈ—ਕਿਆ ਉਮਰਾਉ, ਕਿਆ ਕੋਈ—ਅਪੁਨੇ ਮ੍ਰਾਤਬੇ ਸਿਰ ਰਹੈਂ; ਅਦਬ ਨਾਲਿ। ਹੁਕਮ ਜਹਾਂ ਭੇਜੇ, ਤਹਾਂ ਆਗੇ ਤੇ ਉਹ ਸਾਤ ਕੋਸ ਪਰ ਆਇ ਲਏ; ਸਲਾਮ ਕਰਕੈ ਅਦਬ ਸਾਥ ॥ ੧ ॥

ਵਜੀਰ ਅਪਨਾ ਕਰੈ, ਸੋ ਕੈਸਾ ਕਰੈ ? ਬੁੱਧਿ ਕਾ ਬੁਹਿਥਾ; ਜੋ ਰਾਜੇ ਕੋ ਬਹੁਤਾ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਕਾ ਬੋਝ ਨ ਹੋਇ। ਵਹੁ ਵਜੀਰ ਯੋਂ ਜਾਨੈ; ਜੋ ਮੇਰਾ ਹੀ ਰਾਜੁ ਹੈ। ਅਰੁ ਰਾਜਾ ਭੀ ਉਸ ਵਜੀਰ ਕੋ ਯੋਂ ਜਾਨੈ ਜੋ ਮੇਰੀ ਜਾਗਹ ਹੈ। ਜੋ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਅਥਵਾ ਭਾਈ, ਅਥਵਾ ਪਿਤਾ, ਅਥਵਾ ਮਾਤਾ, ਅਖਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਅਥਵਾ ਹੋਰ

ਕੋਈ ਚਾਕਰ ਹੋਵੈ; ਸੋ ਭੀ ਉਸ ਕੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨ ਕਰੈ। ਉਸ ਕੇ ਕੰਮ ਮੈ ਦਖਲ ਨਾ ਕਰੈ। ਰਾਜੇ ਕਉ ਚਾਹੀਐ : ਜੋ ਕਿਛੁ ਮਸਲਤ ਹੋਵੈਂ, ਸੋ ਵਜੀਰ ਸਿਉਂ ਪੁੱਛ ਕਰਿ ਕੰਮ ਕਰੈ ॥ ੨

ਅਰੁ ਏਕ ਅਉਰ ਲੱਛਨ ਰਾਜ ਕਾ ਬਡਾ ਹੈ : ਜੋ ਕੋਈ ਅਪਨੇ ਚਾਕਰੋਂ ਸਿਉਂ ਅੱਛੀ ਰਹਤ ਰਹੈ; ਅਛੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਪਹਰੈ; ਅਛਾ ਤੁਜ਼ਕ ਕਰੈ ; ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਮਨ ਬਿਖੈ ਭਲਾ ਮੰਨੈ, ਰਾਜੀ ਰਹੈ, ਬੁਰਾ ਮਨ ਬਿਖੈ ਨ ਲਿਆਵੈ ॥੩॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਮਲੀਨ ਰਹੈ ; ਉਸ ਕਉ ਤਾਕੀਦ ਕਰੈ। ਖਬਰ ਲਏ, ਜੋ ਕਿਉਂਕਰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੂਆ ਹੈ ! ਜਿਸ ਮੈ ਜਾਨੇ ਕਿ ਤਾਜਾ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਸੋ ਮਿਹਰਿ ਕਰਕੈ ਬਖਸ਼ੈ। ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਉਸ ਕੀ ਰਹਤ ਮਲੀਨਤਾਈ ਕੀ ਹੋਇ। ਤਾਂ ਉਸ ਕੋ ਅਪਨੀ ਚਾਕਰੀ ਤੇ ਦੂਰ ਕਰੈ। ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ? ਜੋ ਦਲਿਦ੍ਰ ਕਾ ਰੂਪ ਹੈ ॥੪॥੨

ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਬਚਨ

ਅਬ ਰਾਜੇ ਕਉ ਚਾਹੀਐ : ਜੋ ਨਿਆਉਂ ਧਰਮ ਕਾ ਕਰੇ। ਜੋ ਜਾਨੈ ਕਿ ਮੁਝ ਕੋ ਰਾਜ, ਬਖਸ਼ ਹੂਆ ਹੈ, ਸੋ ਨਿਆਉਂ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ॥੧॥

ਅਰੁ ਰਾਜੇ ਕਉ ਅਉਰ ਪੁਰਸਿਸ਼*; ਦਰਗਾਹਿ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਕੀ, ਸਿਵਾਇ ਨਿਆਉਂ ਕੇ, ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਰਾਜੇ ਕੋ—ਜਿਸ ਕੋ ਜਾਮਨੀ ਭਾਖਿਆ ਮੈਂ 'ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ' ਕਹਤੇ ਹੈ ;—ਉਸ ਕੋ ਬੰਦਗੀ ਨ ਪੁਛੀਐਗੀ ; ਜੋ ਤੁਧ ਕਿਆ ਕੀਆ ਹੈ ? ਯਹੀ ਪੁੱਛੀਐਗਾ : ਜੋ ਕਿਸ ਨੇ ਤੇਰੇ ਰਾਜ਼ ਮੈ ਆਰਾਮ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਅਰੁ ਕਿਸ ਨੇ ਦੁੱਖ ਪਾਇਆ ਹੈ ? ॥੨॥

ਇਸ ਰਾਜੇ ਕੋ ਚਾਹੀਐ : ਜੋ ਨਿਆਉਂ, ਸਮਝ ਕਰਿ, ਭੈ ਸਾਥ ਕਰੇ। ਕੋਈ ਇਸ ਕੈ ਰਾਜ ਮੈ ਦੁਖਿਤ ਨ ਹੋਇ। ਜੇ ਕੋਈ ਜੋਰਾਵਰ ਹੋਵੈ ; ਅਰੁ ਗਰੀਬ ਉਪਰਿ ਸਿਤਮ ਕਰੈ। ਤਾਂ ਉਸ ਜੋਰਾਵਰ ਨੂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਹਵਾਲੇ ਉਸ਼ ਗਰੀਬ ਦੇ ਕਰੈ। ਜੋ ਕਿਛੁ ਉਸ ਜੋਰਾਵਰ ਉਸ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦਿਤਾ ਹੋਵੈ। ਸੋ ਉਸ ਤੇ ਬਦਲਾ ਉਸ

*ਪੁੱਛ, ਜਵਾਬ-ਤਲਬੀ।

ਜੋਰਾਵਰਿ ਉਪਰਿ ਕਰਵਾਈਐ ॥੩॥

ਭਾਵੇਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੈਂ ਪਿਤਾ ਹੋਵੈ ; ਭਾਵੇਂ ਭਾਈ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੇਂ ਮਾਤਾ ਹੋਵੈ ; ਭਾਵੈਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੇਂ ਵਜੀਰ ਹੋਵੈ ; ਕੋਈ ਉਮਦਾ ਚਾਕਰ ਹੋਵੈ ; ਰਿਆਇਤ ਨ ਕਰੈ । ਬਦਲੇ ਦਾ ਬਦਲਾ ਦਿਵਾਵੈ । ਨਿਆਉਂ ਦਾ ਇਤਬਾਰ ਕਿਸੇ ਉਪਰਿ ਨ ਕਰੈ । ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ? ਜੋ ਅੰਤਕਾਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣਾ ਨਿਆਉਂ ਦਾ ਹੀ ਹੋਵੈਗਾ ॥੪॥

ਜੋ ਰਾਜਾ ਹੋਇ ਕੈ ਬੰਦਗੀ ਸਿਮਰਨ, ਅਰੁ ਨਿਆਉਂ ਕਰੈ ; ਤਾਂ ਸੁਇਨਾ ਸੁਗੰਧਤ ਹੈ । ਮਹਾਂਬਲੀ ਤਪਸਿਆਵੰਤ ਹੋਵੈ, ਫੇਰ ਰਾਜ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ ॥੫॥

ਰਾਜ ਤੇ ਨਰਕ ਕਹੰਦੇ ਹੈਂ, ਸੋ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ? ਜੋ ਨਿਆਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨਾਹੀ ; ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦੇ ਹੈਂ । ਇਸ ਤੇ ਨਰਕ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ॥੬॥

ਰਾਜੇ ਕੋ ਚਾਹੀਐ : ਜੋ ਅਪਨੇ ਉਪਰ ਭੀ ਨਿਆਉਂ ਕਰੈ ; ਹਰਿ ਬਾਤ ਕਾ ॥੭॥

ਜੋ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਨੀ, ਜੈਸੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਕਤਿ ਦਿਤੀ ਹੈ ; ਉਹ ਭੀ ਨਿਆਉਂ ਅਪਨੇ ਉਪਰ ਕਰਦਾ ਰਹੈ ॥੮॥

ਨਿਆਉਂ ਬਰਾਬਰ ਬੰਦਗੀ ਭੀ ਨਾਹੀ । ਨਿਆਉਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹੰਦੇ ਹੈਨਿ ? ਜੋ ਪਰਾਏ ਹੱਕ ਦਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨ ਕਰੈ । ਨ ਕਿਸੇ ਸਿਉਂ ਕਰਾਵੈ । ਕਿਸੀ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਬਸ ਚਲਤੇ, ਦੁੱਖ ਨ ਦੇਇ ; ਨ ਦੇਖ ਸਕੈ । ਨਿਆਉਂ ਇਸੀ ਕਾ ਨਾਉਂ ਹੈ ॥੯॥੩

ਚਤੁਰਥ ਬਚਨ

ਅਬ ਜੋ ਕਿਛੁ ਰਾਜ–ਅੰਸ ਲੇਨਾ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਜਾ ਤੇ; ਤਿਸਕੀ ਬਿਧਿ :— ਪ੍ਰਥਮੈ ਤਉ ਖੇਤੀ ਕੇ ਅੰਸ ਕੀ ਬਿਧਿ :—ਜਿਸ ਖੇਤ ਬਿਖੈ ਬੀਘੈ ਪਿਛੈ ਸਾਤ ਮਣ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਹੋਇ । ਏਕ ਮਣ ਉਸ ਮੈਂ ਸਿਉਂ ਜੁਦਾ ਕਰਿ ਰੱਖੈ । ਬੀਸ ਸੇਰ , ਜਿਮੀਦਾਰ ਕਾ ਅੰਸ ਉਸ ਮੈ ਸਿਉਂ ਦੇਇ ॥੧॥

ਅਉਰ ਕੋਈ ਲਗਾਇਤ ਹੋਵੈ ; ਅਥਵਾ ਨਵੀਸਿੰਦਾ, ਕਾਨੂੰਗੋਇ ਹੋਵੈ ; ਅਰੁ ਪਟਵਾਰੀ ਕਾ ਕਿਉਂਕਰ ਦੇਇ ? ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਸੇਰ ਜਿਮੀਦਾਰ ਨੂੰ, ਅਰੁ ਪੰਜ ਸੇਰ ਪਟਵਾਰੀ ਨੂੰ ॥੨॥

ਬਾਕੀ ਜੋ ਕੋਈ ਫਿਰ ਮੰਗਤਾ ਆਵੈ ; ਸੋ ਉਸ ਬਾਕੀ ਬੀਸ ਸੇਰ ਮੈਂ ਸਿਉਂ ਦੇਇ ॥੩॥

ਛਿਆਂ ਮਣਾਂ ਦਾ ਏਹ ਹਿਸਾਬ ਕਰੈ :--ਅੱਧਾ ਰਾਜ-ਅੰਸ ਲਏ। ਅਧਾ ਕ੍ਰਿਸਾਨ ਖੇਤ ਦੇ ਖਾਂਵਦ ਨੂੰ ਦੇਇ। ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਭੁਸ ਪ੍ਰਾਲੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਭੀ ਕ੍ਰਿਸਾਨ ਹੀ ਕੋ ਦੇਇ ; ਰਾਜ-ਅੰਸ ਮੈ ਨ ਲੇਇ। ਜਿਸ ਬਿਧੈ ਪ੍ਰਜਾ ਦੁਖਿਤ ਨ ਹੋਇ, ਸੋ ਕਰੈ। ਇਸੀ ਤਰਹ ਤਰਕਾਰੀ ਕਾ ਭੀ ਅੰਸ ਕਰੈ ॥੪॥

ਪੰਚਮ ਬਚਨ

ਅਬ ਜੋ ਹਾਕਿਮ ਕਰੈ, ਪਰਗਨਿਓਂ ਸਿਉਂ ; ਸੋ ਕਿਉਂਕਰ ਕਰੇ ? ਪਰਗਨੇ ਪੀਛੈ ਏਕ ਫਉਜਦਾਰ ਅਰੁ ਅਮੀਨ, ਸ਼ਿਕਦਾਰ,--ਜਿਸ ਕੋ 'ਤਹਿਸੀਲ ਦਾਰ' ਕਹਤੇ ਹੈਂ—ਪੋਤਦਾਰ ਕਰੈ। ਯਹ ਏਕ ਹੀ ਆਦਮੀ ਕੋ ਇਹ ਸਭ ਖਿਜ਼ਮਤ ਦੇਇ। ਪਰ ਕੈਸੇ ਆਦਮੀ ਕੋ ? ਜੋ ਬੁੱਧਿਵਾਨ ਹੋਵੈ ; ਨਿਆਉਂ ਸਮਝਤਾ ਹੋਵੈ ; ਰੱਯਤ ਕੋ ਅਬਾਦਾਨ ਕਰੈ ; ਸਿਤਮਗਰ ਨ ਹੋਇ ; ਅੰਸ ਤੇ ਸਿਵਾਇ ਲਾਲਚ ਨ ਕਰੈ ; ਪ੍ਰਜਾ ਕੋ ਰਾਜੀ ਰੱਖੈ, ਰਾਜ ਅੰਸ ਭੀ ਨ ਛੋਡੇ ॥੧॥

ਅਰੁ ਏਕ ਕਾਗਦ ਕੁੱਲ ਲਿਖਣੇ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੇ ਪਰਗਨੇ ਦਾ ਹੋਵੈ ; ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਦੀਵਾਨ' ਰੱਖੈ। ਏਕ ਇਹ ਖਿਦਮਤ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਕੈ ਦੇਇ ; ਜੋ ਸਾਰਾ ਹਿਸਾਬ ਪਰਗਨੇ ਦਾ ਮਲੂਮ ਹੋਵੈ ॥੨॥

ਅਰੁ ਏਕ 'ਖਬਰ ਨਵੀਸ' ਸਹਿਰ ਪਰਗਨੇ ਕਾ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰੈ। ਜੋ ਸਭ ਖਬਰ ਨੇਕੀ ਬਦੀ ਕੀ ਆਇ ਰੁਜੂ ਹੋਵੈ ; ਸੋ ਸਭ ਹਜੂਰ ਕੋ ਲਿਖੈ ॥੩॥

ਅਰੁ ਤਾਕੀਦ ਕਰੈ : ਜੋ ਇਸ ਖਿਦਮਤ ਵਾਲਿਓਂ ਸੈ ਕੋਈ, ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਪਹਿਨਾਮੀ, ਤਫਾਵਤ ਕਰੈਗਾ ; ਉਸ ਕੇ ਹੱਥ ਕਟੀਐਂਗੇ ॥੩

ਅਰੁ ਏਕ 'ਨਿਆਉ-ਕਾਰ' ਕਰੈ। ਹਰਿ ਪਰਗਨੇ ਸਹਰ ਮੈ, ਜੋ ਕਿਛੁ ਮਾਮਲਾ ਆਇ ਰੁਜੂ ਹੋਵੈ। ਸੋ ਉਸ ਮਾਫ਼ਕ ਨਿਆਉਂ ਹਿਸਾਬ ਦਾ ਕਰਕੈ, ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦੇਵੈ ; 'ਫਉਜਦਾਰ' ਕੀ ਸਲਾਹ ਸਿਉਂ। ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਲਾਲਚ ਕਰਿ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੱਕ ਗਵਾਏ, ਅਨਿਆਉਂ ਕਰੈ,ਤਾਂ ਉਸ ਨਿਆਉਂਕਾਰ ਅਰੁ ਫਉਜਦਾਰ ਕੋ ਗਰਦਨ ਮਾਰੇ। ਫੇਰਿ ਕੋਈ ਅਪਨੇ ਲਾਲਚ ਕਰਿ ਅਨਿਆਉਂ ਨ ਕਰੇ ॥੫॥੫

ਖਸਟਮ ਬਚਨ

ਅਬ ਜੋ ਪਰਗਨੇ ਕਾ ਠਹਿਰਾਉ* ਹੋਵੈ, ਸੋ ਕਿਉਂਕਰ ਹੋਵੈ ? ਪੰਝੀ ਪੰਝੀ ਕੋਸ ਕੇ ਗਿਰਦੇ ਮੈ ਜੋ ਗਿਰਾਉਂ ਵਸਦੇ ਹੋਹਿੰ। ਅਰੁ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਿਰਾਵਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਵੱਡਾ ਅੱਛਾ ਸ਼ਹਿਰ-ਕਸਬਾ ਹੋਵੈ। ਉਹ ਸਭੇ ਗਿਰਾਉਂ ਉਸ ਕਸਬੇ ਨਾਲ ਲਾਇ. ਜਮੑਾ ਬੰਨ੍ਹੇ ॥੧॥

ਪਰ ਜੋ ਦਰਿਆਉ ਦੇ ਪਾਰ ਹਨ, ਸੋ ਉਰਾਰ ਵਲ ਦੇ ਪਰਗਨੇ ਨਾਲ ਲਾਏ ਨਾਹੀ ; ਉਰਾਰ ਦੇ ਕਸਬੇ ਪਰਗਨੇ ਦੇ ਪਾਰ ਨਾਲ ਲਾਏ ਨਾਹੀ ॥੨॥

ਜਮੑਾ ਜੋ ਬੰਨ੍ਹੇ, ਸੁ ਰੁਪਯਾਂ ਦੀ ਕਰਿ ਬੰਨ੍ਹੇ। ਕਿਉਂਕਰਿ ਬੰਨ੍ਹੇ ? ਜੋ ਏਕ ਵਾਰੀ ਅੱਛੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾਲ, ਅੱਕਲ ਨਾਲ, ਖੇਤ, ਦਰਖਤ, ਹਾਸਿਲ—ਜਿਉਂ ਉਪਰਿ ਕਹਿਆ ਹੈ—ਤਿਉਂ ਲਏ। ਲੈਕੇ ਉਸਦੇ ਰੁਪਯੇ ਠਹਿਰਾਵੈ। ਜੋ ਕਿਛੁ ਰੁਪਯੇ ਹੋਣ, ਸੋ ਜਮੑਾ ਬੰਨ੍ਹੇ, ਗਿਰਾਉਂ ਪਿੱਛੇ। ਉਸੇ ਮਾਫਿਕ ਜਿਸਦੀ ਜਗੀਰ ਵਿਚ ਦੇਣਾ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਦੇਵੈ ॥੩॥

ਉਸ ਪਰਗਨੇ ਦੀ ਜਮੑਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੈ, ਫੇਰ ਦਸ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਉਪਰੰਤ ਫਿਰ ਪਰਤਾਲ ਕਰਕੈ, ਅੱਛੀ ਤਰਹਿ ਦੇਖੈ। ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਾਗਦਿ ਮਾਫ਼ਿਕ ਫੇਰੁ† ਆਵੈ—ਇਜ਼ਾਫਾ‡, ਅਕੈ ਕਮੀ ਹੋਵੈ—ਤੋ ਫੇਰ ਜਮੑਾ ਬੰਨ੍ਹੇ। ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ? ਜੋ ਰੱਯਤ ਨੂੰ ਤੋਟਾ ਨਾ ਹੋਇ। ਅਤੇ ਰਾਜ-ਅੰਸ ਮੈ ਕਰਾਰ ਸਿਉਂ ਬੇਕਰਾਰ ਅੰਸ ਨ ਆਵੈ, ਅਨਿਆਉਂ ਨ

---

*ਹੱਦਬੰਦੀ, ਇਲਾਕੇ ਵੰਡ ਦਾ ਬੰਧਾਨ।

†ਫ਼ਰਕ।

‡ਇਜ਼ਾਫ਼ਾ, ਵਾਧਾ।

ਹੋਇ । ਜਿਸ ਕਉ ਜਗੀਰ ਦੀਜੀਐ, ਉਸ ਕੀ ਭੀ ਕਮੀ 'ਜਾਫਾ ਕੀ ਹਕੀਕਤ ਮਲੂਮ ਹੋਇ ॥੪॥੬

ਸਪਤਮ ਬਚਨ

ਅਬਿ ਦਿਸਾ-ਬੰਧੇਜ ਕੀ ਬਿਧਿ : ਪ੍ਰਥਮੈ ਤਉ ਇੱਕੀਆਂ ਇੱਕੀਆਂ ਪਰਗਨਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਤਰਫ਼ ਬੰਨ੍ਹੇ । ਫੇਰ ਜੋ ਕੁਛ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਗਨਿਆਂ ਦੀ ਜਮੱਾ ਹੋਵੈ ; ਉਸਤੇ ਤਫ਼ਾਉਤ‡ ਨਾਲ ਕੁੱਲ ਜਮੱਾ ਬੰਨ੍ਹੇ ॥੧॥

ਉਸ ਤਰਫ ਦਾ ਨਉਂ ਇਕ ਸਹਰ ਕਰਕੈ ਰੱਖੇ ॥੨॥

ਯਾਰਹ ਤਰਫਾਂ ਦੀ ਇਕ ਦਿਸਾ ਕਰੈ ॥੩॥

ਹਰਿ ਤਰਫ ਕੋ ਏਕ ਫਉਜਦਾਰ ਉਮਦਾ ਰੱਖੈ ॥੪॥

ਏਕ 'ਨਿਆਉਂਕਾਰ' ਰਖੈ ॥੫॥

ਏਕ 'ਖਬਰ ਨਵੀਸਿੰਦਾ' ਰਖੈ ॥੬॥

ਏਕ 'ਹਿਸਾਬਕਾਰ' ਰਖੈ ॥੭॥

ਜੋ ਦਿਸਾ ਹੋਵੈ, ਊਹਾਂ ਏਕ 'ਦਿਸਾਵੰਤ' ਅੱਛਾ ਉਮਰਾਉ ਰੱਖੈ ; ਅਪਨੀ ਜਾਗਹਿ ॥੮॥

ਏਕ 'ਦੀਵਾਨ' ਰੱਖੈ ; ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਾਗਦ ਪਰਗਨਿਓਂ ਕਾ, ਤਰਫ਼ਉਂ ਕਾ ਹੋਵੈ ; ਸੋ 'ਹਿਸਾਬਕਾਰ' ਆਪਨਿਓਂ ਸਿਉਂ ਤਲਬ ਕਰੇ । ਜਮਾ ਕਮੀ 'ਜਾਫੇ ਦੀ ਦੇਖਦਾ ਰਹੈ । ਜੋ ਖਰਚ ਜਮੱਾ ਹੋਵੈ, ਸੋ 'ਦਿਸਾਵੰਤ' ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ, ਮੁਹਰ ਨਾਲ ਕਾਗਦ ਕਰੈ ॥੯॥

ਅਰੁ ਏਕ 'ਖਬਰ ਲਿਖਤਾ' ਕਰੈ, ਜੋ ਕਿਛੁ ਖਬਰ ਨੇਕ ਬਦ ਦੀ ਦਿਸਾ ਬਿਖੇ ਹੋਵੈ । ਜੋ ਕਿਛੁ ਸਿਪਾਹ 'ਦਿਸਾਵੰਤ' ਰੱਖੈ;ਅਉਰ ਜੋ ਕੋਈ ਰਾਜ-ਚਾਕਰ ਹੋਵੈ;ਸੋ ਭੀ

‡ਫਰਕ, ਵਾਧਾ-ਘਟਾ ।

ਰੱਖੈ। ਅਰੁ ਉਸ ਕੀ ਮੁਹਰ ਨਾਲ ਰੱਖਣਾ ਸਿਪਾਹ ਦਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ। ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ? ਜੋ 'ਖਬਰ ਲਿਖਤਾ', ਫਉਜਦਾਰ ਕਾ ਹੈ ॥੧੧॥

ਅਰੁ ਏਕ 'ਨਿਆਉਂਕਾਰ' ਰੱਖੈ, ਦਿਸਾ ਮੈ। ਜੋ ਕਿਛੁ ਨਿਆਉ ਹੋਵੈ, ਸੋ 'ਦਿਸਾਵੰਤ', 'ਖਬਰ ਲਿਖਤਾ' ਕੀ ਸਲਾਹ ਮੈ ਹੋਵੈ। ਜੋ ਕਦਾਚ ਕੋਈ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕੇ ਫ਼ਰਯਾਦ ਕਰੈ। ਅਰੁ ਕਹੈ, ਜੋ

'"ਮੇਰਾ ਨਿਆਉਂ ਫੁਲਾਣੀ ਦਿਸਾ, ਫੁਲਣੀ ਤਰਫ਼, ਫੁਲਾਣੇ ਪਰਗਣੇ
ਮੈ ਕਿਨੀ ਨਾਹੀ ਕੀਆ; ਮੁਝ ਪਰ ਸਿਤਮ ਹੂਆ ਹੈ!' ॥

ਤਉ ਉਸ ਮਹਾਰਾਜ—ਪਾਤਿਸਹਾ ਕੋ ਚਾਹੀਐ ਤਹਕੀਕ ਕਰੈ। ਜੋ ਜਾਨੈ ਕਿ ਹੱਕ ਇਸ ਕੋ ਪਹੁਚਤਾ ਹੈ; ਅਰੁ ਸੱਚਾ ਹੈ। ਤਉ ਪਹਲੇ ਤੋ ਜਿਸ 'ਫਉਜਦਾਰ', 'ਨਿਆਉਂਕਾਰ' ਪਾਸ ਗਯਾ ਹੋਇ। ਅਤੇ ਉਸ ਦਾਦ ਨਾ ਦਈ ਹੋਵੈ; ਤਾਂ ਉਸ ਕੋ ਖਿਜਮਤ ਤੇ ਦੂਰ ਕਰੇ; ਚਾਕਰੀ ਤੇ ਦੂਰ ਕਰੈ। ਫੇਰ ਜਿਸ ਤਰਫ ਕੇ 'ਫਉਜਦਾਰ', ਨਿਆਉਂਕਾਰ ਪਾਸ ਗਇਆ ਹੋਇ; ਊਹਾਂ ਭੀ ਦਾਦ ਨ ਪਾਈ ਹੋਇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾ ਨੋ ਖਿਜਮਤ ਤੇ, ਚਾਕਰੀ ਤੇ ਦੂਰ ਕਰੈ; ਸਜਾਇ ਦੇਇ। ਰਿਆਇਤ ਨ ਕਰੈ; ਅਪਨੇ ਬਿਰਾਨੇ ਕੀ। ਅੰਤਕਾਲ ਕੇ ਜਬਾਬ ਪਰ ਨਦਰਿ ਰੱਖੈ। ਜੋ ਜਬਾਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਪਰਮਰੂਪ ਕੋ ਦੇਣਾ ਹੈ ॥੧੨॥

ਅਰੁ ਏਕ 'ਨਗਰਦਾਰ' ਕਰੈ। ਜੋ ਸਾਰੇ ਸਹਰ ਕੀ ਖਬਰਦਾਰੀ ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਕੀ ਲੇਵੈ। ਜਿਸ ਕੋ 'ਕੋਤਵਾਲ' ਕਹਤੇ ਹੈਂ ॥੧੩॥੭॥

ਅਸਟਮ ਬਚਨ

ਅਬ ਜੋ ਮਹਾਰਾਸ ਕੋ ਸਿਪਾਹ ਰੱਖਣੀ ਆਈ ਹੈ। ਅਰੁ 'ਸਮੀਪਵੰਤ'* ਰਖਣੇ ਆਏ ਹੈਂ। ਅਰੁ ਘਰ ਕੇ ਮੁਸੱਦੀ ਰਖਣੇ ਆਏ ਹੈਂ। ਤਿਸਕੀ ਬਿਧਿ; ਬੰਦੁਬਸਤ ਮੁਲਕ ਕਾ :—

ਪ੍ਰਥਮੈ 'ਦੀਵਾਨ' ਕਰੈ ਘਰ ਕਾ। ਜੋ ਕਿਛੁ ਘਰ ਕਾ ਸਾਮਾਨ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਉਸ

*ਨਿਕਟਵਰਤੀ, ਕੁਸਾਹਿਬ।

ਕੈ ਹੱਥ ਤੇ ਅਰੁ ਵਕੂਫ† ਤੇ ਹੋਵੈ । ਅਰੁ ਵਹਿ ਖਰਾ ਅਕਲਵੰਤ ਹੋਵੈ । ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਘਰ ਕੇ ਸਰੰਜਾਮ ਕੀਆਂ ਖਿਦਮਤੀ ਹੋਵਨਿ, ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਕੀਆਂ ; ਸੋ ਉਸਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਾਲਿ ਹੋਵਨਿ ॥੧॥

ਫੇਰ ਦੂਸਰੇ ਸਿਪਹ-ਸਾਲਾਰ ਕਰੈ; ਜਿਨਕੋ 'ਬਖਸ਼ੀ' ਕਹਤੇ ਹੈਂ । ਜੋ ਸਿਪਾਹ ਕੇ ਮੁਸੱਦੀ ਹੋਵਿਹਂ । ਕਿਆ ਪਿਆਦੇ, ਕਿਆ ਤੋਪਖਾਨੇ, ਤਥਾ 'ਢਲੈਤ'‡, ਹੋਰ ਜੋ ਪਿਆਦਿਆਂ ਕਾ ਮਸਾਲਾ ਹੋਵੈ; ਸੁ ਉਸ ਸਿਪਹਦਾਰ-ਸਿਪਹ ਸਾਲਾਰ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਾਲਿ ਹੋਵੈ ॥੨॥

ਤੀਸਰੇ ਏਕ 'ਬਿਸਕਰਮਵੰਤਾ'§ ਕਰੈ । 'ਬਿਸਕਰਮਵੰਤਾ' ਕਿਸ ਕੋ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਘਰ ਅਰੁ ਬਾਗ ਅਰੁ ਬਿਛਾਵਨੇ; ਬੈਠਕਾਂ ਉਸਕੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਾਨ ਹੋਵਹਿੰ, ਅਉਰ ਜੋ ਕਿਛੁ ਘਰ ਕਾ ਲਾਜ਼ਮਾ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਸਭ ਉਸ ਕੈ ਅਖਤੀਆਰ ਮੈ ਹੋਵੈ ॥੩॥

ਚਉਥੇ 'ਵਜ਼ੀਰ' ਅਪਣਾ ਕੈਸਾ ਕਰੈ ? ਅਰ ਕੈਸਾ ਅਖਤੀਆਰ ਉਸ ਵਜੀਰ ਕੋ ਦੇਇ ? ਜੋ ਏਕ ਸਮੈ ਰਾਜਾ-ਮਹਾਰਾਜਾ ਕੋ ਦੇਹ ਕਾ ਦੁਖ-ਸੁਖ ਹੋਵੈ । ਬੰਦੁਬਸਤ ਮੁਲਕ ਕਾ ਐਸਾ ਕਰੈ ਜੋ ਜੁੰਮਸ਼() ਨ ਖਾਏ ॥੪॥

ਅਰੁ 'ਸਮੀਪੀ' ਅਪਨੇ ਐਸੇ ਰੱਖੈ; ਜੋ ਹਰਦਮ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕਾ ਧਿਆਨ ਸਿਮਰਣ ਯਾਦ ਕਰਾਵਤੇ ਰਹੈਂ । ਅਰੁ ਨਿਆਉਂ ਕੀ ਤਾਕੀਦ ਕਰਤੇ ਰਹੈ; ਜੋ

> "ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ! ਅਉਸਰ ਬਤੀਤ ਹੋਤਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ! ਫੇਰ ਅਉਸਰ ਬੀਤੇ ਏਹ ਸਮਾ ਹਥਿ ਨ ਆਵੈਗਾ ! ਜੋ ਕਿਛੁ ਸੁਭ ਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ; ਕਿਆ ਨਾਮ, ਕਿਆ ਦਾਨ, ਕਿਆ ਇਸਨਾਨ; ਕਿਆ ਨਿਆਉਂ, ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਨਾ ਹੈ; ਸੋ ਕਰ ਲੇਹੁ। ਫੇਰ ਦੇਹ ਛੁਟੇ ਪਛੁਤਾਵਾ ਹੋਵੇਗਾ ॥"

ਅਰੁ ਸਮੀਪੀ ਜੋ ਹੋਵਹਿੰ ਜੋ ਮਹਾਂ ਗਿਆਨਵੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਵਹਿੰ ਅਰੁ ਉਸਦੇ ਚਾਕਰੋਂ ਮੈ ਸੇ ਹੋਵਹਿੰ । ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ਾਮਦੀ ਨ ਹੋਵਹਿੰ ॥੬॥

---

†ਸੁਰਤਿ, ਸੋਝੀ, knowledge (ਨਉਲਿਜ)

‡ਤੋਪਾਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਆਦਿ ਹਥਿਆਰ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰੀਗਰ ।

§ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਐਂਜੀਨੀਅਰ ।

() (ਜੁੰਬਸ਼) ਹਿਲੋਰਾ, ਡੱਕੋ-ਡੋਲਾ ।

ਜੋ ਅਬ ਚਾਕਰ ਰੱਖੈ, ਤਿਨ ਕਾ ਮਨਸਬ ਜੋ ਕਰੈ; ਸੋ ਇਸ ਭਾਂਤਿ ਕਰੈ :—ਜੋ ਪੰਜਾਹੀ ਮਨਸਬ ਜਿਸਕਾ ਹੋਵੈ; ਪੰਜਾਹ ਸਿਪਾਹੀ ਸਵਾਰ ਉਸ ਕੋ ਮਿਲਨ। ਸਵਾਰ ਪਿੱਛੇ ਤੀਹ ਰੁਪਯੇ ਮਹੀਨਾ ਕਰਕੈ, ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਰੈ। ਅਰੁ ਮਨਸਬ ਪੰਜਾਹੀ ਦਾ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪੱਯੇ ਮਹੀਨਾ ਹੈ। ਜੋ ਕਿਛੁ ਉਸਦਾ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਕਰੈ ਫੇਰ ਸਵਾਰਾਂ ਦਾ ਅਰੁ ਉਸਦੇ ਡੀਲ† ਦਾ ਜੋ ਕਿਛੁ ਹਿਸਾਬ ਕੁੱਲ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਸਭ ਜਮੱਾ ਕਰੈ। ਕਰਕੈ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਇਕ ਪਰਗਨੇ ਉਪਰ—ਜਿਹਦੀ ਜਮੱਾ ਉਤਲਿਆਂ ਰੁਪੱਯਾਂ ਦੀ ਹੋਵੈ—ਸੋ ਕਰ ਦੇਇ ॥੭॥

ਅਰੁ ਫੇਰਿ ਉਸ ਮਨਸਬਦਾਰ ਨੂੰ ਤਾਕੀਦ ਕਰੈ; ਇਸ ਤਨਖਾਹ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨ ਲਏ। ਰਈਯਤ ਅਬਾਦਾਨ ਕਰੈ; ਰਾਜੀ ਰੱਖੈ। ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਸਬੱਬ ਪਾਇ ਕਮੀ ਆਵੈ, ਪੈਦਾ ਨ ਹੋਵੈ। ਤਾਂ ਇਹ ਨ ਕਰੈ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਇਤਨਿਆਂ ਰੁਪਯਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਹੈ। ਅਰੁ ਇਥੇ ਕਮੀ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਜਾਨੀਐ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਈਏ !' ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਕਰੇ ? ਅਗਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਕਸਰ ਕੱਢ ਲਏ। ਜੋ ਰਈਯਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨ ਹੋਵੈ। ਅਪਨੇ ਪੈਸੋਂ ਮੈ ਸੇ ਦਸਤਕ‡ ਦੇ ਦੇਇ; ਅਰੁ ਅਵਾਦਾਨ ਕਰੈ। ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਸੱਭਾ ਕਸਰ ਨਿਕਲੇ। ਅਰੁ ਏਕ ਐਸਾ ਅੱਮਲ ਕਰੈ, ਜੋ ਏਕ ਬਿੱਸਵਾ ਜ਼ਮੀਨ ਬੋਵਨੇ ਤੇ ਪਈ ਨ ਰਹੈ। ਕਮੀ ਦਸਤੂਰ ਕਰ ਬੁਆਵੈ। ਕਉਲ ਕਰਾਰ ਦਾ ਸੱਚਾ ਰਹੈ। ਨਿਆਉਂ ਉਪਰਿ ਨਦਰਿ ਰੱਖੈ ॥੮॥

ਪੰਜਾਹੀ ਤੇ ਅਸੀਆ, ਹਜਾਰੀ ਤੇ ਲੈ ਕੈ; ਹਿਸਾਬ ਮਨਸਬ ਸਿਰ ਸਵਾਰਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਕਰੈ। ਹਜਾਰੀ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਉਸ ਨੂੰ ਹਜਾਰ ਸਵਾਰ ਹੋਵੈ। ਜਿਤਨੇ ਸਵਾਰ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਡੀਲ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸ਼ਰੇਆਮ ਇੱਕ ਰੁਪੱਯਾ ਮਹੀਨਾ ਮਨਸਬ ਪਿੱਛੇ ਡੀਲ ਦਾ ਠਹਿਰਾਵੈ ॥੯॥

ਅਰੁ ਜੋ ਇਹੁ ਜ਼ਾਬਤਾ, 'ਬਲਵੰਤ-ਕਾਰੀਆ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਾਮਨੀ ਭਾਖਿਆ ਵਿਚਿ 'ਉਮਰਾਉ' ਕਹਿੰਦੇ ਹੈਨ—ਅਰੁ ਨਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਪੋਤ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਹੈ; ਕਿਆ ਕਮ ਮਨਸਬ ਵਾਲੇ, ਕਿਆ ਜਿਆਦਾ ਵਾਲੇ। ਅਰੁ ਨਾਲੇ ਜੋ ਕੋਈ ਨਵਾਂ

†ਹੈਸੀਅਤ, ਸ਼ਖਸੀਅਤ।

‡ਹੱਥ ਉਧਾਰ। ਪੋਥੀ ੨੧ ਵਿੱਚ ਪਾਠ-'ਦਸਤਗਰਦਾਂ'—ਹੈ।

ਵਲਵੰਤ ਕਾਰੀ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ ਜਾਗਿ, ਮਿਹਰ ਕਰਕੈ, ਕਿਆ ਬਡੇ ਮਨਸਬ ਵਾਲਾ, ਕਿਆ ਛੋਟੇ ਵਾਲਾ ॥੧੦॥

ਅਰੁ ਕਾਮਵੰਤਿਆਂ ਅਰੁ ਮੂਹਰਖਿਆਂ ਦੇ ਮਮਸਬ ਕਦੀ ਕਮ ਨਾ ਕਰੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਜ਼ਾਨੇ ਅਤੁਟ ਭੰਡਾਰ ਕੇ ਮੈ ।ਸਉ੍ਰੇ ਦੇਇ ਮਹੀਨਾਂ । ਅਰੁ ਜੋ ਮਨਸਬ ਕਰੈ, ਸੋਈ ਦੇਇ ॥੧੧॥

ਕਾਮਵੰਤ ਅਰੁ ਮੂਹਰਖੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈਨ ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਅਹਦੀਏ' ਗੁਰਜ ਬਰਦਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈਨ ।

ਅਰੁ ਯੌਂ ਹੀ ਖਿਜਮਤ ਗਾਰ ਨਾਲੇ ਹੋਰਨਾ ਦਾ ਭੀ ਕਰੈ । ਅਰੁ ਮਨਸਬ ਦੇ ਕਰਿ ਖੁਸ਼ ਕਰੈ ॥੧੨॥੮॥

ਨਾਵਾਂ ਬਚਨ

ਬਿੱਦਿਆ ਕਾ ਪਰਗਾਸ ਗੁਰਮੁਖੀ ਕਾ; ਅਰੁ ਅੰਕਪਲੀ* ਗੁਰਮੁਖੀ ਕਾ ਕਰੈ ॥੧॥

ਰੋਜ਼ਨਾਮਾ†, ਖਾਤਾ, ਸਭ ਕਾਗਜ, ਕਿਆ ਪਾਰਗਨਿਆਂ ਕੇ, ਕਿਆ ਹਜੂਰ ਕਾ, ਸਭ—ਗੁਰਮੁਖੀ ਬਿੱਦਿਆ ਕਾ ਕਰੇ ॥੨॥

ਅਰੁ ਜੋ ਪਾਤੀ—ਜਿਸਨੂੰ 'ਕਿਤਾਬਤ', ਚਿੱਠੀ ਕਹਿੱਦੇ ਹੈਨ; ਸੋ ਜੋ ਲਿਖੇ ਭਾਵੇਂ; ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਖੈ ॥੩॥

ਅਰੁ ਏਹ ਬਿੱਦਿਆ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕਰੈ ; ਜੋ ਖਾਲਸੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਸਿੱਖ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ॥੪॥

ਏਕ ਤਾਕੀਦ ਔਰ ਕਰੈ : ਜੋ ਰਹਿਤਾਂ ਉਪਰ ਕੇ ਅਧਿਆਉ ਬਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਪਰਮ

---

*ਗੁਪਤ ਲਿਖਤ (Code-words), ਜੋ ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਾਂਗੂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਅੰਕ ਕੇ, ਅੰਕਾਂ (ਹਿੰਦਸਿਆਂ) ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖੀਦੀ ਹੈ । ਇਰ ਕਾਢ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹੈ ।

†ਰੋਜ਼ਨਾਮਚਾ; ਸੂਹੜ, ਕੈਸ਼ ਬੁਕ (Cash Book)

ਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥ ਬਿਖੈ ਲਿਖੀਆਂ ਹੈਨ, ਸੋ ਇਨ ਪ੍ਰਾਨੀਓਂ ਸਿਉਂ ਕਮਵਾਵੈ। ਇਹ ਡੰਡ ਰਾਜੇ ਸਿਰ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਨੀ ਬਦ ਕਰਮ ਸੁਕਰਮ ਕਰਤਾ ਹੈ; ਅਰੁ ਸੁਖੀ ਦੁਖੀ ਰਹਿਤਾ ਹੈ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਲੋਂ ਮੈ ਸੇ ਆਧੇ ਕਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਰਾਜਾ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਅੱਧ ਕਾ ਅਧਿਕਾਰ਼ੀ ਉਹ ਪ੍ਰਾਨੀ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਜਿਸ ਕੇ ਰਾਜ ਮੈ, ਹੁਕਮ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਵਤਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਉਸ ਰਾਜੇ ਕੋ ਭੀ ਉਸ ਸੁਖ ਕਾ ਹਿੱਸਾ ਪਹੁੰਚਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਦੁਖ ਪਾਵਤਾ ਹੈ, ਦੁਖ ਕਾ ਭੀ ਹਿੱਸਾ ਪਹੁੰਚਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਸੁਭ ਅਸੁਭ ਕਰਮ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਕਾ ਭੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਕਉ ਦਰਗਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੀ ਮੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕੇ ਨਿਆਉਂ ਕੀ ਪੁਰਸਿਸ਼ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਹੋਰਸ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਨਾਹੀ ਪੁੱਛ ਹੋਤੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ॥੫॥

ਰਾਜਾ ਕੋ ਚਾਹੀਐ; ਏਕ ਨਿਆਉਵੰਤ† ਕਰੈ; ਜੋਗੁਰਮੁਖ ਹੋਵੈ, ਭੈ ਵਿੱਚ ਰਹੈ, ਲਾਲਚੀ ਨ ਹੋਵੈ, ਪਰਾਏ ਦਰਬ ਕਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨ ਕਰੈ, ਬਿਰਾਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨ ਕਰੇ। ਦਿਆਨਤ ਬਾ-ਅਮਾਨਤ ਹੋਵੈ। ਅਰੁ ਏਤਬਾਰੀ ਹੋਵੈ ॥੬॥

ਜੋ ਕਿਛੁ ਨਿਆਉਂ ਕਰੈ, ਸੋ ਸਮਝ ਕਰ ਕਰੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਆਉਂ ਸ੍ਰੀ ਪਰਮ ਮਾਰਗ ਕੇ ਅਧਿਆਓ ਬਿਖੇ ਹੁਕਮ ਹੈ; ਊਸੀ ਮਾਫਕ ਚਲਨ ਕਰੇ, ਨਿਆਉਂ ਕਰੈ ॥੭॥

ਫੇਰ ਰਾਜਾ, ਉਸ ਕੋ ਨਿਆਉਂ ਕੇ ਆਸਨ ਪਰ ਬੈਠਾਵੈ। ਅਰੁ ਮੁਹਰ ਨਿਆਉਂ ਕੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ, ਹਵਾਲੇ ਉਸ ਕੇ ਕਰੈ। ਉਸ ਮੁਹਰ ਮੈ, ਥੇਵੇ ਉਪਰਿ ਯਿਹ ਲਿਖਾ ਹੋਵੈ :—

"ਮੁਹਰ ਨਿਆਉਂ ਕੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਹੁਕਮ ਜਿਉਂ !"੮॥

ਜੋ ਕੋਈ ਫਰਯਾਦੀ ਆਵੈ, ਝਗੜੇ ਵਾਲਾ ਆਵੈ, ਜਿਸ ਊਪਰ; ਉਸਦੇ ਬੁਲਾਵਨੇ ਵਾਸਤੇ ਛਿਨ ਮਾਤ੍ਰ ਮੈ ਜੋ ਇਕ ਘੜੀ ਭੀ ਢਿੱਲ ਨ ਹੋਵੈ 'ਹਾਜਰ-ਕਰਨ' ਲਿਖੈ; ਉਸ ਉਪਰ ਮੁਹਰ ਕਰੈ। 'ਹਾਜਰ-ਕਰਨ' ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈਨਿ ? ਜਿਸਨੂੰ ਇਲਾਮ‡ ਜਾਮਨੀ ਭਾਖਿਆ ਅੰਦਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈਨ ॥੯॥

---

†ਮੁਨਸਿਫ; ਨਿਆਂਕਾਰੀ।

‡ਸੱਦਾ ਪੱਤ੍ਰ, ਸੰਮਣ ਯਾ ਵਾਰੰਟ।

ਜੋ ਕਿਸੇ ਉਪਰ ਭੇਜੇ—ਭਾਵੇਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੋਵੈ, ਮਹਾਰਾਜੇ ਕਾ ਪੁਤ੍ਰ ਪੋਤ੍ਰਾ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੇਂ ਭਾਈ ਹੋਵੈ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਹੋਵੈ, ਜੋਰਾਵਾਰ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੇਂ ਵਜੀਰ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੇਂ ਬਲਵੰਤਕਾਰੀ ਹੋਵੈ, ਜਿਸ ਉਪਰਿ ਜਾਵੈ, ਸੋ ਆਇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਵੈ। ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਕੋਈ ਸਖਤੀ ਕਰਕੈ, ਜੋਰਾਵਰੀ ਕਰਕੇ ਹਾਜ਼ਿਰ ਨ ਹੋਇ। ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਉਸਕੋ ਬਾਂਧ ਕੈ, ਹਰਾਲੇ 'ਨਿਆਉਂਵੰਤ' ਕੇ ਕਰੈ। ਫੇਰ ਜੋ ਕਿਛੁ ਨਿਆਉਂ ਧਿਆਇ ਮੈ ਸੋ ਉਸ ਦੇ ਬਾਬ ਨਿਕਲੇ; ਸੋ ਸਜਾਇ ਦੇਵੈ। ਰਿਆਇਤ ਨ ਕਰੈ ॥੧੦॥

ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਕੋਈ ਸਬਬ ਪਾਇ, ਨਿਆਇਵੰਤ ਉਪਰਿ ਫ਼ਰਯਾਦ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਆਪ ਮਹਾਰਾਜਾ ਅਕੈ ਵਜੀਰ ਅਕੈ ਦਿਸਾਵੰਤ ਊਸ ਕਾ ਨਿਆਉਂ ਕਰੈ ॥੧੧॥

'ਨਿਆਉਂਵੰਤ" ਉਸੇ ਕਹੀਐ, ਜੋ ਹਾਜਰ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ ਹੋਵੈ, ਅਤੇ ਦੇਸ ਕਾ ਹੋਵੈ। ਅਰੁ ਪਰਥਨਿਆਂ ਸਹਿਰਾਂ ਕਾ ਜੋ ਹੋਵੈ, ਸੋ 'ਨਿਆਉਂਕਾਰ'ਕਹੀਐ ।੧੨॥੯॥

ਦਸਮ ਬਚਨ

ਮਹਾਰਾਜੇ ਕਉ ਚਾਹੀਏ : ਜੋ ਹਰਿ ਮੁਲਕ ਕੀ ਬੋਲੀ ਕਾ ਆਦਮੀ ਬਿਦਯਾਵੰਤ ਅਕਲਵੰਤ, ਲਾਇਕ ਹਜ਼ੂਰ ਦੀ ਹੋਵੈ; ਸੋ ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਰੱਖੈ ॥੧॥

ਨਾਲੇ ਵਿਦਿਆਵੰਤ ਸਾਸਤ੍ਰੀਕ ਬੇਦ ਕੇ ਬੇਤੇ, ਜੋਤਕੀਏ ਰੱਖੈ ॥੨॥

ਨਾਲੇ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ ਆਦਿ ਰਖੈ। ਕੈਸੇ ਰੱਖੈ ? ਜੋ ਸੂਰਤਿ ਐਨ ਕੀ ਐਨ ਅਸਲ ਕੀ ਅਸਲ ਲਿਖੈਂ ॥੩॥

ਕੀਰਤਨੀਏਂ ਰਖੈ; ਕੈਸੇ ? ਜਿਨ ਕੇ ਰਾਗ ਤੇ ਦਰੀਆਉ ਚਲਤਾ, ਅਰੁ ਜਾਨਵਰ ਉਡਤੇ ਬੰਦ ਹੋਇ ਜਾਹਿੰ ॥੪॥

ਅਰੁ ਪਾਤ੍ਰਾ ਰਖੈ, ਜੈਸੀ ਇੰਦ੍ਰ ਕੀਆਂ ਮੋਹਨੀਆ ਹੋਤੀ ਹੈਂ* ॥੫॥

---

*ਇਹ ਰੀਤਿ, ਭਾਵੇਂ 'ਰਾਜ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ' ਦੀ ਹਵਾਣੀ ਤੇ ਸਖੀ-ਸਹੇਲੀ ਹੀ ਹੈ; ਪਰ ਅੱਜ ਦਿਨ ਸੱਭਿਅਤਾ ਵਿਹੀਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਨੂੰ 'ਕੋਲਚਰਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ'—ਬਿਦੇਸੀ ਨਾਮ ਰੱਖਕੇ ਚਲਾ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਨੋ ਕੀਰਤਨੀਓਂ ਅਰੁ ਪਾਤ੍ਰੋਂ ਸਿਉਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ; ਕਾ ਜਸੁ ਸੁਨੇ ॥੬॥

ਪਾਤ੍ਰਾ ਰੱਖਣੀ ਕਿਉਂ ਕਹੀ ਹੈ ਰਾਜੇ ਕਉ ? ਜੋ ਕੋਈ ਜੋਗੀ, ਦਿਗੰਬਰ ਯਾ ਸਨਿਆਸੀ, ਬੈਰਾਗੀ, ਪੀਰ ਪੁਰਖੁ, ਉਦਾਸੀ। ਜੋ ਕੋਈ ਫਕੀਰੀ ਕਾ ਬਾਣਾ ਪਹਨੇ, ਉਨ ਪਾਤ੍ਰੋਂ ਸੈ ਮਾਇਆ ਕਰਿ, ਸੁਆਦ ਕਰਿ, ਖੁਸਬੋਈ ਕਰਿ, ਅੱਛਓਂ ਕਪੜਿਉਂ ਕਰਿ, ਛਲਾਵੈ। ਜੋ ਇਹ ਛਲਿਆ ਜਾਇ, ਤਬ ਉਸ ਕੋ ਕਹੈ :

> " ਏ ਕ੍ਰਮ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਅਤੀਤ ! ਗ੍ਰਿਸਤ ਕਾ ਤਿਆਗ ਕੀਆ ਥਾ; ਸੋ ਕਿਉਂ ਕੀਆ? ਇੰਦ੍ਰੀਓਂ ਕਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੋਂ ਕਾ ਮੋਹ ਨ ਛੁਟਾ। ਪੇਟ ਭਰਨੇ ਕੇ ਸਬਬ ਕੰਗਾਲੜਾਈ ਅਤੀਤੀ ਪਕੜੀ ਹੈ; ਤਉ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਕਰੀਐ; ਰੁਜਗਾਰਿ ਕਰਿ।"

ਅਰੁ ਜੋ ਛਲਿਆ ਨਾ ਜਾਇ; ਤਾਂ ਉਸ ਕੋ ਪਿਆਰ ਕਰਿ ਰੱਖੈ। ਜਹਾਂ ਉਸ ਗੁਰਮੁਖ ਕੀ ਇੱਛਿਆ ਹੋਵੈ, ਤਹਾਂ ਰਹੈ। ਅਰੁ ਤਾਕੀਦ ਕਰੇ : ਜੋ ਹਰਿ ਕਿਸੀ ਕਉ ਅਤੀਤ ਹੋਨੇ ਨਾ ਦੇਇ। ਜੋ ਕਿਸੀ ਗੁਰਮੁਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪਾਇ ਬਿਰਕਤ ਹੋਇ, ਤਉ ਹੋਵੈ*। ਅਰੁ ਅਤੀਤ ਨਾਮੈ **ਕਉ** ਬਹੁਤ ਇਕੱਠਾ ਹੋਨੇ ਭੀ ਨਾ ਦੇਇ। ੭ ॥

ਅਰੁ ਮਰਦੋਂ ਸੂਰਮਿਓਂ ਕੋ ਬਹੁਤ ਚਾਹੈ: ਪਯਾਰ ਕਰਿ ਰੱਖੈ। ੮ ॥

ਲੋਗੋਂ ਬਸਤੀ ਕੇ ਕਉ ਬਹੁਤ ਇਕੱਠਾ ਹੋਨੇ ਨ ਦੇਇ। ਕਹਾਂ ਕਹਾਂ ਇਕੱਠਾ ਹੋਨੇ ਦੇਇ ? ਇਕ ਤਉ ਮਰਨੇ-ਪਰਨੇ, ਦੂਸਰੇ ਬਾਗ ਤਮਾਸੇ, ਕੀਰਤਨ ਭਜਨ ਵਿਚ। ੯ ॥

ਅਰੁ ਰਾਜੇ ਕਉ ਚਾਹੀਐ ਖਬਰਗੀਰ ਬਹੁਤ ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਰਖੈ; ਹਰਿ ਬਾਂਬੀਂ ਐਤਬਾਰੀ। ਜੋ ਖਬਰ ਹਰਿ ਸਹਿਰ, ਮੁਲਕ, ਹਰਿ ਗਿਰਾਉਂ ਦੀ ਮਿਲਦੀ ਰਹੈ। ਜਿਸ ਜਾਗਹਿ ਭੀ ਇਹ ਖੁਫੀਆ ਨਵੀਸ ਹੋਣ, ਆਪਸ ਮੈ ਏਕ ਕਾ ਏਕ ਖਬਰਦਾਰ ਨ ਹੋਵੈ। ਰਾਜਾ ਜੋ ਹੈ, ਸੋ ਪਰਜਾ ਕਾ ਨਿਗਹਿਬਾਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਮੈ

---

*ਜੋ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ, ਵਿਰਕਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ; ਤਾਂ ਭਾਂਵੇਂ ਸਾਧੂ ਬਣ ਜਾਏ, ਉਸਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।

ਕੋਈ ਜੀਅ ਦੁਖੀ—ਮਾਇਆ ਕਰਿ; ਅਉਲਾਦ ਕਰਿ ਭੁੱਖ ਕਰਿ, ਕੱਪੜਿਆਂ, ਰੁਜਗਾਰ ਕਰਿ; ਅਉਰ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕਰਿ,—ਦੁਖਿਤ—ਹੋਇ; ਸੁ ਉਸ ਕਾ ਦੁੱਖ ਨਿਵਾਰੇ। ਐਸ਼ਾ ਜੋ ਰਾਜਾ ਹੋਵੈ, ਪਰ ਦੁਖ ਭੰਜਨ, ਉਸ ਕਉ ਇਸ ਰਾਜ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਕਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ। ਮੁਕਤਿ ਕੋ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ। ਬਡੇ ਬਡੇ ਸੁਖ ਪਾਵੈ ॥ ੧੦।੧੦॥

ਇਕਾਦਸਮੋ ਬਚਨ

ਰਾਜੇ ਕੇ ਚਾਹੀਐ ਜੋ ਅਪਨੇ ਸਮੈ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰੈ। ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਖਾਨੇ ਕਾ, ਪਿਛਲੇ ਚਲਨ ਕੀ ਬਾਰਤਾ, ਕੈ ਕਥਾ ਬੇਦ, ਰਾਜ-ਲੀਲਾ ਸੁਨਣੇ ਕਾ, ਖਿਲਵਤ* ਸਮੀਪੀਓਂ ਕੀ ਕਰਨ ਕਾ, ਜਨਾਨੇ ਕੇ ਬੈਠਨੇ ਕਾ; ਏ ਸਭ ਵਖਤ ਘੜੀਆਂ ਪ੍ਰਮਾਨ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕਰੈ ॥ ੧

ਅਰੁ ਏਕ ਤਾਕੀਦ ਅਉਰ ਕਰੈ : ਪ੍ਰਥਮੈ ਤਉ ਅਪਨੈ ਕਰੈ। ਅਮਾਵਸਿਆ ਕੀ ਰਾਤਿ ਕੋ ਦੀਪ ਮਾਲਾ ਕਰੈ। ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਕੀ ਅਮਾਵਸਿਆ ਕੋ ਦੀਵੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰੈ। ੨ ॥

ਅਰੁ ਏਕ ਅਉਰ ਹੁਕਮ ਪਰਜਾ ਕੋ ਕਰੈ : ਜੋ ਹੋਲੇ ਕਉ, ਸੰਕ੍ਰਾਂਤ ਬੈਸਾਖ ਕੀ ਤਕ। ਆਦਿ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਜਿਉਂ, ਅਰੁ ਅੰਤ ਸੰਕ੍ਰਾਂਤ ਬੈਸਾਖ ਕੀ ਸਿਉ ਖੇਲੈ। ੩ ॥

ਅਰੁ ਪੂਜਾ ਕੋ ਸਿਵਾਇ ਪੂਜਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਸਿਉਂ, ਅਉਰ ਕਰਨੇ ਨ ਦੇਇ। ਕਿ ਬੁਤ, ਕਿ ਪ੍ਰਿਤਮਾ, ਕਿਆ ਮੜੀ, ਕਿਆ ਗੋਰ, ਕਿਆ ਮਸੀਤ, ਕਿਆ ਧਰਮਸਾਲਾ, ਕਿਆ ਦੇਹਰਾ, ਤੀਰਥ, ਕਿ ਬੁਤ, ਕੋਈ ਅਉਰ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਨ ਦੇਇ। ਏਕ ਹੀ ਧਰਮ, ਏਕ ਹੀ ਕਰਮ—ਨਾਮ ਦਾਨ, ਇਸਨਾਨ-- ਯਹੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਵੈ। ਉਸਤਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਹੀ—ਜੋ ਸੱਚਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ,— ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਵੈ । ੪ ॥

---

*ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ, ਨਿਕਟ ਵਰਤੀ ਮਸਾਹਿਬਾਂ ਨਾਲ, ਮਲਾਹ—ਨਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਦਾ।

ਅਰੁ ਏਕ ਅਉਰ ਪ੍ਰਜਾ ਸਿਉਂ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਕੀ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਕਰਾਵੈ :— ਕਿਆ ਮਰਦ, ਕਿਆ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਕਿਆ ਬਾਲ, ਕਿਆ ਬਾਲਕੀਆਂ ਸਭ ਹੀ;— ਪ੍ਰਥਮੇ ਤੋ ਪ੍ਰਾਤਹਿਕਾਲ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ ਸਨਾਨ ਕਰੈਂ; ਅੱਛੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਰੈਂ; ਖੁਸਬੋਈ ਲਗਾਵਹਿ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸੀਗਾਰ ਕਰੈਂ । ਅਰੁ ਅਛੇ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਘ੍ਰਿਤ-ਪਕ ਮਿਸਟਾਨ, ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸਲੋਨੇ ਮੀਠੇ ਬਿੰਜਨ ਕਰੈਂ । ਖਾਵੈਂ, ਦੇਵੈਂ, ਲੇਵੈਂ ਜਸ਼ਨ ਕਰੈਂ । ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੈਂ । ਅਰੁ ਸ੍ਰੀ ਅਕੋਲ ਪੁਰਖੁ ਜੀ ਕਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰੈਂ, ਕਿਆ ਪੁਰਖ ਕਿਆ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ । ਅਰੁ ਰਾਜਾ ਕਉ ਅਸੀਸ ਦੇਵਹਿ । ਜੋ ਰਾਜ ਅਬਚਲ ਹੋਵੈ, ਨਿਆਉਂ ਕਰਿ । ੬ ॥

ਮਹਾਰਾਜਾ ਕੋ ਚਾਹੀਐ, ਪ੍ਰਜਾ ਕੋ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਰਖੈ । ਉਜਲੀ ਰੱਖੈ, ਮੈਲੀ ਨ ਦੇਖ ਸਕੈ । ਯਹੀ ਇਸ ਕੇ ਰਾਂਜ ਕਰਨੇ ਕਾ ਫਲੁ ਹੈ । ੭ ॥੧੧॥

ਦੁਆਦਸਮੋ ਬਚਨ

ਅਬ ਇਸ ਮਹਾਰਾਜੇ ਕੋ ਚਾਹੀਐ, ਅਪਨੀ ਪ੍ਰਜਾ ਕੋ ਬਹੁਤ ਸੁਖੀ ਰੱਖੈ । ਅਰੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਸਿਵਾਇ ਬੇਸਵਾ ਤੇ, ਅਉਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਕੀ ਜਾਤਿ ਕੋ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨੇ ਨ ਦੇਇ; ਬੇ ਪੜਦ । ਨਿਕਲੇ ਤਉ ਪੜਦੇ ਸਿਉਂ ਨਿਕਲੇ ॥੧॥

ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਜੋ ਕੋਈ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਿਉਂ ਬਦਕਰਮ ਕਰੈ, ਉਨ ਦੋਨੋ ਕਉ ਗਧੇ ਉਪਰਿ, ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕਰਿਕੈ ਚੜ੍ਹਾਏ ; ਫ਼ੇਰ ਜੌ ਜਾਨੈ ਕੋਈ ਇਨ ਦੋਨੋ ਮੈ ਸਿਉਂ ਨੀਚ ਹੋਇ; ਉਸੀ ਕੁਲ ਬਿਖੈ ਆਪਸ ਮੈ ਇਨ ਦੋਨੋ ਕਾ ਪਰ ਸੰਜੋਗ ਕਰ ਦੇਇ । ਯਹੀ ਬਡਾ ਡੰਡ ਹੈ ॥ ੨ ॥

ਅਰੁ ਰਾਜੇ ਕੌ ਚਾਹੀਐ ਜੁ ਪ੍ਰਜਾ ਮੈ ਕੋਈ ਮਰਦ ਅਥਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਕੁਆਰਾ ਨਾ ਰਹੈ । ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਬਹੁਤ ਤਾਕੀਦ ਕਰੈ । ਕੋਈ ਕੁਆਰਾ ਰਹਿਨਾ ਨਾ ਪਾਵੈ, ਸੰਜੋਗ ਕਰਿ, ਪਰਸੰਜੋਗ ਕਰਿ ॥ ੩ ।

ਅਰੁ ਵੇਸਵਾ-ਵਾੜਾ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰੈ । ਜੋ ਕੋਈ ਬਦਕ੍ਰਮੀ ਹੋਵੈ, ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਬਦਕਰਮ ਨ ਕਰੈ । ਬਦਕਰਮ ਪਰਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹੈ । ਪਰ ਬੇਸਵਾ ਅਰੁ ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਤਫਾਵਤ ਹੈ । ਬੇਸਵਾ ਅਪਨਾ ਤਨ ਬੈ ਕਰਕੇ

ਬੇਚਤੀ ਹੈ। ਅਰੁ ਉਸ ਕੇ ਵਾਰਸ ਆਪ ਕਬੂਲ ਕਰਕੈ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਬੇਸਵਾ ਕਾ ਸੰਗ ਅੱਧਾ ਬਿਆਹ ਸੰਜੋਗ ਹੈ। ਯਹ ਭੀ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹੈ। ਜੋ ਰਹਿ ਨ ਸਕੈ, ਤਉ ਕਰੇ। ਪਰ ਜਿਉਂ ਜ਼ਾਨੇ, ਅਪਨੇ ਤਾਈਂ ਜਤ ਸਤ ਮੈਂ ਰਖੈ, ਡੁਲਾਵੈ ਨਾਹੀਂ।੪॥੧੨॥

ਤ੍ਰਿਉਦਸਮੋ ਬਚਨ

ਅਬ ਹਾਸਿਲ, ਜੋ ਮਾਲ ਬੈਪਾਰੀ ਕੋ ਪਰ ਲੈਨਾ ਕਹਿਆ ਹੈ; ਸੋ ਯੋਂ ਕਹਿਆ ਹੈ :—ਜਹਾਂ ਤੇ ਬੈਪਾਰੀ ਮਾਲ ਖਰੀਦ ਕਰੈ, ਉਸ ਜਗਹਿ ਸ਼ਰੇ* ਬੀਸ ਰੁਪਈਯੇ ਖਰੀਦ ਪਰ, ਬਾਰਹ ਆਨੇ ਲੇਵੈ, ਦਾਖਲ ਰੋਜਨਾਮੇ ਕਰੈ। ਅਰੁ ਦੁਇਆਨੀ ਖਰਚ ਬਾਰਹ ਆਨਿਆਂ ਪਰ ਲੇਵੈ। ਜੋ ਨ ਲੇਵੈ, ਸੈ ਸਜਾਇ ਪਾਵੈ। ੩॥

ਰਾਹ ਮੈ ਕੋਈ ਰਾਹਦਾਰੀ ਨ ਲੇਵੈ । ਜਹਾਂ ਬੇਚੈ, ਤਹਾਂ ਕੋਈ ਕਉਡੀ ਦਮੜੀ ਨ ਲੇਵੈ। ਤਾਕੀਦ ਕਰੈ।੪॥

ਅਰੁ ਸਹਿਰੋਂ ਕੀ ਰਾਤਿ ਦਿਨ ਕੀ ਖਬਰਦਾਰੀ ਕੇ ਵਾਸਤੇ 'ਨੱਗਰਦਾਰ' ਕਰੈ। ਜਿਸ ਕੋ 'ਕੋਤਵਾਲ' ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਜਾ ਬੇ-ਗ਼ਮ ਰਹੈ, ਚੋਰ-ਚਕਾਰ ਹਰਾਮੀ ਤੇ।੫॥

ਕੈਸਾ ਆਦਮੀ ਕਰੈ? ਪ੍ਰਥਮੈ ਤਉ ਜਿਸਕੋ ਭੈ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਕਾ ਹੋਵੈ। ਫੇਰ ਬਿਰਾਨੇ ਮਾਲ ਕਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨ ਕਰੈ। ਅਰੁ ਰਾਤਿ ਦਿਨ ਉਸ ਕੋ ਫਿਕਰ ਰਹਿਨੇ ਵਾਲਿਓਂ ਸ਼ਹਿਰ ਕਾ ਰਹੇ : ਜੋ ਕਿਸੀ ਤਰਹਿ ਰਾਜੀ ਰਹੈਂ।੬॥

ਇਸ ਕੋ ਭੀ ਦਰਗਾਹ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖੁ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਮੈ ਸਿਵਾਇ ਨਿਆਉਂ ਅਰੁ ਰਾਜੀ ਹੋਨਾ ਪ੍ਰਜਾ, ਅਉਰ ਪੁਰਸ਼ਿਸ ਨਾਹੀ। ਬੰਦਗੀ ਕਉ ਪੂਛੀਐਗਾ ਨਾਹੀ। ੭॥

ਅਰੁ ਇਹ 'ਨੱਗਰਦਾਰ' ਸਾਇਤ ਬ ਸਾਇਤ† ਖਬਰ ਨੇਕ ਬਦ ਸਹਿਰੋਂ

---

*ਸ਼ਰਹ, ਰੇਟ, ਦਰ।

†ਘੜੀ ਪਰ ਘੜੀ, ਹਰ ਵਕਤ।

ਕੀ ਮਹਾਰਾਜੈ ਕੋ ਅਥਵਾ ਦਿਸਾਵੰਤ ਕੋ, ਫਉਜਦਾਰ ਕੋ ਪਹੁੰਚਾਵਤਾ ਰਹੈ। ਅਰੁ ਮਹਾਰਾਜਾ ਉਸ਼ ਮਾਫਿਕ ਗ਼ਉਰ ਪ੍ਰਜਾ ਕੀ ਕਰੈ ।੮॥

ਅਰੁ 'ਨੱਗਰਦਾਰ' ਕੌ ਚਾਹੀਐ; ਜੋ ਮੁਆਫ਼ਕ ਨਗਰ ਨਿਆਉਂ ਰੱਖਿਆ ਧਿਆਇ ਕੀ ਚਲੈ ।† ਬੰਦੁਬਸਤ ਸਹਿਰ ਕਾ ਕਰੈ ।੯।੧੩॥

ਚਉਦਸਮੋ ਬਚਨ

ਅਬ ਮਹਾਰਾਜੇ ਕੋ ਚਾਹੀਐ, ਜੋ ਐਸੀ ਖਬਰਦਾਰੀ ਲੋਵੈ ਪ੍ਰਜਾ ਕੀ; ਜੋ ਰਾਤਿ ਕੋ ਜੋਈ ਨੰਗਾ ਭੁੱਖਾ ਨਾ ਸੋਵੈ। ਸਹਿਰ ਬ-ਸਹਿਰ, ਗਿਰਾਉਂ ਗਿਰਾਉਂ, ਮੁਸੱਦੀ ਬਖਸ-ਦਾਨ ਕੇ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰੈ ।੨॥

ਜੋ ਕੋਈ ਅਰਥੀ ਹੋਵੈ—ਅਕੈ ਨੰਗਾ, ਅਕੈ ਭੁੱਖਾ, ਅਕੈ ਬੇਰੁਜਗਾਰਾ, ਅਕੈ ਕੰਨਯਾ ਕੇ ਬਿਆਹ ਕਰਨੇ ਕਾ ਅਰਥੀ—ਕੋਈ ਕਿਸੀ ਤਰਹ ਕਾ ਅਰਥੀ ਹੋਇ—ਉਸਕੀ ਮਨਸਾ,ਆਸਾ ਪੂਰਨ ਕਰੈ ।੩॥

ਅਰੁ ਬਹੁਤ ਖਬਰ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਕੀ ਲੇਵੈ। ਕਿਉਂਕਰ ? ਜੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਸਰਮ ਕਰਕੇ, ਕਿਛੁ ਅਪਨੀ ਬਿਰਥ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਸਦੀ ਖਬਰ ਲੈਨੀ ਜ਼ਰੂਰ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਮਹਾਂਰਾਜਾ ਆਪ ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਖਬਰਦਾਰੀ ਲੇਵੈ। ੪ ॥

ਅਤੇ ਅਉਰ ਨੀਅਤ ਮਹਾਰਾਜਾ ਅਪਨੀ ਕਰੈ; ਜੋ ਪ੍ਰਜਾ ਐਸੀ ਸੁਖੀ ਹੋਵੇ; ਜੋ ਕੋਈ ਅਪਨਾ ਮਾਲ—ਰੁਪਯੇ ਅਥਵਾ ਮੁਹਰਾਂ,—ਰਾਹ ਅੰਦਰ, ਅਕੈ ਮੈਦਾਨ ਜੰਗਲ ਮੈ ਡਾਲ ਆਵੇ; ਕੋਈ ਉਸ ਮਾਲ ਵਲ ਦੇਖੈ ਨਾਹੀ; ਭਾਵੇਂ ਦਸ ਵਰ੍ਹੇ ਪਇਆ ਰਹੈ। ੫ ॥

ਅਰੁ ਪ੍ਰਜਾ ਕੋ ਤਾਕੀਦ ਕਰੈ : ਜੋ ਬਿਉਹਾਰ ਮੈ, ਲੈਣੇ ਦੇਣੈ ਮੈ, ਏਕ ਹੀ ਬਾਤ ਕਰੈ; ਦੂਸਰੀ ਨ ਕਰੈ। ਕਿਸੀ ਭਾਂਤਿ ਦੀ ਦਗੇਬਾਜ਼ੀ ਨ ਕਰੈ। ਮਿਥਿਆ ਬਿਉਹਾਰ ਨ ਕਰੈ। ੬ ॥

---

†ਜੋ ਕੁਝ ਕਾਇਦਾ-ਕਾਨੂਨ ਪਿਛੇ ਨੱਗਰ ਦੀ ਰਖਿਆ ਤੇ ਨਿਆਉਂ ਸੰਬੰਧੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰੇ।

ਅਰ ਕੋਈ ਕਿਸੀ ਕਉ ਰਸਬ ਕਰਨੇ ਤੇ ਐਬ ਨ ਰਖੈ,* । ਕਸਬ ਕਰਨਾ—ਕਿਆ ਉਤਮ, ਕਿਆ ਮੱਧਮ, ਕਿਆ ਨੀਚ—ਬਡੀ ਭਗਤਿ ਹੈ । ਇਸ ਬਰਾਬਰ ਅਉਰ ਭਗਤਿ ਨਾਹੀ; ਜੋ ਕਸਬ ਕਰਕੈ ਬੰਦਗੀ ਕਰੈ ।੭।।

ਅਰੁ ਮਹਾਰਾਜਾ ਤਾਕੀਦ ਕਰੈ : ਜੋ ਕੋਈ ਕਸਬ ਕਰਨੇ ਕੀ ਜਾਤਿ ਨਾਮ ਨ ਲੇਵੈ, ਕੋਈ ਕਿਸੀ ਕਉ । † ਨਾ ਕੋਈ ਕਿਸੀ ਕੋ ਕਸਬ ਰੁਜਗਾਰ ਕਰਿ ਹੱਸੈ ।੮।।

ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਕੋਈ ਹਸੇ, ਨਾਉਂ ਧਰੈ; ਉਸ ਕਉ ਡੰਡ ਦੇਇ ।੯।

ਅਰੁ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹਰਿ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ ਭੈਮਾਨ—ਪ੍ਰਜਾ ਕੀ ਰੱਖਯਾ ਕਰਿ, ਰਾਜੀ ਹੋਨੇ ਕਰਿ, ਦਿਲਗੀਹ ਹੋਨੇ ਕਰਿ;—ਰਹੈ । ‡ ਅਰੁ ਅੱਰਦਾਸਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹਿ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ—ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਹੈ—ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਸ-ਗਿਰਾਸ ਕਰਦਾ ਰਹੈ, ਜੋ—

"ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ ! ਇਸ ਪ੍ਰਜਾ ਕੀ ਰੱਖਿਆ ਅਰੁ ਸੁਖੀ ਹੋਨੇ ਕੀ, ਅਰੁ ਤੇਰੇ ਜਨਾਵਨੇ ਕੀ ਨਮਿਤ, ਮੁਝ ਕੀਟ-ਪਤੰਗ ਕੋ ਟਹਿਲ ਰਖਸ਼ੀ ਹੈ, ਹਜ਼ੂਰ ਤੇ । ਅੰਤ ਕਾਲਿ ਇਸ ਟਹਿਲ ਤੇ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਵਾਂ ! ਬਿਰਦ ਹੈ, ਬਿਰਦ ਹੈ !!" ੧੦।।੧੪।।

ਪੰਦ੍ਰਸਮੋ ਬਚਨ

ਅਬ ਜੋ ਹੁਕਮ, ਅਉਰ ਕਿਛੁ 'ਲਿਖੇ'§ ਦਿਸਾਵੰਤੋਂ ਕਉ, ਅਰੁ ਅਉਰ

---

*ਪੇਸ਼ਾ (ਕਿਰਤ-ਵਿਰਤ) ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵੇਂ ਹੋਵੇ, ਕਰਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸੂਗ (ਨਫਰਤ) ਨ ਕਰੇ ।

†ਪੇਸ਼ੇ ਦੇ ਅਪਾਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਾਤਿ ਨਾ ਪਰਖੇ ।

‡ਪ੍ਰਜਾ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ-ਗਮੀ ਤੇ ਦੁਖ-ਸੁਖ ਵੱਲੋਂ ਡਰਦਾ ਰਹੇ । ਭਾਵ-ਫਿਕਰ ਮੰਦ ਰਹੇ ।

§ਲਿਖਤ; ਕਿਤਾਬਤ, ਭਾਵ, ਖਤ-ਪਤ੍ਰ. ਫੁਰਮਾਨ ਆਦਿ ।

ਚਾਕਰੋਂ ਕਉ ਲਿਖੀਐ, ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਤਰਫ ਤੇ; ਉਸ ਕੀ ਬਿਧਿ :—ਪ੍ਰਥਮੈ ਜਿਸ ਲਿਖੇ ਪਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕੀ ਮੁਹਰ ਹੋਵੇ; ਦਸਖਤ ਹੋਵੈ । ਉਸ ਲਿਖੈ ਕਾ ਨਾਮ 'ਮਹਾ ਹੁਕਮ' ਕਹੈ । ਅਰੁ ਵਹਿ ਲਿਖਾ ਕਿਸ ਕਉ ਹੋਵੇ ? ਤਿੱਨ ਹਜਾਰੀ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਅੱਸੀ ਹਜਾਰੀ ਤਕ । ਅਰੁ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਹੋਵੇ । ਤਿਸ ਲਿਖੇ ਕਾ ਮਰਾਤਬਾ ਲੈ ਕਉਨ ਜਾਏ ? ਹਜਾਰੀ ਬਲਵੰਤ ਕਾਰੀ । ਆਗੇ ਤੇ ਓਹ ਦਿਸਾਵੰਤਕਾਰ ਅਪਨੇ ਮੁਕਾਮ ਤੈ ਸਤ ਕੋਸ ਆਗੇ ਆਇ ਲਏ । ਏਕ ਤੀਰ ਪਰਤਾਪ* ਤੇ ਅੱਧੀ ਵਾਟ ਰਹੈ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਪੰਜ ਤਸਲੀਮਾਂ ਕਰੈ । ਜਬ ਜਾਨੈ ਕਿ ਨਜੀਕ ਆਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਤਸਲੀਮਾਂ ਕਰੈ, ਪੰਜ ਵਾਰੀ । ਇਸੀ ਤਰਹ ਪੰਜ ਪੰਜ ਤਸਲੀਮਾਂ ਕਰੈ । ਫੇਰ ਓਹ 'ਮਹਾਂ-ਹੁਕਮ' ਉਸ ਕੇ ਹੱਥ ਤੇ ਲਏ । ਲੈ ਕੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਰੱਖੈ, ਅੱਖੀਆਂ ਉਰਰਿ ਰੱਖੈ, ਫਿਰ ਸਿਰ ਉਪਰ ਰੱਖ ਕੈ ਅਪਨੇ ਮੁਕਾਮ ਉਪਰ ਲੈ ਆਵੈ । ਨਾਲੇ ਜੋ ਬਲਵੰਤਕਾਰੀ 'ਮਹਾਂ ਹੁਕਮ' ਲਿਆਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਕੋ ਅਪਨੇ ਸਾਥ ਲੈ ਆਵੈ, ਆਬਰੂ† ਨਾਲ । ਫੇਰ ਉਹ 'ਮਹਾ ਹੁਕਮ' ਪੜੈ । ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਉਸੇ ਸਾਇਤ‡ ਪੂਰਾ ਕਰੈ; ਢਿੱਲ ਨ ਕਰੈ ।੨॥

ਅਰੁ ਏਕ 'ਲਿਖਾ' 'ਹੁਕਮਪਾਇ' ਹੈ; ਜੋ ਵਜੀਰ ਕੀ ਮੁਹਰ ਨਾਲ ਹੋਵੈ । ਮੁਆਫਕ ਦਸਤਖਤ ਮਹਾਰਾਜੇ ਕੇ 'ਹੁਕਮ ਪਾਇ' ਲਿਖੈ । ਅਰੁ ਹੁਕਮ ਜਿ ਲਿਖੈ ਜਬਾਨੀ ਮਹਾਰਾਜੇ ਕੀ, ਜਿਸ ਕੋ ਜਾਮਨੀ ਭਾਖਿਆ ਮੈ 'ਹਸਬੁਲਹੁਕਮ' ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ । ਓਹੁ 'ਹੁਕਮ ਪਾਇ' ਹਵਾਲੇ ਕਾਮਵੰਤ' ਕੇ ਕਰੈ । 'ਹੁਕਮਪਾਇ' ਕੋ ਸਹਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਲੇਵੈ । ਏਕ ਹੀ ਤਸਲੀਮ ਕਰੈ । ਸਿਰ ਪਰ ਰੱਖੈ, ਬਗਲ ਮੈ ਰੱਖੈ । ਫੇਰ ਅਪਨੇ ਮੁਕਾਮ ਪਰਿ ਆਵੈ । ਪੜ੍ਹੇ, ਉਸੇ ਸਾਇਤ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰੈ ॥੩॥

ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਏਕ ਲਿਖਿਆ (ਲਿਖਾ) ਵਜੀਰ ਹੀ ਕੀ ਮੁਹਰ ਸਾਥ, ਵਜੀਰ ਹੀ ਕੀ ਤਰਫ ਤੇ, ਕੋਈ ਅਪਨੇ ਮਤਲਬ ਕਾ ਲੇਵੈ । ਉਸ ਕੋ 'ਹੁਕਮ' ਜਾਂਨ ਕੈ ਕੰਮ ਕਰੈ ॥੪॥

---

*ਉਤਨਾ ਪੰਧ, ਜਿਤਨੀ ਦੂਰ ਪੂਰੇ ਤਾਣ ਨਾਲ ਛਡਿਆ ਤੀਰ, ਮਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

†ਇੱਜ਼ਤ, ਆਦਰ-ਸਤਿਕਾਰ । ‡ਘੜੀ ।

ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਇਨ ਹੁਕਮਹੁ ਕੋ ਨ ਮੋਨੈ, ਤਉ ਮਹਾਰਾਜਾ ਉਸ ਕੋ ਚਾਕਰੀ ਤੇ ਦੂਰ ਕਰੈ; ਘਰ ਬਾਰ ਲੁੱਟ ਲੇਵੈ । ਮਾਰੇ ਜੀਉ । ਤੇ ਫੇਰ ਕੋਈ ਬੇਹੁਕਮੀ ਨ ਕਰੈ ॥੫॥੧੫॥

ਖੋੜਸਮੋ ਬਚਨ

ਅਬ ਕੋਈ ਚਾਕਰੋਂ ਮੈਂ ਸਿਉਂ, ਅਥਵਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਜਾ ਮੈ ਸਿਉਂ ਸਾਹੂਕਾਰ ਮਰੈ; ਤਿਸ ਕੇ ਮਾਲ ਕੀ ਗਤਿ :-ਚਾਕਰੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕੇ ਮੈਂ ਸਿਉਂ ਜੋ ਕੋਈ ਦੇਵਲੋਕ ਕੋ ਚਲਤਾ ਹੋਇ, ਤਿਸ ਕੇ ਮਾਲ ਕੋ ਪ੍ਰਥਮੈ ਖਜਾਨੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰੈ । ਫੇਰ ਜੋ ਜਾਨੈ ਕਿਛੁ 'ਰਾਜ-ਅੰਸ'—ਜਿਸਕੋ 'ਮੁਤਾਲਬਾ' ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ—ਮਹਾਰਾਜਾ ਕਾ ਹੈ, ਉਸ ਮਾਲ ਮੈਂ ਸਿਉਂ ਲੇਵੈ । ਬਾਕੀ ਜੋ ਰਹੇ, ਸੋ ਵਾਰਸੋਂ ਕੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰੇ । ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਕੋਈ ਕਰਜਦਾਰ; ਜਿਸਕਾ ਕਰਜ ਰਖਤਾ ਹੋਵੈ, ਆਇ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰੈ;ਉਸ ਕੋ ਦਿਲਾਵੈਂ । ਫੇਰ ਜੋ ਬਾਕੀ ਰਹੈ, ਸੋ ਵਾਰਸੋਂ ਕੇ ਹਵਾਲੈ ਕਰੈ । ਭਾਵੇਂ ਨਕਦ ਹੋਵੈ, ਜਿਨਸ ਹੋਵੈ, ਜਿਮੀਂ ਹੋਵੈ । ਉਸਕੀ ਇਹ ਜੁਗਤਿ ਕਰੈ ॥੨॥

ਅਬ ਜੋ ਸਾਹੂਕਾਰ ਮਰੈ, ਉਸਕੇ ਮਾਲ ਕੀ ਭੀ ਜੁਗਤਿ ਯੌਂ ਹੀ ਕਰੈ ॥੩॥

ਅਬ ਜਿਸ ਕਾ ਵਾਰਸ ਨ ਹੋਵੈ; ਤਿਸ ਕੇ ਮਾਲ-ਮਤਾਇੱ ਕੀ ਜੁਗਤਿ :— ਪਹਿਲੇ ਤਉ ਜੋ 'ਰਾਜ-ਅੰਸ' ਹੋਵੈ, ਸੋ ਲੇਵੈ । ਫੇਰ ਕਰਜਦਾਰੋਂ (ਲਹਿਣੇਦਾਰਾਂ) ਕੋ ਦਿਲਾਵੈ । ਬਾਕੀ ਜੋ ਰਹੈ, ਬਖਸ-ਦਾਨ ਦੇ ਖਜਾਨੇ ਮੈ ਦਾਖਲ ਕਰੈ । ਜੋ ਅਤਕਾਲਿ ਉਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਇ; ਜੋ ਕਿਸੈ ਦੇ ਕੰਮ ਆਵੈ ॥੪॥੧੬॥

ਸਤਾਰੁਵਾਂ ਬਚਨ

ਅਬ ਜੋ ਮਹਾਰਾਜੇ ਕਉ ਚਾਹੀਐ; ਜੁ ਅਪਨੇ ਚਾਕਰੋਂ ਕੋ ਮੁਰਾਤਬਾ, ਬਖਸ਼ ਦੇਵੈ । ਤਿਸ ਕਾ ਬੀਚਾਰ :—ਪੰਜਾਹੀ* ਕੋ ਏਕ ਨੇਜਾ, ਜਿਸ ਕੋ ਫਲ ਕੀ ਜਾਗਹਿ ਕਟਾਰੀ ਲਗੀ ਹੋਵੈ । ਤਿਸ ਜਮਦਾੜ† ਕਾ ਫਲ ਏਕ, ਚਾਰ ਗਿਰਹ ਚਉੜਾ ਅਰੁ

*ਛੋਟੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ, ਜੋ ਪੰਜਾਹ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ (ਕਮਾਂਡ) ਸੰਭਾਲ ਸਕੇ ।

†ਕਟਾਰੀ ।

ਅਸਟ ਗਿਰਹਿ ਲੰਮਾ ਹੋਵੈ। ਜਹਾਂ ਭੋਗਲੀਆਂ ਹੋਵਹਿੰ, ਊਹਾਂ ਛੜ ਪਚੀ ਹੋਵੈ। ਤਾੜੀਆਂ ਹੇਠ ਹੋਵਹਿੰ, ਫਲ ਉਪਰ ਹੋਵੈ। ਫਲ ਮੈ ਮੂਰਤਿ 'ਸਿੰਘ ਕੀ ਸਵਾਰ ਭਵਾਨੀ' ਕੀ ਹੋਵੈ। ਨਉਂ ਗਜ ਲੰਮਾ ਹੋਵੈ। ਘੋੜੇ ਉਪਰ ਅੱਗੇ ਚਲੇ। 'ਜਮਦਾੜ ਬਰਛਾ' ਇਸ ਮਰਾਤਬੇ ਕਾ ਨਾਉਂ ਹੈ। ਪੰਜਾਹੀ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਸਦੀ* ਤਕ, ਏਹੁ ਮਰਾਤਬ ਮਿਲੇ। ਸਦੀ ਨੂੰ ਦੁਇ 'ਜਮਦਾੜ-ਬਰਛੇ'; ਪੰਜਾਹੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ॥੧॥

ਦੋ-ਸਦੀ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਹਜਾਰੀ ਤੱਕ 'ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਬਰਛੇ' ਕੀ ਤਰਹਿ ਇਸ ਜੁਗਤਿ ਹੈ :—ਪ੍ਰਥਮੇ ਤਉ ਛੜ ਅੱਛਾ ਮੁਹਕਮ†, ਨਉ ਗਜ ਲੰਮਾ; ਫੇਰ ਉਸ ਛੜ ਉਪਰਿ ਇੱਕ ਡੰਡਾ ਆਡਾ ਬਾਰਹਿ ਗਿਰਹਿ ਦਾ ਪਚੀ ਕਰੈ, ਚੌਗਾਨ ਦੀ ਤਰਹਿ ਆਧਾ ਆਧਾ ਦੁਹੀਂ ਵਲੀਂ ਰਹੈ। ਫੇਰ ਉਸ ਡੰਡੇ ਦੇ ਦੁਹਾਂ ਵੱਲਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਤਲਵਾਰਾਂ, ਖੰਡੇ ਛਿਅ ਛਿਅ ਅੰਗੁਲੀਆਂ ਚਉੜੀਆਂ, ਬਾਰਹਿ ਗਿਰਹਿ ਲੰਮੀਆਂ,ਅੱਛੀਆਂ ਸ਼ਿਕਲ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦੁਇ, ਉਸ ਡੰਡੇ ਦੇ ਦੁਹਾਂ ਸਿਰਿਆਂ ਉੱਪਰ ਮੂਠ ਦੀ ਵਲੋਂ ਪਚੀ ਕਰਨ, ਖੜੀਆਂ। ਮੁੱਠ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕੋਫਤ-ਗਚ‡ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਵਨਿ ॥੨॥

ਦੁ-ਸਦੀ ਅੱਗੇ ਘੋੜੇ ਉਪਰਿ ਏਕ ਬਰਛਾ—'ਕ੍ਰਿਪਾਨ-ਬਰਛਾ' ਚੱਲੇ। ਛੜ ਰੁੱਪੇ§ ਦਾ ਹੋਵੈ। ਚਾਰ-ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਦੁਇ, ਛਿਅ-ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਤਿੰਨ, ਅਸਟ-ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਚਾਰ, ਹਜਾਰੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪੰਜ; ਹਾਥੀਆਂ ਉਪਰ ਚਲੈਂ। ਚਾਰ-ਸਦੀ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਹਜਾਰੀ ਤੱਕ, ਇੱਕ ਕ੍ਰਿਪਾਨ-ਬਰਛਾ' ਜੋ ਹੋਵੈ; ਛੜ ਸੁਇਨੇ ਦਾ ਹੋਵੈ। ਹੋਰ ਜੋ ਹੋਵਨ, ਸੋ ਰੁੱਪੇ ਦੇ ਛੜਾਂ ਦੇ ਹੋਵਨ। ਏਹ ਮਰਾਤਬਾ ਮਿਲੇ ॥੩॥

ਦੁਇ-ਹਜਾਰੀ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜ-ਹਜਾਰੀ ਤੱਕ ਜੋ ਮਰਾਤਬਾ ਹੈ—ਦੁਇ ਹਜਾਰੀ ਕੋ ਇੱਕ 'ਗੁਲ-ਸ਼ਸਤ੍ਰ'। 'ਗੁਲ-ਸਸਤ੍ਰ' ਕਿਸ ਕੋ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ? ਜਿਸ ਕੇ ਸਾਥ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਭ ਲਟਕੈਂ—ਕਟਾਰੀ, ਛੁਰੀ, ਜਮਦਾੜ੍ਹ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਕਮਾਨ ਤਰਕਸ, ਬਾਂਕ, ਢਾਲ। ਇਹ ਸਭ ਹਥਿਆਰ ਨੰਗੇ ਕਰਕੈ ਲਟਕਤੇ ਜਾਹਿਂ। 'ਗੁਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ' ਕੀ ਸੂਰਤਿ

*ਇਕ ਸੌ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ।
†ਪੱਕਾ ਮਜਬੂਤ।
‡ਕੁੱਟ ਕੇ ਇੱਕ ਜਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।
§ਚਾਂਦੀ।

ਕਿਊਂਕਰਿ ਹੈ ? ਪ੍ਰਥਮੈ, ਤਲੇ ਉਸਕੇ ਚਾਰ ਪਾਏ ਚਰਾਗ ਦਾਨ ਕੀ ਫੀਲਸੋਜ਼ ਕੀ ਤਰਹਿ ਹੋਵੈਂ; ਉਸੀ ਤਰਹਿ ਅੱਧ ਵਿੱਚ ਉਨ ਪਾਇਆਂ ਦੇ, ਦੀਵਟ ਦੀ ਤਰਹਿ ਇਕ ਡੰਡਾ ਖੜਾ ਹੋਵੈ। ਉਹ ਪਾਵੇ ਛੈ ਛੈ ਗਿਰਹ ਚੌਹੀਂ ਵਲੀਂ ਲੰਮੇ ਆਡੇ ਹੋਵਨਿ ਖੜੇ, ਤਿੱਨ ਚਾਰ ਗਿਰਹ। ਡੰਡਾ ਜੋ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਵਿਆਂ ਦੇ ਖੜਾ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਡੇਢ ਦੁਇ ਗਜ ਲੰਮਾ, ਚਾਰ ਗਿਰਹ ਗਿਰਦ (ਗੁਲਾਈ) ਹੋਵੈ। ਦੁਇ ਡੰਡੇ ਸਵਾ ਸਵਾ ਗਜ ਦੇ ਲੰਮੇ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਛੇਕ ਪਾਇਕੇ, ਉਸ ਡੰਡੇ ਵਿਚ ਹੇਠ ਉਪਰਿ ਕਰਕੈ ਪਚੀ ਕਰੈ; ਚਰਖੇ ਦੀ ਮਾਨਿੰਦ; ਪੂਰਬ-ਪੱਛਮ-ਉੱਤਰ-ਦੱਖਣ, ਹੇਠ ਉਪਰ ਕਰਕੈ ਪਚੀ ਕਰੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਇਆਂ ਤੇ ਛਿਅ ਛਿਅ ਗਿਰਹ ਉੱਚਾ ਤਫਾਵਤ ਨਾਲ ਪਚੀ ਕਰੈ। ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡੰਡਿਆਂ ਤੇ ਜੋ ਉਪਰ ਡੰਡੇ ਪਚੀ ਹੋਵਨ ਗਜ ਗਜ ਲੰਮੇ ਆਡੇ ਪਚੀ ਕਰਨ। ਪੰਜ ਮਰਾਤਬ ਹੋਣ। ਪੰਜਵੈ ਤੋਂ ਜੋ ਚਾਰ ਮੁਰਾਤਬ ਹੈਂ; ਉਚੇ ਹਰਿ ਡੰਡਿਆਂ ਦੇ। ਹਰਿ ਮਰਾਤਬ ਚਾਰ ਚਾਰ ਗਿਰਹ ਕਮ ਡੰਡੇ ਹੋਵਨ। ਤਿਸਤੇ ਉਪਰ ਸਿਰੇ 'ਗੁਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ' ਕੇ, ਵਡਾ ਸਿੰਘ* ਚਾਰ ਗਿਰਹ ਉੱਚਾ, ਛਿਅ ਸਤ ਗਿਰਹ ਲੰਮਾ ਬਨਾਵੈ। ਉਸਦੇ ਉਪਰ ਭਵਾਨੀ ਦੀ, ਅਕੈ ਮਹਾਂ ਸੂਰਮੇ ਦੀ ਸੂਰਤਿ ਬਨਾਵੈ, ਸਵਾਰ।

ਅਰੁ ਉਹ ਜੁ ਡੰਡੇ ਮਰਾਤਬ ਚੌਹੀਂ ਵੱਲੀਂ ਹੋਵਹਿੰ, ਉਨਕੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਬਨਾਵੈ, ਛੋਟਾ ਮੁਆਫਕ। ਉਸ ਪਰ ਭੀ ਨੀਮ ਸੂਰਮਾ ਸੁਆਰ ਹੋਵੈ, ਚੌਹੀਂ ਵੱਲੀਂ। ਅਰੁ ਉਨ ਸਿੰਘੋਂ ਕੇ ਤਲੇ ਚੌਹੀਂ ਵੱਲੀ ਕੁਲਾਬੇ† ਲੱਗਨ। ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਲੈਕਰਿ, ਅਰੁ ਜਹਾਂ ਤੱਕ ਡੰਡਾ ਆਡਾ ਹੋਵੈ, ਇਕ ਇਕ ਤਰਫ ਤ੍ਰਿੰਨ ਕੁਲਾਬੇ ਲੱਗਨ, ਹਥਿਆਰ ਦੇ ਅਟਕਾਵਨੇ ਨੂੰ। ਸਿਰੇ ਉਪਰ ਜੋ ਵੱਡਾ ਸਿੰਘ ਹੋਵੈ, ਉਸਦੇ ਹੇਠ ਚਾਰ ਕੁਲਾਬੇ ਲਾਵੈ। ਅਰੁ ਉਸ ਦੇ ਉਪਰ ਜੋ ਮਰਤਿ ਹੋਵੈ, ਉਸਦੇ ਉਪਰ ਛਤ੍ਰ ਬਨਾਇ; ਜਿਸ ਸੂਰਤਿ ਦਾ, 'ਗੁਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ' ਹੋਂਦਾ ਹੈ ॥੪॥

ਦੁਇ-ਹਜਾਰੀ ਕੋ ਇੱਕ 'ਗੁਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ' ਨੰਗਿਆਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ— ਢਾਲ ਅਰੁ ਤਰਕਸ ਗਿਲਾਫ ਮੈ ਹੋਵੈਂ; ਔਰ ਸਸਤ੍ਰ ਸਭ ਨੰਗੇ ਹੋਵਹਿੰ—ਤ੍ਰਿੰਨ 'ਜਮਦਾੜ-ਬਰਛੇ'

---

*ਸ਼ੇਰ।

†ਅੱਰਬੀ-ਕੁੱਲਾਬਾ—ਕੁੰਡਾ ਗੋਲ, ਜਿਵੇਂ ਬੂਹੇ ਦੇ ਫੱਟ ਖੜੇ ਕਰਨ ਲਈ, ਚੂਲਾਂ ਫਸਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਚਾਰ 'ਕ੍ਰਿਪਾਨ-ਬਰਛੇ', ਏਹੁ ਮਰਾਤਬ ਹੋਵੈ ॥੫॥

ਤਿੰਨ ਹਜਾਰੀ ਕਉ ਦੁਇ 'ਗੁਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ—ਇਕ ਨੰਗਿਆਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ; ਦੂਸਰਾ ਜ਼ਰਦੋਜ਼ੀ ਗਿਲਾਫਦਾਰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ। ਚਾਰ 'ਜਮਦਾੜ-ਬਰਛੇ', ਪੰਜ 'ਕ੍ਰਿਪਾਨ-ਬਰਛੇ' ॥੬॥

ਚਾਰ-ਹਜਾਰੀ ਕਉ ਤਿੱਨ 'ਗੁਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ'—ਇਕ ਨੰਗਿਆਂ ਹਥਿਆਰਾ ਦਾ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਸਤ੍ਰਾ ਨੂੰ ਮਿਆਨ ਭੀ ਨ ਹੋਇ; ਅਰੁ ਦੁਇ ਗਿਲਾਫਦਾਰ। ਪੰਜ 'ਜਮਦਾੜ-ਬਰਛੇ', ਛਹਿ 'ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਬਰਛੇ' ॥੭॥

ਪੰਜ ਹਜਾਰੀ ਨੂੰ ਚਾਰ 'ਗੁਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ—ਇੱਕ ਨੰਗਿਆਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ, ਅਰੁ ਤਿੰਨ ਗਿਲਾਫ਼ਦਾਰ। ਛਿਅ 'ਜਮਦਾੜ-ਬਰਛੈ', ਸੱਤ 'ਕ੍ਰਿਪਾਨ-ਬਰਛੇ'। ਦੁਇ-ਹਜਾਰੀ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜ-ਹਜ਼ਾਰੀ ਤੱਕ, ਜੋ ਮਰਾਤਬਾ ਹੋਵੈ; ਸੋ ਇੱਕੁ ਸੋਇਨੇ ਦਾ ਹੋਵੈ। ਭਾਵੇਂ 'ਜਮਦਾੜ-ਬਰਛਾ' ਹੋਵੈ, ਭਾਵੇਂ 'ਕ੍ਰਿਪਾਨ-ਬਰਛਾ' ਹੋਵੇ; ਭਾਵੇਂ 'ਗੁਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ' ਹੋਵੈ; ਇਕ ਇਕ ਮਰਾਤਬ ਸੋਇਨੇ ਦਾ ਹੋਵੈ। ਹੋਰ ਸਭ ਮੁਰਾਤਬ ਰੁੱਪੇ ਦੇ ਹੋਨ। ਜਬ ਲਗ ਹਾਥੀ ਉਪਰ ਚਲੈ, ਤਬ ਲਗ ਘੋੜਿਓਂ ਉਪਰ ਏ ਮਰਾਤਬ ਨ ਚਲੈਂ ॥੮॥

ਅਬ ਛੇ-ਹਜਾਰੀ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਬਾਰਾਂ-ਹਜਾਰੀ ਤਕ ਜੋ ਮੁਰਾਤਬ ਹੈ; 'ਮਾਹੀ ਮਰਾਤਬ' ਦੇਇ। ਛੇ ਹਜਾਰੀ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਬਾਰਹ ਹਜਾਰੀ ਤਕ ਦੇਇ। ਹਜਾਰੀ ਪਿੱਛੇ ਇਕ 'ਮਿਹਰ ਮਰਾਤਬ' ਦਏ ॥੯॥

ਛਿਆ ਤੇ ਉਪਰ ਜਿਤਨੇ ਹਜਾਰੀ ਹੋਨਿ, ਬਾਰਾ-ਹਜਾਰੀ ਤੱਕ, ਤਿਤਨੇ ਹੀ ਮਿਹਰ-ਮੁਰਾਤਬ' ਦੇਇ। ਅਰੁ 'ਜਮਦਾੜ-ਬਰਛੇ' ਅਰੁ 'ਕ੍ਰਿਪਾਨ-ਬਰਛੇ' ਜੋ ਕਿਛੁ ਪੰਜ ਹਜਾਰੀ ਕੇ ਮਨਸਬ ਬਖਸ਼ ਤੱਕ ਹੈਂ; ਸੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾ ਮੁਰਾਤਬ ਹੈ ॥੧੦॥

ਅਬ ਜਿਸ ਕੋ 'ਮਿਹਰ ਮਰਾਤਬ' ਕਹਤੇ ਹੈਂ, ਉਸ਼ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਸੂਰਤਿ ਕੀ :- ਏਕ ਬਗੀਚਾ ਰੁੱਪੇ ਕਾ ਬਨਾਏ, ਤਖਤਿ ਰਵਾਂ ਕੀ ਮਾਨਿੰਦ। ਚਾਰ ਗਜ ਲੰਮਾਂ, ਅਢਾਈ ਗਜ ਚੋੜਾ ਹੋਵੈ। ਅਰੁ ਕਿਨਾਰੇ ਅੱਧਿ ਅੱਧਿ ਗਜ ਦੇ ਹੋਣ। ਚੌਹੀਂ ਵੱਲੀਂ

ਉਸਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਚਾਰ ਗਿਰਹ ਦੇ ਤਫਾਵਤ ਨਾਲਿ, ਫ਼ੁਹਾਰੇ ਬਨਾਏ। ਪਾਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿੱਚ ਉਸ ਬਗੀਚੇ ਦੇ ਪਵੈ। ਅਰੁ ਵਿੱਚ ਉਸ ਬਗੀਚੇ ਦੇ ਫੁੱਲ ਸੂਰਨ ਦੇ ਬਨਾਏ; ਬੂਟੇ ਹੋਨ ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗ ਦੇ। ਫੁਵਾਰੇ ਜੋ ਛੁੱਟਨ ਪਾਣੀ ਦੇ, ਸੁ ਹਿਕਮਤ ਨਾਲਿ ਛੁਟੈਂ। ਇਹ 'ਮਿਹਰ-ਮਰਾਤਬ' ਹੈ। ਜਬ 'ਬਲਵੰਤਕਾਰੀ' ਸਵਾਰ ਹੋਇ; ਤਬ ਆਗੈ ਚਲੈ ॥੧੧॥

ਅਰੁ 'ਮਾਹੀ-ਮਰਾਤਬ' ਭੀ ਦੇਇ। ਸੋ ਕੈਸਾ ਦੇਇ ? ਜੋ ਸਿਰ ਸਭ ਆਦਮੀ ਦੇ ਹੋਵੈਂ ਅਉਰ ਸਭ ਦੇਹ ਮੱਛੀ ਕੀ ਹੋਵੈ। ਅਜ਼ਦਹਾ* ਦੀ ਸੂਰਤਿ ਦੇ ਮਰਾਤਬ ਭੀ ਹੋਨ। ਨਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ† ਦੀਆਂ ਸੂਰਤਾਂ ਦੇ ਮਰਾਤਬ ਹੋਨ ॥੧੨॥੧੭॥

ਅਠਾਰੁਵਾਂ ਬਚਨ

ਅਬ ਮਰਾਤਬ ਮਹਾਂ ਕੁਮਾਰ ਕੇ, ਅਰੁ ਭਾਈਓਂ ਕੇ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋ 'ਰਾਜ-ਭ੍ਰਾਤ' ਕਹਿਨਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਕਉ ਅੱਸੀ-ਹਜਾਰੀ ਤੱਕ ਮਨਸਬ ਦੇਇ। ਹਜਾਰੀ ਪਿੱਛੇ ਬੀਸ ਸਵਾਰ ਦੇਇ। ਯਹਿ ਰੱਖੈ ॥੧॥

ਅਰੁ ਜੋ ਟਿਕੈਤ‡ ਹੋਇ, ਵਹਿ ਮਾਫਕ ਦਸਤੂਰ ਬਲਵੰਤ ਕਾਰੀਓਂ ਕੇ ਸਿਉਂ ਡੇਵਢੇ ਰੱਖੈ। ਅਰੁ ਤਨਖਾਹ ਭੀ ਡੇਵਢੀ ਹੋਵੈ। ਤਾਤਪਰਜ ਇਸ ਕਾ ਯਹਿ ਹੈ, ਜੋ ਮਹਾਰਾਜੇ ਪਿੱਛੇ ਰਾਜ ਕਾ ਖਾਵੰਦ ਟਿਕੈਤ ਮਹਾਂ ਕੁਮਾਰ ਹੈ।

ਅਰੁ ਜੋ ਮਰਾਤਬ ਬਲਵੰਤ ਕਾਰੀਓਂ ਕੇ ਹੈਂ ਅੱਵਲ ; ਸੋ ਉਨ ਸਿਉਂ ਡੇਵਢੇ ਹੋਵਹਿੰ, ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਟਿਕੈਤ ਕਉ ॥੨॥

ਅਬ ਔਰ ਜੋ ਕੁਮਾਰ ਹੈਂ, ਅਰੁ ਰਾਜ-ਭ੍ਰਾਤ ਹੈਂ, ਉਨ ਕੋ ਡੀਲ ਕੀ ਤਨਖਾਹ ਮਾਫਕ ਦਸਤੂਰ ਬਲਵੰਤ ਕਾਰੀ ਵਜ਼ੀਰ ਕੀ ਹੋਵੈ। ਸਵਾਰ ਹਜਾਰੀ ਪਿਛੈ ਬੀਸ ਹੀ ਹੋਵਹਿੰ। ਔਰ ਮਰਾਤਬ ਸਭ ਬਲਵੰਤ ਕਾਰੀਓਂ ਸੇ ਡੇਵਢਾ ਹੋਵੈ ॥੩॥

---

*ਸਰਾਲ੍ਹ, ਵੱਡਾ ਸੱਪ।

†ਸ਼ੇਰਾਂ।

‡ਵੱਡਾ ਰਾਜ-ਕੁਮਾਰ, ਵਲੀ ਅੱਹਿਦ, ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ।

ਅਰੁ ਅਉਰ ਰਾਜ-ਭ੍ਰਾਤ ਅਰੁ ਰਾਜ-ਕੁਮਾਰੋਂ ਤੇ ਖਬਰਦਾਰ ਰਹੈ । ਜੋ ਲੋਭ ਰਾਜ ਕੇ ਕਰਿ, ਕੋਈ ਆਪਸ ਮੈਂ ਫਸਾਦ ਨ ਕਰੈ ॥੪॥

ਅਰੁ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋ ਚਾਹੀਐ : ਅਪਨੇ ਰਾਜ ਕਰਨੇ ਕੀ ਨਮਿੱਤ ਕਿਸੀ, ਭ੍ਰਾਤ ਮੈ ਸਿਉਂ ਘਾਤ ਨ ਕਰੈ । ਜੋ ਜਾਨੈ ਗੁਨਹਿ ਗਾਰ ਹੈ, ਬੇ-ਹੁਕਮੀ ਕੀ ਹੈ, ਤਉ ਕੈਦ ਕਰਿ ਰੱਖੈ; ਮਾਰੈ ਨਾਹੀਂ ॥੫॥੧੮॥

ਉਨੀਸਵਾਂ ਬਚਨ

ਅਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕੋ ਚਾਹੀਐ, ਅਪਨੇ ਮਰਾਤਬੇ ਸਾਥ ਸਵਾਰ ਹੋਵੈ, ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ, ਨਿਆਉ ਕਰੈ :—ਪ੍ਰਥਮੈ ਜਹਾਂ 'ਦੀਵਾਨ ਸਰਬੰਗ' ਲਾਏ, ਤਹਾਂ ਬੈਠਨੇ ਕੀ ਜਾਗਹਿ ਐਸੀ ਥਨਾਵੈ, ਊਹਾਂ ਕਿਸੀ ਕੀ ਪਹੁੰਚ ਨ ਹੋਇ । ਅਰੁ ਉਤਨੀ ਜਾਗਹਿ ਬੈਠਨੇ ਤਖਤ ਜੜਾਊ ਕੀ ਹੋਵੈ । ਅਉਰ ਸਭ ਵਜੀਰ, ਵਕੀਲ, ਬਲਵੰਤ ਕਾਰੀ, ਰਾਜ-ਕੁਮਾਰ ਅਰੁ ਰਾਜ-ਭ੍ਰਾਤ—ਏ ਸਭ ਅਪਨੇ ਮਰਾਤਬੇ ਖੜੇ ਹੋਵਿਹਂ; ਤਲੇ । ਅਰੁ ਮਹਾਰਾਜਾ ਐਸੀ ਊਚੀ ਠਉੜ ਬੈਠੇ, ਤਖਤ ਪਰ ; ਜਹਾਂ ਹਾਥ ਵਜ਼ੀਰ ਕਾ ਯਾ 'ਟਿਕੈਤ ਕੁਮਾਰ' ਕਾ ਪਹੁਚੈ,—ਚੌਕੀ ਰਖਕੈ । ਅਰੁ ਮਹਾਰਾਜ ਐਸੀ ਠਉਰ ਬੈਠੇ, ਜੋ ਸਭਨੋ ਕੋ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਆਵੈ; ਅਰੁ ਹੁਕਮ ਸੁਣੈ ॥੧॥

ਅਰੁ ਜਹਾਂ ਤਕ ਮਰਾਤਬ ਹੈ, ਸਭ ਆਇਸ* ਮੈਂ 'ਦੀਵਾਨ ਸਰਬੰਗ' ਕੇ ਰੁਜੂੰ ਹੋਵਹਿਂ । ਕੌਨ ਕੌਨ ਮਰਾਤਬ? ਪ੍ਰਥਮੈ 'ਮਿਹਰ ਮਰਾਤਬ' ਦੂਤੀਆ 'ਗਨੇਸ਼-ਮਰਾਤਬ'। 'ਗਨੇਸ਼ ਮਰਾਤਬ'ਕਿਸਕੋ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ? ਜੋ ਏਕ ਹਾਥੀ ਸਪੈਦ ਰੰਗ ਕਾ ਹੋਵੈ,ਜੋ ਅਸਲ ਹੋਵੈ, ਤਾਂ ਅਤਿ ਭਲਾ; ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਰੰਗ ਸਪੈਦ ਕਰ ਲਏ । ਫੇਰ ਉਸਕੋ ਗਹਿਨੇ ਸਭ ਜੜਾਊ ਪਹਿਰਾਵੈ; ਅਤੇ ਸ਼ੀਂਗਾਰ ਕਰੈ । ਫੇਰ ਉਸ ਪਰ ਮੇਘ-ਅਡੰਬਰ ਰੱਖੈ । ਉਸ ਮੈ ਯਾਰਹ ਅੰਗੁਲੀਆਂ, ਭਲੇ ਮਰਦ ਕੀਆਂ ਦਾ, ਚੌੜਾ ਫਲ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ† ਦਾ ਹੋਵੈ । ਅਰੁ ਡੇਢ ਗਜ ਲੰਮੀ ਹੋਵੈ, ਅੱਛੀ ਸਿਕਲ ਕੀਤੀ ਹੋਵੈ । ਅਰੁ ਸੰਧੂਰ ਅਰੁ ਪੁਹਪ ਉਪਰ ਰੱਖੇ ਹੋਵਹਿਂ । ਅਰੁ ਚਾਰ ਭਗਉਤੀਆਂ ਨੰਗੀਆਂ ਚਉਹੀਂ ਵਲੀਂ

---

*ਆਗਿਆ, ਹੁਕਮ ।

†ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਤਲਵਾਰ ।

ਗੁੰਮਜੀਆਂ ਉਪਰ ਨੰਗੀਆਂ ਪਚੀ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਵਨ। ਇਕ ਭਗਉਤੀ ਨੰਗੀ ਉਪਰਲੇ ਗੁੰਮਜ ਉਪਰ ਪਚੀ ਕੀਤੀ ਹੋਵੈ। ਅਰੁ ਏਹੁ ਮੇਘਾਡੰਬਰ ਸਾਰਾ ਸਵਰਨ ਕਾ ਜੜਾਊ ਹੋਵੈ ॥੨॥

ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਮਰਾਤਬ: ਏ ਸਭ ਜੋ ਪਿੱਛੈ ਕਹੇ ਹੈਂ; ਅਰੁ ਅਉਰ ਜੁ ਰਾਜ ਕੇ ਹੈਂ, ਸੋ ਹੋਹਿ ॥੩॥

ਜਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੀਵਾਨ ਲਾਏ, ਤਾਂ ਨਗਾਰੇ ਬਾਜੈਂ, ਸ਼ਦਿਆਨੇ; ਅਰੁ ਪਾਤ੍ਰਾਂ ਨਾਚੈਂ, ਅਰੁ ਕੀਰਤਨ-ਭਗਤਿ ਹੋਵੈ। ਅਰੁ ਵਿੱਦਯਾਵਾਨ ਬੇਦ ਉਚਰੈਂ। ਜੋ ਜੋ ਮਰਾਤਬ ਰਾਜ ਕੇ ਹੈਂ; ਸੋ ਸਭ ਆਇ ਰੁਜੂੱ ਹੋਵਹਿ ॥੪॥

ਜਬ ਦੀਵਾਨ ਰਾਜਾ ਲਾਵੈ, ਤਬ ਮਰਾਤਬ ਕੋਈ ਨ ਹੋਇ। ਜੋ ਸਹਜ ਪਾਇ ਹੋਇ, ਸੋ ਹੋਇ .ਅਰੁ ਊਹਾਂ ਵਹੀਲੋਕ ਹੋਹਿ, ਜੋ ਮੁਕਰੱਰਕਰੇ ਹੈਂ। ਅਰੁ ਉਨੈ ਅੱਰਜ ਹੋਇ* ; ਤਬ ਜਾਇ; ਜਬ ਹੁਕਮੁ ਹੋਇ ॥੫॥

ਸਵਾਰ ਹੋਵਹਿ, ਸੇ ਭੀ ਮਰਾਤਬ ਦੀਵਾਨ ਕੇ, ਅਰੁ ਸਵਾਰੀ ਕੇ ਭੀ ਸਭ ਸਾਥ ਹੋਵਹਿ। ਅਰੁ ਵਜੀਰ, ਟਿਕੈਤ ਕੁਮਾਰ, ਯਹਿ ਦੋਨੋ ਸਵਾਰੀ ਕੇ ਨਜੀਕ ਸਾਥ ਹੋਵੈਂ। ਅਰੁ ਜੋ ਰਾਜ-ਕੁਮਾਰ ਅਰੁ ਰਾਜ-ਭਾਈ ਹੋਵਹਿ, ਸੋ ਆਗੇ ਪੀਛੇ ਹੋਵਹਿ ॥੬॥

ਅਰੁ ਅਉਰ ਜੁ ਬਲਵੰਤਕਾਰੀ ਹੋਵਹਿ, ਸੋ ਅਪਨੇ ਮਰਾਤਬ ਜਿਰ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਫੌਜ ਮੈ ਆਗੇ ਪੀਛੇ, ਦਾਹਨੈ ਬਾਵੈਂ ਹੋਵਹਿ। ਅਰੁ ਗਿਰਦ 'ਕਾਮੀ' ਅਉਰ ਹੋਵਹਿ ॥੭॥

ਅਰੁ ਮਹਾਰਾਜ ਜੁ ਸਵਾਰ ਹੋਇ, ਸੋ ਕਿਸ ਉਪਰ ਹੋਇ ? ਪ੍ਰਥਮੈ ਘੋੜੇ ਸਵਰਨ ਕੇ ਊਪਰ ਹੋਇ। ਜੋ ਸੂਰਨ ਕੇ ਰੰਗ ਕਾ ਨ ਹੋਇ, ਤਾਂ ਨੀਲੇ ਸੰਜਾਬ†

*ਕੋਈ ਬੈਨਤੀ ਕਰਨੀ ਹੋਵੈ। ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਗਰਜ' ਭੀ ਹੈ। ਯੱਠੀ ਜੇ ਕੋਈ ਮਤਲਬ (ਲੋੜ) ਹੋਵੈ; ਤਾਂ।

†ਚੂਹੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਇਕ ਜਾਨਵਰ, ਜਿਸ ਦੀ ਖੱਲ ਦੀਆਂ ਪੋਸਤੀਨਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ੨੧ ਨੰਬਰ ਪੋਥੀ'ਚ ਪਾਠ 'ਸਬਜ ਰੰਗ' ਹੈ।

ਰੰਗ ਹੋਇ; ਉਸ ਉਪਰ ਹੋਵੈ। ਯਾ ਹਾਥੀ ਸੁਪੈਦ ਪਰ ਸਵਾਰ ਹੋਵੈ। ਜੋ ਸੁਪੈਦ ਹੱਥਿ ਨ ਲਗੇ, ਤਾਂ ਸੁਪੈਦ ਰੰਗ ਲਏ; ਯਾ ਤਖਤਿ-ਰਵਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਸਵਾਰ ਹੋਵੈ। ਪਰ ਸੁਬਹਿਤੇ ਮੈ* ॥੮॥

ਅਰੁ ਲੜਾਈ-ਜੁੱਧ ਕੇ ਸਮੈ ਘੋੜੇ ਪਰ ਸਵਾਰ ਹੋਵੈ। ਜੋ ਸਿਰਦਾਰ ਹੋਵੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੈਂ ਬਲਵੰਤਕਾਰੀ ਹੋਵੈ—ਜੋ ਸਿਰਦਾਰ ਹੋਵੈ—ਸੋ ਘੋੜੇ ਪਰ ਸਵਾਰ ਹੋਵੈ; ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਸਮੈ ॥੯॥

ਜਹਾਂ ਡੇਰਾ ਪੜੈ ਤੰਬੂਆਂ ਕਾ, ਤਹਾਂ ਗਿਰਦੇ ਦੇਵਾਰ ਉਸਾਰ ਲੇਵੈਂ। ਕਉਨ ਕੌਨ ? ਪਹਿਲੇ ਤਉ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ ਡੇਰੇ ਕੇ ਗਿਰਦ; ਫੇਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਕੇ ਡੇਰੇ ਕੇ; ਫੇਰ ਵਜੀਰ ਕੇ ਡੇਰੇ ਕੇ ਗਿਰਦ ਹੋਵੈ ॥੧੦॥

ਅਰੁ ਸਰੇ ਸਦੀ† ਪੰਜ ਬੇਲਦਾਰ ਰੱਖੇ; ਅਰੁ ਪੰਜ ਕੁਲ੍ਹਾੜਿਓਂ ਵਾਲੇ (ਤਬਰਦਾਰ) ਰੱਖੈ। ਇਸੀ ਤਰਹਿ ਮੁਆਫਕ ਹਿਸਾਬ ਕੇ ਜੋ ਬੈਠੈ; ਸੋ। ਕਿਆ-ਪੰਜ ਹਜਾਰੀ, ਕਿਆ ਇਨ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦੇ। ਇਸੀ ਤਰਹਿ ਮਾਫਕ ਦਸਤੂਰ ਕੇ ਰੱਖੈ ॥੧੧॥

ਅਰੁ ਗਿਰਦ ਲਸ਼ਕਰ ਕੇ ਚਾਰ ਚਉਕੀਆਂ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰੈ। ਪਹਿਲੀ ਪੀਛੇ, ਦੂਸਰੀ ਆਗੈ, ਤੀਸਰੀ ਦਹਨੈ; ਚੌਥੀ ਬਾਏਂ।ਭਲੀ ਭਾਰੀ ਫੌਜਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰੈ। ਫਿਰ ਅਪਨੀ ਚੌਕੀ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰੇ। ਹੋਰ ਨਉਂ ਚੌਕੀਆਂ ਅਪਨੀਆਂ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰੈ। ਪ੍ਰਥਮੈ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਕੀ, ਦੁਤੀਆ ਵਜੀਰ ਕੀ, ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਦੀਵਾਨ ਕੀ, ਚਤੁਰਥ ਸਿਪਾਹ-ਸਾਲਾਰ ਕੀ; ਪੰਜਮੀ ਭਲੇ ਭਲੇ ਬਲਵੰਤਕਾਰੀਆਂ ਕੀ। ਬਾਕੀ ਨਵਾਂ ਦਿਹਾਂ ਦੀ ਮੁਕਰਰ ਕਰੈ ॥੧੨॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਫ਼ਸਾਦ ਉਠੇ, ਅਰੁ ਕਿਛੁ ਹੋਵੈ ਨਾਹੀ; ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਕਹਿ ਨ ਜਾਣੈ। ਅਗਨਿ ਅਰੁ ਬਿਖਾਧ ਕੋ ਥੋੜਾ ਨ ਬੂਝੈ। ਇਨ ਕੋ ਬਢਤੇ ਬਾਰ ਨਾਹੀ ਲਗਤੀ। ਚਾਹੀਐ ਉਠਤੇ ਕੋ ਦਬਾਇ ਲਏ। ਤਗ਼ਾਫ਼ਲੀ‡ ਨ ਕਰੈ।

*ਅਮਨ–ਚੈਨ (ਸੁਖ) ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ।

†ਸੌ ਪਿਛੇ ਪੰਜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ, ਅਰਥਾਤ ਸੌ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦਾ ਅਫਸਰ, ਪੰਜ ਬੇਲਦਾਰ ਤੇ ਪੰਜ ਤਬਰਦਾਰ ਰੱਖੈ।

‡ਅਨਗਹਿਲੀ: ਗ਼ਫਲਾਈ।

ਤਗਾਫ਼ਲੀ ਤੈ ਬਹੁਤ ਕੰਮ—ਕਿਆ ਦੁਨੀਆਂ, ਕਿਆ ਮਤਲਬ, ਕ੍ਰਿ ਫੇਰ ਪਛਤਾਵਾ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਅਰੁ ਬਹੁਰੋ ਕਿਛੁ ਹੱਥਿ ਆਵਤਾ ਨਾਹੀ । ਤਿਸ ਤੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ; ਜੋ ਕੰਮ ਹੋਵੈ—ਕਿਆ ਦੁਨੀਆ ਦਾ, ਕਿਆ ਦੀਨ ਦਾ, ਅਗੇ ਹੀ ਜਿਉਂ ਚੇਤੇ; ਅਰੁ ਪੂਰਾ ਕਰੈ । ਜੋ ਕੋਈ ਇਸ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਬੂਝ ਕੈ; ਮਨ ਨਾਲਿ ਰਖੈਗਾ, ਅਰੁ ਕਮਾਵੈਗਾ, ਸੋ ਅੰਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁਖਾਲਾ ਹੋਵੈਗਾ ।੧੩॥੧੯॥

ਬੀਸਮਾ ਬਚਨ

ਅਬ ਮਹਾਰਾਜੇ ਕੋ ਚਾਹੀਐ—ਕਿ ਅਉਰ ਕੋਈ ਹੋਵੈ, ਜਿਸ ਕਿਸੀ ਕੋ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੈ ਮਾਇਆ ਅਰੁ ਹੁਕਮ ਕਰਨੇ ਕੀ ਮੇਹਰ ਕੀਤੀ ਹੋਵੈ, ਉਸ ਕੋ ਚਾਹੀਐ—ਜੋ ਗ੍ਰਿਹਸਤ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਖਨੇ—ਮੈ ਇਹ ਬੀਚਾਰ ਕਰੈ :—ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਿਆਹਤਾ ਸੇ ਸਿਵਾਇ, ਅਉਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨ ਕਰੈ । ਨ ਸੰਗੁ ਕਰੈ ॥੧॥

ਅਰੁ ਏਕ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਰੈ । ਅਥਵਾ ਜੋ ਜਾਨੈ ਮੇਰੀ ਤਬੀਅਤ ਮਾਫਕ ਨਾਹੀਂ । ਤਉ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਨ ਕੈ ਅਪਨੇ ਬਰਾਬਰ ਕੇ, ਅਉਰ ਸੰਜੋਗ ਕਰੈ । ਅਕੈ ਔਲਾਦ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਰਿ ਨ ਹੋਤੀ ਹੋਵੈ, ਤਬ ਸੰਜੋਗ ਕਰੈ । ਸੱਤ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਤੱਕ, ਅਪਨੇ ਬਰਾਬਰ ਕੇ ਸੰਜੋਗ ਕਰੈ; ਔਲਾਦ ਕੇ ਵਾਸਤੇ । ਅਰੁ ਜੋ ਨ ਕਰੈ; ਪਹਿਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੀ ਰਖੈ, ਤਉ ਇਹਿ ਜਤੀ ਹੈ,* ਅਰੁ ਇਸ ਕੇ ਬੋਲ ਤੋਲ ਮੈ ਬਰਕਤ ਹੋਇ । ਏਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਰ ਸੰਤੋਖ ਕਰਨਾ, ਬਡੇ ਪੁਰਖੁ ਕਾ ਕਾਮ ਹੈ । ਜੋ ਲਾਇਕ ਅਰੁ ਅਪਨੇ ਹੁਕਮ ਮੈ ਹੋਵੈ, ਤਉ ਅਉਰ—ਕਾਮ ਕੇ ਨਮਿਤ ਕਰਿ—ਸੰਜੋਗ ਨ ਕਰੈ । ਅੰਤ ਔਖਾ ਹੋਸੀ, ਪਛੁਤਾਵਾ ਕਰਸੀ ।।੨॥

ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਤੇ, ਦਾਸੀ ਕਾ ਸੰਗੁ ਨ ਕਰੈ । ਦਾਸੀ ਕਾ ਸੰਗ ਤਬ ਕਰੈ, ਜੋ ਜਾਨੈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਹੀ ਆਪਨੈ ਪਾਸ; ਅਰੁ ਕਾਮ ਕੇ ਜੋਰ ਤੈ ਰਹਿ ਨਾਹੀ ਸਕਤਾ । ਤਬ ਜਿਉਂ ਊਪਰ ਬਿਧਿ ਕਹੀ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਕਰਕੈ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰੈ । ਜੇ ਗੁਰੂ ਰੱਖੈ, ਤ ਤਿਸ ਤੇ ਭਲਾ ਅਉਰ ਨਾਹੀਂ । ਯਹਿ ਮੈਲੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਪਰ ਹਰਾਮ ਤੇ ਭਲਾ ਹੈ,

---

*ਏਕਾ ਨਾਰੀ ਸਦਾ ਜਤੀ...।' ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਅਟੱਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ।'

ਪਰਇਸਤ੍ਰੀ ਕੇ ਸੰਗ ਤੇ ਭਲਾ ਹੈ ॥੩॥

ਅਰੁ ਜੋ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕੇ ਅੰਦਰ ਮਹਲ ਮੈ ਦਾਸੀਆਂ ਅਰੁ ਸਹੇਲੀਆਂ ਹੋਵਨ, ਤਿਨ ਕਉ ਇਸ ਬਿਧਿ ਰੱਖੈ : ਉਨ ਕੋ ਸੰਜ਼ੋਗ ਅਪਨੇ ਮੈ ਰੱਖੈ। ਬਿਨਾਂ ਭਰਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਖਨੀ ਜਨਾਨੇ ਮੈ ਬਹੁਤ ਐਬ ਹੈ। ਉਸ ਕੋ ਦੇਖਨਾ ਮਨਾਂ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਭਰਤੰ। ਸੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਖੈ ਜਨਾਨੇ ਮੈ, ਜੋ ਅਪਨੇ ਜਤ ਸਤ ਮੈ ਹੋਵੈ। ਅਉਰ ਨ ਰੱਖੈ,ਬਿਨ ਭਰਤੇ ਕੀ ॥੪॥

ਅਮਰ ਹੈ ਰਾਜੇ ਕੋ, ਜੋ ਬੇਸਵਾ ਬਿਨਾ ਅਉਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਰ-ਮਰਦ ਪਾਸ ਨ ਜਾਏ। ਕੁਆਰੀ ਕੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰੁ ਮਰਦ ਨ ਰਹੈ।ਬਿਨਾ ਭਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਜਾਮਾ ਨਰਕ ਹੈ। ਸੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਿਨਾ ਭਰਤੇ ਰਹੈ-ਕਿਆ ਬਿਧਵਾ, ਕਿਆ ਕੁਆਰੀ;ਜਿਸਕੋ ਅਪਨਾ ਜਤ ਸਤ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗੇ, ਅਪਨੀ ਹੁੱਬ ਸੋਂ ਰਹੈ। ਰਾਜ ਮੈ ਤਾਕੀਦ ਕਰੇ ॥੫॥

ਅਰੁ ਏਕ ਅਉਰ ਤਾਕੀਦ ਕਰੈ, ਅਪਨੈ ਰਾਜ ਮੈ: ਜੋ ਕੋਈ ਕਸਬੀ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਅਪਨਾ ਕਸਬ ਛੱਡ ਕੈ, ਅਉਰ ਕਸਬ ਨ ਕਰੈ, ਨ ਕੋਈ ਸਿਖਲਾਵੈ। ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਬਹੁਤ ਤਾਕੀਦ ਕਰੈ, ਕਿ ਕੋਈ ਬੇ-ਕਸ਼ਬ ਨ ਕਰੈ; ਅਰੁ ਨਾਉਂ ਉਸ ਕਸਬੀ ਕਾ, ਅਰੁ ਜਾਤਿ ਉਸ ਕਸਬੀ ਕੀ—ਜੋ ਜਾਤਿ ਅਸਲ ਹੋਵੈ, ਅਰੁ ਨਾਮੁ ਹੋਵੈ—ਸੋਈ ਸੱਦੈ, ਕਸਬ ਕਾ ਨਾਮ ਜਾਤਿ ਨ ਸੱਦੈ ॥੬॥

ਰਾਜਾ ਕਉ ਚਾਹੀਐ, ਜੋ ਬਿਨਾ ਕਿਰਤ-ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਨੀ ਨ ਰਹੈ। ਖਬਰ ਪ੍ਰਜਾ ਕੀ ਲੇਤਾ ਰਹੈ, ਜੀਉ ਜੀਉ ਕੀ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਰਾਜੇ ਕਉ ਇਸੀ ਬਾਤ ਕੋ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ : ਜੁ ਬੰਦੋਬਸਤ ਪ੍ਰਜਾ ਕਾ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਰਹੈ। ਪ੍ਰਜਾ ਸੁਖੀ ਰਹੈ* ॥੭॥੨੦॥

---

*ਇਹ ਹੈ ਸਹੀ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ (ਕਮਿਯੂਨਿਜ਼ਮ) ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਅਸੂਲ : ਹਰ ਕੋਈ ਕੰਮੁ ਕਰੇ; ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਹਰ ਕਿਸੇ ਲਈ, ਲੋੜੀਂਦੀ ਕਿਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰੇ। ਅਤੇ ਰੋਜ਼ੀ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਮੁਹੱਯਾ ਕਰੇ। ਸੱਚੀ ਧਰਮਸਾਲ, ਦਸਵੰਧ, ਲੰਗਰੁ ਤੇ ਵੰਡਿ ਛਕਣਾ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੇ ਪੱਕੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ।

ਇੱਕੀਸਵਾਂ ਬਚਨ

ਅਬ ਜੋ ਜ਼ਨਾਨਾ ਮਹਲ ਰਾਜੇ ਕਾ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਉਸ ਕੋ 'ਮਹਾਂਰਾਣੀ ਰਾਜੇਸੁਰੀ' ਕਹੈ। ਅਰੁ ਜੋ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਕਾ ਮਹਲ ਹੋਵੈ, ਉਸ ਕੋ 'ਕੁਮਾਰ-ਰਾਨੀ' ਕਹੈ। ਅਰੁ ਰਾਜ-ਭ੍ਰਾਤ ਕੇ ਮਹਲ ਕੋ 'ਭ੍ਰਾਤ ਰਾਨੀ ਕਹੈ । ਵਜੀਰ ਅਰੁ ਬਲ਼ਵੰਤ ਕਾਰੀਉਂ ਕੇ ਮਹਿਲੋਂ ਕੋ 'ਸਿੰਘ-ਮਹਲ' ਕਹੈ । ਅਰੁ ਮਾਤਾ ਮਹਾਰਾਜੇ—ਕੀ ਕੋ, 'ਰਾਜ ਮਾਤਾ ਮਹਾਰਾਨੀ' ਕਹੈ ॥੧॥

ਅਬ ਸਵਾਰੀ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੇ ਜਾਮੇ ਕੋ ਕਹੀ ਹੈ:—ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋ ਊਂਟ ਕੀ ਸਵਾਰੀ ਕਚਾਵੇ ਕੀ। ਦੂਸਰੇ ਖੱਚਰ ਕੇ ਕਚਾਵੈ ਕੀ। ਪਰ ਜੋ ਖੱਚਰ ਨ ਹੋਵੈ, ਤਉ ਘੋੜੇ ਅਸੀਲ ਪਰ ਕਚਾਵਾ ਡਾਲ ਕੈ ਕਰੈ । ਨਹੀਂ ਤੋ ਚੰਡੋਲ, ਪਾਲਕੀ, ਡੋਲੀ, ਬਹਿਲ, ਰਥ। ਕੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਾਵੈ। ਪਰ ਉੱਤਮ ਜੁ ਹੈ,ਸੋ ਊਂਟ ਹੈ,ਹਾਥੀ ਹੈ, ਤਿਸ ਤੇ (ਉਤਰ ਕੇ) ਖਚਰ, ਘੋੜਾ ਅਰੁ ਚੰਡੋਲ, ਪਾਲਕੀ । ਹਾਥੀ ਰਾਜਸੀ ਸਵਾਰੀ ਹੈ ।੨॥

ਖੋਜੈ ਜੋ ਰੱਖੈ, ਸੋ ਬਡੀ ਸੁਬਹਿ ਅਪਨੇ ਨਜੀਕ ਆਵਨੇ ਨ ਦੇਇ। ਮੁਹਿ ਇਨ ਕਾ ਸੁਬਹਿ ਕੇ ਵੇਲੇ ਨ ਦੇਖੈ। ਜਬ ਪੰਜ ਘੜੀਆਂ ਦਿਨੁ ਆਵੈ, ਤਾਂ ਹਾਜਰ ਹੋਵਹਿ ॥੩॥

ਮਹਾਰਾਜੇ ਕੋ ਚਾਹੀਐ ਪ੍ਰਜਾ—ਕਉ, ਸਭ ਕੋ—ਕਿਆ ਰਾਜ-ਕੁਮਾਰ, ਕਿਆ ਰਾਜਭ੍ਰਾਤ, ਕਿਆ ਵਜੀਰ, ਕਿਆ ਬਲਵੰਤ ਕਾਰੀ, ਛੋਟੇ ਚਾਕਰ, ਕਿਆ ਰਈਯਤ, ਕਿਆ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੋਵੈ, ਸਭਨੋਂ ਕੋ—ਅਪਨੇ ਅੰਦਾਜੇ ਮਰਾਤਬ ਉਪਰ ਰੱਖੈ। ਅੰਦਾਜੇ ਤੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨੇ ਨ ਦੇਇ। ਅਰੁ ਸੁਖੀ ਰਖੈ ॥੪॥੨੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਪਰਮ ਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥ 'ਧਿਆਇ ਅਸਟਮ
ਰਾਜ ਲਛਣ ਨਾਮ ਸਮਾਪਤੰ ਸੁਭਮਸਤ ॥੮॥
ਸ੍ਰੀ ਸਰਬ ਲੋਹ ਕੀ ਰੱਛਿਆ,
ਅਕਾਲ ਜੀ ਕੀ ਰੱਛਿਆ,
ਮੁਝ ਕੋ !!

ੴ ਸਤਿ ਗੁਰੁ ਜੀ ॥

ਧਿਆਇ ਨਉਵਾਂ

ਨਿਆਉਂ ਕਰਨ ਸ੍ਰੀ ਸਰਬ ਬਿਸਵ ਨਾਥ ਪੂਜਾ ਕੇ ਨਮਿੱਤ

ਪ੍ਰਥਮ ਬਚਨ

ਅਬ ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਉ ਚਾਹੀਐ; ਜੋ ਪ੍ਰਥਮੈ ਬਡੇ ਪ੍ਰਾਤਹਿ ਕਾਲ ਉਠੈ। ਉਠ ਕੈ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਣ ਸਿਉਂ ਜਿਯੋਂ ਹੁਕਮ ਹੈ—ਫ਼ਾਰਗ ਹੋਇ ਕੈ ਅਪਨੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੇ ਆਗੈ ਜਾਇਕੈ; ਕਿਛੁ ਪ੍ਰਸਾਦ ਰੱਖਕੈ ਪੈਰਾਂ ਉਪਰ, ਫੇਰ ਪੈਰ ਜੋੜਕੇ, ਹੱਥਾ ਨਾਲ ਸਲਾਮ (ਪ੍ਰਣਾਮ) ਕਰੈ; ਪੰਜ ਵਾਰੀ ਅਦਬ ਨਾਲਿ ॥੧॥

ਫੇਰ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਅਰੁ ਤਾਏ ਚਾਚੇ ਅਗੇ ਜਾਇ ਕੈ ਸਲਾਮ ਕਰੈ, ਅਦਬ ਨਾਲ। ਬਡੋਂ ਕਾ ਕਰਮ ਨ ਬਿਚਾਰੇ, ਜਿਸਕੈ ਆਗੈ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕਰਿ ਸਲਾਮ ਕਰਨਾ ਆਇਆ ਹੈ; ਉਨਕੇ ਕਰਮ ਬਿਚਾਰਨਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹੈ। ਯੇ ਪੂਜਿ ਹੈਂ। ਫੇਰ ਗੁਰੂ* ਕੇ ਪਾਸ ਜਾਏ, ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਕਿਛੁ ਭੇਟ ਆਗੇ ਰੱਖ ਕੈ, ਮੱਥਾ ਟੇਕੈ; ਸਲਾਮ ਕਰੈ। ਉਹਾਂ ਸਿਉਂ—ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਪਾਸ ਤੇ—ਖੁਸ਼ੀ ਲੈ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਕਿਆਂ ਕੰਮਾਂ ਮੈ ਲੱਗੈ। ਦੀਨ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੈ, ਸਫਲ ਹੋਵਹਿਂ ॥੨॥

ਦੁਤੀਆ ਬਚਨ

ਅਬ ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਉ ਚਾਹੀਐ, ਜੋ ਕਿਛੁ ਅਪਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਤੈ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ, ਉਸ ਮੈ ਵੰਡ ਕਰੈ। ਪ੍ਰਥਮੈ ਜੁ ਕਿਛੁ ਗੁਰੂ ਕਰਾਏ, ਸੋ ਅੰਸ ਗੁਰੂ ਦੇਵ ਕਾ ਨਿਕਾਲੇ। † ਫੇਰ ਬਾਕੀ ਮੈ ਸਿਉਂ ਜੋ ਜਾਨੈ ਪੰਜ ਰੁਪਯੇ ਬਾਕੀ ਹੈਨ;

---

*ਏਥੇ 'ਗੁਰੂ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਸਤਾਦ (ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਸਿਖਾਣ ਵਾਲਾ) ਪ੍ਰਤੀਤਿ ਹੁੰਦਾਇ। ਯਾ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀਆ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਗੁਰਮੁਖਿ-ਸਿਖ ਪਾਸੋਂ ਕਿਸੇ 'ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ' ਤੇ 'ਸਿਖਯਾ-ਦੀਖਯਾ' ਲਈ ਹੋਵੇ, ਉਹ 'ਗੁਰੂ'।

†'ਗੁਰੂ-ਅੰਸੁ' ਬਾਰੇ, ਪਿੱਛੇ ਪੜ੍ਹੋ-ਅਧਿਆਇ ੬, ਬਚਨ ੧-੯

ਉਸ ਮੈ ਸਿਉਂ ਇੱਕ ਰੁਪਯਾ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੇ ਆਗੈ ਰੱਖੈ; ਇੱਕ ਰੁਪਯਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦੇਇ; ਇੱਕ ਰੁਪਯਾ ਨੇਕ-ਬਦ ਦੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਰੱਖੈ। ਅੱਧਾ ਰੁਪਯਾ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖੈ; ਪਾਉ ਰੁਪਯਾ* ਖੁਸਬੋਈ ਨੂੰ ਰੱਖੈ; ਪਾਉ ਰੁਪਯਾ ਮੇਵੇ, ਤਰਕਾਰੀ, ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਰੱਖੈ; ਪਾਉ ਰੁਪਯਾ ਨਿਮਿਤ ਅਰਥੀ ਦੇ ਅਰੁ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਦੇ ਰਖੈ। ਬਾਕੀ ਖੁਰਾਕ ਨੂ ਰੱਖੈ ! ਇਹ ਅੰਸੁ ਮਾਫਕ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਮੈ ਖਿਉਂ ਕਰੈ। ਬਹੁਤ ਸੁਖਾਲਾ ਰਹੈ।੧।

ਅਰੁ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਕਿਸੀ ਕਾ ਰਿਣੁ ਦੇਣਾ ਹੋਵੈ, ਤਾਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਕਾ ਅੰਸੁ ਨਿਕਾਲ ਕੈ, ਬਾਕੀ ਮੈ ਸਿਉਂ ਅੱਧਾ ਰਿਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੇਵੈ। ਜਬ ਲਗ ਰਿਣ ਸਿਉਂ ਸੁਰਖਰੂ ਨ ਹੋਇ, ਤਬ ਲਗ ਖੁਸਬੋਈ ਲਾਇ ਬਸਤ੍ਰ ਨ ਪਹਿਨੈ। ਦੂਧ ਨ ਪੀਵੈ; ਘੀਉ ਜੁ ਖਾਵੈ, ਏਕ ਪੈਸਾ ਭਰ ਖਾਏ। ਮਾਸ ਨ ਖਾਇ; ਅਮਲ ਨ ਖਾਇ। ਜਬ ਲਗ ਰਿਨ ਤੇ ਸੁਰਖਰੂ ਨ ਹੋਇ, ਇਨ ਬਸਤੋਂ ਕਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਅਪਨੇ ਮਨ ਬਾਹਮ ਨ ਕਰੈ।‡ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਸਬਬ ਪਾਇ ਸਹਿਜ ਸਿਉਂ ਕੋਈ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਾਵੇ, ਤਾਂ ਐਬ§ ਨ ਕਰੈ। ਇਸ ਮੇ ਕਿਛੁ ਐਬ ਨਾਹੀ ॥੨॥

ਬਾਕੀ ਜੋ ਅੱਧਾ ਰਹੈ, ਉਸ ਮੈ ਸਿਉਂ ਉਸੀ ਮਾਫਕ ਅੰਸ ਕਰੈ—ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਕਰੈ, ਅਉਰ ਨ ਕਰੈ। ਜੋ ਅਪਨੀ ਹੁੱਬ ਸਿਉਂ ਕਰੈ, ਤਉ ਕਰੈ; ਜਬ ਲਗ ਰਿਣ ਸਿਉਂ ਸੁਰਖਰੂ ਨ ਹੋਇ।੩॥

ਜਬ ਜਾਨੈ ਕਿ ਮੈ ਕਿਸੀ ਕਾ ਕਰਜਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ, ਤਬ ਉਸ ਜੁਗਤਿ ਸਿਉਂ; ਜੋ ਉਪਰ ਕਹੀ ਹੈ, ਤਯੋਂ ਅੰਸ ਕਰੈ।੪॥੧੨

ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਬਚਨ

ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਨੀ ਚਲੈ—ਦੇਹ ਛੱਡੈ—ਅਰੁ ਅਲਾਦ ਨ ਹੋਇ, ਦੋਹਤ੍ਰੇ ਨ

*ਰੁਪਯੇ ਦਾ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ—ਪਉਲੀ, ਚਾਰ ਆਨੇ।

†ਬਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧ ਲਾ ਕੇ ਨਾ ਪਹਿਨੇ।

‡ਮਨੋਂ, ਦਿਲੋਂ ਲਾ ਕੇ ਨਾਂ ਕਰੇ।

§ਬੁਰਾ ਨਾ ਸਮਝੇ, ਭਾਵ ਵਰਤ ਲਵੇ।

ਹੋਵਹਿਂ, ਤਿਸ ਕੇ ਮਾਲ ਕੀ ਬਿਧਿ :—ਜੋ ਜਾਨੈ ਕਿਸੀ ਕਾ ਰਿਣੁ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਮਾਲ ਮੈ ਸਿਉਂ ਪਹਿਲੈ ਰਿਣ ਵਾਲੇ ਕੋ ਫਾਰਗ ਕਰੈ; ਭਾਵੈਂ ਨਕਦ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੈਂ ਜਿਨਸ ਹੋਵੈ, ਮਿਲਕ ਹੋਵੈ। ਜੋ ਨਕਦ ਹੋਵੈ ਤਾਂ ਅਤਿ ਭਲਾ-ਉਸ ਮੈ ਸਿਉਂ ਦੇਵੈ। ਜੋ ਨਕਦ ਨ ਹੋਇ; ਤਾਂ ਜਿਨਸ, ਮਿਲਕ ਵੇਚਕੈ ਦੇਇ। ਬਾਕੀ ਜੋ ਹੋਵੈ, ਸੋ ਰਾਜਾ ਲਏ। ਲੈ ਕੇ ਖਜਾਨੇ ਅਰਥ-ਦਾਨ ਕੇ ਮੈ ਦਾਖਲ ਕਰੈ। ੧ ॥

ਅਰੁ ਜੇ ਦੋਹਤ੍ਰਾ ਹੋਵੈ; ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਛੁ ਰਿਣ ਦੇਨੇ ਤੇ ਬਾਕੀ ਰਹੈ, ਸੁ ਉਸ ਕਉ ਪਹੁੰਚਤਾ ਹੈ।੨॥

ਅਰੁ ਜੋ ਬੇਟੀ ਹੀ ਹੋਵੈ; ਤਾਂ ਉਸਕੋ ਪਹੁੰਚੇ ॥੩।

ਅਰੁ ਜੋ ਜਵਾਈ ਹੋਇ; ਅਰੁ ਬੇਟੀ ਮੁਈ ਹੋਇ; ਅਰੁ ਅਪਨੇ ਜੀਵਤੇ ਸਹੁਰਾ ਯਾ ਸਾਸ ਕਿਛੁ ਜਿਮੀ ਯਾ ਘਰ ਯਾ ਪੈਸੇ ਦੇਇ; ਅਰੁ ਫੇਰ ਉਹ ਮਰ ਜਾਹਿਂ ਦੋਨੋ, ਨਾਲੇ ਬੇਟੀ ਮਰ ਜਾਇ; ਤਉ ਵਹੁ ਮਾਲ ਕੋਈ ਨ ਲੇਇ, ਉਸ ਕੋ ਪਹੁਚਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਜੋ ਜੀਵਤੇ ਨ ਦੀਆਂ ਹੋਇ, ਅਰੁ ਬੇਟੀ ਭੀ ਮਰ ਗਈ ਹੋਇ, ਤਬ ਉਸ ਜਵਾਈ ਕੋ ਕੁਛ ਨ ਪਹੁੰਚੇ ।੪॥

ਔਰ ਔਲਾਦ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਇ, ਏਕ ਬੇਟੀ ਹੀ ਹੋਇ; ਅਰੁ ਜੀਵਤੀ ਹੋਇ; ਤਬ ਉਸ ਕੋ ਪਹੁੰਚੈ; ਸਭ ਕਿਛੁ। ਮਾਲ ਕੀ ਖਾਵੰਦ ਹੈ।੫।

ਜੋ ਕਿਛੁ ਦੋਹਤ੍ਰੇ ਕੋ ਪਹੁੰਚਤਾ ਹੈ, ਸੋ ਦੋਹਤ੍ਰੀ ਕੋ ਭੀ ਪਹੁੰਚਤਾ ਹੈ ॥੬॥

ਅਰੁ ਨਾ ਕੋਈ ਬੇਟਾ ਬੇਟੀ, ਦੋਹਤ੍ਰਾ, ਦੋਹਤ੍ਰੀ, ਪੋਤ੍ਰੀ, ਪੋਤ੍ਰਾ; ਪੜੋਤਾ, ਪੜੋਤੀ, ਨੱਤਾ,* ਨੱਤੀ† ਕੋਈ ਆਲ-ਔਲਾਦ ਮੈ ਨ ਰਹੈ, ਤਬ ਭਾਈ ਸਕੇ ਕੌ ਪਹੁਚੈ, ਭਤੀਜੇ ਕੋ ਪਹੁੰਚੈ, ਭਾਈ-ਬੇਟੀ‡ ਕੋ ਪਹੁੰਚੈ; ਭਾਈ ਕੇ ਪੋਤ੍ਰੇ, ਪੋਤ੍ਰੀ, ਦੋਹਤ੍ਰੇ, ਦੋਹਤ੍ਰੀ ਕੋ ਪਹੁੰਚੈ ।੭॥

---

*ਸਾਧਾਰਨ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ 'ਪੋਤ੍ਰਾ'; ਪਰ ਏਥੇ ਭਾਵ ਪੜੋਤੇ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ।

†ਪੜੋਤੇ ਦੀ ਧੀ।

‡ਭਤ੍ਰੀਜੀ, ਭਤੀਜੀ।

ਜਬ ਭਾਈ ਅਰੁ ਭਾਈ ਕੀ ਔਲਾਦ ਨ ਹੋਇ । ਤਬ ਭਾਈ ਕੇ ਦੋਹਤ੍ਰੇ ਦੋਹਤ੍ਰੀ ਕੋ ਪਹੁੰਚੈ ।੯।।

ਅਰੁ ਜਯੋਂ ਭਾਈ ਕੋ ਪਹੁੰਚਤਾ ਹੈ, ਤਯੋਂ ਬਹਨ ਕੋ ਭੀ ਪਹੁੰਚਤਾ ਹੈ। ਭਾਨਜੇ ਭਾਨਜੀ ਕੋ ਭੀ ਪਹੁੰਚੈ; ਭਾਈ ਤੇ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ । ਸੋਈ ਭਾਨਜੇ ਭਾਨਜੀ ਕੋ ਪਹੁੰਚੈ ।

ਅਰੁ ਚਾਚਾ ਯਾ ਤਾਯਾ ਯਾ ਚਾਚੇ ਕਾ ਬੇਟਾ ਹੋਵੈ, ਅਰੁ ਅਉਰ ਮਰ ਗਯਾ ਹੋਵੈ; ਉਨ ਕੇ ਕੋਈ ਆਲ-ਔਲਾਦ ਮੈਂ ਸਿਉਂ ਨ ਹੋਵੈ, ਤਾਂ ਭਤੀਜੇ ਭਤੀਜੀ, ਅਰੁ ਚਾਚਰੇ (ਚਚੇਰੇ) ਤਾਇਰੇ ਭਾਈ ਕੋ ਪਹੁੰਚੈ । ੧੦ ॥

ਜਬ ਲਗ ਇਨ ਵਾਰਸੋਂ ਮੈ ਸਿਉਂ ਹੋਵੈ, ਤਬ ਲਗ ਰਾਜਾ ਨ ਲੇਵੈ । ਪਰ ਰਿਣਦਾਰ ਕੋ ਦਿਲਵਾਇ ਕੈ, ਇਨ ਵਾਰਸੋਂ ਕੌ ਦਿਲਾਵੈ । ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ? ਜੋ ਅੰਤਕਾਲਿ ਰਿਣ ਹੱਤਿਆ ਹੈ, (ਉਸ ਤੇ) ਉਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕੀ ਖਲਾਂਸੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ।੧੧।।੩।।

ਚਤੁਰਥ ਬਚਨ

ਅਬ ਇਨ ਵਾਰਸੋਂ ਕਉ ਕਿਯੋਂ ਕਰਿ ਕਯੋਂ ਕਰਿ ਪਹੁੰਚੈ; ਜਿਸ ਕੀ ਔਲਾਦ ਨ ਹੋਵੈ ? ਜਬ ਲਗ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੋਤ੍ਰਾ ਪੜੋਤ੍ਰਾ ਨੱਤਾ ਹੋਇ; ਤਬ ਲਗ ਕਿਸੀ ਕਉ ਕਿਛੁ ਨ ਪਹੁੱਚੈ ।੧।।

ਇਨ ਮੈ ਸਿਉਂ ਕੋਈ ਨ ਹੋਵੈ, ਤਦ ਬੇਟੀ ਪੋਤ੍ਰੀ ਨੱਤੀ ਕੋ ਪਹੁੰਚੈ । ੨।।

ਜਬ ਇਨ ਮੈ ਸਿਉਂ ਭੀ ਨ ਹੋਇ, ਤਬ ਭਾਈ ਅਰੁ ਭਾਈ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੋਤ੍ਰੇ ਕਉ ਪਹੁੰਚੈ । ਕਿਆ ਬੇਟੀ, ਕਿਆ ਪੋਤ੍ਰੀ ਕਉ ਪਹੁੰਚੈ । ਬਹਿਨ ਕਉ ਭੀ ਪਹੁੰਚੈ ।੩।।

ਜੋ ਇਨ ਮੈ ਸਿਉਂ ਭੀ ਨਾ ਹੋਇ; ਤਬ ਚਾਚੇ ਤਾਏ ਕਉ ਪਹੁੰਚੈ, ਉਨ ਕੀ ਔਲਾਦ ਕਉ ਭੀ ਪਹੁੰਚੈ ।੪।।

ਅਬ ਹਿੱਸਿਆਂ ਕਾ ਬੀਚਾਰ ਹੈ :—ਜੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ਅਪਨੇ ਜੀਵਤੇ ਮ ਲ ਅਪਨਾ ਵੰਡੇ ਅਪਨੇ ਬੇਟਿਓਂ, ਬੇਟੀਓਂ: ਦੋਹਤ੍ਰਿਓਂ ਦੋਹਤ੍ਰੀਓਂ, ਬਹਿਨ, ਭਾਨਜੀਓਂ; ਭਾਨਜਿਓਂ ਭਾਈਓਂ ਕੋ, ਇਸ ਤੇ ਅਉਰ ਭਲਾ ਨਾਹੀ। ਚਾਹੀਤਾ ਯੌਂ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਜੀਵਤੇ ਵੰਡੇ ॥੫॥

ਅਬ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਕੋਈ ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਯਾ ਬੇਟੀ ਅਪਨਾ ਅੰਸ ਨ ਹੋਇ, ਅਰੁ ਵਹਿ ਦੇਵ-ਲੋਕ ਕੋ ਗਇਆ ਹੋਵੈ, ਤਬ ਜਾਨੈ ਕਿ ਦੋਹਤ੍ਰੇ ਹੈਂ ! ਚਾਰ ਹੈਂ, ਯਾਂ ਪੰਜ ਹੈਂ, ਯਾ ਦੁਇ ਹੈਂ। ਨਾਲੇ ਦੋਹਤ੍ਰੀਆਂ ਹੈ। ਇਸੀ ਤਰਹਿ। ਤਬ ਉਸ ਅੰਸ ਮੈ ਬਰਾਬਰ ਅੰਸ ਕਰੈਂ, ਆਪਸ ਮੈ ਵੰਡ ਲੇਵੈਂ।੬॥

ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਇਨ ਮੈ ਸਿਉਂ ਕੋਈ ਨ ਹੋਇ, ਅਰੁ ਇਨ ਕੀ ਔਲਾਦ ਹੋਇ, ਇਸੀ ਤਰਹਿ ਉਇ ਵੰਡ ਲੇਵੈਂ।੭॥

ਇਨ ਸਿਉਂ ਕੋਈ ਨ ਹੋਇ, ਤਬ ਜਾਨੈ ਕਿ ਭਾਈ ਅਰੁ ਬਹਿਨ ਹੈ, ਤਬ ਭਾਈ ਅਰੁ ਬਹਿਨ ਆਪਸ ਮੈ ਅੰਸ ਬਰਾਬਰ ਬਾਂਟ ਲੇਵੈਂ।੮॥

ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਏ ਭੀ ਨ ਹੋਇੰ; ਇਨ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਬੇਟੀਆਂ ਪੋਤ੍ਰੀਆਂ ਹੋਵਹਿੰ; ਵਹਿ ਇਸੀ ਤਰਹਿ ਅੰਸ ਕਰ ਲੇਵਹਿੰ।੯॥

ਜੋ ਇਨ ਮੈ ਸਿਉਂ ਭੀ ਨ ਹੋਇ; ਤਬ ਦੋਹਤ੍ਰੇ ਦੋਹਤ੍ਰੀਆ ਭੀ ਯੌਂ ਹੀ ਕਰ ਲੇਵੈਂ ॥੧੦॥

ਅਰੁ ਚਾਰ ਭਾਈ ਹੈਂ, ਉਨ ਮੈ ਸਿਉਂ ਏਕ ਮੂਆ; ਅਰੁ ਜੋ ਉਸ ਭਾਈ ਕੀ ਔਲਾਦ ਹੈਂ, ਤਉ ਉਨ ਅਉਰ ਭਾਈਓਂ ਕੇ ਬਰਾਬਰ ਅੰਸ ਪਹੁੰਚੇ ॥੧੧॥

ਅਰੁ ਔਲਾਦ ਨ ਹੋਇ, ਤੌ ਔਲਾਦ ਉਨ ਕੀ ਕਉ ਪਹੁੰਚੇ ਬਹਾਬਰ ॥੧੨॥

ਅਰੁ ਭਾਈ ਕੀ ਅੰਸ ਮੈ ਆਲ ਔਲਾਦ ਮੈ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਤਬ ਉਨ ਕੋ ਪਹੁੰਚੈ ॥੧੩॥

ਬਾਪ ਕਾ ਮਾਲ-ਮਤਾਇੱ ਮਿਲਕ ਹੈ। ਉਹ ਮੂਆ; ਉਸ ਕੈ ਚਾਰ ਬੇਟੀਆ ਹੈਂ—ਕਿਆ ਮਾਤ੍ਰ ਕਿਆ ਬਿਮਾਤ੍ਰ ਤੇ ਹੋਵਹਿੰ; ਉਨ ਕੇ ਅੰਸ਼ ਕੇ ਬਾਂਟ ਕੀ ਯਹਿ

ਬਿਧਿ ਹੈ । ਅਰੁ ਮਾਤ੍ਰ ਬਿਮਾਤ੍ਰ ਜੀਵਤੀ ਹੋਵਹਿੰ, ਤਉ ਇਸ ਬਿਧਿ ਵੰਡੇ:—ਜੋ ਜਾਂ ਪ੍ਰਥਮੈ ਚੌਥਾ ਅੰਸ ਉਸ ਮਾਲ ਮਤਾਇ ਮਿਲਕ ਸਿਉਂ ਉਨ ਮਾਤ੍ਰ ਬਿਮਾਤ੍ਰ ਕਉ ਦੇਇ । ਓਇ ਦੋਨੋਂ ਆਪਸ ਮੈ, ਵਹਿ ਚੌਥਾ ਅੰਸ ਅਧੋ ਅੱਧ ਵੰਡ ਲਏਂ ॥੧੪॥

ਅਰੁ ਜੋ ਦੋਨੋ ਮਹਿ, ਇਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਿਤਾ ਕੀ ਜੀਵਤੀ ਹੋਇ; ਤਬ ਵਹਿ ਚੌਥਾ ਹਿਸਾ ਸਾਰਾ ਉਸੀ ਮਾਤਾ ਏਕ ਕਉ ਪਹੁੰਚੈ ॥੧੫॥

ਬਾਕੀ ਜੋ ਇਸ ਚੌਥੇ ਅੰਸ ਸੋਂ ਰਹੈ, ਉਨ ਕੇ ਅੰਸ ਯੋਂ ਕਰੈ ; ਉਸ ਬਾਕੀ ਕੇ ਮਾਲ ਮੈ ਸਿਉਂ ਚੌਥਾ ਅੰਸ ਬੇਟੀਓਂ ਕੋ ਦੇਇ, ਆਪਸ ਮੈ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡ ਲੈਨ ॥੧੬॥

ਅਰੁ ਜੋ ਉਨ ਬੇਟੀਓਂ ਮੈ ਸਿਯੋਂ ਮੁਈ ਹੋਵੈ, ਤਉ ਉਸ ਕੀ ਆਲ-ਔਲਾਦ ਕਉ ਦੇਇ ॥੧੭॥

ਬਾਕੀ ਜੋ ਅੰਸ ਮਾਲ ਮੈ ਸਿਉਂ ਰਹੈ, ਸੋ ਆਪਸ ਮੈ ਭਾਈ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡ ਲੈਨ ॥੧੮॥

ਅਰੁ ਮਾਤਾ ਬਿਮਾਤਾ ਕੋਈ ਨ ਹੋਇ; ਤਬ ਸਾਰੇ ਮਾਲ ਮੈ ਸਿਉਂ ਚਉਥਾ ਅੰਸ ਬੇਟੀਓਂ ਕਾ ਦੇ ਕੈ, ਆਪਸ ਮੈ ਭਾਈ ਬਾਂਟ ਲੈਨ ॥੧੯॥

ਅਰੁ ਜੋ ਬੇਟੀਆਂ ਭੀ ਨ ਹੋਵਹਿੰ, ਸੋ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡ ਲੇਵਹਿੰ ॥੨੦॥

ਅਰੁ ਭਾਈ ਕੋਈ ਦੇਵ-ਲੋਕ ਕੋ ਹੂਆ ਹੋਇ; ਤਬ ਉਸ ਕਾ ਅੰਸ ਉਸ ਕੀ ਆਲ-ਔਲਾਦ ਕਉ—ਜਿਸ ਤਰਹ ਊਪਰ ਕਹਿਆ ਹੈ—ਵੰਡ ਦੇਇ ॥੨੧॥

ਅਬ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਤੇ ਪਿਤਾ ਅਰੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਿਉਂ ਬਿਖਾਦ ਹੋਵੈ; ਅਰੁ ਪਿਤਾ ਕਰੋਧ ਸਿਉਂ-ਜਬ ਤੇ ਬਿਖਾਦ ਹੋਈ ਹੋਵੈ—ਅਨਬੋਲਤੇ ਹੋਵਹਿੰ; ਅਰੁ ਇਸੀ ਬਾਤ ਮੈ ਦੇਹ ਛੁਟਨੇ ਕਾ ਸਮਾਂ ਪਿਤਾ ਕਾ ਆਇ ਰੁਜੂੱ ਹੋਆ ਹੋਵੈ; ਅਰੁ ਉਸ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੇ ਪਿਤਾ ਤੇ ਅਪਨਾ ਗੁਨਾਹਿ ਬਖਸਾਇਆ ਨ ਹੋਇ, ਤਬ ਉਸ ਕਉ ਬਾਪ ਕੇ ਮਾਲ ਮਤਾਇ ਤੇ ਕਿਛੁ ਪਹੁਚਤਾ ਨਾਹੀ । ਔਰ ਭਾਈਆਂ ਕਉ ਪਹੁੰਚਤਾ ਹੈ; ਉਸ

ਕਉ ਕਿੱਛੁ ਨਾਹੀ ਪਹੁੰਚਤਾ ॥੨੨॥

ਅਰੁ ਜੋ ਉਸ ਮੈ ਆਇ ਬਖਸਾਇ, ਅਰੁ ਉਸ ਮੈ ਪਿਤਾ ਉਸ ਕ੍ਰੋਧ ਕਉ ਯਾਦ ਰਖਕੈ ਨ ਬਖਸੇ, ਅਰੁ ਦੇਹ ਛੁੱਟ ਜਾਇ; ਤਬ ਉਸ ਪੁਤ੍ਰ ਕਉ ਵਹਿ ਗੁਨਾਹ ਨਾਹੀ; ਵਹਿ ਭੀ ਮਾਲ ਕਾ ਖਾਵੰਦ ਹੈ, ਅੰਸ ਪਹੁੰਰਤਾ ਹੈ । ਕਯੋਂਜੋ ਉਸ ਮੈ ਆਪਣਾ ਹ੍ਰਿਦਾ ਨਿਵਾਇਕੈ ਆਇ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ਅਰੁ ਪਿਤਾ ਨੇ ਨ ਬਖਸਿਆ, ਜੋ ਕਿਛੁ ਗੁਨਾਹ ਇਸ ਪੁਤ੍ਰ ਕਉ ਥਾ; ਸੋ ਉਸ ਕਉ ਹੂਆ । ਯਹਿ ਪੁਤ੍ਰ ਨਿਰਮਲ ਉਸ ਗੁਨਾਹ ਤੇ ਹੂਆ; ਮਾਲ ਪਿਤਾ ਕੇ ਕਾ ਖਾਵੰਦ ਹੂਆ ॥੨੩॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਸਬੱਬ ਪਾਇ ਇਸ ਬਿਖਾਧ ਪਿਤਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੀ ਮੈ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਹੀਂ ਗਇਆ ਹੋਵੈ, ਅਰੁ ਪਿਤਾ ਕਉ ਪਿਛੇ ਦੇਹ ਛੁਟਨੇ ਕਾ ਸਮਾ ਆਇ ਪਹੂਚਿਆ ਹੋਵੈ, ਅਰੁ ਉਸ ਕਉ ਖਬਰ ਹੋਵੈ, ਅਰੁ ਵਹਿ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅੱਰਦਾਸਿ ਲਿਖੈ, ਪਿਤਾ ਕਉ ਅਪਨੀ ਅਧੀਨਗੀ ਕੀ, ਬਖਸਨੇ ਕੀ । ਅਰੁ ਜੋ ਪਿਤਾ ਉਸ ਅੱਰਦਾਸਿ ਪਰ ਬਖਸੈ, ਤਉ ਭਲਾ; ਅਰੁ ਨ ਬਖਸੇ ਤਉਂ ਭੀ ਉਸਕਾ ਗੁਨਾਹ ਬਖਸ਼ਾ ਜਾਇ ॥੨੪॥

ਅਰੁ ਵਾਇ(?)ਆਵਹਿ ਪੁਤ੍ਰ ਅਗੇ ਦੇਹ ਛੁਟਨੇ ਦੇ ਜੋ ਬਖਸਾਵੈ ਯਾ ਅਰਦਾਸਿ ਲਿਖੈ, ਅਰੁ ਪਿਤਾ ਨ ਬਖਸੈ; ਅਰੁ ਦੁੰਹ ਚਾਰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਪਿਛੇ ਦੇਹ ਪਿਤਾ ਕੀ ਛੁੱਟ ਗਈ, ਅਰੁ ਉਸ ਸਮੈ ਦੇਹ ਛੁਟਨੇ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਹਾਜ਼ਰ ਨ ਹੋਇ; ਅਰੁ ਅਰਦਾਸਿ ਨ ਪਹੁੰਚੈ, ਤਉ ਭੀ ਬਖਸਾ ਜਾਇ, ਮਾਲ ਕਾ ਖਾਵੰਦ ਹੋਇ ॥੨੫॥

ਪੁਤ੍ਰ ਕਉ ਚਾਹੀਐ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕੀ ਨ ਕਰੈ । ਜ਼ੋ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾੜ੍ਹੀ ਨਾਲ ਹੈ, ਅਗੇ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੋਤਰੇ ਹੋਵਹਿੰ; ਅਰੁ ਨਾਲੇ ਸਾਚਾ ਹੈ; ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਅਰੁ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਛਿੱਤ੍ਰ ਮਾਰੈ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਉ ਚਾਹੀਐ; ਉਜਰ ਨ ਕਰੈ । ਅਰੁ ਜੋ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਿ ਕਿਛੁ ਬੋਲੈ, ਕਹੈ; ਮਨ ਮੈ ਰੱਖੈ; ਤਾਂ ਦੂਸਰੀ ਘੜੀ ਬਖਸਾਇ ਲਏ । ਅਰੁ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਬਖਸੈ, ਤਾਂ ਭਲਾ, ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਉਹ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਪਨੇ ਵਲੋਂ ਅਧੀਨ ਰਹੈ । ਇਸ ਕਉ ਯਹੀ ਚਾਹੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੇਵਾ ਮੈ ਰਹੈ । ਉਨ ਕੀ ਵਹਿ ਜਾਨੈਂ ॥੨੬॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਬਿਮਾਤ੍ਰਾ ਹੋਵਹਿਂ, ਅਰੁ ਬਿਮਾਤ੍ਰਾ ਕੇ ਕਹੇ ਤੈ, ਕਿਛੁ ਪਿਤਾ ਕਹੈ; ਤੌ ਪੁਤ੍ਰ ਕੌਉ ਨਾਹੀ ਬਨਦੀ, ਪਿਤਾ ਕਾ ਕਹਿਆ ਬੁਰਾ ਮੰਨੈ। ਅਰੁ ਬਿਮਾਤ੍ਰਾ ਕਉ ਭੀ ਮਾਤ੍ਰ ਸਮਾਨ ਜਾਨੈ ॥੨੭॥

ਜੋ ਏਕ ਬੇਟੀ ਹੋਵੈ। ਔਰੁ ਕੋਈ ਪੁਤ੍ਰ ਪੋਤ੍ਰਾ ਨ ਹੋਇ; ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਉਸਕਾ ਬੇਟੀ ਕਉ ਪਹੁੰਚੈ ॥੨੮॥

ਅਰੁ ਬੇਟੀ ਨ ਹੋਇ, ਬਹਿਨ ਹੋਵੈ, ਤਉ ਮਾਲ ਬਹਿਨ ਕੋ ਪਹੁੰਚੈ।੨੯

ਅਰ ਬਹਿਨ ਭੀ ਨ ਹੋਇ, ਤਉ ਉਸ ਬਹਨਿ ਕੀ ਆਲ-ਔਲਾਦ ਕੋਊ ਪਹੁਚੈ। ਪਹਿਲੈ ਮਾਲ ਖਾਵੰਦ ਔਲਾਦ ਹੈ; ਜੋ ਔਲਾਦ ਨ ਹੋਇ ਤੋ ਪਿੱਛੈ ਬੇਟੀ ਕੀ ਔਲਾਦ ਹੈ ॥੩੦॥੪

ਪੰਚਮ ਬਚਨ

ਅਬ ਕੋਈ ਮਹਾਰਾਜ ਕਾ ਚਾਕਰ ਹੋਵੈ; ਅਰੁ ਦੇਵ ਲੋਕ ਕੋ ਗਇਆ ਹੋਵੈ; ਤਿਸ ਕੇ ਮਾਲ ਕੀ ਬਿਧਿ—ਪ੍ਰਥਮੈ ਜੋ ਕਿਸੀ ਕਾ ਰਿਣ ਦੇਣਾ ਹੋਵੈ, ਉਸ ਮਾਲ ਮੈ ਸਯੋਂ ਰਿਣਵਾਲੇ ਕਉ ਦਿਲਾਵੈ ॥੧

ਫੇਰ ਜੋ ਕਿਛੁ ਬਾਕੀ ਰਹੈ—ਜੋ ਜਾਨੈ ਕਿ ਕਿਛੁ ਰਾਜ-ਅੰਸ ਇਸ ਪਾਸ ਆਵਤਾ ਹੈ,—ਤਾਂ ਉਸ ਮਾਲ ਮੈ ਸਿਉਂ ਰਾਜ-ਅੰਸ਼ ਲੇਵੈ। ਬਾਕੀ ਮਾਲ ਜੋ ਰਹੈ, ਸੋ ਜਯੋਂ ਉਪਰ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਤਯੋਂ ਉਸਕੇ ਸੰਗੀਓਂ—ਜਿਨ ਕੋ ਵਾਰਸ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ—ਕਉ ਵੰਡ ਦੇਇ। ਇਸ ਤੇ ਉਪਰੰਤ ਅਉਰ ਲਾਲਚ ਰਾਜਾ ਨ ਕਰੈ ॥੨॥੫॥

ਖਸਟਮ ਬਚਨ

ਜੋ ਕੋਈ ਕਿਛੁ ਬਸਤੁ ਰਾਹ ਤੇ ਪਾਵੈ—ਭਾਵੈਂ ਨਕਦ, ਭਾਵੇਂ ਜਿਨਸ—ਉਸਕੀ ਬਿਧਿ:—ਉਸ ਮੈ ਸਿਉਂ ਜਿਸ ਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬਿਸਵੈ ਤੇ ਪਾਏ, ਅਰੁ ਰਾਹਿ ਹੋਵੈ, ਚੌਥਾਈ ਉਸ ਮੈ ਸਿਉਂ ਉਸ ਜਮੀਨ ਵਾਲੇ ਕੋ ਦੇਇ, ਬਾਕੀ ਅਪੁਨੇ ਪਾਸ ਰੱਖੈ। ਅਰੁ ਜੋ ਉਸ ਮਾਲ ਦਾ ਖਾਵੰਦ ਪੈਦਾ ਹੋਵੈ : ਤਾਂ ਜਿਤਨਾ ਮਾਲ ਪਾਇਆ ਹੋਵੈ,

ਓਹ ਅੱਠਵਾਂ ਅੰਸ ਉਸ ਮਾਲ ਮੈ ਸਿਉਂ ਲੇਵੈ; ਬਾਕੀ ਮਾਲ ਖਾਵੰਦ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰੈ ॥੧॥

ਜੋ ਕਿਸੀ ਕੇ ਘਰ ਮੈ ਭਾੜੇ, ਯਾ ਯੌਂ ਹੀ ਰਹਿਤਾ ਹੈ; ਅਰੁ ਉਥੈ ਤੇ ਕਿਛੁ ਪਾਇਆ ਹੋਵੈ, ਕਿਆ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ, ਕਿਆ ਕੰਧ ਵਿਚੋਂ, ਕਿਸੀ ਅਉਰ ਠੌਰ ਘਰ ਮੈ ਸਯੋਂ ਪਾਵੈ ਮਾਲ; ਤਿਸ ਕੀ ਬਿਧਿ ਯੌਂ ਕਰੈ—ਪ੍ਰਥਮੈ ਪੂਛੈ ਉਸ ਘਰ ਵਾਲੇ ਕੋ: ਜੋ 'ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਮਾਲ ਇਸ ਘਰ ਮੈ ਗਇਆ ਹੈ ?'' ਜਬ ਵਹਿ ਕਿਛੁ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰੈ; ਤਬ ਅੱਠਵਾਂ ਅੰਸ ਉਸ ਮੈ ਸਯੋਂ ਲੈ ਕੇ, ਬਾਕੀ ਉਸ ਘਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੇਇ ॥੨॥

ਅਰੁ ਜੋ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਜ਼ਾਹਰ ਨ ਕਰੈ; ਤਬ ਉਸ ਮੈ ਸਿਉਂ ਤਿਹਾਈ ਘਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੇਇ। ਬਾਕੀ ਦੁਇ ਆਪ ਲਏ ॥੩॥

ਅੰਸ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਰਾਜਾ ਕਿਛ ਚਾਹੈ; ਤਉ ਯਹ ਅੰਸੁ ਰਾਜੇ ਕੋ ਭਲਾ ਨਾਹੀਂ। ਪਰ ਜੋ ਲਏ, ਸਭ ਮਾਲ ਮੈ ਸਿਉਂ ਛਠਵਾਂ ਅੰਸ ਲਏ। ਬਾਕੀ ਜੋ ਉਪਰ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਸੋ ਕਰੈ ॥੪॥੬॥

ਸਪਤਮ ਬਚਨ

ਜੋ ਕੋਈ ਝਗੜਤੇ ਆਪਸ ਮੈ ਆਵਹਿੰ, ਜੋ ਕਿਛੁ ਉਪਰ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਮਾਫਕ ਝਗੜਾ ਚੁਕਾਇ ਦੇਇ ॥੧॥ ਅਰੁ ਜੋ ਜਾਨੈ ਝਗੜਾ-ਰਗੜਾ ਹੈ; ਤਾਂ ਜੋ ਦੱਾਵਾ ਕਰੈ, ਉਸਨੂੰ ਆਖੈ: 'ਤੂੰ ਸਾਖੀ ਲੈ ਆਉ ! ਅਰੁ ਓਹ—ਜਿਸ ਉਪਰ ਦੱਾਵਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ ਦੇਇ ਅੰਦਰ, ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਚਾ ਕਰਾਂਗੇ । ਇਹ ਹਿਕਮਤ ਕਰੈ ਨਿਆਉਂਕਾਰ। ਜੋ ਓਹੁ ਸੱਚਾ ਆਖੈ। ਜਬ ਜਾਨੈ ਕਿ ਇਸ ਨੈ ਸਚੁ ਆਖਿਆ ਹੈ; ਤਬ ਉਸ ਕੀ ਬਾਤ ਮਨ ਮੈ ਰਾਖੈ। ਅਰੁ ਵਹੁ ਜਿ ਸਾਖੀ ਲਯਾਵੈ। ਪੰਜ ਸਾਖੀ ਲੇਵੈ। ਅਰੁ ਸਾਖੀਓਂ ਕੋ ਚਾਹੀਐ ਜੋ ਝੂਠ ਨ ਬੋਲੈ, ਜੈਸਾ ਦੇਖਾ ਹੋਵੈ; ਸੋ ਕਹਨਿ। ਨਿਆਉਂਕਾਰ ਕੋ ਚਾਹੀਐ, ਜੋ ਇਨ ਸਾਖੀਓਂ ਕੋ ਜੁਦਾ ੨ ਰੱਖੈ; ਆਪਸ ਮੈ ਮਿਲਨ ਨ ਦੇਇ । ਅਰੁ ਜੁਦਾ ਜੁਦਾ ਪੁਛੈ। ਜੋ ਜਾਣੈ ਕਿ ਇਨ ਕੇ ਕਹਣੇ ਮੈ ਤਰਾਫਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਨ ਸਾਖੀਓਂ ਕੋ ਅਰੁ ਦੱਾਵਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਕੋ ਸਜਾਇ ਦੇਇ। ਐਸੀ ਸਜਾਇ; ਜੋ ਫੇਰ ਕੋਈ ਝੂਠ ਨ ਬੋਲੈ, ਝਗੜਾ ਨ ਕਰੈ। ਐਸਾ ਨਿਆਉਂ ਕਰੈ, ਜੋ ਝਗੜੈ ਕੋਈ ਨਾਹੀਂ ॥੨॥੭॥

ਅਸਟਮ ਬਚਨ

ਜੋ ਕੋਈ ਅਪਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਰ ਔਰ ਸੰਜੋਗ ਕਰੈ; ਅਰੁ ਉਸਕੈ ਔਲਾਦ ਹੋਵੈ। ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਅਨਬਨਤ ਤੇ ਸੰਜੋਗ ਕਰੈ। ਤੌਂ ਉਸ ਪੁਰਖ ਕਉ ਚਾਹੀਐ; ਇਨ ਦੋਨੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਕੋ ਜੁਦਾ ਜੁਦਾ ਘਰ ਕਰਿ ਕੈ ਰੱਖੈ। ਅਰੁ ਸਿਵਾਇ, ਜਿਸ ਕੇ ਔਲਾਦ ਹੋਵੈ, ਉਸ ਕੋ ਔਲਾਦ ਕਾ ਖਰਚ ਜੁਦਾ ਦੇਇ। ਇਨ ਦੋਨੋ ਕੋ, ਇਨ ਕੇ ਦੋਨੋਂ ਕੇ ਲਾਜਮੈ ਕਾ, ਔਰ ਕਿਛੁ ਜੋ ਹੋਇ, ਸੋ ਬਰਾਬਰ ਅੰਸ ਕਰ ਦੇਇ; ਕਿਆ ਖਰਚ, ਕਿਆ ਕਿਛੁ ਹੋਰਿ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖੁ ਕਾ 'ਚਾਰ* ਭੀ ਬਰਾਬਰ ਕਰੈ। ੩ ॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਪਰਸੰਜੋਗ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਸੰਜੋਗ ਕਰੈ; ਤ਼ਬ ਉਸ ਪਹਿਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਇਸ ਕੋ ਪੰਜਵਾਂ ਅੰਸ, ਤੇ ਸਭੁ ਬਾਤੋਂ ਮੈ—ਜੋ ਉਪਰ ਕਹਿਆ ਹੈ—ਦੋ ਅੰਸ ਦੇਇ। ਤਿੰਨ ਅੰਸ ਪਹਿਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਉ ਦੇਇ। ਪਰ ਜੋ ਜਾਨੈ ਕਿ ਪਰਸੰਜੋਗ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਪਨੇ ਬਰਨ ਕੀ ਹੈ।੪ ॥

ਅਰੁ ਜੋ ਆਨ ਬਰਨ ਕੀ ਹੈ, ਯਾ ਦਾਸੀ ਹੈ; ਤਬ ਇਸ ਤਰਹਿ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋ ਏਕ ਅੰਸ ਦੇਇ। ਅਰੁ ਸੰਜੋਗ ਵਾਲੀ ਕਉ ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਹੈ,—ਦੁਇ ਅੰਸ ਦੇਇ।੫॥

ਅਰੁ ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਪਿਛਲੀ ਦੋਨੋ ਬਰਨ ਮੈ ਬਰਾਬਰ ਹੈਂ—ਭਾਵੈਂ ਅਸੀਲ ਹੋਵੈਂ, ਭਾਵੈਂ ਪਰਸੰਜੋਗ ਕੀਆਂ ਹੋਵੈਂ;ਭਾਵੈਂ ਦੋਨੋ ਦਾਸੀਆਂ ਹੋਵਹਿੰ—ਇਸ ਤਰਹਿ ਮੈ ਬਰਾਬਰ ਅੰਸ ਕਰੈ।੬॥ ਅਸੀਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਬੇਟਾ ਹੋਇ; ਅਰੁ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਰਸੰਜੋਗ ਕੀ ਕਾ ਬੇਟਾ ਹੋਵੈ—ਭਾਵੈਂ ਦਾਸੀ ਕਾ ਹੋਵੈ—ਦੋਨੋ ਕੋ ਬਰਾਬਰ ਅੰਸ ਪਿਤਾ ਕਾ ਪਹੁਚੈ। ਭਾਵੈਂ ਅਸੀਲ ਕਾ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੈ ਦਾਸੀ ਕਾ ਹੋਵੈ; ਇਸੀ ਤਰਹਿ ਬੇਟੀਓਂ ਕੋ ਪਹੁੰਚੈ।੭॥

ਅਰੁ ਜਿਸ ਕੈ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨ ਹੋਇ, ਬੇਟੀਆਂ ਹੋਵਹਿੰ, ਅਰੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜੀਵਤੀ ਹੋਵੈ, ਤਾਂ ਬੇਟੀਓਂ ਕੋ ਕੁੱਛ ਨਾਹੀ ਅੰਸ ਪਹੁੰਚਤਾ। ਮਾਤਾ ਜੀਵਤੀ ਜੋ

*ਆਚਾਰ—ਜਿਣਸੀ ਮਿਲਣੀ, ਮੈਥੁਨ।

ਬੇਟੀਓਂ ਕੋ ਅਪਨੀ ਰਜਾਇਮੰਦੀ ਸਯੋਂ ਦੇ; ਤਉ ਅਖਤਯਾਰ ਹੈ ਅਰੁ ਬੇਟੀਆਂ ਹੀ ਰਹੈਂ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨ ਹੋਇ, ਤਬ ਬਰਾਬਰ ਬਾਂਟ ਲੈਨਿ ।੮ ॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਉਨ ਬੇਟੀਓਂ ਮੈ ਸਯੋਂ ਕੋਈ ਕੁਆਰੀ ਹੋਵੈ, ਤਬ ਉਸ ਸਾਰੇ ਅੰਸ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਕੇ ਸਿਉਂ ਉਸ ਕੇ ਬਿਆਹ ਮਾਫਕ ਅਰੁ ਲਾਜਮੇ ਮਾਫਕ ਜੁਦਾ ਕੱਢ ਲੈਣਾ; ਅਰੁ ਰੱਖਣਾ। ਫੇਰ ਬਾਕੀ ਵੰਡ ਲੈਣ; ਹੋਰ ਬੇਟੀਆਂ । ਅਰੁ ਜੋ ਭਾਈ ਪਿਤਾ ਪਿੱਛੈ ਅੰਸ ਬਾਟੈਂ; ਅਰੁ ਬੇਟੀਆਂ ਪਿਤਾ ਪਿੱਛੈ ਕੁਆਰੀਆਂ ਹੋਵਹਿਂ; ਤਬ ਉਨ ਕੇ ਬਿਆਹ ਔਰ ਲਾਜਮੇ ਮਾਫਕ ਜੁਦਾ ਰੱਖ ਕੈ—ਜਿਉਂ ਉਪਰ ਕਹਿਆ ਹੈ,—ਤਯੋਂ ਸਭ ਅੰਸ ਵੰਡਣ ।੯॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਉਨ ਬੇਟੀਓਂ ਮੈ ਸਯੋਂ ਬਿਧਵਾ ਹੋਵੈ; ਤੋ ਸਭਨੋਂ ਬੇਟੀਓਂ ਸਯੋਂ ਉਸ ਕੋ ਦੂਣਾ ਅੰਸੁ ਦੇਇ। ਔਰ ਕੋ ਬਰਾਬਰ ਦੇਇ ।੧੦॥

ਅਰੁ ਜੋ ਪਿਤਾ ਕਾ ਅੰਸ ਆਪਸ ਮੈ ਭਾਈ ਬਹਿਨੋ ਅਰੁ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮੁਆਫਕ ਹੁਕਮ ਕੇ ਵੰਡ ਲੈਨਿ ਤਾਂ ਫੇਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੋ ਚਾਹੀਐ—ਭਾਵੈਂ ਮਾਤਾ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੈਂ ਮਤ੍ਰੇਈ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੈਂ ਬਹਿਨ ਮਤੇਈ ਦੀ ਹੋਵੈ, ਭਾਂਵੈਂ ਅਪਨੀ ਹੋਵੈ—ਇਨ ਮਾਤਾ ਕੀ ਖਬਰ, ਖਾਨੇ ਪਹਿਰਨੇ ਕੀ ਲੇਤੇ ਰਹੈਂ। ਅਰੁ ਬਹਿਨੋ ਕੀ ਖਬਰ, ਜਯੋਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਬੇਟੀ ਕੀ ਲੇਤਾ ਹੈ, ਤਯੋਂ ਲੇਤੇ ਰਹੈਂ। ਅਰੁ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਇਨ ਭੈਣੋ ਮੈ ਸੋਯੋਂ ਕੋਈ ਬਿਧਵਾ ਹੋਵੈ; ਤਾਂ ਉਸ ਕੇ ਖਾਨੇ ਪਹਿਰਨੇ ਕੀ ਖਬਰਦਾਰੀ ਲੇਤਾ ਰਹੈ। ਯਹਿ ਮਨ ਮੈ ਨ ਲਿਆਵੈ : ਜੋ ਅੰਸ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕਾ ਥਾ, ਸੋ ਵੰਡ ਲਇਆ ਹੈ। ਅਬ ਕਿਆ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅਰੁ ਬਹਿਨੋ ਕੀ ਖਬਰ ਲੈਣੀ ਹੈ! ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕਾ ਬੀਚਾਰ ਨ ਕਰੈ। ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੋ ਖਿਜਮਤ ਕਰਨੀ ਆਈ ਹੈ। ਅਰੁ ਹੁਕਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਾ ਹੈ, ਜੋ: ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਬਿਮਾਤਾ-ਪੁੱਤ੍ਰ*—ਜੋ ਆਪਸ ਮੈ ਭਾਈ ਲਗਤੇ ਹੈਂ;—ਪਿਆਰ ਭਾਉ ਕਰੈਂ; ਬਿਖਾਧ ਨ ਕਰੈਂ! ਜੋ ਪਿਆਰ ਕਰੈਂਗੇ ਤੋ ਕੁਲ ਕਾ ਭਲਾ ਹੋਵੈਗਾ। ਅਰੁ ਸੁਖੀ ਹੋਵਹਿੰਗੇ ॥੧੧॥੮॥

---

*ਮਤ੍ਰੇਈ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਮਤੇਰ ਭਰਾ।

ਨਉਮੋ ਬਚਨ

ਅਬ ਜੋ ਕੋਈ ਅਮਾਨਤ ਕਿਸੀ ਪਾਸ ਰੱਖੈ—ਨਕਦ ਯਾ ਜਿਨਸ਼। ਪਹਿਲੇ ਤੋ ਨ ਰੱਖੈ। ਅਰੁ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਉਸਤੇ ਜਾਇ; ਯਾ ਚੋਰ ਲੈ ਜਾਇ । ਤਬ ਉਸ ਅਮਾਨਤ ਦੇ ਖਾਵੰਦ ਨੂੰ ਚਾਹੀਐ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਹੁਕਮ ਸਯੋਂ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਨ ਮੰਗੈ। ਅਰ ਜੋ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਕੋ ਨਾਹੀ ਪਹੁੰਚਤੀ। ਅਰੁ ਜੋ ਤਹਕੀਕ ਗਈ ਹੋਇ। ਅਰੁ ਜੋ ਅਮਾਨਤ ਰਖਨੇ ਵਾਲਾ ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਤੇ ਦੇਇ ਬਦਲੇ ਉਸ ਅਮਾਨਤ ਦੇ ਤਾਂ ਖਾਵੰਦ ਨੂੰ ਚਾਹੀਐ: ਜੋ ਜਾਨੈ ਕਿ ਤਹਿਕੀਕ ਗਈ ਹੈ; ਇਸ ਪਾਸ ਤੇਂ; ਯਾ ਯੋਂ ਹੀ ਆਖਦਾ ਹੈ; ਅਪਨੇ ਲਾਲਚ ਨੂੰ। ਅਰੁ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਅਮਾਨਤ ਕਿਵੈਂ ਨ ਲਏ। ਇਸ ਬਰਾਬਰ ਦਾਨ ਹੋਰ ਨਾਹੀ। ਅਰੁ ਜੋ ਲੇਵੈ ਅਰੁ ਅਮਾਨਤ ਗਈ ਹੋਇ; ਤਾਂ ਇਸ ਕੋ ਦਾਲਿਦ੍ਰ ਕਾ ਪ੍ਰਵੇਸ ਹੋਵੈ; ਭਲਾ ਨਾਹੀ ।੧॥

ਅਰੁ ਉਹ ਅਮਾਨਤ ਵਾਲਾ ਕਦਾਂਚ ਸਬਬ ਪਾਇ ਖਾਇ ਗਇਆ ਹੋਇ—ਖਰਚੀ ਹੋਇ; ਤਬ ਉਸ ਕੋ ਕਹੈ—ਜੋ ਜਾਨੈ ਜੋ ਮੁਝ ਕੋ ਜ਼ਰੂਰ ਚਾਹੀਤੀ ਹੈ;—ਦੇਹਿ ! ਉਸਤੇ—ਜੋ ਜਾਨੈ ਰੁਜਗਾਰ ਹੈ,—ਤਬ ਕਿਸਤ ਕਰਾਇ ਲਏ। ਜੋ ਜਾਨੈ ਮੈ ਸੁਖਾਲਾ ਹਾਂ, ਅਰੁ ਮੈਨੂੰ ਚਾਹੀਤੀ ਨਾਹੀ; ਤਬ ਨਾ ਮੰਗੈ; ਜ਼ਬ ਲਗ ਉਹ ਆਪ ਨ ਦੇਇ। ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਸਤ ਦਾ ਭੀ ਉਸ ਪਾਸ ਤੇ ਮੁਯੱਸਰ ਨ ਹੋਇ; ਤਬ ਕਿਛੁ ਨ ਕਹੈ ॥੨॥

ਅਬ ਜੋ ਅਮਾਨਤ ਰੱਖੈ, ਉਸ ਕੋ ਚਾਹੀਐ, ਅਮਾਨਤ ਕਿਸੀ ਦੀ ਨ ਰੱਖੈ। ਅਰੁ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਕਿਸੀ ਕੀ ਰੱਖੈ; ਤਾਂ ਭਲੀ ਖਬਰਦਾਰੀ ਨਾਲ ਰੱਖੈ। ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਕਿਸੇ ਵਾਸਡੇ ਖਰਚ ਨੂੰ, ਯਾ ਕਿਸੀ ਔਰ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚਾਹੀਤਾ ਹੈ; ਉਹ ਕੰਮ ਬਿਗੜਨ ਦੇਇ; ਪਰ ਉਸ ਉਪਰਿ ਲਾਏ ਨਾਹੀ ।੩॥

ਜਿਸ ਸਮੇ ਮਾਲ ਖਾਵੰਦ ਆਇ ਮੰਗੈ—ਭਾਵੈਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤਿ, ਪਿਛਲੀ ਰਾਤਿ, ਦਿਨ ਨੂੰ—ਉਸੇ ਸਮੇ ਹਵਾਲੈ ਕਰੈ; ਢਿੱਲ ਨਾ ਕਰੈ। ਜ਼ੋ ਕਦਾਂਚ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਤੇ ਢਿੱਲ ਕਰੈ; ਤਾਂ ਜੇ ਕਿਛੁ ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਸੁਕ੍ਰਿਤਯ ਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇ; ਸਭ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਾਇ। ਭੂਖਾ ਮਰ ਜਾਇ, ਕੈਸਾ ਕੰਮ ਹੋਵੈ, ਜਿ ਆਪਨੀ ਆਬਰੂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਤਾਂ ਭੀ ਅਮਾਨ ਹਿਲਾਵੇ ਨਾਹੀ ।੪॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਜਾਇ; ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੇ ਹੁਕਮ ਸਾਥ ਇਸੁ ਅਸ਼ਾਨਤ ਰਖਨੇ ਵਾਲਾ ਸੁਖਾਲਾ ਹੋਵੈ; ਤਾ ਬਾਹਰ ਕਿਤੇ ਪਾਸ ਨ ਆਖੈ, ਜੋ ਫਲਾਨੇ ਅਮੁਕੇ ਦੀ ਅਮਾਨਤ ਗਈ ਹੈ। ਤਦ ਉਸੀ ਸਮੈ ਦੇਇ।੫॥

ਪ੍ਰਥਮੈ ਅਮਨਤ ਰਖਨੀ ਭਲੀ ਨਾਹੀ। ਜੋ ਰੱਖੈ; ਤੋ ਪਰਾਏ ਹੱਕ ਦਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨ ਕਰੈ।੬॥੯

ਦਸਮ ਬਚਨ

ਅਬ ਜੋ ਕਿਸੀ ਤੇ ਰਿਣ ਲੇਵੈ, ਤਿਸ ਦੀ ਜੁਗਤਿ :—ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਤੋ ਰਿਣ ਨਾ ਲੇਵੈ; ਜਬ ਲਗ ਬਸਾਇ। ਰਿਣ ਬਡੀ ਹੱਤਿਆ ਹੈ।੧॥ ਅਰੁ ਜਿਸ ਤੇ ਮੰਗੈ, ਉਸ ਕੋ ਚਾਹੀਐ; ਜੋ ਉਸ ਕੋ ਉਸੀ ਸਾਇਤ ਦੇਦੇ। ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਨਾਹੀ ਹਾਜ਼ਰ; ਤੋ ਗਹਿਣਾ ਧਰਿ ਦੇਇ, ਕਰਜ ਲੈ ਦੇਇ; ਫੇਰੁ ਨ ਕਰੈ। ਇਸ ਬਰਾਬਰ ਅਉਰ ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਨਾਹੀ। ਅਰੁ ਉਸ ਸਮੈ ਜਾਨੈ ਜੋ ਧੰਨ ਭਾਗ ਹੈਂ; ਜੋ ਕੋਈ ਮੁਝ ਪੈ ਸਿਉਂ ਅਰਥ ਕਾ ਅਰਥੀ ਕਾ ਕਾਰਜ ਬਣ ਆਇਆ ਹੈ।੨॥

ਅਬ ਜੋ ਕੋਈ ਆਪਨੇ ਕਿਸੀ ਕਾਰਜ ਕੇ ਵਾਸਤੈ, ਯਾ ਖਾਨੇ ਪਹਿਨਣੇ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਕਰਜ ਲਏ। ਤਬ ਉਸ ਕਰਜ ਦੇਨੇ ਵਾਲੇ ਕਉ ਚਾਹੀਐ: ਜੋ ਉਸ ਕਰਜ਼ ਲੈਨੇ ਵਾਲੇ ਤੇ ਬਿਆਜ ਨ ਲਏ। ਇਸ (ਵਿਆਜ ਖੋਰੀ) ਬਰਾਬਰ ਹੋਰ ਹੱਤਿਆ ਨਹੀ। ਅਰੁ ਬਿਆਜ਼ ਦੇ ਲਾਲਚ ਕਰਿ ਦੇਨੇ ਮੈ ਨਾਹ ਨ ਕਰੈ। ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਕਿਆ ਨਫਾ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਂ ਕਰਜ ਦੇਊਂ। ਇਸ ਕਰਜ ਦੇਨੇ ਬਰਾਬਰ ਅਉਰ ਧਰਮੁ ਨਾਹੀ। ਪਰੁ ਤਬ, ਜਬ ਆਪ ਨ ਮੰਗੈ। ਜਬ ਲੇਨੇ ਵਾਲਾ ਆਪ ਸੈ ਦੇਵੈ, ਤਬ ਲੇਵੈ। ਅਰੁ ਬਿਆਜ ਇਸ ਅਰਥ ਕਾ ਲੈਨਾ ਜੋਗ ਨਾਹੀ; ਹੁਕਮ ਹੈਂ।੩॥

ਅਬ ਜੋ ਥਿਆਜ ਲੇਨਾ ਕਹਿਆ ਹੈ; ਸੋ ਕਿਸ ਕਰਜ ਤੇ ? ਜੋ ਕੋਈ ਅਪਨੇ ਬੇਪਾਰ ਨੂ, ਅਕੇ ਘਰ ਬਾਰ ਬਣਾਵਨੇ ਨੂ ਲੇਵੇ; ਉਨ੍ਹਾ ਪੇਸਿਆਂ ਦਾ ਬਿਆਜ਼ ਲੇਨਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਅਰੁ ਆਪਸ ਤੇ ਮੰਗਣੇ ਆਏ ਹੈ।੪॥

ਅਬ ਜੋ ਕਰਜ ਲੇਵੈ ਉਸ ਕੋ ਚਾਹੀਐ, ਜੋ ਬਿਨਾ ਮੰਗੇ ਪੈਸੇ ਕਰਜ ਦੇ ਦੇਇ।

ਜਬ ਲਗ ਨ ਦੇਇ, ਤਬ ਲਗ ਸੁਆਦ ਅਰੁ ਖੁਸਬੋਈ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨ ਕਰੈ। ਜਿਸ ਕਰਜ ਦਾ ਬਿਆਜ ਲੈਨਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਕਰਜ ਲੈਨੇ ਮੈ ਅਰੁ ਬਯਾਜ ਦੇਨੇ ਮੈਂ ਕਿਛੁ ਸ਼ੱਕ ਨ ਕਰੈ। ਕਯੋਂ ਜੋ ਅਸਲ ਪੈਸੇ ਅਰੁ ਬਯਾਜ ਹਮੇਸੈ ਲੇਤਾ ਦੇਤਾ ਹੈ; ਇਸਕਾ ਐਬ ਨਾਹੀ। ਜਬ ਲਗ ਬਸਾਇ, ਤਬ ਲਗ ਕਰਜ ਨ ਲਏ। ਅਪਨਾ ਥੋੜੇ ਹੀ ਵਿੱਚ ਬਯੋਹਾਰ ਕਰੈ ਕਿਰਤਿ ਦਾ; ਕਾਰਜ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਲੈਨ ਨ ਦੇਇ ਬਿਰਦ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ॥੫॥੧੦॥

ਇਕਾਦਸਮੇ ਬਚਨ

ਜੋ ਕੋਈ ਆਪਨੀ ਬੇਟੀ ਬੇਟੇ ਕੀ ਸੰਜੋਗ ਕੀ ਬਾਤ ਕਰੈ, ਅਰੁ ਮੁੰਕਰ ਪਰੈ, ਤਿਸਕਾ ਬੀਚਾਰ :—ਜੋ ਜਾਨੈ ਕਿ ਮੁਖ ਸਿਉਂ ਮੈ ਕਹਿਆ ਹੈ; ਅਮਕੇ ਕੇ ਬੇਟੇ ਕਉ ਅਪਨੀ ਬੇਟੀ ਕੀ ਨਿਸਬਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਸਬਬ ਪਾਇ ਕਿਛੁ ਮਨ ਬਿਖੈ ਬਾਤ ਆਵੈ ਕਿ ਮੈ ਨ ਕਰੋਂ। ਤਬ ਵਹਿ ਨਿਸਬਤ ਉਸਕੇ ਕਹੇ ਸਿਉਂ ਟੂਟੈ ਨਾਹੀ। ਜੋ ਕਿਛੁ ਐਬ ਭੀ ਹੋਇ; ਤਬ ਭੀ ਨ ਟੂਟੈ। ਕੁੜਮਾਈ ਹੋਈ ਕਿਸੀ ਤਰਹਿ ਟੂਟੈ ਨਾਹੀ ॥੧

ਜੋ ਕਦਾਂਚ—ਕਿਆ ਮਰਦ, ਕਿਆ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਪਸ ਮੈ ਸਹਿਜ ਪਾਇ ਬੇਟੀ ਬੇਟੇ ਵਾਲਾ ਜਬ ਦੋਨੋ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਗਰਭਵੰਤੀ ਹੋਵੈਂ। ਅਰੁ ਕਹੈਂ ਜੋ ਦੋਨੋ ਸਿਯੋਂ ਏਕ ਮੈ ਸਿਉਂ ਬੇਟੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੈ, ਤਬ ਵਹੀ ਕਰਾਰ ਰੱਖੈ, ਅਰੁ ਸੰਜੋਗ ਕਰੈ। ਅਉਰ ਸਾਥਿ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ; ਨ ਕਰੈ। ਉਨ ਦੋਨੋ ਹੀ ਕਾ ਸੰਜੋਗ ਬਨਤਾ ਹੈ ॥੨॥

ਅਰੁ ਜੋ ਏਕ ਨੇ ਅਪਨੀ ਬੇਟੀ ਕੀ ਕੁੜਮਾਈ ਏਕ ਕੇ ਬੇਟੇ ਕੋ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਰੁ ਸਬਬ ਪਾਇਕੈ ਔਰ ਸਾਥ ਬਯਾਹ ਕਰ ਦੇਇ, ਬਿਨਾ ਉਸ ਬੇਟੇ ਵਾਲੇ ਕੀ ਖ਼ਬਰ, ਤਿਸ ਕੀ ਜੁਗਤਿ :—ਚਾਹੀਐ ਜੋ ਉਸ ਲੜਕੀ ਕੋ,—ਜਿਸ ਸਾਥ ਸੰਜੋਗ ਹੋਇਆ ਹੋਵੈ— ਉਸ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਕਰਕੈ, ਇਸ ਸਾਥ—ਜਿਸ ਸਾਥ ਪਹਿਲੇ ਸਗਾਈ ਹੋਈ ਹੋਵੈ—ਪਰ ਸੰਜੋਗ ਬਿਧਿ ਕਰ ਦੇਇ ।੩॥

ਅਰੁ ਜੋ ਲੜਕੇ ਵਾਲਾ ਕੁੜਮਾਈ ਕਿਸੀ ਸਬਬ ਐਬ ਤੇ ਛੋਡੈ, ਉਹ ਕੁੜਮਾਈ

ਸਗਾਈ, ਤਾਂ ਹਜਾਰ ਰੁਪਯਾ ਰਾਜੇ ਕੋ ਡੰਡ ਕਾ ਦੇਇ। ਅਰੁ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਈਆ ਅਪਣੀ ਬਿਰਾਦਰੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਕਾ ਦੇਇ। ਤਾਤਪਰਜ ਇਸ ਕਾ ਯਹਿ ਹੈ :—ਜੋ ਕੋਈ ਇਨ ਦੋਨੋਂ ਮੈ ਸਿਉਂ ਬੇਟੀ ਬੇਟੇ ਵਾਲਾ ਅਪਨੇ ਕਹਿਨ ਤੇ ਨਾ ਫਿਰੇ। ਜੋ ਜਬਾਨ ਇਕਰਾਰ ਕੀਆ ਹੋਵੈ, ਕੁੜਮਾਈ ਕੀ ਕਿਆ ਚਲੀ ਹੈ।੪॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਬਿਗਾਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਾਥ ਬਦ-ਕਰਮ ਕਰੈ, ਯਾ ਅਪਨੇ ਘਰ ਬਿਖੇ ਰੱਖੈ, ਰਜਾ-ਮੰਦੀ ਕਰ, ਯਾ ਸਖਤੀ ਕਰਿ; ਤਬ ਚਾਹੀਐ :—ਜੋ ਖਸਮ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾ ਜੀਵਤਾ ਹੋਇ—ਜਿਸ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਸ ਪੁਰਖ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਘਰ ਮੈ ਪਾਈ ਹੋਇ; ਅਪਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਦਲੇ ਉਸ ਪੁਰਖ ਕੋ ਦੇਇ । ਜੇਤੇ ਦਿਨ ਵਹੁ ਰੱਖੈ; ਇਸਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਉ, ਉਤਨੇ ਦਿਨ ਵਹੁ ਰੱਖੈ । ਅਰੁ ਜੇ ਬਦਕਰਮ ਕਰਕੈ ਛੋਡ ਦੇਇ, ਅਰੁ ਜਾਹਰ ਹੋਇ; ਤਬ ਉਸਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਉ ਭੀ ਉਸੀ ਤਰਹਿ ਉਸਕੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰੈ। ਜਿਸ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਾਥ ਬਦੀ ਕੀਈ ਹੋਇ। ਫੇਰ ਉਸਤੇ, ਉਸਕੇ ਹਵਾਲੇ— ਜੋ ਮਾਲ-ਖਾਵੰਦ ਹੈ—ਕਰੈ ॥ ੬

ਅਰੁ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੇ ਬਾਬ—ਜਿਸ ਨੇ ਅਪਨੇ ਪੁਰਖ ਜੀਵਤੇ, ਬਿਗਾਨੇ ਮਰਦ ਸਾਥ ਬਦਕਰਮ ਕੀਆ ਹੋਇ—ਯਹਿ ਕਰਨਾ ਆਇਆ ਹੈ: ਉਸ ਕੋ ਹਵਾਲੇ ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਕਰੈ, ਉਸੀ ਕਾ ਖਰਚ ਰੱਖੈ, ਅਰੁ ਅਹਾਰ ਤੇ ਚੌਥਾਈ ਅਹਾਰ ਦੇ ਖਾਨੇ ਨੂ, ਇਕ ਬਰਸ ਦਿਨ ਤੱਕ। ਅਰੁ ਉਸਕਾ ਮਰਦ ਉਸਕੇ ਨਜੀਕ ਨਾ ਜਾਇ, ਦੁਇ ਬਰਸ ਤੱਕ। ਜਬ ਜਾਨੈ ਕਿ ਦੂਸਰਾ ਬਰਸ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਤਬ ਉਸ ਕੋ ਖਲਾਸ ਕਰੈ। ਅਰੁ ਅਹਾਰ ਉਸ ਕੀ ਭੂਖ ਮਾਫਕ ਦੇਇ। ਜਬ ਜਾਨੈ ਕਿ ਦੁਇ ਬਰਸ ਪੂਰੇ ਹੋਏ, ਅਰੁ ਇਸ ਕਰਮ ਤੇ ਬਾਜ ਆਈ, ਤਬ ਸੰਗ ਕਰੈ। ਅਰੁ ਜੋ ਵਹਿ ਮੰਦਮਤਿ ਹੋਇ, ਤਬ ਘਰ ਤੇ ਨਿਕਾਲ ਦੇਇ। ਤਾਤਪਰਜ ਇਸ ਕਾ ਯਹਿ ਹੈ, ਜੋ ਕੋਈ ਫੇਰ ਯਹਿ ਕਰਮ ਨਾ ਕਰੈ ॥੭

ਅਰੁ ਜੋ ਉਸਕੈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨ ਹੋਇ, ਅਰੁ ਬਿਗਾਨੀ ਤ੍ਰਿਆ ਸਾਥ ਬਦਕਰਮ ਕਰੈ, ਤਿਸਕੀ ਗਤਿ :—ਉਸਕੈ ਬਾਬ ਯਹਿ ਕਰਨਾ ਆਇਆ ਹੈ : ਉਸ ਮਰਦ ਕੋ, ਸਿਰ ਮੂੰਡ ਕਰ ਗਧੇ ਊਪਰਿ ਚੜ੍ਹਾਵੈ, ਅਰੁ ਸ਼ਹਰ ਕੈ ਗਿਰਦ ਫੇਰੈ, ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕਰਕੈ। ਅਰੁ ਸਉ ਛਿੱਤ੍ਰ ਮਾਰੀਐ ਪਿੱਠ ਉਪਰਿ। ਅਰੁ ਪੰਜ ਸੈ ਰੁਪਯਾ ਡੰਡ

ਰਾਜਾ ਲੇਵੇ । ਅਰੁ ਬਰਸ ਤੱਕ ਕੈਦ ਰੱਖੀਐ । ਇਸੈ ਭੀ ਅਹਾਰ ਚੌਥਾਈ ਦੀਜੀਐ । ਫਿਰਿ ਖਲਾਸ ਕੀਜੀਐ । ਇਸ ਸਜਾਇ ਤੇ ਉਪਰੰਤ ਫੇਰ ਜੋ ਕੋਈ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰੁ ਪੁਰਖੁ ਤੇ ਯਹਿ ਕਰਮ ਕਰੈ, ਦੋਨੋ ਕੇ ਨੱਕ ਵਢਾਈਐ ਅਰੁ ਛੋਡ ਦੀਜੀਐ ।੮।।

ਅਬ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਿਸ ਕਾ ਪੁਰਖ ਨ ਹੋਇ, ਅਰੁ ਵਹੁ ਬਦ ਕਰਮ ਕਰੈ, ਤਬ ਵਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਿਨਾ ਪਰਸੰਜੋਗ ਬਿਧਿ, ਉਸੀ ਪ੍ਰਰਖ ਕੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰੈ, ਜਿਨ ਇਸ ਸਿਉਂ ਬਦਕ੍ਰਮ ਕੀਆ ਹੋਇ । ਫਿਰ ਇਨ ਦੋਨੋ ਕੋ ਅਪਨੀ ਪਾਂਤਿ ਮੈ ਨ ਲੈ ਬੈਠੇ । ਭਾਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਲੇਛ ਸਾਥ ਕਰੈ, ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੂ, ਮਲੇਛਨੀ ਸਾਥ ਸੰਗ ਕਰੈ, ਇਸ ਤਰਹਿ ਵਹੀ ਬਿਧਿ ਕਰੈ, ਇਨ ਦੋਨੋ ਕੇ ਬਾਬ, ਜਯੋਂ ਉਪਰਿ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਐਬ ਨਾਹੀ ।੯।।

ਜੋ ਕੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਯਾ ਪੁਰਖੁ ਰਹਿ ਨ ਸਕੈ, ਅਪਨੇ ਜਤ ਸਤ ਮੈ, ਪਰਸੰਜੋਗ ਕਰੈ, ਭਾਵੈਂ ਕੋਈ ਜਾਤਿ ਹੋਵੈ, ਭਾਵੇਂ ਦਾਸੀ ਹੋਵੈ, ਐਬੁ ਨਾਹੀਂ । ਐਬ ਜੋ ਹੈ, ਸੋ ਬਦ-ਕਰਮ ਮੈ ਹੈ । ਸੰਜੋਗ ਸਭ ਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ । ੧੦।।੧੧

ਦੁਆਦਸਮੋ ਬਚਨ

ਅਬ ਜੇ ਦਾਸੀ ਦਾਸ ਕੋਈ ਲੇਵੈ—ਭਾਵੇਂ ਮੋਲ, ਭਾਵੇਂ ਬੰਦਿ ਬਿਖੈ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਠਗ ਬੇਚ ਜਾਇ—ਤਿਸ ਕਾ ਬੀਚਾਰ :—ਜੋ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅਪਨੋ ਬੇਟੀ ਬੇਟੇ ਕਉ ਬੇਚੈ ਵਾਸਤੇ ਅਪਨੀ ਜੀਵਕਾ ਕੇ, ਯਾ ਕਿਸੀ ਔਰ ਅਰਥ ਕੈ; ਤਉ ਲੈਨੇ ਵਾਲੇ ਕਉ ਚਾਹੀਐ ਉਸ਼ਕੇ ਮਾਂਤਾ ਪਿਤਾ ਪਾਸੋਂ ਏਕੁ ਕਾਗਲ ਕਰਾਏ ਸਾਖੀਆਂ ਨਾਲ । ਇਸ ਤਰਹਿ ਕਾ, ਜੋ —

"ਮੈ ਅਪਨਾ ਬੇਟਾ ਬੇਟੀ ਅਮਕੇ ਕੈ ਪਾਸ ਸੇਵਾ ਕਰਨੇ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਦੀਆ ਹੈ, ਕੁ ਏਤੇ ਬਰਸ ਤਕ, ਅਰੁ ਏਤੇ ਰੁਪਯੇ ਇਸ ਸੇਵਾ ਕੇ ਬਦਲੇ ਕੇ ਹਮ ਲੀਏ । ਅਰੁ ਇਹੁ ਹਮਾਰੇ ਬੇਟੇ, ਬੇਟੀ ਕੋ ਕੱਪੜਾ ਅਰੁ ਖਾਨੇ ਕਰ ਆਜ਼ੁਰਦਾ ਨ ਰੱਖੈ । ਕੱਪੜਾ ਜੋ ਦੇਵੈ, ਤੈਸਾ ਹੋਇ ਅੰਗ ਢਾਕਨੇ ਕੋ । ਅਹਾਰ ਪੇਟ ਭਰ ਦੇਇ—ਭਾਵੈਂ ਕੈਸਾ ਅਹਾਰ ਦੇਵੈ, ਜਿਸ ਮੈ ਇਨ ਕੀ ਦਯਾ ਹੋਇ ।।"੧

ਅਰੁ ਯਹਿ ਪ੍ਰਾਨੀ ਰਾਤਿ ਦਿਨੁ ਅਪਨੀ ਸੇਵਾਂ ਮੈਂ ਰਹੈ । ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਭਾਗੈ,

ਉਸ ਕੈ ਮਾਂ, ਬਾਪ ਹਾਜਰ ਕਰ ਦੇਵਹਿ। ਅਰੁ ਉਸਕੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਸਯੋਂ ਜਾਮਨ ਲੇਵੈ।੨॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਉਨ ਕੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਆਇਕੈ ਚਾਹੈਂ, ਜੋ ਹਮ ਅਪਨੇ ਬੇਟੇ ਬੇਟੀ ਕੋ ਲੈਵੈਂ, ਜਬ ਲਗ ਵਾਇਦਾ ਆਇ ਨ ਪਹੁੰਚੈ, ਤਬ ਲਗ ਉਨ ਕੋ ਨਾਹੀ ਪਹੁਚਤੇ ॥੩

ਅਰ ਜੋ ਬੰਦ ਮੈ ਸਿਉਂ ਲੇਵੈ—ਮੋਲ ਯਾ ਅਪਨੇ ਮਹੀਨੇ ਮੈ ਲੇਵੈ—ਜਿਸ ਕਾ ਚਾਕਰ ਹੋਇ, ਯਾ ਠੱਗ ਬੇਚ ਜਾਇ, ਉਸ ਕੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਯਾ ਉਸਕਾ ਖਸਮ ਹੋਵੈ, ਆਇ ਕੈ ਚਾਹੇ, ਜੋ ਅਪਨੇ ਆਦਮੀ ਕੋ ਲੇਵੈ; ਤਬ ਜੋ ਕਿਛੂ ਪੈਸੇ ਓਹੁ ਦੇ ਕੇ ਲੈ ਆਇਆ ਹੋਇ, ਉਸਕੇ ਜੋ ਸੰਗੀ ਹੈਂ, ਪੈਸੇ ਦੇਕੈ ਅਪਨੇ ਆਦਮੀ ਕੋ ਲੇਵੈਂ। ਯਾ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਭਾਈ, ਚਾਚਾ, ਤਾਇਆ, ਮਾਮੂ, ਨਾਨਾ ਜੋ ਕੋਈ ਵਾਰਸ ਸੰਗੀ ਹੋਵੈ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਲੇਵੈ, ਉਸ ਕਉ ਪਹੁਚੈ।੪॥

ਅਰੁ ਜੋ ਲੇਨੇ ਵਾਲਾ ਨ ਦੇਇ, ਉਸਤੇ ਦਿਲਾਇ ਦੀਜੀਐ। ਉਸ ਕੋ ਅਪਨੇ ਪੈਸਯੋਂ ਤਕ ਕਾਮ ਹੈ, ਆਦਮੀ ਕਾ ਦਾਵਾ ਨਹੀ ਪਹੁੰਚਤਾ।੫॥

ਅਰ ਪੈਸੇ ਉਸ ਕੋ ਤਬ ਲੈਨੇ ਪਹੁੰਚਤੇ ਹੈਂ ਜਬ ਕਾਗਦ ਹੋਵੈ ਇਨ ਕਾ, ਜਯੋਂ ਉਪਰ ਕਹਿਆ ਹੈ, ਅਕੇ ਬੰਦ ਕੇ ਮੁਸੱਦਯੋਂ ਕੀ ਮੁਹਰ ਨਾਲਿ ਹੋਵੈ।੬॥

ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਵਹੁ ਦਾਸ ਯਾ ਦਾਸੀ ਕਹੈ: ਜੁ ਹਮ ਇਨ ਕੇ—ਜਿਨੋਂ ਨੇ ਮੋਲ ਲਇਆ ਹੈ—ਈਹਾਂ ਹੀ ਰਹੈਂਗੇ।" ਤਉ ਵਾਰਸੋਂ ਸੰਗੀਯੋਂ ਕੋ ਨ ਪਹੁੰਚੈ।੭॥

ਅਰੁ ਜੋ ਵਹੁ ਦਾਸ ਯਾ ਦਾਸੀ ਕਹੀਂ ਤੇ ਪੈਸੇ ਅਪਨੇ ਮੋਲ ਕੈ ਆਨ ਦੇਇ; ਜਿਨ ਕੋ ਬੰਦਿ ਯਾ ਠੱਗ ਸਯੋਂ ਲਇਆ ਹੋਵੈ, ਵਹੁ ਦਾਸ ਦਾਸੀ ਉਨ ਕੇ ਉਸ ਖਾਵੰਦ ਤੇ ਖਲਾਸ ਕਰਾਵਨਾ ਆਇਆ ਹੈ।੮॥

ਜਬ ਉਨ ਦਾਸ ਦਾਸੀ ਕੇ ਸੰਗੀ ਆਵੈਂ, ਛਡਾਵਨੇ ਕੋ. ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਤੋ ਵੇ ਉਨ ਸੰਗੀਓਂ ਵਾਰਸੋਂ ਅਪਨਿਯੋਂ ਕੋ ਪਹਿਚਾਨੈ। ਜਬ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਲੇਵੈ, ਤਬ ਉਨ ਤੇ ਉਸ ਕੋ ਜਿਨ ਮੋਲ ਲੀਏ ਹੈਂ—ਜਾਮਨ ਦਿਲਵਾਵੈ।੯॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਅਪਨੇ ਬੇਟੇ ਬੇਟੀਆਂ, ਔਰ ਕਛੁ ਸਾਕ, ਅਰੁ ਵਹੁ ਕਿਸੀ ਕੇ ਦਾਸ ਦਾਸੀ ਹੋਵਹਿ, ਉਨ ਕਾ ਦਾਵਾ ਕਰੈ, ਅਰੁ ਉਸ ਪਾਸ ਕਾਗਦ ਨ ਹੋਇ, ਮੁੱਲ ਦਾ, ਅਉਰ ਵਹਿ ਉਨ ਕੋ ਪਹਿਚਾਨੈ—ਅਪਨੇ ਸੰਗੀਓਂ ਕੋ । ਤਬ ਉਹ ਆਦਮੀ ਉਨ ਕੋ ਪਹੁੰਚਤਾ ਹੈ, ਤਹਿਕੀਕ ਕਰਕੇ ਦੇਇ ।੧੦॥੧੨॥

ਤ੍ਰਿਉਦਸਮੋ ਬਚਨ

ਅਬ ਕੋਈ ਘੋੜਾ, ਯਾ ਬੈਲ, ਯਾ ਊਟ, ਯਾ ਗਊ ਯਾ ਹਾਥੀ—ਕੋਈ ਜਾਨਵਰ—ਪਸੂ ਹੋਵੈ, ਅਰੁ ਆਪਸ ਮੈ ਬੇਚੈ, ਲੇਵੈ ਤਿਸ ਕਾ ਬੀਚਾਰ—ਇਨ ਜਾਨਵਰੋਂ ਮੈ ਸਯੋਂ ਕੋਈ ਹੋਵੈ, ਜੋ ਕੋਈ ਬੇਚੈ, ਤਬ ਹਾਕਿਮ ਕੋ ਖਬਰ ਕਰਿ ਬੇਚੈ। ਉਸ ਕੀ ਚਿੱਠੀ ਕਰਾਵੈ ਚਿਹਨ ਚਕ੍ਰ* ਕੀ, ਅਰੁ ਮੋਲ ਕੀ। ਅਰੁ ਜਾਮਨ ਲੇਵੈ ਬੇਚਨੇ ਵਾਲੇ ਤੇ। ਕਬ ਲੇਵੈ ? ਜਬ ਉਸ ਕੇ ਪਾਸ ਚਿੱਠੀ ਨ ਹੋਇ। ਜਿਸ ਪਾਸ ਤੇ ਲੈ ਆਇਆ ਹੋਇ, ਏਕ ਤੋ ਵਹੁ ਚਿੱਠੀ ਹੋਵੈ। ਅਰੁ ਜੋ ਚਿਠੀ ਹੋਵੈ ਤਬ ਜਾਮਨ ਨ ਲੇਇ ॥੧

ਅਰੁ ਜੋ ਚਿਠੀ ਲੀਏ ਉਪਰੰਤਿ ਫ਼ੇਰ ਵਹਿ ਮੋਲ ਲੈਨੇ ਵਾਲੇ ਉਸ ਜਾਨਵਰ ਕੋ ਲੈ ਆਵੈ ਬੇਚਨੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸ, ਜੋ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਲੇਤਾ। ਤਬ ਵਹਿ ਜਾਨਵਰ ਬੇਚਨੇ ਵਾਲੇ ਕੋ ਪਹੁਚਤਾ ਨਾਹੀ, ਵਹਿ ਲੇਨੇ ਵਾਲਾ ਝੂਠਾ ਹੈ। ਜਿਨ ਮੋਲ ਲੀਆ ਹੈ ਉਸਕੋ ਪਹੁੰਚਤਾ ਹੈ। ਭਾਵੈਂ ਐਬ ਹੋਵੈ ਭਾਵੈਂ ਬੇਐਬ ਹੋਵੈ ।੨

ਅਰੁ ਜੋ ਬੇਚਨੇ ਵਾਲਾ ਚਾਹੈ; ਜੋ ਮੈਂ ਫੇਰ ਲੇਵੋਂ, ਉਸ ਕੋ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਤਾ। ਜਬ ਲਗ ਚਿਠੀ ਨ ਹੋਇ, ਤਬ ਲਗ ਫੇਰ—ਘੇਰ‡ ਹੈ । ਅਰੁ ਲੇਨੇ ਵਾਲੇ ਕੋ ਚਾਹੀਐ, ਦੋ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲੇਵੈ—ਏਕ ਤੋ ਜਿਸ ਤੇ ਮੋਲ ਲੀਆ ਹੋਇ, ਅਰੁ ਏਕ ਅਪਨੇ ਪੈਸਯੋਂ ਕੀ ਚਿਹਨ ਚੱਕਰ ਕੀ ਹੋਵੈ ।੩

ਜੋ ਕੋਈ ਆਇ ਦਾਵਾ ਕਰੈ, ਜੋ ਇਹ ਜਾਨਵਰ ਮੇਰਾ ਹੈ ! ਅਰੁ ਜਿਸ ਪਾਸ ਜਾਨਵਰ ਹੋਵੈ, ਉਸ ਪਾਸ ਚਿਠੀਆਂ ਹੋਵੈਂ, ਤਾਂ ਉਹ ਦਾਵੇ ਵਾਲਾ ਝੂਠਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਉਹ ਜਾਨਵਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੈ। ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਚਿਠੀ ਨ ਹੋਇ, ਤਬ ਉਸ

*ਹੁਲੀਆ, ਮੁਹਾਂਦਰਾ । ‡ਮੋੜ ਮੁੜਾਈ, ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੇਣ।

ਦਾਵੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਾਖੀ ਲਿਆਏ ਚਾਹੀਐ, ਪੰਜ ਸਾਖੀ। ਉਨ ਕੋ ਜੁਦਾ ਜੁਦਾ ਕਰਿਕੈ ਪੁੱਛੈ। ਜੋ ਜਾਨੇ ਇਨ ਪਾਂਚੋਂ ਸਾਖੀਓਂ ਕੀ ਜਬਾਨ ਏਕ ਹੈ, ਅਰੁ ਬਿਧਿ ਇਨ ਕੇ ਕਹੇ ਕੀ ਏਕ ਹੀ ਮਿਲੀ। ਤਬ ਵਹਿ ਵਸਤੂ—ਜਾਨਵਰ—ਉਸ ਤੇ ਦਿਲਾਵੈ। ਅਰੁ ਜੋ ਵਹਿ ਭੀ ਸਾਖੀ ਅਪਨੇ ਮੋਲ ਲੀਯੇ ਕੇ ਲੇ ਆਵੈ, ਅਰੁ ਜੋ ਵਹਿ ਸਾਖੀ ਭੀ ਸੱਚੇ ਹੋਹਿ, ਤਬ ਚਾਹੀਐ ਜੋ ਅੱਧੋ ਅੱਧ ਮੋਲ ਮੈ ਸਯੋਂ ਕਰਕੈ, ਦੋਨੋ ਕੋ ਵੰਡ ਦੇਇ। ਅਰੁ ਦੋਨੋਂ ਸਾਖੀਓਂ ਮੈ ਦੋਨੋ ਤਰਫੋਂ ਕੇ ਸਿਉਂ ਕੋਈ ਝੂਠਾ ਹੋਵੈ, ਅਰੁ ਉਨ ਕੀ ਸਾਖੀ ਮੈ ਤਫਾਵਤ ਹੋਵੈ; ਤਬ ਉਨ ਸਾਖੀਓਂ ਕੋ ਸਜਾਇ ਦੇਇ, ਗਧੇ ਪਰ ਚੜ੍ਹਾਵੈ। ਫੇਰ ਕੋਈ ਝੂਠ ਕੀ ਸਾਖ ਨਾ ਭਰੈ। ਅਰੁ ਸਾਥ ਹੀ ਝੂਠੇ ਕਉ ਸਜਾਇ ਦੇਇ ॥੪

ਅਰੁ ਜਿਸ ਕਿਸੀ ਕੇ ਘਰ ਕਾ ਜਾਨਵਰ ਖਾਨੇਜ਼ਾਦ ਹੋਵੈ, ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਕੋਈ ਦਾਵਾ ਕਰੈ, ਕਿ 'ਮੇਰਾ ਹੈ!' ਤਾਂ ਜਿਸਕਾ ਜ਼ਾਨਵਰ ਹੋਵੈ ਉਸਨੂੰ ਚਾਹੀਐ, ਇਸ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਜਨਮ ਦੀ ਚਿਠੀ ਕਰਾਇ ਰੱਖੈ, ਸਾਖੀਆਂ ਨਾਲ। ਉਸ ਝਗੜੇ ਦੇ ਸਮੈ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰੈ। ਤਬ ਵਹੁ ਜਾਨਵਰ ਉਸ ਕੋ ਪਹੁੰਚੈ। ਅਰੁ ਚਿਠੀ ਜਨਮ ਕੀ ਹੋਇ, ਪਤ ਦੋਨੋ ਤੈ ਸਾਖੀ ਮੰਗੈ। ਜਿਸ ਕੋ ਸਾਚਾ ਜਾਨੈ, ਉਸ ਕੋ ਦਿਲਾਵੈ। ਜੋ ਝੂਠਾ ਹੋਵੈ, ਉਸਕੋ ਸਜ਼ਾਇ ਦੇਵੈ ॥੫

ਅਰੂ ਜੋ ਉਸ ਜਾਨਵਰ ਪਿਛੈ ਕੋਈ ਜਾਨਵਰ ਹੋਵੈ—ਤਾਤਪਰਜ ਯਹਿ ਜੋ ਉਸ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੈ,—ਉਸ ਦਾਵੇ ਵਾਲੈ ਨੂੰ ਨਾਹੀ ਪਹੁੰਚਤਾ। ਜ਼ਾਨਵਰ ਉਸੀ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੈ, ਜਿਸ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ ਪੈਦਾ ਹੋਵੈ ॥੬

ਯਹੀ ਜੁਗਤਿ ਦਾਸ ਦਾਸੀ ਕੀ ਹੈ। ਜੋ ਉਨ ਤੇ ਬੇਟੀ ਬੇਟਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵਹਿ, ਅਰੁ ਕਦਾਂਚ ਸਬਬ ਪਾਇਕੈ ਵਹਿ ਦਾਸ ਦਾਸੀ ਇਸ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ—ਜਿਸ ਕੀ ਹਾਂ ਬਿਕਾਨਾ ਹੋਇ 'ਤਬ ਵਹਿ ਬੇਟੀ ਬੇਟਾ ਉਨ ਕੋ—ਅਪਨੇ ਮਾਤਾ—ਪਿਤਾ ਕੋ, ਨਾਹੀ ਪਹੁੰਚਤੇ ॥੭

ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਪਨੇ ਪੁਰਖੁ ਤੇ ਕਿਸੀ ਸਬਬ ਪਾਇ ਜੁਦਾ ਹੋਵੈ, ਤਬ ਜੋ ਬੇਟਾ ਬੇਟੀ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਵੈ, ਵਹਿ ਪਿਤਾ ਕੋ ਪਹੁੰਚੈ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋ ਨਾਹੀ ਪਹੁੰਚਤੇ ।੮॥੧੩॥

ਚਉਦਸਮੋ ਬਚਨ

ਘਰ, ਹਵੇਲੀ, ਬਾਗ, ਬਿਸਵੇ ਜਿਮੀਦਾਰੀ ਕੇ, ਤਿਸਕਾ ਬੀਚਾਰ:—ਘਰ ਜੋ ਸਹਿਰ ਮੈ ਮੋਲ ਲੇਵੈ : ਪ੍ਰਥਮੈ ਘਰ ਕੇ ਸਾਥ ਜੋ ਘਰ ਲਗਤੇ ਹੋਇੰ ਜੋ ਉਨ ਘਰੋਂ ਕੇ ਬਸਨੇ ਵਾਲੇ ਸੁਮਾਨਸ ਹੋਵਹਿੰ, ਅਪਨੇ ਪੰਥ ਬਰਨ ਕੇ ਹੋਵਹਿੰ, ਤਿਨ ਕੇ ਪਾਸ ਘਰ ਰਹਿਣੇ ਕੋ ਮੋਲ ਲੇਵੈ । ਅਰ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਅਉਰ ਬਰਨ ਪਾਸ ਲੇਵੈਗਾ, ਦੁਖ ਪਾਵੈਗਾ ॥੧॥

ਅਥਵਾ ਜੋ ਯਹਿ ਬਨਾਵ ਨ ਬਨੈ; ਤਬ ਸੁਮਾਨਸੋਂ ਪਾਸ ਲੇਵੈ ਕਿਉਂਕਰ ਲੇਵੈ ? ਪ੍ਰਥਮੈ ਜੋ ਕੋਈ ਖਾਵੰਦ ਉਸ ਘਰ ਕਾ ਹੋਵੈ, ਉਸ ਕੋ ਤਹਿਕੀਕ ਕਰੈ । ਜਬ ਜਾਨੈ ਜੋ ਨਜ਼ੀਕ ਘਰ ਇਸਕਾ ਹੀ ਹੈ; ਤਬ ਪੈਸੇ ਦੇਇ । ਅਰੁ ਕਾਗਦ ਕਰਾਇ ਲਏ, ਮਾਫਕ ਦਸਤੂਰ ਕੇ । ਅਰੁ ਜੋ ਅਗਲਾ ਖਤ ਹੋਵੈ—ਜਿਸ ਤੇ ਇਨ ਬੈਚਨੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਲੀਆ ਹੋਇ; ਸੋ ਭੀ ਯਹਿ ਮੋਲ ਲੇਨੇ ਵਾਲਾ ਲੈਵੈ । ਸਾਖੀਆਂ ਨਾਲ ਖਤ ਘਰ ਕਾ ਕਰਾਇ ਲਏ ॥੨॥

ਅਰੁ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬਾਪ ਦਾਦੇ ਦਾ ਹੋਵੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸੰਗੀ—ਜਿਸਨੂੰ ਵਾਰਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈਨ—ਬਹੁਤ ਹੋਵਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੀ ਨਾਉਂ ਕਾਗਦ ਵਿਚ ਲਿਖਾਏ । ਜੋ ਕਿਛੁ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਅੰਸ ਪਹੁੰਚੈ, ਸੋ ਦੇਵੈ, ਰਾਜੀ ਕਰੈ ॥੩॥

ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਉਨ ਸੰਗੀਓਂ ਮੈ ਸਿਉਂ ਕੋਈ ਉਸ ਸਮੈ ਹਾਜਰ ਨ ਹੋਇ; ਤਬ ਤਹਿਕੀਕ ਕਰਕੈ, ਉਸ ਕਾ ਅੰਸ ਯਹੀ ਮੋਲ ਲੇਨੇ ਵਾਲਾ, ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਰੱਖੈ, ਅਮਾਨਤ। ਜਬ ਵਹਿ ਆਵੈ ਤਬ ਉਸ ਕੋ ਦੇਇ ॥੪॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਆਇਕੈ ਕਹੈ :—ਜੋ

"ਏਹ ਜਮੀਨ ਅਮਾਰਤ ਮੇਰੀ ਹੈ ! ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਦਾਦਾ ਕੀ ਹੈ !"

ਉਸ ਕੋ ਪ੍ਰਥਮੈ ਤਹਿਕੀਕ ਕਰੈ; ਕਿ ਇਹ ਮਨਈ* ਜੋ ਕਹਿਤਾ ਹੈ, ਸੋ ਸਚੁ ਹੈ, ਕਿ ਝੂਠ ਹੈ ! ਜੋ ਜਾਨੈ ਕਿ ਸਚੁ ਹੈ; ਤਬ ਜਿਨ ਨੇ ਉਸ ਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਹੋਵੈ; ਉਸ

*ਮਨੁੱਖ, ਬੰਦਾ, ਆਦਮੀ ।

ਕੋ ਕਹੈ :—

ਜੋ 'ਜਿਸ ਤੇ ਤੈਂ ਮੋਲ ਲਈ ਹੈ; ਉਸ ਕੋ ਹਾਜਰ ਕਰ !

ਜੋ ਕਿਛੁ ਉਨ ਮੈ ਆਪਸ ਮੈ ਚੁੱਕੈ, ਸੋ ਫੈਸਲਾ ਕਰੈ ।ਉਹ ਪੈਸੇ ਬੇਚਨੇ ਵਾਲੇ ਤੇ ਦਿਲਾਵੇ, ਉਸ ਲੇਨੇ ਵਾਲੇ ਸਿਉਂ । ਅਰੁ ਜੋ ਵਹਿ ਮਨਈ ਪੈਸੇ ਚਾਹੈ; ਤੋ ਉਸ ਤੇ ਪੈਸੇ ਦਿਲਾਵੇ; ਮੋਲ ਉਸਕਾ ॥੫॥

ਅਰੁ ਜੋ ਉਹ ਮਨਈ ਚਾਂਵਾ ਅਪਨੇ ਭਾੜੇ ਦਾ ਕਰੈ, ਤਬ ਕਿਰਾਇਆ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਕੈ, ਜੋ ਕਿਛੁ ਹਿਸਾਬ ਲੈਖੇ ਮਾਫਕ ਹੋਵੈ; ਸੋ ਇਕੱਠਾ ਕਰੈ । ਫੇਰ ਜੋ ਜਿਤਨੇ ਪੈਸੇ ਉਸ ਮੋਲ ਲੇਨੇ ਵਾਲੇ ਕੇ ਹੋਵਹਿੰ, ਉਨ ਮਾਫਕ ਸਉ ਰੁਪਏ ਦੀ ਦਰ ਪਿਛੈ ਬਯਾਜ ਠਹਿਰਾਵੈ; ਉਸ ਕੇ ਕਿਰਾਇਆ ਦਿਲਾਵੈ; ਉਸਕੋ ਉਸ ਕੇ ਖੈਸਯੋਂ ਕਾ ਬਿਆਜ ਦਿਲਾਵੈ । ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਇਨ ਦੋਨੋਂ ਤਿੰਨੌਂ ਮੈ ਸਯੋਂ ਝੂਠਾ ਹੋਵੈ; ਉਸ ਕੋ ਐਸੀ ਸਜਾਇ ਦੰਡ ਦੇਇ ਜ਼ੁ ਫੇਰ ਕੋਈ ਝੂਠਾ ਦਾਵਾ ਨ ਕਰੈ ॥੬॥੧੪॥

ਪੰਦ੍ਰਸਮੋ ਬਚਨ

ਅਥ ਬਯਾਜ ਕੀ ਬਿਧਿ ਬੀਚਾਰ—ਜੋ ਕੋਈ ਬਯੋਹਾਰ ਬੈਪਾਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰਿਣ ਲਏ, ਸਉ ਰੁਪਏ ਦੀ ਦਰ ਪਿਛੈ ਨੌ ਆਨੇ ਦਏ ॥੧॥

ਜੋ ਕੋਈ ਜ਼ਿਮੀਂ ਦੀ, ਤਥਾ ਅਮਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਬਾਇ ਖਰੀਦ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਲਏਗਾ; ਉਸ ਤੇ ਰੁਪਯਾ ॥੨॥

ਜੋ ਕੋਈ ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਲਏਗਾ, ਉਸ ਉਪਰ ਬਾਰਾਂ ਆਨੇ ਲਏ ॥੩॥

ਜੋ ਕੋਈ ਦਾਸ ਦਾਸੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰਿਨ ਲਏ, ਉਸ ਉਪਰਿ ਆਠ ਆਨੇ ਲਏ ॥੪॥

ਜੋ ਕੋਈ ਇਨ ਬਾਤੋਂ ਤੇ ਸਿਵਾਇ ਲੋਭ ਕਰਿ ਬਿਆਜ ਲੇਵੈਗਾ; ਸੋ ਉਸ ਕੋ ਅਮੇਧ† ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੀ ਦਰਰਹਿ ਅੰਦਰ ਰੂ-ਸਿਆਹ ਹੋਵੈਗਾ । ਇਨ ਬਾਬਤੋਂ ਸੈ ਜੋ ਕੋਈ ਸਿਵਾਇ ਲੈਵੈਗਾ; ਅਰੁ ਜ਼ਿਵਾਇਦ ਲੇਵੈਗਾ; ਅੰਤ ਕਾਲਿ ਨੂੰ ਪਛੁਤਾਵੈਗਾ । ਅਰੁ ਜੋ ਨ ਲਏ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਤੇ; ਜੋ ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਹੈ; ਤਉ ਇਸ ਤੇ

*ਵਧੇਰੇ, ਜ਼ਾਦੇ । †ਬੇ-ਅਕਲੀ, ਮੂਰਖਤਾ; ਯਾ ਅਜ਼ੋਗ ।

ਅਉਰ ਕੋਈ ਧਰਮ ਨਾਹੀ ॥੫॥

ਜੋ ਊਪਰ ਬਿਆਜ ਕਾ ਬੀਚਾਰ ਕਹਿਆ ਹੈ: ਸੋ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ? ਜੋ ਬਯੋਹਾਰ ਕਾ ਚਲਨ ਚਲੈ । ਸੰਸਾਰ ਲੋਭ ਕਾ ਬਾਧਾ ਹੈ; ਲੋਭ ਤੇ ਕਾਰਜ ਸੰਸਾਰ ਕਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ॥੬॥੧੫॥

ਸੋਲਹਵਾਂ ਬਚਨ

ਅਬ ਜੋ ਕੋਈ ਇਸ ਨਿਆਉਂ ਕਰਨ ਕੇ ਬਚਨੋਂ ਪਰ ਚਲੇਗਾ; ਅਰੁ ਲੋਭ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕਾ ਨ ਕਰੈਗਾ, ਅਰੁ ਨਿਆਉਂ ਕੇ ਤਖਤ ਪਰ ਬੈਠ ਕੈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਉ ਅਪਨੇ ਪਰ ਹਾਜਰ ਜਾਨੈਗਾ; ਅਰੁ ਕਿਸੀ ਕਾ ਅੰਸ—ਹੱਕ ਕਿਸੀ ਵਾਸਤੇ ਨ ਖੋਵੈਗਾ—ਅਪਨੇ ਲੋਭ ਕੇ ਵਾਸਤੇ, ਅਥਵਾ ਅਪਨੇ ਪਿਆਰੇ ਕੇ ਵਾਸਤੇ, ਅਥਵਾ ਭਾਈ, ਪੁਤ੍ਰਾਂ, ਯਾਰਾਂ—ਦੋਸਤਾਂ, ਸਾਹਬਿ ਦੁਨੀਆਂ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਨ ਖੋਵੈ ਕਿਸੀ ਕਾ ਅੰਸੁ—ਵਹੁ ਪ੍ਰਾਨੀ ਅਪਨੇ ਜੀਵਤੇ ਇਸੀ ਦੇਹ ਬਿਖੈ ਮੁਕਤਿ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈਗਾ । ਜੋ ਕੋਈ ਕਿਸੀ ਦੇ ਅੰਸ ਕਾ ਅੰਗੀਕਾਰੁ ਨ ਕਰੇਗਾ; ਅਰੁ ਨਿਆਉਂ ਪਰ ਖੜਾ ਰਹੈਗਾ। ਇਸ ਬਰਾਬਰ ਬੰਦਗੀ—ਭਗਤਿ ਅਉਰ ਨਾਹੀ ॥੧॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਚਨ ਪਾਇ ਲਿਖੈ ਪਰ ਕੋਈ ਅਉਰ ਅੱਖਰ, ਅਪਨੀ ਬੁਧਿ ਸਯੋਂ ਬਨਾਇ ਲਿਖੈਗਾ; ਸੋ ਬੁਰਾ ਕਰੈਗਾ । ਉਸਕੀ ਬੁੱਧਿ ਕਾ ਨਾਸ ਹੋਵੈਗਾ ॥੨॥

ਜਬ ਯਹਿ ਪ੍ਰਾਨੀ ਨਿਆਉਂ ਕਿਸੀ ਕਾ ਕਰਨ ਬੈਠੇ; ਤਬ ਅਪਨਾ ਧਰਮ ਅਪਨੇ ਸਿਰ ਪਰ ਰਖੈ, ਰੱਖ ਕੈ ਨਿਆਉਂ ਚੁਕਾਵੈ । ਅਰੁ ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਅਪਨੇ ਲੋਭ ਕੈ ਵਾਸਤੇ, ਯਾ ਅਪਨੀ ਕਿਸੀ ਰਿਆਯਤ ਕੇ ਵਾਸਤੇ, ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਕੇ ਵਾਸਤੇ, ਅਥਵਾ ਅਪਨੇ ਪੰਥ ਕੀ ਰਿਆਇਤ ਕੇ ਵਾਸਤੇ, ਕਿਸੀ ਕਾ ਅੰਸ ਖੋਵੈਗਾ, ਵਹੁ ਅੰਤਕਾਲਿ ਭਾਰੀ ਸਜ਼ਾਇ ਪਾਵੈਗਾ । ਸੂਕਰ ਕੂਕਰ ਕੀ ਜੂਨਿ ਪਾਵੈਗਾ ॥੩॥੧੬॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਗ੍ਰਿੰਥੇ, ਨਉਮੋ ਧਿਆਇ,
'ਨਿਆਉਂ ਕਰਨ' ਨਾਮੰ ਸਮਾਪਤੰ ॥੯

ਸ੍ਰੀ ਸਰਬ ਲੋਹ ਕੀ ਰੱਛਿਆ !
ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਜੀ ਕੀ ਰੱਛਿਆ !!
ਮੁਝ ਕਉ !!!

ੴ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਧਿਆਇ ਦਸਮੋ–ਸਹਜ ਜੋਗ ਮਾਰਗ ਕਾ

ਪ੍ਰਥਮ ਬਚਨੁ

ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਨੂੰ ਚਾਹੀਐ ; ਜੋ ਚਾਹੈ ਜੁ : 'ਮੈ ਸਦਸੁਖੀ ਨਿਰਸੰਸੇ ਨਿਰਭਉ ਰਹਾਂ !' ਜੋ ਹਾਲ ਇਸ ਉਪਰ ਆਇ,; ਹੁਕਮ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਸਿਉਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ; ਸੋ ਉਮ ਕਉ ਮਿੱਠਾ ਕਰਿ ਭੋਗੈ। ਉਸ ਹਾਲ ਸਿਉਂ ਮਸਤ ਰਹੈ ॥੧॥

ਕਈ ਕੁ ਮਸਤੀਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਉ ਆਇ ਗ੍ਰਸਤੀਆਂ ਹੈਂ। ਪਹਲੇ ਤਉ ਹਾਲ ਕੀ ਮਸਤੀ ਹੈ ; ਜੋ ਇਸੈ ਹਰ ਦਮ ਬਿਆਪਕ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਹੁਕਮ ਕੀ ਮਸਤੀ ਹੈ ; ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਾ ਕਹਿਆ ਚਲਤਾ ਹੈ। ਅਬਵਾ ਮਾਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਚਾਕਰ ਪਰ ਯਾ ਜਹਾਂ ਕਹੀਂ ਹਕੂਮਤ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਤੀਸਰੇ ਜੁਆਨੀ ਕੀ ਮਸਤੀ ਹੈ। ਜੋ ਏਹੁ ਮਸਤੀ ਭੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ। ਚੌਥੇ ਮਾਲ ਕੀ ਮਸਤੀ ਹੈ। ਏਹ ਮਸਤੀ ਸਭ ਮਸਤੀਆਂ ਤੇ ਬਡੀ ਹੈ। ਪੰਜਵੇਂ ਅਮਲ ਕੀ ਮਸਤੀ ਹੈ। ਅਮਲੋਂ ਮੈ ਅਮਲ ਮਦ ਅਰੁ ਅਫੀਮ, ਏਹਿ ਸਭ ਅਮਲੋਂ ਮੈਂ ਬਡੇ ਮਸਤ ਅਮਲ ਹੈਂ ॥੨॥

ਇਨ ਸਭ ਮਸਤੀਓਂ ਤੈ ਹਾਲ ਕੀ ਮਸਤੀ ਉੱਤਮ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਉ 'ਸਹਜ ਜੋਗ' ਕਹਤੇ ਹੈਂ। ਉਸ ਕਉ 'ਹੁਕਮੁ' ਕਹਤੇ ਹੈਂ। ਉਸੀ ਕਉ 'ਏਕ ਨਾਮ' ਕਹਤੇ ਹੈਂ। ਉਸ ਹਾਲ ਕੀ ਮਸਤੀ ਸਯੋਂ ਸੰਸਾ ਭਉ ਬਿਆਪਕ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ। ਸਦਾ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੀ ਰਹਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਇਸ ਹਾਲ ਕੀ ਮਸਤੀ ਸਯੋਂ ਪਰਮ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚਰਨ ਕੰਵਲ ਕੀ ਬਿਖੈ ਜਾਇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਜਹਾਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਮੁਕਤਿ ਰਾਜ-ਲੀਨਤਾ ਹੈ ॥੩॥

ਅਰੁ ਅਉਰ ਜੋ ਮਸਤੀਆਂ ਹੈਂ, ਸੋ ਤ੍ਰਿਗੁਨੀ ਮਾਇਆ ਹੀਆਂ ਹੈਂ, ਜਿਨਹੁ ਕਰਿ, ਆਵਾ-ਗਉਣ ਮੈ ਰਹਤਾ ਹੈ ; ਜੂਨੀ ਭੋਗਤਾ ਹੈ ॥੪॥੧

ਬਚਨੁ ਦੁਤੀਆ

ਅਬ 'ਹਾਲ'—ਜਿਸ ਕਉ 'ਸਹਜ ਜੋਗ' ਕਹਤੇ ਹੈਂ ; ਇਹ ਪਦਾਰਥ ਕਿਸੀ

ਵਿਰਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਕਉ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਤਿਸ ਕੇ ਲੱਛਨ ਯਹ ਹੈਂ :—ਹਾਲ— 'ਸਹਜ ਜੋਗ'—ਕਿਸ ਕਉ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ? ਜੋ ਕਿਛੁ ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਉ ਅੱਠਾਂ ਪਹਿਰਾਂ ਮੈ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ ਮੈ ਆਇ ਬੀਤੈ, ਉਸ ਕਉ ਹੁਕਮ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖੁ ਕਾ ਜਾਨੈ। ਅਰੁ ਜਾਨੈ ; ਜੋ ਬਤੀਤ ਹੈ, ਗੁਜਰਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਤੇ ਸੁਭ ਅਸੁਭ ਕਰਮ ਹੋਵੈ ; ਉਸ ਕਉ ਭੀ ਆਗਿਆ ਕਰ ਜਾਨੈ। ਸ੍ਰਵਨੋ ਕਰਿ, ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਨਿੰਦਿਆ ਨ ਸੁਨੈ। ਹਰਿ ਜਸੁ ਕਉ ਚਾਹੈ। ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਨਿੰਦਯਾ ਕੋਈ ਕਰੈ, ਹਰਿ ਨਹਿ ਉਚਰੈ, ਤਉ ਸੁਨੇ ; ਪਰ ਮਨ ਕੇ ਸ੍ਰਵਨੋ ਕਰਿ ਸ੍ਰਵਨ ਨ ਕਰੈ ; ਨ ਮਨੈ ਕਰੈ ॥੧॥

ਜੋ ਕਿਛੁ ਭੁਖ ਕਾ ਭੱਛ ਆਇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ; ਬਿਨਾ ਚਾਹੈ ; ਸੋ ਆਹਾਰੁ ਕਰੈ। ਬੀਚਾਰੁ ਨ ਕਰੈ। ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਕੋਈ ਬਿਖੁ ਕਾ ਪਿਆਲਾ ਦੇਇ ; ਸਹਜਿ ਪਾਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਰ ਪੀਵੈ ॥੨॥ ... ...॥੩॥

ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਹੁਕਮ ਪਾਇ ਰਾਜਾ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕਾ, ਅਥਵਾ ਇੰਦਰ ਲੋਕ, ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਕਾ ਹੋਇ ; ਫਿਰ ਸਹਜ ਪਾਇ ਹੁਕਮੁ ਸਿਉਂ, ਉਸੀ ਰਾਜੇ ਕੇ ਹਾਥ ਮੈ ਮਾਟੀ ਕਾ ਪਿਆਲਾ ਹੋਇ ; ਗ੍ਰਿਹ ਗ੍ਰਿਹ ਭਿਛਿਆ ਮਾਂਗਤਾ ਡੋਲੈ। ਭਿਛਿਆ ਭੀ ਕੋਈ ਨ ਦੇਇ। ਤਉ ਉਸ ਰਾਜ ਕਾ ਹਰਖ ਅਰੁ ਇਸ ਭਿਛਿਆ ਕਾ ਸੋਗ ਨ ਕਰੈ ।੪॥...ਜੋ ਕਿਛੁ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤੈ, ਹੁਕਮ ਕਰ ਕੈ, ਹਾਲ ਮੈ ਮਸਤ ਰਹੈ ॥੫॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਉ, ਅਰੁ ਬਿਖਿਆ ਕਉ, ਏਕ ਕਰਿ ਜਾਨੈ। ਮਾਨੁ, ਅਰੁ ਅਪਮਾਨ ਕਉ ਏਕ ਸਮਾਨ ਜਾਨੈ। ਸੁਵਰਨੁ ਕਉ, ਅਰੁ ਮਾਟੀ ਕਉ ਬਰਾਬਰ ਜਾਨੈ। ਨਰਕ ਕਉ, ਅਰੁ ਸੁਰਗ ਕਉ ਏਕ ਹੀ ਪਹਿਚਾਨੈ। ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਬਸਤੁ, ਅਰੁ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੋ ਭੀ ਏਕ ਕਰਿ ਸਮਝੈ। ਇਸਨਾਨੁ, ਅਰੁ ਅਨ-ਇਸਨਾਨ ਕਉ ਭੀ ਬਰਾਬਰ ਕਰੈ ॥੬॥

ਸਹਜ ਪਾਇ ਕਰ, ਲਿਵ ਅਪਨੀ, ਸਰੂਪ, ਪਰਮ ਸਰੂਪ ਕੇ ਸਿਉਂ ਮਿਲਾਇ ਕਰਿ, ਸਰੂਪ ਹੋਇ ਜਾਇ। ਦੁਖ ਅਰੁ ਸੁਖ ਕਉ ਭੀ ਸਮਾਨ ਦੇਖੈ। ਪਰ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰੁ ਬਿਆਹੁਤਾ ਕਉ ਏਕ ਬਰਾਬਰ ਪਛਾਨੈ। ਜੋ ਕਿਛੁ ਸਹਜ ਪਾਇ ਹੋਇ ; ਸੋ ਹੁਕਮ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ॥੭॥

ਜੋ ਇਨ ਲੱਛਨੋ ਮੈ ਸਿਉਂ ਏਕ ਨ ਕਰੈ, ਅਉਰ ਸਭ ਕਰੈ, ਤਉ ਕਰਮ-ਭ੍ਰਸਟ ਚਉਰਾਸੀਹ ਕੀ ਜੂਨ ਭੋਗੈ। ਇਹ 'ਸਹਜ ਜੋਗ' ਆਸਾਨ ਤੇ ਆਸਾਨ ਹੈ ; ਮੁਸ਼ਕਲ

ਤੇ ਮੁਸਕਲ ਹੈ ॥੮॥੨

ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਬਚਨ

ਏਹੁ 'ਸਹਜ ਜੋਗ' ਸਭ ਜੋਗੋਂ ਸਯੋਂ ਸ੍ਰੇਸਟ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ 'ਸਹਜ ਜੋਗ' ਕਉ ਰਮੈ; ਤਉ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਦੇਹੀ ਕੀ, ਬਿਨੁ 'ਕਸਟ-ਜੋਗ' ਸਭ ਖਬਰ ਹੋਇ। ਸਦ **ਸੁਖੈਨ** ਰਹੈ।੧॥

ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ, ਸਹਜ ਪਾਇ ਕਰੈ। ਸਹਜ ਕਾ ਸੋਵਨਾ, ਸਹਜ ਕਾ ਜਾਗਨਾ; ਸਹਜ ਕਾ ਖਾਨਾ, ਸਹਜ ਕਾ ਪੀਨਾ। ਸਹਜ ਕਾ ਬੈਠਨਾ, ਸਹਜ ਕਾ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਕਰਨਾ, ਸਹਜ ਕਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ। ਸਹਜ ਕਾ ਬੋਲਣਾ, ਸਹਜ ਕੀ ਚੁੱਪ। ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੋ ਸਹਜ ਪਾਇ ਕਰੈ; ਹਾਲ ਸਿਉਂ ਮਸਤ ਰਹੈ।੨॥

ਸਦਾ ਰਾਜੀ ਰਹੈ। ਮਿਥਿਆ ਨ ਬੋਲੈ। ਸੰਤੋਖ ਕੈ ਘਾਟਿ ਇਸਨਾਨ ਕਰਤਾ ਰਹੈ। ਉੱਦਮ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕਾ ਨਾ ਕਰੈ। ਇਸ ਕਉ ਜੋ ਦੁਖ ਸੁਖ, ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਤਾ ਹੈ; ਸੋ ਉਦਮ ਕਰਕੈ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਉੱਦਮ ਹਉਮੈ ਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਕਾ ਦਾਰੂ 'ਸਹਜ ਜੋਗ' ਹੈ। ਜਿਸ ਕੋ 'ਹੁਕਮ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖੁ ਕਾ' ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ। ਅਰੁ ਉਸ ਹਉਮੈ ਕਾ ਦਾਰੂ ਨਾਹੀ। ਜਬ ਲਗ ਹੁਕਮੁ ਨ ਪਛਾਨੈ, ਤਬ ਲਗ ਹਉਮੈ ਨ ਜਾਇ; ਸਹਜ ਕਉ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਨ ਹੋਇ। ਹਉਮੈ ਜਾਇ; ਸਹਜ ਆਵੈ; ਸਹਸਾ ਭਉ ਮਿਟੈ; ਨਾਮ ਕਾ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੋਇ।੩॥

ਚਤੁਰਥ ਬਚਨ

ਅਬ ਜੋ ਉਪਰਿ **ਅਧਯਾਇਯੋਂ** ਕੇ ਬੀਚ ਬਚਨ ਕਹੇ ਹੈ; ਤੀਨ ਗਨ ਕੇ ਵਰਤਾਰੇ ਕੇ ਕਹੇ ਹੈਂ ਜੋ ਗ੍ਰਹਸਤਾਚਲਨ ਤੀਨ ਗੁਨ ਕਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਤੀਨ ਗੁਨ ਕੇ ਚਲਨ ਬਿਖੈ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥ ਨਾਹੀ।੧॥

ਇਸ ਕਰਕੈ ਏ ਅਧਿਆਇ ਪਰਮ ਮਾਰਗ ਜੇ ਬਚਨ ਕਰਿ ਕਹੇ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਇਨ ਬਚਨੋਂ ਕੇ ਮਾਰਗ ਚਲੈਗਾ, ਸੋ ਇਸ ਤੀਨ ਗੁਨ ਕੇ ਮਾਰਗ ਮੈ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਅਰੁ ਪੁੰਨ ਲੋਕ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇਗਾ। ਫੇਰ ਉਨ ਲੋਗੋਂ ਤੇ ਦਿੱਬ ਇੰਦ੍ਰੀਓਂ ਕੇ ਭੋਗ ਭੋਗ ਕੈ, ਉੱਤਮ ਕੁਲ ਬਿਖੈ — ਸੋ ਕੌਨ ਕੁਲ ਕਹੀਐ ? ਜੈਸੇ ਰਾਜਾ ਜਨਕ, ਜਿਸ ਨੈ

ਰਾਜ-ਜੋਗ ਕਮਾਇਆ; ਔਰ ਜੈਸੇ ਸੁਕਦਿਉ, ਜਿਸ ਕਉ ਮਾਇਆ ਕਾ ਬਯੋਹਾਰ ਨ ਲੱਗਾ; ਅਰੁ ਜੈਸੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ, ਜਿਸਨੇ 'ਏਕ ਨਾਮ' ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਯੋਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਈ; ਅਰੁ ਜੈਸੇ ਬਭੀਛਨ, ਜੋ ਦੇਉ-ਕੁਲੀ ਬਿਖੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੂਆ; ਐਸੀ ਐਸੀ ਠਉਰ ਬਿਖੈ—ਜਨਮ ਲੇਵੈਗਾ। ਫੇਰ ਮੁਕਤਿ ਪੰਥ—ਜੋ ਪ੍ਰੀਤੀ ਚਰਨ ਕਵਲ ਕੀ ਹੈ,—ਕਉ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈਗਾ 'ਸਹਜ ਜੋਗ' ਕਉ ਰਮੈਗਾ ॥੨।

ਏਹੁ ਜੋ 'ਸਹਜ ਜੋਗ' ਹੈ, ਸੋ ਚਉਥਾ ਗੁਨ ਹੈ। ਪਰ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਕਉ ਤੀਨ ਗੁਨ ਕੇ ਵਰਤਾਰੇ ਬਗੈਰ ਬਨਤੀ ਨਾਹੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਬਚਨ ਊਪਰ ਕੇ ਅਧਿਆਇਯੋਂ ਬਿਖੈ ਕਹੇ ਹੈਂ। ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ? ਜੋ ਕਲਿਜੁਗ ਨੇ ਅਪਨਾ ਪ੍ਰਵੇਸ* ਬਹੁਤ ਕੀਆ ਹੈ ॥੩॥੪

ਪੰਚਮ ਬਚਨ

ਜੋ ਪੰਥ ਹੋਹਿੰਗੇ—ਮਲੇਛੋਂ ਕੇ ਤੇ ਹਿੰਦੂਓਂ ਕੇ,—ਸੋ ਸਭ ਅਪਨੇ ਧਰਮ ਤੇ ਚਲ ਜਾਹਿੰਗੇ। ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਏਕ ਬਰਨ ਹੋਇ ਜਾਇਗੀ। ਬਰਨ ਸੰਕਰ ਹੋਇਗੀ। ਕੈਸੇ ਹੋਇਗੀ ? ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ, ਮਲੇਛਨੀ ਹੋਇਗੀ; ਮਲੇਛ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ, ਬ੍ਰਾਹਮਨੀ ਹੋਇਗੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ, ਛਤ੍ਰਾਨੀ ਹੋਇਗੀ। ਛਤ੍ਰੀ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ, ਮਲੇਛਨੀ ਹੋਇਗੀ; ਮਲੇਛ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ, ਛਤ੍ਰਾਨੀ ਹੋਇਗੀ। ਸੂਦ੍ਰ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ, ਬ੍ਰਾਹਮਨੀ ਹੋਇਗੀ। ਬੈਸ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ, ਛਤ੍ਰਾਨੀ ਹੋਇਗੀ। ਛਤ੍ਰੀ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ, ਬੈਸਾਨੀ ਹੋਇਗੀ। ਸੂਦ੍ਰਨੀ, ਛੱਤ੍ਰੀ ਰਾਵੈਗਾ। ਪਿਤਾ ਬੇਟੀ ਸਯੋ ਭੋਗ ਕਰੇਗਾ; ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਾਤਾ ਕਉ ਰਮੈਗਾ; ਭਾਈ, ਬਹਨ ਸਯੋਂ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈਗਾ।੧॥

ਔਰ ਹੀ ਧਰਮ, ਅਉਰ ਹੀ ਕਰਮ ਹੋਇਗਾ। ਅਉਰ ਹੀ ਚਲਨ; ਅਉਰ ਹੀ ਬਰਨ ਹੋਇਗਾ। ਨਾ ਪੂਜਾ, ਨਾ ਨਿਵਾਜ; ਨਾ ਮਾਲਾ, ਨ ਤਸਬੀ; ਨਾ ਤਿਲਕ, ਨ ਸਜਦਾ। ਜਹਾ ਤਹਾਂ ਪਾਪ ਕੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਬਢੇਗੀ; 'ਧਰਮ' ਪੰਖ ਲਗਾਇ ਉਡਿ ਜਾਇਗਾ। ਇਸ ਕਰਕੈ ਯਹਿ ਮਾਰਗ, 'ਪਰਮ ਮਾਰਗ' ਕਾ ਕਹਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਜੁਗਤਿ ਸਿੱਖ—ਖਾਲਸੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੂ ਕੇ, ਇਸ ਮਾਰਗਿ—'ਪਰਮ ਮਾਰਗਿ'—

*ਦਖ਼ਲ, ਅਸਰ, ਪ੍ਰਭਾਵ।

ਚਲੈਂਗੇ, ਸੋ ਅਪਨੇ ਬਰਨ ਮੈ ਰਹੈਂਗੇ। ਇਸਕੇ ਬਰਨ ਕਾ ਨਾਮ 'ਛਤ੍ਰੀ-ਸੋਢੀ' ਹੋਵੈਗਾ। ਮਿਹਰ ਕਰਕੈ, ਏਹੁ ਮਾਰਗੁ ਹੁਕਮ ਪਾਇ ਕੀਆ ਹੈ; ਜੋ ਭ੍ਰਸਟ ਨਾ ਹੋਇ ਜਾਇ ॥੨ ॥

ਅਰੁ ਜੋ ਕੋਈ ਚਉਥੇ ਗੁਨ ਕਾ ਮਾਰਗ ਚਾਹੈ; ਤਉ 'ਸਹਜ ਜੋਗ' ਅਧਿਆਇ ਕੇ ਮਾਰਗ ਚਲੈ। ਬਿਰਦ ਜਾਨ ਕੈ, ਯਹਿ ਮਾਰਗ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਇਸ ਮਾਰਗਿ—'ਪਰਮ ਮਾਰਗ ਕੇ—ਚਲੇਗਾ, ਸੋ ਅਪੁਨੇ ਧਰਮ ਮੈ ਰਹੇਗਾ। ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਸਭ ਕਉ ਕਲਿਜੁਗ ਗ੍ਰਸ ਲੇਵੈਗਾ, ਦੁਖ ਦੇਗਾ। ਇਸ ਕਰਕੈ ਯਹਿ ਮਾਰਗ—'ਪਰਮ ਮਾਰਗ'—ਕਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ॥੩॥

ਜੋ ਇਨ ਪ੍ਰਾਨੀਓਂ ਨੇ ਨਾਮ ਅਪਨਾ 'ਸਿੱਖ-ਗੁਰੂ' ਕਹਾਇਆ ਥਾ। ਅਰੁ ਹਠਿ ਕਰਿ ਕੈ; ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਅਉਰ ਕੀ ਪੂਜਾ ਨਾ ਕਰੀ ਥੀ। ਏਹੁ ਭਗਤਿ 'ਏਕ-ਅੰਗੀ' ਕਹੀ ਹੈ। । ਅੰਤ ਕੋ ਇਸ ਤੇ, ਇਸ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਚਉਰਾਸੀਹ ਤੇ ਹੋਤਾ ਹੈ ॥੪॥

ਪਰ ਉੱਤਮ ਭਗਤਿ, ਪ੍ਰੀਤਿ ਹਰਿ ਚਰਨ-ਕਵਲ ਕੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੇ ਇਸ ਕਉ 'ਪਰਮ ਰੂਪ' ਕਾ ਦਰਸਨ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰ ਯਹਿ ਮਾਰਗ 'ਚਲਨ ਗ੍ਰਿਹਸਤ' ਕਾ, ਅਰੁ 'ਸਹਜ ਜੋਗ' ਕਾ ਬਚਨ ਹੂਆ ਹੈ ॥੫॥

ਜੋ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਅਰੁ ਪ੍ਰਾਨੀ ਇਸ ਮਾਰਗ ਕਉ ਪ੍ਰਿਯ ਕਰਿ ਚਾਹੈਗਾ; ਸੋ ਅੰਤਕਾਲ ਮੈ ਸੁਖੀ ਹੋਇਗਾ ਅਰੁ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇਗੀ। ਏਹੁ ਜਨਮ ਮਨੁਖ ਕਾ ਅਤਿ ਦੁਰਲੱਭ ਤੇ ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਅਪਨਾ ਹਿਰਦਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਕੇ ਚਰਨ ਕਵਲੋਂ ਸਾਥ ਜੋੜਿ ਰਖੇਗਾ; ਸੋ ਪਾਰਗ੍ਰਾਮੀ ਹੋਇਗਾ ॥੬

'ਦਯਾ' ਸਭ ਤੇ ਉੱਤਮ ਹੈ। 'ਸੇਵਾ' ਇਸ ਭਾਉ-ਭਗਤਿ ਕੀ ਬੁਨਯਾਦ ਹੈ। ਭਾਉ-ਭਗਤਿ ਬਿਨਾ ਜੀਵਨਾ ਬ੍ਰਿਥਾ ਹੈ। ਇਸਕਾ ਮੂਲ 'ਸੇਵਾ' ਹੈ। ਆਪਨੀ ਭਗਤਿ ਮੋ ਜਾਨੈ: ਜੋ ਕੋਈ ਨੰਗਾ ਭੁਖਾ ਅਰਥੀ ਹੋਇ, ਸੋ ਉਸ ਕਉ ਚਾਹੈ; ਉਸ ਕੀ ਆਸਾ ਪੂਰਨ ਕਰੈ; ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰੈ। ਇਸੀ ਮੋ ਇਸਕਾ ਭਲਾ ਹੈ, ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੈ ॥੭॥੫

ਖਸਟਮ ਬਚਨ

ਇਹੁ ਬਚਨ ਇਸ ਮਾਰਗ ਕੇ, ਜੋ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਮੈਂ ਹੈਂ, ਸੋ ਹਰਿ ਕਿਸੀ ਕੇ

ਆਗੈ ਬਖਾਨ ਨ ਕਰੈ, ਨ ਪੜ੍ਹੈ ।੧॥

ਕਹਾਂ ਉਚਾਰ ਕਰੈ ? ਜਹਾਂ ਜਾਨੈ ਕਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਸੁਨਤਾ ਹੈ। ਅਰੁ ਸੁਨਕਰਿ ਮਨ ਬਿਖੈ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜਾਵਤਾ ਹੈ ।੨ ॥

ਤਾਤਪਰਜ ਇਸਕਾ ਯਹਿ ਹੈ; ਜੋ ਸੁਨਕਰਿ ਬੀਚਾਰ ਮੈ ਪਰੈ : ਕਯੋਂਕਰ ਬੋਲਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ! ਤਬ ਵਹਿ ਅੰਤ ਬੇਮੁਖ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਸਯੋਂ ਹੋਇ । ਇਸਤੈ ਹਰਿ ਮਨੁਖ ਕੇ ਆਗੈ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਕਾ ਬੋਲਣਾ ਸੁਨਾਵਣਾ ਨਾਹੀ ॥੩॥

ਅੰਤ ਚਲਨ ਕਲਿਜੁਗ ਕਾ ਚਲੈਗਾ; ਜਯੋਂ ਊਪਰ ਕਹਿਆ ਹੈ। ਤਬ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਕੇ ਬੋਲਣੇ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਹੋਇਗੀ ॥੪॥

ਮਰਦ ਕਾ ਚੇਲਾ, ਚਲਨ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਕੇ ਮਾਰਗ ਚਲਾਇਗਾ ॥ ਜੋ ਕੋਈ ਇਸ ਮਾਰਗ ਮੋ ਆਵੈਗਾ, ਸੋ ਸੁਖੀ ਰਹੈਗਾ । ਅੰਤ ਕੋ ਪਾਰਗ੍ਰਾਮੀ ਹੋਵੈਗਾ ॥੫॥੧੦

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਪਰਮ ਮਾਰਗ ਗਿਰੰਥੇ ਅਧਿਆਇ ਦਸਮੋ,
'ਸਹਜ ਜੋਗ' ਨਾਮੰ ਸਮਾਪਤੰ ਸੰਪੂਰਣੰ ਸੁਭੰਗ ਭਯਾਤ ॥

ਅਫ਼ਜੂੰ ਬਚਨੋ ਕਾ ੧੧੨

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਜੀ ਰਛਿਆ ;
ਸ਼ਰਬ ਲੋਹ ਪਿਤ ਰਛਿਆ ;
ਮੁਝ ਕਉ !!
ਸੰਮਤੁ ੧੯੩੧*
(ਸੰਨ ੧੮੭੪ ਈ:)

---

*ਇਹ ਸੰਮਤੁ ਉਸ ਸੈਂਚੇ ਦੇ ਉਤਾਰੇ ਦਾ ਹੈ, ਜੋ 'ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬਰੇਰੀ— ਲਾਹੌਰ' ਦੇ 'ਦੇਸੀ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਵਿਭਾਗ (ਓਰੀਐਂਟਲ ਸੈਕਸ਼ਨ)' ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ ।
(ਸੰਪਾਦਕ)

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ,

ਸੁੱਧੀ ਪੱਤ੍ਰ

ਲੇਖ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਘਾਟ

੨—ਸੰਪਾਦਕੀ ਲੇਖ 'ਚ ਸੋਧਾਂ

ਪੰਨਾ	ਸਤਰ	ਅਸ਼ੁੱਧ	ਸ਼ੁੱਧ
੩	੧੫	੪—ਭਰਮਣਾ ਨਹੀਂ...	੧੦—ਭਰਮਣਾ......
—	੧੬	੫—ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਸੇਵਾ	੧੧—ਸੰਪਾਦਕ......
—	੧੭	੬—ਹਵਾਲੇ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥ	੧੨—ਹਵਾਲੇ......
—	੧੮	੭—ਇਹ ਅਮੁਲੀ ਰੀ:	੧੩—ਇਹ......
—	੧੯	੮—ਵਿਸ਼ੈ ਸੂਚਕ ਤਤਕਰਾ	੧੪—ਵਿਸ਼ੈ ਸੂਚਕ...
੭	੧	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰ ਗੋਬਿੰਦ	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ
—	੫	ਹੈਗੁ	ਹੋਗੁ
—	੭	ਹੋਇ	ਹੇਇ
—	੧੪	ਚਰਦੀ	ਕਰਦੀ
੮	੪	ਗੁਰੂ*	*ਗੁਰੂ
੯	੧੧	੧੭੦੮	੧੭੫੮
—	੧੫	ਸਿਰਾਤ	ਸਿਰ 'ਤੇ
੯	੧੭	ਨਬਸਕਾਰਦੇ	ਨਮਸਕਾਰਦੇ
੧੦	੧	ਪਿੰਡ ਫਟੜੇ	......'ਫੱਫੜੇ'
੧੩	੧੭	(ਚਰਨ ਛੇਵਾਂ)	(ਬੰਮਾਵਲੀ ਨਾਮਾ—ਚਰਨ ਛੇਵਾਂ)
੧੮	੨	ਖੁਰ	ਪੁਰ

ਪੰਨਾ	ਸਤਰ	ਅਸੁੱਧ	ਸੁੱਧ
੧੮	੨੧	ਸੰਸਾਰ ॥੨॥੧੨੩॥	......॥੭॥੧੨੩
੨੦	੧੨	ਕੋਰਯ ਮਥਾ	ਕੋਰ ਮਯਾ
੨੧	੨੧	ਮਾਸਾ	ਮਾਮਾ
੨੨	੧੯	ਸੰਮਤ ੧੮੨੨ ਈ:) ਵਿਚ	੧੮੯੭ ਬਿੱ: (੧੮੪੦ ਈ:)
੨੨	ਫੁਟ ਨੋਟ-੧ ਇਹ, ਪੰਨਾ ੨੩ ਹੇਠ ਪੜ੍ਹੋ*		ਉਪਾਉ,ਇਲਾਜ।
੨੩	੨੦	ਉਪਚਾਰ।	ਉਪਚਾਰ*।
੩੦	੩	ਦੋਹਰਾ	ਚੌਪਈ
੭੨	੨੩	ਕਤੇਬਾਂ	ਕਤੇਬਾਂ (ਕੁਰਨ
੭੬	੧੫	ਖਖਸ਼ਾਇ	ਬਖਸ਼ਾਇ
੭੮	੧੦	(ਅਪਨੀ ਕਥਾ)	(ਅਪਨੀ...ਅਧਿ :੫)
੯੦	ਫੁ. ਨੋ-੧	ਗੰਡੀ ਵਿੰਡ	ਗੰਡੀ ਵਿੰਡ-ਧੱਤਲ
੮੧	੧੨	ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ	.... ਤੋਂ ਮਿਲੀ। ਓਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ...
੮੩	੧੮	ਪੈਪੇ	ਪੈਧੇ
੮੫	੧੭	ਕਰਿ ਖਾਏ ॥੭॥	...ਖਾਏ। ਜਿਸ ਹਥਿਆਰ ਨਾਲਿ ਮਾਰੇ; ਉਸੀ ਕੋ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ॥੭॥
੮੬	੧੨	ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਭਾਈ...	ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਦੀ, ਭਾਈ...
—	੨੨	ਭਿਖਾਰੀ	ਲਿਖਾਰੀ
੯੧	੧੪	ਮੁਕਤ ਹੋਈ	ਮੁਕਤ ਹੋਇ;
੯੨	੧੫	ਮਰਬਰੇ ਲਾਗੇ	ਮਕਬਰੇ...
੯੩	੧	ਸੰਮਤ ੧ ੭੪	ਸੰਮਤ ੧੭੭੪
੯੫	੨੨	ਵਿਸਨਿ ਨਰਾਵਿਨ	......ਨਰਾਇਨ
੧੦੦	੧੧	ਦਿਖਵਾਉਂ	ਦਿਖਾਵਉਂ
—	ਫੁ. ਨੋ.-੪	ਬਣਾ ਸਕਦਾ	ਬਣ ਸਕਦਾ
੧੧੧	੧੨	ਸੋਹੇ ਰਹੀ।	ਸੋਹੇ ਹਰੀ।
—	੧੭	ਭਾਨੂੰ*	ਭਾਨੁ*
—	ਫੁ. ਨੋ.-੪	ਦਸ਼ਨ	ਦਰਸ਼ਨ

੩–ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਵਿੱਚ

ਪੰਨ	ਸਤਰ	ਅਸ਼ੁੱਧ	ਸ਼ੁੱਧ
੧	੧੭	ਦਸ ਸਾਮੇ	ਦਸ ਜਾਮੇ
੭	੧	ਅਚਲ ਮੂਰਿਤਿ	...ਮੂਰਤਿ
—	੪	ਸਮੁਤਿ	ਸੁਮੱਤਿ
੮	੮	ਅਸੁਤਿ	ਅਸੱਤਿ
—	੧੨	ਕਿਸੇ ਕੈ	...ਕੋ
੧੨	੧੨	ਨੋਂਕੀ ਬਦੀ	ਨੇਕੀ...
੧੮	੫	ਬਿਖਿਆ ਕਉ ਬਿਖਿਆ	ਬਿਖਿਆਂ ਕਉ ਬਿਖਿਆ
੨੩	੧੭	ਸੁਰੂ	ਗੁਰੂ...
੩੦	੨	ਬੋਨੈ ।	ਬੰਨ੍ਹੈ ।
—	੯	ਰੂਪ ਰੰਗੁ ਰੇਖ...	ਰੂਪ ਰੰਗੁ ਅਰੁ ਰੇਖ
੩੧	੧	ਨਾਹੀ ਲੈਹੁ ਤਾਂ ਪਰੇ	ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਲੇਇ ਪਹਰੇ
੩੯	੧੩,੧੪	ਲੋਕਾਂ ਨੇ	ਲੋਕਾਂ ਨੋ
੪੪	੨	ਖਾਲਮੇ	ਖਾਲਸੇ
੪੫	੨੧	ਹਥ	ਹਥਹੁ
੫੩	੧੧	ਇਮਤ੍ਰੀ	ਇਸਤ੍ਰੀ
੫੭	੩	ਉਦਾਰੇ	ਉਚਾਰੇ
੬੫	੨੦	ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪੀਣਾ	ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ
੬੬	੧੦	ਚਾ	ਤਾ
੭੧	੧	ਜਵਾਰੀ	ਸਵਾਰੀ
੭੨	੧	ਵਿਨਾਸ ਹੋਵੈ;	ਨਿਵਾਸ ਹੋਵੈ;
੭੩	੩	ਕਿਚਤ	ਕਿਰਤ
੩	੮	ਮੜ	ਮਨ
—	੧੦	ਰਥੈ ।	ਰੱਖੈ ।
੭੯	੧੫	ਆਗਸ	ਆਗਮ
—	੧੯	ਆਣਮਾ	ਆਤਮਾ
—	੨੦	ਜੋ ਮੋਂ	ਜੋ ਹੋਂ
੮੦	੧੬	ਕੁਟੰਦ	ਕੁਟੰਬ
੮੨	੧੧	ਸਿਥਣੀਆਂ	ਸਿੱਖਣੀਆਂ
੮੨	੧੩	ਚਲਾਣਿ...ਜਾਮਾ ਏਦੂ	ਚਲਣਿ ।...ਜਾਣੈ ਜੋ
—	੧੪	ਪੰਦਰਾ...ਕੁਟੀਜੋ ੧੫॥	ਲਕੜੀਆਂ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਬਣਾਵੈ
—	੧੫	ਉਪਰਿ ਆਪ ਵਿਚ	ਉਪਰਿ ਅੱਧ-ਵਿਚ

ਪੰਨਾ	ਸਤਰ	ਅਸੁੱਧ	ਸੁੱਧ
—	੧੯	ਹੋਸੈ ।	ਹੋਵੈ ।
੧੦੧	੯	ਨਾਨ	ਨਾਲਿ
੧੦੩	੧	ਜਾਗਿ	ਜਾਇ
—	੩	ਮਮਸਬ	ਮਨਸਬ
੧੦੭	ਫੁ. ਨੋ,-੧	ਨਸ਼ਵਰਾ	ਮਸ਼ਵਰਾ
੧੦੮	੧੫	ਕਹੈ ।	ਕਰੈ ।
੧੧੧	੧	ਰਸਬ	ਕੁਸਬ
—	੧੦	ਸਾਰਿਬ ਦੇਵੀ	ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ
੧੧੨	੧੦	ਉਰਰਿ	ਉਪਰਿ
੧੧੫	੧੯	ਮਤਤਿ	ਮੂਰਤਿ
੧੨੧	੧	ਕਿ	ਕਿ ਸਿਮਰਨ ਭਜਨ— ਸਭ ਬਿਗੜਤਾ ਹੈ ।
੧੩੨	੨੩	ਤਰਾਫਤ	ਤਫਾਵਤ
੧੩੩	੧੭	ਦਾਮੀਆਂ	ਦਾਸੀਆਂ
੧੩੬	੧੨	ਅਸਾਨਤ	ਅਮਾਨਤ
੧੪੪	੬	ਚਾਂਵਾ	ਦਾੱਵਾ
੧੫੦	੨੧,੨੨	ਭਗਤਿ ਮੋ...	ਭਗਤਿ ਇਸੀ ਮੋ...
੧੫੧	੧੨	ਸੁਭੰਗ ਭਯਾਤ	ਸੁਭੰ ਭਯਾਤ ॥
੧੦੪	੨੩	ਗੁਰੁ ਪਛਾਨੈ	ਗੁਰੂ...
੧੦੬	੨੨	ਲੁਕੇ ਠਿਪੇ	ਲੁਕੇ ਛਿਪੇ...
੧੦੯	ਫੁ, ਨੋ. ੧	ਮਿਸਰਯੋ	ਸਿਮਰਯੋ
੧੨੦	੧੪	ਮਨ ਨੂੰ ਅੰਦਰਿ	ਮਨ ਅੰਦਰਿ
—	੧੬	ਉੱਚਾਰਨ	ਉੱਚ ਆਚਰਨ
੧੨੩	੭	(੧੬੦੧ ਈ:) ਵਿੱਚ	(੧੬੦੧ ਈ:) ਤੱਕ
੧੨੭	੯	ਰਣਵੀਰ ਸਿੰਘ	ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ
੧੨੯	੧੪	ਦਿਚਾਰ	ਵਿਚਾਰ
੧੩੦	੧੮	ਰਜੇ ਕਉ ਚਾਹੀਐ:	ਰਾਜੇ ਕਉ ਚਾਹੀਐ:

ਨਤ

ਭਗਤਿ ।ੲਮਾ ....